

मध्यमकालीन खर्च संरचना

(आ.व. २०७५/७६-२०७७/७८)



नेपाल सरकार
राष्ट्रिय योजना आयोग
सिंहदरबार, काठमाडौं

२०७५

मध्यमकालीन खर्च संरचना

(आ.व. २०७५/०७६ - २०७७/०७८)



नेपाल सरकार

राष्ट्रिय योजना आयोग

सिंहदरबार, काठमाडौं

२०७५

भूमिका

आवधिक योजना र वार्षिक बजेट बीच उपयुक्त तालमेल र सामाञ्जस्यता ल्याउन सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापनको एक औजारको रूपमा रहेको मध्यमकालीन खर्च संरचनाको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ । सङ्घीय संरचना बमोजिम नेपाल सरकार, प्रदेश तथा स्थानीय तहका सरकारहरूलाई मध्यम अवधिको श्रोत साधनको सुनिश्चितताका लागि सरकारले अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ जारी गरिसकेको छ । उक्त ऐनले तीनै तहका सरकारहरूले यस प्रकारको मध्यमकालीन खर्च संरचनालाई राजस्व र व्ययको अनुमानसंगै संसदमा पेश गर्नुपर्ने व्यवस्थाका साथै यसमा समेटिनु पर्ने विषय बस्तुहरू समेत स्पष्ट गरेको छ ।

दशौं योजनादेखि तर्जुमा र कार्यान्वयन प्रारम्भ गरिएको यस खर्च संरचनाले पछिल्ला केही आर्थिक वर्षहरूमा विविध कारणले निरन्तरता पाउन सकेन । तैपनि विगतका मध्यमकालीन खर्च संरचनाहरूको कार्यान्वयनबाट वित्त अनुशासन कायम गरी प्राथमिकताका क्षेत्रमा बजेट विनियोजन गरिएकोले सहश्राब्दि विकास लक्ष्यका अधिकांश लक्ष्यहरू हासिल हुन सहयोग भएको तथ्यांकहरूले पुष्टि गरेको छ ।

नेपाल सरकारले यस मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्दा अतिकम विकसित राष्ट्रबाट स्तरोन्नति हुने, आगामी १० वर्षमा मध्यम आय भएको राष्ट्रमा पुग्ने र सन् २०३० मा दिगो विकासका लक्ष्यहरू हासिल गर्ने लक्ष्य, सम्बृद्ध नेपाल तथा सुखी नेपालीको राष्ट्रिय लक्ष्य हासिल गर्न सहयोग पुर्याउने उद्देश्य राखेको छ । साथै आगामी आर्थिक वर्षमा दोहोरो अंक नजिकको र पाँच वर्षभित्र दोहोरो अंकको आर्थिक बृद्धिदर हासिल गर्नेगरी चालू चौधौं योजनाको बाँकी अवधि कार्यान्वयन गर्ने कार्यक्रम सहित यस मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गरिएको छ ।

यस खर्च संरचनालाई बढी अर्थपूर्ण बनाउन परिमार्जित आधारहरू बमोजिम कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूलाई प्रथम र दोस्रो प्राथमिकताक्रम मात्रमा वर्गीकरण गरिएको छ । यसको लागि नतिजा सूचक तयार गर्दा चौधौं योजना, दिगो विकासका लक्ष्यहरूको मार्गचित्र (२०१६-२०३०) र विषय क्षेत्रगत गुरुयोजना, रणनीतिक योजना वा कार्यक्रमहरूमा पहिले नै निर्दिष्ट गरिएका लक्ष्यहरूलाई आधार लिइएको छ । मध्यमकालीन खर्च संरचनाले साधन विनियोजनमा कुशलता ल्याउने भएकाले यस खर्च संरचनाले राखेका नतिजा सूचक अनुसारका लक्ष्यहरू हासिल गर्न विकास क्रियाकलापहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनका साथै अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रक्रियालाई सुदृढीकरण गर्नु आवश्यक छ । आगामी दिनमा यस खर्च संरचना तर्जुमा कार्यलाई बढी व्यवस्थित र यथार्थपरक बनाउदै लगिनेछ ।

अन्तमा, यस मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा कार्यमा संलग्न हुनुहुने राष्ट्रिय योजना आयोगका सम्बन्धित सबै पदाधिकारीहरू, निर्देशक समितिका सदस्यहरू, विषयगत मन्त्रालयहरूका मध्यमकालीन खर्च संरचना कार्यदलका सदस्यहरू, राष्ट्रिय योजना आयोगका कर्मचारीहरू विशेष गरी आर्थिक व्यवस्थापन महाशाखाका कर्मचारीहरूलाई राष्ट्रिय योजना आयोग धन्यवाद ज्ञापन गर्दछ ।

जेष्ठ २०७५

राष्ट्रिय योजना आयोग

विषय सूची

परिच्छेद १ परिचय

१.१	पृष्ठभूमि	१
१.२	अवधारणा तथा उद्देश्य	१
१.३	विकासक्रम	२
१.४	संस्थागत व्यवस्था	३
१.५	मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा प्रक्रिया	३

परिच्छेद २ मध्यमकालीन खर्च संरचना तथा समष्टिगत आर्थिक संरचना

२.१	पृष्ठभूमि	५
२.२	सोच, उद्देश्य तथा रणनीति	६
२.३	प्रमुख नतिजा सूचक तथा लक्ष्य	६
२.४	मध्यमकालीन खर्च संरचनाको बजेट विनियोजन र प्रक्षेपण	८
२.५	बजेट विनियोजन र प्रक्षेपणको बाँडफाँट	१०
२.६	प्रमुख विषय क्षेत्रगत आधारमा बाँडफाँट	१३
२.७	अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरणको अनुमान र प्रक्षेपण	१५

परिच्छेद ३ कृषि, भूमिव्यवस्था तथा वन

३.१	कृषि	१६
३.२	पशुपन्क्षी	२९
३.३	भूमि व्यवस्था	३३
३.४	सहकारी तथा गरिबी निवारण	३७
३.५	वन तथा वातावरण	४१

परिच्छेद ४ आर्थिक क्षेत्र

४.१	अर्थ	४७
४.२	उद्योग	५२
४.३	वाणिज्य	५६
४.४	आपूर्ति	५९
४.५	संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन	६१

परिच्छेद ५ सामाजिक क्षेत्र

५.१	शिक्षा	६८
५.२	विज्ञान तथा प्रविधि	७७
५.३	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या	८०
५.४	खानेपानी तथा सरसफाई	८८

५.५	युवा तथा खेलकूद	९६
५.६	महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक	१००
५.७	श्रम तथा रोजगार	१०६

परिच्छेद ६ पूर्वाधार क्षेत्र

६.१	उर्जा	११०
६.२	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात	१२०
६.३	सञ्चार तथा सूचना प्रविधि	१२८
६.४	सहरी विकास	१३१
६.५	सिंचाइ	१३९
६.६	पुनर्निर्माण	१५०

परिच्छेद ७ शासकीय व्यवस्था र अन्तर सम्बन्धित क्षेत्र

७.१	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	१५३
७.२	संघीय मामिला	१५७
७.३	सामान्य प्रशासन	१६३
७.४	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला	१६६
७.५	गृह	१६९
७.६	रक्षा	१७३
७.७	परराष्ट्र	१७४
७.८	योजना तथा तथ्याङ्क	१७६

परिच्छेद ८ संवैधानिक अंग तथा निकाय

८.१	राष्ट्रपतिको कार्यालय	१८२
७.२	उपराष्ट्रपतिको कार्यालय	१८३
८.३	संघीय संसद	१८४
८.४	अदालत	१८६
८.५	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग	१८९
८.६	महालेखा परीक्षकको कार्यालय	१९२
८.७	महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय	१९५
८.८	लोक सेवा आयोग	१९७
८.९	निर्वाचन आयोग	२००
८.१०	राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग	२०३
८.११	राष्ट्रिय प्राकृतिक श्रोत तथा वित्त आयोग	२०५
८.१२	राष्ट्रिय महिला आयोग	२०८
८.१३	न्याय परिषद	२११

अनुसूचीहरू

अनुसूची १	विषय क्षेत्रगत त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सांकेतिकरण	२१३
अनुसूची २	विषय क्षेत्रगत त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण	२१५
अनुसूची ३.१	कृषि, भूमिव्यवस्था तथा वन क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सांकेतिकरण	२१७
अनुसूची ३.२	कृषि, भूमिव्यवस्था तथा वन क्षेत्रको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण	२२१
अनुसूची ४.१	आर्थिक क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सांकेतिकरण	२२५
अनुसूची ४.२	आर्थिक क्षेत्रको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण	२२९
अनुसूची ५.१	सामाजिक क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सांकेतिकरण	२३३
अनुसूची ५.२	सामाजिक क्षेत्रको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण	२३९
अनुसूची ६.१	पूर्वाधार क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सांकेतिकरण	२४५
अनुसूची ६.२	पूर्वाधार क्षेत्रको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण	२४८
अनुसूची ७.१	शासकीय व्यवस्था तथा अन्तर सम्बन्धित विषय क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सांकेतिकरण	२६४
अनुसूची ७.२	शासकीय व्यवस्था तथा अन्तर सम्बन्धित विषय क्षेत्रको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण	२६९
अनुसूची ८.१	संवैधानिक अंग तथा निकायको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सांकेतिकरण	२७४
अनुसूची ८.२	संवैधानिक अंग तथा निकायको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण	२७८
अनुसूची ९.१	प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई प्रदान गरिने अनुदानको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सांकेतिकरण	२८२
अनुसूची ९.२	प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई प्रदान गरिने अनुदानको स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण	२८३
अनुसूची १०.१	साँवा ब्याज भुक्तानी तथा अर्थ विविधको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सांकेतिकरण	२८४
अनुसूची १०.२	साँवा ब्याज भुक्तानी तथा अर्थ विविधको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण	२८६
अनुसूची ११	नयाँ कार्यक्रम तथा आयोजनाको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सांकेतिकरण	२८८
अनुसूची १२	प्रति एकाई लागत अनुमान	२९८
अनुसूची १३	आयोजना प्राथमिकीकरणका आधारहरू	

परिच्छेद १

परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानको कार्यान्वयन, “समृद्ध नेपाल र सुखी नेपाली”को वर्तमान सरकारको लक्ष्य एवम् सन् २०३० सम्ममा हासिल गर्नुपर्ने दिगो विकास लक्ष्यहरूसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धता पूरा गर्नका लागि सार्वजनिक खर्चको प्रभावकारी व्यवस्थापन हुनु पर्दछ। सार्वजनिक खर्चको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्ने औजारको रूपमा रहेको मध्यमकालीन खर्च संरचनाले उपर्युक्त लक्ष्यहरू पूरा गर्न सहयोग पुर्याउँदछ।

नेपालको संविधान अनुरूप अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले नेपाल सरकार तथा प्रदेश र स्थानीय तहले अनिवार्य रूपमा मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ। यस ऐन अनुसार मध्यमकालीन खर्च संरचनामा प्रस्तावित योजनाको उद्देश्य तथा सो योजनाका लागि सम्भाव्यता अध्ययन गर्न वा खर्च छुट्याउन आवश्यकताको पुष्ट्याईलाई समेटिनु पर्ने, प्रस्तावित योजना कार्यान्वयन हुने आर्थिक वर्ष र त्यसपछिका दुई आर्थिक वर्षमा प्राप्त हुनसक्ने प्रतिफल र उपलब्धि समेत राखिनुपर्ने व्यवस्था छ। यसका अलावा योजना लागू गर्न आवश्यक पर्ने खर्चको विवरण र सो रकम कुन कुन स्रोतबाट के कति व्यहोर्ने र खर्च गरिएको रकमबाट प्राप्त हुन सक्ने प्रतिफल र उपलब्धिको प्रक्षेपण गरिएको हुनुपर्ने प्रावधान छ। यसै प्रावधानलाई ध्यानमा राखी यो मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गरिएको छ।

यो खर्च संरचना तर्जुमा गर्दा कार्यक्रम तथा आयोजनाको प्राथमिकीकरण गर्ने आधारहरू परिमार्जन गरी वस्तुगत रूपमा चौधौं योजना तथा दिगो विकास लक्ष्यहरू हासिल गर्ने दिशामा कार्यक्रम/आयोजना उन्मुख छ, छैन भन्ने मुख्य आधारमा प्राथमिकीकरणको निश्चित मापदण्ड बनाइएको छ। समग्र विकासका विषय क्षेत्रहरूलाई ५ क्षेत्रमा विभाजन गरी मापदण्डहरूमा सबै क्षेत्रले पुर्याउनु पर्ने ५ वटा सामान्य आधारहरू र विषयक्षेत्र अनुसार दुई वटा क्षेत्रगत आधार तय गरिएका छन्। साथै, यस खर्च संरचनामा पहिलो वर्ष वा आर्थिक वर्ष २०७५/७६ को हकमा विनियोजित बजेट अनुरूप र त्यसपछिका बाँकी दुई आर्थिक वर्षको हकमा आयोजना कार्यान्वयनको स्थिति, उपलब्ध साधन स्रोत र खर्च गर्ने क्षमतालाई आधार मानी रकम अनुमान गरिएको छ। यसैगरी मन्त्रालय तथा निकायले सञ्चालन गर्ने आयोजना र कार्यक्रमका विभिन्न क्रियाकलापहरूको प्रति एकाई खर्च अनुमान गर्नुका साथै विभिन्न क्षेत्रमा आगामी तीन वर्षभित्र गरिएको लगानीबाट प्राप्त हुने लक्षित प्रतिफल तथा नतिजा सूचकहरू प्रस्तुत गरिएको छ।

१.२ अवधारणा तथा उद्देश्य

सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनको एक औजारका रूपमा यस खर्च संरचनाले सरकारसँग उपलब्ध सीमित साधन स्रोतको आँकलन गर्ने र त्यसलाई योजनाको प्राथमिकताको क्षेत्रमा मध्यम अवधिको लागि बाँडफाँट गर्ने गर्दछ। यस अन्तर्गत सरकारी स्रोत, राजस्व, आन्तरिक ऋण, वैदेशिक अनुदान तथा ऋणको आँकलन गरी समष्टिगत आर्थिक खाका निर्धारण गरिन्छ। यसैको आधारमा खर्च क्षेत्रगत प्राथमिकता अनुरूप विषयगत मन्त्रालय र सरकारका अन्य निकायहरूको नीति तथा कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्न आवश्यक मध्यम अवधिको बजेट विनियोजन र संघीय संरचनामा संघीय सरकारले प्रदेश र स्थानीय तहको सरकारलाई उपलब्ध गराउनु पर्ने अनुदान र राजस्व बाँडफाँट सहितको मध्यमकालीन खर्च अनुमानको खाका तयार गरिन्छ। यसरी निर्धारण भएको स्रोतभित्र रहेर मन्त्रालय एवम् निकायहरूले नीति तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनको क्रममा लाग्ने खर्च रकमको अनुमान गर्दछन्। यसमा सम्बन्धित निकायहरूको व्यापक छलफल पछि तीन वर्ष अवधिको बजेटको खाका तयार गरिन्छ।

यो खाका तयार गर्दा बजेटको कार्यान्वयनबाट तीन वर्षमा प्राप्त हुने प्रतिफलको पनि अनुमान गरिन्छ। यसमा पहिलो वर्ष बजेट अनुमान हुन्छ भने जुन चाहि बाँँकिएको बजेटसँग तादम्यता रहन्छ र बाँकी दुई वर्षको (Outer year budget) प्रक्षेपण गरिन्छ। पहिलो वर्ष बजेट कार्यान्वयन भएपछि नयाँ मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गरिन्छ। जसमा पहिलो वर्षको प्रगति समीक्षा गरिन्छ भने बाँकी दुई वर्षको विगतमा प्रक्षेपण गरेको अनुमानलाई परिमार्जन गरी एक वर्षको बजेट प्रक्षेपण थप गरिन्छ। यसरी मध्यमकालीन खर्च संरचनामा चक्रीय हिसाबले प्रत्येक

वर्ष तीन वर्षको बजेटको आँकलन गर्नुपर्ने हुन्छ । त्यसैले यसलाई विकासको आवश्यकता, आयोजना कार्यान्वयनको अवस्था, राजस्व र वैदेशिक सहायताको अनुमान समेतका आधारमा प्रत्येक वर्ष परिमार्जन गरिनुपर्ने हुन्छ । यसबाट मध्यमकालीन खर्च संरचनाले बजेट तर्जुमा प्रक्रियालाई बढी यथार्थपरक र वस्तुनिष्ठ बनाउन महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दछ ।

मध्यमकालीन खर्च संरचनाका उद्देश्यहरू निम्नानुसार छन्:

१. सार्वजनिक खर्च प्रणालीमा वित्त अनुशासन कायम गरी समष्टिगत आर्थिक स्थायित्व प्राप्त गर्नका लागि सरकारलाई प्राप्त हुने मध्यम अवधिको आन्तरिक र बाह्य श्रोतको वास्तविक अनुमान गरी बजेट खाका तर्जुमा गर्ने ।
२. सरकारको विकास योजनाको प्राथमिकताका क्षेत्रमा लगानीको सुनिश्चितता प्रदान गर्न साधन श्रोतको विनियोजन प्रक्रियाको पुनर्संरचना गरी प्राथमिकताप्राप्त विषयगत क्षेत्रमा बजेटको बाँडफाँट गर्ने ।
३. सार्वजनिक खर्चलाई बढी प्रभावकारी र कुशल बनाई लक्षित प्रतिफल सुनिश्चित गर्ने ।
४. सम्बन्धित मन्त्रालयहरूको बजेट अनुमान वास्तविक बनाउने ।

१.३ विकासक्रम

नेपालमा सार्वजनिक खर्चको प्रभावकारी व्यवस्थापनमा धेरै समस्याहरू विद्यमान थिए । खासगरी आवधिक योजना र वार्षिक कार्यक्रम बीचमा तादाम्यता नरहने, कुनै आयोजनामा आवश्यक बजेट नछुट्याइनु, कुनै आयोजनामा आवश्यकताभन्दा बढी बजेट छुट्याइनु, दिगो नहुने खर्चिलो आयोजनामा पनि निरन्तर रुपमा बजेट विनियोजन हुनु, बजेटको सुनिश्चितता नहुनु र कार्यान्वयन क्षमता भन्दा बढी आयोजनाहरू सञ्चालनमा रहनु यस्ता प्रमुख समस्याहरू हुन् । सार्वजनिक खर्चमा देखिएका यी समस्याहरूलाई सम्बोधन गर्न सार्वजनिक खर्च पुनरावलोकन आयोग २०५७ ले मध्यमकालीन खर्च संरचनाको तर्जुमा र कार्यान्वयनको सिफारिश गरेको थियो । यसलाई ध्यानमा राखी दशौँ योजना (२०५९-६५) सँगसँगै मध्यमकालीन खर्च संरचना योजनासँग तालमेल हुनेगरी तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्न थालिएको थियो । नेपालमा पहिलो पल्ट आर्थिक वर्ष २०५९/६० देखि यस्तो खर्च संरचनाको शुरुआत भएको थियो । शुरुमा शिक्षा, स्वास्थ्य, कृषि, सिंचाइ, विद्युत, सडक र जलस्रोत जस्ता मुख्य क्षेत्रमा यसको शुरुआत गरिएको थियो । यसले आवधिक योजना र वार्षिक बजेट बीच तादाम्यता कायम गर्ने, विकास आयोजना/कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकीकरण गर्ने, आवधिक योजनाले लिएका उद्देश्य र लक्ष्यहरू पूरा गर्नेगरी स्रोत साधनको सदुपयोग गर्ने तथा पहिलो प्राथमिकतामा परेका परियोजनाहरूमा स्रोतको सुनिश्चितता गर्ने उद्देश्य लिएको थियो र यसबाट वित्त अनुशासन र आर्थिक स्थायित्वको अपेक्षा गरिएको थियो ।

कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूलाई प्राथमिकीकरण गर्ने क्रममा निश्चित आधारहरू तोकी त्यसकै आधारमा परियोजनाहरूलाई अंक प्रदान (Scoring) गर्न कार्य शुरु गरियो । यसै क्रममा आयोजनाहरूलाई ०, १, २ र ३ भार दिइन्छ, जहाँ ० ले कमजोर, १ ले साधारण वा सन्तोषजनक, २ ले राम्रो र ३ ले अति राम्रो जनाउँदथ्यो । साथै प्रथम प्राथमिकता (P1), दोश्रो प्राथमिकता (P2) र तेश्रो प्राथमिकता (P3) मा परेका आयोजनाहरूमा बजेट विनियोजनको अनुपातलाई आधार मानिएको थियो । पहिलो मध्यमकालीन खर्च संरचनामा मात्रै २०३ वटा कम प्रतिफल दिने आयोजनाहरू हटाउने वा गाभ्ने कार्य गरिएको थियो । त्यसैले यसले नीति निर्माता तथा योजनाकारलाई खर्चको प्राथमिकीकरण गरी सीमित स्रोतको उचित वाडँफाँटबाट विकास लक्ष्य प्राप्त गर्न सहयोग पुर्याएको थियो ।

शुरुका ५-६ वर्षसम्म यस खर्च संरचना तर्जुमा कार्यलाई संस्थागत गर्न प्रयास गरिएको र त्यसको फलस्वरूप यसका उद्देश्यहरू खासगरी वित्त अनुशासन र खर्चको रणनीतिक रुपमा विनियोजन कार्यमा सहयोग पुर्याएको थियो । तर, यस खर्च संरचना तर्जुमा गर्न कानुनी बाध्यता नरहेको आदि कारणले त्यस पछिका केही वर्षहरूमा यसको तर्जुमालाई निरन्तरता दिन सकिएन । तर हाल अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले कानूनी रुपमा यसलाई अनिवार्य गरेपछि यसै खर्च संरचनालाई संस्थागत गर्न सहयोग पुगेको छ ।

१.४ संस्थागत व्यवस्था

मध्यमकालीन खर्च संरचना आवधिक योजना र वार्षिक बजेटबीच तादत्म्यता अपनाउने उपकरण भएकोले वार्षिक बजेट निर्माणमा यसको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ । यसको लागि संस्थागत व्यवस्थाका रूपमा देहाय बमोजिमका विभिन्न स्तरका समितिहरूको व्यवस्था गरिएको छ ।

१. निर्देशक समिति : मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा कार्यको समग्र निर्देशनका लागि राष्ट्रिय योजना आयोगका उपाध्यक्षको अध्यक्षतामा एक निर्देशक समिति रहेको छ । सो समितिमा आयोगका सबै सदस्यहरू तथा सदस्य सचिव एवम् सबै मन्त्रालय र निकायका सचिवहरू सदस्य रहने व्यवस्था छ । आयोगको आर्थिक व्यवस्थापन हेर्ने महाशाखाका प्रमुख सदस्य सचिव रहने व्यवस्था छ ।

२. स्रोत समिति : अर्थतन्त्रको आर्थिक परिसूचकहरूको विश्लेषण गरी समष्टिगत आर्थिक संरचना तयारी, आगामी तीन आर्थिक वर्षहरूको बजेटको कुल सीमा प्रक्षेपण, खर्च तथा स्रोत सहितको मध्यमकालीन खर्च संरचना सीमा निर्धारण र बजेटको कार्यान्वयन स्थितिको समीक्षा गरी आगामी आर्थिक वर्षको बजेट प्रक्षेपण गर्न देहाय बमोजिमको स्रोत समिति रहने व्यवस्था छ ।

उपाध्यक्ष, राष्ट्रिय योजना आयोग	- अध्यक्ष
सदस्य (आर्थिक व्यवस्थापन क्षेत्र हेर्ने), राष्ट्रिय योजना आयोग	- सदस्य
गभर्नर, नेपाल राष्ट्र बैंक	- सदस्य
सचिव, अर्थ मन्त्रालय	- सदस्य
सचिव, राष्ट्रिय योजना आयोग	- सदस्य
महालेखा नियन्त्रक, महालेखा नियन्त्रक कार्यालय	- सदस्य
महाशाखा प्रमुख, आर्थिक व्यवस्थापन महाशाखा, राष्ट्रिय योजना आयोग	- सदस्य सचिव

३. मध्यमकालीन खर्च संरचना कार्यदल : सम्बन्धित मन्त्रालय तथा निकायहरूमा आ-आफ्नो मातहतमा देहाय बमोजिमका मध्यमकालीन खर्च संरचना कार्यदल रहने व्यवस्था छ । सो कार्यदलले प्रत्येक क्रियाकलापको इकाइगत लागत आँकलन, परिमार्जनका साथै आफ्नो मन्त्रालय वा निकाय अन्तर्गतको मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमासम्बन्धी समन्वय गर्ने तथा सो निकायको बजेट मस्यौदा तयार गर्ने कार्य गर्दछ ।

योजना तथा बजेट हेर्ने महाशाखा प्रमुख सबै केन्द्रीय निकायहरू	- अध्यक्ष
सम्बन्धित निकायको आर्थिक प्रशासन शाखा प्रमुख	- सदस्य
सम्बन्धित निकाय अन्तर्गतको विभागीयस्तरको कार्यालयको प्रतिनिधि	- सदस्य

४. मध्यमकालीन खर्च संरचनासम्बन्धी केन्द्रीय एकाई : राष्ट्रिय योजना आयोगको आर्थिक व्यवस्थापन महाशाखा अन्तर्गतमा यो एकाई रहेको छ । आयोगका विषयगत क्षेत्र हेर्ने शाखा प्रमुखहरू सदस्य रहने यो एकाईले मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी र यससँग आवश्यक निर्देशिका तयारी, विभिन्न तालिम तथा गोष्ठी आयोजना र समग्र समन्वयसम्बन्धी भूमिका निर्वाह गर्दछ ।

१.५ मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा प्रक्रिया

१. त्रि-वर्षीय खर्च प्रक्षेपणसहित कुल बजेटको आकार तयारी : गत आर्थिक वर्षको यथार्थ स्थिति, चालु आर्थिक वर्षको प्रक्षेपित अवस्था र मध्यमकालीन खर्च संरचनाको आधारमा सम्बन्धित निकाय/मन्त्रालय, अर्थ मन्त्रालय र राष्ट्रिय योजना आयोगले नीतिगत छलफल गरी आगामी आर्थिक वर्षको बजेट प्रक्षेपणको प्रारम्भिक प्रतिवेदन तयार गर्दछ । यो कार्य गर्दा सम्बन्धित मन्त्रालयहरूले सम्बन्धित खर्च संरचना कार्यदलको संलग्नतामा कार्यगत रूपमा राष्ट्रिय योजना आयोग र अर्थ मन्त्रालयले समग्रमा पुनरावलोकन गरी अवधारणापत्र तयार गर्दछ । स्रोत समितिले देशको समष्टिगत अर्थतन्त्रको वर्तमान स्थिति, चालु आवधिक योजना, मध्यमकालीन खर्च संरचना, कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको प्रक्षेपण, वित्तीय स्थिति, शोधनान्तर स्थिति, वैदेशिक व्यापार स्थिति, बाह्य एवम् आन्तरिक वित्तीय

साधनको सम्भावना, करको लचकता, राजस्व प्रक्षेपण तथा कार्यगत नीति र प्राथमिकताको आधारमा आगामी आर्थिक वर्षको कुल बजेटको आकार र सीमा निर्धारण गरिन्छ ।

२. **बजेट सीमा र मार्गदर्शन पठाउने** : स्रोत समितिले तयार गरेको बजेटको सीमाभित्र राष्ट्रिय योजना आयोग र अर्थ मन्त्रालयबाट मन्त्रालयगत र कार्यगत रुपमा चालु, पुँजीगत र वित्तीय व्यवस्थासहितको बजेटको सीमा र मार्गदर्शन तयार हुन्छ । माथि उल्लेख भएअनुसार तयार भएको मन्त्रालयगत बजेट सीमा र मार्गदर्शन अर्थ मन्त्रालयले मन्त्रालयगत बजेट सूचना प्रणाली (LMBIS) मा प्रविष्टि गरी सम्बन्धित मन्त्रालयहरूमा पठाउनुपर्दछ । सम्बन्धित मन्त्रालयहरूले आफू अन्तर्गतका विभाग, जिल्ला कार्यालय र आयोजनाहरूमा मार्गदर्शनसहित बजेटको सीमा मन्त्रालयगत बजेट सूचना प्रणाली (एल.एम.बि.आइ.एस.)मा प्रविष्टि गर्नुपर्दछ ।
३. **त्रि-वर्षीय खर्च प्रक्षेपणसहित कार्यक्रम तथा बजेट तयार गरी संसदमा पेश गर्ने** : मन्त्रालयहरूले तयार गरी पठाएको सीमा र मार्गदर्शनभित्र रही सम्बन्धित कार्यालय र आयोजनाहरूले त्रिवर्षीय खर्च प्रक्षेपण सहितको बजेट तयार गरी सम्बन्धित विभागमा पठाउनुपर्दछ । उपरोक्तानुसार प्राप्त भएको बजेटको आधारमा आफ्नो समेत बजेट तयार गरी सम्बन्धित विभागहरूले एल.एम.बि.आइ.एस.मा प्रविष्टि गरी सम्बन्धित मन्त्रालयहरूमा पठाउनुपर्दछ । सम्बन्धित मन्त्रालयले यसरी प्रविष्टि गरी प्राप्त हुन आएको आफ्नो बजेट समेत तयार गरी एल.एम.बि.आइ.एस.मा प्रविष्टि गर्ने र आफ्नो एवम् अन्तर्गतका आयोजना/निकायहरूको बजेट उपर छलफल गरी अन्तिम टुगो लगाई राष्ट्रिय योजना आयोग र अर्थ मन्त्रालयमा एल.एम.बि.आइ.एस. मार्फत पठाउनुपर्दछ ।
४. **त्रि-वर्षीय खर्च प्रक्षेपणसहित कार्यक्रम तथा बजेट उपर छलफल** : सम्बन्धित मन्त्रालयबाट तयार गरी पठाएको बजेट अनुमान विशेषतः चालु खर्चतर्फको कार्यक्रम खर्च, पुँजीगत खर्च एवम् वित्तीय व्यवस्थापनसहितको कार्यगत र निकायगत रुपमा नीतिगत छलफल राष्ट्रिय योजना आयोगमा गरिन्छ । यसमा अर्थ मन्त्रालयको अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक सहयोग तथा समन्वय महाशाखा तथा बजेट तथा कार्यक्रम महाशाखा र सम्बन्धित मन्त्रालय/निकायको सहभागिता रहन्छ । निकायगत रुपमा चालु, पुँजीगत र वित्तीय व्यवस्थासहितको बजेटको छलफल टुङ्गिएपछि अर्थ मन्त्रालयले बजेटको मस्यौदा तयार गरी राष्ट्रिय योजना आयोग र आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित मन्त्रालय समेतको परामर्शमा बजेटको अन्तिम मस्यौदा तयार गर्दछ ।
५. **व्यवस्थापिका संसदमा मध्यमकालीन खर्च संरचना प्रस्तुत गर्ने** : मध्यमकालीन खर्च संरचना र वार्षिक विकास कार्यक्रम राष्ट्रिय योजना आयोगबाट स्वीकृत भएपछि बजेटको अन्तिम मस्यौदामा उल्लेखित आगामी आर्थिक वर्षको समग्र बजेटको स्वरूप मन्त्रिपरिषद्बाट स्वीकृत गर्ने व्यवस्था छ । राजस्वको प्रक्षेपण, बाह्य सहयोगबाट प्राप्त हुने अनुदान एवम् ऋण सहायता, आन्तरिक ऋणको प्रक्षेपणसहित बजेटको उद्देश्य, नीति, प्राथमिकता, दीर्घकालीन सोच एवम् योजनाले निर्धारित गरेको आगामी वर्ष संचालन गरिने कार्यक्रमहरूलाई समेत समेटी आगामी आर्थिक वर्षको आय व्यय विवरण बजेट बक्तव्य मार्फत जेठ १५ गते अर्थमन्त्रीबाट संघीय संसदमा पेश हुन्छ । यसका साथै राष्ट्रिय योजना आयोगबाट तयार भएका मध्यमकालीन खर्च संरचना र वार्षिक विकास कार्यक्रमको दस्तावेजहरू पनि व्यवस्थापिका संसदमा पेश गर्ने व्यवस्था रहेको छ ।

परिच्छेद २

मध्यमकालीन खर्च संरचना (२०७५/७६-२०७७/७८)

२.१ पृष्ठभूमि

मुलुकको सामाजिक आर्थिक लगायत समग्र विकास र समृद्धिका लागि सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ। यसका लागि साधनको विनियोजन कुशलता, कार्यान्वयन दक्षता तथा वित्तीय अनुशासनका तीनै पक्ष उत्तिकै प्रभावकारी हुनु पर्दछ। यी तीनवटै पक्षहरूमा सुधार गर्ने उपाय तथा औजारको रूपमा मध्यमकालीन खर्च संरचनालाई लिन सकिन्छ। नेपालमा दशौं योजना देखि नै मध्यमकालीन खर्च संरचनाको तर्जुमा र कार्यान्वयन गरी प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रमा साधन र स्रोतको विनियोजन गर्ने पद्धतिको शुरुवात गरिएको थियो। यसै सन्दर्भको अर्को संस्करणको रूपमा यस मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गरिएको छ।

नेपालको संविधान कार्यान्वयनका क्रममा तीनै तहमा सम्पन्न भएका निर्वाचनहरू पश्चात संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका सरकारहरू गठन भई क्रियाशील भएका छन्। संविधानले आत्मसात गरेको समाजवाद उन्मुख राष्ट्र निर्माण एवम् सरकारले घोषणा गरेको "समृद्ध नेपाल सुखी नेपाल" को लक्ष्य हासिल गर्ने वा समृद्धिको आधार वर्षका रूपमा आगामी आर्थिक वर्ष रहनेछ। यसको सफलता वित्तीय संघीयताको कुशल व्यवस्थापन, तीव्र आर्थिक वृद्धि एवम् विकास कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा निर्भर रहन्छ।

नेपालमा विकास योजनाहरूबाट लक्षित नतिजा हासिल हुन नसक्नुका प्रमुख कारणहरूमा साधन र स्रोतको असमान वितरण, न्यून पूँजीगत खर्च, आर्थिक वर्षको अन्तमा गएर मात्र ठूलो परिमाणमा खर्च गर्ने प्रवृत्ति, निर्माण कार्यको कमजोर गुणस्तर तथा प्रभावकारिता, वित्तीय अनुशासनहीनता र सोबाट सिर्जित सरकारी कोषमाथि बढ्दो वित्तीय भार जस्ता विषयहरू पर्दछन्। यसको असर सार्वजनिक वित्त क्षेत्रमा मात्र नभई वित्तीय क्षेत्र र अर्थतन्त्रमा समेत परेको छ।

विगतमा केन्द्रको मातहतमा रहेको राजस्वको एकल अधिकार संविधान र कानुनी व्यवस्था अनुसार बाँडफाँट भएपछि एकातिर संघको राजस्व संकुचन हुने र अर्कातिर सोही संकुचित राजस्व तथा स्रोतबाट प्रदेश र स्थानीय तहको खर्चको आवश्यकता पूरा गर्न अनुदानका रूपमा हस्तान्तरण गर्नुपर्ने अवस्था भएकाले समग्र साधन व्यवस्थापनमा थप चुनौती रहेको छ।

संविधानले परिकल्पना गरे बमोजिमको अर्थ व्यवस्था कायम गर्ने सोचलाई मनन गर्दै बमोजिम चौधौं योजनासँग सामन्जस्य हुनेगरी आगामी तीन आर्थिक वर्षको मध्यमकालीन खर्च संरचना (२०७५/७६-२०७७/७८) तर्जुमा गरिएको छ। यस दस्तावेज तयार गर्दा चौधौं योजना (२०७३/७४-२०७५/७६) मा उल्लेखित सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र प्राथमिकता, वर्तमान सरकारका घोषणा, प्राथमिकता एवम् नीति तथा कार्यक्रम र दिगो विकास लक्ष्य, २०३० को मार्गचित्रलाई मुख्य आधार लिइएको छ। अति कम विकसित मुलुकबाट विकासशील मुलुकमा स्तरोन्नति तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धता समेतलाई मध्यनजर राखिएको छ। साथै, नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्) बाट मिति २०७४/१२/७ मा स्वीकृत आगामी आर्थिक वर्षको स्रोतको आँकलन तथा विकास कार्यक्रमको बाँडफाँटका आधार बमोजिम साविकमा केन्द्रीय सरकारबाट कार्यान्वयन भइरहेका तर, प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रभित्र रहेका कार्यहरू साधन स्रोत सहित सम्बन्धित प्रदेश र स्थानीय तहमा हस्तान्तरण गर्नेगरी संघीय सरकारबाट संचालन हुने कार्यक्रमहरू यस दस्तावेजमा समेटिएको छ।

२.२ सोच, उद्देश्य तथा रणनीति

प्रस्तुत मध्यमकालीन खर्च संरचना कार्यान्वयनको पहिलो वर्ष चौधौं योजनाको अन्तिम वर्ष रहेको र पछिल्ला दुई वर्षको आवधिक योजना तर्जुमा भइ नसकेको हुँदा यस दस्तावेजमा प्रस्तुत सोच, उद्देश्य तथा रणनीति चौधौं योजनाको सम्बन्धित विषय क्षेत्रगत सोच, उद्देश्य तथा रणनीति संग सामन्जस्य हुने गरी तयार गरिएको छ । सो अनुसार मध्यमकालीन खर्च संरचनाको समष्टिगत सोच, उद्देश्य तथा रणनीति देहाय बमोजिम रहेको छ ।

सोच

स्वाधीन, समुन्नत तथा समाजवाद उन्मुख राष्ट्रिय अर्थतन्त्र एवम् समृद्ध नेपाली ।

उद्देश्य

उत्पादनशील रोजगारी उन्मुख र न्यायपूर्ण वितरण सहितको उच्च आर्थिक वृद्धिद्वारा द्रुत गरिबी न्यूनीकरण गर्दै आर्थिक सामाजिक रुपान्तरण ।

रणनीति

उल्लिखित सोच तथा उद्देश्यहरू हासिल गर्न निम्नानुसार पाँच प्रमुख रणनीतिहरू रहेका छन् :

१. कृषि क्षेत्रको रूपान्तरण, पर्यटन, औद्योगिक एवम् साना तथा मझौला व्यवसायको विस्तार मार्फत उत्पादन वृद्धि गर्ने ।
२. ऊर्जा, सडक तथा हवाई यातायात, सूचना तथा सञ्चार र ग्रामीण-सहरी तथा त्रिदेशीय आवद्धता विकासका लागि पूर्वाधार निर्माण गर्ने ।
३. सामाजिक विकास र सामाजिक सुरक्षा एवम् सामाजिक संरक्षणमा जोड दिँदै मानव विकासमा उच्च तथा दिगो सुधार गर्ने ।
४. आर्थिक, सामाजिक एवम् शासकीय सुधार, कुशल एवम् जवाफदेही सार्वजनिक वित्त, स्वच्छ, पारदर्शी र जनमैत्री सार्वजनिक सेवा एवम् मानव अधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्दै समग्र सुशासन प्रवर्द्धन गर्ने ।
५. लैङ्गिक समानता, समावेशीकरण, वातावरण संरक्षण, विज्ञान तथा प्रविधिको उच्चतम प्रयोग तथा संस्थागत क्षमता बढाउने ।

२.३ प्रमुख नतिजा सूचक तथा लक्ष्य

नेपाल सरकारले लिएको "समृद्ध नेपाल सुखी नेपाल"को लक्ष्य हासिल गर्नमा केन्द्रित रहँदै आगामी तीन वर्षको मध्यमकालीन खर्च संरचनाको प्रमुख लक्ष्य तथा नतिजा सूचक निर्धारण गरिएको छ । सो अनुसार समष्टिगत लक्ष्यहरूको विद्यमान स्थिति तथा आगामी ३ वर्षको अपेक्षित उपलब्धि तालिका २.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २.१ : प्रमुख समष्टिगत सूचक तथा लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक/लक्ष्य	एकाई	२०७३/७४ को उपलब्धि	२०७४/७५ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
१	वार्षिक आर्थिक वृद्धिदर	प्रतिशत	७.४	५.९	७.९	९.१	९.५
	कृषि		५.२	२.८	४.८	५.१	५.६
	गैरकृषि		८.५	७.१	८.९	१०.४	१०.७
	उद्योग		१२.१	९.३	१२.२	१६.१	१४.९
	सेवा		७.५	६.७	७.९	८.८	९.४
२	मुद्रास्फिति दर	प्रतिशत	४.५	६.०	६.५	६.५	६.५
३	गरिबीको रेखामुनि रहेका जनसङ्ख्या	प्रतिशत	-	-	१७	१५.५	१४
४	बहुआयामिक गरिबीको सूचकांक	सूचकांक	-	२८.६	२३	२२.७	२०.५
५	१५ देखि २४ वर्ष उमेर समूहको साक्षरता दर	प्रतिशत	८८.६	९०	९२	९४	९५

क्र.सं.	सूचक/लक्ष्य	एकाई	२०७३/७४ को उपलब्धि	२०७४/७५ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
६	मानव विकास सूचकांक	सूचकांक	०.५५८	-	०.५७	०.५९	०.६१
७	लैङ्गिक सशक्तीकरण सूचकांक	सूचकांक	-	-	०.५८	०.६१	०.६३
८	आर्थिक जोखिम सूचकांक (EVI)	सूचकांक	-	२८.४	-	-	२५
९	मानव सम्पत्ति सूचकांक (HAI)	सूचकांक	-	७१.२	-	-	७५
१०	गार्हस्थ्य प्रतिव्यक्ति आम्दानी	रु. हजारमा	९२.०	१०३.३	११७	१३४	१५४

विगतका वर्षहरूमा प्रायः लक्षित उच्चदरको आर्थिक वृद्धि हासिल हुन नसकेपनि गत आ.व. २०७३/७४ मा ७.४ प्रतिशत वृद्धि भएको अनुमान छ । तर, मनसूनमा भएको ढिलाइ र तराई-मधेशमा आएको बाढीका कारण वर्षे बालीको उत्पादनलाई असर परेको र हिउँदे वर्षा नभएका कारण हिउँदे बालीको उत्पादनमा पनि कमी आउने भएकाले कृषिमा अपेक्षित वृद्धि नहुँदा चालु आ.व. २०७४/७५ मा करिब ५.९ प्रतिशतसम्मको वृद्धिदर हासिल हुनसक्ने प्रारम्भिक अनुमान छ । वर्तमान सरकारले सिर्जना गरिरहेको उच्च आर्थिक वृद्धिको आधारशीलालाई मध्यनजर राख्दै आगामी तीन वर्षमा औसत आर्थिक वृद्धिदर आधारभूत मूल्यमा औसत ८.९ प्रतिशत हुने लक्ष्य राखिएको छ । यस अनुसार कृषि क्षेत्रको औसत वृद्धिदर ५.२ र गैर कृषि क्षेत्रको औसत वृद्धिदर १०.१ प्रतिशत हुने अनुमान गरिएको छ । यस अवधिमा मुद्रास्फिति दर ६.५ प्रतिशतभित्र रहने अनुमान छ । आगामी तीन वर्षको अवधिमा गरिबीको रेखामुनि रहेका जनसंख्या करीब १४ प्रतिशतमा झर्ने र मानव विकास सूचकांक करिब ०.६१ पुग्ने अनुमान गरिएको छ ।

आर्थिक वृद्धिदर आँकलन गर्दा स्थिर सरकार, संघीय संरचना अनुसार तीन तहका सरकारबाट प्रभावकारी रुपमा हुने कार्यक्रम तथा बजेटको कार्यान्वयन, उर्जा उपलब्धतामा हुने उल्लेख्य वृद्धि, केही बृहत आयोजना सम्पन्न हुने अवस्था, पुनर्निर्माण, निर्माण कार्यमा तीव्रता, पर्यटक आगमनमा उल्लेख्य वृद्धि जस्ता सकारात्मक परिचर्वन हुने अनुमान गरिएको छ । यसबाट नेपाल सरकारको नीति कार्यक्रमले राखेको आगामी ५ वर्ष भित्र दोहोरो अंकको आर्थिक वृद्धि गर्ने लक्ष्य प्राप्त हुनेछ । साथै आगामी ५ वर्षमा हालको प्रति व्यक्ति आय दोब्बर भई मुलुकलाई दश वर्षभित्र मध्यम आयस्तर भएको मुलुकमा स्तरोन्नति हुन समेत सहयोग पुग्नेछ ।

तालिका २.२ : प्रमुख विषय क्षेत्रगत सूचक तथा लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक/लक्ष्य	एकाई	२०७३/७४ को उपलब्धि	२०७४/७५ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
१	खाद्यान्न बाली उत्पादन	हजार मे.टन	९,७७१	१०,००९	१०,३१२	१०,७५०	११,०००
२	काठको उत्पादन	घन फिट (लाखमा)	५०	३०	४०	६०	६०
३	उद्योगहरूबाट रोजगारीको सिर्जना	संख्या (हजारमा)	३३०९	१७४	१८१	१८२	१८३
४	निर्यात आयात अनुपात	अनुपात	१:१०	१:९.३	१:८.६	१:८	१:७.५
५	पर्यटन आगमन	संख्या (हजारमा)	७५३	१०००	१२००	१६००	२०००
६	पर्यटन क्षेत्रमा रोजगारी	संख्या (हजारमा)	९५	११६	१३३.४	१५०	१६०
७	राष्ट्रिय विद्युत् प्रणालीबाट विद्युत्मा पहुँच प्राप्त गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत	६४	६९	७५	८०	८५
८	जलविद्युत् उत्पादन क्षमता	मे.वा.	९६८	१०४५	१८०५	२११४	२४४६
९	प्रसारण लाइन निर्माण	कि.मी. (हजारमा)	३८.२	३९.५	४१.६	४८.२	५३.६
१०	सिंचित क्षेत्रफल	हेक्टर (हजारमा)	१,२५६.४	५६.५	२०.३	३४.१	४४.५
११	जम्मा सडक निर्माण	कि.मि.	२९७३१	७००	७००	५००	५००
१२	सडक सञ्जालले जोडिएका स्थानीय तह	संख्या					
१३	जनता आवास	संख्या (हजारमा)	१०.२	२६.४	३७	३५	४५
१४	इन्टरनेट ग्राहकको घनत्व	प्रतिशत	५२.७	५५	६०	६५	७०
१५	खुद भर्ना दर						
	क) आधारभूत तह (कक्षा १-५)	प्रतिशत	९७	९७.२	९७.५	९९	९९.५
	ख) आधारभूत तह (कक्षा १-८)	प्रतिशत	९१	९२.३	९४	९६	९७
	ग) माध्यमिक तह कक्षा (९-१२)	प्रतिशत	४२	४३.९	४५	५०	५३
१६	मातृ मृत्युदर (प्रति लाख जीवित जन्म)	जना	२३९	२३५	१४५	१२५	१२५
१७	बाल मृत्युदर (प्रति हजार जीवित जन्म)	जना	३९	३९	३०	२८	२६
१८	आधारभूतस्तरका खानेपानीबाट लाभान्वित जनसंख्या	प्रतिशत	८७.०	९०.०	९२.०	९३.०	९४.०

२.४ मध्यमकालीन खर्च संरचनाको बजेट विनियोजन र प्रक्षेपण

संघीयता पूर्ण कार्यान्वयनको वर्ष भएकाले विगतमा केन्द्रीय सरकारले परिचालन गरेका कतिपय राजस्वका स्रोतहरूको परिचालन गर्ने अधिकार प्रदेश र स्थानीय तहमा हस्तान्तरण भइसकेको अवस्था छ । साथै केही राजस्व संघले संकलन गरेतापनि प्रदेश र स्थानीय तहमा बाँडफाँड गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । संघीय सरकारको स्रोत आँकलन तथा बजेट अनुमान एवम् प्रक्षेपण गर्दा देहायका आधारहरू अवलम्बन गरिएको छ :

- राजस्वका शीर्षकहरूमध्ये घर जग्गा रजिष्ट्रेशन, सवारी साधन दस्तुर तथा घर बहाल कर प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रमा गएकोले आगामी आर्थिक वर्षदेखि प्रदेश र स्थानीय तहमा परिचालन हुने उल्लेखित कर राजस्व घटाई विगतमा परिचालन हुँदै आएको मध्य बाँकी राजस्व रकमलाई आधार मानी संघबाट संकलन हुने राजस्वका रूपमा प्रक्षेपण गरिएको ।
- अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ अनुसार संघीय सरकारले संकलन गर्ने अधिकार क्षेत्रमा रहेको मूल्य अभिवृद्धि कर र आन्तरिक अन्तःशुल्क रकम संघीय विभाज्य कोषमा रहने र यस्तो रकमको १५ प्रतिशत प्रदेश तहमा र १५ प्रतिशत स्थानीय तहमा बाँडफाँट भई बाँकी ७० प्रतिशत रकम मात्र संघमा रहने । यसैगरी रोयल्टी (पर्वतारोहण, विद्युत, वन, खानी तथा खनिज, पानी तथा अन्य प्राकृतिक स्रोत) बाट संकलन भएको राजस्व समेत सो कोषमा जम्मा हुने, सो रकमको ५० प्रतिशत मात्र संघले प्राप्त गर्ने तथा २५ प्रतिशत सम्बन्धित प्रदेशमा तथा २५ प्रतिशत सम्बन्धित स्थानीय तहमा बाँडफाँट हुने भएकाले माथि १ मा उल्लेखित कुल प्रक्षेपित राजस्वबाट प्रदेश र स्थानीय तहलाई बाँडफाँट हुने रकम घटाएर मात्र संघको राजस्व अनुमान एकित गरिएको छ ।
- वैदेशिक सहायता अनुमान गर्दा दातृ राष्ट्र वा संस्थासँग भएको सम्झौता वा प्रतिबद्धतालाई मात्र समावेश गरिएको ।
- संघीय सरकारले लिनसक्ने आन्तरिक ऋण कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको ५ प्रतिशतको सीमामा राखिएको ।

चालु आर्थिक वर्षको बजेटमा स्रोत यकीन नभएका थुप्रै कार्यक्रमहरूका लागि दिइएको स्रोतको सुनिश्चितता तथा अघिल्लो वर्षको मौज्दातबाट व्यहोरिने भनी चालु आर्थिक वर्षको बजेटमा अनुमान गरिएको रु. १०२ अर्ब उपलब्ध नहुने भएकाले चालु आर्थिक वर्षकै बजेट तथा सोबाट आगामी आर्थिक वर्षमा पर्ने प्रभाव र नयाँ सिर्जित दायित्वहरूका कारण चालु खर्चमा पर्ने चाप जस्ता प्रमुख चुनौती रहेका छन् । साथै, संघीयता कार्यान्वयनले गति लिइसकेको भएता पनि प्रशासनिक पुनर्संरचना सम्बन्धी काम बाँकी नै रहेकाले वित्तीय जोखिम बढ्न सक्ने अवस्था रहेको छ ।

उल्लेखित आधार तथा विद्यमान चुनौतीलाई विश्लेषण गर्दा तीन वर्षको अवधिमा कुल सरकारी बजेट रु. ४७ खर्ब ५७ अर्ब ४६ करोड १७ लाख (प्रचलित मूल्यमा) रहने प्रक्षेपण गरिएको छ । यस मध्ये चालु खर्च रु. २७ खर्ब ५ अर्ब १८ करोड ४८ लाख (५६.९ प्रतिशत) र पुँजीगत खर्च रु. १९ खर्ब ८ अर्ब ६५ करोड ४७ लाख (३९.७ प्रतिशत) रहने प्रक्षेपण गरिएको छ । साथै वित्तीय व्यवस्थातर्फ रु. ५ खर्ब ४३ अर्ब ६२ करोड २२ लाख (११.४ प्रतिशत) बाँडफाँट गर्नुपर्ने अनुमान रहेको छ । त्यसैगरी स्रोत परिचालनतर्फ राजस्वबाट रु. ३० खर्ब ७३ अर्ब २१ करोड ८० लाख (६४.६ प्रतिशत), वैदेशिक अनुदान रु. १ खर्ब ९९ अर्ब ३७ करोड २१ लाख र वैदेशिक ऋण रु. ९ खर्ब १० अर्ब २ करोड ८२ लाख गरी कुल रु. ११ खर्ब ९ अर्ब ४० करोड ७ लाख वैदेशिक सहयोग (२३.३ प्रतिशत) तथा आन्तरिक ऋणबाट रु. ५ खर्ब ७५ अर्ब (१२.१ प्रतिशत) व्यहोरिने प्रक्षेपण गरिएको छ । यस सम्बन्धी विवरण तालिका २.३ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका २.३ : त्रिवर्षीय बजेट विनियोजन तथा प्रक्षेपण (प्रचलित मूल्यमा)

(रु. लाखमा)

क्र. सं.	विवरण	आ.व. २०७३/७४ को यथार्थ	आधार वर्ष २०७४/७५ को संशोधित अनुमान	मध्यमकालीन बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण			
				२०७५/७६ को अनुमान	२०७६/७७ को प्रक्षेपण	२०७७/७८ को प्रक्षेपण	तीन वर्षको कुल
१	कुल बजेट	८,३४३,०७१	१०,४६५,०९८	१३,१५१,६१७	१५,७७७,०००	१८,६४६,०००	४७,५७४,६१७
२	कुल राजस्व*	६,१२५,९७५	७,२८३,५००	८,३१३,१८०	१०,१५६,०००	१२,२६३,०००	३०,७३२,१८०
३	वैदेशिक अनुदान	३१९,३२३	३६१,६३९	५८८,१५५	६८५,०००	७९९,०००	१,९९२,१५५
४	कुल खर्च	७,२७३,६३७	९,३८२,४८७	१३,१५१,६१७	१५,७७७,०००	१८,६४६,०००	४७,५७४,६१७
५	चालु खर्च	५,१८६,१४३	६,९९५,८६३	८,४५४,४७५	८,९११,३५०	९,६८६,०२३	२७,०५१,८४८
६	पुँजीगत खर्च	२,०८७,४९४	२,३८६,६२४	३,१३९,९८२	५,०४५,६३४	६,९००,७३१	१५,०८६,५४७

क्र. सं.	विवरण	आ.व. २०७३/७४ को यथार्थ	आधार वर्ष २०७४/७५ को संशोधित अनुमान	मध्यमकालीन बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण			
				२०७५/७६ को अनुमान	२०७६/७७ को प्रक्षेपण	२०७७/७८ को प्रक्षेपण	तीन वर्षको कुल
७	बजेट बचत (-) न्यून (+)	४३४,२६३	६२०,७६१	२,५३०,२८२	३,०५६,०००	३,५१४,०००	९,१००,२८२
८	वित्तीय व्यवस्था	१,०६९,४३४	१,०८२,६११	१,५५७,१६०	१,८१९,८१६	२,०५९,२४६	५,४३६,२२२
९	वैदेशिक ऋण	५८०,१३०	७४९,१९८	२,५३०,२८२	३,०५६,०००	३,५१४,०००	९,१००,२८२
१०	आन्तरिक ऋण	८८३,३८०	१,४५०,०००	१,७२०,०००	१,८८०,०००	२,१५०,०००	५,७५०,०००

पुनश्च : *संघीय विभाज्य कोषबाट प्रदेश र स्थानीय तहमा बाँडफाँट हुने राजस्व तथा प्रदेश र स्थानीय तहका अधिकार क्षेत्रभित्र परिचालन हुने राजस्व रकम समावेश गरिएको छैन ।

माथि उल्लेखित बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपणका आधारमा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको अनुपातमा सरकारी बजेटको तुलना तालिका २.४ मा प्रस्तुत गरिएको छ । सो अनुसार कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको अनुपातमा बजेटको आकार केही बढ्न गएतापनि आन्तरिक ऋण बान्छित सीमाभित्रै रहनेछ । साथै राजस्व परिचालनमा उल्लेख्य वृद्धि हुनेछ । खर्चतर्फ चालु खर्च नियन्त्रणमा सुधार आउने तथा पुँजीगत खर्चमा उल्लेख्य वृद्धि हुनेछ ।

तालिका २.४ : बजेटको त्रिवर्षीय विनियोजन र प्रक्षेपणको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनसँगको अनुपात

(प्रतिशत)

क्र.सं.	विवरण	आ.व. २०७३/७४ को यथार्थ	आधार वर्ष २०७४/७५ को संशोधित अनुमान	मध्यमकालीन बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण		
				२०७५/७६ को अनुमान	२०७६/७७ को प्रक्षेपण	२०७७/७८ को प्रक्षेपण
१	कुल बजेट	३१.६	३४.८	३७.७	३८.६	३८.७
२	कुल राजस्व	२३.२	२४.२	२३.८	२४.९	२५.५
३	वैदेशिक अनुदान	१.२	१.२	१.७	१.७	१.५
४	कुल खर्च	२७.५	३१.२	३७.७	३८.६	३८.७
५	चालु खर्च	१९.६	२३.३	२४.२	२१.८	२०.१
६	पुँजीगत खर्च	७.९	७.९	९.०	१२.३	१४.३
७	बजेट बचत (-) न्यून (+)	१.६	२.१	७.३	७.५	७.३
८	वित्तीय व्यवस्था	४.०	३.६	४.५	४.५	४.३
९	वैदेशिक ऋण	२.२	२.५	७.३	७.५	७.३
१०	आन्तरिक ऋण	३.३	४.८	४.९	४.६	४.५

२.५ बजेट विनियोजन र प्रक्षेपणको बाँडफाँट

आगामी तीन वर्षको बजेट अनुमान र प्रक्षेपणको विभिन्न आधारमा गरिएको तुलनात्मक विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ ।

अ. रणनीतिक स्तम्भको आधारमा बाँडफाँट

कार्यक्रम तथा आयोजनाको चौधौँ योजनाको रणनीतिक स्तम्भ बमोजिम तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. २.५ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २.५ : रणनीतिक स्तम्भको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रु. लाखमा)

रणनीतिक संकेत	रणनीतिक स्तम्भ	आ.व. २०७५/७६ को व्यय अनुमान		आ.व. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण		आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
१	उत्पादन वृद्धि	५९८,३७७	४.५	६२१,९२०	३.९	६५९,४३५	३.५
२	पूर्वाधार निर्माण	४,१२२,६९०	३१.३	४,५२५,३७२	२८.७	४,००६,८९४	२९.५
३	सामाजिक विकास	७७५,३११	५.९	७९६,५९५	४.५	७५९,५८०	४.१
४	सुशासन प्रवर्द्धन	९८,७८७	०.८	११०,३४१	०.७	१४६,३०३	०.८
५	अन्तरसम्बन्धित विकास	२०२,८५३	१.५	२४०,१४३	१.५	२८४,५३७	१.५
७	साधारण प्रशासन	४,०६८,७२७	३०.९	४,५५२,९६३	२८.९	५,०६९,४२८	२७.२
	सांकेतीकरण नगरिएको	३,२८४,८७२	२५.०	५,००९,६६७	३१.८	७,७९९,८२३	४१.४
	जम्मा	१३,१५१,६१७	१००	१५,७७७,०००	१००	१८,६४६,०००	१००

प्रदेश र स्थानीय तहलाई प्रदान गरिने वित्तीय समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, समपूरक अनुदान र विशेष अनुदान तथा नयाँ आयोजना/कार्यक्रम अन्तर्गत विभिन्न विषय क्षेत्रमा कार्यक्रम रहने तथा सोको जानकारी प्राप्त नहुने भएकाले रणनीतिक स्तम्भको आधारमा सांकेतीकरण गर्दा समावेश गरिएको छैन ।

इ. प्राथमिकताक्रमको आधारमा बाँडफाँट

कार्यक्रम तथा आयोजनाको प्राथमिकताक्रम बमोजिम तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. २.६ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २.६ : प्राथमिकताक्रमको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रु. लाखमा)

प्राथमिकताक्रम	आ.व. २०७५/७६ को व्यय अनुमान		आ.व. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण		आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण	
	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
पहिलो (P ₁)	८,८४६,४१०	६७.३	९,५२९,६४२	६०.४	९,४४५,२१६	५०.७
दोस्रो (P ₂)	१,०२०,३३५	७.८	१,२३७,६९१	७.८	१,४८०,९६१	७.९
सांकेतीकरण नगरिएको	३,२८४,८७२	२५.०	५,००९,६६७	३१.८	७,७९९,८२३	४१.४
जम्मा	१३,१५१,६१७	१००.०	१५,७७७,०००	१००.०	१८,६४६,०००	१००.०

प्रदेश र स्थानीय तहलाई प्रदान गर्ने वित्तीय समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, समपूरक अनुदान र विशेष अनुदान तथा नयाँ आयोजना/कार्यक्रम अन्तर्गत विभिन्न प्रकृतिका हुने तथा सोको जानकारी प्राप्त नहुने भएकाले प्राथमिकताक्रमको आधारमा सांकेतीकरण गर्दा समावेश गरिएको छैन ।

ई. दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा बाँडफाँट

दिगो विकास लक्ष्य बमोजिम तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. २.७ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २.७ : दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रु. लाखमा)

संकेत नं	दिगो विकास लक्ष्य	आ.व. २०७५/७६ को व्यय अनुमान		आ.व. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण		आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
१	गरिवीको अन्त्य	१,२७५,७२६	९.७	१,३६३,९८७	८.६	१,५०९,७८३	८.१
२	शून्य भोकमरी	४१४,०१८	३.१	४४४,६७४	२.८	४८५,१२८	२.६
३	स्वस्थ जीवन	२८१,१३६	२.१	२३९,८३३	१.५	२६५,५९६	१.४
४	गुणस्तरीय शिक्षा	४८२,८९५	३.७	४९२,२५५	३.१	४९०,९२२	२.६
५	लैङ्गिक समानता	४६,१९३	०.४	५१,२२८	०.३	५६,९२२	०.३
६	दिगो सफापानी तथा सरसफाइ सेवा	२४२,८४२	१.८	२३६,४७५	१.५	२३८,२१२	१.३
७	आधुनिक ऊर्जामा पहुँच	८६९,३४५	६.६	१,०९७,६२२	७.०	१,२२८,१५८	६.६
८	समावेशी आर्थिक वृद्धि तथा मयादित काम	७४,४२१	०.६	८७,१४८	०.६	८७,००४	०.५
९	उद्योग, नवीन खोज र पूर्वाधार	१,६२१,२४३	१२.३	२,००१,१००	१२.७	२,३२५,४२३	१२.५
१०	असमानता न्यूनीकरण	२४,०७७	०.२	२६,२८६	०.२	२९,३४०	०.२
११	दिगो शहर र बस्तीहरू	२,०३१,५५९	१५.४	१,९३९,९३५	१२.३	१,९२४,६९१	६.०
१२	दिगो उपभोग तथा उत्पादन	२९,९८६	०.२	२८,०६९	०.२	१४,३६८	०.१
१३	जलवायु परिवर्तन अनुकूलन	११४,५४८	०.९	१३६,१८६	०.९	१५३,७५३	०.८
१४	सामुद्रिक स्रोतको उपयोग						
१५	भू सतह स्रोतको उपयोग	१४२,५५४	१.१	१४७,६९६	०.९	१५९,०९४	०.९
१६	शान्तिपूर्ण, न्यायपूर्ण र सशक्त समाज	१,३०२,५००	९.९	१,३७४,१०३	८.७	१,५१३,७२१	८.१
१७	दिगो विकासका लागि साभेदारी	६२,४४८	०.५	६६,८६०	०.४	७१,६६२	०.४
	सांकेतीकरण नगरिएको	४,१३६,१२६	३१.४	६,०४३,५४५	३८.३	८,८९२,२२२	४७.७
	जम्मा	१३,१५१,६१७	१००	१५,७७७,०००	१००	१८,६४६,०००	१००

नयाँ आयोजना/कार्यक्रम तथा प्रदेश र स्थानीय तहलाई प्रदान गर्ने वित्तीय समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, समपूरक अनुदान र विशेष अनुदान विभिन्न प्रकृतिका हुने र सोको जानकारी प्राप्त नहुने एवम् सार्वजनिक ऋणको साँबा व्याज भुक्तानी लगानी नभएकाले दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा सांकेतीकरण गर्दा समावेश गरिएको छैन ।

उ. लैंगिक संकेतको आधारमा बाँडफाँट

लैंगिक संकेत बमोजिम तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. २.८ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २.८ : लैंगिक संकेतको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रु. लाखमा)

संकेत नं.	लैंगिक संकेत	आ.व. २०७५/७६ को व्यय अनुमान		आ.व. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण		आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
१	प्रत्यक्ष लाभ	२,००६,२६५	१५.३	१,७८९,२८०	११.३	९३०,२८९	५.०
२	अप्रत्यक्ष लाभ	४,१५२,०७३	३१.६	४,५०१,३०७	२८.५	४,८८६,११३	२६.२
३	तटस्थ	३,७०८,४०७	२८.२	४,४७६,७४७	२८.४	५,१०९,७७५	२७.४
	सांकेतीकरण नगरिएको	३,२८४,८७२	२५.०	५,००९,६६७	३१.८	७,७१९,८२३	४१.४
	जम्मा	१३,१५१,६१७	१००	१५,७७७,०००	१००	१८,६४६,०००	१००

नयाँ आयोजना/कार्यक्रम तथा प्रदेश र स्थानीय तहलाई प्रदान गर्ने वित्तीय समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, सम्पूरक अनुदान र विशेष अनुदान विभिन्न प्रकृतिका हुने र सोको जानकारी हाल प्राप्त नहुने हुँदा रुपमा लैंगिक संकेतका आधारमा सांकेतीकरण गर्दा समावेश गरिएको छैन ।

ऊ. जलवायु संकेतको आधारमा बाँडफाँट

जलवायु संकेत बमोजिम तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. २.९ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २.९ : जलवायु संकेतको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रु. लाखमा)

संकेत नं.	जलवायु परिवर्तन संकेत	आ.व. २०७५/७६ को व्यय अनुमान		आ.व. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण		आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
१	प्रत्यक्ष	५७०,५८१	४.३	६३५,४१४	४.०	७१७,६८७	३.८
२	अप्रत्यक्ष	१,००५,०९१	७.६	१,०८५,०३९	६.९	१,१५१,७७७	६.२
३	तटस्थ	८,२९१,०७३	६३.०	९,०४६,८८०	५७.३	९,०५६,७१३	४८.६
	सांकेतीकरण नगरिएको	३,२८४,८७२	२५.०	५,००९,६६७	३१.८	७,७१९,८२३	४१.४
	जम्मा	१३,१५१,६१७	१००	१५,७७७,०००	१००	१८,६४६,०००	१००

नयाँ आयोजना/कार्यक्रम तथा प्रदेश र स्थानीय तहलाई प्रदान गर्ने वित्तीय समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, सम्पूरक अनुदान र विशेष अनुदान विभिन्न प्रकृतिका हुने र सोको जानकारी हाल नहुने हुँदा जलवायु संकेतका आधारमा सांकेतीकरण गर्दा समावेश गरिएको छैन ।

२.६ प्रमुख विषय क्षेत्रगत आधारमा बाँडफाँट

प्रमुख विषय क्षेत्रगत बमोजिम तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. २.१० मा प्रस्तुत गरिएको छ । विषय क्षेत्रगत आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट, खर्च तथा स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण सम्बन्धी विस्तृत विवरण अनुसूची १ र २ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका २.१० : विषय क्षेत्रगत आधारमा तीन आर्थिक वर्षको खर्च अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रु. लाखमा)

क्र. सं.	विषय क्षेत्र	आ.व. २०७५/७६ को विषय क्षेत्रगत व्यय अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को विषय क्षेत्रगत खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को विषय क्षेत्रगत खर्च प्रक्षेपण			
		कुल जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल जम्मा	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था
१	कृषि, भूमिव्यवस्था तथा वन	४८२,३२६	४०२,३८२	७९,९४४	-	४९३,८३३	४०६,५०८	८७,३२५	-	५४६,५९३	४४८,२८३	९८,३१०	-
२	आर्थिक	५६१,८८६	१७८,८५३	१२७,५३३	२५५,५००	७२१,८९४	१९६,०६१	२५८,६३७	२६७,१९५	७७४,८०५	२०९,६७०	२५५,९९६	३०९,१३९
३	सामाजिक	१,१८७,२३०	७८५,५२३	२८६,३९८	११५,३०९	१,१९१,७५०	८५०,६५७	२२६,१४८	११४,९४५	१,२५४,८२९	९०९,५८६	२३८,५७१	१०६,६७२
४	पूर्वाधार	३,८५४,५८९	१,१४८,४०१	२,१०६,४७९	५९९,७०९	४,००१,५९६	७४०,०९७	२,५९०,१३२	६७१,२८८	३,४१५,५९५	३२४,७८१	२,३२८,९६६	७६१,८४९
५	शासकीय व्यवस्था र अन्तरसम्बन्धित	१,७२०,०३५	१,४८१,९४२	२३८,०९३	-	१,८४५,३२५	१,५७२,३१९	२७३,००६	-	१,९५०,३१८	१,७१३,३२२	२३६,९९५	-
६	संवेधानिक अग तथा निकाय	९८,६९५	७९,३९०	१९,३०५	-	१०३,५४२	८३,४१२	२०,१३०	-	१०९,६७६	८७,६४०	२२,०३६	-
७	प्रदेश तथा स्थानीय तह	३,०८४,८७२	३,०८४,८७२	-	-	३,२८५,३८९	३,२८५,३८९	-	-	३,४९८,९३९	३,४९८,९३९	-	-
८	अर्थ- ऋण भुक्तानी तथा विविध	२,१६१,९८४	१,२९३,११२	२८२,२३०	५८६,६४२	२,६२२,४७४	१,४७४,६५३	३८१,४३३	७६६,३८८	३,१०१,२०७	१,६९४,९९५	५२४,६२६	८८१,५८६
९	नयाँ आयोजना तथा कार्यक्रम	-	-	-	-	१,५११,२७८	३०२,२५६	१,२०९,०२३	-	३,९९४,०३९	७९८,८०८	३,१९५,२३१	-
	जम्मा	१३,१५१,६१७	८,४५४,४७५	३,१३९,९८२	१,५५७,१६०	१५,७७७,०००	८,९११,३५०	५,०४५,८३४	१,८१९,८१६	१८,६४६,०००	९,६८६,०२३	६,९००,७३१	२,०५९,२४६

पुनश्च : नयाँ आयोजना/कार्यक्रम तथा प्रदेश र स्थानीय तहलाई प्रदान गर्ने वित्तीय समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, सम्पूरक अनुदान र विशेष अनुदान विभिन्न प्रकृतिका हुने र सोको जानकारी हाल नहुने हुँदा विषय क्षेत्रगत विवरणमा खुलाइएको छैन ।

२.७ अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरणको अनुमान र प्रक्षेपण

प्रदेश र स्थानीय तहमा हस्तान्तरण हुने तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. २.११ र २.१२ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २.११ : प्रदेश तथा स्थानीय तहमा हुने वित्तीय हस्तान्तरणको तीन आर्थिक वर्षको अनुमान तथा प्रक्षेपण (समपूरक र विशेष अनुदान सहित)

(रु. लाखमा)

आ.व.	कुल हस्तान्तरण	राजस्व	वित्तीय समानीकरण अनुदान	सशर्त अनुदान	समपूरक र विशेष अनुदान
२०७४/७५ (संशोधित अनुमान)	२,३२१,९८१	-	१,५५७,७३५	७६४,२४६	-
२०७५/७६ (अनुमान)	४,४२७,२७२	१,१४२,४००	१,३५५,०६१	१,७२९,८११	२००,०००
२०७६/७७ (प्रक्षेपण)	४,८९२,३८९	१,३९४,०००	१,४४३,१४०	१,८४२,२४९	२१३,०००
२०७७/७८ (प्रक्षेपण)	५,४३५,७८४	१,७१०,०००	१,५३६,९४४	१,९६९,९९५	२२६,८४५

तालिका २.१२ : प्रदेश र स्थानीय तहमा हुने वित्तीय हस्तान्तरणको तीन आर्थिक वर्षको अनुमान तथा प्रक्षेपण (समपूरक र विशेष अनुदान बाहेक)

(रु. लाखमा)

आ.व.	कुल हस्तान्तरण	राजस्व	वित्तीय समानीकरण अनुदान	सशर्त अनुदान
प्रदेश				
२०७४/७५ (संशोधित अनुमान)	७१,४३५	-	७१,४३५	-
२०७५/७६ (अनुमान)	१,७३८,५४१	६०४,२००	५०२,९८६	६३१,३५५
२०७६/७७ (प्रक्षेपण)	१,९४५,३४१	७३७,२६८	५३५,६८०	६७२,३९३
२०७७/७८ (प्रक्षेपण)	२,१९०,९९४	९०४,३९६	५७०,४९९	७१६,०९९
स्थानीय तह				
२०७४/७५ (संशोधित अनुमान)	२,२५०,५४६	-	१,४८६,३००	७६४,२४६
२०७५/७६ (अनुमान)	२,४८८,७३१	५३८,२००	८५२,०७५	१,०९८,४५६
२०७६/७७ (प्रक्षेपण)	२,७३४,०४८	६५६,७३२	९०७,४६०	१,१६९,८५६
२०७७/७८ (प्रक्षेपण)	३,०१७,९४५	८०५,६०४	९६६,४४५	१,२४५,८९६

आर्थिक वर्ष २०७५/७६ को विनियोजन र पछिल्लो दुई वर्षको प्रक्षेपण विषय क्षेत्रगत नतिजा, विषय क्षेत्रगत कार्यक्रम तथा आयोजनाको विवरण, अपेक्षित उपलब्धि र विषय क्षेत्रगत अनुमानित बजेट परिच्छेद ३ देखि परिच्छेद ८ सम्म प्रस्तुत गरिएको छ । यसैगरी कार्यक्रम तथा आयोजनागत बजेट, प्राथमिकीकरण र संकेत अनुसूची ३ देखि ११ मा र प्रति एकाई लागत अनुमान अनुसूची १२ समावेश गरिएको छ ।

परिच्छेद ३

कृषि, भूमिव्यवस्था तथा वन

३.१. कृषि

१. पृष्ठभूमि

देशको अधिकांश प्रतिशतभन्दा बढी जनसंख्या ग्रामीण क्षेत्रमा वसोवास गर्ने, देशको करीब ६४ प्रतिशत घरपरिवार कृषि पेशामा संलग्न रहेको, कुल राष्ट्रिय रोजगारीमा यस क्षेत्रको योगदान ६१.५ प्रतिशत रहेको र कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा यस क्षेत्रको योगदान २७.६ प्रतिशत रहेको सन्दर्भमा गरिवी न्यूनीकरण, ग्रामीण रोजगारी, खाद्य तथा पोषण सुरक्षा, व्यापार सन्तुलन एवं देशको समग्र आर्थिक विकासमा यस क्षेत्रले प्रत्यक्ष प्रभाव पारेको छ। समावेशी आर्थिक वृद्धिको मोरुदण्डको रूपमा रहेको यस क्षेत्रले रोजगारी र महिला सहभागिता साथै दिगो पर्यावरणीय विकासमा समेत टेवा पुर्‍याउने भएको कारण यस क्षेत्रले उच्च प्राथमिकता पाउँदै आएको छ।

संविधान प्रदत्त खाद्यसम्बन्धी अधिकारलाई सुनिश्चित गर्दै कृषि क्षेत्रको समग्र विकासको मार्गदर्शकका रूपमा रहेको कृषि विकास रणनीतिले परिकल्पना गरे अनुसार कृषि उत्पादन र उत्पादकत्वको वृद्धि, कृषि क्षेत्रको विविधिकरण, व्यावसायीकरण र कृषिजन्य वस्तुको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमतामा अभिवृद्धि गरिनु अपरिहार्य छ। बढ्दो श्रम शक्तिको पलायनबाट सृजित कृषि मजदुरको अभाव र आपूर्तिको समस्याहरु समेतलाई मध्यनजर गर्दै उत्पादनमा आत्मनिर्भरता र बढ्दो व्यापार घाटालाई न्यूनीकरण गर्न आर्थिक तथा सामाजिक रूपमा पछि परेका वर्गहरुलाई समेत प्राथमिकता दिई सरकारी, सहकारी र निजी साभेदारीको अवधारणा अंगिकार गर्दै देशको भौगोलिक परिवेश, तुलनात्मक लाभ र बाली विशेष अनुसारको विशेष कृषि उत्पादन क्षेत्रहरुमार्फत कृषि उत्पादन, प्रशोधन र बजारीकरण गरिनुपर्छ। कृषिमा व्यावसायीकरण, यान्त्रीकरण र औद्योगीकरण मार्फत कृषि पेशालाई सम्मानजनक बनाई आय तथा रोजगारी सिर्जना, गरिवी न्यूनीकरण, सुधारात्मक व्यापार सन्तुलन, दिगो र सन्तुलित विकास, खाद्य तथा पोषण सुरक्षा र कृषि क्षेत्रको रूपान्तरणबाट आर्थिक रूपान्तरणका लागि बृहत उत्पादन पकेटहरु (ब्लक), मूल्य अभिवृद्धि एवम् बजारीकरणका लागि आवश्यक संरचनाहरु सहीतको उत्पादन क्षेत्रहरु (जोन), कृषिजन्य उद्योगहरु सहीतको औद्योगिक विशेष कृषि क्षेत्र (सुपर जोन) हरू सहीतको कृषि क्षेत्रका आगामी विकास कार्यक्रमहरु सन्चालन आवश्यक छ। त्यस्तै दिगो विकास लक्ष्यअन्तर्गत भोकमरीको अन्त्य लगायतका लक्ष्य प्राप्त गर्न विशेष पहल गर्नुपर्ने देखिन्छ। यिनै विषयहरुलाई प्राथमिकता दिने गरी आगामी तीन वर्षे मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गरिएको छ।

२. समस्या तथा चुनौती

कृषि उत्पादकत्व वृद्धि गर्न अपरिहार्य हुने साधन श्रोत र सामग्रीहरु जस्तै सिंचाइ सुविधा, रासायनिक मल, विषादी, उन्नत बीउ विजन, माछा भूरा, कृषि ऋण, प्रविधि र ज्ञानको सहज उपलब्धता नहुनुका साथै आवश्यक भौतिक पूर्वाधारहरु जस्तै सडक, शीत भण्डार, संकलन केन्द्र, बिजुली आदिको अपर्याप्तताका कारण कृषि उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धिमा बाधा पुगेको अवस्था छ। देशका युवा एवम् सकृय जनशक्तिको विदेश पलायनको कारण कृषि पेशामा आर्थिक रूपले सक्रिय जनशक्तिको अभावमा खेतीयोग्य जमिन बाँझो रहन गई वर्षेनी कृषि उपज आयात परिमाण तथा कृषि व्यापार घाटा बढ्दै गएको छ। अनुसन्धानबाट विकास भएका प्रविधिहरु पर्याप्त मात्रामा बिस्तार हुन नसक्नु, विविध क्षेत्रमा आवश्यक वैज्ञानिक तथा अन्य जनशक्ति व्यवस्थापन कमजोर हुनु, अनुसन्धानको लागि प्रयोगशाला लगायत अन्य पूर्वाधारहरुको कमी हुनु, मन्त्रालयअन्तर्गत विभिन्न कार्यालय, फार्म/केन्द्रहरुको भौतिक संरचना जीर्ण हुनुले कृषि क्षेत्रमा प्रविधि बिस्तार गर्नमा समस्या स्थापित भएको छ। खण्डित र अव्यवस्थित भू-उपयोगको अवस्था, दोहोरो भू-स्वामित्वको स्थिति रहेका कारण कृषि व्यावसायीकरण, आधुनिकीकरण तथा यान्त्रिकीकरणमा बाधा पुगेको छ।

कृषि उपजहरुमा अनियन्त्रित र असन्तुलित रूपमा जीवनाशक विषादीको प्रयोगमा वृद्धि भइरहेकाले मानव तथा वातावरणीय स्वास्थ्यमा असर पुगेको छ। खाद्य स्वच्छता, खाद्य पदार्थहरुमा पौष्टिक तत्वहरुको श्रोत र उचित उपयोगबारे जनसाधारणमा चेतना र ज्ञानको कमीले गर्दा स्वस्थकर खानपान तथा सोको लागि व्यवहार परिवर्तन नहुँदा खाद्यपोषणमा जटिलता तथा खाद्यवस्तुको नियमन कमजोर रहेको छ।

कृषि क्षेत्रमा सीमित साधन श्रोत र सामग्रीहरु जस्तै सिंचाइ सुविधा, रासायनिक मल, विषादी, उन्नत बीउ बिजन, माछा भूरा, कृषि ऋण, प्रविधि र ज्ञानको प्रयोग गरी कृषि उपजको उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि गर्दै जानु प्रमुख चुनौतिको रुपमा स्थापित भएको छ। कृषि क्षेत्रमा जलवायु परिवर्तनका नकारात्मक असर न्यूनीकरण गर्नुका साथै कृषिजन्य उपज/खाद्यान्नहरुमा विषादि, हानिकारक रसायन, हार्मोन, एन्टिबायोटिक्स आदिको अवशेष कम गरी वातावरण र जनस्वास्थ्यमा पर्ने नकारात्मक प्रभाव घटाउनु चुनौति पूर्ण रहेको छ। वैदेशिक रोजगारबाट फर्केका जनशक्ति र विद्यमान युवा जनशक्तिलाई श्रम, सीप तथा पूँजीसहित कृषि पेशामा आकर्षित गर्न प्रोत्साहन गर्ने थप चुनौतिपूर्ण रहेको छ। कृषिजन्य उत्पादन, बितरण, आयात एवम् निर्यातमा गुणस्तर एवम् स्वच्छता नियमन कार्य प्रभावकारी तुल्याउने कार्य पनि चुनौतिको रुपमा स्थापित भएको छ। सीमान्तकृत, गरीब, महिला, जनजाति, दलित, मधेशी, मुस्लिम र दुर्गम क्षेत्रका कृषकहरुको कृषि कार्यक्रममा पहुँच वृद्धि गर्ने चुनौति पनि प्रगाढ रहेको छ।

३. सोच

देशमा खाद्य सम्प्रभुता र खाद्य तथा पोषण सुरक्षाको प्रत्याभूति।

४. उद्देश्य

- १ कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गरी कृषि उपजमा आत्मनिर्भर उन्मुख हुनु।
- २ निर्वाहमुखी कृषि प्रणालीलाई नाफामूलक, दिगो एवम् व्यावसायिक कृषि प्रणालीमा रूपान्तरण गर्नु।
- ३ कृषिमा आधारित उद्योगको विकास गरी रोजगारी र आम्दानी वृद्धि गर्नु।
- ४ कृषि क्षेत्रको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता वृद्धि गरी राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा टेवा पुर्‍याउनु।

५. रणनीति

- १ कृषि क्षेत्रको उत्पादकत्व र प्रतिस्पर्धी क्षमता विकास गर्ने।
- २ तुलनात्मक लाभ हुनसक्ने स्थानीय बालीनाली र आधारभूत खाद्य वस्तुको उत्पादनमा आत्मनिर्भरता हासिल गर्ने।
- ३ कृषि क्षेत्रको अतिरिक्त श्रमशक्तिलाई कृषि तथा गैरकृषिमा आधारित उद्योग र सेवा क्षेत्रतर्फ आकर्षित गरी यस क्षेत्रमाथिको निर्भरता कम गर्ने।
- ४ जलवायु परिवर्तन र प्राकृतिक प्रकोपबाट पर्ने नकारात्मक असर न्यूनीकरण गर्दै वातावरणमैत्री कृषि प्रविधिको विकास र विस्तार गर्ने।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

क्र.स.	सूचक	ईकाई	आ.व. २०७३/७४ को उपलब्धी	आ.व. २०७४/७५ को अनुमानित उपलब्धी	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
१.	खाद्यान्न वाली	हजार मे.टन	९७७	१०००९	१०३१२	१०७५०	११०००
१.१	धान	हजार मे.टन	५२३०	५१५२	५५६१	५४००	५५००
१.२	मकै	हजार मे.टन	२३३६	२५५६	२७००	२७५०	२८३२
१.३	गहुँ	हजार मे.टन	१८५६	१९४९	२२१९	२२४०	२३००
१.४	कोदो	हजार मे.टन	३०६	३१४	३१८	३२०	३२५
१.५	फापर	हजार मे.टन	१२	११.५	१२	१२	१३
१.६	जौ	हजार मे.टन	३१	२७	२७	२८	३०
२.	दलहन	हजार मे.टन	३७८	३६८	४००	४३०	४५०
३.	नगदे वाली						
३.१	आलु	हजार मे.टन	२६९१	३०८८	३२५०	३३००	३६००
३.२	उखु	हजार मे.टन	३२३४	३५५८	३६००	३८००	४०००
३.३	तेलहन	हजार मे.टन	२३२	२४५	२४०	२५०	२६५
४.	फलफूल, मसला, चिया						
४.१	फलफूल	हजार मे.टन	१०४०	१०१०	११००	१३००	१५००

क्र.स.	सूचक	ईकाई	आ.व. २०७३/७४ को उपलब्धी	आ.व. २०७४/७५ को अनुमानित उपलब्धी	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
४.२	अलैची	हजार मे.टन	६.५	६.५	७	८	१०
४.४	अदुवा	हजार मे.टन	२८०	२८४	३००	३२०	३५०
४.५	खुसानी	हजार मे.टन	४९	५२.५	५५	६०	७०
४.६	चिया	हजार मे.टन	२४.४	२४.५	२५	२६	२८
५.	तरकारी	हजार मे.टन	३८६०	४०९९	४२००	४४००	४६००
६.	कफी	मे.टन	४६६	४७५	४८०	५००	५५०
७.	मह	मे.टन	३९५०	४१४५	४१००	४३००	४५००
८.	माछा	हजार मे.टन	८४	९०	१०३	१२०	१४०

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				रकम रू. लाखमा		
					स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	२०९,४१०	१९५,२९३	१४,११७	-	१८१,९३९	२२,८७९	४,५९२
२०७६/७७	२३९,२७०	२२६,१३८	१३,१३२	-	२१३,६५१	२०,९३४	४,६८४
२०७७/७८	२६९,२२७	२५४,५४५	१४,६८२	-	२४५,५०४	२०,३४९	३,३७४

द. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३१२१०२	कृषि विकास रणनीति अनुगमन तथा समन्वय कार्यक्रम	नीतिगत समन्वय गर्ने	सालबसाली			- कृषि भूमि, व्यवस्था तथा सहकारी मन्त्रालय अन्तर्गत नीतिगत समन्वय भएको हुने । - कृषि वन कार्यक्रमको अध्ययन गरी कृषि वन प्रणालीको विकास र प्रादेशिक संरचना अनुसार ब्म को परिमार्जन गरी कार्यक्रम लागू भएको हुने। - कृषि तथा पशुपंक्षीका लागि राहत तथा पुनस्थापना कार्यक्रम संचालन गरी जोखिम तथा प्रकोप व्यवस्थापन भएको हुने।
३१२०११	कृषि, भूमि व्यवस्था तथा सहकारी मन्त्रालय	खाद्य तथा पोषण सुरक्षा	सालबसाली			योजना, नीति, कार्यक्रमको तर्जुमा, कर्मचारीको व्यवस्थापन, कृषि क्षेत्रको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्न विभिन्न तहका सरकार र सम्बद्ध पक्षहरूसँग समन्वय भएको हुने ।
३१२०१२	कृषि विभाग	अन्न, तरकारी र फलफूल लगायतको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धिको लागि समन्वय तथा सहजीकरण गर्ने ।	सालबसाली			- कृषि बीमा र व्याज अनुदान (कोल्ड स्टोरेज लगायतका) को व्यवस्थापन भएको हुने । - कर्मचारी व्यवस्थापन तथा क्षमता विकास भएको हुने । - विभाग अन्तरगतका निकायहरूको समन्वय र अनुगमन भएको हुने ।
३१२०२०	कपास विकास समिति	कपास खेतीको प्रवर्द्धन गर्ने	सालबसाली			कपास खेतीको मूल्य श्रृङ्खलाको विकास भएको हुने ।
३१२०२१	राष्ट्रिय चिया, कफी तथा अलैंची विकास बोर्ड	चिया, कफी तथा अलैंचीको बजार विस्तार गर्ने।	सालबसाली			चिया, कफी तथा अलैंचीको बजारीकरण र अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार विस्तार भएको हुने ।
३१२०२२	राष्ट्रिय किसान आयोग	किसान संघ संगठन तथा संजालहरूको शशक्तिकरण गर्ने	सालबसाली			- केन्द्र तथा प्रदेशस्तरमा कृषि प्रसार, अनुसन्धान, र विकास तथा किसानहरू सम्बद्ध समसामयिक समस्याहरूको पहिचान हुने । - केन्द्र तथा प्रदेशस्तरमा किसान संघ संगठन संस्थाहरूको क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने ।
३१२१०३	विशेष कृषि उत्पादन कार्यक्रम	कृषकहरूलाई रासायनिक तथा प्राङ्गरिक मल उपलब्ध गराई उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि	सालबसाली			७ लाख ४० हजार मे.टन. रासायनिक मल वितरण भएको हुने, यसबाट देशभर रहेका नेपाली कृषकहरूलाई उत्पादन वृद्धि सुपथ

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
						मूल्य, समयमा र पर्याप्त मात्रामा रासायनिक मल आपूर्तिको सेवा उपलब्ध भएको हुने
३१२१०४	साना तथा मझौला कृषक आयस्तर वृद्धि आयोजना	साना तथा मझौला कृषकको आयस्तर वृद्धि, गरिवी निवारण, क्षमता विकास तथा रोजगारी	आ.व. ०६७/६८ देखि २०७३/७४ सम्म	३३.५४ मिलियन अमेरिकी डलर	साना तथा मझौला कृषक आयस्तरमा वृद्धि	- उच्च मूल्य कृषि वस्तु उत्पादनमा कृषि सहकारी वा समूहलाई अनुदान उपलब्ध गराउने । - उच्च मूल्य कृषि वस्तुको उत्पादन र बजार पहुँच अभिवृद्धि गर्न क्षमता विकास गर्ने
३१२१०७	राष्ट्रिय फलफूल विकास कार्यक्रम	फलफूलको उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि, खाद्य तथा पोषण सुरक्षा, रोजगारी एवम् आय बढाउने	सालबसाली			- फलफूलको रुटस्टक बिरुवा उत्पादन -एम.पी) कटिङ्ग २७०००, क्रेप एप्पल ३३०००, मयल ५००००, हलुवावेद ५००००, किवी २००००, आरु ४५००००, वर्षे (तीनपाते १०००००, भोगटे १८००००) गरी व्यावसायिक फलफूल उत्पादन भएको हुने । - हाई डेन्सिटी प्लान्टिङको लागि स्याउका ड्वार्फिड रुटस्टक र स्पर टाईप एप्पल भेराईटीजको प्लट स्थापना तथा व्यवस्थापन भई व्यावसायिक स्याउ खेती विस्तारमा सहयोग पुगेको हुन - तरकारी बालीको श्रोत बीउ उत्पादन तथा विक्री वितरणमार्फत तरकारी उत्पादकत्वमा वृद्धि भएको हुने ।
३१२१०८	राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला विकास कार्यक्रम	तरकारीको उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि, खाद्य तथा पोषण सुरक्षा, रोजगारी र गरिवी निवारण	सालबसाली			- स्थानीय तथा उन्नत जातका आलु बालीको जर्मप्लाजम संकलन तथा संवर्द्धन हुनुका साथै PBS र TPS आलु बीउ समेत उत्पादन गरी आलुको व्यावसायीकरण भएको हुने । २७००० तरकारी वेर्ना उत्पादन तथा विक्री वितरण गरी तरकारी उत्पादकत्व मा वृद्धि भएको हुने । - गोलभेंडाको वर्णशंकर जात श्रृजनाको बीउ उत्पादन तथा विक्री वितरण गरी व्यावसायिक गोलभेंडा उत्पादन भएको हुने ।
३१२१०९	बीउ प्रवर्द्धन तथा गुण नियन्त्रण कार्यक्रम	विभिन्न बालीका नयाँ जातहरुको उन्मोचन तथा दर्ता , श्रोत बीउ प्रमाणीकरण, बीउको गुणस्तरको जाँच तथा नियमन र क्षमता	सालबसाली			नेपालमा आयातित बीउ विजनको दर्ता एवम् गुणस्तर नियमन तथा नयाँ विकसित बीउ विजनको दर्ता एवम् पंजीकरण तथा उन्मोचन कार्य भएको हुने ।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
		अभिवृद्धि				• वीउ विजनको राष्ट्रिय वासलात तयारी तथा कार्यान्वयनको सहजीकरणका साथै निजी क्षेत्रलाई वीउ विजन उत्पादन तथा गुणस्तर नियन्त्रणमा सहजीकरण भएको हुने। • परम्परागत वीउ विजन उत्पादन, संचय, साटफेर र उपयोगमा कृषकको हीत सुनिश्चित हुनुका साथै आर्थिक महत्वका कृषि बालीका जातीय विकासमा प्रजननकर्ताको हीत प्रवर्द्धन भएको हुने ।
३१२११०	मत्स्य विकास कार्यक्रम	मत्स्यपालन व्यवसायबाट रोजगारी तथा आय आर्जनमा बृद्धि , स्वस्थ एवम् ताजा माछाको बिक्री वितरण, क्षमता विकास	सालबसाली			• थप ३००० हे मत्स्य क्षेत्रफल विस्तार, विभिन्न साईजका ९० करोड मत्स्य विज उत्पादन तथा वितरण गरी कुल मत्स्य उत्पादन २,८०,००० मे.टन भएको हुने, यसबाट मत्स्य क्षेत्रको व्यावसायीकरण हुने र कृषकको आयस्तरमा बृद्धि भएको हुने । • ९ जिल्लामा अभियानका रुपमा रेञ्चो ट्राउट उत्पादन कार्यक्रम सन्चालन गरी रेञ्चो ट्राउट को व्यावसायीकरण भएको हुने ।
३१२१११	खाद्य पोषण तथा प्रविधि कार्यक्रम	उपभोक्ताहरुको हक हीत एवम् स्वास्थ्य संरक्षण, कुपोषण न्यूनीकरण र खाद्य पोषण सुरक्षा, मिसावट पहिचान एवम् विश्लेषण	सालबसाली			• खाद्य वस्तुको वितरण एवम् आयात र निर्यातसम्म शुद्धता कायम गरी आम उपभोक्ताहरुको हक हीत एवम् स्वास्थ्य संरक्षणमा मद्दत पुगेको हुने । • प्रमाणीकृत एवम् भरपर्दो विश्लेषण सेवा प्रदान भई निर्यात प्रवर्द्धनमा समेत टेवा पुगेको हुने, उपयुक्त खाद्य पोषण कार्यक्रममार्फत कुपोषण न्यूनीकरण र खाद्य पोषण सुरक्षामा सघाउ पुगेको हुने । • कृषि एवम् पशुजन्य खाद्य उत्पादनमा विषादि, एण्टी बायोटिक हामीनको अवशेष पहिचान एवम् विश्लेषण गरी उपभोक्ता सचेतना कार्यक्रमहरु सन्चालन भएको हुने।
३१२११२	प्लाण्ट क्वाराण्टाईन तथा विषादी व्यवस्थापन कार्यक्रम	विषादिको सुरक्षित प्रयोग र व्यवस्थापन, आन्तरिक क्वारेन्टाइनको सुदृढीकरण र सर्भे(सर्भिलेन्स क्षमता विकास	सालबसाली			• ७ वटै प्रदेशमा RBPR प्रयोगशाला संचालनलाई निरन्तरता दिई कृषि वस्तुहरुमा विषादीको प्रयोगलाई न्यूनीकरण गरी आम उपभोक्ताहरुको स्वास्थ्य सम्बन्धी हकहीतको सुनिश्चित भएको हुने। • विषादीको आयात, वितरण, उपयोग र व्यवस्थापन सम्बन्धी नीति, मापदण्ड, कानून नियमन र समन्वयका साथै बनस्पति एवम्

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
						विरुवा क्वारेण्टिनसम्बन्धी कार्यहरु क्वारेण्टिन चेकपोष्टको स्थापना एवम् व्यवस्थापन भएको हुने । • इन्टोमोप्याथोजेनिक निमाटोड ट्राइकोडर्मा भिरिडि तथा एनापीभी उत्पादन तथा प्रयोगमा तीव्रता ल्याई IPM प्रविधिमा आधारित खेती प्रणाली लागू भएको हुने । • विषादी पंजीकरण प्रमाणपत्र वितरण, विषादी खुद्रा विक्रेता इजाजतपत्र वितरण र अभिलेखीकरण भएको हुने। • देशैभरी बाली विरुवामा आकस्मिक रुपमा देखापर्ने रोगकीराहरुको पहिचान तथा बाली शरुको प्रवेश, स्थापना र फैलावटमा न्यूनीकरण गरी बाली संरक्षण सेवा प्रवर्द्धन भएको हुने।
३१२११३	व्यवसायिक कीट विकास	रेशम, मौरी र च्याउ खेतीमा व्यवसायिकीकरण जैविक विविधता संरक्षण गरिवी निवारण, क्षमता अभिवृद्धि	सालबसाली			• ४५०० बटा गुणस्तर रानु उत्पादन तथा वितरण, ५५०० बटा मैरी घर वितरण भई व्यावसायिक मौरीपालनबाट १८,००० मे. ट. मह उत्पादन भएको हुने। • च्याउखेतीमा यान्त्रीकरण तथा नविनतम प्रविधिको शुरुवात गरी कृषकस्तरमा १०००० मे.टन च्याउ उत्पादन तथा विक्री वितरणबाट कृषकस्तरमा आयआर्जन बृद्धि गरिएको हुने। • ७० हेक्टरमा किम्बु बगैचा फार्म व्यवस्थापन तथा ६०० हेक्टरको क्लष्टरमा किम्बु क्षेत्र विस्तार गरी रेशम बीज कोय उत्पादन ५५०० कोजी, रेशम बीज उत्पादन २५ हजार बक्स र ३५ लाख ५५ हजार किम्बु विरूवाको उत्पादन भएको हुने।
३१२११४	बाली विकास तथा जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम	बालीहरुको उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि, खाद्य तथा पोषण सुरक्षामा सुधार	सालबसाली			• धान, गहुँ, मकै र उखु बालिको न्यूनतम समर्थन मूल्य तोकी कार्यान्वयनका नीतिगत सुधार प्रदान गरिएको हुने । • देशव्यापी रुपमा उन्नत बीउ विजनको प्रयोगबारे सचेतना कार्यक्रम संचालन गरी उन्नत बीउविजनको प्रयोगबाट प्रमुख खाद्यान्न उत्पादनमा बृद्धि तथा आत्मनिर्भर भएको हुने । • खाद्यान्नबालीको सीमावती समस्या अध्ययन तथा पहिचान गरी समस्या समाधानका ला नीतिगत व्यवस्था भएको हुने।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३१२११५	कृषि सूचना तथा प्रशिक्षण कार्यक्रम	कृषि सूचना प्रसारण, सचेतना तथा क्षमता विकास	सालबसाली			- कृषि सूचना सामग्री प्रकाशन र वितरणबाट कृषक समुदाय लगायत सरोकारवाला सबैको कृषि प्रकाशन सामग्रीमा पहुँच वृद्धि भई ज्ञान, सीप र व्यवहारमा सुधार आएको हुने । - किसान कल सेन्टर सन्चालन भई कृषकहरुको कृषिसम्बन्धी सूचना जानकारी र समस्याहरु समाधानमा पहुँच वृद्धि भएको हुने । ११औँ, १२औँ, १३औँ र १४ औँ आह्वान अन्तर्गतका ६८ आयोजनाहरुलाई सशर्त शोधभर्ना उपलब्ध भएको हुने । कृषि विज्ञान विषयमा ७० जनालाई स्नातकोत्तर र विद्यावारिधि शोधकार्य अनुदान उपलब्ध भएको हुने । - कृषिसम्बन्धी विभिन्न तालिमहरुको माध्यमबाट कृषि क्षेत्रमा संलग्न जनशक्तिको दक्षता अभिवृद्धि गरी कृषि प्रविधि हस्तान्तरणमा सघाउ पुगेको हुने । - प्रदेशस्तरबाट कृषकहरुलाई आवश्यकता अनुसारका विभिन्न तालिमहरु मार्फत दक्षता अभिवृद्धि भएको हुने।
३१२११८	केन्द्रीय कृषि प्रयोगशाला कार्यक्रम	माटोको उर्वराशक्ति पहिचान , माटो जाच तथा व्यवस्थापन प्रविधिको विकास , दिगो भूव्यवस्थापन, क्षमता विकास	सालबसाली			माटो तथा मलखादको विश्लेषणबाट सन्तुलित तथा नियमित मलखाद प्रयोगमा सहयोग पुग्नका साथै माटो विश्लेषणको आधारमा माटो स्वस्थता प्रमाणपत्र वितरण भएको हुने।
३१२११९	कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रिकीकरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम	कृषि बजार पूर्वाधारको विकास तथा प्रवर्द्धन, बजार सम्बन्धी नीति, नियमावली, सञ्चालन निर्देशिका तयार	सालबसाली			- कृषि बजार पूर्वाधारको विकासमार्फत कृषि उपजको आन्तरिक बजार विस्तार गरिएको हुने - कृषिजन्य वस्तुहरुको माग, आपूर्ति एवम् वस्तुगत तथा विषयगत अध्ययन गरी कृषि सूचना संकलन, विश्लेषण तथा प्रवाहमा जोड दिईने । १५० सेट स्यालो टयुववेल जडान तथा बिद्युत मोटर पम्प सेट वितरण भएको हुने, १८ वटा डिप टयुववेल जडान गरी तराईका

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
						जिल्लाहरुमा सिंचित कृषि क्षेत्रको विस्तार गरी सघन बाली विकास कार्यक्रम संचालन भएको हुन
३१२१२२	व्यावसायिक कृषि तथा व्यापार आयोजना	कृषि वस्तुहरुको मूल्य शृङ्खला विकास, कृषिमा व्यावसायीकरण तथा आधुनिकीकरण, गरिवी निवारण, क्षमता अभिवृद्धि,	आ.व. ०६६/६७ देखि २०७५/७६ सम्म	८१.८५ मिलियन अमेरिकी डलर	कृषिमा व्यावसायीकरण तथा आधुनिकीकरण	- काठमाडौंको चोभारमा निर्माणाधीन फलफूल तथा पुष्प थोक बजार निर्माण कार्य सम्पन्न भएको हुने । - भापाको दमकमा क्षेत्रीयस्तरको पशुपंक्षी थोक बजार निर्माण कार्य सम्पन्न भएको हुने । - सफल कार्यक्रमहरुको श्रव्यदृश्य टि.भी.बाट प्रसार, एफ.एम.बाट कार्यक्रम प्रसारण, प्रचार प्रसार गरी प्रविधि प्रशारण गरिएको हुने ।
३१२१२४	एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापन आयोजना	उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि, गरिवी निवारण, क्षमता अभिवृद्धि र खाद्य सुरक्षा	आ.व. ०७१/७२ देखि २०७५/७६ सम्म	६.२ मिलियन अमेरिकी डलर	एकीकृत सिंचाइ र बाली व्यवस्थापन	आयोजनाको अन्तिम वर्ष भएकाले Project impact assessment गरी यसको प्रभाव, सकारात्मक तथा नकारात्मक पक्षहरु तथा आगामी दिनमा चालनुपर्ने कदमहरुको चित्रण गरिएको हुने ।
३१२१३६	कृषि अनुसन्धान कार्यक्रम	बैज्ञानिक अध्ययन अनुसन्धान एवम विज्ञान र प्रविधिको आविष्कार उन्नयन र विकास	सालबसाली			- विभिन्न भौगोलिक क्षेत्र, हावापानी तथा परिवर्तित मौसम सुहाउँदो रोग कीरा अवरोधक वा कम लाग्ने उन्नत जातका धान, मकै, गहुँ, दलहन, तेलहन, कोदो, जौ, फापर, उखु, जुटको जातीय परीक्षण, विकास र तिनका एकीकृत बाली व्यवस्थापन सम्बन्धी अनुसन्धान गरी नविनतम प्रविधिहरुको विकास गरिएको हुने । - हाईब्रिड तथा गुणस्तरीय प्रोटीनयुक्त मकैको विकासको लागि अनुसन्धान गरिएको हुने । - तरकारी र फलफूलबालीको जातीय परीक्षण, एकीकृत खेती व्यवस्थापनलगायत, उत्पादनोपरान्त प्रविधि विकास भएको हुने ।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
						- अलैंचीमा टिस्यु कल्चरबाट रोगमुक्त विरुवा उत्पादन गरी व्यावसायिक उत्पादन तथा निर्यात वृद्धि भएको हुने । - पोखरीमा माछा उत्पादकत्व र उत्पादन बढाउन, रोग नियन्त्रण, वायुप्रवाह प्रविधि आदिको विकास भएको हुने । - विभिन्न बालीवस्तुहरुको उत्पादन लागत घटाउन श्रोत संरक्षण र यान्त्रिक प्रविधि विकास गरिएको हुने । - जीन बैंकमा २५० स्थानीय जात थप संकलन गरी स्थानीय प्रविधि र स्थानीय बालीहरुको संरक्षण भएको हुने ।
३१२१४३	चिनी तथा उखु विकास समिति	उखु उत्पादन वृद्धि, आयस्तरमा सुधार, गरिवी निवारण र क्षमता अभिवृद्धि	सालवसाली			उपयुक्त प्रविधि प्रसार भई उखु उत्पादन वृद्धि भएको हुने ।
३१२१५३	उच्च मूल्य कृषि वस्तु विकास आयोजना	उच्च मूल्य कृषि वस्तु को मूल्य शृङ्खलाको विकास, कृषिमा व्यावसायीकरण, निर्यात प्रवर्द्धन, गरिवी निवारण र क्षमता अभिवृद्धि	शुरु वर्ष २०६७/६८ सम्पन्न वर्ष २०७५/७६	१८.८७ मिलियन अमेरिकी डलर	उच्च मूल्य कृषि वस्तुको मूल्य शृङ्खलाको विकास	- आ.व.२०७५/७६ को मध्य (पौष मसान्त) सम्ममा आयोजनाबाट हालसम्मको कूल ६७२ वटा उप आयोजनाहरुको सम्पन्न प्रतिवेदन र यस आयोजनाको समग्र सम्पन्न प्रतिवेदन तयार भएको हुने । - कम्तीमा १५ हजार प्रत्यक्ष लाभग्राही घरधुरीले मूल्य सुंखला पद्धतीको आधारमा रहेर व्यावसायिक खेतीको निरन्तरता दिनुका साथै यी व्यावसायिक कृषकहरुलाई आयोजनासंग सम्बद्ध रहेका करिव २५ कृषि व्यवसायीहरुलाई करार सम्भौताको आधारमा रही बजारको सुनिश्चितता प्रदान गरिएको हुने । - करिव १०५ जना निजी सेवा प्रदायकहरुले स्थानीय स्तरमा सेवा प्रवाह गर्ने तथा आयोजनाको अन्त्यसम्ममा प्रति कृषक परिवार रु ३२००० ले आधारभूतको तुलनामा आम्दानीमा वृद्धि हुने र महिलाको सहभागिता कम्तीमा ६२ प्रतिशत र दलित तथा जनजातिको सहभागिता कम्तीमा ३० प्रतिशत भएको हुने ।
३१२१५६	रानी जमरा कुलरिया सिचाई आयोजना-	उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि, गरिवी निवारण र क्षमता अभिवृद्धि	आ.व. ०७५/७६ देखि २०८०/८१ सम्म	१० मिलियन अमेरिकी डलर	कृषिमा आधुनिकीरण सिचाई प्रणाली को विकास	- बीज (धान, गहुँ, तोरी र मसूरा) वृद्धि भएको हुने । - फलफूल (केरा, कागती, मोवा आँप र अनार) र तरकारीको ब्क प्रदर्शनी ।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	प्रणाली आधुनिकीकरण कृषि कार्यक्रम					केरा पकाउने घर निर्माण भएको हुने ।
३१२१५७	जलवायू प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना	जलवायू प्रकोपबाट हुने क्षतिहरुको पूर्व जानकारी गराउने कृषि सूचना प्रणालीको विकास	जुन २०१३ देखि २०१८ नोभेम्बर	६ मिलियन अमेरिकी डलर	जलवायू प्रकोपको कृषिमा क्षतिहरुको न्यूनीकरण	- जलवायू प्रकोपबाट हुने क्षतिहरु पूर्व जानकारी प्रणाली स्थापना भएको हुने। - कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणालीबाट कृषिसंग सम्बन्धित प्रविधि, विषयवस्तुहरु, मौसम, जलवायूजन्य सूचनाहरुमा जिल्ला तथा समुदायस्तरमा कार्यरत कर्मचारीहरुको क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने - जलवायू परिवर्तनबाट कृषि क्षेत्रमा पर्ने असर र प्रभाव तथा न्यूनीकरणका उपायहरु समेटिएको जलवायू तथा मौसम जडित कृषि सूचनाहरु र कृषि परामर्श कार्य भएको हुने।
३१२१६०	किसानका लागि उन्नत बीउ विजन कार्यक्रम	खाद्यान्न बालीको तथा तरकारी बालीको बीउ उत्पादन मा वृद्धि, बीउको क्षेत्र विस्तार, आयस्तर वृद्धि क्षमता विकास	डिसेम्बर २०१२ देखि २०१९ डिसेम्बर	५९.७ मिलियन अमेरिकी डलर	खाद्यान्न तथा तरकारी बालीको बीउ उत्पादन	३६९ वटा उपआयोजना संचालनमार्फत खाद्यान्न बालीको ३२५० मे। टन र तरकारी बालीको ५०० मे। टन यथार्थ संकेतिक बीउ उत्पादन भई औपचारिक बीउको क्षेत्र विस्तार भएको हुने। ४ वटा कम्पनीलाई अनुदान प्रदान गरी किसानबाट उत्पादित बिउको खरिद बिक्रीको सम्झौता गरी व्यवस्था गरिएको हुने। २०४ वटा साना पशुपालक कृषक समूहसहकारी र उद्यमीलाई पूरक अनुदान प्रदान गरी दूध र मासुको उत्पादन वृद्धि गरिएको गाई भैंसी र बाखामा उन्नत नश्लका सिमोनबाट कृत्रिम गर्भाधान कार्यक्रम व्यापक रुपमा संचालन गरी नश्ल सुधार भएको र उन्नत नश्लका पशुहरुको विकास गरि दूध मासु उत्पादनमा ५० प्रतिशतले वृद्धि भएको हुने ।
३१२१६३	प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजना	प्रमुख कृषि उपजहरुको विशिष्टकृत क्षेत्रहरु निर्माण, निर्यातयोग्य कृषिवस्तुहरुको वृद्धि, कृषिलाई नाफामूलक तथा सम्मानजनक व्यवसायमा रूपान्तरण, उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि, गरिवी	आ.व. ०७३/७४देखि २०८२/८३ सम्म	१ खर्व ३० अर्ब ७४ करोड २० लाख	विशिष्टकृत कृषि क्षेत्रहरु निर्माण र आत्मनिर्भरता	- आगामी ३ वर्षमा ७००० वटा साना व्यावसायिक उत्पादन केन्द्र (पकेट)हरु, ७०० वटा व्यावसायिक उत्पादन केन्द्र (ब्लकहरु), १५० वटा जोन तथा १५ वटा सुपरजोनहरुको स्थापना भई एकीकृत रुपमा कार्यक्रम संचालन भएको हुने । ३ वर्षभित्र मुख्य खाद्यान्न बाली, २ वर्षभित्र तरकारी तथा माछा र ७ वर्षभित्र मुख्य फलफूल बालीहरुमा आत्मनिर्भर भएको हुने।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
		निवारण र क्षमता अभिवृद्धि				• स्क्रीन हाउस, वीड भण्डार घर, रष्टिक स्टोर, साना सिचाइ संरचनाहरू निर्माणमा जोड तथा कृषि बजार सूचना प्रणाली स्थापना तथा सन्चालन गरी कृषिमा व्यवसायीकरण भएको हुने । • देशभर १० वटा गोदाम घर तथा न्यूनतम ५००० मे.टन क्षमताको १४ वटा कोल्ड स्टोर निर्माण भएको हुने । • कस्टम हायरिङ्ग सेन्टरबाट यान्त्रीकरणको पवर्द्धन गर्दै र पोष्ट हार्भेष्ट सेन्टर निर्माण गरी कृषि उत्पादनको ग्रेडिङ र प्याकेजिङमा सुधार ल्याई मूल्य अभिवृद्धि हुने र पोष्ट हार्भेष्ट नोक्सानीमा कमी आएको हुने । तोकिएको भन्दा बढी उत्पादन गर्ने कृषकहरूलाई प्रतिफलमा आधारित भई प्रोत्साहन अनुदान उपलब्ध भएको हुने । • मत्स्य ह्याचरी, पोखरीहरू विस्तार एवम् सुदृढिकरण गर्दै १००० हेक्टरमा मा नयाँ मत्स्य पोखरीको क्षेत्र विस्तार गरी माछामा व्यापक व्यवसायिककरण भएको हुने ।
३१२१९८	खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सुधार आयोजना	कृषि प्रविधिको प्रसार, कृषकको आयस्तर वृद्धि, गरिवी निवारण र क्षमता विकास खाद्य सुरक्षा प्रवर्द्धन, गरिवी निवारण, क्षमता विकास, आयस्तर वृद्धि	आ.व. २०७५/७६ २०८०/८१ बाट सुरु हुने	२८ मिलियन अमेरिकी डलर	खाद्य तथा पोषण सुरक्षा	• चामल, गहुँ, कोदो, फापर, तरकारी, कुखुरा, वाखा, गाई, भैसीको उत्पादकत्व वृद्धि भई ६५,००० लाभग्राहीको आम्दानी वृद्धि भएको हुने । • आयोजनाको कार्यक्षेत्रमा कृषि उत्पादनलाई बजारसंग जोड्ने प्रणाली तयार भएको हुने ।
३१२१९९	कृषि क्षेत्र विकास कार्यक्रम	उच्च मूल्य कृषि वस्तु को मूल्य शृङ्खलाको विकास, कृषिमा व्यावसायीकरण, निर्यात प्रवर्द्धन, गरिवी निवारण, क्षमता अभिवृद्धि	आ.व. २०७५/७६ २०८०/८१ बाट सुरु हुने	५१ मिलियन अमेरिकी डलर	गरिवी निवारण र खाद्य सुरक्षा	• हिमाली र पहाडी क्षेत्रका वासिन्दाको गरिवी निवारण र खाद्य सुरक्षा वृद्धि भएको हुने ।
३१२१३९	कृषि ज्ञान केन्द्र	कृषि सम्बन्धि ज्ञान र सेवाको प्रसार, कृषि सम्बन्धि क्रियाकलापको नियमन र समन्वय	आ.व. २०७५/७६ देखि सालबसाली		कृषि प्रसार, नियमन र समन्वय	• कृषक समक्ष प्राविधिक सेवाको पहुँच वृद्धि भएको हुने । • कृषिसंग सम्बद्ध पक्षहरूसंग समन्वय भएको हुने । • कृषिका क्रियाकलापहरूको नियमन भएको हुने ।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३१२१६४	नेपाल कृषि बजार विकास कार्यक्रम	आयात प्रतिस्थापन र निर्यातमा वृद्धि, तुलनात्मक लाभ भएका कृषिउपजको विकास, बजार विकास	जनवरी २०१६ देखि डिसेम्बर २०१९	९.६५ मिलियन CHF	कृषि बजार को विकास	२५००० अर्द्ध-व्यावसायिक र व्यापारिक उत्पादन एकाइहरूले आफ्नो अतिरिक्त वार्षिक आय सरदर २०००० रुपैयाले वृद्धि भएको हुनेछन् । जसमध्ये ३०% उत्पादन एकाइहरू महिलाले नेतृत्व गरेको हुने र गरिब र विपन्नवर्गका लागि करिब १६०० नयाँ रोजगारीको सृजना भएको हुनेछ ।
३१२१६५	नेपाल कृषि सेवा विकास कार्यक्रम	कृषकको आयस्तर वृद्धि, गरिवी निवारण, क्षमता विकास, खाद्य सुरक्षा	जनवरी २०१६ देखि डिसेम्बर २०१९	११.६९ मिलियन CHF	कृषि सेवा को विकास	गाउँपालिका तथा नगरपालिकाहरूमा कृषि प्रसार प्रणालीको विकास गरी विभिन्न कृषि विकास कार्यक्रमहरू संचालनमा सहजता आई पालिकास्तरीय कृषि विकास समितिको क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने ।
३१२८०२	कृषि प्रसार कार्यक्रम	कृषि प्रविधिको प्रसार, कृषकको आयस्तर वृद्धि, गरिवी निवारण र क्षमता विकास	सालवसाली			७५ वटै जिल्लामा स्थानीय आवश्यकतामा आधारित रही स्थानीय तहबाट कृषि प्रसार कार्यक्रम संचालन गरी कृषकहरूलाई व्यावसायिक कृषितर्फ आकर्षित गर्दै कृषकको आयस्तर वृद्धि, रोजगारी श्रृजना तथा क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने ।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

कृषि क्षेत्रका समय सीमा तोकिएका कतिपय अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिवद्धताहरूको जवाफदेहिता तथा उपलब्धि हासिल गर्न, तीन तहका सरकारबाट सम्पादन हुँदै आएका कार्यक्रमहरूको तथ्याङ्क संकलन, विश्लेषण र प्रतिवेदनमा सामाज्यस्यता कायम हुनेछ । हाल करिब ५० लाख नेपाली युवाहरू वैदेशिक रोजगारमा रहेका र वार्षिक रुपमा करीव ६ खर्व रुपैया नेपालमा भित्रिने गरेकोले विप्रेषणको रकम कृषि क्षेत्रको पूँजी निर्माणमा लगाउने वातावरण निर्माण हुनेछ । कृषि क्षेत्रलाई साधन र श्रोतका हिसावले थप मजबुत बनाउन र वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केर आउने युवाहरूलाई कृषि क्षेत्रमा आकर्षित गर्न नसकिएमा अपेक्षित नतिजा हासिल गर्ने विषय जोखिमपूर्ण रहने देखिएको छ ।

३.२. पशुपन्थी

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले पशुपन्थी क्षेत्र विकासको लागि संघ, प्रदेश र स्थानीय तह गरी तीनवटै सरकारको भूमिका स्पष्ट रूपमा उल्लेख गरेको छ। खाद्य तथा पोषण सुरक्षालाई विस्तार गर्न दूध, अण्डा र मासुको उपलब्धताले महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्दछ। पशुपन्थी क्षेत्रका उत्पादनमा आत्मनिर्भर हुदै निर्यात प्रवर्द्धन राष्ट्रिय लक्ष्य हासिल गरी आगामी तीनवर्षको मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गरिएको छ।

२. समस्या तथा चुनौती

नेपालीहरूको खानपानमा आएको परिवर्तनले गर्दा बढिरहेको दूध, मासु र अण्डाको मागलाई मौजूदा उत्पादन प्रणालीले आपूर्तिको व्यवस्थापन गर्न सकिरहेको छैन। पशुपन्थी उत्पादन प्रणालीलाई प्रतिस्पर्धी बनाउन उच्च उत्पादन लागतले समस्या परेको छ। मागमा आधारित अनुसन्धानबाट प्रविधिहरू विकास गरी प्रसार कार्यक्रम मार्फत कृषकको थलोमा पुर्‍याउनु, कृषक समूहरसमितिको सङ्ख्यामा वृद्धि भए अनुरूप संस्थागत विकास, व्यावसायिक दक्षता, स्रोत परिचालन र कारोबार आदिमा गुणात्मक विकास गर्दै लैजानु, चरन तथा खर्क क्षेत्रको विकास एवम् व्यवस्थापन गरी उपयोगसम्बन्धी उपयुक्त नीति कार्यान्वयनमा ल्याउनु, कृषि तथा पशु विकास कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनमा विभिन्न सेवाग्राहीहरूबीच समन्वय कायम गर्नु, प्रविधिको विकास, अनुसन्धान र बजार पूर्वाधार एवम् बजार संरचना विकासमा निजी क्षेत्रको सहभागिता बढाउनु, स्थानीयस्तरमा गुणस्तरीय पशुजन्य उत्पादन तथा उपभोगप्रति जनचेतना वृद्धि गर्नु र पशु सेवामा संलग्न प्राविधिकहरूलाई उपयुक्त वातावरण तयार गरी स्वदेशमै काम गर्न प्रोत्साहित गर्नु चुनौती रहेका छन्।

३. सोच

आत्मनिर्भर एवं खाद्य पोषण सुरक्षासहितको खाद्य सम्प्रभूता उन्मुख मुलुक।

४. उद्देश्य

१. मुलुकलाई पशुपन्थीजन्य उत्पादनमा आत्मनिर्भर बनाई कुपोषण हटाउनु र खाद्य तथा पोषण सुरक्षामा टेवा पुर्‍याउनु
२. पशुपन्थी पालनलाई प्रविधियुक्त, परिणाममुखी, व्यावसायिक र प्रतिस्पर्धी बनाई पशुपन्थीजन्य पदार्थको आयात घटाउँदै निर्यात प्रवर्द्धन गर्नु।
३. पशुपन्थीपालनलाई महिला, युवा तथा सबै आर्थिक, भौगोलिक र सामाजिक वर्गको स्वरोजगारको रूपमा विकसित गर्दै आयआर्जनको दिगो स्रोतको रूपमा विकास गर्नु।
४. पशुजन्य पदार्थबाट मानव स्वास्थ्यमा पर्नसक्ने नकारात्मक असर न्यूनीकरणगर्न स्वस्थ पशुपन्थी उत्पादन गर्नु।

५. रणनीति

१. पशुपन्थी उत्पादक कृषक, समुदाय, सहकारी संस्था एवम् निजी उद्यमीहरूको प्रतिस्पर्धी क्षमता वृद्धि गर्दै पशुपन्थीको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्न एकीकृत रूपमा प्राविधिक, वित्तीय तथा अन्य सेवा उपलब्ध गराउने।
२. पशुपन्थीजन्य व्यवसायमा आर्थिक, सामाजिक र भौगोलिक रूपमा पछि परेका महिला, युवा तथा विभिन्न कारणले जोखिममा रहेका लक्षित वर्गको स्वरोजगार तथा आयआर्जनको दिगो स्रोतको माविकास गर्ने।
३. पशुपन्थीजन्य मूल्य श्रृंखला सुधार, बजार संरचना, सूचना प्रणाली र अन्य पूर्वाधारको विकास तथा सुधारका साथै पशुपन्थीजन्य उत्पादनको गुणस्तरमा अभिवृद्धि गर्दै स्थानीय, क्षेत्रीय, राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय बजारमुखी पशुपन्थीपालन पद्धतिको विकास गर्ने।
४. वातावरण तथा जलवायु अनुकूलनमैत्री पशुपन्थी व्यवसायको प्रवर्द्धन गर्ने।

६. क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाई	२०७३/०७४ उपलब्धि	२०७४/०७५ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
रोजगारी सिर्जना	संख्या (हजारमा)	५०	८०	१००	१२०	१८०
दूध	मे.टन	१९११	२१४०	२५९०	२८४९	३१३४
मासु	मे.टन	३३२	३७९	४१७	४५९	५०५
अण्डा	वटा (करोड)	१३५	१४५	१५७	१७०	१८३
कृत्रिम गर्भाधान (नश्ल सुधारको लागि)	संख्या (हजारमा)	५००	६००	७००	८००	९००
पशुपन्छी पालनमा संलग्न कुल सकृय कृषक समूह, समिति र सहकारी	संख्या (हजारमा)	१९	१९५.	२०	२०५.	२१
सुधार गरिएको मासु पसल		८१५	८९६	९८६	१२१०	१५८०
पशुपन्छीको खोप उत्पादन	संख्या (लाखमा)	२७५	३०३	३३३	४००	४५०
वार्षिक घाँसको वीड उत्पादन	मे.टन	४६८	५७१	६८५	७२५	७७५
पशुपन्छीमा खोप सेवा	संख्या (लाखमा)	५०	५५	६०	१००	१२०
पशुपन्छीको निदान तथा उपचार सेवा	संख्या (लाखमा)	२८	३०	३५	४५	५५

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	२९,९६३	१७,९२५	१२,०३८	-	२०,४६७	-	९,४९६
२०७६/७७	३३,९०८	२०,३२२	१३,५८६	-	२२,६७९	-	११,२२९
२०७७/७८	३८,४८७	२३,१५४	१५,३३४	-	२५,१५०	-	१३,३३७

८ . कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३१२१६६	पशु स्वास्थ्य रोग अन्वेषण सेवा तथा क्वारेन्टाईन कार्यक्रम	पशुपन्छीमा लाग्ने विभिन्न संक्रामक रोगहरुको रोकथाम, नियन्त्रण तथा उन्मूलन ।	सालबसाली			खोप उत्पादन तथा रोग नियन्त्रण भएको हुने ।
३१२०२३	पशु सेवा विभाग	पशुपन्छी क्षेत्रको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धिको लागि समन्वय तथा सहजीकरण गर्ने ।	सालबसाली			पशुपन्छी सेवाका कार्यक्रमहरुको सहजीकरण र समन्वय भएको हुने । दूध, अण्डा र मासुको उपलब्धतामा वृद्धि भएको हुने ।
३१२०२५	नेपाल पशु चिकित्सा परिषद्	पशु चिकित्सा क्षेत्र, पशु चिकित्सक तथा विश्वविद्यालयहरुको गुणस्तर अभिवृद्धि गर्ने।	सालबसाली			पशु चिकित्सकको दर्ता र भेटेरिनरी शैक्षिक संस्थाको नियमन भएको हुने ।
३१२१६७	लाइभस्टक सेक्टर इन्फोभेसन आयोजना	पशुजन्य वस्तुहरु (दूध, मासु, पशिमना) मा आधारित साना किसान तथा उद्यमीहरु लगायतको समानुकूलतालाई सुधार	२०७५- २०८३	५४६००	पशुजन्य वस्तुहरु (दूध, मासु, पशिमना) को प्रवर्द्धन	दूध मासु र च्याङ्ग्राको उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा वृद्धि भएको हुने ।
३१२१६८	पशुपन्छी श्रोत व्यवस्थापन तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पशुपन्छी उत्पादनमा वृद्धि, नस्ल सुधार । उच्च नस्ल सुधारको लागि वंशाणुगत श्रोतको व्यवस्था तथा उपलब्धता र उत्पादकत्व अभिवृद्धि ।	सालबसाली			जमेको वीर्य उत्पादन तरल नाइट्रोजन उत्पादन भएको हुने । बाच्छावाच्छी पाठापाठी चल्ला उत्पादनमा वृद्धि भएको हुने ।
३१२१७०	पशु आहारा तथा लाइभस्टक गुण व्यवस्थापन कार्यक्रम	चरन एवम् खर्कहरुको संस्थागत सुधार तथा संरक्षण र चरन, घांसेवाली तथा डाले घांसको बीउ उत्पादनमा गुणात्मक तथा परिमाणात्मक सुधार ।	सालबसाली			पशु आहारका लागि घांस उत्पादनमा वृद्धि भएको हुने ।

ब.उ.शी.नं	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३१२१७४	उच्च पहाडी कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन तथा जिविकोपार्जन सुधार आयोजना	उच्च पहाडी क्षेत्रको कृषकहरूको आयस्तर वृद्धि गर्ने ।	सन् २०११ देखि २०१८			आयोजना समापन सम्बन्धी काम गर्ने ।
३१२१७५	राष्ट्रिय दूग्ध विकास बोर्ड	राष्ट्रिय स्तरमा दुग्ध व्यवसायसम्बन्धी नीति तथा योजना तर्जुमामा आवश्यक सहयोग ,दूग्ध उद्योगको विकास ।	सालबसाली			दूग्ध व्यवसाय एवम् क्षेत्रको नीतिगत व्यवस्था र विकासमा सहयोग पुगेको हुने ।
३१२१७६	नेपाल एकीकृत व्यापार रणनीति	उच्च पहाडी भेगका ऊन तथा पश्चिमाञ्चल उत्पादन तथा साना उद्योग प्रवर्द्धन ।	सालबसाली			ऊनजन्य उद्योग प्रवर्द्धनको लागि सहयोग पुगेको हुने ।
३१२१७७	बंगुर तथा कुखुरा पालन सहकारी कार्यक्रम	सहकारीताको माध्यमबाट साना बंगुर तथा कुखुरापालक कृषकहरूको आयआर्जन वृद्धि गरी रोजगारी श्रृजना ।	सालबसाली			पशुजन्य सहकारीको सुदृढीकरण भएको हुने ।

९. जोखिम तथा अनुमान

तीन तहको सरकारका अधिकार तथा कार्यसूचीलाई व्यवहारमा उतार्ने क्रममा थप प्रष्टता र जनशक्तिको क्षमता विकास एवम् सही परिचालन हुनेछ। स्थानीय तहहरूमा विकास योजना तयारी एवम् उपलब्ध स्रोत अनुरूप प्राथमिकता पहिचान र पशुपन्छी विकासका क्षेत्रमा स्रोत परिचालन क्षमता जोखिमपूर्ण रहेको छ। पशुपन्छी विकास जस्तो उत्पादनमूलक क्षेत्रले स्थानीय तहबाट प्राथमिकता नपाएमा अपेक्षित नतिजा हासिल नहुने जोखिम रहन्छ।

३.३. भूमि व्यवस्था

१. पृष्ठभूमि

राष्ट्रको सामाजिक आर्थिक रुपान्तरण एवम् सर्वाङ्गीण विकासका लागि गरिने सबै किसिमका भौतिक पूर्वाधार विकासका कार्यहरूमा प्रत्यक्ष रुपमा भूमि वा भूमिस्रोतको परिचालन हुने भएकोले भूमि तथा भूमिस्रोतको सदुपयोग गरी दिगो रुपमा व्यवस्थापन गर्न र जग्गा प्रशासन सेवालाई छिटो, छरितो, मितव्ययी र गुणस्तरीय बनाइ सुशासन कायम गर्नु आवश्यक छ ।

भूमिमा आम नागरिकको सान्ध्यताको संवेदनशीलतालाई मध्य नजर गरी भूमिमा सबैको न्यायिक पहुँच स्थापित गर्न, सामाजिक आर्थिक कारणले पछाडि परेका वर्गको भूमिमा पहुँच बढाउन र भू-स्वामित्वको सुरक्षाको प्रत्याभूति गर्न वैज्ञानिक भूमिसुधार गर्नुका साथै वैज्ञानिक भूमि नीति तर्जुमा गरी लागू गर्न आवश्यक देखिएको छ । यसैगरी भूमि तथा भूमिस्रोतको सदुपयोग गरी दिगो रुपमा व्यवस्थापन गर्न परिमार्जित भू-उपयोग नीति, २०७२ अनुरूप भूमिको वर्गीकरण गरी सदुपयोग गर्न र भू-उपयोगसम्बन्धी कानून तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्न आवश्यक देखिएको छ । यस्तो विनाशकारी भूकम्पबाट नियन्त्रण विन्दुहरूको राष्ट्रिय सञ्जालमा पु-याएको क्षतिले गर्दा नापनक्साको शुद्धतामा गम्भीर असर परेको हुँदा यसको पुनर्स्थापनाका लागि नापनक्साको पूर्वाधार खडा गर्नु अत्यावश्यक छ । यिनै विषयहरूलाई कार्यक्रमका रूपमा प्राथमिकता दिने गरी मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गरिएको छ ।

२. समस्या तथा चुनौती

अधिकांश मालपोत तथा नापी कार्यालयहरूको आफ्नो भवन नरहेको र भएकोमा पनि अपर्याप्त स्थान र जीर्ण अवस्थाका कारण सेवा प्रवाह तथा कार्यसम्पादनमा कठिनाई उत्पन्न भएको छ । तराई र दुर्गम क्षेत्रमा दरबन्दी अनुरूपको पदपूर्ति हुन नसक्नु, कार्यसम्पादनलाई पूर्णरूपमा सूचना प्रविधिमैत्री बनाउन नसक्नु, भूमि व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित दक्ष जनशक्तिको अपर्याप्तता हुनु र उचित प्रोत्साहनको अभावको कारण भइरहेकालाई पनि टिकाई राख्न नसकिदा प्रभावकारी भूमि व्यवस्थापनमा थप समस्या सिर्जना भएको छ । त्यस्तै, नापनक्सा तथा भौगोलिक सूचनासँग सम्बन्धित नीति नियम र मापदण्डको समेत तर्जुमा नभएको हुँदा सम्बन्ध क्षेत्रहरूबीच संजालीकरण र समन्वयमा समस्या देखिएको छ ।

समय सापेक्ष प्रविधिलाई पूर्णरूपले अवलम्बन गरी स्थापित विन्दुहरूको संरक्षण र सम्भार गर्दै जनमैत्री तथा सूचना प्रविधियुक्त भूमि व्यवस्थापनको प्रत्याभूति दिलाउन पर्याप्त आर्थिक स्रोत साधन, आधुनिक यन्त्र र उपकरणले सुसज्जित गराई राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय तालीम प्राप्त दक्ष जनशक्तिलाई यस क्षेत्रमा निरन्तर क्रियाशील गराई राख्न सक्नु प्रमुख चुनौतीको रूपमा देखिएको छ ।

३. सोच

भूमिको वैज्ञानिक व्यवस्थापन र सामाजिक न्यायमा आधारित भूस्वामित्व ।

४. उद्देश्य

१. भूमि तथा भूमिस्रोतको न्यायोचित वितरण र विवेकशील प्रयोगको वातावरण सृजना गर्नु,
२. विकास निर्माणका लागि आवश्यक नापनक्सा तथा भौगोलिक सूचना सर्वसुलभ बनाउनु,
३. भूमि व्यवस्थापन सेवालाई सरल, सहज, पारदर्शी र प्रभावकारी बनाउनु ।

५. रणनीति

१. वैज्ञानिक भूमिसुधार कार्यक्रमलाई व्यवस्थित, प्रभावकारी र समन्वयात्मक तवरबाट सञ्चालन गरी आर्थिक-सामाजिक रूपले पछाडिपरेका गरिब भूमिहीन वर्गको भूमिमा पहुँच बढाउने ।
२. राष्ट्रिय भूमि नीति, भू-उपयोग नीति तथा योजनाको आधारमा उपलब्ध भूमिको समुचित उपयोग गरी खाद्य सरक्षा, सुरक्षित आवास तथा सहजीकरण, दिगो पूर्वाधार विकास र वातावरण संरक्षण तथा विपद् जोखिम संवेदनशीलता निश्चित गर्ने ।

३. आधुनिक प्रविधिमा आधारित भू-अभिलेखको आधारमा पारदर्शी भूमि व्यवस्थापन प्रणाली स्थापना गरी सरल र सहज सेवा प्रवाह सुनिश्चित गर्ने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाई	आ. व. २०७३/७४ सम्मको उपलब्धि	आ. व. २०७४/७५ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
मुक्त कमैया परिवारको पुनःस्थापना (सट्टाभर्ना समेत)	संख्या	२६९२२	२६९५९	४९४	-	-
तालीम प्राप्त गर्ने मुक्त कमैया	जना	२२५	३०५	२२५	-	-
मुक्त हलियाका लागि जग्गा खरिद अनुदान	परिवार संख्या	८१२	९४६	३६०	७४९	७००
मुक्त हलियाका लागि घर निर्माण अनुदान	परिवार संख्या	७०९	७१८	४१८	७४९	७००
मुक्त हलियाका लागि घर मर्मत अनुदान	परिवार संख्या	२६१९	२६१९	१५७९	१९४८	१९००
नाप नक्सा तथा भूमि व्यवस्थापनमा तालिम प्राप्त गर्ने कर्मचारीहरु (भू.व्य.प्र.का.वाट)	जना	८४	३३४	२५०	२७५	३००
मालपोत कार्यालयमा कम्प्यूटर प्रविष्ट डाटाको परिक्षण	क्षेत्र एवं जिल्ला	-	३०	२०	२०	३०
भवन निर्माण भएको हुने (मालपोत कार्यालयहरु)	संख्या	५	२३	७	५	५
अनलाईन सेवा विस्तार हुने	संख्या	१९	४२	३०	३०	११

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	८४,६६२	७३,६६५	१०,९९७	-	८४,६६२	-	-
२०७६/७७	४९,५७४	३७,१९३	१२,३८२	-	४९,५७४	-	-
२०७७/७८	५३,७६५	३९,८२३	१३,९४२	-	५३,७६५	-	-

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं	ब.उ.शी. न.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ति	लागत (अर्ब)	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
१.	३१२१८०	मालपोत अभिलेख सुरक्षा तथा सुदृढीकरण कार्यक्रम	वैज्ञानिक भू अभिलेख प्रणाली स्थापना लगायतका कार्य गर्ने ।	२०५६।५७ सालवसाली			मालपोत कार्यालयमा अनलाईन सेवा पूर्वाधारको निर्माण र सेवाको प्रवाह भएको हुने ।
२.	३१२०२६	भूमि व्यवस्थापन तथा अभिलेख विभाग	भूमि प्रशासनको आधुनिक, विश्वसनीय, गुणस्तरयुक्त, वस्तुपरक भू-सूचना प्रणालीको विकास गर्ने	सालवसाली			- मालपोत कार्यालयहरूमा अनलाईन सेवा पूर्वाधारको निर्माण भएको हुने । - मालपोत कार्यालयहरूबाट अनलाईन सेवाको प्रवाह भएको हुने ।
३.	३१२०२७	भूमि सुधार तथा मालपोत कार्यालयहरू	कार्यालयमा रहेका अभिलेख तथा श्रेस्ता व्यवस्थित गरी भू-सूचना प्रणालीको माध्यमबाट सरल सहज रूपमा सेवा प्रवाह गर्ने ।	सालवसाली			- प्रत्येक भूमिसुधार र मालपोत कार्यालयहरूलाई सेवाग्राही मैत्री बनाई आफ्नै भवनबाट संचालन भएको हुने । - सरकारी सार्वजनिक जग्गाको अभिलेख व्यवस्थित भएको हुने । - कार्यालयमा रहेका अभिलेख डिजिटাইजेसन भएको हुने ।
४.	३१२०२९	नापी विभाग	- देशको कित्तानापी प्रणालीलाई आधुनिकीकरण गर्दै व्यक्तिगत स्वामित्वका सम्पूर्ण वैध जग्गाहरूलाई कित्तानापीको दायरा भित्र समेट्ने । - देशको जियोडेटिक पूर्वाधारलाई सुदृढीकरण गर्दै अन्तर्राष्ट्रिय संजाल संग आवद्ध गराउने । - देशमा सक्षम एवं प्रभावकारी भौगोलिक सूचना पूर्वाधार संरचना स्थापना गर्ने । - देशमा अन्तर्राष्ट्रिय सीमाको प्रभवकारी व्यवस्थानका लागि आवश्यक पूर्वाधार निर्माण गर्ने । - समय सापेक्ष संस्थागत विकास गर्दै जाने ।	सालवसाली			३१५ वटा प्रथम, दोस्रो, तेस्रो दर्जाको नियन्त्रण बिन्दुहरूमा पूर्वेक्षण, monumentation, सर्भेक्षण (GPS प्रविधि) वाट सम्पन्न भएको हुने । ७५०० हेक्टर गाँउब्लक नापी सम्पन्न भएको हुने । ९००० हेक्टर पुनः नापी सम्पन्न भएको हुने । १२ नापी कार्यालयमा ICT project सम्पन्न भएको हुने । १०५ सिट स्थलरूप नक्सा अद्यावधिक सम्पन्न भएको हुने । - संघिय प्रदेशको डाटावेस तयार भएको हुने ।

५.	३१२०३०	नापी कार्यालयहरु	• भू-सूचना प्रणालीमा आधारित भएर गुणस्तरीय सेवा प्रवाह गर्ने ।	सालवसाली			• Online मार्फत सेवा प्रवाहका लागि पूर्वाधारको विकास भएको हुने । • दक्ष जनशक्तिको विकास भएको हुने ।
६.	३१२१८२	भूमिसुधार कार्यक्रम, मुक्त कर्मैया र हलिया पुनस्थापन	मुक्त कर्मैया तथा हलियाको पुनस्थापना एवम् वृत्ति विकासको लागि आवश्यक नीति नियम तथा कार्यक्रमहरु तर्जुमा र कार्यान्वयन ।	२०५२।५३ सालवसाली			• मुक्त कर्मैया र मुक्त हलिया पुनःस्थापना भएको हुने ।
७.	३१२१८३	भूमि व्यवस्थापन प्रशिक्षण केन्द्र	दक्ष जनशक्ति उत्पादन तथा क्षमता अभिवृद्धि, अनुसन्धान र अन्तर्राष्ट्रिय निकायहरूसँग समेत सम्बन्ध स्थापित गरी ज्ञान, सीप, अनुभव तथा प्रविधिको आदान प्रदान ।	२०२५ सालवसाली			• नापनक्सा, भौगोलिक सूचना र भूमि प्रशासन तथा व्यवस्थापनको क्षेत्रका दक्ष जनशक्ति विकास भएको हुने ।
८.	३१२१८४	कितानापी कार्यक्रम	कितानापीमार्फत देशको जग्गा प्रशासनका लागि आवश्यक भूमि लगत तयारी ।	२०३८ सालवसाली			• गाउँ-ब्लक नापी तथा द्वन्द्वबाट क्षतिग्रस्त भूमि लगतको तयार भएको हुने ।
९.	३१२१८५	स्थलरूप नापी तथा भू उपयोग व्यवस्थापन कार्यक्रम	विभिन्न माननापमा आधार नक्सा, विषयगत नक्सा तथा भौगोलिक सूचना उत्पादन । अन्तर्राष्ट्रिय सीमाको सर्भेक्षण	२०३२ सालवसाली			• स्थलरूप नक्शा र डाटा दूर सम्बेदन विधि (इमेज) बाट फिचर अद्यावधिक भएको हुने ।
		राष्ट्रिय भौगोलिक सूचना पूर्वाधार कार्यक्रम	नापनक्शा तथा भौगोलिक सूचना उत्पादनमा एकरूपता कायम सरकारी तथा गैह्रसरकारी निकायहरुलाई समन्वय र यससँग सम्बन्धित कार्यको नियमन ।	२०५८ सालवसाली			• संघीय संरचना अनुरूप डाटावेस र नक्शा प्रकाशन भएको हुने ।
१०.	३१२१८६	खगोल तथा भू-मापन कार्यक्रम	विकास निर्माणको पूर्वाधारका रुपमा रहेको राष्ट्रिय नियन्त्रण बिन्दूहरुको संजालको सुदृढीकरण गरी नवीनतम प्रविधिको अवलम्बन, नक्शांकन र भौगोलिक सूचना उत्पादन गरी सेवा प्रवाहको प्रभावकारिता अभिवृद्धि ।	२०२६ सालवसाली			• नियन्त्रण बिन्दूहरुको संजाल सुदृढीकरण भएको हुने ।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

तुलनात्मकरूपले न्यून प्राथमिकता प्राप्त भूमि प्रशासन सम्बन्धमा जग्गाको हदबन्दी व्यवस्थापन, द्वैध स्वामित्वको अन्त्य, चुस्त केन्द्रीय अभिलेख व्यवस्थापन, जग्गा रोक्का तथा तामेली व्यवस्थापन आदि पक्षहरू आवश्यक पर्ने हुन्छ । जनअपेक्षा अनुरूप पर्याप्त स्रोत, साधन व्यवस्थापन, समन्वय र मतैक्यता हुन नसकेमा सम्भाव्य जोखिमहरूले अपेक्षित नतिजा हासिल गर्ने नकारात्मक असर पर्ने देखिएको छ ।

३.४ सहकारी तथा गरिबी निवारण

१. पृष्ठभूमि

गरिब तथा न्यून आय भएका व्यक्तिहरूलाई सहकारीका माध्यमबाट लघुवित्त कारोबारसँगै सीप अभिवृद्धि, उत्पादन, प्रविधि हस्तान्तरण, बजारीकरण र अन्य सेवा प्रवाहमार्फत् उद्यमशीलता विकास र गरिबी न्यूनीकरण गर्ने उद्देश्य सहकारी र गरिबी निवारण क्षेत्रका कार्यक्रम सञ्चालन भएका छन्। सहकारीमार्फत् छरिएर रहेको पूँजी, श्रम, सीप र प्रविधिलाई एकत्रित गरी उत्पादन, उत्पादकत्व र रोजगारी वृद्धि गरी कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा वृद्धि गराउने कार्यक्रममा पनि जोड दिइएको छ। गरिबी न्यूनीकरणका लागि सामाजिक सुरक्षाका कार्यक्रमका साथै क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू समेत सञ्चालन गरिएको छ। वि.सं. २०७४ आषाढसम्म देशभर ३४,५१२ वटा सहकारी संस्था दर्ता भएका छन् भने सहकारी संस्थाहरूको कुल बचत रु. ३ खर्ब २ अर्ब पुगेको छ। सहकारी र गरिबी निवारण कार्यक्रममार्फत् दिगो विकास लक्ष्यको लक्ष्य नं. १ सबै प्रकारका गरिबीको अन्त्य गर्ने र लक्ष्य नं. ८ दिगो र समावेशी आर्थिक वृद्धि र उत्पादनशील रोजगारी वृद्धि गर्न सघाउ पुऱ्याउने देखिन्छ। चालु चौधौं योजना, सहकारी ऐन लगायत यस सम्बद्ध कानूनी र नीतिगत व्यवस्था अनुसार गरिब र न्यून आय भएका व्यक्तिको उद्यमशीलता र क्षमता विकास कार्यक्रम, गरीब घर परिवार पहिचान र परिचयपत्र वितरण कार्यक्रम, सामाजिक सुरक्षा र रोजगारी सिर्जनाका कार्यक्रमहरू यस क्षेत्रका प्रमुख कार्यक्रमका रूपमा रहेका छन्।

२. समस्या तथा चुनौती

सहकारीलाई उद्यमशीलतासँग जोड्न नसक्नु, सहकारी संस्थाको अनुगमन व्यवस्था प्रभावकारी नहुनु, सहकारी संस्थाको सुशासनको अवस्था कमजोर रहनु, विभिन्न क्षेत्रका गरिबीको विषमता बढ्दो रहनु, गरिबी निवारणका कार्यक्रम लक्षित वर्गसम्म पुग्न नसक्नु, गरिबी निवारणसँग सम्बद्ध कार्यक्रमबीच प्रभावकारी समन्वय नहुनु जस्ता समस्याहरू रहेका छन्। साथै, अधिकांश सहकारी संस्था बचत तथा ऋण क्रियाकलापमा संलग्न रहनु, केही सहकारी संस्था वित्तिय सुशासनका हिसाबमा कमजोर रहनु, सहकारी विभागको अनुगमन क्षमता कमजोर रहनु, सहकारी क्षेत्रको शेयर तथा बचतलाई उत्पादनशील क्षेत्रमा लगाउनु, उद्यमशीलता विकास, प्रविधि हस्तान्तरण, सीप विकास र दक्षता विकासका कार्यक्रमलाई योजनाबद्ध रूपमा सञ्चालन गर्नु, गरिब घर पहिचान र परिचयपत्र वितरण कार्यक्रम समयमा सम्पन्न गर्नु, सहकारी र गरिबी निवारणका कार्यक्रमलाई प्रदेश र स्थानीय तहमा आन्तरिकीकरण गर्नु मूल चुनौतीका रूपमा रहेका छन्।

३. सोच

स्थानीय स्रोत, श्रम, सीप र पूँजीको अधिकतम परिचालन मार्फत् आर्थिक-सामाजिक रूपान्तरण। (सहकारी)
उत्पादनका साधन तथा अवसरहरूमा पहुँच वृद्धि, आय र रोजगारीका अवसर वृद्धि गर्दै गरिबी न्यूनीकरण र आर्थिक समृद्धि। (गरिबी निवारण)

४. उद्देश्य

१. सहकारीमा आधारित उत्पादन, उद्यम र सेवा व्यवसायको विकास र विस्तार मुलुकको दिगो र समतामूलक आर्थिक-सामाजिक विकासमा योगदान पुऱ्याउनु। (सहकारी)
२. सहकारीको सिद्धान्त र मूल्यहरूको प्रवर्द्धन गर्दै सहकारीको व्यवस्थापनका विधि र प्रक्रियामा सुधार गरी सुशासन कायम गर्नु। (सहकारी)
३. गरिबीको रेखामुनी रहेको जनसंख्या १७ प्रतिशतमा ल्याउन सहयोग पुऱ्याउने। (गरिबी निवारण)

५. रणनीति

१. सहकारी संस्थाहरूलाई उत्पादनशील तथा सामाजिक व्यवसायका क्षेत्रमा क्रियाशील गराउने ।
२. सहकारीको माध्यमबाट आर्थिक-सामाजिक समावेशीकरण प्रवर्द्धन गर्ने ।
३. अनुगमन तथा नियमनलाई प्रभावकारी बनाई सहकारी क्षेत्रमा सुशासन कायम गर्ने ।
४. उत्पादनमूलक रोजगारी तथा अवसरहरूको अभिवृद्धि गर्ने ।
५. आर्थिक वृद्धिमार्फत् सृजना हुने रोजगारी लगायतका सम्पूर्ण अवसरहरूको न्यायोचित वितरण र समतामूलक विकास हुने गरी सम्बद्ध सबै क्षेत्रगत नीतिहरूलाई परिलक्षित गर्ने ।
६. राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय लगानी र सहयोग, वैदेशिक सहायता एवम् गैर-सरकारी संघ संस्थाहरूबीच प्रभावकारी समन्वय र सहकार्यलाई सुदृढ गर्दै गरिबी न्यूनीकरण र आर्थिक समृद्धिका लागि स्रोत परिचालन गर्ने ।
७. गरिबी निवारण र आर्थिक समृद्धिसँग सम्बन्धित विभिन्न क्षेत्रमा सञ्चालन गर्न सकिने कार्यक्रम र आयोजनाहरूको सम्भाव्यताको अध्ययन गरी मागमा आधारित लक्षित कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।
८. गरिबी न्यूनीकरणसम्बन्धी नीति तथा कार्यक्रमहरूको पुनर्संरचना एवम् प्राथमिकीकरण गर्दै सम्बद्ध नीति तथा कार्यक्रमहरूलाई पूर्वानुमान योग्य बनाउने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सि. नं.	सूचक	इकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको वास्तविक उपलब्धि	आ.व. २०७४ / ७५ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७५/७५	२०७६/७७	२०७७/७८
१	प्रत्यक्ष रोजगारी	संख्या (हजारमा)	६०	६२	६५	६८	७०
२	सहकारी संघ संस्थाको कुल बचत	(रु. अर्बमा)	३०२	३२३	३५०	३७०	३८०
३	सहकारी संघसंस्थाको ऋण लगानी	(रु. अर्बमा)	२७४	३००	३२९	३४०	३५०
४	सहकारी संघसंस्था	(संख्या)	३४५१२	३५१००	३६२००	३६५००	३६८००
५	सहकारी संघ संस्थाको कुल सदस्यता	संख्या (लाखमा)	६३	६४.८	६७.५	७०	७४
६	सहकारी संघसंस्थाको शेयरपूँजी	(रु. अर्बमा)	७३	७५	८०	८३	९०

७. मध्यमकालीन समष्टिगत आर्थिक खाका

रकम रु. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	१३,०८६	१२,४५३	६३३	-	१३,०८६	-	-
२०७६/७७	१४,१११	१३,३९६	७१५	-	१४,१११	-	-
२०७७/७८	१५,२३१	१४,४२२	८०८	-	१५,२३१	-	-

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (.लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन आर्थिक वर्षको उपलब्धि
१	३१२०११	कृषि, भूमि व्यवस्था तथा सहकारी मन्त्रालय	सहकारी तथा गरिबी निवारण सम्बन्धी नीति निर्माण तथा नियमन, अध्ययन अनुसन्धान र समन्वय	सालवसाली	३६६०.२७	सहकारी तथा गरिबी निवारण सम्बन्धी नीति निर्माण तथा नियमन , अध्ययन अनुसन्धान र समन्वय	पीडितहरुको सम्पत्ति (रकम) फिर्ता भएको हुन । सहकारी बजार निर्माण भएको हुने । सहकारीमार्फत् गरिबी निवारणमा उल्लेख्य सघाऊ भएको हुने ।
२	३१२०३३	सहकारी विभाग	सहकारी सम्बन्धी सङ्घीय नीति निर्माण तथा नियमनमा सहयोग र समन्वय	सालवसाली	२७४.९३	सहकारी सम्बन्धी सङ्घीय नीति निर्माण तथा नियमनमा सहयोग र समन्वय	-
३	३१२१९५	सहकारी प्रशिक्षण केन्द्र	नीति निर्माण, पाठ्यक्रम विकास र अध्ययन अनुसन्धान	सालवसाली	५०७.६४	नीति निर्माण, पाठ्यक्रम विकास र अध्ययन अनुसन्धान	तालिम (३,००० जना) प्रदान भएको हुने । नयाँ पाठ्यक्रम विकास/निर्माण भएको हुने । अध्ययन/अनुसन्धान भएको हुने । तालिम प्रभावकारिताको अध्ययन भएको हुने ।
४	३१२१९६	सहकारी क्षेत्र सुदृढीकरण आयोजना	सङ्घीय तहमा सहकारी क्षेत्रका कार्य र उपलब्धीलाई प्रविधिमा आवद्धता	सालवसाली	४३०३.८५	सङ्घीय तहमा सहकारी क्षेत्रका कार्य र उपलब्धीलाई प्रविधिमा आवद्ध गर्न	ठुला स्तरका १०० वटा व्यवसायिक आयोजना संचालन भएको हुने । प्रत्यक्ष रोजगारी (१७,००० जना) भएको हुने । सहकारी सम्बन्धी गुनासो र उजुरी घटाउने
५	३१२०३६	गरिब घरपरिवार सहयोग समन्वय बोर्ड	गरिब घरपरिवार पहिचान सम्बन्धी नीति तथा योजना निर्माण, नियमन र व्यवस्थापन	सालवसाली	३४०५	गरिब घरपरिवार पहिचान सम्बन्धी नीति तथा योजना निर्माण, नियमन र व्यवस्थापन	गरिब घर परिवार पहिचान तथा परिचय पत्र वितरण भएको हुने ।

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (.लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन आर्थिक वर्षको उपलब्धि
६	३१२०३५	राष्ट्रिय सहकारी विकास बोर्ड	सङ्घीय नीति निर्माणमा सहजीकरण गर्दै सहकारी क्षेत्रको विकासमा सहयोग	सालवसाली	३२७३.२९	सङ्घीय नीति निर्माणमा सहजीकरण	सहकारी सम्बन्धी सङ्घीय नीति निर्माण भएको हुने ।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

अधिकांश सहकारीलाई उत्पादन र उद्यमशिलताका क्षेत्रमा अग्रसर गराउने, सहकारी संस्थाका सदस्यलाई बजार माग अनुसारको सीप र प्रविधि प्रदान गर्ने, गरिब घर परिवार पहिचान र परिचयपत्र वितरण साथै गरिबहरूको क्षमता विकास र उद्यमशिलता विकासमा ठूलो लगानी जुटाउने, प्रदेश र स्थानीय तहबाट सहकारी र गरिबी न्यूनीकरणका कार्यक्रममा समन्वय र सहकार्य गराउने । उपर्युक्त बमोजिमका कार्यहरू नभएमा योजनाले लिएको अपेक्षित उपलब्धि हासिल नहुने देखिन्छ ।

३.५. वन तथा वातावरण

१. पृष्ठभूमि

नेपालको कुल भू-भागको ४४.४७ प्रतिशत ढाकेको वन क्षेत्रले दिगो विकासमा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउँदै आएको छ । देशमा रोजगारीको सिर्जना, आय वृद्धि, स्थानीय समुदायको आधारभूत आवश्यकता जस्तै: काठ, दाउरा, घाँसपात, गैरकाष्ठ वन पैदावारहरूको आपूर्तिको साथै कृषि, पशुपालन, पर्यटन र सिँचाइमा समेत वन क्षेत्रको उल्लेखनीय भूमिका रहेको छ । जनसहभागितामूलक वन व्यवस्थापनका माध्यमबाट स्थानीय आर्थिक-सामाजिक विकास तथा स्थानीय नेतृत्व विकासमा पनि प्रत्यक्ष योगदान रहेको हुँदा वन क्षेत्र राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रको रूपमा रहेको छ ।

नेपालको २३.३ प्रतिशत भू-भाग ओगटेका २० ओटा संरक्षित क्षेत्रले ११८ वटा पारिस्थितिकीय प्रणाली क्षेत्रमध्ये ८० वटा पारिस्थितिकीय प्रणालीलाई समेटेको छ र गैंडा, बाघ, अर्ना, कृष्णसार, हिउँचिचुवा, कस्तुरी, रातो हाब्रे, गोही जस्ता दुर्लभ तथा लोपोन्मुख जङ्गली जनावरको संख्यात्मक अवस्थामा उल्लेखनीय सुधार आएको देखिएको छ । देशको कुल भू-भागको १२.७८ प्रतिशत ओगटेको चुरे क्षेत्रको संरक्षण तथा त्यसबाट प्राप्त हुने वातावरणीय सेवालाई दिगो रूपमा व्यवस्थापन गर्नका लागि वि.सं.२०७१/३/२३ मा राष्ट्रपति चुरे तराई मधेश संरक्षण विकास समिति गठन भई कार्यक्रमहरू संचालन हुँदै आएको छ ।

वातावरणीय पक्षमा पर्ने प्रभाव तथा जलवायु परिवर्तनको असर न्यूनीकरण गर्न हरित विकासको अवधारणालाई आत्मसात् गरिएको छ । जलवायु परिवर्तन क्षेत्रमा लगानी यकिन गर्न जलवायु परिवर्तन बजेट संकेतको व्यवस्था गरी विगत योजना अवधिदेखि नै कार्यान्वयनमा आइसकेको छ । त्यस्तै, राष्ट्रिय (स्थानीय) अनुकूलन कार्यक्रम कार्यान्वयन भइरहेको छ । नेपालले सन् २०१५ मा भएको जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी पेरिस सम्झौता कार्यान्वयन प्रारम्भ गरेको छ । वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकनलाई संस्थागत गर्नुका साथै वायुको गुणस्तरसम्बन्धी मापदण्ड एवम् नेपाल सवारी प्रदूषणसम्बन्धी मापदण्डहरू निर्धारण गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ । क्योटो प्रोटोकलअन्तर्गत कार्बन व्यापारबाट नेपालले आम्दानी प्राप्त गर्न सुरु गरिसकेको छ ।

दिगो विकासको लक्ष्य, चौधौँ योजना, वन नीति २०७१, वन क्षेत्रको रणनीति २०१६-२०२५, जैविक विविधता रणनीति २०१४-२०२० तथा चुरे तराई मधेश संरक्षण तथा व्यवस्थापन गुरुयोजना २०७४ ले तय गरेका लक्ष्य तथा उद्देश्य उन्मुख कार्यक्रम तथा नीति निर्माण तथा कार्यान्वयनमा वन तथा वातावरण मन्त्रालय संवेदनशील रहँदै आएको छ ।

२. समस्या तथा चुनौती

अवैध चोरी शिकारी, कटानी तथा तस्करी अतिक्रमण, ढुङ्गा गिट्टी बालुवा उत्खनन चुरे क्षेत्रको दोहन तथा डढेलो भू-क्षय, बाढी, पहिरो जस्ता प्राकृतिक प्रकोप, लगायतका समस्याहरू देखा परेका छन् । बदलिँदो परिस्थिती अनुकूल नीति, कानून तथा संरचना निर्माण गर्नु र कार्यान्वयनमा ल्याउनु, मुलुकको भौतिक एवम् आर्थिक-सामाजिक विकास र वन संरक्षण कार्यबीच उत्पन्न हुने द्वन्द्व व्यवस्थापन गर्नुका साथै वन क्षेत्रबाट उत्पादन हुने लाभ तथा सेवालाई न्यायोचित आधारमा बाँडफाँट गर्न शासकीय सुदृढीकरण गर्दै स्थानीय जनताको आधारभूत आवश्यकताहरू (काठ, दाउरा, घाँस, स्याउला) को आपूर्ति व्यवस्थापनलाई समुदायस्तरदेखि राष्ट्रियस्तरसम्म व्यवस्थापन गर्नुका साथै सरोकारवालाहरूसँग सहकार्य गरी वनको दिगो र वैज्ञानिक व्यवस्थापनलाई अभि सुदृढ गर्नु वन क्षेत्रका प्रमुख चुनौती हुन् ।

अर्कोतर्फ, जलाधार संरक्षण गर्नु, जलवायु परिवर्तनको असरबाट अनुकूलित हुनु, उद्योग, कलकारखाना, यातायात तथा अन्य मानवीय क्रियाकलापहरूबाट हुने फोहर तथा हरितगृह ग्यासको उत्सर्जनलाई न्यून गर्नु, गरिवी र अन्य कारणहरूबाट हुने वन विनासलाई रोक्नु, जलवायु चिन्ता पहेँच बढाई नतिजामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु, जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी कार्यक्रमहरूलाई जनस्तरमा नै आन्तरिकीकरण गर्नु र अन्तर्राष्ट्रिय मञ्चहरूमा जलवायु परिवर्तनबाट जोखिममा परेका देशहरूको साझा आवाज स्थापित गर्नु जस्ता समस्या तथा चुनौतीहरू रहेका छन् ।

३. सोच

सघन तथा विविधतायुक्त वनस्रोत, विशिष्टीकृत जैविक विविधता, समृद्ध जलाधार र उद्यमशीलतायुक्त वन क्षेत्र । (वन)

स्वच्छ, एवम् स्वस्थ वातावरणमार्फत् दिगो विकास । (वातावरण)

४. उद्देश्य

१. वनको दिगो एवम् वैज्ञानिक व्यवस्थापनमार्फत् वन क्षेत्रको उत्पादकत्व बढाउँदै वन उद्यममा प्रोत्साहन गर्नु । (वन)
२. जैविक विविधता र स्रोतको संरक्षणलगायत वातावरणीय सेवाबाट प्राप्त हुने लाभ वृद्धि गर्दै न्यायोचित वितरण सुनिश्चित गर्नु । (वन)
३. जलवायु परिवर्तनका नकारात्मक प्रभाव न्यूनीकरण तथा अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनीकरणका उपाय अवलम्बन गर्दै जल, जलस्रोत तथा भूमिको संरक्षणबाट भूमिको उत्पादकत्व वृद्धि गर्न जलाधार क्षेत्रको एकीकृत संरक्षण र व्यवस्थापन गर्नु । (वन)
४. दिगो विकासको लक्ष्य हासिल गर्न वातावरण संरक्षण गराउनु । (वातावरण)
५. बढ्दो शहरीकरणबाट उत्सर्जित प्रदूषण न्यूनीकरण गराउनु । (वातावरण)
६. हरित विकासको अवधारणाअनुरूप मानवीय क्रियाकलाप र विकास प्रक्रियालाई जलवायु परिवर्तन अनुकूलित गराउनु । (वातावरण)

५. रणनीति

१. दिगो विकासको लक्ष्य, चौधौं योजना तथा अन्य क्षेत्रगत नीतिगतहरू जस्तै: वन नीति, २०७१; जैविक विविधता रणनीति कार्ययोजना (२०१४-२०); वन क्षेत्रको रणनीति, (२०१६-२०२५) तथा राष्ट्रपति चुरे तराई मधेश संरक्षण तथा व्यवस्थापन गुरुयोजना, २०७४ लगायतले तय गरेका उद्देश्यहरू हासिल गर्न कार्यक्रम तय गरी सोको लागि यथोचित बजेटको प्रबन्ध मिलाउने । (वन)
२. विद्यमान वन क्षेत्र कायम राखी वनको घनत्व, उत्पादकत्व र उत्पादन वृद्धिको लागि वनको सहभागितामूलक दिगो एवम् वैज्ञानिक व्यवस्थापन गर्ने । (वन)
३. जैविक विविधता र जलाधारको दिगो व्यवस्थापन र उपयोगमा स्थानीय समुदायको पहुँच वृद्धि गर्ने एवम् पर्यापर्यटनको आधार क्षेत्रहरूलाई पुनर्स्थापन तथा पुनर्निर्माण गर्ने । (वन)
४. वन पैदावारमा आत्मनिर्भरता हासिल गर्दै यसमा आधारित उद्यमशीलता र रोजगारी वृद्धि गर्ने । (वन)
५. वातावरणीय सन्तुलन कायम राखी जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरणका सम्भावित अन्तर्राष्ट्रिय लाभहरूलाई स्थानीय स्तरसम्म पुऱ्याउने । (वातावरण)
६. वातावरण व्यवस्थापनलाई आन्तरिकीकरण गर्दै वातावरण संरक्षण एवम् प्रदूषण नियन्त्रणका लागि संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गरी विकास कार्यक्रमको अभिन्न अङ्गका रूपमा सञ्चालन गर्ने । (वातावरण)
७. जलवायु परिवर्तनको असर कम गर्न राष्ट्रिय असर कम गर्न राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय जलवायु वित्त लगानीलाई राष्ट्रिय बजेट प्रणालीमा समाहित गरी यस क्षेत्रमा लगानी बढाउँदै जाने । (वातावरण)

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको वास्तविक उपलब्धि	आ.व. २०७४/७५ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					आ.व. २०७५/७६	आ.व. २०७६/७७	आ.व. २०७७/७८
१	रोजगारी सृजना	जना (हजारमा)	१५७२	४००	४१०	१०००	१०००
२	वन क्षेत्रले ओगटेको क्षेत्र	प्रतिशत	४४.७	४४.७	४४.७	४४.७	४४.७
३	सघन वनले ओगटेको क्षेत्र	प्रतिशत	४०.३६	४०.३६	४०.३६	४०.३६	४०.३६
४	संरक्षित क्षेत्रले ओगटेको क्षेत्र	प्रतिशत	२३.३२	२३.३२	२३.३२	२३.३२	२३.३२
५	वन क्षेत्रबाट अनुमानित राजश्व रकम	रु. अर्ब	१.५३	२	२.५	२.५	२.५
९	समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापनका लागि समूह गठन तथा वन हस्तान्तरण	गोटा	५४४	५००	५३४	३००	३००
१०	बिरुवा उत्पादन	गोटा (लाखमा)	१९७	१५०	१५०	२००	२००
११	वन क्षेत्रको अतिक्रमण हटाइएको क्षेत्रफल	हेक्टर	२३६७	२०००	३०००	२०००	२०००
१२	वन उद्यमको विकास तथा प्रवर्द्धन सहयोग	गोटा		३५	४०		
१६	पानी मुहान, पोखरी संरक्षण र सिमसार क्षेत्र व्यवस्थापन	गोटा	१३५	४००	४००	५२०	६१५
१७	पहिरो व्यवस्थापन	गोटा	३९७	८००	१०२०	७२०	७३४
१९	तल्लो तटीय नदी क्षेत्रमा रिभेटमेन्ट तथा तटबन्ध निर्माण	कि.मी.	७८	३०	३५	६५	७०
२०	वृक्षारोपण गरिएको क्षेत्रफल	हेक्टर		४०००	४०००	६०००	६०००
२१	समुदायबाट व्यवस्थित वनको क्षेत्रफल	हेक्टर	१११	३०	३०	३०	३०
२२	काठको उत्पादन (लाखमा)	घन फिट	५०	३०	४०	६०	६०
२३	दाउरा उत्पादन	चट्टा	२२३९	३५००	४०००	५०००	५०००
२४	वातावरणीय अध्ययन भएका आयोजनाहरूको परीक्षण तथा अनुगमन	संख्या	१४	३५	४०	१००	१००

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रु. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	१४५,२०५	१०३,०४६	४२,१५९	-	१११,३१२	२४,०९३	९,८००
२०७६/७७	१५६,९७०	१०९,४५९	४७,५१०	-	११९,१०२	२६,८०२	११,०६६
२०७७/७८	१६९,८८३	११६,३३८	५३,५४४	-	१२७,५५४	२९,८३४	१२,४९५

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	ब.उ.शी.न.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजनाको अवधि (शुरु र सम्पन्न)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
१.	३२९०११	वन तथा वातावरण मन्त्रालय		सालवसाली			वन व्यवस्थापनद्वारा वन क्षेत्रको उत्पादकत्व र वन पैदावारको उत्पादन वृद्धि भएको हुने । वनको घनत्व, जैविक विविधता र उत्पादकत्वमा गुणात्मक वृद्धि भएको हुने । जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरण तथा अनुकूलनमा वन क्षेत्रको केन्द्रीय भूमिका स्थापित भएको हुने । जल, जलस्रोत तथा भूमिको संरक्षणबाट भूमिको उत्पादकत्व वृद्धि भएको हुने । वन तथा वन्यजन्तु सम्बन्धी अपराध र चोरी निकासी एवम् अन्य गैरकानुनी क्रियाकलापमा उल्लेख्य कमी आएको हुने । वन पैदावार तथा पारिस्थितिकीय सेवामा आधारित व्यवसाय, रोजगारी तथा आय आर्जनमा वृद्धि भएको र वन क्षेत्रको संस्थागत सुधार एवम् क्षमता विकास भएको हुने । जलवायु परिवर्तनको जोखिम न्यूनीकरण, अनुकूलन र समयानुकूल कायम भएको, राष्ट्रिय अनुकूलन योजना तयार भएको हुने ।
२.	३२९०१२	वन तथा भूसंरक्षण विभाग		सालवसाली			
३.	३२९०१४	डिभिजन वन कार्यालयहरू(वन सुरक्षा सैनिक समेत)		सालवसाली			
४.	३२९०१५	वनस्पति विभाग		सालवसाली			
५.	३२९०१७	राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग		सालवसाली			
६.	३२९०१८	राष्ट्रिय निकुञ्ज सुरक्षा टोली (नेपाली सेना)		सालवसाली			
७.	३२९०१९	हात्तिसारहरू		सालवसाली			
८.	३२९०२०	वन अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण विभाग		सालवसाली			राष्ट्रिय वनको सर्वेक्षण, मापन वन मिचाहा प्रजाती सम्बन्धी १० वटा अध्ययन अनुसन्धान भएको हुने ।
९.	३२९०२१	वातावरण विभाग		सालवसाली			
१०.	३२९१०१	वन अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण आयोजना	वन अध्ययन तथा अनुसन्धान	सालवसाली			

क्र.सं.	ब.उ.शी.न.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजनाको अवधि (शुरु र सम्पन्न)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
११.	३२९१०२	जडिबुटी विकास कार्यक्रम (कर्णाली जडीबुटी प्रशोधन समेत)	जडिबुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावारको संरक्षण, प्रवर्द्धन	सालबसाली			प्रयोगशाला निर्माण, जडिबुटीको खेती प्रसारण तथा वन पैदावर पकेट विशेष क्षेत्र प्रवर्द्धनसम्बन्धी १५ वटा अनुसन्धान/सर्वेक्षण भएको हुने ।
१२.	३२९१०४	केन्द्रीय वन तालिम तथा प्रसार केन्द्र	वन प्रविधिकहरूको क्षमता	सालबसाली			वन प्राविधिकहरूको क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने ।
१३.	३२९१०६	राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	अभिवृद्धि र प्रचार-प्रसार	सालबसाली			वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन, संरक्षित वन व्यवस्थापन,डढेलो नियन्त्रण भएको हुने ।
१४.	३२९११५	राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा आरक्ष आयोजना	वृक्षारोपण	सालबसाली			वन्यजन्तु स्थानान्तरण, गणना, चोरी सिकारी नियन्त्रण, वन्यजन्तु व्यवस्थापन भएको हुने ।
१५.	३२९१२३	रेड फरेष्ट्री तथा जलवायु परिवर्तन कार्यक्रम	कार्बन व्यापार र दिगो वन व्यवस्थापन	२०१७ देखि २०१९	५.४५ मि.यु.एस. डलर		३६ वटा रेडको परीक्षण कार्यान्वयन, कार्बन व्यापार र दिगो वन व्यवस्थापन भएको हुने ।
१६.	३२९१२४	राष्ट्रपति चुरे-तराई मधेश संरक्षण विकास समिति	चुरे तथा तराई संरक्षण	सालबसाली			चुरे क्षेत्रमा ८९७ वटा डढेलो नियन्त्रणसम्बन्धी कार्यक्रम, नदी प्रणालीमा आधारित जलाधार व्यवस्थापन भएको हुने ।
१७.	३२९१२७	वन्यजन्तु संरक्षणको लागि क्षेत्रीय सहयोग प्रवर्द्धन आयोजना	मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व व्यवस्थापन जैविक मार्ग व्यवस्थापन राहत				जैविक मार्ग व्यवस्थापन, द्वन्द्व न्यूनीकरण भएको हुने ।

क्र.सं.	ब.उ.शी.न.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजनाको अवधि (शुरु र सम्पन्न)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
१८.	३२९१५५	पर्वतीय जलाधारहरूको जलवायु परिवर्तन समानुकूलन आयोजना	जलवायु परिवर्तनको नकारात्मक प्रभावबाट बढी पीडित हुन सक्ने समुदायहरूले जलस्रोतको उपलब्धता र पहुँचमा सुधार	सन् २०१४ देखि २०२०	३०.११ यु.एस. डलर		जलावायु अनुकुलनका क्रियाकलापहरू संचालन भएका क्षेत्रमा करिब ४५००० घरधुरी लाभान्वित भएको हुने ।
१९.	३२९१५६	पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना	जलवायु जन्म सङ्कटासन्न न्यूनिकरण तथा जलवायु अनुकुलन	२०१६ देखि २०२१	३७.६ मि.यू.एस. डलर		जलावायु अनुकुलनका क्रियाकलापहरू संचालन भएको हुने ।
२०.	३२९८०४	जलाधार संरक्षण तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	बृहत जलाधार क्षेत्र, संवेदनशील जलाधार क्षेत्र व्यवस्थापन र संघीय कानून मापदण्ड निर्माण ठूला स्तरका पहिरो तथा नदी उकास क्षेत्र व्यवस्थापन	सालबसाली			जलाधार तथा भू संरक्षण भएको हुने ।
२१.	३२९८०६	वनस्पति संरक्षण तथा उद्यान विकास आयोजना	उद्यान विकास तथा व्यवस्थापन	सालबसाली			उद्यानको विकास र व्यवस्थापन भएको हुने ।
२२.	३२९८०९	वनस्पति अध्ययन अनुसन्धान तथा बजारीकरण कार्यक्रम	जडिबुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावारको संरक्षण, प्रवर्द्धन, अध्ययन अनुसन्धान र बजारीकरण	सालबसाली			वनस्पति अध्ययन अनुसन्धान तथा बजारीकरणका क्रियाकलापहरू भएको हुने ।
२३.	३३९१५८	नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम	जलवायु परिवर्तन अनुकुलनका कार्यक्रम	डि.एफ.आई.डि.को २२ मि. पाउण्ड २०७४/७५-			जलवायु अनुकुलनका क्रियाकलापहरू संचालन भएको हुने ।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

देश संघीय संरचनामा प्रवेश भइसकेको अवस्थामा वन क्षेत्रका संरचनागत अवस्था कस्तो रहने हो भन्ने बारेमा अबै पूर्ण रुपमा प्रस्ट भइनसकेको, पर्याप्त बजेटको सुनिश्चितता, बदलिँदो परिस्थितिसँग सामान्जस्यता हुने गरी नीतिगत व्यवस्थाहरू, पर्याप्त जनसहभागिता, बढ्दो मानव वन्यजन्तुबीच द्वन्द्व, जलावायु परिवर्तन जस्ता जोखिम पक्ष रहेका छन् ।

परिच्छेद ४

आर्थिक क्षेत्र

४.१ अर्थ

१. पृष्ठभूमि

संघीय संविधानको कार्यान्वयनमा वित्तीय संघीयताको सफल अभ्यासले मुलुकलाई समृद्धिको नयाँ दिशामा अघि बढाउने असीमित सम्भावनाको चरणमा मुलुक रहेको छ । समष्टिगत आर्थिक परिसूचकहरू सकारात्मक हुन नसकी चुनौतीपूर्ण अवस्थामा रहेको अर्थतन्त्रलाई गति दिन वित्तीय अनुशासन सहितको प्रभावकारी वित्त नीति जरुरी हुन्छ । प्रदेश सरकार एवम् स्थानीय सरकारको समेत उपस्थिति भइसकेको अवस्थामा संघीय नीति ती तहलाई मार्गनिर्देशन हुने हुन्छ र राजस्व बाँडफाँट एवम् अनुदान समेतको व्यवस्था गर्नु परेकाले संघीय सरकारको स्रोत संकुचित हुन गएको अवस्था छ । दिगो विकास लक्ष्यले सन् २०३० सम्ममा हासिल गर्ने भनेर तोकिएका लक्ष्यको साथै मध्यम आयस्तरको मुलुकको स्तरमा पुग्ने लक्ष्य समेत हासिल गर्ने गरी हाम्रा नीतिहरू निर्देशित हुनु जरुरी छ । राजस्व परिचालनलाई प्रभावकारी बनाउनुको साथै प्रदेश र स्थानीय तहलाई संविधान बमोजिमको राजस्व परिचालन गर्न र कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न सक्षम बनाउन क्षमता विकासमा जोड दिँदै वित्तीय अनुशासन प्रवर्द्धन गर्न मापदण्डहरूको पालनामा जोड दिइएको छ । नेपालको संविधानले आत्मसात गरेको समाजवाद उन्मुख राष्ट्र निर्माण गर्न सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रको उपयुक्त समन्वय र सहकार्यका माध्यमबाट समावेशी, उच्च र फराकिलो आर्थिक वृद्धि हासिल गर्ने लक्ष्यलाई प्राथमिकता दिइएको छ ।

२. समस्या तथा चुनौती

पूँजी निर्माणका क्रियाकलापहरू सुस्त हुनुको साथै वित्तीय क्षेत्रको पूँजी परिचालन आर्थिक वृद्धिसँग जोडिन नसकेको अवस्था छ । अन्तर्राष्ट्रिय परिदृश्यमा नेपालमा लगानीको वातावरण उत्साहजनक हुन सकेको छैन । बजेट अनुशासन उल्लंघन हुन गएकोले सरकारी ढुकुटीमा स्रोतको अभाव हुन पुगेको छ । संघीय अभ्यासमा जाँदा प्रशासनिक खर्चमा वृद्धि हुनुको साथै सबै तहमा विकासका लागि थप स्रोत चाहिने अवस्थाले सार्वजनिक खर्चको मात्रामा ठूलो मात्रामा वृद्धि हुँदैछ । अर्कोतिर कुल खर्च बढेको तुलनामा पूँजीगत खर्चको आकार सानो छ । वित्तीय सेवा प्रवाह प्रतिस्पर्धी हुन नसकेको, पूँजी बजार सतही र संकुचित दायरामा रहेको, बीमाको दायरा सीमित र सहरी क्षेत्रमा केन्द्रित रहेको अवस्था विद्यमान छ । स्रोतको अनिश्चितताबीच तयार पारिएको बजेट कार्यान्वयन हुन नसक्ने र गैर बजेटरी बचत वृद्धि हुने प्रवृत्तिले सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन चुनौतीपूर्ण बन्न पुगेको छ ।

३. सोच

- सार्वजनिक वित्तको विवेकपूर्ण परिचालनमार्फत संविधानद्वारा निर्देशित लोककल्याणकारी राज्य स्थापना । (सार्वजनिक खर्च)
- आन्तरिक स्रोतको परिचालनबाट वित्तीय सबलीकरण र आर्थिक स्थायित्व । (राजस्व)
- वैदेशिक सहायताको राष्ट्रिय हित र प्राथमिकताका क्षेत्रमा उपयोगमार्फत आर्थिक विकासको क्षमता वृद्धि । (वैदेशिक सहायता)
- सार्वजनिक ऋणको उत्पादनशील क्षेत्रमा उपयोगद्वारा सबल राष्ट्र निर्माण । (सार्वजनिक ऋण)
- बिमा सेवाको विश्वसनीयता तथा पहुँच अभिवृद्धिबाट आर्थिक, सामाजिक एवम् प्राकृतिक कारणबाट उत्पन्न हुने जोखिमहरू विरुद्ध पूर्ण वित्तीय सुरक्षा । (बिमा)
- सुदृढ पूँजी बजारमार्फत दिगो आर्थिक वृद्धि । (पूँजी बजार)
- पूर्ण व्यावसायिक सार्वजनिक संस्थानहरूका माध्यमबाट वस्तु तथा सेवाको सुलभ, सहज र गुणस्तरीय रूपमा आपूर्ति तथा वितरणमार्फत जनहित । (सार्वजनिक संस्थान)

४. उद्देश्य

१. सार्वजनिक खर्चको न्यायोचित र उत्पादनमूलक विनियोजन तथा कार्यान्वयनमा दक्षता अभिवृद्धि गर्नु । (सार्वजनिक खर्च)
२. स्वच्छ, तटस्थ एवम् पारदर्शी कर प्रणालीको विकास र स्वेच्छिक कर सहभागिताबाट कुल गार्हस्थ्य उत्पादनसँग कर राजस्वको अनुपात बढाउँदै सङ्घीय संरचनाअनुसार राजस्व संरचनाको निर्माण गर्नु । (राजस्व)
३. राष्ट्रिय प्राथमिकताअनुरूप आवश्यक पर्ने वैदेशिक सहायताको परिचालन गर्नु । (वैदेशिक सहायता)
४. मुलुकलाई विकास वित्तका लागि आत्मनिर्भर बनाउँदै दिगो विकासका लक्ष्य र राष्ट्रिय लक्ष्य प्राप्तमा सहयोग गर्नु । (वैदेशिक सहायता)
५. सहायताको सही मूल्य प्राप्त हुने गरी विकासको प्रभावकारिता हासिल गर्नु । (वैदेशिक सहायता)
६. आर्थिक वृद्धि, रोजगारी सिर्जना र राष्ट्रिय पूँजी निर्माणमा योगदान पुऱ्याउने गरी सार्वजनिक (आन्तरिक तथा बाह्य) ऋणको व्यवस्थापन गर्नु । (सार्वजनिक ऋण)
७. विमक तथा नियामक निकायको क्षमता बढाउँदै दुर्गम तथा न्यून आय भएका वर्गलगायत समाजका सबै तहसम्म बिमा सेवाको पहुँच पुऱ्याउनु । (बिमा)
८. पूँजी बजारलाई पारदर्शी र प्रतिस्पर्धी एवम् पूँजी परिचालनकर्ता तथा लगानीकर्ताहरूको पहुँचयोग्य र विश्वसनीय बनाउनु । (पूँजी बजार)
९. जनताका आधारभूत आवश्यकता पूरा गर्ने वस्तु तथा सेवाहरू सहज रूपमा उपलब्ध गराउने गरी व्यावसायिक अवधारणानुसार संस्थानहरूको सञ्चालन गर्नु । (सार्वजनिक संस्थान)
१०. निजी क्षेत्र सक्षम साबित भएका तथा प्रतिस्पर्धी बजारको सम्भावना रहेका क्षेत्रहरूमा निजी क्षेत्रको लगानीसमेत आकर्षण गर्ने वातावरण निर्माण गरी संस्थान सञ्चालनमा सरकार, निजी क्षेत्र र सहकारी क्षेत्रको त्रिपक्षीय संलग्नता सुनिश्चित गर्नु । (सार्वजनिक संस्थान)

५. रणनीति

अ. सार्वजनिक खर्च

१. सार्वजनिक खर्चलाई आर्थिक-सामाजिक पूर्वाधार निर्माणमा विनियोजन गर्ने ।
२. विकास आयोजनाहरूको छनोटका आधारहरू पुनरावलोकन गरी खाद्य, स्वास्थ्य तथा ऊर्जा सुरक्षासहित आत्मनिर्भरतातर्फ उन्मुख र प्रतिफलयुक्त क्षेत्रमा लगानी गर्ने ।
३. स्रोत साधन विनियोजन प्रक्रियालाई कुशल र प्रभावकारी बनाउने ।
४. सार्वजनिक खर्च व्यवस्थालाई जवाफदेही, पारदर्शी र उपलब्धिमूलक बनाउँदै सञ्चालन कुशलता हासिल गर्ने ।

आ. राजस्व

१. सङ्घीय वित्तलाई आर्थिक समृद्धिको मूल आधार बनाउने ।
२. राष्ट्रिय करधारको संरक्षण गरी करका आधार र दायरा विस्तार गर्ने ।
३. करका दरहरूलाई प्रतिस्पर्धी एवम् समन्यायिक बनाउने ।
४. सङ्घीय संरचना अनुकूल कर तथा गैरकरका क्षेत्रहरूको पुनरावलोकन तथा बाँडफाँड गर्ने ।

इ. वैदेशिक सहायता

१. वैदेशिक सहायतालाई राष्ट्रिय बजेट प्रणालीमार्फत परिचालन गर्ने ।
२. सहायतालाई आर्थिक तथा सामाजिक पूर्वाधारको विकास, रोजगारी सृजना र उत्पादनशील क्षेत्रमा उपयोग गर्ने ।
३. आन्तरिक क्षमता वृद्धि गर्दै वैदेशिक सहायतामाथिको परनिर्भरता घटाउँदै लैजाने ।

ई. सार्वजनिक ऋण

१. ऋण तिर्न सक्ने क्षमता विकास गर्ने क्षेत्रमा मात्र ऋण लिने ।
२. सार्वजनिक ऋणलाई निश्चित सीमाभित्र राख्न खर्च र राजस्वको कुशल व्यवस्थापन गर्ने ।

उ. बिमा

- बिमासम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्डको आधारमा बिमितको हित सुनिश्चित गर्न नीतिगत एवम् संस्थागत सुधार गर्ने ।
- दुर्गम क्षेत्र तथा न्यून आय भएका वर्गसम्म बिमा सेवा पुर्याउन विश्वसनीय संयन्त्रहरूको विकास गर्ने ।

ऊ. पूँजी बजार

- पूँजी बजार सञ्चालन तथा नियमनसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रियस्तरको पूर्वाधार विकास गर्ने ।
- पूँजी बजारमा वास्तविक क्षेत्रका सङ्गठित संस्था, साना लगानीकर्ता र राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संस्थागत लगानीकर्ताहरूको आकर्षण बढाउने ।

ए. सार्वजनिक संस्थान

- जनताको दैनिक उपभोग्य वस्तु तथा सेवा वितरण एवम् संवेदनशील सामाजिक क्षेत्रका संस्थानहरूमा मात्र सरकारी लगानी केन्द्रित गर्ने ।
- सार्वजनिक संस्थानको व्यवस्थापकीय क्षमता एवम् वित्तीय सामाजिक उत्तरदायित्व अभिवृद्धि गर्ने ।
- सार्वजनिक-निजी-सहकारी साभेदारीमार्फत सार्वजनिक संस्थान सञ्चालन गर्ने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाई	२०७३/७४ सम्मको उपलब्धि	२०७४/७५ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
बाली सुरक्षण प्रीमियम अनुदान	हेक्टर	१७००	१४००	१४००	१४००	१४२०
पशुधन तथा बाली सुरक्षण तालिम	जना	२२१११	२००००	२००००	२१०००	२२०००
लघु उद्यम विकास तालिम	संख्या	१०७०	१२६०	१२६०	१२६०	१३३०
सामाजिक/सामुदायिक कार्यक्रम	संख्या	५८	७३	७३	७८	८०
उद्यमशीलता विकास तालिम	संख्या	५८	७३			
शीतघर निर्माण ब्याज अनुदान	रु. लाखमा	५०	५०	५०	५०	५०
साना किसान विकास बैंक (विविध) कार्यक्रम	संख्या	७८८	४५०	४५०	५००	५०५
लघु बिमा सहयोग कार्यक्रम (पशुधन सुरक्षण)	संख्या	४९७२		४००२०	४००३०	४५०४०
पशुधन तथा कर्जा सुरक्षण तालिम	जना	४१५	३५०	३३०	३६३	४००

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रु. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	२५४,८२८	१२५,४७०	६७,३५८	६२,०००	१८२,४२१	६०,४०७	१२,०००
२०७६/७७	३८७,८४९	१३९,२०९	१८९,४९०	५९,१५०	२२३,८२१	१५०,७३०	१३,२९८
२०७७/७८	३९९,१४६	१४९,३७१	१८९,४१८	६०,३५८	२४०,३४४	१४४,०५३	१४,७५०

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शि.नं.	कार्यक्रम / आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि		लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
			शुरु	समाप्ति			
	अन्तःशुल्क सुदृढीकरण	स्टिकर भण्डारण तथा गोदाम निर्माण	२०७५/७६	सालबसाली			अन्तःशुल्क स्टिकर भण्डारण गृह र अन्तःशुल्क प्रयोगशाला निर्माण भएको हुने ।
३०५१०४	साना किसान विकास बैंक (वित्तीय संस्था) विविध	साना किसानको क्षमता विकास	२०६३/६४	सालबसाली			क्षमता विकाससम्बन्धी १३,०५० जनालाई क्षमता विकास सम्बन्धी तालिम/गोष्ठी तथा १९५००० घर परिवार लाभान्वीत हुने गरी सामाजिक/सामुदायिक विकास सम्बन्धी कार्य सञ्चालन भएको हुने । १०५ वटा साना किसान कृषि सहकारी मार्फत ६६,००० किसानमा लघुवित्तको पहुँच पुगेको हुने । ९,००० जना साना किसानका लागि पशुपालन प्रवर्द्धन कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने ।
३०५१०५	लघु बीमा सहयोग कार्यक्रम (पशु बाली स्वास्थ्य)	पशु, बाली तथा स्वास्थ्य क्षेत्रमा लघु विमाको लागि सहयोग	२०६८/६९	सालबसाली			६३,००० पशु धन र २,४२० हेक्टरको बाली सुरक्षण भएको हुने । ३,९०० जनालाई सो सम्बन्धी तालिम प्रदान गरिएको हुने । १९५ वटा पूर्वाधार विकासका कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने । १ लाख २५ हजार पशुको विमा गर्न प्रीमियम अनुदान उपलब्ध गराइएको हुने ।
३०५१०६	शीतघर निर्माण ब्याज अनुदान	शीतघर निर्माण ब्याज अनुदान	२०५५/५६	सालबसाली			१५,००० मेट्रिक टन क्षमताका शीतघर निर्माणमा ब्याज अनुदान प्रदान गरिएको हुने ।
३०५१०९	सार्वजनिक संस्थान सुधार कार्यक्रम	गैर वित्तीय सार्वजनिक संस्थान लाई चालु तथा पूँजीगत सहायता	२०६५/६६	२०७७/७८	६,००,००		सार्वजनिक संस्थान सम्बन्धी संघीय ऐन तर्जुमा भएको हुने । संस्थानहरूलाई चालु तथा वित्तीय सहायता प्रदान गरिएको हुने ।
३०५११४	बजेट तथा निवृत्तिभरण सुधार आयोजना	बजेट तथा निवृत्तिभरणको व्यवस्थामा सुधार					संघीय एकाईहरूको बजेट तर्जुमा तथा कार्यान्वयन सम्बन्धी क्षमता विकास भएको हुने ।
३०५११७	पूँजी बजार तथा पूर्वाधार क्षमता सहयोग आयोजना	पूँजी बजार सम्बन्धी संस्थागत सुदृढीकरण सार्वजनिक निजी साझेदारी नीति कार्यान्वयन सहजीकरण	सन् २०११	सन् २०१९	५०,००		सार्वजनिक निजी साझेदारी ऐन जारी भएको हुने । सार्वजनिक ऋण व्यवस्थापन कार्यालय स्थापना भई संचालनमा आएको हुने । पूँजी बजार तथा बण्ड मार्केटको संस्थागत संरचनाको विकास भएको हुने ।

ब.उ.शि.नं.	कार्यक्रम / आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि		लागत (रु. लाखमा)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
			शुरु	समाप्ति			
३०५११९	सार्वजनिक संस्थान निर्देशन बोर्ड	संस्थानको वित्तीय संरचना र योजना पद्धतिमा सुधार	सालबसाली				सार्वजनिक संस्थानको वित्तीय योजना, बजेट, राजस्व र लेखापरीक्षण सम्बन्धी सुधार आएको हुने ।
३०५१२०	सार्वजनिक वित्तीय व्यवस्थापन सुधार कार्यक्रम	सार्वजनिक वित्तीय व्यवस्थापन सुदृढीकरण	२०७४/७५	२०७७/७८	१,८०,००		संसदीय निगरानीमा वृद्धि, वित्तीय संघीयता सुदृढीकरण र खरिद व्यवस्थापनमा सुधार आई तीनै तहको सार्वजनिक वित्तीय व्यवस्थापन सुदृढीकरण भएको हुने ।
३०५१२१	मिलिनियम च्यालेञ्ज नेपालको कार्यालय	नेपालमा मिलिनियम च्यालेञ्ज कोष परिचालनको सहजीकरण	२०७२/७३	सालबसाली			सब स्टेशन र प्रसारण लाइनको निर्माणका लागि जग्गा अधिग्रहण भएको हुने । २८ कि.मी. सडकमा नमूना रिसाइकिलिङ (Pilot recycling) गरिएको हुने । ३०० कि.मि. रणनीतिक सडकको मर्मत संभारका लागि अध्ययन तथा डिजाइन शुरु भएको हुने ।
३०५१२२	सार्वजनिक ऋण व्यवस्थापन कार्यालय	सार्वजनिक ऋण व्यवस्थापन	२०७३/७४	सालबसाली			सार्वजनिक ऋण व्यवस्थापन कार्यालय स्थापना भई सञ्चालनमा आएको हुने ।
३०५३२०	वित्तीय पहुँच अभिवृद्धि कार्यक्रम	वित्तीय पहुँच अभिवृद्धि	सन् २०११	सन् २०१८	२३५ लाख स्टर्लिङ पाउण्ड		वित्तीय क्षेत्र विकास रणनीतिको कार्यान्वयनमा सहजीकरण भएको हुने ।
३०५३२१	भन्सार सुधार कार्यक्रम	भन्सार प्रक्रिया स्वचालन भौतिक पूर्वाधारको सुधार तथा निर्माण	सन् २००३	सन् २०२१	१०,२०,००		भन्सार प्रक्रिया पूर्ण रूपमा स्वचालित भएको हुने । भन्सार प्रशासन व्यवसायिक र प्रतिस्पर्धी भएको हुने ।
३०५३२२	कृषि तथा पशुपन्छी व्याज अनुदान	व्यावसायिक कृषि तथा पशुपन्छी कर्जामा व्याज अनुदान	२०७१/७२	सालबसाली			कृषि ऋणमा अनुदान प्रदान गरिएको हुने ।
५०११६६	पशुपालन (मासुजन्य र दुग्धजन्य) कर्जा तथा पशुधन कार्यक्रम	पशुपालक साना किसानलाई ऋण लगानी	२०६७/६८	सालबसाली			३६,००० किसानलाई ७ अर्ब ७५ करोड बराबरको कर्जा प्रवाह भएको हुने ।
५०११७०	सार्वजनिक संस्थान सुधार कार्यक्रम	सार्वजनिक संस्थान सुधार	सालबसाली				

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

कार्यक्रम कार्यान्वयनमा सम्बन्धित निकाय बीच प्रभावकारी समन्वय, राजस्व चुहावटमा उल्लेख्य कमी, लघु विमा कार्यक्रममा नागरिक, कृषक तथा उद्यमीको सहभागिता, सार्वजनिक संस्थानको सुधारका कार्यहरुको संस्थानबाट कार्यान्वयन हुनेछ । उक्त कार्यहरु नभएमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल नहुने जोखिम रहन्छ ।

४.२ उद्योग

१. पृष्ठभूमि

उचित लगानीको वातावरण सृजना गरी स्वदेशी र विदेशी लगानी आकर्षित गरी औद्योगिक विकासको माध्यमबाट स्वदेशी श्रोत साधन र प्रविधिको उपयोग गर्दै उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि, आयात प्रतिस्थापन, निर्यात प्रवर्द्धन र रोजगारी वृद्धि गर्दै कूल गार्हस्थ उत्पादनमा उद्योग क्षेत्रको हिस्सा वृद्धि गर्ने उद्देश्यका साथ औद्योगिक विकासका कार्यक्रम सञ्चालन गरिएका छन् । दिगो विकास लक्ष्यको लक्ष्य नं ८ मा उल्लेख भए अनुसार उपयुक्त औद्योगिक पूर्वाधार, कानूनी र नीतिगत व्यवस्था, अध्ययन, अनुसन्धान र नव प्रवर्द्धनमार्फत समावेशी र दिगो औद्योगिक विकास गर्नेतर्फ औद्योगिक विकासका कार्यक्रम लक्षित गरिएको छ । चालू चौधौँ योजना, औद्योगिक व्यवसाय ऐन, विदेशी लगानी तथा प्रविधि हस्तान्तरण ऐन, औद्योगिक नीति, विदेशी लगानी नीति लगायत कानूनी र नीतिगत व्यवस्थामा रहेका औद्योगिक लगानीको वातावरण बनाउने एवम उद्योग दर्तादेखि बर्हिगमन सम्मका प्रक्रियालाई सरलीकरण गर्ने, औद्योगिक पूर्वाधार विकास गर्ने, एक जिल्ला एक विशेष उत्पादनलाई प्रोत्साहन गर्ने, गरीब तथा पछाडि पारिएका समुदाय र युवाहरुको उद्यमशीलता विकास गर्ने, औद्योगिक क्षेत्रलाई आवश्यक दक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्ने, खनिज पदार्थको उत्खनन र उपयोग गर्ने, नापतौल र गुणस्तरका क्षेत्रमा सुधार गर्ने जस्ता कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन गरिनेछन् ।

२. समस्या तथा चुनौती

उद्योग क्षेत्रको योगदान कुल गार्हस्थ उत्पादनमा न्यून रहनु, औद्योगिक पूर्वाधारको अवस्था कमजोर हुनु, उद्योग क्षेत्र भन्दा व्यापार क्षेत्रतर्फ लगानी आर्कषित रहने, औद्योगिक उत्पादनको बजारीकरण र विविधीकरणमा अपेक्षित प्रगति हासिल हुन नसक्नु आदि समस्याका रुपमा रहेका छन् । साथै, औद्योगिक उत्पादनमा गुणस्तरीयता कायम गर्नु, औद्योगिक क्षेत्रमा विद्युत आपूर्ति चौबिसै घण्टा हुने अवस्था सिर्जना गर्नु, श्रम नीति थप उद्योगमैत्री बनाउनु, सञ्चालित उद्योगहरुलाई उत्पादन तथा उत्पादकत्वका दृष्टिले प्रतिस्पर्धी बनाउनु, रुग्ण उद्योगलाई पुनर्स्थापना गर्नु आदि औद्योगिक क्षेत्रका चुनौति हुन् ।

३. सोच

अर्थतन्त्रमा उद्योग क्षेत्रको योगदानमा वृद्धि गरी आर्थिक रुपान्तरण र सुदृढ अर्थतन्त्रको निर्माण ।

४. उद्देश्य

१. उद्योग क्षेत्रको उत्पादन वृद्धि गरी कुल गार्हस्थ उत्पादनमा यस क्षेत्रको योगदान बढाउनु ।
२. औद्योगिक क्षेत्रमा स्वदेशी तथा विदेशी लगानी वृद्धि गरी रोजगारीका अवसर सृजना गर्नु ।
३. औद्योगिक वस्तुहरुको वृद्धि गरी व्यापार घाटामा कमी ल्याउनु ।

५. रणनीति

१. उद्योगहरुलाई आवश्यक पर्ने पूर्वाधार व्यवस्था गर्न नीति निर्माण र कार्यान्वयनमा जोड दिने ।
२. स्थानीय श्रोत एवं सीपको उपयोग गरी लघु, घरेलु, साना, मझौला तथा ठूला उद्योगको स्थापना र संचालनलाई प्रभावकारी बनाउने ।
३. अन्तरप्रदेश तथा प्रदेश र सडकबीचको औद्योगिक अन्तरसम्बन्ध सुदृढ गरी सन्तुलित विकासमा उद्योग क्षेत्रको योगदान बढाउने ।
४. तुलनात्मक लाभका क्षेत्रको पहिचान गरी गुणस्तरयुक्त एवं प्रतिस्पर्धात्मक औद्योगिक वस्तुको निर्यातलाई बढावा दिने ।
५. लगानीमैत्री वातावरण सिर्जना गर्न आवश्यक नीतिगत, संस्थागत, कानूनी तथा प्रक्रियागत सुधार गर्ने ।
६. तुलनात्मक लाभका क्षेत्रको पहिचान गरी गुणस्तरयुक्त एवं प्रतिस्पर्धात्मक औद्योगिक वस्तुको निर्यातलाई बढावा दिने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक

क्र.सं	सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको वास्तविक उपलब्धि	आ.व. २०७४/७५ को संशोधित	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
१.	लघु, घरेलु, साना, मझौला तथा ठूला उद्योगको स्थापना र संचालन मार्पत रोजगारीको सिर्जना	संख्या (हजारमा)	३३०९	१७४	१८१	१८२	१८३
२.	ठूला उद्योग दर्ता	वटा	९९०	९०	१६०	१७०	१७५
३.	मझौला उद्योग दर्ता	वटा	१६२८	९०	१००	११०	१२०
४.	घरेलु तथा साना उद्योग दर्ता	वटा (हजारमा)	२८८	२०	२०	२१	२२
५.	लघु उद्यमीको स्तरोन्नती	वटा (हजारमा)	४४	१६.५	१७	१७.५	१८
६.	लघु उद्यमी सिर्जना	वटा (हजारमा)	१२२	२१	२३	२५	२७
७.	सिमेन्ट उद्योगको लागि पहुँचमार्ग निर्माण	कि.मि.	४९६.८	७५	७५	८०	८०
८.	खानी अन्वेषणको क्षेत्रफल	व.कि.मी.	४१६१७	२५	२५	२८	२८
९.	खनिज अन्वेषणात्मक ड्रिलिङ्ग	मिटर	२०३५	२५०	१५०	२००	३००
१०.	खनिज अन्वेषणात्मक सर्भे	हेक्टर	१८००	३५०	४००	४५०	५००
११.	कम्पनी दर्ताको डिजिटाइजेसन	वटा (हजारमा)	११५	२०	२२	२२	२४

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	४७,६७८	१३,९२४	३३,७५४	-	४७,६७८	-	-
२०७६/७७	५६,०६४	१४,६६३	४१,४०१	-	५६,०६४	-	-
२०७७/७८	६६,३२२	१५,४४४	५०,८७९	-	६६,३२२	-	-

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि		लागत तथा पुष्ट्याई		आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
			शुरु	समाप्ति	लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याई	
३०७०११	उद्योग वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	उद्योग वाणिज्य तथा आपूर्ति क्षेत्रमा योगदान	सालबसाली				उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति क्षेत्रमा सुधार भएको हुने ।
३०७०११	उद्योग क्षेत्र (मन्त्रालय)	उद्योग क्षेत्रमा उत्पादन वृद्धि	सालबसाली				उद्योग क्षेत्रमा उत्पादन वृद्धि भएको हुने ।
३०७०१२	उद्योग विभाग	उद्योग क्षेत्रको कार्यक्रम संचालन र समन्वय	सालबसाली				उद्योग क्षेत्रको कार्यक्रम संचालन भएको हुने ।
३०७०१३	खानी तथा भू-गर्भ विभाग	खानी क्षेत्रको अन्वेषण	सालबसाली				खानी क्षेत्रको अन्वेषण हुने ।
३०७०१५	केन्द्रिय कारागार कारखाना	कैदीहरुलाई सीपमूलक तालिम प्रदान	सालबसाली				कैदीहरुको सीप अभिवृद्धि भएको हुने ।
३०७०१६	नेपाल गुणस्तर तथा नापतौल विभाग	गुणस्तर नियमन	सालबसाली				गुणस्तर अभिवृद्धि भएको हुने ।
३०७०१७	नेपाल गुणस्तर तथा नापतौल कार्यालयहरु	गुणस्तर कायम गर्न कार्यक्रम संचालन	सालबसाली				गुणस्तर कायम गर्ने सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन भएको हुने ।
३०७०१८	कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालय	कम्पनी दर्ता	सालबसाली				कम्पनी दर्ता भएको हुने ।
३०७०१९	सैनिक सामग्री उत्पादन निर्देशनालय	सैनिक सामग्री उत्पादन	सालबसाली				सैनिक सामग्री उत्पादन भएको हुने ।
३०७०२०	औद्योगिक व्यवसाय विकास प्रतिष्ठान	औद्योगिक व्यवसाय प्रवर्द्धन	सालबसाली				औद्योगिक व्यवसाय प्रवर्द्धन भएको हुने ।
३०७०२२	वाणिज्य आपूर्ति तथा उपभोक्ता संरक्षण	उपभोक्ता हित संरक्षण बजार अनुगमन	सालबसाली				उपभोक्ता हित संरक्षण सम्बन्धी प्रचारप्रसार भएको हुने । बजार अनुगमन गरिएको हुने ।

३०७१०२	खनिज अन्वेषण तथा विकास आयोजना	खनिज पदार्थहरुको उत्खनन क्षमता पहिचान.	आ.व. २०४२/४३	सालबसा ली			सम्भाव्य खनिज भण्डारणको अन्वेषण तथा विकास गरी खनिजमा आधारित उद्योग प्रवर्द्धन, खनिज अन्वेषण कार्यको लागि विस्तृत भौगोलिक र भू-भौतिक अध्ययन अनुसन्धान भएको हुने ।
३०७१०३	पेट्रोलियम अन्वेषण परियोजना	पेट्रोलियम अन्वेषण	आ.व. २०३९/४०	सालबसा ली			पेट्रोलियम श्रोत भण्डार, पेट्रोलियम अन्वेषण तथा प्रवर्द्धन भएको हुने ।
३०७१०४	भू-वैज्ञानिक सर्भेक्षण तथा अनुसन्धान आयोजना	जियो हजार्ड र अर्बान जियोलोजीको अध्ययन	आ.व. २०४२/४३	सालबसा ली			भू-इन्जिनियरिङ तथा भू-प्रकोप अध्ययन अनुसन्धान गरिने, पूर्वाधार विकास एवम् खनिज श्रोत पहिचानको लागि भौगर्भिक अध्ययन अनुसन्धान भएको हुने ।
३०७१०८	औद्योगिक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम (विशेष आर्थिक क्षेत्र समेत)	चुनढुंगामा आधारित सिमेन्ट उद्योगहरुको खानीस्थल पहुँच मार्ग र विद्युत् पहुँच विस्तार गर्ने, विशेष आर्थिक क्षेत्रहरुको निर्माण गर्ने, औद्योगिक क्षेत्रहरुको निर्माण	आ.व. २०६४/६५	सालबसा ली			थप १०८ कि.मि. खानीस्थल पहुँचमार्ग निर्माण गरिने, सिमरा गार्मेन्ट प्रोसेसिङ जोन निर्माण सम्पन्न भएको हुने, पाँचखाल विशेष आर्थिक क्षेत्रको पूर्वाधार निर्माणको अन्तिम चरणमा पुग्ने, ६ वटा (मयुरघाट मकवानपुर, शक्तिखोर चितवन, मोतीपुर रुपन्देही, नौबस्ता बाँके, दैजी कञ्चनपुर र दमक झापा) औद्योगिक क्षेत्रमा पूर्वाधार निर्माण हुने, स्थानीय तहहरुमा उद्योग ग्राम स्थापना भएको हुने ।
३०७१०९	औद्योगिक लगानी प्रवर्द्धन कार्यक्रम	औद्योगिक क्षेत्रमा लगानी प्रवर्द्धन सम्बन्धी नीतिगत व्यवस्था	सालबसाली				संघीय औद्योगिक व्यवसाय ऐन, विदेशी लगानी ऐन, औद्योगिक नियमावली, एक्रीडिटेसन ऐन तर्जुमा भएको हुने ।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

औद्योगिक क्षेत्रका लागि पर्याप्त मात्रामा ऊर्जाको उपलब्धता, औद्योगिक विकासका लागि आवश्यक पूर्वाधारको निर्माण कार्यमा सम्बन्धित निकाय बीच प्रभावकारी समन्वय, उद्योग व्यवस्थापन तथा श्रमिक बीच सौहार्दपूर्ण सम्बन्ध, संघीय औद्योगिक विकासका लागि प्रभावकारी र अधिकार सम्पन्न संस्थागत संयन्त्रको गठन हुनेछ । उक्त कार्यहरु नभएमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल नहुने जोखिम रहन्छ ।

४.३ वाणिज्य

१. पृष्ठभूमि

वाणिज्य क्षेत्रका नीति, कानून र कार्यविधिलाई सरल, पारदर्शी र पूर्वानुमान योग्य बनाई राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारको सहजीकरण गरी व्यापार लागत घटाउने एवम् कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा वाणिज्य क्षेत्रको हिस्सा वृद्धि गर्ने उद्देश्य रहेका छन् । आ.व. २०७४/७५ को चैत्र मसान्तसम्मको वैदेशिक व्यापारमा निकासी रु. ५९ अर्ब ६२ करोड र आयात रु. ८ खर्ब ७४ अर्ब ८८ करोड) रहेको छ । दिगो विकास लक्ष्यको लक्ष्य नं. १२ मा उल्लेखित दिगो उपभोग र उत्पादनलाई सघाउ पुऱ्याउन सक्नेगरी वाणिज्य क्षेत्रको विकासका लागि अध्ययन अनुसन्धान गरी समावेशी र दिगो वाणिज्य विकासमा केन्द्रित हुनेगरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ । वाणिज्य क्षेत्रको विकास र व्यापार सहजीकरण गर्न विश्व व्यापार संगठन, दक्षिण एशियाली स्वतन्त्र व्यापार सम्झौता (साफ्टा), विमस्टेक लगायतका बहुपक्षीय र अन्य द्विपक्षीय व्यापार सम्झौताका प्रतिबद्धता अनुसारका सर्त पूरा गर्ने गरी कानुनी, संस्थागत र पूर्वाधार विकास गर्ने र सम्झौताबाट नेपालले बढीभन्दा बढी फाइदा लिन सक्नेगरी कार्यसम्पादन गर्न यस क्षेत्रका कार्यक्रमले सघाउ पुऱ्याउने विश्वास गरिएको छ । चालु चौधौं योजना, वाणिज्य सम्बद्ध प्रचलित कानून, वाणिज्य नीति, नेपाल व्यापार एकीकृत रणनीति लगायतका कानुनी र नीतिगत व्यवस्थाले निर्देशित गरे बमोजिम वाणिज्य क्षेत्रमा सुधार गरी नेपालको व्यापार लागत घटाई मूल्य स्थायित्व, व्यापार सहजीकरण, वाणिज्यसम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान, व्यापार सूचना प्रणालीको विकास, व्यापार सम्बद्ध पूर्वाधार विकास, वस्तु विकास, क्षमता विकास लगायत वाणिज्य क्षेत्रमा सबै नेपालीको पहुँच स्थापित गरी समावेशी विकासतर्फ केन्द्रित गर्नेगरी यस क्षेत्रका कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

२. समस्या तथा चुनौती

गुणस्तरीय उत्पादन नहुनु, वस्तु तथा बजार विविधिकरण नहुनु, सुमधुर श्रम सम्बन्ध नहुनु, व्यापार घाटा बढ्दै जानु तथा मुख्य परनिर्भरता भारतसँग रहनु वाणिज्य क्षेत्रका मुख्य समस्याका रुपमा रहेका छन् । नेपाली वस्तुले लाभ लिन सक्ने अन्तर्राष्ट्रिय बजारको खोजी गर्नु, विशेष आर्थिक क्षेत्र पूर्ण रुपमा संचालनमा ल्याउनु, बिलासिताका वस्तुहरुको उच्च आयातलाई निरुत्साहित गर्नु, प्रत्यक्ष वैदेशिक लगानी आकर्षित गर्दै उत्पादन र व्यापार बढाउनु, पर्याप्त पूर्वाधार विकास गर्नु र व्यापार कुटनीतिको प्रभावकारीता वृद्धि गर्नु यस क्षेत्रका मुख्य चुनौतिहरु रहेका छन् ।

३. सोच

वाणिज्य क्षेत्रको विस्तार गरी निकासी प्रवर्द्धनमार्फत आर्थिक समृद्धि ।

४. उद्देश्य

१. आन्तरिक तथा अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार प्रवर्द्धन गर्दै स्थानीय कच्चा पदार्थ, श्रोत, साधन र सीप बढी प्रयोग हुने वस्तुको निकासी प्रवर्द्धनमार्फत प्राप्त हुने लाभलाई ग्रामीण तहसम्म विस्तार गर्नु ।
२. तुलनात्मक लाभका वस्तु तथा सेवाको मूल्य र गुणस्तरलाई प्रतिस्पर्धी बनाई व्यापार घाटा कम गर्नु ।

५. रणनीति

१. वाणिज्य क्षेत्रलाई अर्थतन्त्रको प्रमुख सम्भागको रुपमा स्थापित गर्न यस क्षेत्रलाई अर्थतन्त्रमा मूल प्रवाहीकरण र विदेशी एवम् स्वदेशी व्यापार र लगानीलाई एकीकृत दृष्टिले सहजीकरण गर्ने ।
२. वाणिज्य नीति र नेपाल व्यापार एकीकृत रणनीतिले पहिचान गरेका निर्यात हुने वस्तु तथा सेवाको उत्पादकत्वमा वृद्धि गर्न उत्पादनशील आयात, मूल्य अभिवृद्धि र मूल्य श्रृङ्खला व्यवस्थापनमा जोड दिई निर्यात प्रवर्द्धन गर्ने ।
३. निर्यात व्यापारका लागि पहिचान गरिएका र गरिने वस्तुको देशगत एवम् वस्तुगत व्यापार विविधिकरण गर्ने ।
४. वाणिज्य सम्बद्ध विद्यमान संरचना, पूर्वाधार एवम् आधारहरुको क्षमता अभिवृद्धि तथा सुदृढीकरणमा जोड दिई यसको अधिकतम उपयोग गर्ने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक

सि. नं.	सूचक	एकाई	२०७३/७४ सम्मको उपलब्धी	आ.ब. २०७४/७५ को अनुमानित उपलब्धी	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
१.	निकासीमा वृद्धि	रु. (अर्वमा)	७३.१२	११२	१४०	१४२	१४४
२.	व्यवसायिक फर्म दर्ता प्रकृत्या अनलाईन प्रणालीमा ल्याउने ।	वटा (हजारमा)	४५३	३००	३२७	३५०	४००
३.	कुल ग्राहस्थ उत्पादनमा निकासीको अनुपात	प्रतिशत	४.५	४	३.४	४.६	५
४.	निर्यात आयात अनुपात	अनुपात	१:१०	१:९.३	१:८.६	१:८	१:७.५
५.	कुल ग्राहस्थ उत्पादनमा व्यापार घाटा	प्रतिशत	३५	३३	३०	३०.५	३०
६.	गुणस्तर परीक्षण प्रयोगशाला स्थापना र संचालन ।	संख्या	-	१	८	१५	२०

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रु. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	१७,९५१	३,६६६	१४,२८५	-	३,०४३	६,९९७	७,९११
२०७६/७७	१७,९०५	३,८२१	१४,०८४	-	३,१२६	६,९३६	७,८४३
२०७७/७८	३,४१५	३,०९९	३१६	-	३,४१५	-	-

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि		लागत तथा पुष्ट्याई		आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
			शुरु	समाप्ति	लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याई	
३०७११९	नेपाल भारत क्षेत्रीय व्यापार तथा पारवहन आयोजना	व्यापारजन्य पूर्वाधार विकास र सुदृढीकरण	सेप्टेम्बर २०१३	डिसेम्बर २०१९	५१ मिलियन अ. डलर	पुष्ट्याई फाराम संलग्न भएको	पूर्वाधारको विकास र व्यापार वृद्धि भएको हुने ।
३०७११७	व्यापार सूचना तथा निर्यात सहयोग आयोजना	द्विपक्षीय तथा बहुपक्षीय व्यापारमा सहजीकरण र निर्यातमा सहयोग	निरन्तर	सालबसाली			द्विपक्षीय तथा बहुपक्षीय व्यापार निर्यात वृद्धि भएको हुने ।
३०७११८	व्यापार तथा निकासी प्रवर्द्धन केन्द्र	अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारको तथ्यांक संकलन तथा प्रकाशन, वस्तु विकास, गुणस्तर सुधार तथा निर्यात सहयोग	निरन्तर	सालबसाली			अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार तथ्याङ्क प्रभावकारी रूपमा उपलब्ध हुने ।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

पेट्रोलियम पदार्थको आयातको क्रमशः कमी आउने, नेपाल व्यापार एकिकृत रणनीतिले पहिचान गरेका वस्तुहरूको बजारीकरण हुने, विलासिताका वस्तुहरूको उच्च आयातमा कमी हुने, स्वदेशमा उत्पादन नहुने आयातजन्य वस्तुहरू बाहेक अन्य वस्तुहरूको आयात निरुत्साहित हुने र तुलनात्मक लाभका निर्यातजन्य वस्तुहरूको निर्यातमा विशेष प्रोत्साहन र छुट सहितको व्यवस्था हुनेछ । उक्त कार्यहरू हुन नसकेमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल नहुने जोखिम रहन्छ ।

४.४ आपूर्ति

१. पृष्ठभूमि

देशका सबै नागरिकहरुको जीवनयापन गर्न आवश्यक वस्तु तथा सेवा सहज, सुलभ र उचित मूल्यमा उपलब्ध गराउने वातावरण बनाउन प्रचलित नीति तथा कानुनको कार्यान्वयन गराउने एवम् आवश्यक थप कानुनी र संस्थागत प्रबन्ध गराउने गरी आपूर्ति क्षेत्रका कार्यक्रम सञ्चालन गरिएका छन्। प्रतिस्पर्धी र स्वस्थ बजार संयन्त्रलाई प्रोत्साहित गर्ने एवम् सामाजिक न्याय स्थापित गर्ने तर्फ यस क्षेत्रका कार्यक्रम केन्द्रित रहेका छन्। हाल राष्ट्रिय खाद्य सुरक्षा भण्डारमा २५,००० मेट्रिक टन र सार्क खाद्य सुरक्षा बैंकमा ८,००० मेट्रिक टन खाद्यान्न सुरक्षित राखिएको अवस्था छ। दिगो विकास लक्ष्यको लक्ष्य नं. १२ मा उल्लेखित दिगो उपभोग र उत्पादनलाई व्यवस्थित गर्न गोदाम व्यवस्थापन, ढुवानी व्यवस्थापन, बजार अनुगमन, आपूर्ति सूचना व्यवस्थापन प्रणालीको स्थापना जस्ता महत्वपूर्ण कार्यक्रम कार्यान्वयनतर्फ ध्यान दिई सबै प्रकारका मिलेमतो र कालोबजारी नियन्त्रण गर्न स्वास्थ्य बजार प्रणाली कार्यान्वयन तर्फ कार्यक्रम संचालन गरिने कार्यक्रम तय भएका छन्। चालु चौधौं योजना, उपभोक्ता हित संरक्षण ऐन, अत्यावश्यक सेवा सञ्चालन ऐन, आपूर्ति नीति लगायतका कानुनी र नीतिगत व्यवस्थामा रहेका उपभोक्ता हित संरक्षण सम्बन्धित व्यवस्थालाई कार्यान्वयन गरी प्रतिस्पर्धी र स्वस्थ बजार प्रवर्द्धन गर्न उपभोक्ता जागरण कानुनी उपचार, आपूर्ति व्यवस्थापन र आपूर्ति सूचना जस्ता कार्यक्रमलाई थप प्रभावकारी बनाउने गरी यस क्षेत्रका कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन गरिएका छन्।

२. समस्या तथा चुनौती

आपूर्तिजन्य वस्तुको पर्याप्त मौज्दात नहुनु, सडक पूर्वाधार पर्याप्त नहुनु, गरिब जनसमुदायमा क्रयशक्ति कम हुनु, सिण्डिकेट, कालो बजारी र मिलेमतो कायम रहनु, भण्डारण निर्माण समयमै हुन नसक्नु जस्ता समस्याहरु रहेका छन्। यसैगरी न्यूनतम मापदण्ड अनुरूप अत्यावश्यक वस्तुहरुको भण्डारण क्षमता वृद्धि गर्नु, दैनिक उपभोग्य वस्तु तथा सेवाको आपूर्ति प्रणाली सुदृढ र प्रभावकारी बनाउनु, नेपाल खाद्य संस्थान र नेपाल आयल निगम लगायतका निकायको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्नु, प्रादेशिक तह र स्थानीय तहसम्मै प्रभावकारी बजार अनुगमन प्रणाली स्थापित गर्नु, उत्तरी छिमेकी मुलुकसँग उपयुक्त नाकाहरुको पहिचान र सडक संजाल व्यवस्था गरी प्रतिस्पर्धात्मक बजार प्रवर्द्धन र आयात विविधीकरणलाई प्रभावकारी बनाउनु, दुर्गम जिल्ला तथा स्थानीय तहमा आपूर्ति गर्ने कार्यलाई सहज गराउनु, नेपाल सरकारका क्षेत्रगत नियमनकारी निकायहरूसँगको समन्वय र क्षमता विकास गरी स्वच्छ बजार प्रवर्द्धन र उपभोक्ताको हक अधिकारहरुको सुनिश्चितता गर्नु जस्ता आपूर्ति क्षेत्रमा चुनौतीका रुपमा रहेका छन्।

३. सोच

गुणस्तरयुक्त उपभोग्य वस्तु तथा सेवाको सहज र सर्वसुलभ आपूर्ति हुने वातावरणको सुनिश्चितता सहित उपभोक्ताको हक र हितको संरक्षण।

४. उद्देश्य

१. उपभोक्ताको हकहित संरक्षण गर्दै दैनिक उपभोग्य वस्तु तथा सेवा नियमित र सहजरुपमा आपूर्ति हुने व्यवस्था मिलाउनु।
२. बजार प्रणालीलाई प्रतिस्पर्धी र उपभोक्ताप्रति जिम्मेवार तुल्याउँदै विपद्को समयमा समेत उपभोग्य वस्तुको आपूर्ति हुने व्यवस्था सुनिश्चित गर्नु।
३. आपूर्ति व्यवस्थालाई दिगो, सुनिश्चित, गुणस्तरीय र प्रभावकारी बनाउनु।

५. रणनीति

१. वस्तु तथा सेवाको सहज एवम् मितव्ययी आपूर्तिको लागि सरकारी, निजी, सामुदायिक र सहकारी संस्थाहरुबीच प्रभावकारी समन्वय गर्ने।

२. लोककल्याणकारी राज्यको अवधारणाअनुरूप नीतिगत तथा संरचनागत सुधार गरी आधारभूत वस्तु र सेवाको कम लागतमा आपूर्ति व्यवस्थापन गर्ने ।
३. दैनिक उपभोग्य वस्तु तथा सेवालाई सुलभ बनाउन नियमित रूपमा बजार अनुगमन गरी कानून अनुसार बजार नियमन गर्ने ।
४. विपद्को समयमा पनि वस्तु तथा सेवाको आपूर्ति सहज बनाउन संस्थागत क्षमता विकास र विस्तार गर्ने तथा भण्डारण क्षमता वृद्धि गर्ने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाई	२०७३/ ७४ सम्मको उपलब्धी	आ.ब. २०७४/ ७५ को अनुमानित उपलब्धी	मध्यमकालीन		
				२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
तेकिएका दुर्गम जिल्लामा खाद्यान्न ढुवानी	मे.टन (हजारमा)	१४.४	१६.५	१५.२	१७	१८
राष्ट्रिय खाद्य सुरक्षा भण्डारमा खाद्यान्न भण्डार	मे.टन (हजारमा)	१९.८	२५	२५	२५	२५
सार्क खाद्य सुरक्षा बैंकमा खाद्यान्न मौज्दात	मे.टन (हजारमा)	८	८	८	८	८
तेकिएका दुर्गम जिल्लाहरुमा आयोडिनयुक्त नून ढुवानी	क्वीन्टल (हजारमा)	७४.४	८०.३५	६१	९५.३	९५.३
९० दिनको माग धान्न सक्ने गरी सातै प्रदेशमा पेट्रोलियम पदार्थको भण्डारणगृह निर्माण	बटा		३	४	५	७

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	७,३५५	७,३५५	-	-	७,३५५	-	-
२०७६/७७	७,६४३	७,६४३	-	-	७,६४३	-	-
२०७७/७८	७,९४५	७,९४५	-	-	७,९४५	-	-

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत तथा पुष्ट्याई		आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
				लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याई	
३०७०२१	खाद्यान्न ढुवानी कार्यक्रम (नेपाल खाद्य संस्थान)	खाद्यान्न ढुवानी गर्ने	सालबसाली			खाद्यान्न न्यून भएका दुर्गम जिल्लाहरुमा ५७,५०० मे.टन खाद्यान्न वितरण भएको हुने ।
३०७११६	कण्ठरोग नियन्त्रण कार्यक्रम (साल्ट ट्रेडिङ्ग)	कण्ठरोग नियन्त्रण	सालबसाली			२३,६२३ मे.टन आयोडिनयुक्त नुन वितरण भएको हुने ।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

सूचना प्रविधिमा आधारित बजार अनुगमन प्रणाली कार्यान्वयन भएमा, आपूर्ति सूचना प्रणाली व्यवस्थित भएमा, खाद्यान्न भण्डारण र पेट्रोलियम पदार्थको ९० दिन पुग्ने भण्डारण क्षमता वृद्धि भएमा, आपूर्ति व्यवस्थापन प्रणाली विश्वसनीय भएमा र अत्यावश्यक वस्तुहरुको भण्डारण क्षमता वृद्धि भएमा आपूर्ति व्यवस्था प्रभावकारी हुनेछ । उक्त कार्यहरु हुन नसकेमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल नहुने जोखिम रहन्छ ।

४.५ संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन

१. पृष्ठभूमि

मुलुकको आर्थिक विकासका लागि तुलनात्मक तथा प्रतिस्पर्धात्मक लाभको क्षेत्रको रुपमा परिचित पर्यटन क्षेत्रले स्थानीय स्तरमा रोजगारी सिर्जना गरी गरिवी निवारणमा महत्वपूर्ण योगदान गर्न सक्छ । नेपाल सरकारबाट जारी भई कार्यान्वयनमा रहेको पर्यटन नीति, २०६५, राष्ट्रिय संस्कृति नीति २०६७, राष्ट्रिय हवाई नीति २०६३ एवं पर्यटन दूरदृष्टि, २०२० अनुसार पर्यटकीय क्षेत्र विविधीकरण र विकास गर्ने नीतिगत व्यवस्था भएको छ । दिगो विकासको लक्ष्य अनुरूप पर्यटकहरुको आवगमनमा वृद्धि गर्न र पर्यटन क्षेत्रबाट प्राप्त हुने राजस्वमा बढोत्तरी गर्नका लागि पर्यटन क्षेत्रको पूर्वाधारको रुपमा रहेको पशुपति क्षेत्र र लुम्बिनी क्षेत्रको विकास, गौतमबुद्ध अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल भैरहवा, क्षेत्रीय अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल पोखरा र दोस्रो अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल निजगढ, बारा राष्ट्रिय गौरवको आयोजनालाई प्राथमिकताका साथ निर्माण गर्ने गरी मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गरिएको छ ।

२. समस्या तथा चुनौती

प्राकृतिक, धार्मिक एवम् साहसिक पर्यटनको प्रचुर सम्भावना भए पनि धार्मिक पर्यटकीय स्थलहरुको योजनाबद्ध विकास गर्न स्थापित निकायहरुले स्वीकृत गुरुयोजना अनुरूप उद्देश्य र लक्ष्य हासिल गर्न नसक्नु, राष्ट्रको धरोहरको रुपमा रहेको विश्व सम्पदा सूचीमा सूचीकृत स्थलहरुमा २०७२ वैशाख १२ गते गएको महाविनाशकारी भूकम्प र त्यसपछिका पराकम्पनबाट क्षतिग्रस्त पर्यटकीय पूर्वाधारहरुको निर्धारित मापदण्ड अनुसार निर्माण कार्य प्रभावकारी हुन नसक्दा ती स्थानहरुमा अतिक्रमण बढ्ने जस्ता समस्याहरु छन् । विश्वसम्पदा सूचीमा परेका धरोहरहरुको दिगो संरक्षण गर्नु, पुरातात्विक सम्पदाहरुलाई पुर्ननिर्माण गरी पहिलेको अवस्थामा पुनस्थापना गर्दै पर्यटन क्षेत्रलाई पूर्वावस्थामा फर्काउनु र मुलुकको एक मात्र अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलको क्षमता बढाउनु, पर्यटकीय गन्तव्यहरुको खोजीसँगै पूर्वाधार

विकास मार्फत पर्यटकीय उपजको विकास गरी पर्यटकीय सेवा तथा गन्तव्यको विविधीकरण गर्नु जस्ता चुनौति देखा परेका छन् ।

३. सोच

आर्थिक समृद्धिका लागि पर्यटन विकास ।

४. उद्देश्य

१. देशलाई आकर्षक तथा थप सुरक्षित गन्तव्यको रूपमा विकास गर्दै पर्यटन आगमनमा उल्लेखनीय वृद्धि गरी जनताको आयस्तरमा वृद्धि गर्नु ।
२. पर्यटकीय गन्तव्य स्थल तथा उपजमा विविधिकरण र विकास गर्नु ।
३. नेपालका प्रमुख पर्यटकीय उपजहरुको बजारीकरण तथा प्रवर्द्धन गर्नु ।

५. रणनीति

१. पर्यटन प्रवर्द्धन र पर्यटन विकास गर्न सार्वजनिक, निजी, सहकारी र सामुदायिक क्षेत्रसँग साभेदारी एवम् सहकार्य गर्ने ।
२. ग्रामीण पर्यटनमार्फत यस क्षेत्रका लाभलाई जनस्तरसम्म पुर्याउने ।
३. मुलुकमा सबै मौसममा पर्यटकीय क्रियाकलापहरु सञ्चालनका लागि आन्तरिक पर्यटनलाई प्रोत्साहन गर्ने ।
४. स्थापित तथा नयाँ पर्यटकीय गन्तव्य स्थलहरुको एकीकृत र समन्वयात्मक रूपमा पूर्वाधार विकास गर्ने र पर्यटन क्षेत्रको विकास र विविधिकरण गर्न वैदेशिक लगानी आकर्षित गर्ने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाई	२०७३/७४ सम्मको उपलब्धि	२०७४/७५ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
पर्यटन आगमन	संख्या (हजारमा)	७५३	१०००	१२००	१६००	२०००
औसत बसाई	दिन	१३.४	१२.६	१४	१४.२	१४.७
प्रति पर्यटक आय (प्रति दिन)	अमेरिकी डलर	५३	५४	५८	६२	६६
बाह्रै महिना सञ्चालन हुने विमानस्थल	संख्या	२५	२९	३२	३४	३७
पर्यटन आयको कुल राष्ट्रिय उत्पादनमा योगदान	प्रतिशत	३	२.५	३.०	३.५	४.०
रोजगारी	संख्या (हजारमा)	९५	११६	१३३.४	१५०	१६०

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	२३४,०७४	२८,४३८	१२,१३६	१९३,५००	११३,९८३	५,४२२	११४,६६९
२०७६/७७	२५२,४३३	३०,७२५	१३,६६३	२०८,०४५	१०८,७२१	५,४०३	१३८,३०९
२०७७/७८	२९७,९७६	३३,८११	१५,३८३	२४८,७८१	१३६,५३८	६,०८७	१५५,३५०

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि	लागत (लाख)	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको लागि उपलब्धि सूचक
३२५०११	संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय	नीति योजना तथा मापदण्ड निर्धारण र विभिन्न निकायबीच पर्यटन प्रवर्द्धन र समन्वय	सालबसाली			संविधान बमोजिम पर्यटन संस्कृति तथा हवाई उड्डयन सम्बन्धी ऐन, नीति, नियम र मापदण्ड निर्माण र निरन्तर परिमार्जन भई पर्यटक संख्या २० लाख, औसत बसाइ १४.५ दिन र कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा योगदान ४.० प्रतिशत पुगेको हुने ।
३२५०१३	पुरातत्व विभाग	धार्मिक, सांस्कृतिक, ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक सम्पदाहरूको संरक्षण, सम्बर्द्धन र पुनःनिर्माण	सालबसाली			भूकम्पबाट क्षतिग्रस्त ७५३ वटा पुरातात्विक सम्पदाहरूको पुनर्निर्माण कार्य सम्पन्न भएको हुने ।
३२५०१४	राष्ट्रिय अभिलेखालय	अभिलेखहरूको संरक्षण र व्यवस्थापन	सालबसाली			१५ लाख अभिलेखहरूको डिजिटाइजेशन भएको हुने ।
३२५०१५	राष्ट्रिय संग्रहालय, छाउनी	ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक वस्तुहरूको संरक्षण, सम्बर्द्धन र प्रवर्द्धन	सालबसाली			संग्रहालय भवन लगायत पूर्वाधारको स्तरोन्नति गरी संग्रहालयहरू थप व्यवस्थित भएको हुने ।
३२५०२०	केन्द्रीय सांस्कृतिक सम्पदा संरक्षण प्रयोगशाला	देशभरका सम्पदाहरूको रसायन संरक्षण	सालबसाली			३० वटा पुरातात्विक स्थलहरूको रसायन संरक्षण भएको हुने ।
३२५०२१	नेपाल प्रतिलिपि अधिकार रजिष्टारको कार्यालय	प्रतिलिपि अधिकार संरक्षण जनचेतना अभिवृद्धि संघ संस्थाहरू समन्वय	सालबसाली			४५ वटा प्रतिलिपि अधिकार संरक्षण सम्बन्धी क्रियाकलापहरू संचालन गरिएको हुने ।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि	लागत (लाख)	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको लागि उपलब्धि सूचक
३२५०२२	नारायणहिटी दरबार संग्रहालय	नारायणहिटी दरबारको संरक्षण	सालवसाली			त्रिभुवन सदनको पुनर्निर्माण, श्री सदनको ग्यारेज व्यवस्थान, सिसि टिभी जडान, आदि कार्य भई नारायणहिटी दरबार संग्रहालय अन्तर्राष्ट्रिय संग्रहालयको रुपमा विकास भएको हुने ।
३२५०२४	पर्यटन विभाग	पर्वतारोहणको अनुमति, पर्वतारोहण रोयल्टी संकलन तथा पर्यटन उद्योगहरुको नियमन	सालवसाली			पर्यटकीय गतिविधिहरुबाट राज्यलाई प्राप्त हुने रोयल्टी रकम वृद्धि भएको हुने ।
३२५०२५	भाषा आयोग	नेपालमा लोप हुन लागेको लिपी तथा भाषाको संरक्षण तथा खोज	सालवसाली			नेपालमा लोप हुन लागेका लिपि तथा भाषाको संरक्षण तथा खोज भएको हुने ।
३२५१०२	नेपाल पर्यटन तथा होटल व्यवस्थापन प्रतिष्ठान	पर्यटन तथा होटल सम्बन्धी अध्ययन अध्यापन	सालवसाली			पर्यटन तथा होटलसम्बन्धी अध्ययन अध्यापन अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको भएको हुने ।
३२५१०४	हवाई सुरक्षा तथा हवाई व्यवस्थापन कार्यक्रम	प्राधिकरण सुपेरिवेक्षण, हवाई उड्डयन सुरक्षा र वायुसेवा कम्पनीको व्यवस्थापन	सालवसाली			हवाई सुरक्षामा सुधार आएको हुने एवम् हवाई उद्योगको नियमन प्रभावकारी भएको हुने ।
३२५१०६	पर्यटन पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	नेपालका विभिन्न ठाउँहरुमा पर्यटकीय पूर्वाधार निर्माण	सालवसाली			राष्ट्रिय रणनीतिक योजना अनुरूप ७ वटै प्रदेशमा एकीकृत पर्यटकीय विकास कार्यक्रमहरु संचालन भएको हुने ।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि	लागत (लाख)	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको लागि उपलब्धि सूचक
३२५१०८	दक्षिण एसिया पर्यटन पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	लुम्बिनी तथा आसपासका क्षेत्रमा भौतिक तथा सामाजिक पूर्वाधार निर्माण	सालबसाली			लुम्बिनी क्षेत्रमा इलेक्ट्रोनिक भेइकल संचालनमा आएको हुने ।
३२५१११	पुरातात्विक स्थल संरक्षण आयोजना	पुरातात्विक स्थलहरूको संरक्षण, सम्बर्द्धन र प्रवर्द्धन	सालबसाली			७ वटै प्रदेशमा प्राचिनकाल देखि अस्तित्वमा रहेका करिब ४०० वटा पुरातात्विक स्थलहरूको संरक्षण तथा प्रवर्द्धन गरिएको हुने ।
३२५११२	विश्व सम्पदा क्षेत्र संरक्षण आयोजना	विश्व सम्पदा सूचिमा सूचिकृत क्षेत्रहरूको संरक्षण, जिर्णोद्धार तथा पुनःनिर्माण	सालबसाली			७ वटा विश्व सम्पदाहरूको संरक्षण, संरक्षण, जीर्णोद्धार तथा पुनःनिर्माणका कार्यक्रम संचालन गरिएको हुने ।
३२५११३	संस्कृति प्रवर्द्धन कार्यक्रम	मूर्त अमूर्त सम्पदाको संरक्षण संस्कृति प्रवर्द्धन	सालबसाली			मुलुकमा रहेका मूर्त अमूर्त सम्पदाको अनुसन्धान र संरक्षण प्रवर्द्धन भएको हुने ।
३२५११५	पशुपति क्षेत्र विकास कोष	पशुपति क्षेत्रको संरक्षण संभार तथा योजनाबद्ध विकास	सालबसाली		पशुपति क्षेत्रको संरक्षण संभार धार्मिक पर्यटक संख्या बढाउनु पर्ने भएकोले ।	पशुपति क्षेत्रको पुनर्निर्माण कार्य सम्पन्न गरी सो क्षेत्र प्रमुख धार्मिक पर्यटन गन्तव्य स्थलको रूपमा विकास भएको हुने ।
३२५११६	लुम्बिनी विकास कोष	लुम्बिनी क्षेत्रको संरक्षण तथा पूर्वाधार विकास	सालबसाली			लुम्बिनी क्षेत्रको संरक्षण, सम्बर्द्धन, विकास भई धार्मिक पर्यटकको संख्यामा वृद्धि भएको हुने ।
३२५११७	सांस्कृतिक संस्थान	नृत्य, कला र संस्कृतिको जर्गेना र प्रवर्द्धन	सालबसाली			नृत्य, कला र संस्कृतिको जर्गेना र प्रवर्द्धन भएको हुने ।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि	लागत (लाख)	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको लागि उपलब्धि सूचक
३२५११८	नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान	नेपाली साहित्यका लेख रचनाहरू प्रकाशन	सालवसाली			नेपाली साहित्यका लेख रचनाहरू प्रकाशन र नेपाली भाषाको प्रवर्द्धन भएको हुने ।
३२५११९	नेपाल ललितकला प्रज्ञा प्रतिष्ठान	चित्रकला लगायत नेपाली कलाहरूको संरक्षण	सालवसाली			नेपाली ललितकलाहरूको संरक्षण भएको हुने ।
३२५१२०	नेपाल संगीत तथा नाट्य प्रज्ञा प्रतिष्ठान	नृत्य, कला र संस्कृतिको जर्गेना र प्रवर्द्धन	सालवसाली			नेपाली मौलिक नृत्य कला र संस्कृतिको जर्गेना र प्रवर्द्धन भएको हुने ।
३२५१२२	यातायात हवाई आयोजना तयारी सुविधा	त्रिभुवन अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलको स्तरोन्नति तथा सुधार	सालवसाली			त्रिभुवन अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलको स्तरोन्नति तथा सुधार भएको हुने ।
५०११०१	नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरण	आन्तरिक तथा अन्तराष्ट्रिय हवाई उड्डयन अनुमति प्रदान र नियमन	सालवसाली			थप २ वटा अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल तथा अन्य विमानस्थलहरूको निर्माण सुधार भई संचालनमा आएको हुने ।
५०११३६	हवाई यातायात क्षामता अभिवृद्धि आयोजना	त्रिभुवन अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल र अन्य विमानस्थलहरूको सुधार	सालवसाली		त्रिभुवन अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल र दुर्गम क्षेत्रको विमानस्थलहरूको सुधार गर्नु पर्ने भएकोले ।	त्रिभुवन अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलको धावन मार्ग, टर्मिनल भवन विस्तार, ढल फोहर व्यवस्थापन, खानेपानीको सुविधा वृद्धि र ट्याक्सी वे निर्माण भएको हुने ।
५०११६१	दक्षिण एसिया पर्यटन पूर्वाधार विकास आयोजना	गौतमबुद्ध अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलको स्तरोन्नति	सन् २०१५-२०१८	८०७००	अन्तराष्ट्रियस्तरको विमानस्थलको रूपमा विकास गर्नु पर्ने भएकोले	गौतम बुद्ध विमानस्थलको निर्माण कार्य सम्पन्न भई संचालनमा आएको हुने ।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि	लागत (लाख)	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको लागि उपलब्धि सूचक
५०११७९	पोखरा क्षेत्रीय अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल	पोखरामा क्षेत्रीय अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल निर्माण	सन् २०१६-२०२१	२२००००	क्षेत्रीय अन्तर्राष्ट्रियस्तरको विमानस्थलको रूपमा विकास गर्नुपर्ने भएकोले	ICAO Category 4D स्तरको अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल निर्माणका सम्पन्न गरी संचालनमा आएको हुने ।
५०११८०	दोश्रो अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल	वैकल्पिक अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलको निर्माण	यकिन भई नसकेको		वैकल्पिक अन्तर्राष्ट्रियस्तरको विमानस्थल निर्माण गर्न जरुरी भएकोले	आयोजना पूरा तयारी तथा निर्माण मोडालिटी तय भई निर्माण कार्य सुरुवात भएको हुने ।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

पर्यटन क्षेत्रका कार्यक्रमहरुको प्राथमिकीकरण गरी उपरोक्त कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यक वित्तीय तथा मानवीय श्रोत र विकासमैत्री वातावरण कायम रहनेछ । उक्त स्थिति नरहेमा यस क्षेत्रको लक्षित उद्देश्य प्राप्त नहुने जोखिम रहन्छ ।

परिच्छेद ५

सामाजिक क्षेत्र

५.१. शिक्षा

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले शिक्षासम्बन्धी हकलाई मौलिक हकका रूपमा प्रत्याभूत गरेको छ । यसैगरी राज्यका निर्देशक सिद्धान्तमा शिक्षालाई नागरिकका आधारभूत आवश्यकताको रूपमा वर्गीकरण गरी सबै नागरिकलाई शिक्षाको अवसर उपलब्ध गराउनु राज्यको दायित्व रहेको विषय प्रष्ट पारिएको छ । दिगो विकासका लक्ष्यअनुरूप समावेशी र समन्यायमा आधारित शिक्षा सबैमा पुऱ्याउन शिक्षा क्षेत्रको विकास अपरिहार्य छ । शिक्षा प्रणालीलाई आर्थिक-सामाजिक रूपान्तरणको संवाहकका रूपमा विकास गर्ने, शिक्षाको सबै तह एवम् विधामा समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्ने, शिक्षालाई रोजगारी उन्मुख बनाउने, गुणस्तरमा सुधार एवम् व्यवस्थापकीय क्षमता अभिवृद्धि गरी आर्थिक-सामाजिक विकासका लक्ष्यहरू हासिल गर्नेतर्फ शिक्षा क्षेत्रका नीति तथा कार्यक्रमहरू उन्मुख रहेका छन् । आ.व.२०७४/७५ सम्मको खुद भर्नादर ९७.२ प्रतिशत, लैङ्गिक समता दर १:१ रहेको छ भने प्राथमिक तह (कक्षा १-५) सम्मको विद्यालय छाड्ने दर ३ प्रतिशत रहेको छ । १५ देखि २४ वर्ष उमेर समूहको साक्षरतादर ९० प्रतिशत पुगेको छ । सबै तहको शिक्षामा गुणस्तर कायम गरी सिकाई उपलब्धीमा सुधार गर्ने विषयलाई प्राथमिकतामा राखी आगामी तीन वर्षको मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गरिएको छ ।

२. समस्या तथा चुनौती

संविधानमा व्यवस्था भए बमोजिम समयमा नै संघीय शिक्षा ऐन र अधिकारमा आधारित शिक्षा ऐन निर्माण एवम् कार्यान्वयन गर्नु, विद्यालय शिक्षालाई अनिवार्य एवम् निःशुल्क र उच्च शिक्षालाई अनुसन्धानात्मक तथा नव-प्रवर्तनात्मक बनाउनु तथा प्राविधिक शिक्षामार्फत् सक्षम जनशक्ति उत्पादन गर्दै शिक्षालाई विकाससँग आबद्ध गर्नु, संविधानले निर्दिष्ट गरेका समूहका लागि समतामा आधारित निःशुल्क उच्च शिक्षाको अवसर प्रदान गर्नु, उच्च शिक्षामा लागत आपूरण (कष्ट रिकभरी)का आधारमा विद्यार्थी शुल्क निर्धारण गर्नु एवम् सीमित स्रोत साधनबाट विपद् जोखिम मूल्याङ्कन गरी सबै विद्यालयको पूर्वाधार सम्पन्न गर्नु, विद्यालयबाहिर रहेका विद्यालय उमेर समूहका सबै बालबालिकालाई विद्यालयको दायरामा ल्याउनु, कम्पनी ऐनअन्तर्गत सञ्चालित संस्थागत विद्यालयहरूलाई गुठी वा सहकारीमार्फत् सञ्चालन गर्नु, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र तालिमको विकासको लागी तत्काल आवश्यक जनशक्तिको व्यवस्था गरी यसलाई शिक्षाको मूलधारको रूपमा विकास गर्नु, हाल स्थापना भई सञ्चालनमा रहेका विश्वविद्यालयहरूको वर्गीकरण गरी आवश्यकताका आधारमा प्रादेशिक विश्वविद्यालयको स्थापना एवम् विज्ञान, प्राविधिक आविष्कार र नव-प्रवर्तनसम्बन्धी दीर्घकालीन सोच तथा रणनीति विकास गरी कार्यान्वयन गर्दै यसको प्रयोगबाट दुई वर्षभित्र साक्षर नेपाल घोषणा गर्नु यस क्षेत्रका समस्या तथा चुनौतीका रूपमा रहेका छन् ।

३. सोच

शिक्षामा सबैको पहुँच र गुणस्तर अभिवृद्धि गरी प्रतिस्पर्धी, उद्यमी र नव-प्रवर्तनशील मानव पुँजीको विकासबाट आर्थिक, सामाजिक रूपान्तरण ।

४. उद्देश्य

१. शिक्षामा समतामूलक अवसरहरू सुनिश्चित गर्दै शिक्षालाई सीपयुक्त, समय सान्दर्भिक र गुणस्तरयुक्त बनाउनु ।
२. वैकल्पिक उपायहरूको अवलम्बनबाट सबै तह एवम् प्रकारको शिक्षा र सीपमूलक तालिममा पहुँच अभिवृद्धि गर्नु ।
३. शैक्षिक प्रशासनमा निरन्तर सुधार, नवप्रवर्तन र सुशासनलाई संस्थागत गर्नु ।

५. रणनीति

- जीवनपर्यन्त शिक्षा, अनिवार्य आधारभूत शिक्षा तथा निःशुल्क आधारभूत र माध्यमिक शिक्षा पद्धतिलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने ।
- रोजगारी र उच्चमशीलता विकास गर्न प्राविधिक र व्यावसायिक शिक्षाको विस्तार गर्ने ।
- सबै तहको शिक्षाको गुणस्तरमा सुधार ल्याउने ।
- आर्थिक रूपले विपन्न, लोपोन्मुख र सीमान्तकृत समुदाय र अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।
- उच्च शिक्षालाई पहुँचयोग्य, प्रतिस्पर्धी र अनुसन्धानमूलक बनाउने ।
- सार्वजनिक र निजी तहबाट प्रदान गरिने शिक्षाबीचको गुणस्तरमा रहेको अन्तर घटाउने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७४/७५ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					आ.व. २०७५/७६	आ.व. २०७६/७७	आ.व. २०७७/७८
१	साक्षरता दर (१५ देखि २४ वर्ष उमेरसम्मको)	प्रतिशत	८८.६	९०	९२	९४	९५
२	कक्षा एकमा बाल विकासको अनुभवसहित भर्ना हुने बालबालिकाको दर	प्रतिशत	६४.७	६६.३	६८.५	७२	८०
३	खुद भर्नादर						
क.	आधारभूत तह (कक्षा १-५)	प्रतिशत	९७	९७.२	९७.५	९९	९९.५
ख.	आधारभूत तह (कक्षा १-८)	प्रतिशत	९१	९२.५	९४	९६	९७
ग.	माध्यमिक तह कक्षा (९-१२)	प्रतिशत	४२	४३.९	४५	५०	५३
४	टिकाउ दर						
क.	कक्षा ८ सम्म	प्रतिशत	७५.९	७७	८०	८८	९२
ख.	कक्षा १० सम्म	प्रतिशत	४५	४८	५०	५८	६५
५	विद्यालय छाड्ने दर						
क.	प्राथमिक तह (कक्षा १-५)	प्रतिशत	३.४	३	२.५	१.५	०.५
ख.	निमावि तह (कक्षा ६-८)	प्रतिशत	४.२	३.८	३.५	२.५	२
ग.	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०)	प्रतिशत	४.५	४.२	३.६	३	२
५	लैङ्गिक समता दर (विद्यालय शिक्षाको खुद भर्नादरमा)						
क.	आधारभूत तह (कक्षा १-८)	अनुपात	०.९९	१	१	१	१
ख.	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२)	अनुपात	०.९८	१	१	१	१
ग.	उच्च शिक्षा	अनुपात	१.०७	१	१	१	१

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रु. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	४६२,१५२	४६०,०५७	२,०९५	-	४०४,२९२	२२,१३९	३५,७२१
२०७६/७७	४८३,५४३	४८१,२१५	२,३२८	-	४२४,०४४	२०,५८५	३८,९१५
२०७७/७८	४९२,९८०	४९०,४१५	२,५६५	-	४४३,७५७	२१,१७७	२८,०४५

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत तथा पुष्ट्याई		आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
				लागत	पुष्ट्याई	
३५००११	शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	सबै तह र विषयको शिक्षामा समान पहुँच विस्तार, सबै तहको शिक्षालाई गुणस्तरीय, जीवनोपयोगी, सीपमूलक, रोजगारमुखी एवं समसामयिक, शैक्षिक पद्धतिलाई सिर्जनात्मक, व्यावहारिक, समावेशी र समतामूलक, समग्र शिक्षा प्रणालीको दक्षता, प्रभावकारिता र जवाफदेहीतामा अभिवृद्धि, वैज्ञानिक अनुसन्धान, अन्वेषण र विकासलाई गतिशील बनाउन आवश्यक पर्ने पूर्वाधार र क्षमताको विकास, उच्च क्षमतायुक्त प्राविधिक युवा जनशक्तिको विकास गरी मुलुकमै उनीहरूको क्षमताको उपयोग,	सालबसाली			शिक्षा क्षेत्रमा समयानुकूल नीति, मापदण्ड निर्माण, कार्यान्वयन तथा नियमन भै शिक्षामा समान पहुँच एवं गुणस्तरीयता वृद्धि भएको हुने । शिक्षा क्षेत्रका विभिन्न विषयमा अध्ययन अनुसन्धान भएको हुने । पारमाणिक पदार्थ तथा रेडियोधर्मी पदार्थको नियमन सम्बन्धी ऐन, नियम, निर्देशिका, मापदण्ड तथा कार्यविधि तयार भएको हुने । उच्चस्तरीय जलवायु, जडिबुटी, पर्यटन तथा जलस्रोत सम्बन्धी अनुसन्धान केन्द्र स्थापना भएको हुने । प्रत्येक प्रदेशमा विज्ञान अध्ययन केन्द्र स्थापनाको डिपिआर तयार भएको हुने । शिक्षा क्षेत्रका विभिन्न विषयमा अध्ययन अनुसन्धान भएको हुने ।
३५००१२	शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र	साक्षरता, निरन्तर शिक्षा तथा बैकल्पिक शैक्षिक कार्यक्रमका लागि उपयुक्त नीति, योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा, नेपाल सरकारले राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय मञ्चमा गरेका प्रतिबद्धता एवं लक्ष्यहरूलाई पूरा गर्न आवश्यक कार्यक्रम कार्यान्वयन, सीमान्तकृत, पिछडिएका जनजाति, दलित र महिलाहरूलाई लक्षित गरी कार्यमूलक साक्षरता तथा अनौपचारिक शिक्षाका उपयुक्त कार्यक्रमहरूलाई संस्थागत, अनौपचारिक शिक्षा प्रदायक सङ्घ संस्थाहरूको सञ्जाल गठन, समन्वय र सहयोग	सालबसाली			बैकल्पिक विद्यालयको कार्यविधि निर्माण भएको हुने, प्रदेश तथा स्थानीय तहको क्षमता विकास तथा प्राविधिक सहजीकरण भएको हुने, समान्तर अनौपचारिक शिक्षा प्रणालीको राष्ट्रिय प्ररूप विकास र समकक्षता निर्धारण भएको हुने, Life Skill मा आधारित जीवन पर्यन्त शिक्षा सञ्चालन भएको हुने,

		शैक्षिक जनशक्तिहरुको क्षमता विकास तथा जनशक्ति विकास सम्बन्धि नीतिगत विषयमा सुझाव प्रदान				शिक्षकहरुको लागि शैक्षिक तालिम तथा शैक्षिक जनशक्तिहरुको लागि व्यवस्थापकीय तथा पेशागत तालिमहरु सञ्चालन भएको हुने
३५००१३	क्षेत्रीय शिक्षा निर्देशनालयहरु	सन्तुलित शैक्षिक विकासलाई अभिवृद्धि गर्नको लागि नियमित अनुगमन तथा समन्वय	सालवसाली			शिक्षा सम्बन्धी सम्पूर्ण कार्यक्रमहरुको नियमन अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण भई कार्यक्रमहरुको प्रभावकारीता वृद्धि भएको हुने
३५००१४	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई	शिक्षा सम्बन्धी नीति तथा कार्यक्रमहरुको प्रत्यक्ष र प्रभावकारी कार्यान्वयन र अनुगमन	सालवसाली			शिक्षामा पहुँच अभिवृद्धि तथा गुणस्तरमा सुधार भएको हुने
३५००१८	पाठ्यक्रम विकास केन्द्र	विद्यालय तहका पाठ्यक्रम तथा पाठ्य पुस्तक विकास, परिमार्जनसम्बन्धी नीति निर्माण,स्वीकृत नीतिअनुसार पाठ्यक्रम तथा पाठ्य पुस्तक विकास, परिमार्जन तथा अद्यावधिक ,विद्यालय शिक्षाको शैक्षिक गुणस्तर कायम गर्न पाठ्यक्रम तथा पाठ्यक्रम सम्बद्ध सामग्रीहरुको विकास तथा प्रबोधीकरण, विद्यालय शिक्षाको गुणस्तर मानक निर्धारण, विद्यार्थी मूल्याङ्कनसम्बन्धी ढाँचा, स्वरूप तथा नमुना निर्धारण र कार्यान्वयन, विद्यालय शिक्षाका लागि स्थानीय ज्ञान, सिप तथा प्रविधिको समुचित उपयोग र प्रवर्धन,विद्यालय शिक्षा, पाठ्यक्रम तथा पाठ्य पुस्तकसम्बन्धी अनुसन्धान	सालवसाली			एकीकृत पाठ्यक्रम मार्गदर्शन र निर्देशिका विकास भएको हुने, साधारण धार, संस्कृत धार र प्राविधिक धारको पाठ्यक्रम, विशिष्टिकरण तालिका र नमूना प्रश्नपत्र विकास भएको हुने,डिजिटल सिकाई सामग्री विकास भएको हुने, १-१२ को विकसित पाठ्यक्रमको अंग्रेजी अनुवादन भएको हुने,परिवर्तित वर्णविन्यास अनुसार पाठ्यपुस्तक अद्यावधिक भएको हुने,
३५००१९	विश्वविद्यालय अनुदान आयोग	विश्वविद्यालयहरूसँग समन्वय, सरकारबाट प्राप्त अनुदानको बाँडफाँड र भुक्तानी तथा उच्च शिक्षाको स्तर अभिवृद्धि	सालवसाली			उच्च शिक्षाको स्तर अभिवृद्धि भएको हुने ।
३५००२०	शिक्षक सेवा आयोग	सामुदायिक विद्यालयमा स्वीकृत दरवन्दी अनुसार रिक्त शिक्षक पदको नियुक्ति तथा त्यस्तो पदमा नियुक्त शिक्षकको बढुवाको लागि सिफारिस, पाठ्यक्रमको समयसापेक्ष परिमार्जन, परीक्षा सञ्चालन	सालवसाली			आवश्यकता अनुसार शिक्षकको पदपूर्ति र बढुवाको लागि सिफारिस गरिएको हुने,पाठ्यक्रमको समयसापेक्षपरिष्कृत गरी परीक्षा सञ्चालन भएको हुने ।
३५००२२	विद्यालय शिक्षक कितावखाना	सम्पूर्ण स्थायी शिक्षकहरुको नियुक्ति देखि अवकाश सम्मको अभिलेख अद्यावधिक	सालवसाली			सिटरोल दर्ता गरी नियुक्ति पदस्थापना सुरुवा बढुवा सम्पत्ति विवरण औषधी उपचार जस्ता

						शिक्षकसंग सम्बन्धित वैयक्तिक विवरणहरूको अद्यावधिक गर्ने कार्य थप सुदृढ भएको हुने
३५००२५	पुस्तकालयहरु ३ वटा (डिल्लीरमण, केशर, राष्ट्रिय)	सर्वसाधारणहरूलाई पुस्तकहरु तथा अन्य शैक्षिक सामग्रीहरु उपलब्धताको सुनिश्चितता	सालवसाली			सर्वसाधारणहरूलाई पुस्तकहरु तथा अन्य शैक्षिक सामग्रीहरु सहज रुपमा उपलब्ध हुने वातावरण तयार भएको हुने
३५००२६	शिक्षक सेवा निवृत्त सुविधा	सेवा निवृत्त शिक्षकहरूलाई निवृत्तिभरण प्रदान	सालवसाली			शिक्षकहरूको निवृत्तिभरण वितरण कार्य सहज एवं प्रभावकारी भएको हुने
३५०१०८	राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड	माध्यमिक शिक्षा अन्तर्गतको कक्षा १०, ११ र १२ को परीक्षालाईव्यवस्थित र गुणस्तरीयताको सुनिश्चितता ।	सालवसाली			कक्षा ९-१२ को विद्यार्थीको रजिष्ट्रेशन, परीक्षाको आवेदन फाराम अनलाइन भएको हुने,कक्षा १० र १२ को परीक्षालाई स्तरीकृत भएको हुने,कक्षा १०,११ र १२ का विद्यार्थीहरूको प्राप्ताङ्क विवरणको अभिलेख स्तरीकृत भएको हुने ।
३५०१०९	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिषद् (विशेष कार्यक्रम समेत)	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालीमका अवसरहरूको व्यापक विस्तार गरी सबै इच्छुक नागरिकहरूका लागि समावेशी र समतामूलक पहुँचको सुनिश्चितता , रास्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय श्रम बजारको माग अनुरूप उपयुक्त, सान्दर्भिक एवं गुणस्तरीय प्राविधिक शिक्षा तथा तालीम,प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा एवं तालीम प्रदायक निकायहरूलाई समन्वयात्मक रुपमा अधि बढाई उपलब्ध स्रोत साधनको अधिकतम् उपयोग	आ.व. २०४५। ४६ देखि सालवसाली रुपमा सञ्चालन भएको			२ लाख बेरोजगार युवाहरूले सीपमूलक व्यावसायिक तालिम प्राप्त गरेका हुने,सबै स्थानीय तहमा प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा तथा तालिमको पहुँच विस्तार,सीपमूलक तालिम प्राप्त व्यक्तिहरूको सीप परीक्षण भएको हुने ।
३५०११३	शिक्षाका लागि खाद्य कार्यक्रम(प्राथमिक विद्यालय पौष्टिक आहार)	विद्यार्थी भर्नादरमा वृद्धि तथा दैनिक हाजिरी प्रतिशतमा वृद्धि विद्यालयबाट कक्षा छाडी जाने (भाग्ने) दरमा कमी, विद्यार्थीहरूको अध्ययन क्षमतामा वृद्धि, विद्यार्थीहरूको पोषण एवं स्वास्थ्य स्थितिमा सुधार ,सामाजिक विकृतिको रुपमा रहेको छुवाछुतको भावना हटाउन मद्दत पुर्‍याउने,विद्यालय परिवार र समुदायको संयुक्त प्रयासमा लैङ्गिक भेदभाव हटाई कार्यक्रममा महिलाको सहभागितामा वृद्धि	२०१७ डिसेम्बरमा सम्पन्न भइ पुन १ वर्षका लागि थप भएको समयावधि संक्रौता पत्रमा हस्ताक्षर भएपछि कायम हुने ।			विद्यार्थी भर्नादरमा वृद्धि तथा दैनिक हाजिरी प्रतिशतमा वृद्धि भएको हुने,विद्यालयबाट कक्षा छाडी जाने (भाग्ने) दरमा कमी आउने, विद्यार्थीहरूको अध्ययन क्षमतामा वृद्धि हुने,विद्यार्थीहरूको पोषण एवं स्वास्थ्य स्थितिमा सुधार भएको हुने,सामाजिक विकृतिको रुपमा रहेको छुवाछुतको भावना हटाउन

						मदत पुग्ने, विद्यालय परिवार र समुदायको संयुक्त प्रयासमा लैङ्गिक भेदभाव हटाई कार्यक्रममा महिलाको सहभागितामा वृद्धि भएको हुने
३५०११५	यूनेस्कोको निमित्त नेपाल राष्ट्रिय आयोग	यूनेस्को सदस्य राष्ट्रका हैसियतले अन्तर्राष्ट्रिय मञ्चमा नेपालको सहभागिता अभिवृद्धि, शैक्षिक र सांस्कृतिक विकासका कार्यहरूमा सरकारी र गैरसरकारी क्षेत्रको भूमिका अभिवृद्धि, जनमानससम्म युनेस्कोको आदर्शको जानकारी	सालवसाली			यूनेस्को सम्बद्ध विद्यालयहरूको संजाल परिचालन मार्फत दिगो विकास र जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी शिक्षा प्रवर्द्धन भएको हुने, युनेस्कोले ल्याएको नयाँ नयाँ ज्ञान तथा अवधारणाहरूको प्रचार प्रसार एवम् सोको प्रवर्द्धन भएको हुने, भूमण्डलीय नागरिक शिक्षा सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने ।
३५०११८	सबैका लागि शिक्षा - शिशु विकास कार्यक्रम	सीमान्तकृत समूहका बालबालिकाहरूमा बालविकास कार्यक्रमहरूको पहुँच विस्तार र विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको संख्यामा कमी	सालवसाली			बालविकाससँग सम्बन्धित निर्देशिका लगाएतका सामग्रीहरूमा सामयिक परिमार्जन भएको हुने, लक्षित जिल्लामा विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरूको तथ्यांक संकलनका लागि घरघुरी सर्वेक्षण भएको हुने बालविकास केन्द्र सिकाई सुधारका लागि नमूना सिकाई सामग्री विकास भएको हुने
३५०१३५	व्यवसायिक शिक्षा तथा तालिम अभिवृद्धि योजना- दोस्रो	नेपालमा सीपयुक्त तथा रोजगार उन्मुख जनशक्तिको आपूर्ति बढाउन गुणस्तरीय तालिमको पहुँच वृद्धि र प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा तालिम पद्धतिको सुदृढीकरण	२०७४ श्रावण १ गते देखि २०७९ असार ३० गतेसम्म	करिब ६ अरब ३५ करोड		७० हजार बेरोजगार युवाहरूले सीप मूलक तालिम प्राप्त गरेका हुने ।
३५०१३६	सीप विकास परियोजना	बजारको माग अनुसारको समयसान्दर्भिक तथा गुणस्तरीय प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम सञ्चालन ।	वि.सं. २०७०/७१ देखि २०७५ पुस १५ सम्म	(२० मिलियन डलर एडिभि र ५ मिलियन डलर नेपाल सरकार गरी		नेपाली कामदारहरूको श्रमको न्यून उपयोगको दर र युवा बेरोजगारको दरमा कमी आएको हुने ।

				जम्मा २५ मिलियन डलर)		
३५०१३८	पढाई सिप प्रवर्द्धन कार्यक्रम	कक्षा १-३ सम्मका सबै सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पढाइ सीपको सुधार, बालबालिकामा थप सिर्जनात्मक क्षमताको विकास, प्रारम्भिक बालविकासका बालबालिकाहरूमा पढेको कुरा बुझेर व्यवहारमा प्रयोग गर्न सक्ने क्षमताको विकास	सालवसाली			कक्षा १-३ सम्मको एकीकृत पाठ्यक्रममा आधारित पाठ्य सामग्री तथा सन्दर्भ सामग्रीको विकास भएको हुने, दोस्रो भाषा नेपाली हुनेहरूका लागि सहयोगी सामग्रीको विकास भएको हुने, प्रारम्भिक तहका विभिन्न मातृभाषाहरूका पाठ्यक्रम, पाठ्य पुस्तक तथा पाठ्यसामग्री परिमार्जन तथा विकास भएको हुने
३५०१३९	उच्च शिक्षा सुधार परियोजना	उच्च शिक्षामा प्रणालीगत, संस्थागत, शैक्षिक सुधार गरी उच्च शिक्षाको गुणस्तर तथा सान्दर्भिकतामा अभिवृद्धि, गरिव तथा पिछडिएका विद्यार्थीहरूको उच्च शिक्षामा समतामूलक पहुँचका लागि वित्तीय सहायताको व्यवस्था एवं अनुसन्धान, नवप्रवर्तन तथा प्राज्ञिक उत्कृष्टताको विकास	सन् २०१४ देखि सन् २०२० जुन	६ अर्ब ५० करोड		उच्च शैक्षिक संस्थाहरू प्रत्यायनकृत भएको हुने, पहिचान भएका प्राथमिकताको क्षेत्रहरूमा विद्यार्थी भर्ना प्रतिशतमा वृद्धि हुने, त्रि.वि. अर्न्तगत स्नातक तहको केन्द्रीकृत परीक्षाहरूको नतिजा प्रकाशनमा लागेको औसत समय कम भएको हुने, अनुसन्धान अनुदान सहयोग प्राप्त गर्नेहरूबाट रेफरिड जर्नलमा भएको प्रकाशनको संख्यामा वृद्धि भएको हुने।
३५०१४०	विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रम -केन्द्रस्तर	समता : पहुँच, सहभागिता तथा सिकाइ उपलब्धिका दृष्टिले पछाडि परेका समूहका बीच हुने विभेदलाई न्यून गरी समावेशी र समतामूलक शिक्षा प्रणालीको सुनिश्चितता, गुणस्तर : सिकाइ वातावरण, पाठ्यक्रम, शिक्षण सिकाइ सामग्री (पाठ्यपुस्तक समेत), विधि, मूल्याङ्कन तथा परीक्षाको सान्दर्भिकता तथा गुणस्तरीयतामा सुधार गरी विद्यार्थीको सिकाइमा अभिवृद्धि, सक्षमता : समग्रतामा सिकाइ वातावरण तथा शिक्षण सिकाइ पद्धतिका न्यूनतम र सर्वस्वीकार्य मापदण्ड स्थापित	आ.व. २०७३। ७४ देखि २०७९। ८०	५ वर्षको लागत ६४६१ मिलियन अमेरिकी डलर		कक्षा १ मा बालविकासको अनुभव सहित भर्ना हुन आउने बालबालिकाको दर ८० प्रतिशत, आधारभूत तह (कक्षा १-५) मा खूद भर्नादर ९९.५ प्रतिशत पुगेको हुने, आधारभूत तह (कक्षा १-८ मा) खूद भर्नादर ९७ प्रतिशत पुगेको हुने, कक्षा ५ को विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धीको प्राप्ताङ्क प्रतिशत गणितमा ५६/५८, अंग्रेजीमा ५७/६० र नेपालीमा

		गरी सुशासन तथा व्यवस्थापकीय प्रणालीको सुदृढीकरणबाट विद्यालय प्रणालीलाई स्थानीय सरकारप्रतिको उत्तरदायित्व विकास ,सुशासन तथा व्यवस्थापन : पहिचान भएका आवश्यकता तथा सङ्घीय स्वरूपलाई ध्यानमा राख्दै शिक्षा क्षेत्रको राजनीतिक तथा प्रशासनिक पुनः संरचना गर्नु र केन्द्रीय, प्रादेशिक तथा स्थानीय तहबीच लागत साभेदारीको अवधारणा अनुरूप दीगो र सुदृढ आर्थिक व्यवस्थापनको सुनिश्चितता				५९/७० भएको हुने, कक्षा ८ को विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धीको प्राप्तिको प्रतिशत गणितमा ५५, विज्ञानमा ५५ र नेपालीमा ५७ भएको हुने, कक्षा ९-१२ को खूद भर्नादर ५३ प्रतिशत पुगेको हुने, माध्यमिक शिक्षा कक्षा १-१२ मा लैङ्गिक समता सूचकाङ्कको आधारमा खूद भर्नादर १ पुगेको हुने, नमूना विद्यालयको संख्या ५४० पुगेको हुने, ६ वर्ष माथिको साक्षरता दर ८७ प्रतिशत पुगेको हुने ,आधारभूत तहमा महिला शिक्षकको अनुपात ४५ प्रतिशत पुगेको हुने ।
३५०१४५	शैक्षिक गुणस्तर परिक्षण केन्द्र	विद्यार्थी उपलब्धि, राष्ट्रिय परिक्षण गरी शैक्षिक नीतिगत सुधारमा सुझाव प्रदान । विद्यालय एवं शैक्षिक निकायहरूको उपलब्धि परीक्षण ।				समयानुकूल नीतिगत सुधार भएको हुने । विद्यालय एवं शैक्षिक निकायहरूको उपलब्धि परिक्षण भएको हुने ।
३५०१४६	चिकित्सा शिक्षा आयोग	चिकित्सा शिक्षाको क्षेत्रमा लगानी अभिवृद्धि, राष्ट्रिय आवश्यकता अनुसार जनशक्ति उत्पादन गर्न नियमनको एकीकरण				आशयपत्र, सम्बन्धन तथा प्रत्यायन भएको हुने । चिकित्सा शिक्षा अध्ययनका लागि प्रवेश परिक्षा र लाग्ने शुल्क निर्धारण भएको हुने ।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

आर्थिक वर्ष शुरु हुनु अगावै संरचनागत परिवर्तन र कर्मचारी समायोजन सम्पन्न हुन सकेमा आयोजनाहरूले लिएको लक्ष्य पुरा हुन सक्ने । तहगत सरकारहरूको जिम्मेवारीमा स्पष्टता, समन्वय र शिक्षाको व्यवस्थापन तथा सुपरीवेक्षण सम्बन्धमा स्थानीय तहको क्षमता विकास हुन सकेमा गुणस्तर अभिवृद्धि गर्ने लक्ष्य हासिल हुने अनुमान गर्न सकिने । उल्लेखित व्यवस्था हुन नसक्दा शैक्षिक क्षेत्रका अपेक्षित उपलब्धी हासिल हुने जोखिम रहन्छ ।

५.२. विज्ञान तथा प्रविधि

१. पृष्ठभूमि

विज्ञान र प्रविधि क्षेत्रको समुचित विकास र उपयोग विना मुलुकको विकास समृद्धि तथा सुशासन सम्भव नहुने तथ्यलाई मनन गरी विगत तीन चार दशकदेखि यस क्षेत्रको विकासका लागि संस्थागत, नीतिगत तथा कार्यगत प्रयासहरू हुँदै आएका छन् । विज्ञान र प्रविधिको क्षेत्रमा कृयाशील सबै निकायहरू बीच समन्वय कायम गर्न र सोसम्बन्धी क्रियाकलापहरूलाई प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्ने कार्य विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयबाट भइरहेका छन् । साथै, वैज्ञानिक अनुसन्धान, अन्वेषण र विकासलाई गतिशील बनाउन आवश्यक पर्ने पूर्वाधार र क्षमता विकासका लागि विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिएको छ । यी कार्यहरूलाई थप विस्तारित एवम् स्तरीय बनाउने गरी आगामी तीन वर्षका कार्यक्रमहरू संचालन हुनेछन् ।

२. समस्या तथा चुनौती

विश्वका विकसित मुलुकहरूको तुलनामा हाम्रो देशमा विज्ञान र प्रविधिको विकास तथा वैज्ञानिक अध्ययन अनुसन्धानलाई उचित प्राथमिकता दिन नसक्नु, प्रतिभा पलायनको समस्या रहनु, देशमा भएका प्राविधिक तथा वैज्ञानिक जनशक्तिको यकिन तथ्यांक तयार गरी उनीहरूको क्षमतालाई मुलुकको हितमा सदुपयोग गर्न नसक्नु, विद्यालय तहदेखि नै प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षालाई उचित प्राथमिकता दिन नसक्नु आदि समस्याहरू रहेका छन् । युवा वैज्ञानिकहरूलाई स्वदेशमै काम लगाउने वातावरण तयार गर्नु, विज्ञान प्रविधिको क्षेत्रमा लगानी बढाउनु, प्राकृतिक स्रोतको दिगो उपयोग गर्नु, विज्ञान प्रविधि शिक्षाप्रति आकर्षण बढाउनु जस्ता चुनौती रहेका छन् ।

३. सोच

विज्ञान तथा प्रविधिको विकासबाट सम्वृद्धि ।

४. उद्देश्य

विज्ञान तथा प्रविधिको विकास, विस्तार र उपयोगको क्षमता वृद्धि गर्नु ।

५. रणनीति

१. वैज्ञानिक अनुसन्धान, अन्वेषण र विकासलाई गतिशील बनाउन आवश्यक पर्ने पूर्वाधार र क्षमताको विकास गर्ने ।
२. उच्च क्षमतायुक्त प्राविधिक युवा जनशक्तिको विकास गरी मुलुकमै उनीहरूको क्षमताको उपयोग गर्ने ।
३. वैज्ञानिक खोज र अनुसन्धानबाट विकास गरिएका प्रविधिहरूलाई मुलुकको विकास प्रक्रियामा प्रभावकारी उपयोग गर्न परम्परागत र स्थानीय प्रविधिको संवर्द्धन र संरक्षण गर्ने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको वास्तविक उपलब्धि	आ.व. २०७४/७५ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					आ.व. २०७५/७६	आ.व. २०७६/७७	आ.व. २०७७/७८
१	रोजगारी सिर्जना	जना(हजारमा)	३	४	४	५	६
२	अध्ययन अनुसन्धानको प्रयोग	सङ्ख्या	५०	८०	१००	१००	-
३	अनुसन्धान वृत्ति उपलब्धता	सङ्ख्या	२०	३०	५०	५५	६०
४	इ-भिलेज सञ्चालन (सहायता)	सङ्ख्या	२५	४५	६०	७०	८०

क्र.सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको वास्तविक उपलब्धि	आ.व. २०७४/७५ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					आ.व. २०७५/७६	आ.व. २०७६/७७	आ.व. २०७७/७८
५	जैविक विविधता अनुसन्धान	सङ्ख्या	१०	१५	२५	३०	३५
६	मलिकुलर बायोटेक्नोलोजी अनुसन्धान	सङ्ख्या	५	५	५	६	७
७	अध्ययन/अनुसन्धानमा फेलोसिप	सङ्ख्या	५०	१००	१००	११०	१२०
८	अनुसन्धान केन्द्र स्थापना	सङ्ख्या	१	३	४	५	७
९	अध्ययन/अनुसन्धानको सङ्ख्या	सङ्ख्या	२०	२०	२०	३०	४०
१०	डिएनए डाटाबेस	सङ्ख्या	२००	२५०	२००	३००	३५०

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रु. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	३,२१२	२,००५	१,२०७	-	३,२१२	-	-
२०७६/७७	३,५९९	२,२३६	१,३६४	-	३,५९९	-	-
२०७७/७८	४,०३४	२,४९३	१,५४१	-	४,०३४	-	-

८. कार्यक्रम आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	व.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत पुष्ट्याई		आगामी तीन आर्थिक वर्षको उपलब्धि
					लागत (रु.लाखमा)	पुष्ट्याई	
१	३३२१०८	नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठान	विज्ञान तथा प्रविधिको विकास, विस्तारको लागि खोज, अनुसन्धान र सोको प्रचार प्रसार	सालवसाली	-	-	विज्ञान तथा प्रविधिको विकास, विस्तारको लागि शाखा विस्तार, सामग्री खरिद, सञ्चालन र व्यवस्थापन भएको हुने ।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

संगठन संरचनाको निरन्तरता, राज्यको पुनर्संरचना हुँदा विज्ञान तथा प्रविधि क्षेत्रको विकास र विस्तारका लागि अवलम्बन गरिने नीति र सोको कार्यान्वयनमा राजनीतिक तथा प्रशासनिक नेतृत्वको प्रतिबद्धता रहने, नयाँ संगठन संरचना अनुसार आवश्यक जनशक्ति व्यवस्थापनका आधारमा समेत यसको प्रभावकारीता बढ्ने । उक्त स्थिति नरहेमा अपेक्षित प्रतिफल प्राप्त नहुने जोखिम रहने ।

५.३. स्वास्थ्य तथा जनसंख्या

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले स्वास्थ्यसम्बन्धी हकलाई मौलिक हकको रूपमा प्रत्याभूत गर्नुका साथै स्वास्थ्यलाई संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहको क्षेत्राधिकारभित्र राखेको छ। त्यस्तै गरी, तथ्याङ्क व्यवस्थापनलाई संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहको कार्यक्षेत्रभित्र राखेको हुनाले जनसंख्यासम्बन्धी विषयसमेत तीन वटै तहअन्तर्गत पर्ने देखिन्छ। विगत वर्षहरूमा स्वास्थ्य क्षेत्रमा गरिएका विभिन्न प्रयासहरूको फलस्वरूप नवजात शिशु तथा पाँच वर्षमुनिको बाल मृत्युदर (प्रतिहजार जीवित जन्ममा) क्रमशः २३ र ३९ मा झरेको छ भने मातृ मृत्युदर (प्रतिलाख जीवित जन्ममा) मा कमी आई २३९ मा झरेको छ। परिवार नियोजनको साधन प्रयोगदर ४३ प्रतिशत रहेको छ भने कूल प्रजननदर (१५-४९) वर्षका महिलाले जन्म दिने बच्चाको औषत सङ्ख्या) २.३ रहेको छ। जन्मदाको अपेक्षित आयु वर्ष क्रमशः बढ्ने क्रममा रहेको हुँदा जनसंख्या व्यवस्थापनको क्षेत्रमा केही प्रगति भएको छ। दिगो विकासको विश्वव्यापी लक्ष्य २ अन्तर्गत (सुधारिएको पोषण) तथा लक्ष्य ३ (स्वस्थ जीवनको सुनिश्चितता र सबै उमेरमा सबैका लागि हित प्रवर्द्धन गर्ने) स्वास्थ्यसँग सम्बन्धित रहेको छ। जनसंख्या विकासको आधार तथा प्रयोगकर्ता भएको र जनसंख्या विषय विकासको अन्तरसम्बन्धित विषय भएको हुनाले विश्वव्यापी दिगो विकासका सबै लक्ष्यहरू प्रत्यक्ष एवम् परोक्ष रूपमा जनसंख्यासँग सम्बन्धित रहेका छन्।

राष्ट्रिय स्वास्थ्य नीति, रणनीति तथा स्वास्थ्य बीमा ऐनअनुसार सबै क्षेत्र, वर्ग तथा समुदायका नागरिकलाई भरपर्दो तथा दिगो वित्तीय व्यवस्थापनमार्फत् गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवाको पहुँचमा ल्याउनु आवश्यक छ। स्वास्थ्य बीमा कार्यक्रमलाई देशव्यापी रूपमा कार्यान्वयन गरिने छ। सेवा प्रवाहमा विषयगत क्षेत्र तथा अन्य बहुसरोकारवाला निकायहरूसँग समन्वय तथा सहकार्यसमेत गर्नुपर्ने देखिन्छ। सेवा प्रवाहको समग्र विषयलाई प्रभावकारी रूपमा नियमन गर्नु अपरिहार्य छ।

स्वास्थ्य क्षेत्रका कार्यक्रमहरूलाई विद्यमान सवैधानिक व्यवस्थानुसार संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहबाट आवश्यक नीतिगत व्यवस्थासमेतका आधारमा सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउन युनिभर्सल हेल्थ कभरेजको अवधारणालाई कार्यान्वयन गरिएको छ। साथै, स्वास्थ्यसम्बन्धी दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्नेगरी मध्यकालीन खर्च संरचना तयार गरिएको छ। जनसंख्याका कार्यक्रमहरू राष्ट्रिय जनसंख्या नीति, जनसंख्यासम्बन्धी दीर्घकालीन योजना तथा थप नीतिगत व्यवस्थामार्फत संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहबाट सञ्चालन गरी दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्त गर्न सहयोग पुग्नेगरी कार्यान्वयन गरिनेछ।

२. समस्या तथा चुनौती

विपन्न, सीमान्तकृत र जोखिमपूर्ण अवस्थामा रहेका वर्ग, क्षेत्र तथा समुदायलाई स्वास्थ्य सेवाको पहुँचमा ल्याउन नसक्नु, स्वास्थ्य सेवा लिने बानी न्यून प्रवृत्ति, अति संक्रामक रोग वा नयाँ देखापर्न सक्ने महामारीजन्य रोगहरूको यथोचित नियन्त्रण नहुनु, नियन्त्रण गर्न सकिने प्रकृतिका संक्रामक रोगहरू पूर्ण रूपमा नियन्त्रण गर्न नसक्नु, प्राकृतिक विपद्बाट मानवीय स्वास्थ्यमा पर्ने जोखिम न्यूनीकरण गर्न, नसर्ने प्रकृतिका रोगहरूको बढ्दो प्रकोपलाई व्यवस्थापन गर्न, दुर्घटना र चोटपटकबाट हुने बढ्दो मृत्यु तथा अपाङ्गता तथा मानसिक रोग, सबै भौगोलिक क्षेत्रहरूमा सर्वसुलभ तथा गुणस्तरीय विशेषज्ञ सेवा उपलब्ध गराउन नसक्नु, निःशुल्क गुणस्तरीय औषधिको सर्वसुलभ पहुँच नहुनुका साथै औषधिको समुचित प्रयोग नगर्नु, मागबमोजिमको अत्यावश्यक औषधि र उपकरणको राष्ट्रिय उत्पादन गर्न नसक्नु, कमजोर नियम प्रणाली समस्याका रूपमा रहेका छन्। अव्यवस्थित बसाइँसराइबाट सिर्जित अन्तरसम्बन्धित समस्या र आश्रित जनसंख्याको बढ्दो अनुपात अनुरूप सेवा सुविधा नहुनु जनसंख्यासँग सम्बन्धित समस्याका रूपमा रहेको छन्।

मातृ मृत्युदर, शिशु मृत्युदरमा कमी ल्याउनु, ५ वर्षमुनिका बालबालिका, प्रजनन उमेर समूहका महिलामा हुने न्यून पोषणको समस्यालाई कम गर्ने, बढ्दो अधिक पोषणको समस्यालाई नियन्त्रण गर्ने, जलवायु परिवर्तन, असुरक्षित खाद्यान्न, प्राकृतिक विपद् तथा दुर्घटनाबाट मानवीय स्वास्थ्यमा पर्ने जोखिम न्यून गर्नु, नसर्ने प्रकृतिका

रोगहरूलाई न्यूनीकरण गर्नुका साथै भरपर्दो उपचारका लागि वित्तीय स्रोतको व्यवस्था, निःशुल्क रूपमा छरिएका सेवा सुविधाहरूलाई बीमाको दायराभित्र ल्याउनु, जेष्ठ नागरिकको स्वास्थ्य, वंशानुगत तथा जन्मजात रोगहरूको सम्बोधन, वातावरणीय तथा व्यवसायजन्य स्वास्थ्य, गुणस्तरीय औषधिको सर्वसुलभ उपलब्धता तथा समुचित प्रयोग, अत्यावश्यक औषधि र उपकरणको राष्ट्रिय उत्पादन, विशिष्टीकृत प्रयोगशाला सेवा तथा उपकरणको सन्तुलित व्यवस्था, विशेषज्ञ स्वास्थ्य जनशक्तिको सन्तुलित उत्पादन तथा वितरण, छात्रवृत्तिमा अध्ययन गरेका दक्ष जनशक्तिको पलायनलाई रोक्नु, व्यक्तिले स्वास्थ्य उपचारमा गरेको लगानी पहिचान गर्नु, निजी स्वास्थ्य प्रदायकले लिने सेवा शुल्कको निर्धारण तथा सेवा सुविधाको नियमन गर्ने विषयहरू चुनौतीका रूपमा रहेका छन् । क्षेत्रमा प्रजननदर कम गर्नु, विद्यमान उत्पादनशील जनसंख्याको समूहलाई राष्ट्रिय निर्माणमा सदुपयोग गरी विदेश पलायन हुने प्रवृत्तिलाई कम गर्नु, बह्रदो आन्तरिक बसाइँसराइलाई व्यवस्थापन गर्नु र संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहहरूबाट जनसंख्या व्यवस्थापनका नीति तथा कार्यक्रमहरूलाई समन्वयात्मक रूपमा कार्यान्वयन गर्नु आदि जनसंख्यासँग सम्बन्धित चुनौतीहरू रहेका छन् ।

३. सोच

गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सबै जनताको पहुँचमार्फत् स्वस्थ सबल नागरिक विकास । (स्वास्थ्य)
जनसंख्या, वातावरण र विकासबीच सामन्जस्य कायम गरी दिगो विकासका माध्यमबाट जीवनस्तरमा सुधार । (जनसंख्या)

४. उद्देश्य

१. सबै वर्ग, क्षेत्र र समुदायका नागरिकहरूको आधारभूत तथा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा समतामूलक पहुँच अभिवृद्धि गराउनु । (स्वास्थ्य)
२. स्वस्थ जनशक्ति तयार गर्ने, रोग प्रतिरोधात्मक क्षमता बढाउने, गुणस्तरीय र पोषणयुक्त खाद्य सामग्रीमा पहुँच बढाउनु । (स्वास्थ्य)
३. जनसंख्या, विकास र वातावरणबीच तादात्म्यता कायम गरी जनसंख्यालाई समग्र विकासको अभिन्न अंगको रूपमा व्यवस्थापन गर्नु । (जनसंख्या)
४. आन्तरिक बसाइँसराइको व्यवस्थापन गर्दै शहरीकरणलाई व्यवस्थित गर्नु । (जनसंख्या)

५. रणनीति

१. गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सबैको पहुँच हुने गरी प्रभावकारी रूपमा सेवा उपलब्ध गराउने । (स्वास्थ्य)
२. पोषणयुक्त खानेकुराको बारेमा चेतना बढाउँदै यससम्बन्धी सेवाको पहुँच आम नागरिकसम्म पुर्याउने । (स्वास्थ्य)
३. नवजात शिशु मृत्युदर, शिशु मृत्युदर र बाल मृत्युदर घटाउन र औसत आयु बढाउने । (स्वास्थ्य)
४. गुणस्तरीय औषधि तथा स्वास्थ्य सामग्रीको आन्तरिक उत्पादनलाई जोड दिने । (स्वास्थ्य)
५. स्वास्थ्य क्षेत्रमा निजी, सहकारी तथा गैरसकारी क्षेत्रको संलग्नता वृद्धि गरी ती क्षेत्रहरूबाट हुने लगानीलाई व्यवस्थित गर्ने । (स्वास्थ्य)
६. देशमा उपलब्ध जडिबुटीको व्यवस्थापन र उपयोग गर्दै आयुर्वेद चिकित्सा प्रणालीको विकास तथा प्रचलित अन्य पूरक चिकित्सा प्रणालीहरूको संरक्षण एवम् व्यवस्थित विकास गर्ने । (स्वास्थ्य)
७. जनसंख्यालाई समग्र विकासको अभिन्न अंगको रूपमा लिँदै सरोकारवाला निकायहरूबीचको समन्वयमा जनसंख्या व्यवस्थापनका कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने । (जनसंख्या)
८. ग्रामीण क्षेत्रमा पूर्वाधार विस्तार गरी आन्तरिक बसाइँसराइलाई कम गर्ने । (जनसंख्या)

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक तथा लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७४/७५ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					आ.व. २०७५/७६	आ.व. २०७६/७७	आ.व. २०७७/७८
१	जन्मदाको अपेक्षित आयु	वर्ष	६९	७०	७२	७२	७३
२	मातृ मृत्युदर (प्रतिलाख जीवित जन्म)	जना	२३९	२३५	१४५	१२५	१२५
३	५ वर्ष मुनिको बाल मृत्युदर (प्रति हजार जीवित जन्म)	जना	३९	३९	३०	२८	२६
४	नवजात शिशु मृत्युदर (प्रतिहजार जीवित जन्म)	जना	२३	२१	२०	१८	१७
५	कुल प्रजनन दर	प्रतिशत	२.३	२.३	२.१	२.१	२.१
६	५ वर्षभन्दा मुनिका बालबालिकामा भएको पुङ्कोपन (उमेरअनुसार उचाई कम)	प्रतिशत	३६	३५.८	३२	३१	३०
७	परिवार नियोजनको आधुनिक साधन प्रयोग दर	प्रतिशत	४३	४३	५२	५३	५५
८	स्वास्थ्य संस्थामार्फत् प्रसूति सेवा लिने	प्रतिशत	५७	५७.४	७०	६५	७२
९	सीपयुक्त स्वास्थ्यकर्मीद्वारा प्रसूति सेवा प्राप्त गर्ने महिला	प्रतिशत	५८	५८	६५	६९	७२
१०	चौथो पटकसम्म गर्भवती जाँच गर्ने महिला	प्रतिशत	५८.८	५८.८	६०	६५	७२
११	भिटामिन ए प्राप्त गर्ने गर्भवती महिला	प्रतिशत	७२	७३	७४	७५	७६
१२	डि.पि.टि. हेप खोप तेश्रो प्राप्त गर्ने	प्रतिशत	८६	८६	>९०	>९०	>९३
१३	दादुरा खोप प्राप्त गर्न बालबालिका	प्रतिशत	८८	९०	>९०	>९०	>९४
१४	पहिचान भएका क्षयरोगीमध्ये उपचारको सफलता	प्रतिशत	८२	८२	९०	९०	९०
१५	औलो रोग पत्ता लागेको जम्मा बिरामी	संख्या	११३४	११२०	१०५०	१०००	९५०
१६	नयाँ एच.आइ.भी. संक्रमित वार्षिक संख्या	संख्या	९४१	८३३	८०१	७९५	७१०
१७	गर्भवती महिलामध्ये पी.एम.टी.सी.टी. सेवा पाएको गर्भवती महिला	प्रतिशत	५३	६०	७०	७५	८०

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रु. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	३४०,८२३	२५५,११२	८५,७११	-	२२२,५१६	४२,७१९	७५,५८८
२०७६/७७	३१८,९३३	२९५,७०१	२३,२३२	-	२४०,६६६	३७,१९५	४१,०७१
२०७७/७८	३६४,०३३	३३८,६०२	२५,४३२	-	२७२,३३५	४१,०४२	५०,६५७

८. कार्यक्रम/ आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु.लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन आर्थिक वर्षको उपलब्धि
१.	३७००११	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	नीति व्यवस्थापन तथा नियमन	सालबसाली			समयानुकूल नीति, मापदण्ड तथा नियमन भई समग्र स्वास्थ्य सेवा प्रवाहमा प्रभावकारिता बढेको हुने ।
२.	३७००१२	स्वास्थ्य सेवा विभाग	अनुगमन, मूल्याङ्कन, सुपरिवेक्षण तथा समन्वय	सालबसाली			अनुगमन, मूल्याङ्कन, सुपरीवेक्षण तथा समन्वयको कार्यहरू थप सुदृढ भई स्वास्थ्य सेवा प्रवाहमा सुधार भएको हुने ।
३.	३७००१४	प्राथमिक स्वास्थ्य सेवा	सेवा प्रवाह	सालबसाली			गुणस्तरीय सेवा प्रवाह भएको हुने ।
४.	३७००२१	राष्ट्रिय स्वास्थ्य तालीम केन्द्र	क्षमता विकास	सालबसाली			समयानुकूल स्वास्थ्यकर्मीहरूको क्षमता वृद्धि भई गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रवाहमा वृद्धि भएको हुने ।
५.	३७००२४	औषधि व्यवस्था विभाग	गुणस्तर नियमन	सालबसाली			औषधिको प्रभावकारी नियमनमार्फत् गुणस्तरीय औषधिमा सर्वसाधारणको पहुँच बढेको हुने ।
६.	३७००२५	आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा विभाग	अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा सुपरिवेक्षण	सालबसाली			अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा सुपरीवेक्षण संस्थागत भई आयुर्वेदलगायत अन्य वैकल्पिक चिकित्सा सेवा प्रभावकारी भएको हुने ।
७.	३७००३०	पशुपति होमियो चिकित्सालय र युनानी औषधालय	सेवा प्रवाह	सालबसाली			गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रवाह भएको हुने ।
८.	३७००१५	केन्द्रीय अस्पताल तथा प्रतिष्ठान	विशेषज्ञ सेवा प्रवाह, जनशक्ति उत्पादन				विशेषज्ञ सेवा प्रवाह हुनुका साथै जनशक्ति उत्पादन भै सेवा प्रवाहमा सुधार भएको हुने ।
९.	३७०१०२	चिकित्सा विज्ञान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान (वीर अस्पताल समेत)	स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउनु, विशेषज्ञ जनशक्ति उत्पादन ।	१९३६ देखि सालबसाली			गुणस्तरीय विशेषज्ञ स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध हुनुकासाथै थप जनशक्ति उत्पादन भएको हुने ।
१०.	३७०१०३	कान्ति बाल अस्पताल	बालबालिकाको स्वास्थ्य स्थितिमा सुधार ।	२०१६ देखि सालबसाली			बालबालिकाहरूको स्वास्थ्य स्थितिमा सुधार आउने ।
११.	३७०१०४	शुक्रराज ट्रपिकल अस्पताल	सरुवा रोगको उपचारमार्फत् मृत्युदरमा कमी ।	२०४६/४७ देखि सालबसाली			सरुवा रोग नियन्त्रण र रोकथाम गर्न सघाउ पुऱ्याई मृत्युदरमा कमी भएको हुने ।
१२.	३७०१०५	परोपकार प्रसूति गृह	प्रसूति तथा प्रजनन स्वास्थ्य सेवामा पहुँच ।	२०१६ देखि सालबसाली			प्रसूति तथा विस्तृत गर्भपतन पश्चात्को सेवालगायत प्रजनन स्वास्थ्य सेवामा जनताको पहुँच पुगेको हुने ।

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु.लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन आर्थिक वर्षको उपलब्धि
१३.	३७०१०६	नेपाल आँखा अस्पताल	आँखा उपचार सेवा उपलब्ध ।	२०३१/३२ देखि सालबसाली			सुलभ र प्रभावकारी आँखाको उपचार सेवा उपलब्ध भएको हुने ।
१४.	३७०१०७	बी.पी. कोइराला मेमोरियल क्यान्सर अस्पताल	क्यान्सरको सुलभ र गुणस्तरीय उपचार सेवा उपलब्ध ।	२०५२/५३ देखि सालबसाली			देशभित्र सुलभ र गुणस्तरीय क्यान्सर उपचार सेवा उपलब्ध भएको हुने ।
१५.	३७०१०८	मनमोहन कार्डियो थेरासिक भास्कुलर तथा ट्रान्सप्लान्ट केन्द्र	मुटु स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध	२०६१/६२ देखि सालबसाली			मुटुरोगीहरूलाई न्यूनतम सेवा शुल्कमा स्तरीय एवम् सुलभ चिकित्सा सेवा उपलब्ध भएको हुने ।
१६.	३७०१०९	शहिद गंगालाल हृदय केन्द्र	न्यूनतम सेवा शुल्कमा सबै प्रकारका मुटु स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध ।	२०५७ देखि सालबसाली			मुटुका रोगीहरूलाई न्यूनतम सेवा शुल्कमा स्तरीय एवम् सुलभ चिकित्सा सेवा उपलब्ध भएको हुने ।
१७.	३७०११०	वि.पी. कोइराला स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	स्वास्थ्य जनशक्ति उत्पादन, स्वास्थ्योपचार सेवा उपलब्ध गराउनु ।	२०५० देखि सालबसाली			विभिन्न स्तरका चिकित्सा जनशक्ति उत्पादन हुने तथा विशेषज्ञ लगायत अन्य आवश्यक स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध भएको हुने ।
१८.	३७०११२	त्रि.वि. शिक्षण अस्पताल (सुरेश वाग्ले स्मृति क्यान्सर केन्द्र समेत)	क्यान्सर रोगको उपचार सेवा उपलब्ध गराउनु ।	२०६५/६६ देखि सालबसाली			त्रि.वि. शिक्षण अस्पतालमा क्यान्सरका बिरामीलाई उपचार सेवा उपलब्ध भएको हुने ।
१९.	३७०११३	क्षयरोग नियन्त्रण	उपचारात्मक तथा प्रवर्द्धनात्मक सेवामार्फत् क्षयरोगीहरूको संख्यामा कमी ।	२०३२/३३ देखि सालबसाली			उपचारात्मक तथा प्रवर्द्धनात्मक सेवा प्रदानमार्फत् क्षयरोगीहरूको संख्यामा कमी भएको हुने ।
२०.	३७०११४	एड्स तथा यौनरोग नियन्त्रण	सबै प्रकारको सेवामार्फत् एचआइभी एड्स रोगको संक्रमण दरमा कमी रोगीहरूको जीवनयापन सहज ।	२०४९ देखि सालबसाली			उपचारात्मक तथा प्रवर्द्धनात्मक तथा प्रतिकारात्मक सेवा प्रदानमार्फत् एचआई भी एड्स रोगीहरूको संख्यामा कमी ल्याउनुका साथै रोगीहरूको जीवन सहज भएको हुने ।

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु.लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन आर्थिक वर्षको उपलब्धि
२१.	३७०११५	एकीकृत महिला स्वास्थ्य तथा प्रजनन स्वास्थ्य	संस्थागत प्रसूति, प्रजनन, परिवार नियोजन तथा महिला स्वास्थ्य सेवामार्फत् महिलाको प्रजनन स्वास्थ्यमा सुधार ल्याई नवजात शिशु तथा मातृ मृत्युदरमा कमी ।	२०२५/२६ देखि सालबसाली			परिवार नियोजनका साधनको प्रयोगदरमा वृद्धि, महिलाको आङ्ग खस्ने रोगमा कमी, गर्भवती महिलाको जाँचमा वृद्धि, स्वास्थ्य संस्थामा प्रसूति गराउनेको संख्यामा वृद्धि तथा सुरक्षित गर्भपतनको प्रयोगले महिलाको प्रजनन स्वास्थ्यमा सुधार आई नवजात शिशु तथा मातृ मृत्युदरमा कमी भएको हुने ।
२२.	३७०११६	एकीकृत बाल स्वास्थ्य एवम् पोषण कार्यक्रम	विभिन्न खोप तथा पोषण सेवामार्फत् रोगहरूको संक्रमणबाट पाँच वर्षमुनिका समग्र बालबालिकाको मृत्युदरमा कमी ।	२०३६/३७ देखि सालबसाली			खोप तथा पोषणका कार्यक्रममलगायत अन्य प्रवर्द्धनात्मक, उपचारात्मक, निरोधनात्मक तथा प्रतिकारात्मक रोग नियन्त्रणको उपाय अपनाई विभिन्न रोगहरूको संक्रमणबाट पाँच वर्षमुनिका बालबालिकाहरू सुरक्षित हुन गई समग्र बाल मृत्युदरमा कमी भएको हुने ।
२३.	३७०११९	इपिडेमिलोजी, औलो, कालाजार नियन्त्रण तथा प्राकृतिक प्रकोप व्यवस्थापन	सर्पदंश, रेबिज, कालाजा, डेंगु, मलेरिया, एभियन इन्फ्लुएन्जाजस्ता रोगको रोकथाम भई मृत्युदरमा कमी ।	२०५० देखि सालबसाली			सर्पदंश, रेबिज, कालाजा, डेंगु, मलेरिया, एभियन इन्फ्लुएन्जा अन्य संक्रामक रोगको रोकथाम भई मृत्युदरमा कमी भएको हुने ।
२४.	३७०१२०	अपाङ्गता रोकथाम तथा कुष्ठरोग नियन्त्रण कार्यक्रम	कुष्ठरोगीहरूलाई प्रभावकारी उपचार सेवा प्रदान ।	२०१९/२० देखि सालबसाली			कुष्ठरोगीहरूले प्रभावकारी उपचार सेवा प्राप्त भएको हुने ।
२५.	३७०१२१	औषधि र उपकरण आपूर्ति	स्वास्थ्य संस्थाहरूमा औषधि र उपकरणहरू उपलब्ध ।	२०३८/३९ देखि सालबसाली			स्वास्थ्य संस्थाहरूमा समयमा नै औषधि र उपकरणहरू उपलब्ध भई सेवा प्रभाव प्रभावकारी भएको हुने ।
२६.	३७०१२२	अस्पताल निर्माण सुधार तथा व्यवस्थापन सूचना प्रणाली	गुणस्तरीय स्वास्थ्य पूर्वाधारको विकास ।	२०५७ देखि सालबसाली			आवश्यक भौतिक पूर्वाधारको विकास भई स्वास्थ्य सेवा प्रभावकारी भएको हुने ।
२७.	३७०१२३	राष्ट्रिय स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा सञ्चार केन्द्र	स्वास्थ्य विषयमा जनचेतना अभिवृद्धि गरी जनस्वास्थ्यमा सुधार ।	२०५१/५२ सालबसाली			स्वास्थ्यका विषयमा जनचेतना अभिवृद्धि भई जनस्वास्थ्यमा सुधार हुने ।

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु.लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन आर्थिक वर्षको उपलब्धि
२८.	३७०१२४	राष्ट्रिय तालिम कार्यक्रम	स्वास्थ्यकर्मीहरूको क्षमता विकास	२०५०/५१ देखि सालबसाली			स्वास्थ्यकर्मीहरूको थप ज्ञान, सीप तथा क्षमतामा अभिवृद्धि भई गुणस्तरीय सेवा प्रवाह भएको हुने ।
२९.	३७०१२५	कीटजन्य रोग नियन्त्रण, अनुसन्धान तथा तालिम केन्द्र	कीटजन्य रोग निदानमा योगदान गर्नु	२०४५/४६ देखि सालबसाली			मलेरिया, हात्तीपाइले, जापानिज इन्सेफलाइटिस, कालाजारलगायतका कीटजन्य रोगहरूबारे अनुसन्धान भई रोग निदानमा योगदान पुग्ने ।
३०.	३७०१२६	राष्ट्रिय जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला	प्रयोगशाला सेवाहरूको सुदृढीकरण	२०२५ देखि सालबसाली			प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रसम्म जनस्वास्थ्य प्रयोगशालाहरू सुदृढ तथा व्यवस्थित भई व्याक्टेरियोलोजी, वायोकेमिस्ट्री सेवा उपलब्ध भएको हुने ।
३१.	३७०१२७	स्वास्थ्य कर कोषबाट सञ्चालित कार्यक्रम	क्यान्सर, मुटुजन्य रोग नियन्त्रणमा सहयोग	२०५१ देखि सालबसाली			धूम्रपानले हुने क्यान्सर, मुटुजन्य रोग नियन्त्रणमा थप सहयोग पुगेको हुने ।
३२.	३७०१२८	आयुर्वेद चिकित्सालय स्वास्थ्य	आयुर्वेद उपचार सेवामा नागरिकको पहुँच बढ्ने	२०७५/७६			गुणस्तरीय आयुर्वेद उपचार सेवा उपलब्ध गराउने ।
३३.	३७०१२९	विविध कार्यक्रम (आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा विभाग)	आयुर्वेद अस्पतालहरू स्थापना र सुदृढीकरण	२०३८ देखि सालबसाली			
३४.	३७०१३०	सिंहदरबार वैद्यखाना	औषधिहरूको उपलब्धता	१९९४ देखि सालबसाली			गुणस्तरीय आयुर्वेद औषधिहरू सुलभ रूपमा उपलब्ध भएको हुने ।
३५.	३७०१३१	बी.पी. कोइराला लायन्स नेत्र अध्ययन केन्द्र	नेत्र विशेषज्ञ उत्पादन गरी आँखा स्वास्थ्य सेवा प्रदान	२०५३			दक्ष नेत्र विशेषज्ञ उत्पादन भई स्तरीय नेत्रसेवा उपलब्ध भएको हुने ।
३६.	३७०१३२	नेपाल नेत्रज्योति संघ	आँखा रोग न्यूनीकरण	२०३५			आँखा उपचारसम्बन्धी जनचेतना जागृत भई आँखाको रोगमा कमी आएको हुने ।
३७.	३७०१३३	स्वास्थ्य अनुसन्धान परिषद्	प्रभावकारी स्वास्थ्यमा सेवायोगदान	२०४८			स्वास्थ्य क्षेत्रमा आवश्यक अनुसन्धान भई स्वास्थ्य सेवालाई थप प्रभावकारी बनाउने उपाय पहिचान भएको हुने ।
३८.	३७०१३४	अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा योजना सुदृढीकरण	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको सुदृढीकरण	२०६१/६२			अनुगमन, मूल्यांकन सुदृढीकरणबाट कार्यक्रम/ योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन भएको हुने
३९.	३७०१३६	प्राथमिक स्वास्थ्य पुनर्जागरण कार्यक्रम	निःशुल्क स्वास्थ्य सेवामा जनताको पहुँच	२०६७/६८ देखि सालबसाली			निःशुल्क तथा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा जनताको पहुँच वृद्धि भएको हुने ।

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु.लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन आर्थिक वर्षको उपलब्धि
४०.	३७०१३९	कर्णाली स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	स्वास्थ्य सेवा उपलब्धता, जनशक्ति उत्पादन तथा अध्ययन अनुसन्धान ।	२०६८/६९ सालबसाली			दुर्गम क्षेत्रमा स्वास्थ्य विज्ञानको उच्चस्तरीय अध्ययन, अनुसन्धान तथा जनशक्ति उत्पादनमार्फत स्वास्थ्य सेवाको पहुँचबाट टाढा रहेको क्षेत्रका जनतालाई स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध भएको हुने ।
४१.	३७०१४०	पाटन स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	चिकित्सा सेवाको उपलब्धता, पोष्टग्राजुएट चिकित्सक जनशक्ति उत्पादन ।	२०६८/६९ सालबसाली			गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रवाह हुनुका साथै पोष्ट ग्राजुएट जनशक्ति उत्पादन भएको हुने ।
४२.	३७०१४१	मानव अंग प्रत्यारोपण केन्द्र	अंग प्रत्यारोपण तथा मुटु, मृगौला, कलेजोलगायतमा सुलभ उपचार सेवा प्रवाह ।	२०७१/७२ सालबसाली			स्वदेशमै अंग प्रत्यारोपणको सेवा उपलब्ध हुनुका साथै मुटु, मृगौला, कलेजोलगायतमा सुलभ उपचार सेवा प्रवाह भएको हुने ।
४३.	३७०१४३	सामाजिक स्वास्थ्य सुरक्षा (स्वास्थ्य बीमा) कार्यक्रम	स्वास्थ्य सेवामा नागरिकको समानुपातिक तथा समन्यायिक पहुँच ।	२०७३/७४			सबै नागरिकको गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा समानुपातिक तथा समन्यायिक तवरले पहुँच बढेको हुने ।
४४.	३७०१४४	एकीकृत स्वास्थ्य पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	स्वास्थ्य सेवा प्रवाहमा सुधार ।	२०७४/७५			गुणस्तरीय स्वास्थ्य पूर्वाधारको माध्यमबाट सेवा प्रवाहमा थप सुधार भएको हुने ।
४५.	३७०८०९	आयुर्वेद सेवा कार्यक्रम	वैकल्पिक स्वास्थ्य सेवामा पहुँच ।	२०६९/६२			आमजनताहरूको वैकल्पिक स्वास्थ्य सेवामा पहुँच बढेको हुने ।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहबीच स्रोत साधन तथा सेवा प्रवाहमा समन्वय तथा सहकार्य, उपलब्ध वित्तीय स्रोतको सही उपयोग, दक्ष जनशक्तिको समुचित व्यवस्था, गुणस्तरीय भौतिक पूर्वाधार, औजार उपकरण तथा औषधिको व्यवस्थापन तथा उपयोग भएमा नागरिकको स्वास्थ्य सेवाप्रतिको मागअनुरूप स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध हुनेछ ।

५.४. खानेपानी तथा सरसफाइ

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानको अनुसूची ६ मा रहेको व्यवस्थानुसार प्रदेश स्तरीय खानेपानी सेवा, अनुसूची ८ मा रहेको व्यवस्था अनुसार स्थानीय तहको खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा र अनुसूची ९ को व्यवस्थानुसार तीनै तहको साभा अधिकारको रूपमा खानेपानी सेवा रहेको छ । सबै नागरिकलाई खानेपानी तथा सरसफाइ सुविधाको सुनिश्चितता प्रदान गर्नु यस क्षेत्रको ध्येय हो । चौधौँ योजनाको दोस्रो वर्षसम्म आधारभूत खानेपानी सेवाबाट लाभान्वित जनसंख्या ९० प्रतिशत, उच्च र मध्यम स्तरीय खानेपानीबाट लाभान्वित जनसंख्या २० प्रतिशत र सरसफाइ सुविधाबाट लाभान्वित जनसंख्या ८३ प्रतिशत पुगेको छ । आधारभूत मानव अधिकारको रूपमा स्थापित खानेपानी तथा सरसफाइ सेवालाई नेपालको संविधानले मौलिक हकको रूपमा व्यवस्था गरेको तथा नेपाल पक्ष राष्ट्र रहेको दिगो विकास लक्ष्य २०३० को दिगो विकास लक्ष्य ६ ले “सबैका लागि सरसफाइ तथा पानीको उपलब्धता र दिगो व्यवस्थापनको प्रत्याभूति गर्ने” उद्देश्य लिएको छ । सो उद्देश्य हासिल गर्नका लागि हाल उपलब्ध नीतिगत तथा संस्थागत संरचनाहरूको अधिकतम उपयोग, विकास तथा विस्तारलाई निरन्तरता दिइएको छ । यसका लागि समग्र क्षेत्रको मार्गदर्शकको रूपमा क्षेत्रगत विकास योजना तयार गरी कार्यान्वयनको चरणमा प्रवेश गरेको छ । साथै, राष्ट्रिय खानेपानी गुणस्तर मापदण्ड, २०६३ ले तोकेनुसार क्रमिक रूपमा खानेपानीको गुणस्तर तथा सेवास्तर सुधार गर्ने कार्य गरिरहेको अवस्था छ । अतः नेपालको संविधानले निर्दिष्ट गरेका खानेपानी र सरसफाइ सम्बन्धी कार्यहरू, दिगो विकास लक्ष्य २०३०, चौधौँ योजना र क्षेत्रगत नीतिहरूलाई आधार बनाई यस मन्त्रालयको त्रिवर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार पारिएको छ ।

२. समस्या तथा चुनौती

स्वीकृत परियोजनाको लागत अनुमानको अनुपातमा बजेट विनियोजन न्यून हुनाले आयोजना कार्यान्वयन अवधि लामो हुँदा जनश्रमदान गर्ने उत्साहमा कमी आउनु, भूमिगत पानीको अत्याधिक दोहन, सतहगत तथा भूमिगत पानीको सतह घट्दै जानु, मुहानको क्षमतामा ह्रास, मुहान सुक्ने प्रवृत्तिमा उच्चता, मूहान विवादले आयोजनाहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा समस्या उत्पन्न हुनु र बजेट र जनशक्तिबीचको तादात्म्यता कमी हुँदा राष्ट्रिय उद्देश्य प्राप्तमा कठिनाई अद्यापि कायमै रहनु जस्ता चुनौतीहरू रहेका छन् । साथै, आयोजना क्षेत्रमा स्थानीय समुदायबाट विभिन्न अनपेक्षित मागहरू एवम् अवरोधहरू आउने गरेका छन् । काठमाण्डौ उपत्यकाको व्यस्त एवम् साँघुरो सडकमा पाइप बिच्छ्याउने कार्य गर्दा सडकमुनिको आम संरचनाको यकिन स्थितिको जानकारी नभएकोले क्षति पुग्न जाने र मर्मत गर्दै पाइप बिच्छ्याउनु पर्दा निर्माण कार्यमा अपेक्षित भन्दा बढी समय लाग्ने गरेको छ ।

३. सोच

भरपर्दो, गुणस्तरीय र सर्वसुलभ खानेपानी तथा सरसफाइ सेवाबाट सबै नागरिकको स्वास्थ्य तथा जीवनशैलीमा सुधार ल्याउने ।

४. उद्देश्य

१. सबै जनसंख्यालाई आधारभूत खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा उपलब्ध गराउनु ।
२. उच्च तथा मध्यमस्तरको खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा विस्तार गर्नु ।

५. रणनीति

१. आधारभूत स्तरको खानेपानी सेवा सबै जनसंख्यालाई उपलब्ध गराउने ।
२. सबै जनसंख्यालाई आधारभूत स्तरको सरसफाइ तथा शौचालयको सुविधा पुर्याउने ।
३. जलवायु अनुकूलन आयोजनाको निर्माण, जलाधार क्षेत्र तथा परम्परागत श्रोतको संरक्षण, भूमिगत पानीको पुनर्भरणको व्यवस्था गर्ने ।

४. सहरी तथा सहर उन्मुख क्षेत्रमा ढल तथा फोहरमैला व्यवस्थापनको कार्यलाई प्राथमिकताका साथ अगाडि बढाउने ।
५. तराई मधेशमा विद्यमान खानेपानी समस्या तथा आर्सेनिकयुक्त प्रदुषण न्यूनीकरण गर्ने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक तथा लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४	आ.व. २०७४/७५	मध्यमकालीन लक्ष्य		
			सम्मको उपलब्धि	को संशोधित उपलब्धि	आ.व. २०७५/७६	आ.व. २०७६/७७	आ.व. २०७७/७८
१	आधारभूत खानेपानीबाट लाभान्वित जनसंख्या	प्रतिशत	८७.०	९०.०	९२.०	९३.०	९४.०
२	उच्च मध्यम स्तरीय खानेपानी सुविधाबाट लाभान्वित जनसंख्या	प्रतिशत	१७.०	२०.०	२७.०	३५.०	३७.०
३	सरसफाई सुविधाबाट लाभान्वित जनसंख्या	प्रतिशत	८२.०	८३.०	८४.०	८६.०	८८.०

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	२९४,७६३	६,६६५	१७२,७८९	११५,३०९	१२३,१८९	१८,३६३	१५३,२११
२०७६/७७	३०३,९०७	६,०१६	१८२,९४५	११४,९४५	१५५,५४३	१४,०४०	१३४,३२४
२०७७/७८	३१५,०६७	६,०९२	२०२,३०२	१०६,६७२	१६७,५९२	१३,४९२	१३३,९८३

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धी सूचक
१	३१३०११	खानेपानी मन्त्रालय	खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रको क्षेत्रगत नीति, नियम, नियमावलीहरूको तर्जुमा, अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा संकेतिक योजना	सालबसाली			नीतिगत तथा नियमनकारी भूमिका पूर्ण रुपमा निर्वाह गरेको हुने ।
२	३१३०१२	खानेपानी विभाग	केन्द्रियस्तरका आयोजनाहरू संचालन गर्ने तथा प्रदेश, स्थानीय तहलाई समन्वय तथा सहयोग	सालबसाली			कार्यक्रम व्यवस्थापन पूर्ण रुपमा निर्वाह गरेको हुने ।
३	३१३१०१	राष्ट्रिय सूचना व्यवस्थापन तथा अनुगमन आयोजना	खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रको केन्द्रीय स्तरमा देशभरिको तथ्यांक संकलन तथा प्रकाशन तथ्यांक संकलन, प्रशोधन एवं प्रयोगमा नयाँ-नयाँ प्रविधिको प्रयोग गर्दै सूचना प्रविधिको स्तरोन्नति	सालबसाली			तथ्यांक अध्यावधिक -१००% प्रतिशत भएको हुने ।
४	३१३१०२	खानेपानी सेवा नियमन तथा पुर्नस्थापना कार्यक्रम	खानेपानी सेवा संचालन निर्देशिका अनुरूप खानेपानी र सरसफाइ सेवा दिगो एवम् भरपर्दो बनाउन उपभोक्ता समितिहरूको व्यवस्थापन, प्राविधिक एवम् आर्थिक क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धी कार्यक्रमहरू संचालन, निर्देशिका अनुरूप ५० भन्दा बढी धाराहरूबाट खानेपानी सेवा उपलब्ध गराइरहेका खानेपानी उपभोक्ता तथा सरसफाइ समितिहरूको व्यवस्थापन र प्रदान गरिएको सेवा सुविधाको नियमन, व्यवस्थापन ढाँचा, सहयोग ढाँचा र स्मार्ट खानेपानी व्यवस्थापन ढाँचा, सामुदायिक परिचालन, विपद व्यवस्थापन र खानेपानी सेवा	सालबसाली			जम्मा आयोजना र लाभान्वित जनसंख्या-१००% भएको हुने

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धी सूचक
५	३१३१०४	जनसाधन विकास कार्यक्रम	संघीयस्तरमा खानेपानी तथा सरसफाइ सम्बन्धित विभिन्नस्तरका तालिम संचालन, स्रोत केन्द्रको रूपमा नीति निर्माता विश्वविद्यालय र व्यवसायिक संघ संस्थासँग समन्वय गरी अनुसन्धान तथा विकासका कार्यहरूमा सहजीकरण, तालिम निर्देशिका र तालिम सञ्चालन गर्ने निकायहरूको स्तर निर्धारण	सालवसाली			४५०० जनाको लागि १८५ वटा तालिम सञ्चालन गरी क्षमता अभिवृद्धिसम्बन्धी तालिम प्रदान गरिएको हुने ।
६	३१३१०६	खानेपानी तथा गुणस्तर सुधार कार्यक्रम	सम्पन्न भएका ठूला खानेपानी आयोजनाहरूमा गुणस्तर अभिवृद्धका लागि संरचनाहरू निर्माण गरी सेवाको स्तर वृद्धि गर्ने र काठमाण्डौमा आर्सेनिक प्रदूषणको अध्ययन अनुसन्धान खानेपानी गुणस्तर सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि	सालवसाली			सम्पन्न हुने आयोजना - ५४ वटा, लाभान्वित जनसंख्या- ३१२०००
७	३१३१०८	तेस्रो साना सहरी खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना	सहरी तथा अर्धसहरी क्षेत्रहरूमा खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा सुविधा र दिसाजन्य लेदो व्यवस्थापनको लागि विभिन्न संरचनाहरू निर्माण खानेपानी तथा सरसफाइ सेवालाई सेवास्तर र गुणस्तर वृद्धि गरी जीवनयापनमा आएको परिवर्तन सापेक्ष उपभोक्तालाई छिटो रूपमा सुरक्षित, विश्वसनीय, पर्याप्त र दिगो सेवा उपलब्ध गराउने ।	०७०/७१-०७७/७८	११३५६८	विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन	सम्पन्न हुने आयोजना- २८, लाभान्वित घरपरिवार- ३९०१७, लाभान्वित जनसंख्या -२३८२७३
८	३१३१०९	जलवायु अनुकूलित बृहत खानेपानी आयोजना	अन्तर प्रदेशिक जलाशययुक्त खानेपानी आयोजनाहरू निर्माण र संघ, प्रदेश तथा स्थानीयस्तरको संरचनाहरूमा विपद् व्यवस्थापनको तथा जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरणसम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि गर्ने र अध्ययन अनुसन्धानको आयोजनाहरू सञ्चालन, उपयुक्त प्रविधि विकासको लागि निर्देशिकाहरू	सालवसाली			जम्मा आयोजना- ६, सम्पन्न हुने आयोजना -१, लाभान्वित जनसंख्या- २५००००

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धी सूचक
९	३१३११०	ढल निर्माण तथा प्रशोधन कार्यक्रम	उच्च जनघनत्व भएका जिल्ला सदरमुकामहरू, नया नगरपालिकाहरू तथा नगरोन्मुख बस्तीहरूमा बृहत ढल निर्माण तथा प्रशोधन आयोजनाहरू तथा सरसफाई सुरक्षा योजना लागू गर्न नमुना आयोजनाहरूमा परीक्षण अनुसन्धान, स्थानीय निकाय तथा उपभोक्ता समुदायको सक्रिय सहभागिता तथा आर्थिक साभेदारीमा प्रशोधन केन्द्रसहितको ढल प्रणाली निर्माण, ढल निर्माणसम्बन्धी मापदण्ड तयारी तथा अद्यावधिक, ढल प्रणाली व्यवस्थापनसम्बन्धी प्रविधि अध्ययन, विकास, अनुसन्धान तथा सूचना व्यवस्थापन, ७ वटा प्रादेशिक सदरमुकाम र न.पा.हरूको एकीकृत खानेपानी र ढल व्यवस्थापन नयाँ नगरपालिका र जिल्ला सदरमुकामहरूको एकीकृत खानेपानी र ढल व्यवस्थापन	सालवसाली			जम्मा आयोजना- २७३, सम्पन्न हुने आयोजना- ६०, लाभान्वित जनसंख्या- ९०००००
१०	३१३१११	खानेपानी तथा सरसफाई सह-लगानी कार्यक्रम	सहरी तथा अर्धसहरी क्षेत्रहरूमा खानेपानी तथा सरसफाई सेवा सुविधाका विभिन्न संरचनाहरू निर्माण उपभोक्ताहरूको लागत सहभागितामा आधारित खानेपानी तथा सरसफाई सेवालाई सेवास्तर र गुणस्तर वृद्धि गरी जीवनयापनमा आएको परिवर्तन सापेक्ष उपभोक्तालाई छिटो रुपमा सुरक्षित, विश्वसनीय, पर्याप्त र दिगो सेवा उपलब्ध गराई जीवनस्तर उकास्न टेवा पुऱ्याउने	सालवसाली			जम्मा आयोजना- १४७, सम्पन्न हुने आयोजना- ५८, लाभान्वित जनसंख्या- ८०२०००

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धी सूचक
११	३१३११४	मेलम्ची खानेपानी आयोजना	सिन्धुपाल्चोक जिल्लास्थित मेलम्ची खोलाको पानी काठमाण्डौ उपत्यकामा पथान्तरण गरी काठमाण्डौ उपत्यकामा हाल कायम रहेको खानेपानी समस्या समाधान गर्ने । (प्रथम चरण)	सन् २००० - २०१८	२७७६००	विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन	प्रथम चरण- सम्पन्न हुने
			सिन्धुपाल्चोक जिल्लास्थित याङ्गी र लार्के खोलाको पानी काठमाण्डौ उपत्यकामा पथान्तरण गरी काठमाण्डौ उपत्यकाको खानेपानी व्यवस्थापनलाई थप सहजीकरण। (द्वितीय चरण)	सन् २०१७ - २०२३	२५००००	विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन	दोस्रो चरण- सम्पन्न हुने
१२	३१३११५	ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाई कोष	मागमा आधारित सहभागितामूलक विकास अवधारणा अनुरूप ग्रामीण जनतालाई सुरक्षित खानेपानी तथा सरसफाई सुविधा उपलब्ध गराउने	सन् २०१४ - २०२०	९००००	विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन	सम्पन्न हुने आयोजना- ८८८
१३	५०११२६	खानेपानी उत्पादन वृद्धि कार्यक्रम	सेवा क्षेत्र भित्र पानी उत्पादन, भण्डारण तथा प्रशोधन क्षमता वृद्धि	सालबसाली			पानी उत्पादन - ६० लाख लिटर प्रति दिन
१४	५०११२७	खानेपानी तथा ढल निकास कार्यक्रम	सेवा क्षेत्र भित्र पाईपलान विस्तार तथा धारा जडान	सालबसाली			पाइपलाइन विस्तार- २०० कि. मि.
१५	५०११२८	काठमाण्डौ उपत्यका खानेपानी व्यवस्थापन बोर्ड	काठमाण्डौ उपत्यका भित्र खानेपानी तथा ढल निकास सेवाको समुचित व्यवस्थापन गर्न नियमनकारी तथा सम्पत्तिको संरक्षकको रूपमा कार्य	सालबसाली			धारा जडान हुने घरपरिवार - ७५०००
१६	५०११४५	काठमाण्डौ उपत्यका खानेपानी सुधार आयोजना	थोक वितरण प्रणाली, वितरण संजालको निर्माण, पानी पोखरीको निर्माण लगायतका संरचनाहरूको पुर्नस्थापना तथा विस्तारमार्फत काठमाण्डौ उपत्यका भित्र खानेपानी संरचनाहरूको निर्माण	सन् २०११ - २०२०	२४९८११	विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन	मुख्य प्रशारण पाइप लाइन जडान थोक वितरण प्रणाली २१ कि मि., पानीपोखरी निर्माण कार्य -१० वटा, वितरण प्रणाली निर्माण कार्य धारा जडान समेत - १५० कि मि

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धी सूचक
१७	५०११६७	काठमाण्डौ उपत्यका ढल व्यवस्थापन आयोजना	फोहोर पानी प्रशोधन प्रणाली तथा इन्सेप्टर ढल निर्माण कार्य	सन् २०१३ -२०२०	१३१५६०	विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन	ढल इन्टरसेप्टर निर्माण कार्य - २७ कि मि., काठमाण्डौ ललितपुर, कीर्तिपुर, भक्तपुर तथा ठिमीमा ढल सुधार कार्यक्रम - १५० कि मि., गुहेश्वरी ढल प्रशोधन केन्द्र डिजाइन तथा निर्माण कार्य - ५७ प्रतिशत, सल्लाघारी, धोविघाट तथा कोड्कु ढल प्रशोधन केन्द्र डिजाइन तथा निर्माण कार्य - ७५ प्रतिशत
१८	५०११७७	ढल प्रशोधन केन्द्र	ढल प्रशोधन केन्द्रको लागि ललितपुरको खोकनामा ६५५ रोपनी जग्गा अधिग्रहण	सालवसाली			जग्गा अधिग्रहण कार्य- ६५५ रोपनी
१९	३१३११८	सहरी खानेपानी तथा सरसफाइ (क्षेत्रगत) आयोजना	सहरी तथा अर्ध सहरी क्षेत्रहरूमा खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा सुविधा र दिसाजन्य लेदो व्यवस्थापनको लागि विभिन्न संरचनाहरू निर्माण खानेपानी तथा सरसफाइ सेवालाई सेवास्तर र गुणस्तर बृद्धि गरि जीवनयापनमा आएको परिवर्तन सापेक्ष उपभोक्तालाई छिटो रूपमा सुरक्षित, विश्वसनीय, पर्याप्त र दिगो सेवा उपलब्धता	सन् २०१८ - २०२३	१८०२५०	विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन	
२०	३१३११९	संघीय गुणस्तर अनुगमन तथा आयोजना कार्यान्वयन कार्यालयहरू	संघीय खानेपानी विभाग र प्रादेशिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय बीचमा समन्वय तथा संघीय खानेपानी विभागबाट प्रदेशस्तरमा सञ्चालित आयोजना कार्यान्वयन गर्ने ।	सालवसाली			कार्यक्रम व्यवस्थापन -१०० प्रतिशत

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धी सूचक
२९	५०९९०४	नगर विकास कोष- खानेपानी क्षेत्र	खानेपानी क्षेत्रका कार्यक्रम तथा आयोजनाहरुमा लगानी गरी सेवा विस्तारमा सहयोग पुऱ्याउने ।	सालबसाली			खानेपानी सेवा विस्तार भएको हुने ।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

मध्यमकालीन खर्च संरचनाले प्रक्षेपण गरे अनुसारको बजेट सुनिश्चितता भएमा लक्ष्य अनुसारको उपलब्धि हासिल हुने देखिन्छ । यद्यपि, ठेक्का प्रकृत्यामा ढिलाई हुन सक्ने, प्राकृतिक प्रकोप र भौतिक निर्माण कार्यमा हुने समन्वयको कमीले गर्दा पानीका स्रोतहरुमा असर पर्न गई पानीको मात्रा र गुणस्तरमा कमी हुन सक्ने र कार्यक्रम व्यवस्थापकको सेवा निरन्तरता हुन नसक्ने जस्ता पक्षहरुलाई अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्नमा व्यवधान पुऱ्याउने जोखिमका रुपमा आंकलन गरिएको छ ।

५.५. युवा तथा खेलकुद

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधान अनुसार मुलुकको शासन व्यवस्था संघीय प्रणाली अनुरूप हुने भएको हुँदा युवा तथा खेलकुदको विकास, संगठन संरचना, व्यवस्थापन र क्रियाकलापहरू सोही अनुरूप हुने गरी रुपान्तरण गरिएको छ। युवा तथा खेलकुदको विकास र विस्तार गर्दै समृद्ध राष्ट्र निर्माणका लागि युवा परिचालन गर्ने, खेलकुदको माध्यमबाट नागरिकको स्वास्थ्य तथा तन्दुरुस्ती अभिवृद्धिमा मद्दत गर्दै राष्ट्रिय गौरव बढाउन युवा तथा खेलकुद मन्त्रालयले कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आएको छ। नेपालको दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्तिका लागि युवा र खेलकुदको विकास गरी गरिवी न्यूनीकरण, निरोगी तथा स्वस्थ समाज निर्माण र आर्थिक वृद्धिका लागि युवाको परिचालन गर्नु जरुरी भएको छ। राष्ट्रिय युवा नीति, राष्ट्रिय खेलकुद नीति र दिगो विकासका लक्ष्य प्राप्तिलाई मध्यनजर गर्दै मध्यमकालीन अवधिमा युवाको क्षमता विकास गरी परिचालन गर्ने, युवालाई रोजगार र स्वरोजगार बन्नु मद्दत गर्ने, सबैलाई खेलकुद अभ्यासको अवसर सिर्जना गर्ने, खेलकुदका पूर्वाधारहरूको विकास गर्ने र खेलकुदका राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय प्रतियोगिताहरू आयोजना गर्ने जस्ता क्रियाकलापलाई जोड दिइएको छ।

२. समस्या र चुनौती

मन्त्रालय अन्तर्गत स्थानीयस्तरमा रहेका युवा र खेलकुदका कमजोर संगठन, स्वदेशमा रहेको सस्तो पारिश्रमिक अवस्था र युवामा व्याप्त विदेश मोह, खेलकुदका संघ संस्थाहरूमा देखिएको राजनैतिक प्रभाव र एउटै खेलका एकभन्दा बढी संगठन स्थापना भई आधिकारिकतामा भएको विवादजस्ता समस्याले युवा र खेलकुदको विकासमा समस्या देखिएको छ। युवाहरूलाई स्वदेशमा सम्मानित रूपले रोजगार तथा स्वरोजगारका अवसर उपलब्ध गराउनु, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रियस्तरका खेलकुद पूर्वाधारको निर्माण गर्नु र प्रतिभावान युवा तथा खेलाडीलाई उपयुक्त वातावरणको सिर्जना गरी अन्तर्राष्ट्रियस्तरको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता विकास गर्ने विषय चुनौतीपूर्ण रहेको छ।

३. सोच

१. विकासमा युवा सहभागिताबाट समृद्ध राष्ट्र निर्माण। (युवा विकास)
२. खेलकुदका माध्यमबाट राष्ट्रिय एकताको सुदृढीकरण एवम् अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा राष्ट्रिय सम्मान अभिवृद्धि। (खेलकुद विकास)

४. उद्देश्य

१. युवाको दक्षता, उद्यमशीलता र अन्वेषणात्मक क्षमताको विकास गर्दै आर्थिक, सामाजिक विकासमा युवा सहभागिता अभिवृद्धि गर्नु। (युवा विकास)
२. युवालाई सर्वाङ्गीण राष्ट्र निर्माणको संवाहक बनाउनु। (युवा विकास)
३. खेल पूर्वाधारको विकास तथा विस्तार गर्नु। (खेलकुद विकास)
४. खेलाडी तथा खेलकुद प्रतियोगितालाई गुणात्मक बनाउनु। (खेलकुद विकास)
५. स्काउटको सुदृढीकरण तथा विस्तार गर्नु। (खेलकुद विकास)

५. रणनीति

१. युवालाई प्राविधिक शिक्षा तथा सीपमूलक तालिममार्फत् दक्ष, उद्यमशील र आत्मनिर्भर बनाउने। (युवा विकास)
२. राज्यको सबै तहको नीति तथा निर्णय प्रक्रियामा युवा सहभागिता बढाउने। (युवा विकास)
३. युवालाई विपद् व्यवस्थापन, सामाजिक विकास, वातावरण संरक्षण, खेलकुदलगायतका क्षेत्रमा स्वयंसेवकको रूपमा परिचालन गर्ने। (युवा विकास)

४. खेलकुद, योगाभ्यास र सामाजिक क्रियाकलापमा युवाहरूको संलग्नता बढाउने । (युवा विकास)
५. निजी क्षेत्रको संलग्नतासमेत बढाई खेलकुदको विकासका लागि भौतिक पूर्वाधार निर्माण, विकास र विस्तार गर्ने । (खेलकुद विकास)
६. समयसापेक्ष अन्तर्राष्ट्रियस्तरको प्रशिक्षण प्रदान गर्दै राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय खेलकुद प्रतियोगिताको आयोजना तथा यस्ता प्रतियोगितामा हुने सहभागितामा गुणात्मक वृद्धि गर्ने । (खेलकुद विकास)
७. स्काउटिङका क्रियाकलापहरूलाई प्रभावकारी रूपमा विस्तार तथा सुदृढीकरण गर्ने । (खेलकुद विकास)

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक तथा लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७४/७५ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					आ.व. २०७५/७६	आ.व. २०७६/७७	आ.व. २०७७/७८
१	युवा अनुभव आदानप्रदानमा सहभागी युवा (वाह्य)	जना	५५५	३८	१३०	१३०	१३०
२	ग्रामीण युवा उद्यम समूह निर्माण	संख्या	२३३	६५	२४०	२८	२८
३	सीप तथा नेतृत्व विकास तालिम प्राप्त युवा	जना (हजारमा)	४.६६०	०	१	०.२	०.२
४	राष्ट्रपति रनिङ्ग शिल्ड प्रतियोगिताको आयोजना	पटक	५३१	७७	८१	१	१
५	स्काउटरहरूको संख्यामा वृद्धि	हजारमा	६६	७	१०	१०	१०
६	स्काउट स्वयंसेवक परिचालन	हजारमा	२७	२०	२०	२०	२०
७	प्रशिक्षण प्राप्त गर्ने खेलाडी	हजारमा	१५	१५	१५	१५	१५
८	क्रिकेट मैदान निर्माण	वटा	११	१०	११	८	८
९	जिल्लास्तरीय कभर्डहल निर्माण तथा सुधार	वटा	१८	१२	१२	१२	१२
१०	कर्जा प्राप्त गरी स्वरोजगार हुने युवा	जना (हजारमा)	३८.५	१०.८७४	५०	५०	५०

नोट : खेलकुदका अधुरा पूर्वाधारहरूको निर्माण सम्पन्न गर्नुपर्ने, अन्तराष्ट्रिय प्रतियोगिता आयोजना गर्नुपर्ने र युवा तथा खेलकुद विकासका लागि थप कार्यक्रमहरू ल्याउनुपर्ने भएको हुँदा आगामी आ.व. मा राष्ट्रिय योजना आयोगले प्रक्षेपण गरेको सिलिङ्गमा ६० प्रतिशतले बजेट सिलिङ्ग बढोत्तरी गर्नुपर्ने भएको छ ।

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	३७,५५४	१५,१५७	२२,३९७	-	३७,५५४	-	-
२०७६/७७	२७,७६५	१३,९११	१३,८५४	-	२७,७६५	-	-
२०७७/७८	१८,८४७	१४,७९१	४,०५७	-	१८,८४७	-	-

८. विकास कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु.लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन आर्थिक वर्षको उपलब्धि
१	३४३०११	युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	युवा तथा खेलकुद सम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयनमा समन्वय र अनुगमन/मूल्याङ्कन	२०६४/६५ देखि सालबसाली			मन्त्रालयको नीति, योजना, कार्यक्रम तथा कर्मचारी व्यवस्थापन, सुपरिवेक्षण, निरीक्षण तथा अनुगमन/मूल्याङ्कनमार्फत् सेवा प्रभावकारी भएको हुने ।
२	३४३०१२	राष्ट्रिय खेलकुद परिषद्	खेलाडीको क्षमता विकास, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय खेलकुद प्रतियोगिता संचालन, खेलकुदकर्मी तथा खेलाडीहरूलाई प्रोत्साहन, खेलकुदका पूर्वाधारहरू निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०४४/४५ देखि सालबसाली			१५ हजार बढी खेलाडीहरूलाई प्रशिक्षण, राष्ट्रिय टिमका ५५१ जना खेलाडीलाई अन्तर्राष्ट्रिय खेलकुद प्रतियोगिताका लागि विशेष प्रशिक्षण, ८औँ राष्ट्रिय खेलकुद प्रतियोगिता र १३औँ दक्षिण एसियाली खेलकुद प्रतियोगिता, ७ प्रदेशमा अन्तर्राष्ट्रियस्तरको रङ्गशाला निर्माण सम्भाव्यता अध्ययन र डिपिआर तयार भएको हुने । आठौँ राष्ट्रिय खेलकुद प्रतियोगिताका लागि २८ वटा र तेह्रौँ दक्षिण एसियाली खेलकुद प्रतियोगिताका लागि ३४ भन्दा बढी खेल पूर्वाधार निर्माण तथा स्तरोन्नति भएको हुने ।
३	३४३०१३	राष्ट्रिय युवा परिषद्	युवाको क्षमता विकास	२०७३/७४ देखि सालबसाली			६०० जना अपाङ्ग युवाहरूलाई सहयोगी सामग्री वितरण, ३०० घरवारविहीन सडक युवालाई समाजमा पुनर्स्थापना, स्वरोजगार र उद्यमशीलता विकास सम्बन्धमा अध्ययन अनुसन्धान, ७७ जिल्लाका स्थानीय तहका युवामा युवा सीप विकासमार्फत् उद्यमशीलता प्रवर्द्धन, ग्रामीण युवा उद्यम कार्यक्रम सञ्चालन, ७७ जिल्ला सदरमुकाम भएका स्थानीय तहमा युवा क्लब र युवा संसद् स्थापना भई सञ्चालनमा आएको हुने ।

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु.लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन आर्थिक वर्षको उपलब्धि
४	३४३९०९	राष्ट्रिय युवा परिचालन कार्यक्रम	खेलकूदका माध्यमबाट प्रतिभावान युवालाई अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा समन्वय र सहयोग तथा समझदारी विकासका लागि र राष्ट्रिय सम्मान ।	२०६४/६५ देखि सालबसाली			३९० जना युवाले मित्रराष्ट्रको भ्रमण गरी अनुभव आदानप्रदान गरेको हुने एवम् ३० जना प्रतिभावान युवा राष्ट्रिय सम्मानबाट सम्मानित भएको हुने ।
५	३४३९०२	खेलकुद विकास कार्यक्रम	विद्यालयस्तरका बालबालिकाका लागि खेलकुद प्रतियोगिता, खेलाडी र खेलकर्मीहरूलाई खेलकुदमा प्रतिबन्धित औषधि सम्बन्धमा सचेतना, खेलकुदको विकासका लागि अध्ययन अनुसन्धान तथा स्काउटरहरूको संख्यामा वृद्धि गरी स्काउट स्वयंसेवक परिचालन	२०६४/६५ देखि सालबसाली			३ पटक राष्ट्रपति रनिङ्ग शिल्ड प्रतियोगिता संचालन, ९०० जना खेलकर्मीलाई खेलकुदमा प्रतिबन्धित औषधि सम्बन्धमा जानकारी भएको , एउटा स्पोर्ट्स युनिभर्सिटी, तथा एउटा हाई अल्टिच्युट ट्रेनिङ्ग सेन्टरको स्थापना विपद् व्यवस्थापन तथा विकास निमार्णका हार्यमा सहभागी हुने ।
६	३४३९०५	युवा स्वरोजगार कोष	युवालाई स्वरोजगार	आ.व.०६५/६६ देखि सालबसाली			करिब ६,००० युवाले अनुशिक्षण तालिम प्राप्त गरेको हुने १ लाख ५० हजार युवा स्वरोजगार भएको हुने र करिब ७५,००० वटा साना व्यवसायको बीमा भएको हुने ।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

यस क्षेत्रका कार्यक्रमहरूलाई संघीय शासन प्रणालीको ढाँचामा कार्यान्वयन गर्नुपर्ने हुँदा कानून/नियमावली/ कार्यविधि समयमा नै तर्जुमा, आवश्यक जनशक्तिको परिचालन, तीन तहको सरकारबीच समन्वय र सहकार्यका साथै तालिम प्रदायक संस्था, लक्षित युवा र वित्तीय संस्थाबीच समन्वय र सहकार्य भएमा प्रस्तावित कार्यक्रमहरू प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन भई र निर्धारित अपेक्षित उपलब्धि प्राप्त हुने अनुमान छ ।

५.६. महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले महिला, बालबालिका र ज्येष्ठ नागरिक लगायतका हक/अधिकारलाई मौलिक हकको रूपमा स्थापित गरी त्यसको कार्यान्वयनको लागि आवश्यक व्यवस्था गरेको छ। लैङ्गिक हिंसामा परेका महिलालाई उद्धार, संरक्षण तथा पुनर्स्थापना गर्न सेवा केन्द्र ३६ जिल्लामा, राष्ट्रियस्तरको मंगला सहाना दीर्घकालीन पुनर्स्थापना केन्द्र र मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार नियन्त्रणवाट पीडित तथा प्रभावितहरूको उद्धार, संरक्षण तथा पुनर्स्थापनाका लागि १० जिल्लामा पुनर्स्थापना केन्द्र संचालन भइरहेका छन्। लैङ्गिक हिंसा निवारण कोष, मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार नियन्त्रण राष्ट्रिय कोष, एकल महिला सुरक्षा कोष र आपत्कालीन बाल उद्धार कोषबाट ७५ वटै जिल्लामा पीडित र प्रभावितहरूलाई आवश्यक सेवा प्रदान गरिदै आएको छ। दिगो विकासका लक्ष्य ५ मा लैङ्गिक समानता हासिल गर्ने तथा सबै महिला र बालिकाहरूलाई सशक्तीकरण, लक्ष्य ११ मा महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक र अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका लागि सुरक्षित, समावेशी र पहुँचयोग्य यातायात व्यवस्था एवम् सार्वजनिक स्थानको व्यवस्था, लक्ष्य १६ मा दुर्व्यवहार, शोषण, ओसारपसार र बालबालिका विरुद्धका सबै प्रकारका हिंसा अन्त्य गर्ने व्यवस्था रहेको छ। बालविवाह अन्त्यका लागि राष्ट्रिय रणनीति, २०७२ को कार्यान्वयन, महिला तथा बालबालिकाविरुद्ध हुने हिंसाको अन्त्य, मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार नियन्त्रण, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, ज्येष्ठ नागरिकको संरक्षण, आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तीकरण गरी समग्रमा मूलप्रवाहीकरण, सशक्तीकरण र समावेशीकरणजस्ता रणनीतिको आधारमा समतामय सम्पन्न समुदाय निर्माण गर्नेगरी यस क्षेत्रको आगामी कार्यक्रमहरू केन्द्रित गरिएका छन्।

२. समस्या तथा चुनौती

महिला तथा बालिकामाथि हुने लैङ्गिक हिंसाको अन्त्य गर्नु, बालविवाहको अन्त्य गर्नु, पिछडिएका क्षेत्र तथा वर्ग र सीमान्तकृत समुदायका महिलाहरूका आर्थिक, सामाजिक सशक्तीकरण गर्नु, मानसिक रूपमा विक्षिप्त महिला, पुरुष तथा ज्येष्ठ नागरिकहरूको दिगो पुनर्स्थापना गर्नु, गैरसरकारी संस्थाहरूलाई प्रभावकारी रूपमा राष्ट्रिय प्राथमिकताको क्षेत्रमा परिचालन गरी राष्ट्र तथा नागरिकप्रति जिम्मेवार बनाउनु र सार्वजनिक संरचना एवम् सार्वजनिक स्थलहरूलाई अपाङ्गमैत्री बनाउनु यस क्षेत्रको चुनौती रहेका छन्।

३. सोच

१. लैङ्गिक समानतामार्फत् मर्यादित, न्यायपूर्ण, सुरक्षित र सभ्य समाजको विकास। (लैङ्गिक समानता तथा महिला सशक्तीकरण)
२. बालबालिका तथा किशोरकिशोरीको हक अधिकार संरक्षण गर्दै उनीहरूलाई सक्षम र योग्य नागरिक बन्ने वातावरण निर्माण। (बालबालिका तथा किशोरकिशोरी)
३. ज्येष्ठ नागरिकहरूको आधारभूत हक अधिकारको संरक्षण एवम् सम्मानजनक र सन्तुष्टिपूर्ण जीवनयापन। (ज्येष्ठ नागरिक)
४. सबै प्रकारका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू सक्षम, स्वावलम्बी र आत्मनिर्भर। (अपाङ्गता भएका व्यक्ति)
५. मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार कार्यको पूर्णतः नियन्त्रणवाट आत्म-सम्मानयुक्त मानव समाजको स्थापना। (मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार नियन्त्रण)
६. राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरूलाई सरकारको सुदृढ, मर्यादित र पारदर्शी भूमिकामार्फत् देशको आर्थिक-सामाजिक रुपान्तरण। (सामुदायिक तथा गैरसरकारी संस्थाहरू)

४. उद्देश्य

१. सबै वर्ग र क्षेत्रका महिलाहरूको आर्थिक-सामाजिक तथा राजनीतिक सशक्तीकरण गर्दै महिलाको मुलभूत अधिकार सुनिश्चित गर्नु । (लैङ्गिक समानता तथा महिला सशक्तीकरण)
२. लैङ्गिकतामा आधारित हिंसा, भेदभाव र बहिष्करणको अन्त्य गर्नु । (लैङ्गिक समानता तथा महिला सशक्तीकरण)
३. राजनीतिक, आर्थिक, सार्वजनिक लगायत सम्पूर्ण निर्णायक तहमा महिलाहरूको सार्थक र समान पहुँचका लागि समान अवसरहरूको सिर्जना गर्नु । (लैङ्गिक समानता तथा महिला सशक्तीकरण)
४. बालबालिका र किशोरकिशोरीको समग्र अधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्नु । (बालबालिका तथा किशोरकिशोरी)
५. बालबालिका र किशोरकिशोरीउपर हुने सबै प्रकारका भेदभाव, शोषण, हिंसा, उपेक्षा र दुर्व्यवहारको अन्त्य गर्नु । (बालबालिका तथा किशोरकिशोरी)
६. ज्येष्ठ नागरिकहरूको सम्मानजनक जीवनयापनका लागि आवश्यक सेवा सुविधा विस्तार गर्नु । (ज्येष्ठ नागरिक)
७. ज्येष्ठ नागरिकप्रति परिवार, समुदाय र राज्यको दायित्वबोध गराउनु । (ज्येष्ठ नागरिक)
८. सबै प्रकारका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई सम्मानपूर्ण र अवरोधमुक्त वातावरणमा जीवनयापनका लागि अवसर उपलब्ध गराउनु तथा सेवा सुविधाहरूमा उनीहरूको समतामूलक पहुँच बढाउनु । (अपाङ्गता भएका व्यक्ति)
९. अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको आर्थिक-सामाजिक सशक्तीकरण गर्नु । (अपाङ्गता भएका व्यक्ति)
१०. मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार नियन्त्रण गर्नु । (मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार नियन्त्रण)
११. पीडित तथा प्रभावितहरूको उद्धार, संरक्षण र पुनर्स्थापनाका सेवाहरूलाई प्रभावकारी बनाउनु । (मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार नियन्त्रण)
१२. राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरूलाई राष्ट्रिय प्राथमिकताको क्षेत्रमा परिचालन गर्नु । (सामुदायिक तथा गैरसरकारी संस्थाहरू)
१३. राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैर-सरकारी संस्थाहरूलाई पारदर्शी र उत्तरदायी बनाउनु । (सामुदायिक तथा गैरसरकारी संस्थाहरू)

५. रणनीति

१. लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण गर्दै शासन प्रणालीको प्रत्येक तह र विकास प्रक्रियाका सबै चरणमा महिलाहरूको उल्लेखनीय र निर्णयमा प्रभाव पार्न सक्ने गरी अर्थपूर्ण सहभागिता बढाउने । (लैङ्गिक समानता तथा महिला सशक्तीकरण)
२. लैङ्गिक हिंसा, भेदभाव र बहिष्करण अन्त्यको लागि निरोधात्मक न्यायमा पहुँच र संरक्षणात्मक उपायहरू अवलम्बन गर्ने । (लैङ्गिक समानता तथा महिला सशक्तीकरण)
३. लक्षित तथा सीमान्तकृत महिलाहरूको क्षमता अभिवृद्धि र जीवनस्तर सुधारका लागि संरक्षणात्मक सेवा उपलब्ध गराई सशक्तीकरण गर्ने । (लैङ्गिक समानता तथा महिला सशक्तीकरण)
४. मातृ स्वास्थ्य र प्रजनन स्वास्थ्यलगायतका आधारभूत स्वास्थ्य सेवाहरूका बारेमा महिलाको चेतना बढाई ती सेवामा सहज पहुँच सुनिश्चित गर्ने । (लैङ्गिक समानता तथा महिला सशक्तीकरण)
५. बालबालिकालाई गर्भावस्थादेखि नै आवश्यक स्वास्थ्य र पोषण सेवा सुनिश्चित गर्ने । (बालबालिका तथा किशोरकिशोरी)
६. बालबालिका र किशोरकिशोरीको शारीरिक, मानसिक र बौद्धिक विकासमा जोड दिने । (बालबालिका तथा किशोरकिशोरी)

७. बालबालिका र किशोरकिशोरीविरुद्ध हुने सबै प्रकारका हिंसा अन्त्यका लागि निरोधात्मक, उपचारात्मक र प्रवर्द्धनात्मक उपाय अवलम्बन गर्ने । (बालबालिका तथा किशोरकिशोरी)
८. सबै प्रकारका बालश्रम न्यूनीकरण तथा निषेध गर्ने । (बालबालिका तथा किशोरकिशोरी)
९. सडक बालबालिकाको उद्धार, संरक्षण, नियन्त्रण गर्ने । (बालबालिका तथा किशोरकिशोरी)
१०. ज्येष्ठ नागरिकप्रति हुने हिंसा तथा दुर्व्यवहार हटाई उनीहरूको अधिकारको संरक्षण गर्ने । (ज्येष्ठ नागरिक)
११. विशेष जोखिममा रहेका ज्येष्ठ नागरिकलाई लक्षित गरी पुनर्स्थापना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । (ज्येष्ठ नागरिक)
१२. सबैबाट ज्येष्ठ नागरिकलाई संरक्षण गर्ने कार्यलाई प्रोत्साहन गर्ने । (ज्येष्ठ नागरिक)
१३. पूर्वाधार एवम् सेवा प्रवाह गर्ने निकायहरूलाई अपाङ्गमैत्री बनाई पहुँच बढाउने । (अपाङ्गता भएका व्यक्ति)
१४. पूर्ण अपाङ्गता भएका व्यक्तिका लागि पुनर्स्थापना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । (अपाङ्गता भएका व्यक्ति)
१५. अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको लागि रोजगारी, उद्यमशीलता तथा स्वरोजगारका अवसर प्राप्त हुने वातावरण सिर्जना गर्ने । (अपाङ्गता भएका व्यक्ति)
१६. मानव बेचबिखन तथा ओसारपसारको दृष्टिले जोखिमोन्मुख समूह/समुदायहरूका लागि लक्षित निरोधका उपायहरू अवलम्बन गर्ने । (मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार नियन्त्रण)
१७. मानव बेचबिखन नियन्त्रण गर्न परिचालित संयन्त्र र संरचनाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने । (मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार नियन्त्रण)
१८. मानव बेचबिखन तथा ओसारपसारबाट पीडित/प्रभावितहरूको मानव अधिकारको संरक्षण गर्दै तिनीहरूको लागि एकीकृत सेवा प्रवाहको सुनिश्चितता गर्ने । (मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार नियन्त्रण)
१९. मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार नियन्त्रणका लागि दण्डहीनताको अन्त्य गरी पीडित/प्रभावितलाई न्यायमा पहुँच अभिवृद्धि गर्ने । (मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार नियन्त्रण)
२०. राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरूको लगानी राष्ट्रिय प्राथमिकताको क्षेत्रतर्फ निर्दिष्ट गरी समाज कल्याणको कार्यमा थप सहयोग पुर्याउने । (सामुदायिक तथा गैरसरकारी संस्थाहरू)
२१. स्थानीय गैरसरकारी संस्था तथा सामुदायिक संस्थाहरूको स्थानीय निकायसँगको समन्वय, सहभागिता र सहकार्यलाई उच्च, दिगो र फराकिलो बनाई समाजको आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा योगदान पुर्याउने । (सामुदायिक तथा गैरसरकारी संस्थाहरू)
२२. गैरसरकारी संस्थाहरूको परिचालन, नियमन, अनुमगन र मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी बनाई अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरूको सुशासन कायम गर्न सहयोग पुर्याउने । (सामुदायिक तथा गैरसरकारी संस्थाहरू)

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक तथा लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७४/७५ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					आ.व. २०७५/७६	आ.व. २०७६/७७	आ.व. २०७७/७८
१	ज्येष्ठ नागरिक दिवा सेवा (केन्द्र र जिल्लामा समेत)	वटा	७०	८७	१०७	१२०	१५०
२	निर्माण भएको वृद्धाश्रम	संख्या	६८	४०	७८*	१	१
३	प्रदेशस्तरीय ज्येष्ठ नागरिकमैत्री आश्रम संचालन	संख्या	-	-	२	२	३
४	सीपमूलक तालिम प्राप्त अपाङ्गता भएका व्यक्ति	संख्या	३००	३००	२५०	३३०	३४५
५	अपाङ्गता भएका व्यक्तिको पुनर्स्थापना	संख्या	३३	४७	१५०	१७०	१८०

क्र.सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७४/७५ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					आ.व. २०७५/७६	आ.व. २०७६/७७	आ.व. २०७७/७८
६	प्रदेशस्तरीय अपाङ्गता स्याहार केन्द्र	संख्या	-	-	२	२	३
७	बाल हेल्पलाइन नं. १०९८ संचालन	जिल्ला	१३	१२	१	१	२
८	अनाथ बालबालिकाको बालगृहमा पुनर्स्थापना	संख्या	१४६	२००	३००	१८०	१८०
९	जोखिमपूर्ण अवस्थाबाट उद्धार तथा पुनर्स्थापना गरिएका बालबालिका	संख्या हजारमा	७	४	३	७	९
१०	बालगृहहरूलाई मापदण्ड अनुकूल बनाउने	संख्या	१६८	५०	२५	१००	१५०
११	सहयोग प्राप्त सुस्त मनस्थिति केन्द्र	संख्या	९	२	३	-	-
१२	सुस्त मनस्थिति केन्द्रबाट सेवा प्राप्त बालबालिका	संख्या	१८७		६०	-	-
१३	प्रत्यक्ष लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट विनियोजन अनुपात	प्रतिशत	२३.१	२९.**	२७	३०	३३

नोट: *आगामी आ.व. देखि स्थानीय र प्रदेश तहले पनि संचालन गर्ने भएको, संघले गोठारमा बृद्धाश्रम निर्माण गर्ने ।

**विकास बजेट तर्फको उपलब्धि

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	९,३९८	९,२७३	१२५	-	५,९४७	३,४५१	-
२०७६/७७	१०,४२४	१०,२८४	१४१	-	६,५७७	३,८४८	-
२०७७/७८	११,५६६	११,४०८	१५९	-	७,२७६	४,२९०	-

८. कार्यक्रम/ आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु.लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन आर्थिक वर्षको उपलब्धि
१	३४००११	महिला बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय	महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र समाज कल्याणका क्षेत्रमा नीतिगत समन्वय र सहजीकरण ।	२०५२/५३			क्षेत्रगत नीति व्यवस्थापन र कार्यक्रमहरूको समन्वय एवम् सुपरिवेक्षण मार्फत् सेवा प्रवाह प्रभावकारी भएको हुने ।
२	३४००१३	समाज कल्याण परिषद्	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरूको काम कारवाहीमा समन्वय र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन ।	२०३४/०३५			राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरूको राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रमा परिचालन र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रभावकारी रूपमा भएको हुने ।
३	३४००१४	समाज कल्याण केन्द्र	अनाथ र असहाय ज्येष्ठ नागरिकहरूलाई आश्रय प्रदान र संरक्षण ।	२०३४/३५			पशुपति वृद्धाश्रम संचालन भई १८० जना अनाथ एवम् असहाय वृद्धवृद्धाहरूले आश्रय पाएको हुने ।
४	३४०१०१	महिला विकास कार्यक्रम	महिला विकास कार्यक्रमहरूको सहजीकरण, समन्वय र अनुगमन ।	२०३८/३९ सालबसाली			
५	३४०१०२	महिला सशक्तीकरण कार्यक्रम	नीति तथा योजना निर्माण र कर्मचारीहरूको क्षमता विकास ।	२०५३/५४ सालबसाली			महिला सशक्तीकरण, मानव बेचबिखन तथा लैङ्गिक हिंसा निवारणसम्बन्धी कार्यक्रम संचालन, विभिन्न कोषहरूको संचालनमार्फत् महिलाहरूको सशक्तीकरण भएको र लैङ्गिक सम्पर्क व्यक्तिहरूको क्षमता विकास भएको हुने ।
६	३४०१०५	समाज कल्याण कार्यक्रम (ज्येष्ठ नागरिक कार्यक्रम समेत)	ज्येष्ठ नागरिक र अपाङ्गता सम्बन्धी नीति नियम तर्जुमा तथा संरक्षण, विकास र पुनर्स्थापना ।	२०५३/५४ सालबसाली			७ वटा प्रदेशमा अपाङ्गता स्याहार केन्द्र र ज्येष्ठ नागरिकमैत्रीआश्रम स्थापना भएको हुने र तिनीहरूको आर्थिक एवं सामाजिक सशक्तीकरण भएको हुने ।
७	३४०१०७	बालकल्याण कार्यक्रम	बालबालिका कल्याण सम्बन्धमा संरक्षण र कार्यक्रमहरूको समन्वय ।	२०५३/५४ सालबसाली			बाल हिंसाविरुद्ध अभियान संचालन, उद्धार गरिएका बालबालिकाको पारिवारिक पुनर्स्थापना र सडक बालबालिकामूक्त अभियान संचालन भएको ।

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु.लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन आर्थिक वर्षको उपलब्धि
८	३४०१०८	बाल कल्याण समिति	बाल अधिकारको संरक्षण र, बाल कल्याण गृहहरूको अनुगमन ।	२०५९/६० सालबसाली			बाल हेल्पलाईन १०९८ संचालन तथा विस्तार भएको हुने, बालगृह मापदण्ड अनुकूल संचालन, जोखिमपूर्ण अवस्थाका बालबालिकाको उद्धार तथा पुनर्स्थापना र सडक बालबालिका व्यवस्थापन भएको हुने ।
९	३४०११२	लैङ्गिक हिंसा निवारणका लागि महिला संस्थाहरूको एकीकृत विकास कार्यक्रम	लैङ्गिक हिंसामा परेका तथा महिलाका राजनैतिक, आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तीकरण गर्नु ।	२०६९/७० मा शुरु			लैङ्गिक हिंसामा परेका महिलाहरूको अल्पकालिन पुनर्स्थापना भएको र मनोसामाजिक विमर्श मार्फत मानसिक सशक्तीकरण भएको हुने ।
१०	३४०११३	राष्ट्रपति महिला उत्थान कार्यक्रम	पिछडिएकाका समुदाय तथा सीमान्तकृत महिलाहरूको आर्थिक सशक्तीकरण तथा उद्यमशीलताको विकास गर्नु ।	२०७३/७४ सालबसाली			लैङ्गिक हिंसाविरुद्ध सचेतना बढेको हुने । सीमान्तकृत समुदायका महिलाहरू रोजगार तथा स्वरोजगार भएको र महिलाद्वारा उत्पादित बस्तुहरूको राष्ट्रिय प्रदर्शनमार्फत् बजार विस्तार भएको हुने ।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

संघीयताको मर्मअनुरूप तीनवटै तहमा समन्वय र सहकार्य, विभिन्न सरोकारवाला निकाय, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैर-सरकारी संस्थाहरूबीचमा समन्वय र सहकार्य, उपलब्ध वित्तीय तथा भौतिक स्रोतको उच्चतम उपयोग र महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता विषय क्षेत्रसँग सम्बन्धित राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय नयाँ मुद्दाहरूको सम्बोधन र प्रभावकारी अनुगमन मूल्याङ्कन पद्धतिको विकास र कार्यान्वयन भएमा प्रस्तावित कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन भई निर्धारित अपेक्षित उपलब्धिहरू प्राप्त हुनेछन् ।

५.७. श्रम तथा रोजगार

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले श्रम र रोजगारीको हकलाई मौलिक हकको रूपमा स्थापित गरी त्यसको कार्यान्वयनको लागि आवश्यक व्यवस्था गरेको छ। देशको कूल जनसंख्यामा आर्थिक रूपले सक्रिय जनशक्तिको हिस्सा ५७ प्रतिशत रहेको छ। कूल जनसंख्याको करिब २.३ प्रतिशत पूर्ण बेरोजगार र करिब ३० प्रतिशत अर्धबेरोजगार रहेको अवस्था छ। वर्तमान अवस्थामा वार्षिक ५ लाख १२ हजारभन्दा बढी युवाशक्ति श्रम बजारमा प्रवेश गर्छन्। सरकारले सुरक्षित, मर्यादित र प्रतिफलमुखी रोजगारीको व्यवस्थाको लागि राष्ट्रिय रोजगार नीति, २०७१ लागू गरेको छ। साथै, वैदेशिक रोजगारीमा जानेहरूका लागि निःशुल्क प्रवेशाज्ञा र हवाई टिकटसम्बन्धी व्यवस्था, श्रम स्वीकृति दिने कार्यलाई सहज बनाउन अनलाईन सेवा सुरु भएको र वैदेशिक रोजगारीमा घरेलु कामदार पठाउनेसम्बन्धी निर्देशिका, २०७२ लागू गरिएको छ। सामाजिक सुरक्षाको कार्यक्रमलाई व्यवस्थित गर्न योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा ऐन, २०७४ जारी भएको छ। आगामी कार्यक्रमहरू श्रम तथा रोजगारलाई सुरक्षित, मर्यादित र प्रतिफलमुखी र योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा व्यवस्थापनका लागि केन्द्रित रहेका छन्।

२. समस्या तथा चुनौती

हरेक वर्ष करिब ५ लाखको संख्यामा श्रमबजार प्रवेश गर्ने युवा जनशक्तिहरूको लागि रोजगारीको सिर्जना गर्नु, रोजगारमूलक तालिम कार्यक्रमहरूमा देखिएको दोहोरोपना हटाउनु, वैदेशिक रोजगारीलाई सुरक्षित, भरपर्दो र मर्यादित बनाई अन्तर्राष्ट्रिय श्रमबजारको पहिचान र गन्तव्य मुलुकहरूसँग द्विपक्षीय श्रम सम्झौता गर्नु विप्रेषणलाई उत्पादनमूलक क्षेत्रमा परिचालन गर्नु, उत्पादनमूलक रोजगारीको पर्याप्त सिर्जना गरी गरिबी न्यूनीकरण गर्नु, श्रम बजारमा रहेको सीपयुक्त जनशक्तिको माग र आपूर्तिबीचको असन्तुलनलाई कम गर्नु, योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा पद्धतिलाई जनतासम्म पहुँच पुऱ्याउनु, रोजगारीसम्बन्धी सूचनालाई सर्वसाधारणसम्म पहुँच पुऱ्याउनु रहेका छन्।

३. सोच

दक्ष, सीपयुक्त र उत्पादनमूलक मानव संसाधनको विकासद्वारा पर्याप्त रोजगारी एवम् स्वरोजगारका अवसरहरू सृजना।

४. उद्देश्य

१. स्वदेशमा मर्यादित रोजगारीका अवसरहरू सृजना गरी बेरोजगारी तथा अर्धबेरोजगारी न्यूनीकरण गर्दै रोजगारीको हकलाई सुनिश्चित गर्नु।
२. रोजगारीका लागि सीप तथा तालिमका अवसरहरू वृद्धि गरी प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने श्रमशक्तिको विकास गर्नु।
३. वैदेशिक रोजगारीलाई बढी उत्पादक, सुरक्षित, मर्यादित र व्यवस्थित बनाउँदै जानु।

५. रणनीति

१. लगानीमैत्री वातावरण सृजना गरी स्वदेशमै पर्याप्त र मर्यादित रोजगारी एवम् स्व-रोजगारीका अवसर सिर्जना गर्ने।
२. सीप तथा व्यावसायिक तालिमका अवसरहरूको विकास एवम् विस्तार गर्दै अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने श्रम शक्तिको उत्पादन गर्ने।
३. श्रमिकको हक अधिकारको संरक्षण तथा असल श्रम सम्बन्ध स्थापना गर्ने।
४. वैदेशिक रोजगारीलाई सुरक्षित, मर्यादित, भरपर्दो र प्रतिफलयुक्त बनाउने र प्राप्त विप्रेषणलाई उत्पादनमूलक क्षेत्रमा परिचालन गर्ने।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक तथा लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७४/७५ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
१.	रोजगारमूलक तालिम	जना (हजारमा)	१३	१३	२०	२१	२२
२.	सुरक्षित आप्रवासनका लागि सूचना तथा परामर्श केन्द्र स्थापना र सञ्चालन	जिल्ला	०	१०	१२	१२	१५
३.	द्विपक्षीय श्रम संझौता भएका मुलुक	देश	६	७	२	२	२
४.	सीप विकास तालिम केन्द्रहरूको स्तरोन्नति	संख्या	३	०	३	३	३
५.	वैदेशिक रोजगारीका गन्तव्य मुलुकहरूमा सुरक्षित श्रमगृहको विस्तार	संख्या	०	५	५	२	२
६.	सामाजिक सुरक्षा कोषमा सहभागीहरूको संख्या	जना (हजारमा)	१३	०	५०	२०	२०
७.	सामाजिक सुरक्षा कोषबाट सञ्चालन भएका आयोजनाहरू	संख्या	४	०	३	४	५
८.	सबै प्रकारका बालश्रम उन्मूलन	संख्या (लाख)	१	२	५	६	३

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	३९,३२८	३७,२५४	२,०७४	-	३८,१३३	१,१९५	-
२०७६/७७	४३,५७८	४१,२९४	२,२८४	-	४२,२४५	१,३३३	-
२०७७/७८	४८,३०२	४५,७८६	२,५१५	-	४६,८१४	१,४८८	-

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु.लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन आर्थिक वर्षको उपलब्धि
१.	३७९०९१	श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय	श्रम तथा रोजगार क्षेत्रसम्बन्धी नियमन अनुगमन मापदण्ड				श्रम तथा रोजगार क्षेत्रसम्बन्धी नियमन, अनुगमन र मापदण्ड निर्धारण भएको हुने ।
२.	३७९०९२	श्रम तथा व्यवसायजन्य सुरक्षा विभाग	श्रम व्यवस्थापन तथा श्रम सम्बन्ध, कार्यस्थलमा कामदारहरूको सुरक्षा तथा स्वास्थ्यसम्बन्धी प्रशिक्षण तथा परामर्श	२०५२/५३ सालबसाली			श्रम व्यवस्थापन तथा असल श्रम सम्बन्धको विकास भएको हुने । कामदारहरूको व्यवसायजन्य स्वास्थ्य तथा सुरक्षाको वृद्धि र अनिवार्य बीमा योजना लागू भएको हुने ।
३.	३७९०९७	वैदेशिक रोजगार विभाग	वैदेशिक रोजगार व्यवस्थापन				वैदेशिक रोजगार सुरक्षित र व्यवस्थित भएको हुने ।
४.	३७९०९८	वैदेशिक रोजगार न्यायाधीकरण					
५.	३७९०९९	वैदेशिक रोजगार प्रवर्द्धन बोर्ड	वैदेशिक रोजगार व्यवसायलाई व्यवस्थित र सहजीकरण				वैदेशिक रोजगारसम्बन्धी मुद्दाहरू निष्पक्ष र प्रभावकारी सुनुवाइ भएको हुने ।
६.	३७९१०४	व्यवसायिक तथा सीप विकास तालिम केन्द्र	सीपविकास तालिमको माध्यमबाट रोजगारी तथा आय आर्जनको कार्यक्रम संचालन गरी गरिबी निवारण	२०३३/३४ देखि सालबसाली			हाल रोजगारमूलक तालिम प्राप्त १३,०५९ जनाबाट वृद्धि भई २२ हजार पुगेको हुने ।
७.	३७९१०५	रोजगार प्रवर्द्धन कार्यक्रम	नेपाली महिला तथा पुरुषका लागि सुरक्षित र अधिकतम लाभदायी वैदेशिक रोजगार	२०७०/७१ देखि २०७४।७५	८०.४६		सुरक्षित आप्रवासन कार्यक्रम वृद्धि भएको हुने ।

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु.लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन आर्थिक वर्षको उपलब्धि
८.	३७१०७	सामाजिक सुरक्षा कोष	योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा योजना र निजी क्षेत्रको श्रमिकका अवकास कोषको व्यवस्थापन	२०६७/६८ निरन्तर	नखुल्ने		सामाजिक सुरक्षा कोष नियमावली तर्जुमा भएको हुने ।
९.	३७१०८	प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम	मलुक भित्र थप रोजगारी सिर्जना गरी क्रमश नेपालीलाई वैदेशिक रोजगारीमा जान नपर्ने अवस्थाको सिर्जना				मलुक भित्र थप रोजगारीका अवसर सिर्जना भई वैदेशिक रोजगारीमा जानेहरुको संख्या न्यूनीकरण हुने ।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

श्रम बजारको माग र जनशक्ति विकासका कार्यक्रमबीच तादात्म्यता तथा स्वस्थ श्रम सम्बन्धको विकास, सुरक्षित तथा भरपर्दो वैदेशिक रोजगारी, औपचारिक माध्यमबाट विप्रेषणको प्राप्ति र यसको सही सदुपयोगको सुनिश्चितता हुन सकेमा अपेक्षित प्रतिफल हासिल हुनेछन् । सामाजिक सुरक्षा कोषअनुरूप विभिन्न स्कीमहरू संचालन हुनेछन् । कृषि, उद्योग, पर्यटन तथा पूर्वाधारका क्षेत्रहरूमा पनि उत्पादनमूलक रोजगारी सृजना र वृद्धि गर्दै स्वदेशमा नै युवा जनशक्तिको लागि रोजगारीका अवसरहरू उपलब्ध हुनेछन् ।

परिच्छेद ६

पूर्वाधार क्षेत्र

६.१ ऊर्जा

१. पृष्ठभूमि

नेपालको लागि जलविद्युत् नै ऊर्जाको महत्वपूर्ण एवम् भरपर्दो स्रोत हो । नेपालको संविधानले जन-सहभागितामा आधारित स्वदेशी लगानीलाई प्राथमिकता दिँदै जलस्रोतको बहुउपयोगी विकास गर्ने नीतिगत व्यवस्था गरेको छ । ऊर्जा तथा जलस्रोत क्षेत्रको दिगो विकास, संरक्षण तथा प्रवर्द्धन गर्न तथा यस क्षेत्रको कार्यलाई विशिष्टीकरण गरी “समृद्ध नेपाल सुखी नेपाली” राष्ट्रिय लक्ष्य हासिल गर्न योगदान पुऱ्याउनु आगामी कार्यक्रमको ध्येय रहनेछ । साथै, दिगो विकास लक्ष्यको लक्ष्य नं. ७ ले पनि “सबैका लागि दिगो ऊर्जा” सहित यस क्षेत्रलाई विशेष जोड दिएको छ । वर्तमान अवस्थामा कुल जलविद्युत् जडान क्षमता १०४५ मेगावाट तथा विद्युत्मा जनसङ्ख्याको पहुँच ८७ प्रतिशत एवम् ६६ के.भी. वा सोभन्दा माथिको विद्युत् प्रसारण लाईनको कूल लम्बाई ३,४९६ किलोमिटर पुगेको छ । विद्युत्को बढ्दो मागलाई पूर्ति गर्दै मुलुकको आधुनिकीकरण तथा औद्योगिकीकरणका लागि जलविद्युत्का साना, मझौला तथा ठूला आयोजनाहरूलाई प्राथमिकताका आधारमा कार्यान्वयनमा लगी ऊर्जामा आत्मनिर्भर हुनेतर्फ अग्रसर हुनेगरी त्रिवर्षीय खर्च संरचना तर्जुमा गरिएको छ ।

साथै, राष्ट्रिय विद्युत् प्रसारण लाइन पुऱ्याउन कठिन भएका र छरिएर रहेका विकट ग्रामीण बस्तीहरूमा ऊर्जाको पहुँच तथा सुरक्षा सुनिश्चितता गर्दै दिगो विकास लक्ष्यबमोजिम सबैका लागि दिगो ऊर्जाको अवधारणा, जलवायु परिवर्तनको असर न्यूनीकरण, लैङ्गिक समानता लगायतका अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिवद्धताहरू कार्यान्वयन गर्न र हरित अर्थतन्त्रलाई प्रवर्द्धन गर्दै वातावरणीय सन्तुलन स्थापित गर्न नवीकरणीय उर्जा क्षेत्रको तीव्र विकास हुनु आवश्यक छ । हालसम्म नवीकरणीय उर्जाको स्रोतबाट ५५ मेगावाटभन्दा बढी विद्युत् उत्पादन भएको तथा समष्टिगत रूपमा ३६ लाख बढी घरधुरी नवीकरणीय ऊर्जाबाट लाभान्वित भएका छन् । यस क्षेत्रले देशको करिब १८ प्रतिशत जनतामा विद्युत्को पुऱ्याउनुका साथै करिब ३० हजार रोजगारी सिर्जना गरेको छ ।

२. समस्या तथा चुनौती

विद्युत् उत्पादन, प्रसारण र वितरण लाइन आयोजनाहरूको निर्माणमा कम्पनी र परामर्शदाता कम्पनीहरूको लापरवाही र काममा ढिलाई गर्ने प्रवृत्तिले समयमा काम सम्पन्न नहुने, जग्गा प्राप्ति तथा मुआब्जा वितरणमा कठिनाई, लाभ लागतको समुचित बाँडफाँटसम्बन्धी नीतिगत व्यवस्थाको कमी, नवीकरणीय उर्जाको क्षेत्रमा अपेक्षाकृत लगानी हुन नसक्नु जस्ता समस्याहरू विद्यमान छन् । मुलुकको आधुनिकीकरण र औद्योगिकीकरणसँगै तीव्र वृद्धि हुन थालेको जलविद्युत्को माग पूरा गर्नु, आयोजना संचालनका लागि विभिन्न सरोकारवाला निकायहरूबीच समन्वय गर्नु, जलविद्युत्, उत्पादनमा निजी क्षेत्रको योगदान सीमित रहनु जलविद्युत् विकासका प्रमुख चुनौतीहरू रहेका छन् ।

३. सोच

जलविद्युत्को तीव्र विकासमार्फत् मुलुकमा दिगो विकास र समृद्धि । (ऊर्जा)

ऊर्जाको प्रयोगबाट दिगो आर्थिक विकास । (नवीकरणीय ऊर्जा)

४. उद्देश्य

१. जलविद्युत् सेवाको विस्तार गरी सबै घरपरिवार र क्षेत्रको सहज पहुँच सुनिश्चित गर्नु । (ऊर्जा)
२. स्वच्छ र नवीकरणीय ऊर्जाको उत्पादन बढाई आधुनिक ऊर्जाको पहुँच बढाउनु । (ऊर्जा)
३. राष्ट्रिय विद्युत् प्रसारण लाईन नपुगेका तथा पुऱ्याउन लागत प्रभावकारी नभएका क्षेत्रहरूमा वैकल्पिक विद्युत् सेवाको पहुँच बढाई आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा टेवा पुऱ्याउनु । (नवीकरणीय ऊर्जा)

५. रणनीति

- जलविद्युत्मा लगानी बढाई विद्युत् उत्पादनमा वृद्धि गर्ने । (ऊर्जा)
- विद्युत्को प्रसारण व्यवस्थालाई थप सुदृढ तथा विस्तार गर्ने । (ऊर्जा)
- वितरण प्रणालीलाई प्रभावकारी बनाई विद्युत्को पहुँच सर्वसुलभ बनाउने । (ऊर्जा)
- विद्युत् उत्पादन सम्मिश्रण समेतको माध्यमबाट ऊर्जा सुरक्षाको प्रत्याभूति गर्ने । (ऊर्जा)
- नवीकरणीय ऊर्जाको विस्तार गरी ऊर्जा आपूर्ति प्रणालीको उल्लेख्य अंशको रूपमा यसलाई विकास गर्ने । (नवीकरणीय ऊर्जा)
- पहुँच नपुगेका क्षेत्र, वर्ग र समूहसम्म नवीकरणीय ऊर्जा र यसको प्रविधिको पहुँच बढाउने । (नवीकरणीय ऊर्जा)
- नवीकरण ऊर्जामा जनताको पहुँच बढाई जीवनस्तरमा सुधार र रोजगारीमा वृद्धि गर्ने । (नवीकरणीय ऊर्जा)

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक तथा लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७४/७५ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					आ.व. २०७५/७६	आ.व. २०७६/७७	आ.व. २०७७/७८
१	जलविद्युत् उत्पादन क्षमता	मे.वा.	९६८	१०४५	१८०५	२११४	२४४६
२	निर्माण कार्य शुरू गरिने विद्युत् आयोजना क्षमता	मे.वा.	२३३२	४३३२	४५७२	६००२	६६७७
३	प्रसारण लाइन निर्माण (६६ के.भी.भन्दा बढी)	कि.मी.	३४३०.३९	३४९६	४२५७	५८०४	६६४९
४	३३ के.भी. प्रसारण लाइन विस्तार	कि.मी.	४४६३	४५२०	४९७५	६६१८	८११८
५	११ के.भी. प्रसारण लाइन विस्तार	कि.मी.	३०३२३	३१४८९	३२३८९	३५८१९	३८८१९
६	विद्युत् चुहावट	प्रतिशत	२३	२०.९	१८.९	१७.९	१६.९
७	राष्ट्रिय विद्युत् प्रणालीबाट विद्युत्मा पहुँच प्राप्त गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत	६४	६९	७५	८०	८५
८	राष्ट्रिय विद्युत् प्रणालीबाट विद्युत्मा पहुँच प्राप्त घरधुरी	संख्या (हजारमा)	३१५८	४०००	४३००	५०००	५५००
९	प्रतिव्यक्ति विद्युत् खपत	कि.वा. घण्टा		१६४	१७०	२७५	३००
१०	रोजगारी सिर्जना	संख्या (हजारमा)	१८	१८	२०	२०	२५
११	लघु तथा साना जलविद्युत् आयोजनाबाट विद्युत् उत्पादन	मे.वा.	२८.५	३०.७	३३.७	३४.७	३५.७

क्र.सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७४/७५ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					आ.व. २०७५/७६	आ.व. २०७६/७७	आ.व. २०७७/७८
१२	घरेलु सौर्य विद्युत् प्रणालीबाट विद्युत् उत्पादन घरघुरी	संख्या	७९,४२७६	८५,९९७६	९१,४९,४६	९५,९२७८	१०१,४२७८
१३	वायु उर्जा प्रणालीबाट विद्युत् उत्पादन	कि.वा.	१६४	२००	७००	१२००	१५००
१४	सुधारिएको चुलो जडान	संख्या (हजारमा)	१०२४	१४२६	१५०५	१३८७	१८३७
१५	घरायसी बायोग्यास प्लान्ट जडान	संख्या (हजारमा)	३९४	४३८.९	४६३.९	५००	६००
१६	संस्थागत र सामुदायिक बायोग्यास प्लान्ट जडान	संख्या (हजारमा)	१७०	२२६	३२६	४००	५००

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	८२१,५०४	३९,१११	२०१,५०६	५८०,८८७	३९४,३६७	४०,६७९	३८६,४५८
२०७६/७७	९३६,४८८	४९,९२१	२३४,८२२	६५१,७४५	४५२,५५७	४७,२५५	४३६,६७६
२०७७/७८	१,०७५,८२३	६०,९२५	२७३,६८५	७४१,२१३	५१९,३४८	५७,८३०	४९८,६४४

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु.लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन आर्थिक वर्षको उपलब्धि
१.	३०८०११	ऊर्जा जलश्रोत तथा सिंचाई मन्त्रालय	ऊर्जा विकास	सालवसाली	-	-	ऊर्जा विकासको नीति, मापडण्ड तयारी तथा अनुगनम र नियमन भएको हुने ।
२.	३०८०१२	विद्युत् विकास विभाग	ऊर्जा विकास	सालवसाली	-	-	विभिन्न आयोजनाहरूको सम्भाव्यता अध्ययन र विस्तृत आयोजना अध्ययनका कार्यहरू सम्पन्न गरी निमार्णका लागि आयोजनाहरू तयार भएको हुने ।
३.	३०८०१३	विद्युत् नियमन आयोग	ऊर्जा विकास	सालवसाली	-	-	विद्युत् महसुल निर्धारणसम्बन्धी कार्यहरू भएको हुने ।
४.	३०८१०१	जल तथा ऊर्जा आयोग	जलश्रोतको एकीकृत विकास एवम् व्यवस्थापन	सालवसाली	-	-	नेपालको कुल जलविद्युत् संभाव्य उत्पादन क्षमताको मूल्याङ्कन तथा आंकलनसम्बन्धी अध्ययन कार्यसम्पन्न भएको हुने ।
५.	३०८१०२	नदी बेसिन योजना तथा जलविद्युत् विकास गुरुयोजना तर्जुमा आयोजना	जलश्रोतको एकीकृत विकास एवम् व्यवस्थापन	२०७१/७२ देखि २०७६/७७			जलश्रोतको एकीकृत विकास एवम् व्यवस्थापनका लागि कर्णाली, गण्डकी, पश्चिम राप्ती र बबई नदी बेसिनहरूको एकीकृत योजना तर्जुमा भएको हुने ।
६.	३०८१०३	विद्युत् विकासमा निजी क्षेत्रको प्रवर्द्धन	निजी क्षेत्रको लगानी प्रवर्द्धन तथा सहजीकरण	सालवसाली	-	-	निजी क्षेत्रको लगानी प्रवर्द्धन तथा सहजीकरण भएको हुने ।
७.	३०८१०४	सप्तकोशी बहुउद्देश्यीय आयोजना		२०५७/५८ देखि २०७६/७७	रु.१४३ करोड		सप्तकोशी बहुउद्देश्यीय आयोजना तथा सुनकोशी स्टोरेज कम डार्डभर्सन आयोजनाको विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु.लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन आर्थिक वर्षको उपलब्धि
							(डि.पि.आर.) तयार भएको हुने ।
८.	३०८१०५	पंचेश्वर बहुउद्देश्यीय आयोजना		२०४४/४५ देखि २०७९/८०			विस्तृत वातावरण व्यवस्थापन योजना तथा तयार भएको हुने ।
९.	३०८१०६	जलविद्युत् आयोजना अध्ययन	आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन, विस्तृत डिजाइन तथा बोलपत्र तयार	सालवसाली	-	-	साना ठूला गरेर ५० वटा विस्तृत इन्जिनियरिङ डिजाइन, पूर्वसंभाव्यता, वातावरणीय तथा पहिचान अध्ययन र अध्ययन अद्यावधिक तथा अन्य अध्ययन कार्य भएको हुने ।
१०.	३०८१०७	जलविद्युत् आयोजना सम्बन्धी मापदण्ड	जलविद्युत् सम्बन्धी मापदण्डहरू तयार	२०५७/५८ देखि सुरु भएको समाप्ति अवधि यकिन नभएको			आवश्यकता बमोजिम जलविद्युत् आयोजना तथा विद्युत् प्रणालीको अध्ययन गर्न तथा त्यससँग सम्बन्धित निर्देशिकाहरू तयार भएको हुने ।
११.	३०८११२	बुढीगंगा जलविद्युत् आयोजना	विद्युत् उत्पादन तथा राष्ट्रिय प्रसारण प्रणालीमा आबद्धित हुने	२०६९/७० देखि २०७६/७७	८ अर्व	२० मे.वा. क्षमताको विद्युत् राष्ट्रिय प्रसारण प्रणालीमा आबद्ध गर्ने ।	अध्ययन सम्पन्न भई निर्माणका लागि टेण्डर ठेक्का प्रक्रिया अगाडी बढाइएको हुने ।
१२.	३०८११३	बुढी गण्डकी जलविद्युत् आयोजना विकास समिति	१२०० मे.वा. विद्युत् उत्पादन तथा राष्ट्रिय प्रसारण प्रणालीमा आबद्धित हुने	२०६७/६८	३ खर्व	१२०० मे.वा. जडित क्षमताबाट वार्षिक ३४०० मे.वा. आवर विद्युत्शक्ति उत्पादन भई आर्थिक-सामाजिक रुपान्तरणका लागि आवश्यक विद्युतीय उर्जा उत्पादन हुने ।	मुआब्जा वितरण सम्पन्न भई निर्माणको चरणमा प्रवेश भएको हुने ।

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु.लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन आर्थिक वर्षको उपलब्धि
१३.	३०८११४	नलगाड जलविद्युत् आयोजना विकास समिति	विद्युत् उत्पादन तथा राष्ट्रिय प्रसारण प्रणालीमा आवद्धित हुने	२०६४/६५ देखि २०७६/७७	८० अर्ब	४१० मेगावाट विद्युत् उत्पादनमार्फत् मुलुकको आर्थिक, सामाजिक रूपान्तरणका साथै समग्र विद्युतीय प्रणाली एवम् जडित क्षमतामा सन्तुलनको अनुपात कायम हुने ।	४१० मेगावाट विद्युत् उत्पादन मार्फत् मुलुकको आर्थिक-सामाजिक रूपान्तरणका लागि आवश्यक विद्युतीय उर्जा उपलब्ध भएको हुने ।
१४.	३०८११५	विद्युत् विकास दशक सम्बन्धी कार्ययोजना	१५००० मेगावाट विद्युत् उत्पादन	२०७३/७४ देखि २०८५/८६	-	-	१० वर्षभित्र १५,००० मेगावाट विद्युत् उत्पादन भएको हुने ।
१५.	३०८११७	वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन केन्द्र	नवीकरणीय ऊर्जाको विकास ।	सालबसाली	-	-	नवीकरणीय ऊर्जाको तीव्र विकासमार्फत् मुलुकका दिगो आर्थिक विकास र समृद्धिका योगदान पुर्याइएको हुने ।
१६.	३०८११८	राष्ट्रिय ग्रामिण तथा नवीकरणीय उर्जा कार्यक्रम	नवीकरणीय ऊर्जाको विकास ।	सालबसाली	-	-	छरिएर रहेको ग्रामीण क्षेत्रमा नवीकरणीय ऊर्जाको तीव्र विकासमार्फत् ग्रामीण क्षेत्रको विकासमा सहयोग पुर्याएको हुने ।
१७.	५०११०५	१३२ के.भी. तथा अन्य प्रसारण लाईन	प्रसारण लाईन निर्माण तथा अन्य विद्युतीय कार्य निर्माण गर्ने ।	सालबसाली	-	-	दक्षिणी काठमाडौंको वितरण प्रणालीमा सुधार, एवम् ५ देखि ६ प्रतिशत प्राविधिक चुहावट घटाइएको हुने ।
१८.	५०११०६	थानकोट चापागाउ भक्तपुर १३२ के.भी. प्रसारण लाईन आयोजना	प्रसारण लाईन निर्माण गर्ने ।	२०५५/५६ २०७६/७७	१ अर्ब ८८ करोड	दक्षिणी काठमाडौंको वितरण प्रणाली सुधार एवं प्राविधिक चुहावट घटाउन मद्दत पुग्ने ।	भक्तपुर, ललितपुर तथा काठमाडौंको ट्रान्समिसन लाइनमा सुधार भएको हुने ।

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु.लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन आर्थिक वर्षको उपलब्धि
१९.	५०११०७	अन्य ३३ के.भी. तथा सब-स्टेशन आयोजना	प्रसारण लाईन निर्माण तथा सब-स्टेशन निर्माण गर्ने ।	२०५५/५६ देखि सालबसाली	-	-	प्रसारण लाईनको निर्माण तथा सबस्टेशनहरूको निर्माण गरी वितरण प्रणालीमा सुधार भएको हुने ।
२०.	५०१११०	जलविद्युत् सुदृढीकरण आयोजना	जलविद्युत् केन्द्रहरूको मर्मत संभार एवम् सुदृढीकरण गर्ने ।	२०६५/६६	४.१५	कुलेखानी, देवीघाट, गण्डक, त्रिशुली, सेती, सुन्दरीजल, सुनकोशी, मर्स्याडिदी मोदी, चतरा, तिनाऊ आदि ज.वि. केन्द्रहरूको मर्मत संभार एवम् सुदृढीकरण हुने ।	१४ वटा ज.वि. केन्द्रहरूको मर्मत संभार एवम् सुदृढीकरण भएको हुने ।
२१.	५०११११	सामुदायिक तथा अन्य ग्रामीण विद्युतीकरण	ग्रामीण विद्युतीकरण कार्य सञ्चालन गर्ने ।	सालबसाली	४ अर्ब	-	स्थानीय समुदायको १०% र नेपाल सरकारको ९०% लगानीमा राष्ट्रिय प्रसारण प्रणालीको पहुँच नपुगेको स्थानमा विद्युतीकरण कार्य सञ्चालन भएको हुने ।
२२.	५०१११४	कुलेखानी तेस्रो जलविद्युत् आयोजना		२०६२/६३ देखि २०७५/७६	२ अर्ब ३३ करोड	१४ मे.वा. विद्युत उत्पादन भई केन्द्रीय ग्रीडमा आवद्ध भएको हुने ।	१४ मे.वा. विद्युत उत्पादन भई केन्द्रीय ग्रीडमा आवद्ध भएको हुने ।
२३.	५०१११८	चमेलियागाड जलविद्युत् आयोजना		२०६४/६५ सुरु भई हाल सम्पन्न	१६ अर्ब ८० करोड	३० मे.वा. विद्युत उत्पादन भई केन्द्रीय ग्रीडमा आवद्ध भएको ।	निर्माण कार्य सम्पन्न भई केन्द्रीय ग्रीडमा आवद्ध भएको ।
२४.	५०१११९	जलाशययुक्त आयोजनाहरूको छनौट तथा संभाव्यता अध्ययन	जलाशययुक्त जलविद्युत् आयोजनाहरूको सम्भाव्यता अध्ययन	२०६८/६९ देखि २०७५/७६	८ खर्ब २८ अर्ब	दूधकोशी, तमोर, उत्तर गंगा र आँधी खोला आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन, विस्तृत डिजाईन तथा बोलपत्र तयार गर्ने ।	दूधकोशी, तमोर, उत्तरगंगा र आँधीखोला आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन, विस्तृत डिजाईन तथा बोलपत्र तयार भएको हुने ।

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु.लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन आर्थिक वर्षको उपलब्धि
२५.	५०११२०	ठुला तथा मझौला जलविद्युत् अध्ययन आयोजना	जलविद्युत् आयोजनाहरूको विस्तृत सम्भाव्यता अध्ययन	२०६६/६७ देखि २०७७/७८		-	चैनपुर सेती तथा अपर अरुण आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन, विस्तृत डिजाइन तथा बोलपत्र तयार भएको हुने ।
२६.	५०११२१	माथिल्लो तामाकोशी जलविद्युत् आयोजना	४५६ मे.वा. विद्युत् राष्ट्रिय प्रसारण प्रणालीमा आवद्धित हुने	२०६६/६७ देखि २०७५/७६	६० अर्व	४५६ मे.वा. विद्युत उत्पादन गरी गोगर-खिम्ती प्रसारण लाईन मार्फत् केन्द्रीय ग्रीडमा जोड्ने ।	४५६ मे.वा. विद्युत उत्पादन गरी गोगर-खिम्ती प्रसारण लाईन मार्फत केन्द्रीय ग्रीडमा जोडिएको हुने ।
२७.	५०११२२	माथिल्लो त्रिशुली ३ ए जलविद्युत् आयोजना	विद्युत् राष्ट्रिय प्रसारण प्रणालीमा आवद्धित हुने	२०६५/६६ देखि २०७७/७८	१८ अर्व	६० मे.वा. विद्युत केन्द्रीय ग्रीडमा आवद्ध भएको हुने ।	आगामी २ वर्षभित्रमा निर्माण सम्पन्न भई ६० मे.वा. विद्युत केन्द्रीय ग्रीडमा आवद्ध भएको हुने ।
२८.	५०११२३	राहुघाट जलविद्युत् आयोजना	विद्युत् राष्ट्रिय प्रसारण प्रणालीमा आवद्धित हुने	२०६६/६७ देखि २०८१/८२	९ अर्व	टेन्डर अवार्ड भएको मितिले ५ वर्षमा निर्माण कार्य सम्पन्न हुने ।	निर्माण कार्य संचालन भइरहेको हुने ।
२९.	५०११३३	तनहुँ जल विद्युत् आयोजना	१४० मे.वा विद्युत् राष्ट्रिय प्रसारण प्रणालीमा आवद्धित हुने	२०६६/६७ देखि २०८१/८२	४६ अर्व ३५ करोड	१४० मे.वा. विद्युत उत्पादन भई केन्द्रीय ग्रीडमा आवद्ध हुने ।	निर्माण कार्य संचालन भइरहेको हुने ।
३०.	५०११४८	माथिल्लो मोदी ए. जलविद्युत् आयोजना	४२ मे.वा.विद्युत् राष्ट्रिय प्रसारण प्रणालीमा आवद्धित हुने	२०६८/६९	७ अर्व	४२ मे.वा. विद्युत उत्पादन भई केन्द्रीय ग्रीडमा आवद्ध हुने ।	ने.वि.प्रा.मार्फत नयाँ संझौता भई निर्माण कार्य शुरु भएको हुने ।
३१.	५०११५०	नेपाल भारत विद्युत् प्रसारण तथा व्यापार आयोजना	अन्तरदेशीय प्रसारण लाईन निर्माण	२०६८/६९ देखि २०८१/८२	९ अर्व ५० करोड	नेपाल भारतबीच विद्युत् व्यापार कार्य हुने ।	ढल्केवर-मुजफपुर, हेटौडा -दुहवी (४०० के.भी.)२२८ कि.मि. प्रसारण लाईन थप हुने ।

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु.लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन आर्थिक वर्षको उपलब्धि
३२.	५०११७२	पुर्ननविकरणीय तथा क्षमता विस्तार आयोजना	सौर्य उर्जा केन्द्रीय प्रणालीमा थप	२०७१/७२ देखि २०८०/८१	५ अर्ब १० करोड	२५ मे.वा. क्षमताको सौर्य उर्जा केन्द्रीय प्रणालीमा थप हुने ।	निर्माण कार्य संचालन भइरहेको हुने ।
३३.	५०११७४	तामाकोशी पाचौँ जलविद्युत् आयोजना	१०१ मे.वा. विद्युत् राष्ट्रिय प्रसारण प्रणालीमा आवद्धित हुने	२०६५/६६ देखि २०७५/७६	१५.५	१०१ मे.वा. विद्युत् उत्पादन भई केन्द्रीय ग्रीडमा जोडिने ।	६० प्रतिशत सिभिल कार्य सम्पन्न भएको हुने ।
३४.	५०११७५	जलविद्युत् लगानी तथा विकास कम्पनी लिमिटेड	विद्युत् राष्ट्रिय प्रसारण प्रणालीमा आवद्धित हुने	सालबसाली	-	-	निर्माणाधीन तथा नयाँ शुरु हुने जलविद्युत् आयोजनाहरूको लागि स्वदेशी तथा विदेशी लगानीका स्रोतहरूको पहिचान गरी आर्थिक सहयोग प्राप्त गरिएको हुने ।
३५.	५०११७८	जलविद्युत् उत्पादन, प्रसारण र व्यापार सम्बन्धी कम्पनीहरू	सरकारले आवश्यकता बमोजिम आयोजनामा शेयर लगानी	२०७३/७४ देखि सुरु - समाप्ति अवधि यकिन नभएको	-	-	उत्पादन, प्रसारण र व्यापार कम्पनीहरूमा सरकारी शेयर लगानी भएको हुने ।
३६.	५०११८३	विद्युत् उत्पादन कम्पनी लिमिटेड	कम्पनी मार्फत् जलविद्युत् आयोजनाहरूको अध्ययन तथा निर्माण	२०७३/७४ देखि निरन्तर	-	-	कम्पनीमार्फत ५ वटा जलविद्युत् आयोजनाहरूको अध्ययन सम्पन्न भएको हुने ।
३७.	५०११८४	राष्ट्रिय प्रसारण ग्रीड कम्पनी लिमिटेड	कम्पनी मार्फत जलविद्युत् आयोजनाहरूको प्रसारण लाईन अध्ययन तथा निर्माण	२०७३/७४ देखि सुरु - समाप्ति अवधि नभएको	अध्ययन सम्पन्न भएपछि निर्धारण हुने	भविष्यमा निर्माण गर्न सकिने संभावित प्रसारण लाईन आयोजनाहरूको अध्ययन गर्ने ।	२२० र ४०० के.भी. प्रसारण लाईन आयोजनाको अध्ययन सम्पन्न भएको हुने ।

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु.लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन आर्थिक वर्षको उपलब्धि
३८.	५०११८५	अपर अरुण जलविद्युत् आयोजना कम्पनी लिमिटेड	३३५ मे.वा.विद्युत् राष्ट्रिय प्रसारण प्रणालीमा आबद्धता ।	२०७२/७३ देखि सुरु - समाप्ति अवधि यकिन नभएको	यकिन नभएको	३३५ मे.वा. विद्युत उत्पादन भई केन्द्रीय ग्रीडमा जोडिने ।	विस्तृत अध्ययन सम्पन्न भएको हुने ।
३९.	५०११८६	पावर सेक्टर रिफर्म एंड सस्टेनेबल हाईड्रोपावर डेभलपमेण्ट प्रोजेक्ट (ऊर्जा क्षेत्र सुधार तथा दिगो जलशक्ति विकास)	जलविद्युत् आयोजनाहरूको दिगो विकास	२०७३/७४ देखि सुरु - समाप्ति अवधि यकिन नभएको	यकिन नभएको	-	जलविद्युत् आयोजनाहरूको दिगो विकास भएको हुने ।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

जलविद्युत् क्षेत्रमा लगानीको लागि पूँजी बजार अभिप्रेरित हुने, विद्युत् सेवा उपलब्ध गराउनका लागि पर्याप्त पूर्वाधारको सुनिश्चितता रहने, एकीकृत मुआब्जा वितरण नीति तयार हुने, आयोजना निर्माण कार्य, प्रसारण लाईन तथा वितरण लाईन निर्माण गर्ने कार्य समयमै सम्पन्न हुने र सम्बन्धित निकाय, सरोकारवाला पक्ष तथा जनताबीच उचित समन्वय कायम हुनेछ । उक्त कार्यहरू उचित समयमा व्यवस्थापन गर्न नसकिएमा जोखिम सिर्जना भई अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुन नसक्ने जोखिम रहनेछ ।

६.२. भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात

१. पृष्ठभूमि

मुलुकको आर्थिक विकास र सामाजिक एकीकरणका लागि सडक यातायातले महत्वपूर्ण सहयोग पुऱ्याउँछ । यसै कुरालाई ध्यानमा राखी सडक सञ्जाल विस्तार तथा पूल निर्माण कार्यलाई प्राथमिकताका साथ अघि बढाइएको छ । हुम्ला र डोल्पा जिल्लाका सदरमुकाम मात्र सडक यातायातले जोड्न सकिएको छैन । मध्यपहाडी लोकमार्ग, काठमाण्डौं तराई-मधेश जोड्ने द्रुतमार्ग, हुलाकी मार्ग तथा उत्तर-दक्षिण कोरिडोर सडकहरूलाई उच्च प्राथमिकताका साथ राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाको रुपमा निर्माण कार्य अघि बढाइएको छ । भूकम्पबाट क्षतिग्रस्त सडक संरचनाहरूको प्राथमिकताका साथ मर्मत तथा पुनःनिर्माण भइरहेको छ ।

आगामी तीन वर्षमा पूर्व-पश्चिम राजमार्गको संभाव्य खण्ड एवम् पुलहरूलाई चार लेनमा विकसित गर्ने तथा केही सडक जंक्सनहरूको सुधार कार्यको थालनी, नारायणघाट-मुग्लिङ सडक दुई लेन स्ट्यान्डर्डमा स्तरोन्नति सम्पन्न, र मध्यपहाडी लोकमार्ग अन्तर्गतको कालोपत्रे नभएका सडक खण्डहरूलाई क्रमशः दुई लेनको कालोपत्रे स्तरमा निर्माण गरिनेछ । डोल्पा जिल्ला सदरमुकामलाई आ.व. २०७४/७५ भित्रै सडक संजालमा जोडिने, हुम्ला जोड्ने सडक निर्माण र पूर्व-पश्चिम विद्युतीय रेलमार्गको निर्माण कार्यलाई महत्वकासाथ अघि बढाइनेछ । सेती लोकमार्गका साथै महाकाली, भेरी तथा मेची कोरिडोरलाई समेत उच्च प्राथमिकताका साथ निर्माण कार्यलाई अगाडि बढाइनेछ ।

२. समस्या तथा चुनौती

दक्ष जनशक्तिको तथा कामदारहरूको कमी, अपर्याप्त श्रोत साधन, देशको जटिल भौगोलिक बनावट, साना आयोजनाहरूमा बढी समय र श्रोत खर्च गर्नुपर्ने, विष्फोटक पदार्थको अभाव, निर्माण सामग्रीको पर्याप्त उपलब्धतामा जटिलता हुनु, ठूला तथा सामरिक महत्वका आयोजनाहरूमा आवश्यक ध्यान केन्द्रित गर्न नसक्नु, सडक तथा पूलहरूमा बढ्दो आर्थिक दायित्व, कमजोर ठेक्का व्यवस्थापन, निर्मित सडक तथा पूलहरूको मर्मत सम्भार र सडक सम्पत्तिको सुरक्षा यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरूको रुपमा रहेका छन् ।

सर्वसाधारण जनताहरूलाई पहाडी क्षेत्रमा चार घण्टा र तराई क्षेत्रमा दुई घण्टाको पैदल यात्रापछि सर्वसुलभ सडक यातायातमा पहुँच हुने गरी सडक सञ्जाल निर्माण गर्नुका साथै अन्य आर्थिक क्रियाकलापमा वृद्धि गरी निर्मित संरचनाहरूबाट उचित प्रतिफल प्राप्त गर्नु, सञ्चालनमा रहेका सडक तथा पूलहरूको उपयोगमा दिगोपना कायम गर्नु, सडकको पहुँच विस्तारमा क्षेत्रीय सन्तुलन कायम गर्नु, जैविक विविधताको संरक्षण गर्नु, सडक निर्माणबाट हुने सम्भावित प्राकृतिक प्रकोपहरूलाई कम गर्नु, सडक तथा पूल निर्माणमा निजी क्षेत्रलाई सहभागी गराउनु यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौतीहरू हुन् । सडक तथा पूलहरूलाई प्राथमिकताका साथ मर्मत संभार गरि यथोचित संरक्षण गर्नुका साथै सडक सवारी सुरक्षार्तर्फ विशेष कार्यक्रम लागू गरी सडक दुर्घटनाबाट हुने जनधनको क्षतिलाई उल्लेख्य रुपमा न्युनीकरण गर्दै सडक प्रयोगकर्ताहरूलाई सर्वसुलभ तथा सुरक्षित यातायात सेवा उपलब्ध गराउनु पनि चुनौतिपूर्ण नै रहेको छ ।

३. सोच

सडक यातायातको विकासमार्फत् आर्थिक-सामाजिक एकीकरण, प्रादेशिक सन्तुलन र आर्थिक समृद्धि ।

४. उद्देश्य

१. प्रभावकारी, दिगो, भरपर्दो, सुरक्षित, वातावरणमैत्री र कम खर्चिलो यातायात सेवामार्फत् आर्थिक क्रियाकलाप विस्तार र सेवा प्रवाहको प्रभावकारिता बढाउनु ।
२. संघ र प्रदेशहरूबीच, प्रदेश-प्रदेशबीच, प्रदेश र स्थानीय तहबीच र छिमेकी मुलुकहरूसँगको व्यापारिक सम्बन्ध विस्तार गर्नु ।

५. रणनीति

१. प्रादेशिक पहुँच र आर्थिक वृद्धिलाई योगदान पुग्ने गरी सुरक्षित यातायात पहुँच र सुविधा विस्तार गर्ने ।
२. कृषि, उद्योग, व्यापार, जलविद्युत्, पर्यटन, शिक्षा र स्वास्थ्य सेवामा पहुँच बढाउने गरी यातायात विस्तार गर्ने ।
३. अन्तरदेशीय नाका र यातायात सञ्जाल जोड्ने सडकहरूको विकास, विस्तार र सुदृढीकरण गर्ने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७४/७५ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					आ.व. २०७५/७६	आ.व. २०७६/७७	आ.व. २०७७/७८
१	जम्मा सडक निर्माण	कि.मि.	२९,७३१	७००	७००	५००	५००
२	सडक स्तरोन्नति, पुनःनिर्माण र सुदृढीकरण	कि.मि.	१३३३३	१०००	११००	१२००	१२००
३	आवधिक मर्मत सम्भार	कि.मि.	-	६००	६००	७००	७००
४	नियमित मर्मत सम्भार	कि.मि.	१८७००	१००००	१०५००	७०००	७०००
५	रोजगारी सिर्जना	संख्या हजारमा	३८	४५	४५	४५	४५
६	पूल निर्माण	संख्या	१९५२	१२५	१२५	१००	१००
७	सवारी साधन कर	रु. करोड	३७१४	१०८०	११०५	१२००	१३००
८	ट्राफिक चिन्ह र संकेत राख्ने	वटा	५७००	७००	७००	७००	७००
९	सवारी चालक अनुमतिपत्र स्मार्ट कार्ड वितरण	लाख	२	२.५	७	८	९
१०	इम्बोस्ड नम्बर प्लेट वितरण	संख्या हजारमा	०	५.२७	७००	८००	९००
११	रेलमार्गको निर्मित ट्रयाक लम्बाई	कि.मी.	९	२५	४०	५०	५००
१२	स्तरोन्नति भएको रेलमार्गको लम्बाई	कि.मी.	३०	२२	१८	३०	
१३	डि.पि.आर प्रतिवेदन (रेलतर्फ)	कि.मी.	५७२	९३४	३७२	४००	४००
१४	मेट्रो रेल डि.पि.आर प्रतिवेदन	कि.मी.		७८			
१५	रेलमार्गको लागि थप जग्गाको अधिग्रहण	हेक्टर	२२९	३००	३७०	२००	२५०

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रु. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	१,०१४,०७८	७६,७९६	९३७,२८२	-	४९९,६९१	३७,९६३	४७६,४२४
२०७६/७७	१,२५९,३९३	८२,९८२	१,१७६,४११	-	६१६,८२६	४५,५९५	५९६,९७२
२०७७/७८	१,४५४,६०७	९४,२१०	१,३६०,३९७	-	७३५,४५३	५४,८२९	६६४,३२६

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३३७०११	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	समन्वय, निर्देशन	सालवसाली			सडक, यातायात, रेल सञ्जाल विस्तार सम्बन्धी नीति तर्जुमा, समन्वय र अनुगमन गरी पूर्वाधार विकासमा योगदान पुगेको हुने
३३७०१२	सडक विभाग	समन्वय, निर्देशन	सालवसाली			
३३७०१४	डिभिजन सडक कार्यालयहरु	आयोजना कार्यान्वयन	सालवसाली			
३३७०१५	हेभी इक्विपमेन्ट डिभिजनहरु (यान्त्रिक कार्यालयहरु समेत)	मेसिनरी व्यवस्था	सालवसाली			
३३७०१६	मेकानिकल तालिम	प्राविधिक तालिम	सालवसाली			
३३७०१७	प्रयोगशाला	मेसिनरी परीक्षण	सालवसाली			
३३७०२२	रेल्वे विभाग	समन्वय, निर्देशन	सालवसाली			
३३७०२६	यातायात व्यवस्था विभाग	समन्वय, निर्देशन	सालवसाली			
३३७१०१	सगरमाथा राजमार्ग (गाईघाट-दिक्तेल खण्ड)	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०५१/५२ २०७५/७६	२४१००	लागत अनुमान, डिपिआर	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति भएको हुने
३३७१०२	वी.पी. राजमार्ग (सूर्यविनायक धुलिखेल, धुलिखेल-सिन्धुली- बर्दिबास सडक आयोजना)	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०५२/५३ २०७४/७५	२११७००	लागत अनुमान, डिपिआर	
३३७१०५	महाकाली कोरिडोर (ब्रम्हदेव-भुला घाट-दार्चुला-टिडकर)	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०४१/४२ एकिन नभएको	२१७००	लागत अनुमान, डिपिआर	
३३७१०६	कान्ति राजपथ	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०५५/५६ २०७४/७५	१२७००	लागत अनुमान, डिपिआर	

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३३७११७	गंगटे समुन्द्रटार गल्फुभन्ज्याङ सडक	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०४८/४९ एकिननभएको	३१००	लागत अनुमान, डिपिआर	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति भएको हुने ।
३३७१२०	सालभण्डी सन्धिखर्क ढोरपाटन सडक	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०६५/६६ एकिननभएको	६५०००	लागत अनुमान, डिपिआर	
३३७१२४	दमक-चिसापानी सडक	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	एकिननभएको			
३३७१२५	मदन भण्डारी राजमार्ग (भापाको शान्तिनगर देखि पश्चिम डडेलधुराको रूपालसम्म)	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०५४/५५ एकिननभएको	१५५०००	लागत अनुमान, डिपिआर	
३३७१२९	गल्ली-त्रिशुली-मैलुङ्ग-स्याफ्रुवेशी-रसुवागढी सडक आयोजना	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०६१/६२ २०७५/७६	६६०००	लागत अनुमान, डिपिआर	
३३७१३०	टनकपुर लिंक सडक	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०५९/६० २०७६/७७	६०००	लागत अनुमान, डिपिआर	
३३७१३३	सडक सुधार आयोजना	सडक निर्माण, मर्मत तथा स्तरोन्नति	२०६३/६४ २०७४/७५	नखुलेको		
३३७१३६	११ किलो छेपेटार-भालुस्वारा-वारपाक सडक	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०६४/६५ २०७५/७६	नखुलेको		
३३७१३७	शहिद मार्ग (घोराही-नुवागाँउ-तिला-घर्तिगाउँ-थवाङ-रुकुमकोट-मैकोट)	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०६४/६५ एकिननभएको	नखुलेको		
३३७१३८	पुष्पलाल राजमार्ग (मध्य-पहाडी राजमार्ग)	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०६४/६५ २०७७/७८	३४५०००	लागत अनुमान, डिपिआर	

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३३७१३९	रुपैडिया-नेपालगंज-सुर्खेत-दैलेख बजार-महाबुलेक-गाल्जे भात्तडी, रतडा-नागम-गमगढी-नाक्चे लाग्ना सडक	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०६४/६५ २०७८/७९	एकिननभएको		सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति भएको हुने ।
३३७१४०	भेरी करिडोर (जाजरकोट-दुनै- मरिम-तिन्जे -धौ)	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०६४/६५ २०७४/७५	नखुलेको		
३३७१४१	काठमाडौं तराई मधेश फाष्ट ट्रयाक	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०६४/६५ एकिननभएको	नखुलेको		
३३७१४२	सडक क्षेत्र विकास आयोजना	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०६४/६५ २०७४/७५	१५००००	लागत अनुमान, डिपिआर	
३३७१४५	उत्तर दक्षिण राजमार्ग (कर्णाली, कालीगण्डकी र कोशी)	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०६५/६६ एकिननभएको	नखुलेको		
३३७१४६	बेनीघाट-आरुघाट-लार्के- भन्ज्याङ सडक	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०६५/६६ २०७५/७६	नखुलेको		
३३७१४९	काठमाडौं उपत्यका सडक विस्तार आयोजना	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०६०/६१ एकिननभएको	नखुलेको		
३३७१५४	वेशीशहर-चामे-मनाङ सडक	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०५०/५१ एकिननभएको	नखुलेको		
३३७१५७	स्थानिय सडक पुल निर्माण	सडक, पुल निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०६८/६९ एकिननभएको	नखुलेको		सम्भावित सडक पुलको अध्ययन गरिएको हुने ।
३३७१५९	रणनैतिक सडक पुलहरुको विस्तृत संभाव्यता अध्ययन	सडक तथा पुलहरुको सम्भाव्यता अध्ययन	सालवसाली			

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३३७१६५	सडक बोर्ड	सडक मर्मत तथा सम्भार	सालबसाली			तोकिएका सडकहरु सडक मर्मत भएको हुने
३३७१८८	काठमाडौं बाहिरी चक्रपथ	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०७३/७४ एकिननभएको	नखुलेको		सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति भएको हुने ।
३३७१९७	महाकाली पुल निर्माण आयोजना	पुल निर्माण गर्ने	२०७३/७४ २०७७/७८	४३०००	लागत अनुमान, डिपिआर	महाकाली पुल निर्माण सम्पन्न भएको हुने ।
३३७१९८	सेती राजमार्ग (टिकापुर -लोडे- चैनपुर-ताक्लाकोट)	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०६६/६७ एकिननभएको	नखुलेको		सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति भएको हुने ।
३३७१९९	चेपाङ मार्ग (ठोरी-भण्डारा - लोथर-मलेखु)	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०६६/६७ एकिननभएको	नखुलेको		सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति भएको हुने ।
३३७२२४	हुलाकी राजमार्ग (पुलहरु समेत)	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०६७/६८ २०७७/७८	४७२९००	लागत अनुमान, डिपिआर	
३३७३०४	उपक्षेत्रीय यातायात अभिवृद्धि आयोजना	सडक मर्मत सम्भार	२०६७/६८ २०७४/७५	५५४००	लागत अनुमान, डिपिआर	सडक मर्मत सम्भार भएको हुने ।
३३७३०६	जल मार्ग	जल मार्गको सम्भाव्यता अध्ययन				
३३७३०७	रेल, मेट्रो रेल तथा मोनो रेल विकास आयोजना	रेलवे निर्माण गर्ने	२०६६/६७ एकिननभएको	६९५१००	लागत अनुमान, डिपिआर	तोकिए बमोजिम रेलवे निर्माण भएको हुने ।
३३७३१२	व्यापारीक मार्ग विस्तार आयोजना	व्यापारिकमार्ग निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०७१/७२ २०७७/७८	नखुलेको		व्यापारिकमार्ग निर्माण तथा स्तरोन्नति भएको हुने ।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३३७३१४	यातायात आयोजना तयारी सहयोग	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०६८/६९ २०७६/७७	६२००	लागत अनुमान, डिपिआर	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति भएको हुने ।
३३७३२०	रणनीतिक सडक पुल निर्माण तथा पुल पुलेसा संरक्षण	पुलपुलेसा निर्माण तथा संरक्षण	सालबसाली			पुलपुलेसा निर्माण तथा संरक्षण भएको हुने ।
३३७३२६	सासेक रोड कनेक्टीभिटी प्रोजेक्ट	सडक स्तरोन्नति	२०६९/७० २०७४/७५	७२२००	लागत अनुमान, डिपिआर	सडक स्तरोन्नति भएको हुने ।
३३७३२७	चक्रपथ विस्तार आयोजना	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०७०/७१ २०७४/७५	४००००	लागत अनुमान, डिपिआर	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति भएको हुने ।
३३७३३०	नेपाल भारत क्षेत्रीय व्यापार तथा यातायात आयोजना मुग्लिङ नारायणगढ खण्ड सडक	सडक स्तरोन्नति	२०७०/७१ २०७६/७७	५३०००	लागत अनुमान, डिपिआर	सडक स्तरोन्नति भएको हुने ।
३३७३३१	सडक तथा ट्राफिक सुरक्षा (सडक सुरक्षा आयोजना)	सडक सुरक्षा	२०७०/७१ एकिननभएको	नखुलेको		सडक सुरक्षा भएको हुने ।
३३७३५२	यातायात व्यवस्था सुदृढीकरण आयोजना	यातायात क्षेत्र व्यवस्थापन	२०५७/५८ र सालबसाली	नखुलेको		यातायात क्षेत्र व्यवस्थित भएको हुने ।
३३७३५६	रणनीतिक सडक पुनर्स्थापना तथा सुधार	सडक मर्मत सम्भार तथा सुधार	नखुलेको	नखुलेको		सडक मर्मत सम्भार तथा सुधार भएको हुने ।
३३७३५७	राजमार्ग स्तरोन्नति (रणनीतिक सडक विकास आयोजना)	सडक सुधार तथा स्तरोन्नति	२०७२/७३ एकिननभएको	नखुलेको		
३३७३५८	नागदुङ्गा सुरुङ्गमार्ग निर्माण आयोजना	सुरुङ्ग मार्ग बनाउने	२०७१/७२ २०७५/७६	१८००००	लागत अनुमान, डिपिआर	सुरुङ्ग मार्ग बनेको हुने ।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३३७३६१	सासेक सडक सुधार आयोजना	सडक सम्भार तथा मर्मत	२०७३/७४ २०८२/८३	२५६०००	लागत अनुमान, डिपिआर	सडक सम्भार तथा मर्मत भएको हुने ।
३३७३६२	मनाङ्ग-मुस्ताङ्ग-डोल्पा-जुम्ला सडक	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०७३/७४ नखुलेको	नखुलेको		सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति भएको हुने ।
३३७३६३	स्वर्ण सगरमाथा वृहत चक्रपथ (ओखलढुंगा-सोलु सल्लेरी-खोटाङ दिक्तेल-ओखलढुंगा)	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०७३/७४ नखुलेको	नखुलेको		
३३७३६६	तराई मधेश सडक पूर्वाधार विशेष कार्यक्रम	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	नखुलेको	नखुलेको		
३३७३६८	साँघुटार-ओखलढुङ्गा-कुइभिर सडक	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०७३/७४ २०७७/७८	नखुलेको		
३३७३६९	सासेक राजमार्ग सुधार आयोजना	सडक मर्मत तथा स्तरोन्नति	एकिन नभएको	नखुलेको		
३३७३७०	दोस्रो पुल सुधार तथा सम्भार आयोजना	पुलहरुको मर्मत सम्भार				पुलहरुको मर्मत सम्भार भएको हुने ।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

सडक क्षेत्रको कार्यक्रम सञ्चालन गर्न आवश्यक आर्थिक तथा मानवीय स्रोत साधन एवम् निर्माण सामग्री आवश्यक समयमा पर्याप्त मात्रामा उपलब्ध हुन नसक्नाले समयमै कार्यक्रम/आयोजना सम्पन्न हुन नसक्ने जोखिम रहन्छ। ग्रामीण कच्ची सडकलाई प्राविधिक रूपले उचित बनाउने घुम्ती, मोड, उकालो र ओरालो मापदण्ड अनुरूप बनाउने र तीनलाई पक्की बनाउन स्थानीय सरकारलाई जिम्मेवार बनाउने कार्य, स्रोत साधन र जनशक्तिका हिसाबले चुनौतीपूर्ण छ। विकसित देशहरूले अवलम्बन गरेका अभ्यास र विधिहरू अनुरूप सडक निर्माण तथा यातायात व्यवस्थापन गरिएमा दुर्घटनामा कमी आउनेछ। सडक निर्माणको लागि आवश्यक सामग्री गिट्टी, माटो, अलकत्राको प्रयोग प्राकृतिक स्रोत साधनको दिगो उपयोगको मापदण्डभित्रै रहेर गरिने, यसका लागि मापदण्ड निर्माण गरी संघीय, प्रदेश, र स्थानीय सरकारलाई उपलब्ध हुनेछ। अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रभावकारी हुनेछ। कार्यान्वयनमा संलग्न निकाय तथा सरोकारवाला पक्षहरूको क्षमता वृद्धि हुनेछ। कार्यान्वयन व्यवस्थापन एवम् नवीन व्यवस्थापकीय उपकरणहरूको आन्तरिकीकरण हुन नसकेमा आयोजनाको समय र लागत बढ्ने जोखिम रहन्छ। यसबाट त्रिवर्षीय खर्च संरचनाले प्रक्षेपण गरेको लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू प्राप्त नहुने जोखिम देखिन्छ।

६.३. सञ्चार तथा सूचना प्रविधि

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले व्यवस्था गरेका पूर्ण प्रेस स्वतन्त्रता, वाक र प्रकाशन स्वतन्त्रता, सूचना तथा सञ्चार हकको प्रत्याभूति गर्न सञ्चार तथा सूचना प्रविधि मन्त्रालयको भूमिका महत्वपूर्ण रहेको छ। सञ्चार र सूचना प्रविधिको क्षेत्रमा विश्वमा भएको द्रुततर प्रगतिले नेपालमा पनि तदनुसार नयाँ प्रविधि ग्रहण गर्न प्रोत्साहित गरेको छ। सरकारी र निजी क्षेत्रबाट समेत यस क्षेत्रमा भएको उल्लेख्य लगानी र त्यसबाट परेको सकारात्मक प्रभावले मुलुकका विकट क्षेत्रमा समेत सूचना तथा सञ्चारको पहुँच बढेको छ। यस क्षेत्रमा भइरहेका विश्वव्यापी विकास एवं उपलब्धि अनुरूप नेपाली जनतालाई सूचना तथा सञ्चारसँग सम्बन्धित सेवाहरू पुर्‍याउँदै मुलुकको सर्वाङ्गीण विकास र लोकतान्त्रिक गणतन्त्रलाई संस्थागत गर्नका लागि आर्थिक विकासका समग्र पक्षहरूमा सूचना प्रविधि तथा सञ्चारको अधिकतम उपयोगको सम्भावना वृद्धि गर्ने गरी आगामी तीन वर्षको मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गरिएको छ।

२. समस्या तथा चुनौती

आम सञ्चार क्षेत्रमा सङ्ख्यात्मक वृद्धि भए तापनि ती माध्यमबाट प्रकाशन तथा प्रसारण हुने विषयवस्तुको विश्वसनीयता कमजोर रहनु, दूरसञ्चार सेवामा नेपालको सबै भू-भाग र जनताको अभैपनि पहुँच पुग्न नसक्नु र सेवाको गुणस्तरमा समेत उल्लेख्य सुधार हुन नसक्नु, सूचना प्रविधि क्षेत्रमा डिजिटल डिभाइड कायमै रहनु, हुलाक सेवा व्यावसायिक र प्रतिस्पर्धी हुन नसक्नु, चलचित्र क्षेत्रले अभैपनि उद्योगको रूपमा आकार ग्रहण गर्न नसक्नु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू हुन्। सरकारको स्वामित्वमा रहेका आम सञ्चार माध्यमलाई गुणस्तरयुक्त बनाउनु र ग्रामीण स्तरसम्म दूरसञ्चारको गुणात्मक सेवा विस्तार गर्नु प्रमुख चुनौतीका रूपमा रहेका छन्।

३. सोच

नवीन प्रविधिहरूको अधिकतम उपयोग गर्दै सूचना तथा संचार सेवामार्फत सामाजिक, सांस्कृतिक विकास तथा आर्थिक समृद्धि।

४. उद्देश्य

सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई नवीनतम, भरपर्दो, गुणस्तरीय र पहुँचयोग्य बनाई राष्ट्रको समष्टिगत विकासमा योगदान पुर्‍याउनु।

५. रणनीति

१. दूरसञ्चार क्षेत्रमा उपलब्ध भएका नवीनतम प्रविधिको प्रयोग गरी देशभर सर्वसुलभ रूपमा भरपर्दो गुणस्तरीय भ्वाइस एण्ड डाटा सेवा उपलब्ध गराउने।
२. सार्वजनिक सञ्चार माध्यमहरूलाई प्रतिस्पर्धी, व्यावसायिक, आधुनिक र स्वायत्त बनाउने।
३. सुरक्षण मुद्रण सम्बन्धी सबै पूर्वाधार तयार गरी सुरक्षण मुद्रण विकास समितिबाट कार्य प्रारम्भ गर्ने।

४. सामाजिक तथा सांस्कृतिक मूल्य-मान्यता, सद्भाव, सहिष्णुता र राष्ट्रिय एकता प्रवर्द्धन हुने तथा नेपालको सांस्कृतिक विविधताको संरक्षण र प्रवर्द्धन हुने खालका मौलिक एवम् आधुनिक चलचित्र निर्माण गर्न जोड दिने ।
५. सङ्घीय संरचना बमोजिम हुलाक सेवाको पुनर्संरचना गरी थप आधुनिक, व्यावसायिक, प्रतिस्पर्धी तथा बहु-उपयोगी बनाउने ।
६. जनताको सुसूचित हुन पाउने सूचनाको हकको प्रत्याभूति गर्न उचित व्यवस्था मिलाउने ।
७. पूर्ण प्रेस स्वतन्त्रताको सम्मान गर्दै आमसञ्चार माध्यमहरूलाई मर्यादित, जिम्मेवार र उत्तरदायी बनाउने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको वास्तविक उपलब्धि	आ.व. २०७४/७५ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					आ.व. २०७५/७६	आ.व. २०७६/७७	आ.व. २०७७/७८
१.	टेलिफोन घनत्व	प्रतिशत	१२०.१०	१३५	१४०	१५०	१५५
२.	इन्टरनेट ग्राहकको घनत्व	प्रतिशत	५२.७०	५५	६०	६५	७०
३.	इन्टरनेट ग्राहकको संख्या	जना लाखमा	१३४	१४०	१५५	१६५	१८०
४.	ब्रोडब्याण्डमा पहुँच जनसंख्या	प्रतिशत	-	४०	५०	५५	६०
५.	रेडियोको राष्ट्रिय पहुँच वृद्धि	प्रतिशत	८७	८७	९०	९५	९८
६.	आधारभूत टेलिफोनका ग्राहक संख्या वृद्धि (पिएसटिएन)	जना लाखमा	८.५३	९.५	१०	११	१२
७.	मोबाइल टेलिफोन ग्राहक संख्या	जना लाखमा	२९०	२९५	३१०	३४०	३७५
८.	डिजिटल टेलिभिजनमा पहुँच	घरधुरी प्रतिशत		३०	५०	६०	७०
९.	काउन्टर अटोमेशन भएका हुलाक कार्यालय/हुलाक सेवामा अनलाइन ट्र्याकिङ प्रणाली	जिल्ला	३४	७०	७५	७७	७७
१०.	पूर्ण सूचना प्रविधिमैत्री सरकारी विद्यालय	प्रदेश/वटा	०	०	७	१४	२१
११.	अनलाइन मार्फत् सरकारी सेवा प्रवाह	निकाय	१०	१०	१५	२०	२५

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	५८,८५८	४३,२६४	१३,१९४	२,४००	५८,८५८	-	-
२०७६/७७	७२,५३८	४५,६२६	२४,६१२	२,३००	७२,५३८	-	-
२०७७/७८	११७,१५१	४८,१३०	६६,४९१	२,५३०	११७,१५१	-	-

८. आयोजना/कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	व.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
१.	३५८१०२	रेडियो प्रसार सेवा विकास समिति	राज्यले अवलम्बन गरेको नीतिको सम्प्रेषण	सालबसाली	-	-	१०० प्रतिशत जनसंख्यामा प्रसारण पहुँचमा पुगेको हुने, समावेशी कार्यक्रमहरु प्रसारण भएको हुने, प्रसारण सेवा सुदृढीकरण भएको हुने, पुराना श्रव्य सामग्रीहरुलाई डिजिटाइजेसन र आर्चिभिङ्ग गरिएको हुने ।
२.	३५८१०५	प्रमाणीकरण नियन्त्रकको कार्यालय	सूचना प्रविधिको सुरक्षा तथा विद्युतीय हस्ताक्षरको प्रचार प्रसार र उपयोग गर्ने	सालबसाली			सुरक्षण तथा विद्युतीय हस्ताक्षरको प्रचार प्रसार र उपयोगमा अभिवृद्धि हुने ।
३.	३५८१०६	राष्ट्रिय सूचना प्रविधि केन्द्र	नेपाल सरकारको सूचना बैँकको रुपमा स्थापना	सालबसाली	-	-	प्रकोप व्यवस्थापन केन्द्र पूर्ण रुपमा संचालन भएको हुने, इ-पेमेन्ट गेटवे संचालन भएको हुने, थप दुई स्थानमा तथ्याङ्क केन्द्र स्थापना भएको हुने ।
४.	५०११०२	नेपाल टेलिभिजन	राष्ट्रिय प्रसारण संस्थाको हैसियतले सरकारी सूचना प्रसारण	सालबसाली	-	-	कोहलपुर प्रादेशिक प्रसारण केन्द्रमा क्षेत्रीय कार्यक्रम उत्पादन तथा प्रसारण गरिएको हुने, तेश्रो च्यानल (एन्.टि.भि न्यूज) बाट कार्यक्रम उत्पादन तथा प्रसारण गरिएको हुने ।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

संचार क्षेत्रको कार्यक्रम संचालन गर्न आवश्यक कानूनी, वित्तीय, मानवीय जनशक्ति उपलब्ध हुने र विकासमैत्री वातावरण कायम हुनेछ । उक्त स्थिति नरहेमा लक्षित उपलब्धि हासिल नहुने जोखिम रहनेछ ।

६.४. सहरी विकास

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले प्रत्येक नागरिकलाई उपयुक्त आवासको हक हुने व्यवस्था गरेको छ । संविधानको अनुसूची ५ मा संघीय बस्ती विकास नीति र अनुसूची ६ मा प्रदेश सरकारी कार्यालयहरूको भौतिक व्यवस्थापन गर्ने उल्लेख छ । उक्त कार्यका लागि आवश्यक व्यवस्था गर्नुका साथै सहरी विकास तथा भवन निर्माणसम्बन्धी नीति, कानून र मापदण्ड निर्माण गरी योजनाबद्ध सहरी विकाससम्बन्धी कार्यहरू सहरी विकास मन्त्रालयबाट भइरहेका छन् । आवास सुविधामा सबै जनताको पहुँच पुऱ्याउन अल्पसंख्यक, पिछडिएका, दलित, लोपोन्मुख, वृद्ध, अशक्त र सहरी गरिब तथा सीमान्तकृत वर्गलाई आवास सुविधा उपलब्ध गराउने कार्य एवम् सरकारी एकीकृत कार्यालय भवन निर्माण सुधार गर्ने नीति लिइएको छ । त्यसैगरी, सहरको भौगोलिक, प्राकृतिक, सामाजिक, ऐतिहासिक तथा आर्थिक पक्षहरू विश्लेषण गरी सबल पक्षलाई ठम्याई “एक सहर एक पहिचान” को अवधारणामा सुरक्षित तथा पहिचानयुक्त सहरी क्षेत्रको विकास, ठूला-सहर, आर्थिक-कोरिडोर, स्मार्ट सिटी, खाद्य हरियाली सहर, नयाँ सहर, स्मार्ट भिलेज, हिमाली सहर, सघन बस्ती विकास लगायतका नवीनतम अवधारणाहरूलाई योजनाबद्ध रूपमा अगाडी बढाउन आयोजना बैंक तयार गरी पूर्वाधार विकास गर्ने सोच रहेको छ । साथै, सहरी पूर्वाधार विकास गर्ने, सीमान्तकृत समुदायका लागि व्यक्तिगत आवास निर्माण गर्ने, रणनीतिक सडक बाहेकका सहरी सडकको निर्माण, ढल, बसपार्क, सरकारी भवन, स्मारक निर्माण तथा सम्भार र निर्माण तथा सेवा प्रवाह कार्यको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन भइरहेका छन् । यसका अतिरिक्त दिगो विकास एजेन्डा २०३० को लक्ष्य ११ ले सहरहरू एवम् मानव बस्तीहरूलाई समावेशी, सुरक्षित, उत्थानशील एवम् दीगो बनाउने उद्देश्य अनुरूप कार्यक्रमहरू तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्ने ध्येय राखेको छ ।

२. समस्या तथा चुनौती

नेपालमा सहरी क्षेत्रको जनसंख्या तीव्र दरले वृद्धि हुँदै गएको अवस्थामा सहरमा उपलब्ध सीमित आर्थिक-सामाजिक र भौतिक पूर्वाधार सेवाहरूमा चाप पर्न गएको छ । सहरीकरण व्यवस्थित हुन नसक्दा सहरी जनसंख्यालाई आधारभूत सेवा उपलब्ध गराउन सकिएको छैन । त्यस्तै, जग्गा प्राप्त प्रक्रिया विकासमैत्री बनाउने, सहरी क्षेत्रमा ढल निकास तथा फोहरमैलाको दिगो व्यवस्थापन गर्ने, सहरी क्षेत्रका नदी किनारा र सार्वजनिक भूमिको अतिक्रमण हुनबाट जोगाउने, मनोरञ्जन स्थल, खुल्ला क्षेत्र र सार्वजनिक शौचालयको व्यवस्था गर्ने, सहरलाई आर्थिक-सामाजिक केन्द्रको रूपमा विकास गर्ने, सुरक्षित बस्ती विकासका लागि जग्गा प्राप्त गर्ने र जोखिममा रहेका बस्ती स्थानान्तरण गर्ने कार्यहरू यसका चुनौतीका रूपमा रहेका छन् । यस्तै, स्थानीय निर्माण सामग्रीहरूको गुणस्तरमा सुधार ल्याउन आवश्यक अनुसन्धान गरी मापदण्ड तयार गर्नु र समयानुकूल आवास तथा भवन क्षेत्रका नयाँ प्रविधिहरूको प्रयोग गर्नु, राष्ट्रिय भवन संहिताको पालना गरी सबै किसिमका भवन सुरक्षित तवरले निर्माण गर्नु, न्यून आय भएका वर्गलाई सुरक्षित बसोबासको व्यवस्था गर्नु, ठूलो संख्यामा रहेका आवासको माग सम्बोधन गर्न र भूकम्पबाट आवासको क्षेत्रमा भएको क्षतिलाई पुनर्निर्माण गर्नु सम्भावित चुनौतीका रूपमा रहेका छन् ।

३. सोच

सबै नागरिकको सुरक्षित, सुलभ र व्यवस्थित आवासमा पहुँच । (भवन तथा आवास)
व्यवस्थित सहरीकरण मार्फत दिगो आर्थिक सामाजिक रुपान्तरण । (सहरी विकास)

४. उद्देश्य

१. व्यवस्थित बस्ती विकास गरी सबैका लागि सुलभ, सुरक्षित र वातावरणमैत्री आवासको प्रवर्द्धन गर्नु । (भवन तथा आवास)
२. भू-कम्प लगायत सबै प्रकारका प्रकोप प्रतिरोधी सार्वजनिक तथा निजी भवनहरू निर्माण गर्नु । (भवन तथा आवास)
३. आधारभूत सुविधायुक्त, व्यवस्थित एवम् पहिचानयुक्त सहरको विकास गर्नु । (सहरी विकास)

४. आर्थिक अवसरहरूको सृजना तथा रोजगारी अभिवृद्धि हुने गरी सहरी क्षेत्रको विकास गर्नु ।
(सहरी विकास)

५. रणनीति

१. विपन्न र सीमान्तिकृत वर्ग तथा जोखिममा रहेका नागरिकका लागि सुरक्षित, किफायती र वातावरणमैत्री आवास सुविधाको व्यवस्था गर्ने । (भवन तथा आवास)
२. सार्वजनिक-निजी साझेदारी समेतमा वातावरणीय दृष्टिले सन्तुलित, वित्तीय दृष्टिले सम्भाव्य र प्राविधिक दृष्टिले उपयुक्त एवम् सुरक्षित बस्ती विकास तथा भवन निर्माणलाई प्रोत्साहित गर्ने । (भवन तथा आवास)
३. सरकारी सेवालाई एकीकृत, सुलभ र सहज बनाउन एकीकृत प्रशासनिक क्लस्टर तथा भवनको विकास गर्ने । (भवन तथा आवास)
४. भूकम्प लगायतका सबै प्रकारका विपद् जोखिम न्यूनीकरण गर्न आवास र बस्ती विकास गर्ने । (भवन तथा आवास)
५. आधारभूत पूर्वाधार तथा सुविधासहितको एकीकृत घना बस्ती र सुरक्षित तथा पहिचानयुक्त सहरी क्षेत्रको विकासलाई प्रोत्साहन गर्ने । (सहरी विकास)
६. भू-उपयोग नीतिमा आधारित भई नगरपालिकाहरूको पूर्वाधार विकास गर्ने । (सहरी विकास)
७. गाउँ-सहर अन्तरसम्बन्धलाई सुदृढ गर्ने । (सहरी विकास)

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७४/७५ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
१	सरकारी कार्यालय भवन निर्माण	संख्या	१७०	१७३	५	१५	१५
२	जनता आवास योजना अन्तर्गत निर्मित आवास एकाइ	संख्या	१०१९२	१८१९२	१२०००	१५०००	१५०००
३	पूर्वाधार सहितको नमूना एकीकृत बस्ती विकास	संख्या	१५	२२	८ क्रमागत	-	-
४	एकीकृत सरकारी कार्यालय भवन निर्माण	संख्या	५	५	२	४	४
५	विशेष आवास (उच्च पदस्थ पदाधिकारी र कर्मचारीहरूको लागि निर्माण)	संख्या	१४	६१	१६	-	-
६	सभाहल निर्माण	संख्या	५ क्रमागत	३	४	१६	१६
७	नमूना एकीकृत बस्ती विकास	संख्या	५५ क्रमागत	७५ क्रमागत	२०	५५ क्रमागत	५५ क्रमागत
८	एक सहर एक पहिचान अन्तर्गत एकीकृत सहरी विकास	संख्या (क्रमागत)	२०	२०	२०	-	-
९	स्मार्ट सिटीका रूपमा सहरहरूलाई विकास	संख्या	१३	१३ क्रमागत	१३	-	-

क्र.सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७४/७५ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
१०	हरित पूर्वाधार विकास कार्यक्रम अन्तर्गत सहरी पार्क एवम् पोखरी निर्माण	संख्या	१५	१५ क्रमागत	१० क्रमागत	सम्पन्न हुने	
११	खाद्य हरियाली सहर (फुड ग्रिन सिटी) का रुपमा सहरहरूको विकास	संख्या	०	३ अध्ययन क्रमागत	३ अध्ययन क्रमागत	-	-
१२	ढल निर्माण	कि.मि.	२२५	२७१	५०	५०	५०
१३	सतह नाली निर्माण	कि.मि.	२४७	४७४	२४५	२५०	२५०
१४	बसपार्क निर्माण	गोटा	२५ क्रमागत	२५ क्रमागत	१०	१०	५
१५	सडक स्तरोन्नति	कि.मि.	२३०	३०३	९५	१००	१००
१६	जग्गा विकास कार्यक्रम कार्यान्वयन	हेक्टर	२३०	३१२	८५	८५	८५
१७	रोजगारी सिर्जना	हजार	३५	९५	३२	३२	३२

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	२३२,९७७	४५,५५४	१७१,००१	१६,४२२	१०९,३२७	८,०२९	११५,६२१
२०७६/७७	२३८,४८८	५०,२३७	१७१,००९	१७,२४३	११३,२७९	८,७९७	११६,४१३
२०७७/७८	१७१,४२२	५४,३६६	९८,९५०	१८,१०५	१००,१९८	९,८२०	६१,४०३

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि		लागत तथा पुष्टाई		आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
			सुरु आ.व.	समाप्ति आ.व.	लागत (लाखमा)	पुष्टाई	
३४७०११	सहरी विकास मन्त्रालय	मन्त्रालयको चालु खर्च	सालबसाली				
३४७०१९	सहरी विकास तथा भवन निर्माण विभाग	विभागको चालु खर्च	सालबसाली				
३४७०२१	विशेष भवन निर्माण तथा सम्भार डिभिजन	विशिष्ट व्यक्तित्वहरूको आवास भवन मर्मत	सालबसाली				५५ वटा केन्द्रिय कार्यालय, ५१ वटा विभागीय कार्यालयको मर्मत भएको हुने ।
३४७०२२	काठमाडौँ उपत्यका विकास प्राधिकरण	निर्देशित जग्गा विकास कार्यक्रम, सहरी सडक विकास कार्यक्रम, सार्वजनिक जग्गा संरक्षण कार्यक्रम, विपद व्यवस्थापन पार्क निर्माण	सालबसाली				४ वटा नयाँ नगर विकास कार्यक्रमको अध्ययन सम्पन्न भई कार्यान्वयनमा जाने र बाहिरी चक्रपथको चोभारदेखि सतुंगल ६.६ कि.मि. सडक खण्ड निर्माण सुरु भएको हुने ।
३४७१८०	आवास व्यवस्था कार्यक्रम	सहरी न्यून आय वर्ग, लक्षित जाति तथा वर्गको लागि आवास व्यवस्था गर्ने उच्च पदस्थ पदाधिकारीहरू र कर्मचारीहरूका लागि आवास व्यवस्था	सालबसाली				प्रदेश सरकार मार्फत ४२००० क्रमागत आवास निर्माण सम्पन्न भएको हुने ।
३४७१८२	एकीकृत कार्यमूलक योजना (सहरी विकास)	नगरपालिकाहरूको एकीकृत विकास योजना तर्जुमा गर्ने जि.आइ.एस. बेस म्याप तयार गर्ने, भौतिक विकास तथा आवधिक योजना तर्जुमा	सालबसाली				१८५ वटा नगरपालिकाको एकीकृत विकास योजना तर्जुमा भई योजना बैंक तयार भएको हुने ।
३४७१८५	नगर विकास कोष	सहरी विकास क्षेत्र अर्न्तगतका कार्यक्रम तथा आयोजनामा लगानी गरी सहरी पूर्वाधार विकासमा सहयोग पुऱ्याउने	सालबसाली				सहरी पूर्वाधार विकास भएको हुने ।
३४७१८६	सघन सहरी विकास कार्यक्रम	सहरी विकास, स्मार्ट सिटि, मेगा सिटि, ठूला सहरी कोरिडोरको पूर्वाधार विकास	सालबसाली				२० वटा नगरपालिकाको भौतिक पूर्वाधार विकास भएको हुने ।
३४७१८७	सहरी तथा वातावरणीय सुधार आयोजना	नगरपालिकाहरूमा सहरी पूर्वाधार विकासको माध्यमबाट सहरी वातावरणमा सुधार	२०६७/६८	२०१८ डिसेम्बर	७७०९०	नगरपालिकाहरूमा सहरी पूर्वाधार विकासको माध्यमबाट सहरी	४ वटा नगरपालिकाको वातावरणीय सुधार भई डिसेम्बर २०१८ मा आयोजना सम्पन्न भएको हुने ।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि		लागत तथा पुष्टाई		आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
			सुरु आ.व.	समाप्ति आ.व.	लागत (लाखमा)	पुष्टाई	
						वातावरणमा सुधार ल्याई उन्नत सहर विकास गर्ने ।	
३४७१९०	भवन निर्माण संहिता, सरकारी भवन निर्माण	सरकारी भवन तथा सभाहल निर्माण	सालबसाली				३६ वटा सभाहल निर्माण भएको हुने ।
३४७१९७	गणतन्त्र स्मारक तथा गणतन्त्र स्तम्भ	गणतन्त्र स्मारक तथा गणतन्त्र स्तम्भ निर्माण	२०६६/६७	२०७८/७९	२३३०२	गणतन्त्र स्मारक तथा गणतन्त्र स्तम्भ निर्माण ।	गणतन्त्र स्मारक सम्पन्न भएको हुने ।
३४७३०८	धोबिखोला कोरिडोर सुधार आयोजना	नदी नियन्त्रण, सहरी सौन्दर्यकरण	२०६६/६७	२०७७/७८	४६०	खैरोपुलदेखि वुढानिलकण्ठ नगरपालिका राम मन्दिरसम्म धोबिखोलाको दुवै किनारामा सडक ट्रयाक खोली कालो पत्रे गर्ने कार्य ।	बागमती दोभान देखी ओम अस्पताल सम्म ८ कि.मि. लम्बाईमा सडक र नदी नियन्त्रण सम्पन्न भएको हुने ।
३४७३०९	नेपाल भारत एकीकृत जाँच चौकी विकास आयोजना	नेपाल भारत एकीकृत जाँच चौकी निर्माण	२०६५/६६		५०००	नेपाल भारत एकीकृत जाँच चौकी ४ स्थानमा निर्माण गर्ने ।	३ वटा एकीकृत जाँच चौकी निर्माण भएको हुने ।
३४७३१६	सहरी शासकीय क्षमता विकास कार्यक्रम	नगरपालिकाहरुमा सहरी पूर्वाधार विकासको माध्यमबाट सहरी वातावरणमा सुधार	२०१७ मे	२०२२	५०	नगरपालिकाहरुमा सहरी पूर्वाधार विकासको माध्यमबाट सहरी वातावरणमा सुधार ल्याई उन्नत सहर विकास गर्ने ।	२१ वटा नगरपालिकामा सहरी पूर्वाधार विकास शुरु भएको हुने ।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि		लागत तथा पुष्टाई		आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
			सुरु आ.व.	समाप्ति आ.व.	लागत (लाखमा)	पुष्टाई	
३४७३२०	एकीकृत सहरी विकास आयोजना	नगरपालिकाहरूमा सहरी पूर्वाधार विकासको माध्यमबाट सहरी वातावरणमा सुधार	२०६९/७०	२०९८ डिसेम्बर	७९५००	नगरपालिकाहरूमा सहरी पूर्वाधार विकासको माध्यमबाट सहरी वातावरणमा सुधार ल्याई उन्नत सहर विकास गर्ने ।	४ वटा नगरपालिकाको वातावरणीय सुधार भई डिसेम्बर २०९८ मा आयोजना सम्पन्न भएको हुने ।
३४७३५७	बागमती सुधार आयोजना	नदी नियन्त्रण, सहरी सौन्दर्यकरण	२०७०/७१	२०७६/७७	६९५	बागमती नदीको व्यवस्थापन, ढल निर्माण, नदी नियन्त्रण ।	बागमती नदीको व्यवस्थापन सहित २६ कि. मि. ढल निर्माण, ९ कि. मि. सडक निर्माण, २५ कि. मि. नदी नियन्त्रण भएको हुने ।
३४७३६०	गरिबी लक्षित सहरी पुनर्उत्थान कार्यक्रम	साँस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण तथा पर्यटन विकास, गरिबी निवारण	२०७१/७२	२०७५/७६	९००	गरिबमुखी नगरस्तरीय पूर्वाधार निर्माण गर्ने । अति गरिब समुदायमा आधारित विकास प्रयासको लागि अनुदान दिने ।	गरिबमुखी व्यवसायको विकास प्रयासको लागि अनुदान उपलब्ध भएको हुने ।
३४७३६१	क्षेत्रीय सहरी विकास कार्यक्रम	नगरपालिकाहरूमा सहरी पूर्वाधार विकासको माध्यमबाट सहरी वातावरणमा सुधार	२०७३/७४	२०७८/७९	२९४०००	तराई-मधेशका १५ वटा सहरहरूलाई नयाँ सहरका रूपमा विकास गर्ने ।	विराटनगर, वीरगञ्ज, सिद्धार्थनगर र नेपालगञ्ज सडक र ड्रेनको कार्य भएको हुने । प्रदेश नं.७ का ४ नगरपालिकामा सहरी पूर्वाधारका लागि बोलपत्र आव्हान भई निर्माण व्यवसायीसँग सम्झौता भएको हुने । २०० कि.मी.ड्रेन, २४० कि.मी. सहरी सडक, ४ वटा फोहरमैला व्यवस्थापन केन्द्रनिर्माण शुरु भएको हुने । २ वटा नगरपालिकाको कार्यालय भवन निर्माण शुरु भएको हुने ।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि		लागत तथा पुष्टाई		आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
			सुरु आ.व.	समाप्ति आ.व.	लागत (लाखमा)	पुष्टाई	
३४७३६२	संघीय सहरी विकास आयोजना कार्यान्वयन कार्यालयहरु	विकास आयोजनामा समन्वय, सहजीकरण	२०७५/७६				कार्यक्रम व्यवस्थापन ।
३४७३६३	सहरी पूर्वाधार लगानी आयोजना	सहरी पूर्वाधारमा लगानी गरी व्यवस्थित सहरीकरणमा सहयोग	२०७५/७६				व्यवस्थित सहरीकरण भएको हुने ।
३४७३५८	नयाँ सहर आयोजना	मध्य पहाडी लोकमार्गमा अवस्थित प्रत्येक सहरमा अधिकतम १ लाखसम्मको जनसंख्या अटाउने १० नयाँ सहरहरुको एकीकृत रुपमा पूर्वाधारको विकास तराई-मधेशका १५ वटा सहरहरुलाई नयाँ सहरका रुपमा विकास	सालबसाली				मध्य पहाडी लोकमार्गमा अवस्थित प्रत्येक सहरमा अधिकतम १ लाखसम्मको जनसंख्या अटाउने १० नयाँ सहरहरुको एकीकृत रुपमा सहरी पूर्वाधारको विकास भएको हुने । तराई-मधेशका १५ वटा सहरहरु नयाँ सहरका रुपमा विकास भएको हुने ।
५०११६३	नगर विकास कोष-मझौला सहरी	नगरपालिकाहरुमा सहरी पूर्वाधार विकासको माध्यमबाट सहरी वातावरणमा सुधार	२०६७/६८	२०१८ डिसेम्बर	७७०९०	नगरपालिकाहरुमा सहरी पूर्वाधार विकासको माध्यमबाट सहरी वातावरणमा सुधार ल्याई उन्नत सहर विकास गर्ने ।	४ वटा नगरपालिकाको वातावरणीय सुधार भई डिसेम्बर २०१८ मा आयोजना सम्पन्न भएको हुने ।
५०११६४	नगर विकास कोष-सहरी शासकीय सुधार	नगरपालिकाहरुमा सहरी पूर्वाधार विकासको माध्यमबाट सहरी वातावरणमा सुधार	२०१७ मे	२०२२	५०	नगरपालिकाहरुमा सहरी पूर्वाधार विकासको माध्यमबाट सहरी वातावरणमा सुधार ल्याई उन्नत सहर विकास गर्ने ।	२१ वटा नगरपालिकामा सहरी पूर्वाधार विकास शुरु भएको हुने ।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि		लागत तथा पुष्टाई		आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
			सुरु आ.व.	समाप्ति आ.व.	लागत (लाखमा)	पुष्टाई	
५०११६८	काठमाडौं उपत्यका विकास प्राधिकरण	निर्देशित जग्गा विकास कार्यक्रम, सहरी सडक विकास कार्यक्रम, सार्वजनिक जग्गा संरक्षण कार्यक्रम, विपद व्यवस्थापन पार्क निर्माण	सालबसाली				४ वटा नयाँ नगर विकास कार्यक्रमको अध्ययन सम्पन्न भई कार्यान्वयनमा जाने र बाहिरी चक्रपथको चोभारदेखि सतुंगल ६.६ कि.मि. सडक खण्ड निर्माण सुरु भएको हुने ।
५०११६९	एकीकृत सहरी विकास आयोजना	नगरपालिकाहरूमा सहरी पूर्वाधार विकासको माध्यमबाट सहरी वातावरणमा सुधार	२०६९/७०	२०१८ डिसेम्बर	७१५००	नगरपालिकाहरूमा सहरी पूर्वाधार विकासको माध्यमबाट सहरी वातावरणमा सुधार ल्याई उन्नत सहर विकास गर्ने ।	४ वटा नगरपालिकाको वातावरणीय सुधार भई डिसेम्बर २०१८ मा आयोजना सम्पन्न भएको हुने ।
५०११८७	नगर विकास कोष	सहरी विकास क्षेत्र अन्तर्गतका कार्यक्रम तथा आयोजनामा लगानी गरी सहरी पूर्वाधार विकासमा सहयोग पुऱ्याउने	सालबसाली				सहरी पूर्वाधार विकास भएको हुने ।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

संघीय प्रशासनिक पुन-संरचना अनुसार कार्यालय एवम् कर्मचारीको व्यवस्थापनबाट आयोजना संचालनमा सहजीकरण हुने, संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा अधिकारको बाँडफाँटको सम्बन्धमा प्रष्टता आउने, जग्गा प्राप्तिमा अवरोध नआउने र सार्वजनिक नदी, खोला किनारा अतिक्रमण र सुकुम्बासी बस्ती विस्तारलाई रोक्न सहरी गरिब पहिचान गरी पुनर्स्थापना हुनेछ । बजेट सुनिश्चित गर्न नसकेका कारण बहुवर्षीय खरिद प्रक्रियामा जान नसकिएकोले वार्षिक रुपमा प्राप्त हुने बजेटको आधारमा खरिद प्रक्रियामा जानुपर्दा लक्ष्य तथा प्रतिफलको उपभोग हुन नसकिने भएकोले उक्त समस्याहरूको समाधानका लागि उपयुक्त संरचना, कानून र मापदण्ड तर्जुमा तथा कार्यान्वयन र नीतिगत सुधार हुन नसकेमा अपेक्षित नतिजा हासिल हुन नसक्ने, विकास आयोजनाको प्रभावकारी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन हुन नसके गुणस्तरीय कार्य नहुने जस्ता जोखिम रहेको छ । आयोजना अवधिभर नेतृत्व सम्हालेका आयोजना प्रमुख र मुख्य इन्जिनियरलाई आयोजना सम्पन्न नहुँदासम्म आयोजनामै राख्न नसक्दा कार्य लम्बिने, बाधा अड्चन आउने र आयोजनामा जनस्तरबाट समान धारणा नबन्दा सहयोग नमिल्ने, करार व्यवस्थापन कमजोर भई जोखिमहरू सिर्जना हुने देखिएको छ ।

६.५. सिंचाई

१. पृष्ठभूमि

कृषि भूमिको सीमित उपलब्धता र बढ्दो जनसंख्याको खाद्यान्न आवश्यकताको परिपूर्तिको सन्दर्भमा कृषि उत्पादकत्व बढाउन सिंचाई सुविधाको उचित र पर्याप्त व्यवस्था हुनु अपरिहार्य हुन्छ। देशमा करिब २६.४१ लाख हेक्टर कृषियोग्य जमीन भएकोमा परम्परागत प्रविधि र आर्थिक दृष्टिकोणबाट उक्त क्षेत्रमध्ये करिब १४.३३ लाख हेक्टरमा मात्र सतह र भूमिगत जलस्रोतबाट सिंचाई सुविधा पुग्न सकेको यस परिप्रेक्ष्यमा सिंचाई पूर्वाधारको विकासको साथै सम्पन्न सिंचाई प्रणालीहरूको योजनाबद्ध व्यवस्थापन सुदृढ एवम् प्रभावकारी बनाउन सरकार प्रयासरत रहेको छ।

परम्परागत प्रविधि र आर्थिक दृष्टिकोणबाट सम्भाव्य करिब तीन लाख हेक्टर कृषियोग्य जमीनमा सिंचाई सुविधा पुऱ्याउन बाँकी रहेकोमा सिंचाई विकाससम्बन्धी नवीनतम प्रविधिमाफत् पहाडी भेगका सुक्खा तथा टार क्षेत्रमा प्रभावकारी सिंचाई उपलब्ध गराउन सकिने र तराईमा विकास गरिएका बृहत् र ठूला सिंचाई प्रणालीहरूको व्यवस्थापन सुदृढ एवम् प्रभावकारी बनाई कृषकलाई भरपर्दो सिंचाई सुविधा पुऱ्याउन बहु-उद्देशीय जलाशय एवम् अन्तरजलाधार जल स्थानान्तरण आयोजना विकसित गर्न अत्यावश्यक देखिएको छ। अर्कोतर्फ, मनसुनी वर्षा, अतिभिरालो भू-बनोट तथा कमजोर भौगोलिक स्थितिले जल उत्पन्न प्रकोपहरू हुने गरेका छन्। अवैज्ञानिक भू-उपयोग तथा जलवायु परिवर्तनसँगै भू-क्षय, बाढी, पहिरो, नदीधार परिवर्तन, कटान तथा डुबानजस्ता प्रकोपहरूबाट मानव बस्ती, खेतियोग्य जमीन र निर्मित पूर्वाधारको संरक्षण र प्रकोपको न्यूनीकरण गर्न नवीनतम प्रविधिको उपयोग गर्नु जरुरी छ।

२. समस्या तथा चुनौती

जलस्रोत रणनीति, २००२ र राष्ट्रिय जलयोजना, २००५ ले तय गरेका रणनीति योजना अनुसार आवधिक योजना तथा वार्षिक कार्यक्रमहरू तय हुन सकेका छैनन् जसले गर्दा लिएका लक्ष्यहरू हासिल हुन सकेका छैनन्। अधिकांश सिंचाई संरचनाहरू हिउँद र चैते समयमा स्रोतमा रहेको पानी मात्र उपलब्ध गराउने गरी निर्माण भएकाले वर्षेभरी सिंचाई सुविधा पुऱ्याउन सकिएको छैन। कृषि विकास रणनीतिले गरेअनुरूप कार्यक्रम संचालन गर्न नसक्नु तथा यस रणनीतिमा उल्लेख भएका कृषि विकाससँग सम्बन्धित निकायहरूबीच समन्वय नहुनु, नेपाल भारतबीच भएको द्विपक्षीय सन्धी (कोशी, गण्डकी, महाकाली) सम्झौता तथा सहमति अनुसार पानी प्राप्त गर्न तथा उल्लेख भएअनुसारका विभिन्न पूर्वाधारहरू निर्माण हुन सकेका छैनन्।

जल तथा मौसम मापन केन्द्रहरूमा आवश्यक जनशक्तिको कमी हुन गई तथ्याङ्कको गुणस्तर खस्कनुका साथै जल तथा मौसमी सेवालाई समेट्ने गरी कुनै कानुन नहुँदा कतिपय कामहरूलाई व्यवस्थित गर्न सकिएको छैन। मौसमी केन्द्रहरू र यसका सेवाको विस्तार र स्तरोन्नति अपेक्षित रूपमा गर्न नसक्नु पनि एउटा ठूलो समस्याको रूपमा देखापरेको छ।

नेपालको सम्पूर्ण कृषियोग्य भूमिमा उपयुक्त प्रविधिको छनोट गरी वर्षेभरी भरपर्दो सिंचाई सुविधा उपलब्ध गराउने सिंचाई प्रणाली निर्माण गर्नु, निर्माण सम्पन्न भएका प्रणालीहरूको मर्मत सम्भारका लागि प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्नु, ठूला नदीहरूको स्थानान्तरणद्वारा जलाशययुक्त योजना निर्माण गर्नु, सिंचाई सुविधा उपलब्ध भएका एवम् हुने जमीन कृषिका लागि सुरक्षित राख्नु र जलवायु परिवर्तनबाट सिर्जित असरका कारण पानीको उपलब्धतामा आएको जोखिम व्यवस्थापन गर्नु सिंचाई क्षेत्रका चुनौती हुन्।

जल उत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापन कोषको व्यवस्था नभएकाले अकस्मात आइपर्ने जल उत्पन्न प्रकोपबाट सम्भाव्य क्षति न्यूनीकरणको लागि तत्काल बचावको कार्य गर्न समस्या रहेको, जल उत्पन्न प्रकोपको घटना वृद्धि भई प्रभावित समूहबाट माग भएअनुरूप प्रकोप न्यूनीकरणको लागि आवश्यक स्रोत अभावमा उचित सम्बोधन हुन नसक्नु, मुआब्जा दिने व्यवस्था नहुँदा कतिपय अवस्थामा संरचना निर्माण गर्न आवश्यक जग्गा प्राप्तिमा विवाद भई

निर्माण कार्य अधुरै रहने गरेको, ढुंगा, बालुवा, गिट्टी जस्ता निर्माण सामग्रीको लागि नदीहरूको अत्याधिक दोहनले प्रकोप न्यूनीकरणका लागि निर्मित संरचनाहरूमा समेत नकारात्मक प्रभाव पर्ने गरेको छ ।

वैज्ञानिक भू-उपयोग नीतिअनुरूप जमीनको उचित उपयोग गर्ने गराउने कार्य, जल उत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापन नीति, २०७२ अनुसार नदी किनारालाई रेखाङ्कन गरी जोनिङ्ग गर्नु, जोखिमयुक्त क्षेत्रको जमीनको उपयोगमा रोक लगाउनु, भूक्षय रोकथाम तथा जलाधार क्षेत्रको क्षयीकरणलाई नियन्त्रण गर्नुजस्ता चुनौती रहेका छन् ।

हाल संचालनमा ल्याइएका विभिन्न जल तथा मौसम मापन केन्द्रहरूलाई चुस्त र दुरुस्त बनाई अटुट रुपमा तथ्याङ्क संकलन गरी वास्तविक समय (Real Time Basis) मा गुणस्तरयुक्त तथ्याङ्कहरू प्राप्त गर्न नसकिएकोले जल तथा मौसम सेवालाई विश्वसनीय र भरपर्दो बनाई जल तथा मौसमजन्य विपत्तिहरूबाट हुने क्षतिलाई न्यून गर्नुपर्ने चुनौती टड्कारो रुपमा देखिएको छ ।

३. सोच

१. सम्पूर्ण कृषियोग्य भूमिमा वर्षेभरी दिगो एवम् भरपर्दो सिंचाई सुविधा उपलब्ध गराउने । (सिंचाई)
२. जल उत्पन्न जोखिम प्रतिरोधी एवम् व्यवस्थित नदी तथा भू-प्रणालीको सुनिश्चितता । (जल उत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापन)
३. जल तथा मौसमी तथ्यांकहरू वास्तविक समय (Real Time Basis) मा प्राप्त गरी सरोकारवालाहरूको आवश्यकतानुसार विश्वसनीय र भरपर्दो जल तथा मौसमी सेवा प्रदान गर्ने । (जल तथा मौसम विज्ञान)

४. उद्देश्य

१. सिञ्चित क्षेत्र वृद्धि गर्नुका साथै जलस्रोतको बहुद्देशीय उपयोगमा जोड दिनु । (सिंचाई)
२. विकसित सिंचाई प्रणालीमा व्यवस्थापन सुदृढीकरण गरी दिगोपन बढाउनु । (सिंचाई)
३. सिंचाईको आवश्यकता भएको स्थान र समयमा निर्बाध रुपमा वर्षेभरी पानीको उपलब्धता बढाउनु । (सिंचाई)
४. बाढी, पहिरोजस्ता जल उत्पन्न प्रकोपहरू हुनुअघि नै रोकथाम गर्नु र यस्ता जोखिम र जोखिमबाट हुन सक्ने जनधनको क्षति न्यूनीकरण गर्नु । (जल उत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापन)
५. बाढी तथा डुवानको व्यवस्थापन उकासबाट प्राप्त जोखिमरहित जग्गाको समुचित उपयोग गर्नु । (जल उत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापन)
६. पूर्वाधार निर्माण लगायत कृषि तथा खाद्य सुरक्षा हवाई, यातायात, पर्यटन, विपद् व्यवस्थापन, स्वास्थ्य, जलस्रोत विकासका अलावा सर्वसाधारणका लागि आवश्यक पर्ने गुणस्तरीय जल तथा मौसमी सेवाप्रवाह गर्ने । (जल तथा मौसम विज्ञान)

५. रणनीति

१. बाह्रै महिना सिंचाई सेवा उपलब्ध गराउनका लागि सतह सिंचाई, बहुउद्देशीय, अन्तरजलाधार र जलाशययुक्त तथा भूमिगत सिंचाई आयोजनाहरूलाई अघि बढाउने । (सिंचाई)
२. उच्च क्षमतामा सञ्चालन गर्न प्राविधिक एवम् आर्थिक दृष्टिकोणले उपयुक्त एवम् नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाईको विकास गर्ने । (सिंचाई)
३. निर्माण सम्पन्न भइसकेका सिंचाई प्रणालीहरूको मर्मतसम्भार एवम् दिगो व्यवस्थापनका लागि उपभोक्ताहरूको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने । (सिंचाई)
४. सिंचाई विकासको गुरुयोजना, कृषि विकास रणनीतिका लक्ष्यहरूको परिपूर्ति र जलवायु परिवर्तन अनुकूलन हुने गरी सिंचाई प्रणालीको विकास एवम् विस्तार गर्ने । (सिंचाई)
५. नीतिगत एवम् संस्थागत व्यवस्था सुधार गरी जल उत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउने । (जल उत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापन)

६. प्रभावकारी प्रकोप नियन्त्रणको लागि आवश्यक प्रविधिको पहिचान, विकास र विस्तार गर्ने । (जल उत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापन)
७. जल तथा मौसमी सेवालाई गुणस्तरिय रुपमा प्रवाह गर्न मौसमी केन्द्रहरूलाई विस्तार गर्दै लैजानुका साथै स्वचालित प्रणालीमा विकास गर्ने । (जल तथा मौसम विज्ञान)
८. सेन्डाई फ्रेमवर्कले तय गरेअनुरूप विभिन्न गैर सरकारी संस्थाहरूसँग समन्वय गरी बहुप्रकोप पूर्वसूचना प्रणालीको विकास गर्ने । (जल तथा मौसम विज्ञान)
९. अन्तर्राष्ट्रिय प्रचलन तथा मान्यता अनुरूप हुने गरी जल तथा मौसमी सेवालाई Recovery Cost Basis अनुसार संचालन गर्ने । (जल तथा मौसम विज्ञान)

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक

क्र.सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७४/७५ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
१	सतह सिंचाई आयोजनाहरूबाट सिंचित क्षेत्रफल विस्तार	हेक्टर	८११६९७	८६१०	२०३००	३४१००	४४५००
२	भूमिगत सिंचाई आयोजनाहरूबाट सिंचित क्षेत्रफल विस्तार	हेक्टर	४४४७३५	४२६७०	०	०	०
३	नयाँ प्रविधी सिंचाई कार्यक्रमबाट सिंचित क्षेत्रफल विस्तार	हेक्टर		४२५०	०	०	०
४	मर्मत संभारबाट हुने सिंचित क्षेत्रफल	हेक्टर					
५	सरकार व्यवस्थित	हेक्टर	३२४६००	३२४६००	११९१४०	१२०६४०	१९३९४०
६	कृषक व्यवस्थित	हेक्टर	१७६९२५	१७४००	०	०	०
७	डीप ट्युबवेल	हेक्टर		१४००	०	०	०
८	थप तटबन्ध निर्माण	कि.मी	८८८.८९	३०.००	१५.००	१५.००	१५.००
९	जडित स्वचालित जलमापन केन्द्र	संख्या	०	७०	२५	२५	२५
१०	मौसमी राडार	संख्या	०	१	१	०	०

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रु.लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	२१४,७८१	११,७४८	२०३,०३३	-	१४१,२५२	१४,६०३	५८,९२६
२०७६/७७	२१३,४५७	१२,८०३	२००,६५४	-	१३९,८३९	१६,४७८	५७,१३९
२०७७/७८	२२५,४३४	१३,९८८	२११,४४६	-	१४७,२९०	१८,५९५	५९,५४९

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण (सिंचाई क्षेत्र)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु.लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन आर्थिक वर्षको उपलब्धि
१	३०८०१७	जलश्रोत तथा सिंचाई विभाग	कार्यालय संचालन	सालबसाली			सतह, भूमिगत तथा अन्तरजलाधार स्थानान्तरण योजनाको कार्यान्वयनबाट सतह सिंचाइतर्फ २५,७४५ हे., भूमिगत सिंचाइतर्फ १,२२,१०० हे. र नयाँ प्रविधि सिंचाइतर्फ १२,६५० हे. गरी जम्मा १,६०,४९५ हे. जमीनका थप सिंचाइ सुविधा पुगेको हुने ।
२	३०८०२०	सिंचाई व्यवस्थापन डिभिजन - ८	कार्यालय संचालन	सालबसाली			
३	३०८०२१	यान्त्रिक कार्यालय- ३	कार्यालय संचालन	सालबसाली			
४	३०८१२४	सिंचाई संस्थागत विकास कार्यक्रम	सिंचाई विभागको संस्थागत विकासमा सहयोग हुने	सालबसाली			
५	३०८१२५	सिंचाई तथा जलस्रोत व्यवस्थापन आयोजना	पश्चिमाञ्चल, मध्य पश्चिमाञ्चल र सुदुर पश्चिमाञ्चलका यस आयोजनाबाट सम्पन्न भएका योजनाहरूको सुरुवात	२०७०/७१ २०७४/७५	५८.१ मि. डलर		उल्लेखित क्षेत्रका ९५ वटा सतह सिंचाइ र ११ वटा भूमिगत सिंचाइ योजनाहरूको पुनः निर्माण कार्य गरी १८,८२३ हे.जमीनमा वर्षेभरी सिंचाई सेवा उपलब्ध भएको हुने ४ वटा सरकार व्यवस्थित सिंचाइ प्रणाली समेत
६	३०८१३५	मर्मत संभार	ठूला सिंचाई	सालबसाली			कृषकबाट सञ्चालित ५४,९०० हे.

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु.लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन आर्थिक वर्षको उपलब्धि
		आयोजना	योजनाहरूको आवश्यकता अनुसार मर्मत संभार कार्य गरी योजना सुरु रुपले संचालन गर्ने ।				र सरकार व्यवस्थित ३,२४,६०० हे. गरी कूल ३,७९,५०० हेक्टर सिँचाई प्रणालीको मर्मत सुधार भएको हुने,
७	३०८१४९	रानी जमरा कुलरिया	३८,३०० हेक्टर जमीनमा वर्षभरी सिँचाई सेवा उपलब्ध गराउने	२०६८/६९ देखि २०८०/८१	२७७०२४.४	२०७४/१२/१५ को स्वीकृत खरिद गुरुयोजना अनुसार	७,००० हेक्टर जमीनमा सिँचाई भएको हुने
८	३०८१५०	भेरी बवई बहुउद्देश्यीय डाइभर्जन सिँचाई आयोजना	बाँके र बर्दिया जिल्लाको करिब ५१,००० हेक्टर जमीनमा सिँचाई सेवा उपलब्ध गराउने तथा ४८ मेघावाट विद्युत् उत्पादन गर्ने	२०६८/६९ देखि २०७६/७७	१६४३००	स्वीकृत खरिद गुरुयोजना अनुसार	सुरुङ्ग, हेडवर्क्स लगायतका काम सम्पन्न भएको हुने
९	३०८१४२	सिक्टा सिँचाई आयोजना	४२,७६६ हेक्टर जमीनमा सिँचाई सेवा उपलब्ध गराउने	२०६१/६२ देखि २०७६/७७	२५०२००	स्वीकृत खरिद गुरुयोजना अनुसार	२६,००० हेक्टर जमीनमा सिँचाई सेवा उपलब्ध हुने
१०	३०८१३८	बवई सिँचाई आयोजना	बवई नदीको पूर्वमा २१,००० हे. र पश्चिममा १५,००० हे. खेतीयोग्य जमीनमा पूर्ण रुपले सिँचाई सुविधा पुऱ्याउने	२०४५/६४-२०७८/७९	१२.६९	स्वीकृत खरिद गुरुयोजना अनुसार	३,५०० हेक्टर जमीनमा सिँचाई सेवा उपलब्ध हुने
११	३०८१४०	सुनसरी मोरङ्ग सिँचाई आयोजना (तेस्रो)	६८,००० हेक्टर जमीनमा सिँचाई सेवा उपलब्ध गराउने	सन् १९६४ - सालबसाली			सुनसरी र मोरङ्ग जिल्लाको ६८,००० हे.क्षेत्रमा व्यवस्थित सिँचाई सुविधा उपलब्ध गराउने र कृषि उत्पादनमा वृद्धि भएको हुने,
१२	३०८१५६	सुनकोशी मरिन डाईभर्जन बहुउद्देश्यीय आयोजना	बागमती सिँचाई आयोजनाको १,२२,००० हे. जमीनमा वर्षभरी सिँचाई सुविधा	२०७३/७४-२०७७/७८	६७ अर्व	१३.१ कि.मी. टनेल निर्माण	विस्तृत सम्भाव्यता अध्ययन भई टनेल निर्माण कार्य प्रारम्भ भएको हुने,
१३	३०८१३९	महाकाली सिँचाई	३३,५२० हेक्टर जमीनमा	२०६३/६४ देखि	२३७७६०	सन् २०१५ को	४,००० हेक्टर जमीनमा सिँचाई

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु.लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन आर्थिक वर्षको उपलब्धि
		आयोजना, कञ्चनपुर	वर्षे भरि सिंचाई सेवा उपलब्धता	२०८४/८५		अपडेटेड लागत अनुमान अनुसार	सेवा उपलब्ध भएको हुने,
१४	३०८१३६	बृहत सरकारी सिंचाई पुनस्थापना तथा व्यवस्थापन हस्तान्तरण आयोजना	पुननिर्माण गरी सिंचाई सरचनाहरू संचालन	२०६१/६२ देखि २०७८/७९	१०२४४०	स्विकृत एप्राइजल अनुसार	४३,०४० हेक्टर जमीनमा सिंचाई सेवा उपलब्ध भएको हुने,
१५	३०८१२७	यान्त्रिक व्यवस्थापन कार्यक्रम	सिंचाईसँग सम्बन्धित यान्त्रिक उपकरणहरू मर्मत एवम् संचालन		सालबसाली		
१६	३०८१५१	जल साधन योजना तयारी सुविधा आयोजना	कृषिको विविधीकरण तथा सहजीकरण गरी उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि	२०६९ देखि २०८३	विभिन्न प्याकेज अन्तर्गत कार्य भई ६० प्रतिशत कार्य सम्पन्न भएको		मध्यपहाडी तथा तराईका सिंचाई आयोजनाहरूको कार्यकुशलता सुधार कार्यको लागि विस्तृत सम्भाव्यता अध्ययन गरी कार्यान्वयन तयारीको लागि प्रतिवेदनहरू तयार भएको, सिंचाई गुरुयोजना अध्यावधिक भएको हुने, ७ वटा नदी जलाधारमा बाढी जोखिम व्यवस्थापन आयोजनाहरूको विस्तृत अध्ययन कार्य भएको हुने,
१७	३०८१२६	सिंचाई संभाव्यता अध्ययन तथा निर्माण गुणस्तर कार्यक्रम	विभिन्न योजनाहरूको विस्तृत सम्भाव्यता अध्ययन	सालबसाली			
१८	३०८१३२	भूमिगत जलस्रोत विकास समिति	विभिन्न तराई, भित्री मधेश तथा पहाडी उपत्यकाहरूमा आवश्यकतानुसार भूमिगत जल तथा जलगुण सम्बन्धी अध्ययन तथा अनुसन्धान	सालबसाली			पहाडी तथा मध्य पहाडी उपत्यका तराई लगायत काठमाडौं र केही भित्री मधेशका जिल्लाहरूमा अन्वेषणात्मक डिप टयुवेल निर्माण गर्ने ।

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु.लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन आर्थिक वर्षको उपलब्धि
							काठमाडौं उपत्यका लगायत तराईका जिल्लाहरूमा मासिक रुपमा भूमिगत जल सतह मापन भएको हुने । मध्य पहाडी उपत्यकाका एक्वीफायर सम्बन्धी अध्ययन कार्यका लागि थप जियोफिजिकल सर्भे भएको हुने ।
१९	३८१५४	जलस्रोत अनुसन्धान तथा विकास केन्द्र	जलस्रोत अनुसन्धान तथा अध्ययन गर्ने । नयाँ प्रविधिका कार्यहरू गर्ने तथा विभिन्न प्राविधिकहरूलाई तालिम प्रदान	सालवसाली			सिंचाइ आयोजनाहरूको माग अनुरूप वातावरणीय प्रभाव अध्ययन भएको हुने, जलवायु परिवर्तन अध्ययन भएको हुने संचालन भएका प्रमुख सिंचाइ योजनाका सिस्टम इफिसियन्सी डाटावेस तयार भएको हुने,
२०	३०८१५५	समृद्ध तराई-मधेश सिंचाइ विशेष कार्यक्रम	भूमिगत स्यालो तथा डीप ट्युबवेल, ताल तलैया इनारको निर्माण भई थप कृषियोग्य भूमिमा सिंचाइ सेवा विस्तार, भरपर्दो र व्यवस्थित हुने तथा विद्यमान सिंचाइ प्रणालीहरूको पुनर्स्थापन तथा सुधार हुने ।	आ.व. २०७३/७४- २०७७/७८	कूल लागत: २४ अर्ब ८० करोड		भूमिगत स्यालो टुबेल समेत बाट कृषि योग्य जमिनमा सिंचाइ उपलब्ध हुने । नयाँ डिप टुबेल निर्माण हुने । थप यफ.यम. आइ.यस को पुनर्स्थापना तथा एन.आइ.टि.पि आयोजनाहरू समेत कार्यान्वयन भएको हुने ।
२१	३०८१४१	प्रगन्ना तथा बडकापथ सिंचाइ आयोजना, दाङ	प्रगन्ना सिंचाइ आयोजनाबाट दाङ जिल्लाको देउखुरी उपत्यका भित्रका चैलाही, सोनपुर, सिसनिया र लालमटिया गा.वि.स.का ५,८०० हे. जग्गामा वर्षेभरि भरपर्दो सिंचाइ सुविधा	आ.व. ०६८/६९ देखि २०७५/७६	कुल लागत: रु. १ अर्ब ९४ करोड २९ लाख १३ हजार		कमाण्ड क्षेत्र वचावटको लागि तटबन्ध विस्तार हुने, प्रगन्नातर्फ शाखा नहरको निर्माण तथा विस्तार भई सिंचाइ उपलब्ध भएको हुने

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु.लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन आर्थिक वर्षको उपलब्धि
			उपलब्ध हुने बड्का पथ सिंचाइ आयोजनाबाट दाङ्ग जिल्लाको देउखुरी उपत्यका राप्ती पारीको गढवा, गंगापरस्पुर र गोवरडिहा गा.वि.स. का ४,००० हे. जमीनमा वर्षेभरि सिंचाइ सुविधा उपलब्ध हुने ।				बड्का पथतर्फ मूल तथा शाखा नहर निर्माण कार्य सम्पन्न भएको हुने ।
२२	३०८१३१	भारतीय अनुदान सहयोगमा सञ्चालित नदी नियन्त्रण आयोजनाहरु (बागमती, कमला, खाँडो र लालबकैया समेत)	नदी किनारको संरक्षण तथा सुदृढीकरण हुने , तटबन्ध सडकमा ग्राभेलिङ्ग हुने, भौतिक पूर्वाधार, मानव वस्ती, खेतीयोग्य जमिनको लगायत अन्य संरचनाहरु संरक्षण हुने	सालबसाली			बागमती, कमला र लालबकैया नदीहरुमा बाँकी तटबन्ध निर्माण गरिने, तटबन्धमार्थि ग्राभेलिङ्ग गरिने तथा विभिन्न स्थानहरुमा तटबन्ध सबलीकरण भएको हुने ।
२३	३०८१२९	नदी नियन्त्रण	नदी नियन्त्रण मोडेल साइट विकास गरी नयाँ प्रविधिको प्रवर्द्धन र नमुना कार्यको विकास गर्ने ।	सालबसाली			नदी नियन्त्रण सम्बन्धी नमुना कार्य ९ वटा सम्पन्न भएको हुने ।
२४	३०८१३०	जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण प्रविधि आयोजना	जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि हुने, जल उत्पन्न प्रकोपको जोखिम नक्साहरु तयार हुने, जल उत्पन्न प्रकोपबाट प्रभावित भौतिक पूर्वाधारहरुको संरक्षण हुने				जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि सम्बन्धी विभिन्न तालिम र गोष्ठी भएको हुने । जल उत्पन्न प्रकोपको जोखिम नक्साहरु तयार गर्ने भएको हुने । जल उत्पन्न प्रकोपबाट प्रभावित भौतिक पूर्वाधारहरुको संरक्षण गर्ने

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु.लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन आर्थिक वर्षको उपलब्धि
२५	३०८१४५	पालुङटार-कुण्डुटार सिंचाइ आयोजना	आयोजना क्षेत्रमा सिंचाइ तथा नदि नियन्त्रणका कार्यक्रमहरूबाट उपभोक्ता किसानहरूको आय आर्जनमा वृद्धि भई गरिवी निवारणमा टेवा पुग्ने ।				पालुङटार कुन्दुरटार सिंचाइ योजनाको नाममा शुरु भएको हुने । पालुङटारमा सतह सिंचाइमार्फत् र कुन्दुरटारमा लिफ्टबाट सिंचाइ गर्नको लागि थप अध्ययन गर्ने भएको हुने ।
२६	३०८१४८	टार बजार संरक्षण कार्यक्रम	बेनि म्यादी, बेनि पर्वत, चैनपुर बझाङ, दुनै डोल्पा, भद्रपुर भापा समेतमा बचावट				बेनि म्यादी, बेनि पर्वत, चैनपुर बझाङ, दुनै डोल्पा, भद्रपुर भापा समेतमा बचावट कार्य भएको हुने ।
२७	३०८१५२	सिंचाइ पुनर्स्थापना आयोजना (कुवेत फण्ड)	५० वटा योजना पुनःनिर्माण ७,६०० हे. जमिनमा सिंचाइ सुविधा सिंचित क्षेत्रफलमा वृद्धि भई कृषि उत्पादनमा वृद्धि	आ.व. २०७२/७३ देखि २०७६/०७७	कुल लागत: रु.२.५ अब		सिंचाइ आयोजनाहरूको पुनःनिर्माण भएको हुने । उपभोक्ता कृषकहरूको योजना संचालन तथा व्यवस्थापन क्षमतामा अभिवृद्धि गर्ने तालिम कार्यक्रम भएको हुने । कृषि उत्पादन वृद्धि तथा विविधिकरणका लागि आवश्यक सहयोग, तालिम संचालन भएको हुने ।
२८	३०८१५७	बृहत् दाङ उपत्यका सिंचाइ आयोजना	दाङ जिल्लाको करिब ५६,००० हेक्टर जमीनमा सिंचाइ सेवा उपलब्धता	आ.व. २०७४/७५			सम्भाव्य क्षेत्रमा सोलार लिफ्ट प्रविधिबाट सिंचाइ सेवा उपलब्ध भएको हुने । ससाना जलाशययुक्त सिंचाइ प्रणाली भएको हुने । नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाइ योजना भएको हुने ।
२९	३०८१५८	नयाँ प्रविधिमा आधारित नदी नियन्त्रण कार्यक्रम	पर्कुपाइन, जियोव्याग,	आ.व. २०७५/७६ देखि			पर्कुपाइन, जियोव्याग,

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु.लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन आर्थिक वर्षको उपलब्धि
			वायो इन्जिनियरिङ जस्ता नवीनतम प्रविधि प्रयोग गरी नदी नियन्त्रण				वायो इन्जिनियरिङ जस्ता नवीनतम प्रविधि प्रयोग गरी नदी नियन्त्रण कार्य लगायत जन चेतना अभिवृद्धि तालिम कार्यक्रम संचालन भएको हुने ।
३०	३०८१६०	एकीकृत ऊर्जा तथा सिंचाइ विशेष कार्यक्रम	मध्य पहाडी टार क्षेत्रमा लिफ्टबाट सिंचाई सेवा उपलब्धता तराई मधेसमा सौर्य ऊर्जाबाट लिफ्ट सिंचाई उपलब्धता	आ.व. २०७५/७६ देखि			मध्य पहाडी टार क्षेत्रमा लिफ्टबाट सिंचाई सेवा उपलब्ध भएको हुने । तराई मधेसमा सौर्य ऊर्जाबाट लिफ्ट सिंचाई उपलब्ध भएको हुने ।
३१	३०८१२०	जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना	जलवायु परिवर्तनले कृषि लगायत अन्य क्षेत्रमा पारेको प्रभाव न्यूनीकरणको लागि विभागको सेवा प्रवाह प्रणालीलाई आधुनिकीकरण	आ.व. २०६९/७० - २०७५/७६	१६९९९२७	भवन निर्माण तथा स्वचालित जल तथा मौसमी उपकरण, राडार र सुपर कम्प्यूटर खरिद तथा स्थापना; उपकरण क्यालिब्रसन प्रयोगशाला स्थापना; अत्याधुनिक प्रविधि अत्यावश्यक भएको	विभागको सेवा प्रवाह प्रणालीमा आधुनिकीकरण भएको हुने ।
३२	३०८०१४	जल तथा मौसम विज्ञान विभाग		सालबसाली			
३३	३०८११६	जल तथा मौसम विज्ञान कार्यक्रम	बाढी तथा मौसम पूर्वानुमान कार्य नियमित गरी बाढी तथा मौसमजन्य प्राकृतिक विपत्तिबाट हुने जनधनको क्षति न्यूनीकरण	सालबसाली		स्वचालित जल तथा मौसमी केन्द्रहरूका उपकरण स्थापना,नियमित	अत्याधुनिक उपकरण जडान भई भरपर्दो मौसमी सूचना तथा तथ्यांक संकलन हुनुका साथै बाढी भविष्यवाणीमा समेत गुणात्मक सुधार भएको हुने ।

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु.लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन आर्थिक वर्षको उपलब्धि
			गर्ने ।			मर्मत गरी तथ्याकं संकलन तथा बाढी भविष्यवाणीमा गुणात्मक सुधार र यस्ता उपकरण नियमित उपकरणभन्दा धेरै महंगा हुने ।	

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

उपयुक्त प्रविधिको उपयोग र जग्गा प्राप्तमा सहजता भएमा, आवश्यक बजेटको सुनिश्चितता भएमा, नदी जन्य निर्माण सामग्रीको उपलब्धता सहज भएमा, किसानको सहभागिता र जनशक्ति उपलब्ध भएमा, प्राकृतिक विपद् एवम् अन्य विविध कारणले आयोजनागत लागत बढ्न गएमा ।

६.६ पुनर्निर्माण

१. पृष्ठभूमि

विक्रम संम्वत् २०७२ सालको भूकम्प तथा तत्पश्चातका पराकम्पका कारण सार्वजनिक तथा निजी गरी करिब ८ लाख भवन, विद्यालय तथा पुरातात्विक संरचनाहरू पूर्णतः क्षतिग्रस्त भए । नेपाल सरकारले पूर्ण रुपमा क्षतिग्रस्त भई प्रयोग योग्य नभएका संरचनाहरू, सार्वजनिक भवन, पुरातात्विक स्मारक, भौतिक पूर्वाधार, विद्यालय एवम् स्वास्थ्य केन्द्रहरू समेतको पुनर्निर्माण गर्न गराउन पाँच वर्षको कार्यावधि तोकी राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरणको गठन भएको थियो । पुनर्निर्माण सम्बन्धी ऐन, २०७२ को कार्यादेश अनुसार यस प्राधिकरणले बाँकी रहेको कार्यावधिमा भूकम्पद्वारा प्रभावित संरचनाको पुनर्निर्माण सम्बन्धी बाँकी रहेका कार्यहरू सम्पादन गर्नका लागि आगामी दुई वर्षको मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गरिएको छ ।

२. समस्या तथा चुनौती

सरोकारवाला निकायबीच समन्वयको कमी, जनशक्तिको कमी, स्रोत साधनको कमी, पुनर्निर्माणमा विगतमा पर्याप्त अनुभवको कमी जस्ता समस्याहरू यस क्षेत्रमा अनुभूत भएका छन् । भूकम्पबाट लाखौंको संख्यामा ध्वस्त भएका आवास, सांस्कृतिक सम्पदा, भौतिक तथा सामाजिक पूर्वाधारसम्बन्धी संरचनाहरूको समयमा पुनर्निर्माण गर्नुपर्ने अवस्था छ । साथै, विपन्न परिवारहरू पनि भूकम्प प्रभावित भएबाट अत्यावश्यकिय सुविधाको रुपमा प्राथमिकतामा राखी सुरक्षित तथा लागत प्रभावकारी आवासको व्यवस्था गर्नुपर्ने छ । वास्तविक भूकम्प पीडितहरूको संख्या तथ्यगत रुपमा यकिन गरी प्राधिकरणको कार्य प्रकृतिअनुसार शीघ्र सेवा प्रदान गर्नुपर्ने तर, विद्यमान खरिद सम्बन्धी कानूनी व्यवस्था व्यवहारिक नभएको कारण अपेक्षित समयमा निर्माण सम्पन्न गर्ने तथा सरसामान उपलब्ध गराउनमा बिलम्ब हुन गएको कारण उत्पन्न जनअसन्तोषलाई सम्बोधन गर्नु चुनौतीपूर्ण विषय हुन गएको छ ।

३. सोच

व्यवस्थित तथा सुरक्षित बस्ती विकास लगायत भौतिक संरचना र आवास भवनहरूको अझ बलियो एवम् अझ राम्रो पुनर्निर्माण गर्नु ।

४. उद्देश्य

भूकम्पबाट क्षतिग्रस्त संरचनाको दिगो, सुरक्षित र योजनाबद्ध रुपमा यथाशीघ्र पुनर्निर्माण गरी पीडित व्यक्ति तथा समुदायको जनजीवनलाई कम्तीमा पनि प्रकोपपूर्वको अवस्थामा पुनःस्थापना गर्नु ।

५. रणनीति

१. प्राथमिकताको आधारमा क्षतिग्रस्त संरचनाहरूको पुनर्निर्माण तथा बस्ती विकास गर्ने ।
२. जोखिमपूर्ण बस्तीको स्थानान्तरण गर्ने ।
३. पुनर्निर्माण, पुनःस्थापना तथा बस्ती स्थानान्तरणको योजना कार्यान्वयन गर्न उपयुक्त संयन्त्र स्थापना गर्ने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७४/७५ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
१	सर्भेक्षणबाट पहिचान भएका लाभग्राही संख्या	जना	७२४८९५	७२६७३८	७२६७३८	—	—
२	गुनासो सम्बोधनबाट पहिचान भएका लाभग्राही संख्या	जना	२२५८९	४०९६७	९०९६७	—	—
३	पहिचान भएका लाभग्राही संख्या	जना	७४७४८४	७६७७१०	८०००००	—	—
४	निर्माण सम्पन्न भएका घर	संख्या	४४९९६	४३५०००	८०००००	—	—

५	स्वास्थ्य संस्था पुनर्निर्माण	गोटा	४६२	६५०	९५०	११९७	—
६	विद्यालय भवन पुनर्निर्माण	गोटा	२४५६	४५००	६५५०	७५५३	—
७	पुरातात्विक सम्पदा पुनर्निर्माण	गोटा	५६	१५०	४८०	७५३	—
८	सरकारी भवन पुनर्निर्माण	गोटा	१८१	२५०	३००	३७९	—
९	सुरक्षा निकायका भवन पुनर्निर्माण	गोटा	१७	१२५	२०५	३८३	—
१०	जोखिमयुक्त बस्तीबाट सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण भएका लाभग्राही संख्या	परिवार		६००	३०००	४०००	—

७. विषय क्षेत्रगत खर्च र स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	१,५१२,३९१	९३१,९२८	५८०,४६३	—	५०२,१३१	१२८,३३६	८८१,९२४
२०७६/७७	१,२८१,१५१	४९८,५२७	७८२,६२४	—	४२५,०११	१०८,७५८	७४७,३८२
२०७७/७८	३७१,१६०	५३,१६२	३१७,९९८	—	१२३,४४७	३१,४६८	२१६,२४५

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
१	३०१८०१	निजी आवास अनुदान वितरण	भूकम्प पीडितको घर पुनर्निर्माण हुने	२०७२-२०७७	४७६११९०	प्रति परिवार ३ लाख अनुदान वितरण र निजी आवास पुनर्निर्माणको लागि इन्जिनियर परिचालन	८ लाख निजी आवास पुनर्निर्माण हुने ।
		पुनर्निर्माण: स्वास्थ्य संस्था, विद्यालय भवन, पुरातात्विक सम्पदा तथा सरकारी भवनहरूको पुनर्निर्माण (सुरक्षा निकायका भवनहरू समेत)	क्षतिग्रस्त स्वास्थ्यसंस्थाहरूको पुनर्निर्माण; क्षतिग्रस्त विद्यालय भवनहरूको पुनर्निर्माण; क्षतिग्रस्त सम्पदाहरूको पुनर्निर्माण तथा सरकारी भवनहरूको पुनर्निर्माण गर्ने	२०७२-२०७७	१७४९३०	क्षतिग्रस्त स्वास्थ्य संस्थाहरूको पुनर्निर्माण	११९७ स्वास्थ्य संस्थाहरूको पुनर्निर्माण सम्पन्न हुने ।
				२०७२-२०७७	१८०६२८०	क्षतिग्रस्त विद्यालय भवनहरूको पुनर्निर्माण	७५५३ विद्यालयहरूको पुनर्निर्माण सम्पन्न हुने ।
				२०७२-२०७७	३३८०००	क्षतिग्रस्त सम्पदाहरूको पुनर्निर्माण	७५३ पुरातात्विक सम्पदाहरूको पुनर्निर्माण सम्पन्न हुने ।
				२०७२-२०७७	२९७७८०	सरकारी भवनहरूको पुनर्निर्माण	७६२ सरकारी र सुरक्षा निकायका भवनहरूको पुनर्निर्माण सम्पन्न हुने ।
		जोखिमयुक्त बस्तीबाट सुरक्षित स्थानमा बस्ती स्थानान्तरण	सुरक्षित स्थानमा बस्ती स्थानान्तरण गरी एकिकृत बस्ती विकास गर्ने	२०७२-२०७७	४२४८०	सुरक्षित स्थानमा बस्ती स्थानान्तरण गरी एकिकृत बस्ती विकास	२८६ जोखिमयुक्त बस्तीबाट करीब ४ हजार लाभग्राहीहरूलाई सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण हुने ।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुगमन

सीमित पाँच वर्षे कार्यावधिभित्र रहेको छ । यस अवधिभित्र पहिचान भएका लाभग्राही घरधनीहरूले अनुदान सम्झौता गर्न आवश्यक जग्गाको स्वामित्व सम्बन्धी लालपुर्जा लगायतका कागजात उपलब्ध गराउनु पर्ने, ऐलानी जग्गा, गुठी जग्गा, सुकुम्बासी समस्याको समाधान समयै गर्नुपर्ने, युवा जनशक्ति वैदेशिक रोजगारीका लागि हुने पलायन रोकी स्थानीय स्तरको पुनःनिर्माण कार्यमा जनशक्तिको अभाव हुन नदिने, लाभग्राहीको सूचीमा नपरेर गुनासो गर्नेहरूको संख्या कम गर्ने, क्षेत्राधिकारको विवाद न्युनीकरण गर्ने, निजी आवास पुनर्निर्माणको कार्यमा ढिलाई कम गर्नुपर्ने जस्ता महत्वपूर्ण जिम्मेवारी प्रमुख छ । समयमै यी कार्यहरू सम्पन्न गरी सबै निजी आवासहरूको दिगो र दरिलो पुनर्निर्माणको कार्य सम्पन्न गर्न पर्याप्त बजेट, स्थानीय स्तरमा जनशक्तिको व्यवस्था, प्राविधिक जनशक्तिको पर्याप्त क्षमता विकास एवं प्रोत्साहन तथा समयानुसार अनुगमन मूल्याङ्कनको आवश्यकता अनुसार व्यवस्थापन हुनुपर्दछ । यसका अतिरिक्त क्षतिग्रस्त विद्यालय पुनर्निर्माण, पुरातात्विक महत्वको सम्पदा निर्माणको लागि परम्परागत निर्माण सामग्री तथा सीपयुक्त कालीगढहरूको व्यवस्थापन जस्ता कार्यका लागि समेत पर्याप्त बजेट, प्राविधिक जनशक्तिको क्षमता विकास र प्रोत्साहन तथा पुरातात्विक मापदण्ड तयारी गर्नेजस्ता कार्यहरू समयमै सम्पन्न हुन नसकेमा लक्षित उपलब्धि हासिल गर्न गाह्रो हुने जोखिम देखिन्छ ।

परिच्छेद ७

शासकीय व्यवस्था र अन्तर सम्बन्धित क्षेत्र

७.१ प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले प्रत्याभूत गरेको जनताको सार्वभौमिकतालाई संवैधानिक, कानूनी र व्यावहारिक रूपमा स्थापित गरी संविधान प्रदत्त अवसर, राज्यबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधा, समग्र सुरक्षा र सम्मानको सहज, अनुकूल र वास्तविक अर्थमा जनताले प्राप्त गर्न सक्ने गरी शासकीय व्यवस्था सञ्चालन एवम् व्यवस्थापन गर्ने जिम्मेवारी सरकारको हो । यसको लागि राजनीतिक, प्रशासनिक, सम्पूर्ण न्याय प्रशासन र सामाजिक क्षेत्रबाट हुने विसङ्गति र अनियमितता न्यूनीकरण गरी भ्रष्टाचारमुक्त कानूनी राज्यको स्थापना जरूरी हुन्छ । यसका लागि सुशासन कायम गर्ने गराउने, नीति तर्जुमाको संयोजन गर्ने, नीति कार्यान्वयनको अनुगमन गरी प्रभावकारीता प्रवर्द्धन गर्ने, विकास प्रक्रियाका विभिन्न चरणहरूमा नागरिकको अर्थपूर्ण सहभागिता अभिवृद्धि गर्ने, मानव अधिकार सुनिश्चित गर्ने तथा विज्ञानीको प्रभावकारिता अभिवृद्धि गर्ने कार्य सरकारले गर्दै आएको छ ।

शासकीय व्यवस्थाका क्षेत्र सम्बद्ध निकाय "समृद्ध नेपाल र सुखी नेपाली" को गन्तव्यलाई सार्थक बनाउनको लागि नीति विकास र कार्यान्वयनमार्फत् परिवर्तनकारी भूमिकाका लागि जिम्मेवार हुन्छन् । नियमित कार्यका अतिरिक्त मूलभूत रूपमा शासकीय सुधार तथा भ्रष्टाचार नियन्त्रण, प्रशासनिक पुनर्संरचना, द्विपक्षीय वा बहुपक्षीय सन्धी, सम्झौता वा सहमति कार्यान्वयनको अनुगमन, मानव अधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धन, केन्द्रीयस्तरमा शासकीय सुधारका लागि विज्ञ समूह (थिंक ट्याङ्क)को व्यवस्था तथा व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको विकास लगायतका कार्यहरू सम्पादन गर्नका लागि आगामी तीन वर्षको मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गरिएको छ ।

२. समस्या र चुनौती

नीति निर्माण प्रक्रियाको संयोजन तथा नीति कार्यान्वयनको अनुगमन हुँदै आएको भएता पनि नीति तर्जुमा तथा घोषित नीतिप्रतिको जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्ने सकिएको छैन । नव-निर्वाचित निकायहरूको क्षमता अभिवृद्धि, दुर्गम स्थानमा सहज एवम् चुस्त सेवा प्रवाहका लागि प्रभावकारी मानव संसाधनको व्यवस्थापन लगायतका कारण जनतालाई पुऱ्याउनु पर्ने अत्यावश्यक सेवा प्रवाह सहज हुन सकेको छैन । परिवर्तित परिवेश अनुरूप अधिकाधिक जनपरिचालन र जनसहभागिता जुटाई तीनवटै तहका सरकारको सेवा प्रवाहलाई स्वच्छ, सक्षम, निष्पक्ष, भ्रष्टाचारमुक्त, जनउत्तरदायी र गुणस्तरीय बनाई सर्वसुलभ एवं सहजरूपमा सेवा प्रवाह तथा विकास निर्माणको कार्य अघि बढाउने कार्य चुनौतिपूर्ण छ । यसका अलावा सन् २०३० सम्ममा दिगो विकासका लक्ष्यहरू हासिल गर्नेगरी आगामी दिनका विकास योजना तथा कार्यक्रमहरूलाई निर्देशित गर्ने तथा सोको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि साधन स्रोतको व्यवस्थापन थप चुनौतिपूर्ण रहेको छ ।

३. सोच

सङ्घीय शासकीय व्यवस्थालाई स्वच्छ, सक्षम, निष्पक्ष, पारदर्शी, भ्रष्टाचारमुक्त, जनउत्तरदायी र सहभागितामूलक बनाउँदै राज्यबाट प्राप्त हुने सेवा सुविधामा जनताको समान र सहज पहुँच सुनिश्चित गर्न मुलुकको शासन सञ्चालनमा कार्यकारिणीको भूमिकालाई प्रभावकारी बनाउँदै सुशासनयुक्त र जनमुखी बनाउने ।

४. उद्देश्य

१. सार्वजनिक प्रशासनलाई स्वच्छ, परिणाममुखी, जवाफदेही र पारदर्शी बनाई सार्वजनिक सेवाप्रवाह र विकास प्रक्रियालाई प्रभावकारी बनाउनु ।
२. स्वतन्त्र र निष्पक्ष न्यायको सिद्धान्तलाई कुण्ठित बनाउने गरी राजनीतिक, प्रशासनिक, सम्पूर्ण न्याय प्रशासन र सामाजिक क्षेत्रबाट हुने विसङ्गति र अनियमितताको गुनासोलाई न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू अवलम्बन गरी भ्रष्टाचारमुक्त कानूनी राज्यको स्थापनार्थ अग्रसरता देखाउनु ।
३. भ्रष्टाचारजन्य क्रियाकलापको नियन्त्रण गरी सुशासन कायम गर्न सहयोग गर्नु ।

४. सामाजिक, आर्थिक तथा साँस्कृतिक विकास प्रक्रियाका विभिन्न चरणहरूमा नागरिकको अर्थपूर्ण सहभागिता अभिवृद्धि गर्नु ।
५. सार्वजनिक वित्तीय प्रणालीको प्रभावकारिता अभिवृद्धि गर्नु ।
६. मानव अधिकारप्रतिको प्रतिबद्धतालाई व्यावहारिक रूपमा सुनिश्चित गर्नु ।

५. रणनीति

१. सार्वजनिक सेवाहरूलाई गुणस्तरीय र सर्वसाधारणको पहुँचयोग्य बनाउन प्रशासन संयन्त्रको पुनर्संरचना गर्ने ।
२. सार्वजनिक निकायका काम कारवाहीसम्बन्धी सूचनामा नागरिकको पहुँच बढाउने ।
३. राष्ट्रसेवकहरूलाई कामप्रति परिणाममुखी र उत्तरदायी बनाउने ।
४. सबै भ्रष्टाचारजन्य काम कारवाही अपराध हुने कानूनी व्यवस्था गरी भ्रष्टाचार विरुद्ध शून्य सहनशीलताको नीति अवलम्बन गर्ने ।
५. भ्रष्टाचार विरुद्धको संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय महासन्धि कार्यान्वयन गर्दै निरोधात्मक, उपचारात्मक र प्रवर्द्धनात्मक उपाय अवलम्बन गरी भ्रष्टाचार निवारण गर्ने ।
६. विकास निर्माणका हरेक चरण र सेवा प्रवाहमा जनसहभागिता प्रवर्द्धन गर्ने ।
७. स्थानीय स्तरमा कार्यरत सामुदायीक तथा गैर-सरकारी संस्थाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
८. वित्तीय व्यवस्थापन प्रणाली सुदृढीकरण गर्ने ।
९. सार्वजनिक आय-व्यय र खरिदलाई प्रभावकारी, व्यवस्थित र पारदर्शी बनाउने ।
१०. मानव अधिकार उल्लङ्घनका घटनाको अनुसन्धान तथा मानव अधिकार अवस्थाको अनुगमन गर्ने ।
११. मानव अधिकारसम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय दायित्व कार्यान्वयन गर्ने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७४/७५ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
१	भ्रष्टाचारसम्बन्धी सूचकांक	स्थान	१२९	१२०	११५	१०५	९८
		सूचकांक	३०	२९	२९	२७	२५
२	सरकारी प्रभावकारिता	स्थान	१७	२२	२३	२४	२६
		सूचकांक	- ०.९०	-०.८५	-८०.०	-७५.०	-७०.०
३	कानूनको शासन	स्थान	२७	२८	२९	३०	३१
		सूचकांक	-६५.०	-४०.०	-३०.०	-२०.०	-१५.०
४	भ्रष्टाचार नियन्त्रणका लागि सुशासन	सूचकांक	-०.७८	-	०	०.५	०.८
५	गरिवीको रेखामुनिको जनसंख्या	प्रतिशत	२१.६	-	१७	१५	१४

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रु. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	५०,४७१	४२,०३७	८,४३४	-	३५,५११	९,९६०	५,०००
२०७६/७७	५३,५३३	४४,१४७	९,३८६	-	३७,५६३	१०,७२०	५,२५०
२०७७/७८	५६,८१०	४६,३६३	१०,४४७	-	३९,७४५	११,५५२	५,५१३

८. कार्यक्रम आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

८.१. संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजनाको अवधि (शुरु र सम्पन्न)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
१	३०१०११	मन्त्रिपरिषद्	सुशासन तथा जनउत्तरदायित्व	सालबसाली			नेपाल सरकारको शासकीय व्यवस्था संचालन तथा व्यवस्थापनको उपल्लो निकायको रूपमा समग्र सार्वजनिक प्रशासन, न्याय व्यवस्था, वित्तीय व्यवस्था तथा जनताप्रतिको उत्तरदायित्व प्रवर्द्धनमा सुशासन कायम भएको हुने । सार्वजनिक सेवामा जनसहभागिता अभिवृद्धि गर्दै आर्थिक सामाजिक विकास एवम् समृद्ध नेपाल निर्माणको लक्ष्य हासिल गर्नेतर्फ उन्मुख प्रशासन संयन्त्र विकास भएको हुने ।
२	३०१०१३	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	सुशासन तथा जनउत्तरदायित्व	सालबसाली			
३	३०१०२०	सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालय	वित्तीय सुशासन	सालबसाली			
४	३०१०२२	नेपाल ट्रष्टको कार्यालय	सुशासन तथा जनउत्तरदायित्व	सालबसाली			
५	३०१०२५	राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र	सुशासन प्रवर्द्धन	सालबसाली			
७	३०११०१	सूचना तथा प्रविधि विकास आयोजना	पारदर्शिता, जवाफदेहिता	२००८-२०१६			
८	३०१०३१	लगानी बोर्डको कार्यालय	वैदेशिक लगानीलाई आकर्षित गरी पूँजी एवम् नयाँ प्रविधि तथा सीप भित्राएर व्यापार घाटा कम गर्ने ।	सालबसाली			प्रत्यक्ष वैदेशिक लगानीको प्रभावकारी परिचालन भई ठूला आयोजनाका लागि पूँजीको व्यवस्था भएको हुने ।
११	३०१०३५	महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय	स्वतन्त्र र निष्पक्ष न्याय व्यवस्था	सालबसाली			स्वतन्त्र र निष्पक्ष न्यायको सिद्धान्त प्रत्याभूत भई सम्पूर्ण न्याय प्रशासन र सार्वजनिक क्षेत्रबाट हुने विसङ्गति र अनियमितताको गुनासोलाई न्यूनीकरण भएको हुने ।
१२	३०१०३६	उच्च सरकारी वकिल कार्यालय	स्वतन्त्र र निष्पक्ष न्याय व्यवस्था	सालबसाली			
१३	३०१०३७	जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालय	स्वतन्त्र र निष्पक्ष न्याय व्यवस्था	सालबसाली			
१४	३०१०३८	विशेष सरकारी वकिल कार्यालय	स्वतन्त्र र निष्पक्ष न्याय व्यवस्था	सालबसाली			
१६	३०१०३९	राजस्व अनुसन्धान विभाग	वित्तीय सुशासन	सालबसाली			सार्वजनिक क्षेत्रको वित्तीय सुशासन कायम भएको हुने ।
१७	३०१०४०	राजस्व अनुसन्धान एकाइ कार्यालयहरू	वित्तीय सुशासन	सालबसाली			

१८	३०१०४१	सम्पत्ति शुद्धिकरण अनुसन्धान विभाग	वित्तीय सुशासन	सालबसाली			
१९	३०१०४२	राष्ट्रिय अनुसन्धान विभाग	अनुसन्धानमा आधारित सुरक्षा व्यवस्था	सालबसाली			अनुसन्धानमा आधारित न्याय व्यवस्था भएको हुने ।
२०	३०१०१५	गरिबी निवारण कोष	निरपेक्ष गरिबी निवारण गर्दै आर्थिक समृद्धिको आधार तयार	सालबसाली			सन् २०२२ सम्ममा गरिबी १३.८%मा झरेको हुने । उत्पादनमूलक रोजगारी प्रवर्द्धन भएको हुने ।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

सङ्घीय संरचना अनुसार स्थापित भएका निकायहरूको प्रभावकारिताका लागि अनुभवी नेतृत्व तथा पर्याप्त मानव संसाधनको व्यवस्थापन गर्ने, मुलुकको आवश्यकता अनुसार सुशासन कायम गर्ने, भ्रष्टाचार नियन्त्रण र मानव अधिकारको प्रत्याभूति एवं प्रवर्द्धन गर्ने लगायतको कार्यहरू प्रभावकारी रूपमा सम्पादन भए अपेक्षित नतिजा समयमै हासिल भई तीनवटै तहको सरकारको काम छिटो, छरितो, पारदर्शी, मितव्ययी तथा गुणस्तरीय अनुमान छ । शासकीय व्यवस्थाका आधारभूत आवश्यकता पुरा गर्न साधन स्रोत तथा क्षमता एवम् प्रविधिको उपयोग समयानुकूल हुन नसकेमा विषय क्षेत्रगत उद्देश्य हासिल हुन नसक्ने जोखिम रहन्छ ।

७.२ सङ्घीय मामिला

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन व्यवस्थाको माध्यमद्वारा दिगो शान्ति, सुशासन, विकास र समृद्धिको आकांक्षा पूरा गर्ने अपेक्षा गरेको छ । सङ्घीय शासन प्रणालीमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तह गरी तीन तहको शासकीय ढाँचा तय भएको छ । तीनै तहका सरकारहरू बीच समन्वय र सहकार्यको व्यवस्था मिलाउँदै विकेन्द्रीकरणको सिद्धान्तलाई कार्य रूपमा बदल्न सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले भूमिका निर्वाह गर्दै आएको छ ।

यस मन्त्रालयबाट संचालित हुने मुख्य कार्यक्रमहरूमा स्थानीय पूर्वाधार विकास, लैङ्गिक उत्तरदायी कार्यक्रम तथा बजेट, सामाजिक सुरक्षा, समावेशीकरण तथा सशक्तीकरण, बालमैत्री स्थानीय शासन, वातावरण मैत्री स्थानीय शासन, सङ्घीय मामिलासम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान रहेका छन् । शासन र विकास दुवैमा जनताको समावेशी सहभागिता प्रवर्द्धन गराई नतिजामुखी योजना निर्माण, सहभागितामूलक योजना तर्जुमा प्रक्रिया अवलम्बन, गरिब विपन्न वर्गको पहुँचमा वृद्धि तथा अनुगमन मूल्याङ्कनका विधिहरूको प्रयोगमार्फत् कार्यान्वयनमा सुनिश्चितता ल्याउँदै अपेक्षित लक्ष्य हासिल गर्ने गरी मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गरिएको छ ।

२. समस्या तथा चुनौती

स्थानीय तहको भूमिका र अधिकार क्षेत्र बमोजिम संस्थागत संरचना एवम् कर्मचारीको व्यवस्था नहुँदा स्थानीय तहबाट प्रदान गर्नुपर्ने सेवा प्रभावकारी हुन नसक्नु, सहभागितामूलक योजना तर्जुमा पद्धतिको प्रभावकारी कार्यान्वयन नहुँदा योजना अनुशासन खस्कंदै जानु, स्थानीय तहको आन्तरिक राजस्व तथा वित्तीय स्रोतको परिचालन क्षमता कमजोर हुनु, नगरपालिकाहरूमा ल्याण्डफिल साइटको पर्याप्त व्यवस्था नहुँदा फोहोरमैलाको व्यवस्थापन जटिल बन्दै जानु, विपद् व्यवस्थापनका लागि स्थानीय तहको क्षमता कमजोर हुनु, कतिपय स्थानीय तहमा बैङ्किङ्ग सेवा नपुग्दा बैंकबाट सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरण गर्न नसकिनु, उपभोक्ता समितिलाई निर्माणको मापदण्डको पालना र गुणस्तर कायम गराउन चुनौतीपूर्ण हुनु, निर्मित पूर्वाधार योजनाहरू दिगो, गुणस्तरीय र वातावरणमैत्री बन्न नसक्नु र सडक निर्माणमा भएको लगानीको अनुपातमा उपयोगिता न्यून रहनु प्रमुख समस्याको रूपमा रहेका छन् ।

सङ्घीय तहबाट हस्तान्तरण हुने न्यून रकम तथा स्थानीय तहको कमजोर कराधारबाट प्राप्त हुने श्रोतबाट स्थानीय तहको भूमिकामा भएको बढोत्तरीसँगै जनताको स्थानीय तहप्रतिको आशा र अपेक्षामा भएको वृद्धिलाई सम्बोधन गर्नु चुनौतीपूर्ण रहेको छ । नेपालको संविधान अनुसार स्थानीय तहहरू स्थानीय सरकारको रूपमा रूपान्तरण भएपश्चात् आर्थिक, सामाजिक, भौगोलिक, प्रशासनिक, समन्वय, सेवा प्रवाह र विकास व्यवस्थापनको दृष्टिले सक्षम इकाईको रूपमा स्थापित गर्ने कार्य चुनौतीपूर्ण हुने देखिन्छ । यसका अतिरिक्त स्थानीय तहका काम कारवाहीलाई स्थानीय जनताप्रति उत्तरदायी बनाउने, स्थानीय सेवाको व्यवस्थापनलाई सुदृढ गर्ने, स्थानीय तहमा देखिएको वित्तीय जोखिमलाई न्यूनीकरण गरी वित्तीय सुशासन कायम गर्ने, वित्तीय आत्मनिर्भरता र प्रशासनिक स्वायत्तता प्रवर्द्धन गर्ने, समावेशी र सन्तुलित विकासको आधार तयार पार्ने र स्थानीय लोकतन्त्रको सुदृढीकरण गर्ने कार्यहरू साथै, स्थानीय तहमा आवश्यक कर्मचारीहरूको व्यवस्थापन कार्य समेत चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।

३. सोच

सङ्घीय संरचना अनुकूल सहभागितामूलक, समावेशी, समन्यायिक, उत्तरदायी र स्थानीय स्वायत्त शासन ।

४. उद्देश्य

स्थानीय स्वायत्त शासन तथा सहभागितामूलक पद्धतीका माध्यमबाट जनतालाई आधारभूत सेवा सुविधा उपलब्ध गराउने ।

५. रणनीति

- स्थानीय संरचनाहरूको स्थापना, व्यवस्थापन र क्रियाशीलता बढाउने ।
 - स्थानीय स्वायत्त शासन र सेवा प्रवाहको सुदृढीकरण गर्ने ।
 - सामाजिक परिचालन तथा लक्षित कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाउने । स्थानीय शासनमा जनस्वामित्व स्थापना गर्न जनताको सहभागितामा योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन तथा अनुगमन प्रणालीको सुदृढीकरण गर्ने ।
 - बालमैत्री स्थानीय शासनलाई मुलुकभर विस्तार गर्ने ।
 - दिगो आर्थिकसामाजिक विकास, वातावरणमैत्री गुणस्तरीय स्थानीय पूर्वाधार तथा प्रभावकारी सेवा प्रवाहद्वारा सीप विकास र आय आर्जनका अवसरलाई विस्तार गर्दै गरिबी न्यूनीकरणमा टेवा पुऱ्याउने ।
- जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यहरूमा जनताको सहभागिता बढाई समन्वयात्मक रुपमा वातावरणमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्द्धन गर्ने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७४/७५ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
१	स्थानीय तहमा रोजगारी सिर्जना	जना (हजारमा)	२३	२०	२५	२८	३२
२	तराईमा एक घण्टा र पहाडमा दुई घण्टाभित्र यातायात सेवामा पहुँच पुगेको जनसंख्या	प्रतिशत	५०	५५	६५	६८	७२
३	सुधारिएको खानेपानी स्रोत माथि दिगो पहुँच भएका ग्रामीण घरधुरी (वर्षभरि पानी चल्ने खा.पा.आ.)	प्रतिशत	७०	७३	७८	८०	८५
४	सरसफाई सुविधा पाएका थप ग्रामीण जनसंख्या	लाख	३	४	४	५	५
५	ग्रामीण सडक कालोपत्रे	कि.मी.	१६८	१७०	१५०	२००	४००
६	नयाँ सडक पुल निर्माणको संख्या	कि.मी.	८८	६९	१५०	५०	५
७	भोलुङ्गे पुल निर्माण संख्या (तुइन विस्थापन समेत)	गोटा	५४७	२००	५००	४००	१००
८	स्यानिटरी ल्याण्डफिल साईटको विकास	वटा	१०	८	२४	३०	३५
९	लघु जलविद्युत आयोजनाको संचालनबाट उत्पादित विद्युत क्षमता	किलोवाट	२३७	२४६	२५५	०	०
१०	साना सिंचाई सुविधा पुगेको क्षेत्रफल	हेक्टर (हजारमा)	१५.७	१३.५	२२.०३	५	०

११	स्थानीय तहको कुल खर्च मध्ये बेरुजु रकम	प्रतिशत	४.५	४	३.५	०	०
१२	सार्वजनिक सुनुवाई गरेका स्थानीय तह	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००
१३	व्यक्तिगत घटना दर्ता	प्रतिशत	८५	९०	९५	९५	९५
१४	सामाजिक सुरक्षा भत्ता समयमै भुक्तानी	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००
१५	स्थानीय तहलाई नमूना कानून/निर्देशिका/मापदण्ड तयारी	गोटा		४१	२०	१५	१५
१६	स्थानीय तहका पदाधिकारीको क्षमता विकास (तालिम)	जना (हजारमा)		३७	३७	३७	३७

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुगमन

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	६०४,६०३	५२९,३३६	७५,२६७	-	५६३,१४७	१७,७५९	२३,६९७
२०७६/७७	६७९,४६३	५८९,७०२	८९,७६१	-	६३८,५३६	१५,४९४	२५,४३३
२०७७/७८	६९७,३४१	६५८,४८९	३८,८५१	-	६५९,८४७	१०,१७२	२७,३२१

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजनाको अवधि (शुरु र सम्पन्न)	लागत (रु. अर्बमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
१	३६५०११	सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	स्थानीय सुशासनको संस्थागत विकास र स्थानीय सेवा प्रवाहमा नेपाल सरकारको तर्फबाट सहजीकरण	सालबसाली			कर्मचारी व्यवस्थापन, सङ्घीय शासन व्यवस्थापन र स्थानीय तहको क्षमता विकास भएको हुने ।
२	३६५०१५	जेष्ठ नागरिक, अशक्त, अपाङ्ग तथा विधुवा सुरक्षा व्यवस्था	सामाजिक सुरक्षा र संरक्षण	सालबसाली			सबै लाभग्राहीलाई सामाजिक सुरक्षा भत्ता बैंकमार्फत् वितरण भएको हुने ।
३	३६५०१६	स्थानीय पूर्वाधार विकास तथा कृषि सडक विभाग	स्थानीय तहको पूर्वाधारको विकासमा प्राविधिक सहयोग र सहजीकरण	सालबसाली			स्थानीय पूर्वाधारको गुणस्तर वृद्धिमा सहयोग, स्थानीय तहको लागि प्राविधिक सहयोग र ज्ञान हस्तान्तरण भएको हुने ।
४	३६५०२१	केन्द्रीय पञ्जीकरण विभाग	व्यक्तिगत घटना दर्ताको राष्ट्रिय अभिलेख व्यवस्थापन	सालबसाली			सबै स्थानीय तहबाट अनलाइनमार्फत् व्यक्तिगत घटना दर्ता भएको हुने ।
५	३६५१०५	आदिवासी जनजाति उत्थान प्रतिष्ठान	आदिवासी जनजाति उत्थान र क्षमता विकास	२०५३/५४ देखि सालबसाली			आदिवासी जनजातिहरूको भाषा, कला र सस्कृतिको संरक्षण र पैरवी भएको हुने ।
६	३६५१४४	स्थानीय विकास प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	प्रदेश र स्थानीय तहका कर्मचारी एवम् पदाधिकारीहरूको क्षमता विकास गर्ने	२००९ देखि सालबसाली			प्रदेश र स्थानीय तहका कर्मचारी एवम् पदाधिकारीहरूको क्षमता विकास भएको हुने ।
७	३६५१५४	फोहोरमैला व्यवस्थापन प्राविधिक सहयोग केन्द्र	फोहोरमैला व्यवस्थापनका लागि नवीन प्रविधिको अध्ययन अनुसन्धान, केन्द्रीयस्तरको प्राविधिक परामर्श तथा सहयोग	२०७१/७२ देखि सालबसाली			शहरी फोहोरको उचित व्यवस्थापन भई शहरी सौन्दर्यता कायम भएको हुने ।
८	३६५१५५	सङ्घीय शासन प्रणाली व्यवस्थापन कार्यक्रम	सङ्घीय शासन प्रणालीको व्यवस्थापनमा सहजीकरण	२०७२/७३ सालबसाली			सङ्घीय शासन प्रणालीको व्यवस्थापनमा सहजीकरण भएको हुने ।
९	३६५८०१	जिल्ला समन्वय समितिको कार्यालयहरू	स्थानीय तह र प्रदेश एवम् सङ्घीय तहबीच समन्वय गर्ने र विकास कार्यको अनुगमन एवम् गुणस्तर सुनिश्चितता ।	२०५५/५६ देखि सालबसाली			स्थानीय तहको समन्वय तथा विकास निर्माणको समन्वय, सहजीकरण र अनुगमन गरी गुणस्तरीयता सुनिश्चितता भएको हुने ।

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजनाको अवधि (शुरु र सम्पन्न)	लागत (रु. अर्बमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
१०	३६५८०५	ग्रामीण जलश्रोत व्यवस्थापन परियोजना	दिगोपना, वातावरणीय अवस्थामा सुधार र ग्रामीण जीविकोपार्जनका अवसरहरूमा वृद्धि गर्नको लागि स्थानीय तह स्तरमा संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि एवम् पानीको माध्यमबाट जनजीवन स्तरमा सुधार	२०७२ देखि २०७७	३.७५		आयोजन संचालित क्षेत्रमा जलाधार संरक्षण, पानीको उचित व्यवस्थापन भै पानीको बहुउपयोग भएको हुने ।
११	३६५८०६	ग्रामीण सडक सञ्जाल सुधार आयोजना	ग्रामीण सडक पुनर्निर्माण तथा स्तरोन्नति	२०७४/७५ देखि २०७९/८०	१३.५		स्थानीयस्तरको सडक स्तरोन्नति ६०१ कि.मी. कालोपत्रे भएको हुने ।
१३	३६५८०९	भोलुङ्गे पूल क्षेत्रगत कार्यक्रम	हिमाली, पहाडी एवम् तराई जिल्लामा साना तथा मझौला भो.पु.हरूको निर्माण गरी यातायातको पहुँचमा सहजता	सालवसाली सालवसाली			देशभरिका तुईनहरू विस्थापित भई आवागमनमा सहजता र करिव ११०० भोलुङ्गे पूलको निर्माण सम्पन्न भएको हुने ।
१४	३६५८१०	ग्रामीण पहुँच कार्यक्रम	ग्रामीण सडक निर्माण स्तरोन्नति तथा जीविकोपार्जन सुधार	२०६६/६७ देखि २०७५/०७६	६६		९७ कि.मी.सडक निर्माण र २१०० कि.मी. नियमित मर्मत संभार भएको हुने ।
१५	३६५८२१	पश्चिम नेपाल ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रम	स्वच्छ खानेपानी सेवा उपलब्ध गराउने सबै जिल्लाहरू खुला दिसामुक्त बनाउन सहयोग	२०६६/६७ देखि २०७५/७६	३०		स्वच्छ खानेपानी सेवाको उपलब्धता र खुला दिसामुक्त अभियान संचालन भएको हुने ।
१६	३६५८३१	स्थानीय स्तरका सडकपुल तथा सामुदायिक पहुँच सुधार परियोजना	स्थानीय यातायात सञ्जालमा सडक पुल निर्माण गरी ग्रामीण भेगका जनताहरूको केन्द्रको सेवासम्म पहुँचमा सहजता	२०६२/६३ सालवसाली			करिव ३१५ वटा सडक पूल निर्माण सम्पन्न भएको हुने
१७	३६५८४०	पूर्वी चितवन नदी व्यवस्थापन तथा जीविकोपार्जन सुधार कार्यक्रम	जीविकोपार्जन उपलब्धी र प्राकृतिक प्रकोप न्यूनीकरण कार्यमा सहयोग	२०७१ देखि २०७५	०.९९		पूर्वी चितवनका जनताको जीविकोपार्जनका उपलब्धि र प्राकृतिक प्रकोप न्यूनीकरण कार्यमा सहयोग पुगेको हुने ।
१८	३६५८४२	राष्ट्रिय ग्रामीण यातायात सुदृढीकरण कार्यक्रम	सडक पूर्वाधार निर्माण र नियमित मर्मत संभार	२०७१/७२ २०७५/७६	१७.५		१२१५.५ कि.मी. सडक स्तरोन्नति १२७० मि. नयाँ पूल निर्माण भएको हुने ।
१९	३६५८४४	साना सिचाई कार्यक्रम	कृषक व्यवस्थित साना सिचाई योजना निर्माण गर्ने ।	२०७१/७२ २०७५/०७६	३.०६		सिंचाइ सुविधा वृद्धि भई कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि भएको हुने ।

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजनाको अवधि (शुरु र सम्पन्न)	लागत (रु. अर्बमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
२०	३६५८४७	बहु-क्षेत्रीय पोषण कार्यक्रम	महिला तथा बालबालिका किशोरीहरूको पोषण अवस्थामा सुधार	२०७१/७२ २०७३/७८	२.७५		महिला तथा बालबालिका किशोरीहरूको पोषण अवस्थामा सुधार भएको हुने ।
२१	३६५८५२	तराई मधेश समृद्धि कार्यक्रम					
२२	३६५१५८	प्रदेश तथा स्थानीय तह क्षमता विकास कार्यक्रम	नवगठित प्रदेश र स्थानीय तहको क्षमता अभिवृद्धि गरी सेवा प्रवाह र सुशासन प्रवर्द्धन	२०७५/७६ सालबसाली			क्षमता विकास तालिम, सीप विकास लगायतका प्रशिक्षण, गोष्ठी, सेमिनारमार्फत् क्षमता विकास एवम् सङ्घीय शासन प्रवर्द्धन भएको हुने ।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

सङ्घीयता कार्यान्वयनसँगै तीन तहका सरकारबीच साधन श्रोतको बाँडफाँट, अधिकार क्षेत्र तथा कार्य जिम्मेवारीको सन्दर्भमा प्रष्टता आउने, सङ्घीय शासन प्रणाली सञ्चालन सम्बन्धमा प्रादेशिक तथा स्थानीय तहका जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरूको क्षमता विकासको पाटोमा उचित ध्यान पुग्ने संविधानको भावना, अधिकार सूची तथा नेपाल सरकारबाट स्वीकृत कार्य विस्तृतीकरण बमोजिम सम्बन्धित तहमा कार्यक्रम हस्तान्तरण तथा सोको रकम र जनशक्ति हस्तान्तरण समयमै हुने एवम् क्षेत्राधिकारको विवाद नहुन अनुमान गरिएको छ । स्थानीय तहको प्राविधिक क्षमता विकासलाई प्राथमिकता पाउन नसकेमा स्थानीय तहबाट निर्माण हुने पूर्वाधारको गुणस्तर राष्ट्रिय मानक भन्दा कमजोर हुन गएमा र सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरण तथा पञ्जीकरण कार्यक्रमलाई पूर्ण रुपमा व्यवस्थापन सूचना प्रणालीमा आवद्ध गर्न सबै स्थानीय तहहरूमा बैकिङ्ग, इन्टरनेट तथा विद्युतीय सुविधा लगायतका पूर्वाधारहरूको अभाव रहन गएमा आशातीत सफलता हासिल नहुने जोखिम रहने देखिन्छ ।

७.३ सामान्य प्रशासन

१. पृष्ठभूमि

निजामती प्रशासनको संचालन एवम् व्यवस्थापन लगायत केन्द्रीय कर्मचारी निकायको रूपमा रही कार्य गर्ने सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको जिम्मेवारी रहेको छ । वर्तमान परिप्रेक्ष्यमा सङ्घीयता र संक्रमणकालीन व्यवस्थापन, प्रशासनिक पुनर्संरचना तथा सङ्घीयता कार्यान्वयन, सेवा प्रवाहमा सुधार र सेवा प्रदायकको सुरक्षा, सुविधा र क्षमता विकास जस्ता कार्य महत्वपूर्ण भएका छन् । नेपालको संविधान लागू भएपछि मुलुकको सङ्घीय संरचना अनुरूपको निजामती सेवाको विकास गर्न सङ्घीय ढाँचा अनुरूपको तीन तहको सरकारको कार्यसूची र सहवर्ती अधिकार बमोजिम निजामती सेवाको पुनर्संरचना गर्ने, तदनु रूप जनशक्ति तथा क्षमता विकास योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने भएको छ । राज्यको स्वरूपअनुसार निजामती सेवाको पुनर्संरचना गरी यसलाई नागरिक र विकासमैत्री बनाई यसबाट प्रदत्त सेवालाई सरल, सुलभ, भरपर्दो, गुणस्तरयुक्त र उत्तरदायीपूर्ण बनाउनुपर्ने छ । निजामती सेवालाई स्वच्छ, पारदर्शी, प्रतिस्पर्धी, गतिशील र नैतिक बनाउदै लैजानुपर्ने वर्तमान अवस्थामा कर्मचारीको नियुक्ति, पदस्थापन, सरुवा तथा बढुवा लगायतका वृत्ति विकाससँग प्रत्यक्ष सम्बन्ध राख्ने पक्षहरूलाई वैज्ञानिक एवम् अनुमानयोग्य तुल्याई कर्मचारीको मनोबललाई उच्च बनाउने भूमिका निर्वाह गर्दै अगाडि बढ्नुपर्ने अवस्था छ ।

२. समस्या र चुनौती

संविधानले निर्दिष्ट गरेको सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन व्यवस्थाको माध्यमद्वारा दिगो शान्ति, सुशासन, विकास र समृद्धिको आकांक्षा पूरा गर्न सार्वजनिक प्रशासनलाई स्वच्छ, सक्षम, निष्पक्ष, पारदर्शी, भ्रष्टाचारमुक्त, जनउत्तरदायी र सहभागितामूलक बनाउँदै राज्यबाट प्राप्त हुने सेवा सुविधामा जनताको समान र सहज पहुँच सुनिश्चित गरी सुशासनको प्रत्याभूति गर्ने कार्य चुनौतीपूर्ण रहेको छ । सङ्घीयतामा निजामती प्रशासनलाई समायोजन गर्ने कार्यको लागि स्पष्ट धारणा र ढाँचा तयार हुन अपेक्षाकृत लामो समय लाग्ने देखिन्छ । कर्मचारी स्वास्थ्य तथा दुर्घटना बीमा सम्बन्धमा कार्यविधिको तयारी, व्यवस्थापन परीक्षण तथा सेवाग्राही सन्तुष्टि सर्वेक्षणका सुझावहरूको कार्यान्वयनमा कमी साथै, मानव संसाधन व्यवस्थापन चुनौतीपूर्ण भएको र संस्थागत स्मरण कमजोर रहँदा सुशासन कायम गर्ने अतिरिक्त प्रयासको आवश्यकता भएको देखिन्छ ।

३. सोच

जनमुखी, स्वच्छ, जवाफदेही सङ्घीय शासन व्यवस्था ।

४. उद्देश्य

सार्वजनिक प्रशासनलाई स्वच्छ, सक्षम, निष्पक्ष, पारदर्शी, भ्रष्टाचारमुक्त, जन-उत्तरदायी र सहभागितामूलक बनाई सार्वजनिक सेवा प्रवाह र विकास प्रक्रियालाई प्रभावकारी बनाउनु ।

५. रणनीति

१. सार्वजनिक सेवाहरूलाई गुणस्तरीय र सर्वसाधारणको पहुँचयोग्य बनाउन सङ्घीय प्रणाली अनुरूप प्रशासन संयन्त्रको पुनर्संरचना गर्ने ।
२. सार्वजनिक निकायका काम कारवाही सम्बन्धी सूचनामा नागरिकको पहुँच बढाउने ।
३. राष्ट्रसेवकहरूलाई कामप्रति परिणाममुखी र उत्तरदायी बनाउने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७४/७५ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
१	व्यवस्थापन परीक्षण	संख्या	१२	३०	३०	३०	३०
२	सेवाकालीन तालिम	संख्या	४३	६५	७०	७५	८०
३	पुनर्ताजगी तालिम	संख्या	५२	३९	३९	३५	४०
४	सेवा प्रवेश तालिम	संख्या	१२	१५	१५	१८	२५
५	अनुसन्धान र परामर्श	संख्या	१०	१५	१८	२०	२५
६	स्टाफ कलेजको आन्तरिक क्षमता विकास	संख्या	१६	२५	२४	२५	२८
७	ओ.पि.डी. सेवा प्रतिदिन	जना	७८७	८००	८५०	९००	९५०
८	कर्मचारी प्रशिक्षण प्रतिष्ठानबाट तालिम प्राप्त कर्मचारी	जना	१२८५४	१३०००	१३५००	१४०००	१४५००
९	सार्वजनिक संस्थाको निर्णयको तहमा महिलाको उपस्थिति अनुपात	सूचकांक (प्रतिशत)	१५	-	२०.३	-	-
१०	भ्रष्टाचारप्रति जनताको धारणा	सूचकांक (प्रतिशत)	२९	३९	२९	१९	१७

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	६,७६४	६,६४६	११८	-	६,७६४	-	-
२०७६/७७	७,२८१	७,१५२	१३०	-	७,२८१	-	-
२०७७/७८	७,८४५	७,७०२	१४३	-	७,८४५	-	-

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम /आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु अर्बमा)	पुष्पाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धी सूचक
१	३६५०२३	नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	कर्मचारीको लागि सेवाकालीन तालिम र पुर्नताजगी तालिम तथा प्रशासनिक खोज अनुसन्धान	आ.व. २०३९ देखि निरन्तर			निजामती सेवाका नव प्रवेशी अधिकृतको लागि आधारभुत सेवा प्रवेश तालिम, सेवा भित्रका कर्मचारीका लागि सेवाकालीन तालिम र पुर्नताजगी तालिम तथा प्रशासनिक खोज सम्बन्धमा थप अनुसन्धान भएको हुने ।
२	३६५०२४	अतिरिक्त समूह	अतिरिक्त समूहमा रहेका कर्मचारीको सेवा सुविधा				निजामती सेवामा अतिरिक्त समूहमा रहेका कर्मचारीको सेवा सुविधा उपलब्ध भएको हुने ।
३	३६५०२५	निजामती किताबखाना	निजामती कर्मचारीको अभिलेख व्यवस्थापन				निजामती कर्मचारीको अभिलेख थप व्यवस्थित भएको हुने ।
४	३६५०२६	कर्मचारी प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	रा.प. अनं. कर्मचारीको लागि सेवाकालीन तालिम र पुर्नताजगी तालिम तथा प्रशासनिक खोज अनुसन्धान	आ.व. २०६७ देखि निरन्तर			निजामती सेवाका नव प्रवेशी राजपत्र अनंकित कर्मचारीहरूको लागि आधारभूत सेवा प्रवेश तालिम, सेवाभित्रका कर्मचारीको लागि सेवाकालीन तालिम र पुर्नताजगी तालिम तथा प्रशासनिक खोज अनुसन्धान भएको हुने ।
५	३६५१५७	निजामती कर्मचारी अस्पताल विकास समिति	निजामती कर्मचारी र आश्रित परिवारको लागि सहूलियतपूर्ण उपचार सेवा				निजामती कर्मचारी र आश्रित परिवारको लागि सहूलियतपूर्ण उपचार सेवा उपलब्ध भएको हुने ।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

सङ्घीयता कार्यान्वयनका सिलसिलामा विभिन्न निकायका निकायगत अस्तित्व कायम राख्नुपर्ने, प्रशासनिक दक्षता तथा सक्षमता अभिवृद्धि गर्ने, कर्मचारी स्वास्थ्य तथा दुर्घटना बीमा सम्बन्धमा ठोस धारणा र कार्यविधि तयार गर्ने, व्यवस्थापन परीक्षण तथा सेवाग्राही सन्तुष्टि सर्वेक्षणका सुझावहरू पूर्ण रुपमा कार्यान्वयन गर्नेजस्ता मानव संसाधन व्यवस्थापनका महत्वपूर्ण जिम्मेवारीहरू यस क्षेत्रको रहेको छ । सुरुवा तथा काज व्यवस्थापन गर्ने तथा कर्मचारीमा आत्म-अनुशासन, नैतिकता, सदाचारजस्ता पक्षको सुधारको लागि आवश्यक नीतिगत एवम् कार्यगत व्यवस्था समेत समयमा नै गर्नुपर्ने भएको हुँदा उक्त कार्यहरू समयमै सम्पादन नहुँदा विषय क्षेत्रगत लक्ष्य हासिल हुन नसक्ने जोखिम रहने देखिन्छ ।

७.४ कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानमा उल्लेख भए अनुसारको कानूनी राज्यको अवधारणा अनुरूप नेपाल कानूनको तर्जुमा, मौजुदा कानूनहरूमा सम-सामयिक संशोधन लगायत न्याय प्रशासनसँग सम्बन्धित कार्यहरू सम्पादन गर्नुपर्ने हुन्छ । कानून कार्यान्वयनको प्रभावकारिता अभिवृद्धि गर्न, मानव अधिकार, लोकतान्त्रिक शासन व्यवस्था, समन्यायको आधारमा समानता, कानूनको सर्वोच्चता, स्वतन्त्र न्यायपालिकाका मूलभूत मान्यताहरूलाई आत्मसात् गर्दै उचित, स्वच्छ तथा उपयुक्त कानूनमार्फत् कानूनी शासनको प्रतिफल जनतामा पुऱ्याउन, दण्डहीनताको अन्त्य गर्न, अपराध नियन्त्रण तथा शान्ति कायम गर्न र न्याय प्रशासनको सुदृढीकरण र आधुनिकीकरण गर्ने कार्यहरू हुँदै आएका छन् । नयाँ संविधान अनुरूप तर्जुमा हुन बाँकी रहेका कानूनहरूको तर्जुमालाई प्राथमिकता दिने, क्षमता विकास र सचेतनाका कार्यक्रमहरू सञ्चालनलाई नै जोड दिने गरी आगामी तीन वर्षका कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गरिनेछन् ।

२. समस्या तथा चुनौती

नेपालको संविधान कार्यान्वयन गर्न १३८ विषयमा कानून तर्जुमा गर्नुपर्ने र विद्यमान ३१५ वटा ऐन र सो अन्तर्गत जारी भएका नियमहरूमा पुनरावलोकन गरी संविधान अनुकूल बनाउन संशोधन र परिमार्जन गर्नुपर्ने भएकोले ती विषयहरूमा आवश्यक अध्ययन अनुसन्धान गरी योजनाबद्ध र क्रमिक रूपमा कार्य सम्पादन गर्नका लागि पर्याप्त दक्ष जनशक्तिको अभावका साथै छोटो समयमा सम्पादन गर्नुपर्ने चुनौती रहेको छ । त्यसैगरी, संघ, प्रदेश, जिल्ला र विद्यालयस्तरसम्म कानूनी शासन, मानव अधिकार, भ्रष्टाचार नियन्त्रण, सन्धि सम्झौता लगायतका कानूनी सचेतना सम्बन्धी कार्यक्रमहरू समेत सञ्चालन गर्नुपर्ने चुनौती रहेको छ ।

३. सोच

स्वतन्त्र, सक्षम, स्वच्छ, निष्पक्ष एवम् प्रभावकारी न्याय प्रणालीमार्फत् 'सबैका लागि न्याय' सुनिश्चित गर्दै मानव अधिकारको संरक्षणका लागि सबै प्रकारका विभेदहरू अन्त्य गरी समावेशी, मर्यादित र समतामूलक समाजको विकास ।

४. उद्देश्य

१. न्याय प्रशासनलाई छिटो, छरितो, सर्वसुलभ, मितव्ययी, निष्पक्ष, प्रभावकारी र जनउत्तरदायी बनाउनु । (न्याय व्यवस्था)
२. सबैका लागि न्याय सुनिश्चित गर्न न्यायमा सहज पहुँच कायम गराउनु । (न्याय व्यवस्था)
३. स्वतन्त्र र निष्पक्ष न्यायको सिद्धान्तलाई कृष्णत बनाउने गरी राजनीतिक, प्रशासनिक, सम्पूर्ण न्याय प्रशासन र सामाजिक क्षेत्रबाट हुने विसङ्गति र अनियमितताको गुनासोलाई न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू अवलम्बन गरी भ्रष्टाचारमुक्त कानूनी राज्यको स्थापनार्थ अग्रसरता देखाउनु । (न्याय व्यवस्था)
४. मानव अधिकारप्रतिको प्रतिवद्धतालाई व्यवहारिक रूपमा सुनिश्चित गर्नु । (मानव अधिकार)

५. रणनीति

१. न्यायिक पद्धतिमा सुधार ल्याई न्याय प्रशासनलाई आधुनिकीकरण गर्ने । (न्याय व्यवस्था)
२. न्यायिक प्रक्रियालाई सरल, भन्फटमुक्त र अनुमानयोग्य बनाउँदै न्याय प्रणालीमा सबैको पहुँच पुऱ्याउने । (न्याय व्यवस्था)
३. समावेशी लोकतान्त्रिक मूल्य मान्यता अनुरूपको सक्षम न्याय प्रशासनको विकास गरी नागरिक उन्मुख कानूनी शासन कायम गर्नुका साथै मानव अधिकार संरक्षण गर्ने । (न्याय व्यवस्था)
४. समाजमा भएका र हुनसक्ने विवादहरूलाई प्रारम्भिक चरणमै स्थायी समाधान गर्न विवाद समाधानका वैकल्पिक उपायहरूलाई प्रोत्साहन गर्ने । (न्याय व्यवस्था)
५. नेपालको संविधानले परिकल्पना गरेअनुरूप स्थानीय तहसम्म न्यायिक व्यवस्थाको संरचना तयार गरी न्याय प्रणालीको पुर्नसंरचना गर्ने । (न्याय व्यवस्था)

६. मानव अधिकार उल्लङ्घनका घटनाको अनुसन्धान तथा मानव अधिकार अवस्थाको अनुगमन गर्ने ।
(मानव अधिकार)
७. मानव अधिकारलाई विकासका मुद्दाहरूसँग संरचनागत र कार्यात्मक रूपले जोड्ने । (मानव अधिकार)
८. मानव अधिकारसम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय दायित्व कार्यान्वयन गर्ने । (मानव अधिकार)

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७४/७५ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
१	कर्मचारीको क्षमता अभिवृद्धि	संख्या	७०	८०	९०	९०	९०
२	कानूनी शिक्षा र सचेतना अभिवृद्धि	संख्या	१०,८१४	१२,०००	१३,०००	१३,५००	१४,०००
३	सार्वजनिक निकायमा पारदर्शिता, जवाफदेहिता र भ्रष्टाचार	सूचकांक - दिगो विकास लक्ष्य (पूर्णाङ्क ६मध्ये)	३	-	४	४	४
४	महिला बेचबिखन न्यूनीकरण	दिगो विकास लक्ष्यमा अनुमान (संख्या)	१,६९७	-	७२५	-	६५०

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रु. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	५,०८१	५,०३९	४२	-	३,२८६	१,७९५	-
२०७६/७७	५,३३७	५,२९१	४६	-	३,४५२	१,८८५	-
२०७७/७८	५,६०६	५,५५५	५१	-	३,६२६	१,९८०	-

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
१	३११०११	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	कानून पालना, तर्जुमा तथा अद्यावधिक बनाउने, विद्युतीय सुशासन प्रवर्द्धन, क्षमता विकास, अध्ययन अनुसन्धान एवम् सूचना सम्प्रेषण तथा प्रसार प्रसार	सालबसाली			६४ वटा क्षमता विकास सम्बन्धी तालिम तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रम, ११० वटा सचेतना सम्बन्धी कार्यक्रमहरू, वार्षिक प्रतिवेदन लगायतका दस्तावेजहरू निर्दिष्ट समयमा नै प्रकाशन, भ्रष्टाचारमा कमी भएको तथा विद्युतीय सुशासन प्रवर्द्धन र विभिन्न विषयहरूमा कानून निर्माण भएको हुनेछ ।
२	३११०१२	नेपाल कानून आयोग	कानूनको सहिताकरण तथा प्रचलित कानूनको संशोधन एकीकरण र पुनरावलोकन तथा कानून र न्यायसम्बन्धी विषयमा अध्ययन र अनुसन्धान	सालबसाली			
३	३११०१३	न्याय सेवा तालिम केन्द्र	न्याय सेवाका कर्मचारीलाई तालिम प्रदान	सालबसाली			

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

सरोकारवाला निकायहरूबीचको समन्वय प्रभावकारी भएमा र श्रोत, साधन र दक्ष जनशक्तिको सहज उपलब्धता रहेमा अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा सूचकहरू हासिल हुने । सरोकारवाला निकायहरूसँग समन्वयको अभाव एवम् आवश्यक श्रोत, साधन र दक्ष जनशक्तिको कमी भएमा अपेक्षित नतिजा हासिल गर्न कठिनाई नसमिने जोखिम रहनेछ ।

७.५ गृह

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले जनताको अपेक्षा अनुरूप देशमा भरपर्दो शान्ति सुरक्षा प्रदान गर्ने, आमजनतामा शान्ति र सुरक्षाको प्रत्याभूति दिलाउने, गृह प्रशासनको प्रभावकारितामा अभिवृद्धि गर्ने, नेपाली नागरिकहरूको राष्ट्रिय पहिचानको प्रबर्द्धन गर्ने तथा स्थानीय प्रशासनलाई प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्ने कुरालाई निर्देशक सिद्धान्तको रूपमा उल्लेख गरेको छ । मुलुकमा शान्ति सुरक्षा कायम गरी जनताको जीउ, धन र स्वतन्त्रताको संरक्षणका साथै समावेशी आर्थिक विकास तथा शान्तिपूर्वक बाँच्न पाउने अधिकार सुनिश्चित गर्न सुरक्षा व्यवस्था प्रभावकारी बनाउनु आवश्यक छ । यसै कुरालाई मध्यनजर गरी “राष्ट्रिय एकता र जनसेवाका लागि गृह प्रशासन: विकास र समृद्धिका लागि शान्ति, सुरक्षा र सुशासन” भन्ने मूल नारासहित गृह मन्त्रालयले देशभरी नै शान्ति सुरक्षा र अमन चयन कायम गर्दै आएको छ ।

२. समस्या तथा चुनौती

स्रोत साधनको कमीले सुरक्षा निकायहरूको आधुनिकीकरण गर्न कठिनाई हुनु, भरपर्दो सूचना सञ्जालको निर्माण गर्न नसक्नु, खुला सिमानाका कारण हुने साना तथा अवैध हतियारको प्रयोग नियन्त्रण गर्न कठिनाई हुनु, सरकारी एवम् सार्वजनिक सम्पत्तिको बढ्दो अतिक्रमणलाई नियन्त्रण गर्न कठिनाई हुनु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू हुन् । सुरक्षा निकायको मनोबल उच्च बनाई शान्ति, सुरक्षा र अमन चयन कायम गर्नु, सीमा प्रशासनलाई प्रभावकारी बनाई अपराध नियन्त्रण गर्नु र सुरक्षा निकायलाई समयसापेक्ष रूपले आधुनिकीकरण गर्नु यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौतीहरू रहेका छन् ।

३. सोच

नागरिक स्वतन्त्रता, विधिको शासन, मानव अधिकारको संरक्षणमार्फत् शान्त र सुरक्षित समाज निर्माण तथा लोकतान्त्रिक मूल्य र मान्यतालाई स्थापित गर्ने ।

४. उद्देश्य

१. मुलुकमा शान्ति, सुव्यवस्था र अमनचयन कायम गरी जनताको जीउ, धन र स्वतन्त्रताको संरक्षण गर्नु ।
२. नागरिक सुरक्षा र अपराध अनुसन्धानका लागि उपयुक्त प्रविधि र प्रणालीको स्थापना र विकास गर्नु ।

५. रणनीति

१. नागरिकको जीउ, धन, स्वतन्त्रता र सार्वजनिक सम्पत्तिको सुरक्षा गर्नको निम्ति सुरक्षा निकायलाई आधुनिक व्यावसायिक, प्रविधिमैत्री तथा साधनस्रोत सम्पन्न बनाउने ।
२. सुरक्षा प्रशासनमा विधिको शासनलाई पहिलो प्राथमिकतामा राखी जनतालाई सुशासनको प्रत्याभूति दिने ।
३. मानव बेचबिखन नियन्त्रण, अपराध नियन्त्रण तथा लागु औषध नियन्त्रण गर्ने ।
४. विपद् व्यवस्थापन कार्यलाई प्रभावकारी बनाउने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको वास्तविक उपलब्धि	आ.व. २०७४/७५ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					आ.व. २०७५/७६	आ.व. २०७६/७७	आ.व. २०७७/७८
१	उपत्यकाका सबै प्रवेश नाका र सिंहदरबार प्रवेशद्वारहरूमा भेहिकल स्क्यानर जडान	संख्या	०		४	४	४
२	देशका प्रमुख शहरहरूमा सीसीटीभी (क्लोज सर्किट टेलिभिजन) जडान	संख्या	५		१५	२०	२५
३	लागू औषध प्रयोगकर्ताहरूलाई उपचार गर्न प्रत्येक प्रदेशमा पुर्नस्थापना केन्द्र स्थापना	संख्या	०		२	३	२
४	शान्ति सुरक्षा कायम गर्ने कार्य प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन (शान्ति सुरक्षा कार्यमा खटिने सुरक्षाकर्मीहरूलाई सुरक्षा तालिम प्रदान)	संख्या	४५००		३५००	३५००	३५००
५	लागू औषध दुर्व्यसन नियन्त्रण (लागू औषध दुर्व्यसन विरुद्ध अभिमुखीकरण कार्यक्रम)	संख्या	२०		२३	२३	२३

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	५४३,१४४	४७३,३२१	६९,८२३	-	५१२,४८६	३०,६५८	-
२०७६/७७	५६९,५६१	४९२,७२९	७६,८३३	-	५३६,१०५	३३,४५६	-
२०७७/७८	५९७,४९२	५१२,९४५	८४,५४८	-	५६०,९६८	३६,५२४	-

द. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजनाको अवधि (शुरु र सम्पन्न)	लागत तथा पुष्ट्याई		आगामी तीन वर्षको उपलब्धी सूचक
				लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याई	
३१४०११	गृह मन्त्रालय	शान्ति सुरक्षा	सालबसाली			शान्ति सुरक्षा अमनचयन कायम भएको हुने, जनतामा सुरक्षाको अनुभूति वृद्धि भएको हुने ।
३१४०१४	समरजंग कम्पनी कार्यालय	आवश्यकता अनुसारका सेवा प्रवाह र शान्ति सुरक्षा कायम	सालबसाली			
३१४०१६	जिल्ला प्रशासन कार्यालयहरु	शान्ति सुरक्षा कायम गर्ने, नागरिकता र राहदानी वितरण	सालबसाली			
३१४०१७	सीमा प्रशासन कार्यालयहरु	नागरिकता र राहदानी वितरण	सालबसाली			
३१४०१८	इलाका प्रशासन कार्यालयहरु	नागरिकता र राहदानी वितरण	सालबसाली			
३१४०१९	कारागार व्यवस्थापन विभाग	कैदीहरुलाई सुरक्षित राख्न आवश्यक सेवा सुविधाको व्यवस्था मिलाउने	सालबसाली			
३१४०२०	कारागार कार्यालयहरु	कैदीबन्दीलाई सुरक्षित राख्ने र नियमानुसारको सेवा सुविधा उपलब्ध गराउने	सालबसाली			कैदीबन्दीहरुलाई सुरक्षित राख्न आवश्यक सेवा सुविधाको व्यवस्था मिलाइएको हुने ।
३१४०२१	अध्यागमन विभाग	भिसा जारी	सालबसाली			विदेशी नागरिकहरुको आवागमन सहज र व्यवस्थित भएको हुने
३१४०२२	अध्यागमन कार्यालयहरु	विदेशी नागरिकहरुको अध्यागमनलाई व्यवस्थित	सालबसाली			
३१४०२३	जुद्ध वारुणयन्त्र कार्यालय	आवश्यकता अनुसारको सेवा प्रवाह	सालबसाली			शान्ति सुरक्षा अमनचयन कायम भएको हुने, जनतामा सुरक्षाको अनुभूति वृद्धि भएको हुने
३१४०२४	प्रहरी प्रधान कार्यालय	नागरिक सुरक्षा प्रदान	सालबसाली			
३१४०२५	नेपाल प्रहरी अस्पताल	प्रहरी, प्रहरी परिवार तथा सर्वसाधारणलाई उपचार प्रवन्ध मिलाउने	सालबसाली			प्रहरी, प्रहरी परिवार हरूले उचित उपचार पाएको हुने
३१४०२६	राष्ट्रिय प्रहरी प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	प्रहरी कर्मचारीहरुको क्षमता अभिवृद्धि	सालबसाली			प्रहरी कर्मचारीहरुको क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने
३१४०२७	प्रदेश प्रहरी कार्यालयहरु	सुरक्षा समन्वय	सालबसाली			शान्ति सुरक्षा अमनचयन कायम भएको हुने, जनतामा सुरक्षाको अनुभूति वृद्धि भएको हुने
३१४०२८	जिल्ला प्रहरी कार्यालयहरु	सुरक्षा प्रदान	सालबसाली			
३१४०२९	महानगरीय प्रहरी	सुरक्षा प्रदान	सालबसाली			
३१४०३०	सशस्त्र प्रहरी बल	सिमा/औद्योगिक सुरक्षा प्रदान	सालबसाली			
३१४०३१	प्रहरी कितावखाना	प्रहरी कर्मचारीको अभिलेख व्यवस्थापन गर्ने	सालबसाली			प्रहरी कर्मचारीको अभिलेख व्यवस्थापन भएको हुने ।

३१४०३२	राष्ट्रिय परिचयपत्र व्यवस्थापन केन्द्र	नेपाली नागरिकलाई राष्ट्रिय परिचयपत्र वितरण गर्ने	सालबसाली			नेपाली नागरिकहरु लाई राष्ट्रिय परिचयपत्र वितरण गरिएको हुने ।
३१४०३३	महानगरीय सशस्त्र प्रहरी कार्यालय	सुरक्षा प्रवन्ध गर्ने	सालबसाली			शान्ति सुरक्षा अमनचयन कायम भएको हुने, जनतामा सुरक्षाको अनुभूति वृद्धि भएको हुने । सशस्त्र प्रहरी बल, प्रहरी परिवार तथा सर्वसाधारणलाई उपचार उपलब्ध गराइएको हुने ।
३१४०३४	सशस्त्र प्रहरीबल तालिम केन्द्रहरु	सशस्त्र प्रहरी बल कर्माचारीहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने	सालबसाली			
३१४०३५	नेपाल एपिएफ अस्पताल	सशस्त्र प्रहरी बल, प्रहरी परिवार तथा सर्वसाधारणलाई उपचार प्रवन्ध गर्ने	सालबसाली			
३१४०३६	क्षेत्रीय सशस्त्र प्रहरी बल कार्यालय	सुरक्षा व्यवस्थाको प्रवन्ध गर्ने	सालबसाली			
३१४०३७	सशस्त्र प्रहरी बल राजस्व भन्सार तथा औद्योगिक सुरक्षा बल	राजश्व तथा भन्सार सुरक्षा प्रदान गर्ने	सालबसाली			शान्ति सुरक्षा अमनचयन कायम भएको हुने, जनतामा सुरक्षाको अनुभूति वृद्धि भएको हुने ।
३१४१०१	लागु औषध नियन्त्रण कार्यक्रम	लागुऔषध आपूर्ति घटाउने र सचेतना अभिवृद्धि गर्ने	सालबसाली			लागुऔषध आपूर्ति घटेको र सचेतना अभिवृद्धि भएको हुने ।
३१४१०४	महिला तथा बालबालिका सेवा केन्द्र	महिला तथा बालबालिकाहरुको अधिकार र रक्षाको कार्य	सालबसाली			महिला तथा बालबालिकाहरु आफ्नो अधिकारको अनुभूती वृद्धि भएको हुने ।
३१४१०५	त्रिवर्षीय अपराध नियन्त्रण तथा अनुसन्धान कार्ययोजना	अपराध नियन्त्रण तथा दण्डहीनताको अन्त्य				अपराध नियन्त्रण तथा दण्डहीनताको अन्त्य भएको हुने ।
३१४१०६	राहत तथा पुर्नस्थापना कार्यक्रम	राहत तथा पुर्नस्थापना-सम्बन्धी कार्य				प्रभावकारी राहत वितरण भएको हुने ।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

नागरिकको जिउ, धन, स्वतन्त्रता र सार्वजनिक सम्पत्तिको सुरक्षा हुने, इन्टरनेट इमेल जस्ता नवीन प्रविधिले निम्त्याउने साइबर अपराधको नियन्त्रण हुने, अन्तर-राज्य अपराधिक क्रियाकलापहरु नियन्त्रण तथा सूचना आदानप्रदान हुनाका साथै सुरक्षा निकायको आधुनिकीकरण हुने छ । यस्ता कार्यहरु गर्न नसकिएमा लक्षित उद्देश्यहरु पूरा हुन नसक्ने जोखिम रहेको छ ।

७.६ रक्षा

१. पृष्ठभूमि

नेपालको स्वतन्त्रता, सार्वभौमसत्ता, भौगोलिक अखण्डता र स्वाधिनतालाई अक्षुण्ण राख्दै मौलिक हक तथा मानव अधिकारको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने, राज्यका निर्देशक सिद्धान्तहरूको अनुशरण तथा राज्यका नीतिहरूको क्रमशः कार्यान्वयन गर्दै नेपाललाई समृद्ध तथा समुन्नत बनाउने राज्यको दायित्व हुने व्यवस्था नेपालको संविधानमा छ। यिनै दायित्वहरूलाई पूरा गर्न रक्षा मन्त्रालयबाट कामहरू हुदै आएका छन्। नेपाली सेनाले पुर्‍याएको योगदान र अभूतपूर्व बलिदान नेपालको इतिहासको एक महत्वपूर्ण भाग बनेको छ। हाल काठमाडौं तराई मधेश द्रुतमार्ग लगायत विभिन्न सडक संरचनाहरूको निर्माण समेत नेपाली सेनाबाट भइरहेको छ। सङ्घीय स्वरूप अनुसार नेपाली सेनाको संरचनामा सुधार भई केन्द्र सहित देशको सबै प्रदेशमा तैनाथ रही राष्ट्रिय हितमा कार्य सम्पादन गर्दै आइरहेको छ।

२. समस्या तथा चुनौती

भरपर्दो सूचना प्रणाली स्थापित हुन नसक्नु, सरकारी एवम् सार्वजनिक सम्पत्तिमाथिको अतिक्रमण बढ्दै जानु, समयसापेक्षरूपले सुरक्षा निकायहरूको आधुनिकीकरण हुन नसक्नु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू रहेका छन्। सुरक्षा निकायहरूको आधुनिकीकरण गर्नु, भरपर्दो सूचना सञ्जालको व्यवस्था गर्नु, खुला सीमानाका कारण हुने साना तथा अवैध हातहतियारको प्रयोग नियन्त्रण गर्नु, यथेष्ट स्रोत साधनको व्यवस्था गर्नु र सुरक्षाको लागि जिम्मेवार निकायहरूबीच समन्वय कायम गर्नु चुनौतीका रूपमा रहेका छन्।

३. सोच

नागरिक स्वतन्त्रता, विधिको शासन र मानवअधिकारको संरक्षणमार्फत शान्त र सुरक्षित समाज निर्माण।

४. उद्देश्य

१. मुलुकमा शान्ति, सुव्यवस्था र अमनचयन कायम गरी जनताको जीउ धन र स्वतन्त्रताको संरक्षण गर्नु।
२. नागरिक सुरक्षा र अपराध अनुसन्धानका लागि उपयुक्त प्रविधि र प्रणालीको स्थापना र विकास गर्नु।
३. नागरिक सेना सम्बन्धका माध्यमबाट नागरिक सर्वोच्चतालाई प्रवर्द्धन गर्नु।

५. रणनीति

१. नागरिकको जिउ, धन, समानता, स्वतन्त्रता र सार्वजनिक सम्पत्तिको सुरक्षा गर्नका निम्ति सुरक्षा निकायलाई आधुनिक, व्यवसायिक, प्रविधिमैत्री तथा साधनस्रोत सम्पन्न बनाउने।
२. सुरक्षा प्रशासनमा विधिको शासनलाई पहिलो प्राथमिकतामा राखी जनतालाई सुशासनको प्रत्याभूति दिने।
३. विपद् व्यवस्थापन कार्यलाई प्रभावकारी बनाउने।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७४/७५ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					आ.व. २०७५/७६	आ.व. २०७६/७७	आ.व. २०७७/७८
१	भवन	संख्या	२२६	१८१	१५०	१२०	९८
२	सवारी साधन	संख्या	४३	१८२	२१०	२४२	२८०
३	तालिम प्रदान	संख्या	४०००	६०००	७५००	७७००	७७००

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रु. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	४५१,०८२	३८३,२४१	६७,८४१	-	४५१,०८२	-	-
२०७६/७७	४५८,७२४	३८४,०९८	७४,६२५	-	४५८,७२४	-	-
२०७७/७८	४८१,७३०	३९९,६४२	८२,०८८	-	४८१,७३०	-	-

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत तथा पुष्ट्याई		आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
				लागत (रु. लाखमा) (अर्ब)	पुष्ट्याई	
३४५०११	रक्षा मन्त्रालय	सुरक्षा प्रबन्ध	सालबसाली			नागरिकको जीउ, धन, स्वतन्त्रता र सार्वजनिक सम्पत्तिको सुरक्षा हुने, नागरिक सुरक्षा र अनुसन्धानका लागि उपयुक्त प्रविधि र प्रणालीको स्थापना र विकास गरिने, प्राकृतिक प्रकोप एवं विपद् व्यवस्थापनसम्बन्धी सूचनाहरु आदानप्रदान भएको हुनेछ ।
३४५०१२	राष्ट्रिय सुरक्षा परिषद	सुरक्षा प्रबन्ध	सालबसाली			
३४५०१३	जङ्गी अड्डा	सुरक्षा प्रबन्ध	सालबसाली			
३४५०१४	सैनिक हवाई	सुरक्षा प्रबन्ध	सालबसाली			
३४५०१५	वीरेन्द्र अस्पताल (पोष्ट एक्सीडेन्ट सेन्टर समेत)	सेवा प्रवाह	सालबसाली			
३४५०१६	सैनिक कमाण्ड तथा स्टाफ कलेज	सैनिक तालिम	सालबसाली			
३४५०१८	राष्ट्रिय सेवा दल	छात्रछात्रामा राष्ट्रिय	सालबसाली			
३४५०१९	अति विशिष्ट व्यक्तिहरुको सुरक्षा	सुरक्षा प्रबन्ध	सालबसाली			

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

सुरक्षा निकायहरुको आधुनिकीकरण, स्रोत साधनको पर्याप्त व्यवस्था र सुरक्षासँग सम्बद्ध निकायहरुबीच समन्वय हुनेछ । यस्ता कार्यहरु गर्न नसकिएमा लक्षित उद्देश्यहरु पूरा हुन नसक्ने जोखिम रहेको छ ।

७.७ परराष्ट्र

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानद्वारा निर्देशित सिद्धान्त र मान्यता अनुसार विश्व समुदाय समक्ष सदभाव, मैत्रीपूर्ण सम्बन्धको स्थापना, द्विपक्षीय, क्षेत्रीय र बहुपक्षीय सम्बन्धको विस्तार तथा सुदृढीकरण गरी नेपालको राष्ट्रिय हित प्रवर्द्धन गर्नु परराष्ट्र मन्त्रालयको प्रमुख कार्य हो । यसका साथै आर्थिक कूटनीति परिचालन गरी नेपालको समृद्धि/विकासमा सघाउ पुर्याउने जिम्मेवारी समेत यस मन्त्रालयबाट हुँदै आएको छ । यस सम्बन्धमा नेपालले धेरै मुलुकहरूसँग बहुपक्षीय र द्विपक्षीय व्यापार लगानी तथा श्रम सम्बन्धी सम्झौताहरु कायम गरी आर्थिक-सामाजिक रुपान्तरण गर्नु परेको छ ।

२. समस्या तथा चुनौती

कूटनीतिक नियोगहरूलाई विकास कूटनीति सञ्चालन गर्न पर्याप्त स्रोत, साधन र दक्ष जनशक्तिको कमी रहेको अवस्था विद्यमान छ । साथै, नेपालमा परियोजना बैंक (Project Bank) को अभावका कारण विदेशी लगानीका लागि उपयुक्त परियोजनाहरूमा जानकारी उपलब्ध गराई प्रत्यक्ष वैदेशिक लगानी भित्राउन सकिएको छैन । छिमेकी मुलुकहरू तथा सबै मित्र राष्ट्रहरूसँग सन्तुलित, मैत्रीपूर्ण र सुमधुर सहयोगात्मक सुसम्बन्ध कायम राखी राष्ट्रिय हित प्रवर्द्धन गर्दै नेपालको राष्ट्रिय हित तथा नेपाल र नेपालीको प्रतिष्ठा अभि वृद्धि गर्दै लैजानु; नेपालमा पर्यटकीय पूर्वाधार, सुरक्षाको प्रत्याभूति र भरपर्दो हवाई सेवा तथा कतिपय पर्यटक उद्गम मुलुकहरूसँग सीधा हवाई सम्पर्कको अभावमा पनि गुणस्तरीय पर्यटकको संख्यामा वृद्धि गर्दै लैजानु; मुलुकको अर्थतन्त्र र विकासमा योगदान पुऱ्याउन गुणस्तरीय वैदेशिक श्रम बजारको पहिचान गर्नु तथा श्रमिकको क्षमतामा वृद्धि गरी बैकिङ्ग प्रणालीबाट उल्लेख्य विप्रेषण भित्राउनु; आर्थिक कूटनीतिसँग सम्बन्धित नेपाल सरकारका विभिन्न मन्त्रालय/निकाय र निजी क्षेत्रसँग प्रभावकारी र कार्यमूलक समन्वय गर्नु; परराष्ट्र नीति कार्यान्वयन तथा कूटनीति सञ्चालन गर्दा नीति, कथन र बाह्य सम्पर्क माध्यममा एकरूपता कायम गर्न कूटनीतिक आचारसंहिताको परिपालना एवम् सोको अनुगमन कार्य चुनौतीहरू रहेका छन् ।

३. सोच

सुदृढ आर्थिक कूटनीतिका माध्यमबाट नेपालको सामाजिक र आर्थिक रूपान्तरण ।

४. उद्देश्य

व्यापार, लगानी, पर्यटन तथा रोजगारी प्रवर्द्धन गर्न अन्तर्राष्ट्रिय, क्षेत्रीय र द्विपक्षीय सम्बन्ध सुदृढ गर्नु ।

५. रणनीति

१. कूटनीतिक संयन्त्र र नेपाली समुदायको परिचालनका साथै अन्तर्राष्ट्रिय सम्झौताको प्रभावकारी कार्यान्वयनमार्फत् निर्यात विस्तार, वैदेशिक लगानी तथा प्रविधि परिचालन र पर्यटन विकास गर्ने ।
२. वैदेशिक रोजगारीलाई व्यवस्थित, मर्यादित र उत्पादनशील बनाउने ।
३. क्षेत्रीय अन्तर्निर्भरता विकास गर्दै राष्ट्रिय प्राथमिकताका क्षेत्रमा वैदेशिक लगानी र विकास सहयोग परिचालन गर्ने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७४/७५ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
१	विदेशस्थित नियोगमा भवन/जग्गा खरिद	संख्या	१	४	४	४	४
२	विकास कूटनीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयन तथा अनुगमन	संख्या	६	५	५	५	५

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	५२,३६४	३६,०४४	१६,३२०	-	५२,३६४	-	-
२०७६/७७	५५,४९०	३७,५३८	१७,९५२	-	५५,४९०	-	-
२०७७/७८	५८,८४१	३९,०९३	१९,७४७	-	५८,८४१	-	-

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु.लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
१	३२६०११	परराष्ट्र मन्त्रालय	अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्ध सुदृढीकरण	सालवसाली			अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्ध थप सुदृढ हुने
२	३२६०१२	नेपाली राजदूतावासहरू, स्थायी नियोगहरू र महावाणिज्य दूतावासहरू	आर्थिक कूटनीतिको माध्यमबाट रुपान्तरण	सालवसाली			आर्थिक कूटनीतिको प्रभावकारिता भएको हुने
३	३२६०१७	सीमा नापी टोली	सीमा व्यवस्थापन	सालवसाली			सीमा थप व्यवस्थित हुने
४	३२६०१८	राहदानी विभाग	राहदानी वितरण / व्यवस्थापन	सालवसाली			राहदानी वितरण कार्यमा प्रभावकारिता वृद्धि हुने
५	३२६०१९	कन्सुलर सेवा विभाग	कन्सुलर सेवा प्रदान	सालवसाली			कन्सुलर सेवामा प्रभावकारिता वृद्धि हुने

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

नेपाल र विदेशस्थित नेपाली नियोग रहेको मुलुकहरूकाबीच कानूनी प्रक्रियाहरूमा रहेका भिन्नताका कारण भवन तथा जग्गा खरिद नेपालको खरिद कानून बमोजिम गर्न नसकी खरिद हुन नसक्ने तथा विकास कूटनीतिको सरोकारवाला पक्षहरूबीचमा आपसी समन्वय कायम हुन नसक्दा अपेक्षित रूपमा विकास सहायता तथा लगानी भित्राउने कार्यक्रम प्रभावकारी हुन नसक्ने जोखिम रहेको छ ।

७.८ योजना तथा तथ्याङ्क

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले परिकल्पना गरेअनुरूप सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रको सहभागिता तथा विकास मार्फत् उपलब्ध साधन स्रोतको उचित परिचालनद्वारा तीव्र आर्थिक वृद्धि हासिल गर्दै दिगो आर्थिक विकास गर्न र प्राप्त उपलब्धिहरूको न्यायोचित वितरणका निमित्त दीर्घकालीन सोच सहितको योजना प्रक्रियाको महत्व रहन्छ । सङ्घीयताको सन्दर्भमा पनि संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा बन्ने योजनाहरूबीच अन्तरसम्बन्ध कायम गर्ने, समन्वय गर्नका निमित्त केन्द्रीय योजना संगठनका रूपमा रहेको राष्ट्रिय योजना आयोगको भूमिका महत्वपूर्ण हुन्छ । नेपालले अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा प्रतिवद्धता जनाएको दिगो विकासका लक्ष्यहरूलाई हासिल गर्न सहयोग पुग्ने गरी दीर्घकालीन सोचको तयारी र सोसमेतबाट निर्देशित हुँदै आगामी पन्ध्रौँ योजनाको तयारी र वार्षिक रूपमा परिमार्जन गर्दै तयार गरिने तीन वर्षे मध्यमकालीन खर्च संरचनाको तर्जुमा आयोगका तत्कालीन प्राथमिकताका विषयहरू हुन् । यसका अतिरिक्त, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, तथ्यांक प्रणालीको विकास, व्यवस्थापन र अनुसन्धानमार्फत् महत्वपूर्ण तथ्यहरूको सिर्जना र त्यसलाई नीति निर्माणमा प्रयोग गराउने विषय आयोगका आगामी प्राथमिकताहरू हुन् । योजना प्रक्रियालाई तथ्यपरक नतिजामुखी र यथार्थपरक बनाउन विभिन्न नीतिगत, कानूनी, संस्थागत एवम् प्रकृयागत प्रयास गरिनुको साथै विकास योजना नीति, कार्यक्रम तथा आयोजनाको कार्यान्वयन पक्षलाई प्रभावकारी, नतिजामुखी र जवाफदेहीपूर्ण बनाउन अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको विकास र कार्यान्वयन गर्दै लगिएको छ । अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीलाई वस्तुनिष्ठ एवम् नतिजामूलक बनाउन अनुगमन तथा मूल्याङ्कन विधेयकको मस्यौदा तर्जुमा, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन दिग्दर्शन र सूचना प्रविधिमा आधारित आयोजना व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको कार्यान्वयन र महत्वपूर्ण आयोजनाहरूको आन्तरिक तथा तेस्रो पक्षबाट मूल्याङ्कन लगायतका महत्वपूर्ण प्रयासहरू हुदै आएका छन् ।

यसैगरी, अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड अनुकूल राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीको विकास, दिगो विकास लक्ष्यको अनुगमनका निमित्त आवश्यक तथ्याङ्कहरू उपलब्ध गराउन विभिन्न गणनाहरू, सर्वेक्षणहरू र प्रशासनिक अभिलेखहरू समेतको उपयोग गर्न आवश्यक व्यवस्था गर्दै जानुपर्ने साथै राष्ट्रिय नीतिहरूको सान्दर्भिकता, विकास योजना तथा कार्यक्रमका विविध पक्ष र विषयगत क्षेत्रका उत्पादन तथा व्यवसायको संरचना, ढाँचा तथा प्रविधिमा रुपान्तरण गर्नुपर्ने विषयमा अध्ययन, अनुसन्धान गर्ने विशिष्टीकृत निकायका रुपमा आयोगलाई विकास गरिंदै लगिने गरी कार्यहरू अघि बढाइएको छ । यीनै तथ्यहरूलाई मनन गर्दै आगामी तीन वर्षको लागि मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गरिएको छ ।

२. समस्या तथा चुनौती

विकासको दीर्घकालीन सोच तर्जुमा गरी सोअनुसार योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्नु, स्रोत साधनको सुनिश्चितता गरी आवधिक योजना र वार्षिक बजेटबीच सामञ्जस्यता कायम गर्नु, पुनर्निर्माण कार्यक्रम तर्जुमा तथा कार्यान्वयन प्रभावकारी बनाउनु, सङ्घीयताअनुरूप तहगत योजनाबीच अन्तरसम्बन्ध कायम गर्नु र योजना तर्जुमासम्बन्धी जनशक्तिको क्षमता विकास गरी संस्थागत सुदृढीकरण गर्नु, योजना तर्जुमा प्रक्रियामा देखिएका चुनौतीहरू हुन् । त्यस्तै, योजना कार्यान्वयन गर्ने निकायहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरी कार्यान्वयन पक्षलाई सुधारमा सहयोग गर्नु र सार्वजनिक खरिद तथा जग्गा प्राप्तिस्मबन्धी कानूनी तथा प्रक्रियागत जटिलता हटाउनु योजना कार्यान्वयनसम्बन्धी मुख्य चुनौती हुन् ।

सङ्घीय, प्रादेशिक तथा स्थानीय तहमा योजना प्रक्रिया तथा अन्तरसम्बन्धित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन पद्धतिलाई संस्थागत गर्नु, दिगो विकासका लक्ष्य लगायतका असर तथा प्रभाव तहका सूचकहरूको खण्डीकृत एवम् सर्वेक्षणमा आधारित सूचना सिर्जना गर्नु र विभिन्न तह तथा निकायमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कनसम्बन्धी क्षमता विकास गर्नु र दक्ष जनशक्तिलाई यस कार्यमा आकर्षित गरी राख्नु प्रमुख चुनौती रहेका छन् ।

समयसापेक्ष तथ्याङ्क ऐनको तर्जुमा गर्नु, केन्द्रीय र स्थानीय स्तरका तथ्याङ्कीय क्रियाकलापहरूबीच समन्वय गर्नु, सङ्घीय र स्थानीय निकायहरूको तथ्याङ्क व्यवस्थापन र संरचना निर्माण गर्नु, उत्पादित तथ्याङ्कमा दोहोरोपना हटाउनु, तथ्याङ्कको उपयोग वृद्धि गर्नु, जनशक्तिको दक्षता वृद्धि गर्नु र अनाधिकृत तथ्याङ्कको प्रयोग हटाउनु प्रमुख चुनौती हुन् । त्यस्तै, दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्त भए नभएको प्रगति मापनका लागि निर्धारित सूचकहरूका लागि आवश्यक पर्ने तथ्यांक स्थानीय तहसम्म खण्डीकृत रुपमा प्राप्त गर्ने विषय आगामी दिनका चुनौतीका रुपमा रहेका छन् ।

३. सोच

तथ्यपरक र नतिजामुखी योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन प्रणाली । (योजना)

नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन व्यवस्थामार्फत समावेशी, समन्यायिक तथा दिगो विकास । (अनुगमन तथा मूल्याङ्कन)

प्रभावकारी, समन्वयात्मक र क्रियाशील राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीको स्थापना । (तथ्याङ्क)

४. उद्देश्य

१. योजना तर्जुमा पद्धतिलाई प्राविधिक रूपमा सबल, व्यावहारिक रूपमा कार्यान्वयनयोग्य र संस्थागत रूपमा सुदृढ बनाउनु । (योजना)
२. विकास कार्यक्रम तथा आयोजनाको कार्यान्वयनको लागि कार्यान्वयन क्षमता अभिवृद्धि तथा अनुकूल वातावरण सिर्जना गर्नु । (योजना)
३. योजना, नीति, कार्यक्रम तथा आयोजनाका लक्ष्यहरू हासिल गर्न आवश्यक सूचना समयमै उपलब्ध गराउन सक्नेगरी सबै तहमा नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई संस्थागत गर्नु । (अनुगमन तथा मूल्याङ्कन)
४. तथ्यमा आधारित नीति निर्माणार्थ परिमाणजनक र परिणामजन्य तथ्याङ्क उत्पादन गरी सरकारका सबै तहका प्रयोगकर्ताहरूको माग र आवश्यकता सम्बोधन गर्नु । (तथ्याङ्क)
५. लागत-प्रभावी तथ्याङ्कीय विकास र गतिविधिहरूका लागि सान्दर्भिक नीति, अभ्यास र क्षमता विकास गर्नु । (तथ्याङ्क)

५. रणनीति

१. सङ्घीय संरचना अनुकूल हुनेगरी विद्यमान योजना तर्जुमा प्रणाली तथा कार्यान्वयन व्यवस्थाको सुदृढीकरण तथा विकास गर्ने । (योजना)
२. योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्ने सार्वजनिक निकाय एवम् निजी, सहकारी तथा सामुदायिक क्षेत्रको क्षमता विकास तथा सुदृढीकरण गरी ग्रहण क्षमता अभिवृद्धि गर्ने । (योजना)
३. कानूनी र नीतिगत व्यवस्था एवम् सुधार गरी विकास योजना, नीति, कार्यक्रम तथा आयोजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई संस्थागत गर्ने । (अनुगमन तथा मूल्याङ्कन)
४. मूल्याङ्कनलाई स्वतन्त्र र स्तरीय गराउनुका साथै निर्णय प्रक्रियामा मूल्याङ्कनका नतिजाको प्रयोगलाई व्यवस्थित गर्ने । (अनुगमन तथा मूल्याङ्कन)
५. अनुगमन तथा मूल्याङ्कनसम्बन्धी निकाय र जनशक्तिको क्षमता विकासलाई विशेष जोड दिने । (अनुगमन तथा मूल्याङ्कन)
६. उच्च गुणस्तरीय तथ्याङ्क उत्पादन, सुधार र आपूर्ति गर्ने । (तथ्याङ्क)
७. तथ्याङ्कका उत्पादनका सबै सम्भाव्य विधि र स्रोतहरूको उपयोग गर्ने । (तथ्याङ्क)
८. सङ्घीय संरचना अनुसार तथ्याङ्कको गुणस्तर सुनिश्चित गर्न संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्ने । (तथ्याङ्क)

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

क्र. सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको वास्तविक उपलब्धि	आ.व. २०७४/७५ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
१	पन्ध्रौँ योजनाको तयारी तथा प्रकाशन (आधारपत्र समेत)	पुस्तक प्रति			५०००	५०००	२०००
२	दीर्घकालीन सोच पुस्तिका तयारी तथा प्रकाशन	पुस्तक प्रति			५०००		
३	विषय क्षेत्रगत अध्ययन अनुसन्धान	वटा	५	८	९	९	१२
४	योजना सम्बन्धी तालिम	जना	१५०	१७०	२००	२५०	३००
५	अनुगमनसम्बन्धी तालिम	जना	१५०	१५०	२००	२००	२००
६	तेस्रो पक्षबाट गरिने मूल्याङ्कन	संख्या	३	३	३	४	५
७	आन्तरिक मूल्याङ्कन	संख्या	२	२	२	४	६
८	राष्ट्रियस्तरको सर्भेक्षण	संख्या	२	२ (पूर्व तयारी भइरहेको)	३	४	५
९	राष्ट्रियस्तरका गणना	संख्या		१ (तयारी र नक्सांकन कार्यहरू भइरहेको)	०	०	१

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	६,५२६	६,२७८	२४८	-	६,४३०	९६	-
२०७६/७७	१५,९३६	११,६६३	४,२७३	-	१३,९५७	१,९७८	-
२०७७/७८	४४,६५३	४३,५३२	१,१२१	-	३६,७७७	७,८७६	-

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजनाको अवधि (शुरु र सम्पन्न)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
१	३९१०११	राष्ट्रिय योजना आयोग	दीर्घकालीन सोच र विकास योजना तर्जुमा, कार्यान्वयनमा सहजीकरण तथा अनुगमन तथा मूल्यांकन नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमामा सहजीकरण, नीति विश्लेषण, अध्ययन तथा अनुसन्धान र प्रादेशिक एवं स्थानीय योजना संगठनबीच समन्वय	सालवसाली			नेपालको दीर्घकालीन सोच तयार भएको हुने । चौधौँ योजनाको समिक्षा गरी प्रथम वर्ष पन्ध्रौँ योजना तर्जुमा भएको हुने । विभिन्न विषयगत क्षेत्रहरूका ३० वटा अध्ययन अनुसन्धान सम्पन्न, १८२० जनालाई योजना पढतिसम्बन्धी तालिम प्रदान, १२ वटा आन्तरिक मूल्याङ्कन तथा १० वटा आयोजनाहरूको तेस्रो पक्षबाट मूल्याङ्कन सम्पन्न भएको हुने ।
२	३९११०३	सामाजिक तथ्यांक विकास कार्यक्रम (राष्ट्रिय जनगणना, २०७८)	जनसांख्यिक तथ्यांक उत्पादन	२०७३/७४	५२६६५		जनगणना संचालन भई स्थलगत तथ्यांक संकलनभएको हुने ।
		नेपाल बहुसूचकांक सर्वेक्षण	महिला र बालबालिकाको अवस्थासम्बन्धी तथ्यांक	२०७४/७५	८५०		नेपाल बहुसूचकांक सर्वेक्षणको नतिजा प्राप्त भएको हुने ।
३	३९११०२	आर्थिक तथ्यांक विकास कार्यक्रम (राष्ट्रिय आर्थिक गणना)	आर्थिक तथ्यांक उत्पादन	२०७३/७४	६००		राष्ट्रिय आर्थिक गणनाको नतिजा सार्वजनिक भएको हुने ।
		चौथो नेपाल जीवनस्तर सर्वेक्षण	जीवनस्तर सम्बन्धी तथ्यांक उत्पादन (गरिबी मापन)	२०७४/७५	१२००		नेपाल जीवनस्तर सर्वेक्षणको नतिजा प्राप्त भएको हुने ।
४	३९११०४	योजना तथा जनशक्ति विकास कार्यक्रम		सालवसाली			६ वटा राष्ट्रियस्तरको तथ्याङ्कसम्बन्धी सर्वेक्षण सम्पन्न, २७५ जनालाई तथ्याङ्कसम्बन्धी तालिम सम्पन्न भएको हुने ।
५	३९१०१३	केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग	तथ्यांकीय गतिविधिसम्बन्धी रणनीतिहरूको तर्जुमा साथै तथ्याङ्कसम्बन्धी योजना,	सालवसाली			तथ्यांक विकासका लागि राष्ट्रिय रणनीतिको तर्जुमा । तथ्यांकीय गतिविधिसम्बन्धी योजना, कार्यक्रम तथा कृयाकलापहरु

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजनाको अवधि (शुरु र सम्पन्न)	लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
६	३९९०९४	जिल्ला तथ्याङ्क कार्यालयहरू	सालवासली रुपमा यी तथ्यांकहरू संकलन भई केन्द्रमा र स्थानीय स्तरमा प्राप्त हुने गरेको ।	सालवसाली			सञ्चालन भई आर्थिक, सामाजिक, वातावरणीय तथ्यांक संकलन, प्रशोधन, उत्पादन, सम्प्रेषण आदि भएको हुने ।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

सङ्घीय शासकीय व्यवस्था बमोजिम संघ, प्रदेश एवम् स्थानीय तहमा बन्ने आवधिक योजना तथा कार्यक्रमहरूलाई राष्ट्रिय योजना तथा कार्यक्रमहरू बमोजिम तादम्यता कायम गर्नुका साथै दिगो विकास लक्ष्यहरू ती योजनाहरूमा समाहित हुनेछन् । यसो हुन नसक्दा राष्ट्रिय लक्ष्यहरू हासिल गर्न कठिनाई हुनसक्ने जोखिम रहन्छ । संघ, प्रदेश र स्थानीय तीन तहमा विकास योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्यांकनसम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धिका लागि कार्यक्रम सञ्चालन हुनेछन् ।

तथ्यांक सम्बन्धित कार्यक्रमहरू गणना, सर्वेक्षण, तथ्यांक उत्पादन लगायतका कार्यमा पर्याप्त वित्तीय स्रोतको सुनिश्चितता र उपलब्धता, विकास साभेदारसँग भएको प्राविधिक वा वित्तीय सहायतासम्बन्धी सम्झौता बमोजिम समयमै सहयोग प्राप्त, तथ्यांक संकलनका क्रममा स्थानीय तह वा उत्तरदाताहरूबाट हुनसक्ने असहयोग र अस्वाभाविक प्राकृतिक वा मानवीय विपद्हरू जोखिमका रुपमा रहने छन् ।

परिच्छेद ८

संवैधानिक अंग तथा निकायहरू

८.१. राष्ट्रपतिको कार्यालय

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संघीय संरचना अनुरूप संविधानको धारा ६१ बमोजिम नेपालमा एक राष्ट्रपति रहने व्यवस्थापन रहेको छ । संवैधानिक व्यवस्थापन अनुसार राष्ट्रप्रमुखबाट सम्पादन हुने कार्यहरूलाई सहयोग पुर्याउन राष्ट्रपतिको कार्यालय रहने र कार्यालयको काम कारवाही सञ्चालन गर्न आवश्यक कर्मचारीको व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य नेपाल सरकारबाट हुँदै आएको छ ।

२. समस्या तथा चुनौती

राष्ट्रपति कार्यालयले सम्पन्न गर्नुपर्ने औपचारिक तथा अनौपचारिक कार्यक्रमहरूको निर्धारित संख्या पूर्वानुमान गर्न नसक्नु, कर्मचारीहरूको समयमै पदपूर्ति नहुनु र कार्यरत कर्मचारीहरूको छिटो छिटो सरुवा हुनु, जिन्सी सामग्री तथा उपकरणको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्न कठिनाई हुनु ज ता सम याहरू रहेका छन् । यी समस्याको समाधान चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।

३. सोच

संविधान प्रदत्त निर्दिष्ट कार्य संविधान बमोजिम छिटो र पारदर्शी रुपमा सम्पन्न ।

४. उद्देश्य

राष्ट्रपतिको कार्यालयको संस्थागत क्षमता विकास गर्नु ।

५. रणनीति

१. संविधान प्रदत्त कार्यहरू गर्न सक्ने गरी प्रविधि मैत्री बनाउने ।

२. सूचना प्रविधि एवं संचारका विभिन्न प्रविधिको प्रयोग गरी कार्यक्रम व्यवस्थापनमा कुशलता ल्याउने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य वा नतिजा सूचक

सूचक	एकाई	आ.ब. २०७३/७४ सम्मको वास्तविक उपलब्धि	आ.ब. २०७४/७५ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन खर्च अनुमान		
				२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
भवन निर्माण तथा अन्य सुधार कार्यक्रम	१	१	१	१		
कार्यालयको भवन प्रवर्धन	१			१	१	१

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रु. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्थापन	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	२,२५६	१,१८१	१,०७५	-	२,२५६	-	-
२०७६/७७	२,३१५	१,२४०	१,०७५	-	२,३१५	-	-
२०७७/७८	२,३७७	१,३०२	१,०७५	-	२,३७७	-	-

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत तथा पुष्ट्याई		आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
				लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याई	
१०१०११	संस्थागत सुदृढीकरण (पूँजीगत समेत)	क्षमता विकास कार्यालय भवन निर्माण तथा अन्य सुधार पूँजीगत सुधार	सालबसाली			राष्ट्रपति कार्यालयबाट सम्पादन हुने कार्यमा गुणात्मक परिवर्तन भएको हुने ।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

भवन निर्माण तथा सुधारका लागि समयमै बजेट व्यवस्था भएमा नतिजा सूचक अनुसार भवन निर्माण सम्पन्न हुनेछ । अन्यथा भवन निर्माणमा समस्या उत्पन्न भई संस्थागत सुदृढीकरणमा समस्या आउने देखिन्छ ।

८.२. उपराष्ट्रपतिको कार्यालय

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधान बमोजिम उपराष्ट्रपतिको कार्यलाई सहजीकरण गर्नका लागि एक उपराष्ट्रपतिको कार्यालय रहने व्यवस्था रहेको छ । उक्त कार्यालयले सुरक्षा व्यवस्थापन, भेटघाट व्यवस्थापन, सवारी व्यवस्थापन लगायतका दैनिक प्रशासन सञ्चालन गर्ने काम गर्दै आएको छ । साथै, विभिन्न क्षेत्र, निकाय, संस्था तथा नागरिक समाजसँग अन्तरक्रिया गर्दै कार्यालयको कामलाई पारदर्शी, थप मर्यादित र व्यवस्थित गर्दै आएको छ ।

२.समस्या तथा चुनौती

कार्यालयको छुट्टै भवन नहुनु, पर्याप्त स्रोत साधनको अभावमा उपराष्ट्रपतिबाट विभिन्न कार्यक्रममा प्रमुख अतिथिका हैसियतमा भाग लिँदा आयोजक संस्थाको सौजन्यता व्यहोर्नु पर्दा कार्यालयको मर्यादा र गरिमामा आँच पुग्न गएको र खासै कार्यक्रम नहुँदा दक्ष जनशक्तिको अभाव हुनुका साथै कर्मचारीहरूलाई टिकाइराख्नु चुनौती रहेका छन् ।

३. सोच

उपराष्ट्रपतिको कार्यालयलाई संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक राज्य नेपालको मर्यादित उच्च संस्थाको रूपमा विकास ।

४. उद्देश्य

उपराष्ट्रपतिको कार्यालयको संस्थागत क्षमता विकास गर्नु ।

५. रणनीति

१. संविधानप्रदत्त निर्दिष्ट कार्यहरू गर्न सक्ने गरी प्रविधिमैत्री बनाउने ।
२. सूचना प्रविधि एवं संचारका विभिन्न प्रविधिको प्रयोग गरी कार्यक्रम व्यवस्थापनमा कुशलता ल्याउने ।

६.विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७४/७५ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
राष्ट्रिय गौरवका आयोजना निरीक्षण	पटक	०	१	१५	१५	१५

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	३७८	३४२	३६	-	३७८	-	-
२०७६/७७	३९९	३५९	४०	-	३९९	-	-
२०७७/७८	४२९	३७७	४४	-	४२९	-	-

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि		लागत तथा पुष्ट्याई		आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
			सुरु (आ.व.)	समाप्ति (आ.व.)	लागत	पुष्ट्याई	
१०२००१	उपराष्ट्रपति	कार्यालय सञ्चालन	सालबसाली				जग्गा खरीद र कार्यालयको भवन निर्माण भएको हुने ।
१०२०११	उपराष्ट्रपतिको कार्यालय	कार्यालय सञ्चालन	सालबसाली				

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

कार्यालयको आफ्नै भवन भएमा दैनिक कार्यहरू छिटो, छरितो एवम् व्यवस्थित हुनेछ । कार्यालय सञ्चालन गर्नका लागि आवश्यक स्रोत साधन उपलब्ध भएमा कार्यालयबाट सम्पादन हुने दैनिक काम कारवाही गुणस्तरीय हुनेछ । सो हुन नसकेमा तोकिएको नतिजा हासिल नहुने जोखिम रहेको छ ।

८.३. संघीय संसद्

१. पृष्ठभूमि

राज्य संचालनका लागि निर्माण गरिएका तीन निकायमध्ये राज्यको नीति निर्माण गर्ने, कानून बनाउने र कानून अनुसार राज्य संचालनको पहरेदारी गर्ने सबैभन्दा अग्रणी निकाय संसद हो । संसदको यस्तो अग्रणी भूमिकालाई अध्ययन, अनुसन्धान र व्यवस्थापकीय सहयोग संसद सचिवालयले गर्दछ । साथै संसदको काम कारवाही सुचारु रूपले सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्न यस सचिवालयको गठन भएको हो ।

२. समस्या तथा चुनौती

साँघुरो सेवाका कारण वृत्ति विकासका अवसरहरू न्यून रहेको हुँदा सक्षम जनशक्तिको संसद सेवाप्रति कम आकर्षण रहेको छ । साथै, आवश्यक श्रोत र साधन कम हुनु जस्ता समस्याहरू विद्यमान रहेका छन् । यी समस्याको उचित सम्बोधन गर्ने कार्य चुनौतीपूर्ण छ ।

३. सोच

जनमुखी, स्वच्छ, जवाफदेही संघीय संसद ।

४. उद्देश्य

संघीय संसदलाई, स्वच्छ, जवाफदेही, परिणाममुखी र पारदर्शी बनाई कानून र नीति निर्माण प्रक्रियालाई प्रभावकारी बनाउनु ।

५. रणनीति

१. संसदको क्षमताको उच्चतम उपयोग गरी संविधान कार्यान्वयन गर्न आवश्यक कानून निर्माण गरी जनप्रतिनिधिको भूमिकालाई उच्च बनाउने ।
२. संघीय संसद सचिवालयलाई पूर्ण स्वायत्त निकाय बनाउनुका साथै सुविधासम्पन्न, सक्षम र आर्कषक बनाउने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७४/७५ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
संविधान कार्यान्वयनका लागि कानून निर्माण	वटा	५	४५	७५	४५	२०

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रु. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	१२,३९८	१२,२५७	१४१	-	१२,३९८	-	-
२०७६/७७	१३,०२५	१२,८७०	१५५	-	१३,०२५	-	-
२०७७/७८	१३,६८४	१३,५१३	१७१	-	१३,६८४	-	-

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि		लागत तथा पुष्ट्याई		आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
			सुरु (आ.व.)	समाप्ति (आ.व.)	लागत (अर्ब)	पुष्ट्याई	
२०२००१	संघीय संसद	विधायिकी कार्य	सालवसाली				संघीय संसदले गर्ने काम कारवाही थप व्यवस्थित भएको हुने ।
२०२०११	संघीय संसद सचिवालय	संसदका पदाधिकारी र सदस्यहरूलाई आवश्यक सेवा सुविधाको उपलब्धता र सचिवालय संचालन	सालवसाली				

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

संसदले संविधान कार्यान्वयन गर्न समयमै सबै कानूनहरू निर्माणमा कर्मचारी तथा सरोकारवाला निकायहरूको सहयोग र प्रभावकारी समन्वयको अपेक्षा गरिएको छ । यसो हुन नसकेमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल नहुने जोखिम रहनेछ ।

८.४. अदालत

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले स्वतन्त्र, सक्षम र निष्पक्ष न्यायपालिका मार्फत व्यक्तिका मौलिक हक एवम् मानव अधिकारको संरक्षण गर्न र कानूनको शासनप्रति सम्मानको भाव कायम गर्ने परिकल्पना गरेको छ । राष्ट्रको दिगो विकास र न्यायपूर्ण समाजको स्थापनाका लागि पनि जनआस्थामा आधारित स्वतन्त्र, सक्षम र प्रभावकारी न्यायपालिका अपरिहार्य छ । यसै सन्दर्भमा न्यायपालिकाले आफ्नै सोच र सक्रियतामा २०६१ सालदेखि योजनाबद्ध विकासको सुरुवात समेत गरेको छ । प्राप्त उपलब्धिहरूलाई संस्थागत गर्दै योजना कार्यान्वयनका सन्दर्भमा प्राप्त अनुभवका आधारमा आवश्यक सुधार तथा परिमार्जन सहित न्यायपालिकाको तेस्रो पञ्चवर्षीय रणनीतिक योजना (२०७१-२०७६) को तर्जुमा भई कार्यान्वयनमा रहेको छ । संघीय शासन प्रणालीमा स्थानीय तहमा स्थापित न्यायिक समितिले न्यायपालिकाको कार्यबोझमा नगन्य मात्रामा कमी ल्याएको भए पनि आधुनिक समयमा विकास र प्रविधिले ल्याएको चुनौतीहरूले गर्दा न्यायालयको कार्य बोझ बढ्दै गएको छ ।

२. समस्या तथा चुनौती

न्यायपालिकामा बढ्दै गएको मुद्दा संख्या समेतका आधारमा तयार भएका संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण प्रतिवेदनहरू पूर्ण रूपमा कार्यान्वयन हुन सकेका छैनन् । न्यायपालिकाको कार्यबोझमा वृद्धि, रणनीतिक योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन, जनशक्ति व्यवस्थापन, न्यायाधीश तथा कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि यस क्षेत्रमा रहेका चुनौतीहरू हुन् । सामाजिक, आर्थिक, राजनीतिक परिवेशमा बढ्दै गएको जटिलता, विज्ञान र प्रविधिको क्षेत्रमा भएका नवीनतम विकासहरू एवम् विश्वव्यापीकरणको प्रवाहले ल्याएका भिन्न आयामहरूसंगै न्यायपालिकाले परम्परागत रूपमा गर्दै आएको कामकारवाही, कार्यशैली र त्यसले ल्याएको चुनौतीहरूलाई नयाँ दृष्टिकोणबाट पुनरावलोकन गर्नुपर्ने अवस्था आएको छ ।

३. सोच

स्वतन्त्र, सक्षम, स्वच्छ एवम् प्रभावकारी न्याय प्रणाली मार्फत सबैका लागि न्याय ।

४. उद्देश्य

१. न्याय प्रशासनलाई छिटो, छरितो, सर्वसुलभ, मितव्ययी, निष्पक्ष, प्रभावकारी र उत्तरदायी बनाउनु ।
२. सबैका लागि न्याय सुनिश्चित गर्न न्यायमा सहज पहुँच कायम गराउनु ।
३. विद्यमान विसंगति र अनियमितताको गुनासोलाई न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू अबलम्बन गरी भ्रष्टाचारमुक्त कानुनी राज्यको स्थापना गर्नु ।

५. रणनीति

१. न्यायिक पद्धतिमा सुधार ल्याई न्याय प्रशासनलाई आधुनिकीकरण गर्ने ।
२. न्यायिक प्रक्रियालाई सरल, भन्झटमुक्त र अनुमानयोग्य बनाउदै न्याय प्रणालीमा सबैको पहुँच पुर्याउने ।
३. समावेशी लोकतान्त्रिक मूल्यमान्यता अनुरूपको सक्षम न्याय प्रशासनको विकास गरी नागरिक उन्मुख कानुनी शासन कायम गर्नुका साथै मानव अधिकारको संरक्षण गर्ने ।
४. समाजमा भएका र हुनसक्ने विवादहरूलाई प्रारम्भिक चरणमै स्थायी समाधान गर्न विवाद समाधानको वैकल्पिक उपायहरूलाई प्रोत्साहन गर्ने ।
५. नेपालको संविधानले परिकल्पना गरे अनुरूप स्थानीय तहसम्म न्यायिक व्यवस्थापनको संरचना तयार गरी न्याय प्रणालीको पुनर्संरचना गर्ने ।

६. विषयगत क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य वा नतिजा सूचक

सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७४/७५ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
अदालत भवन निर्माण सुरक्षा (व्यारेक सहित)	संख्या	३२	२७	२४	७	७
मुद्दा फैसला	प्रतिशत	६१.८८	५७.७६	६०	६०	६०
फैसला कार्यान्वयन	संख्या	११,५२५	९,४४९	२३,८९३	२६,२८३	२८,९११

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्थापन	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	४५,०३२	३६,१३२	८,९००	-	४५,०३२	-	-
२०७६/७७	४७,७८१	३७,९९१	९,७९०	-	४७,७८१	-	-
२०७७/७८	५०,७१७	३९,९४८	१०,७६९	-	५०,७१७	-	-

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.न	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि		लागत तथा पुष्ट्याई		आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
			सुरु (आ.व.)	समाप्ति (आ.व.)	लागत (लाखमा)	पुष्ट्याई	
२०४१०१	अदालत सुदृढीकरण	छिटो, छरितो, सर्वसुलभ, निष्पक्ष, प्रभावकारी र उत्तरदायी न्याय प्रशासन भ्रष्टाचारमुक्त कानुनी राज्यको स्थापनामा सहयोग सूचना प्रविधिको दश वर्षे गुरुयोजनालाई प्रभावकारी रुपमा लागू प्रभावकारी फैसला कार्यान्वयन पद्धति	सालवसाली				न्याय प्रशासन छिटो छरितो, थप प्रभावकारी, पूर्व अनुमानयोग्य, सहज पहुँचयोग्य एवं जनआस्थामा आधारित भएको हुने । स्वतन्त्र र निष्पक्ष न्यायको प्रत्याभुति भएको हुने । विसंगति र अनियमितताको गुनासो न्यूनीकरण भएको हुने , फैसला कार्यान्वयन पद्धति प्रभावकारी भएको हुने ।
२०४०२१	अदालत सुरक्षा	सबै अदालतहरूमा आफ्नै भवन तथा सुरक्षा भवन निर्माण तथा सुरक्षा प्रबन्ध प्रविधिको प्रयोग	सालवसाली				सबै अदालतहरूमा आफ्नै भवन तथा सुरक्षा भवनहरू निर्माण भएको हुने । सबै अदालतहरूमा सुरक्षा प्रबन्ध प्रविधिको प्रयोग भएको हुने ।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

न्यायपालिकाको कार्यबोझ बमोजिमको संगठनात्मक संरचना र जनशक्ति व्यवस्थापन, रणनीतिक योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन, न्यायाधीश तथा कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि, न्याय सेवाप्रतिको आकर्षणमा वृद्धि, न्यायपालिकालाई आवश्यक पर्ने स्रोत साधनको यथोचित व्यवस्थापन एवम् सम्बन्धित सबै पक्षको सहयोग र समन्वय भएमा लक्ष्य पुरा हुन सक्छ । अन्यथा उपलब्धि हासिल नहुने जोखिम रहन्छ ।

८.५. अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगलाई भ्रष्टाचारजन्य कसुर नियन्त्रणका लागि एक स्वतन्त्र संवैधानिक निकायको रूपमा स्थापित गरी विभिन्न काम, कर्तव्य र अधिकारको व्यवस्था गरेको छ । आयोगले आफ्नो स्थापनाकाल देखि संवैधानिक परिधि तथा ऐन कानून भित्र रही कार्यसम्पादन गर्दै आएको छ । भ्रष्टाचारजन्य गतिविधि र अख्तियारको दुरुपयोग जस्ता त्रियाकलापहरू नियन्त्रण गरी मुलुक भित्र सुशासनको प्रत्याभूति गराउने राज्यको बृहत उद्देश्यमा योगदान पुर्‍याउन आफ्नो कार्यसम्पादनका क्रममा आयोगले विभिन्न उपचारात्मक, निरोधात्मक र प्रवर्द्धनात्मक रणनीतिहरूको कार्यान्वयन गर्दै भ्रष्टाचार विरोधी गतिविधि गर्दै आएको छ । नेपाल भ्रष्टाचार विरुद्धको संयुक्त राष्ट्र संघीय महासन्धिको पक्ष राष्ट्र भइसकेको सन्दर्भमा महासन्धिले सिर्जना गरेका दायित्व पूरा गर्नसमेत आयोग प्रतिवद्ध रहँदै आएको छ । त्यसैगरी बदलिँदो परिवेशअनुरूप भ्रष्टाचार नियन्त्रण सम्बन्धी अनुसन्धान कार्यमा नवीनतम प्रविधिको प्रयोग बढाउँदै सो अनुसार कर्मचारीहरूको क्षमता विकास पनि गर्दै आएको छ । संघीय शासन प्रणालीमा मुलुक भित्र सुशासनको प्रत्याभूति गराउन र भ्रष्टाचारजन्य कार्यलाई निर्मूल गर्नका लागि क्षेत्रीय स्तरमा समेत कार्यालय स्थापना गरी कार्य गर्दै आएको छ । त्यसैगरी दिगो विकासको लक्ष्य हासिल गर्न र सुशासन कायम राख्न आयोगले आफ्नो वार्षिक कार्यक्रममा समयसापेक्ष परिवर्तन गर्दै आएको छ । वर्तमान सरकारले भ्रष्टाचार विरुद्ध शून्य सहनशीलताको नीति लिएको सन्दर्भमा आयोगको भूमिका थप महत्वपूर्ण हुन गएको छ ।

२. समस्या तथा चुनौती

भ्रष्टाचारको उजुरी दिने, साक्षी बस्ने व्यक्तिहरू तथा आयोगका कर्मचारीहरूको संरक्षणको लागि कानूनको अभाव रहनु, अनुसन्धानको क्रममा विभिन्न निकायहरू बीच समन्वय नहुनु, आयोगबाट भएका निर्णयहरू विभिन्न निकायमा कार्यान्वयनको लागि पठाएकोमा समयमा कार्यान्वयन नहुनु, अनुसन्धानमा धेरै समय लाग्नु तथा दक्ष जनशक्तिको कमी हुनु, दक्ष कर्मचारीलाई टिकाई राख्न कठिनाई हुनु, विकाससँगै भ्रष्टाचारजन्य अपराधले पनि नयाँ स्वरूप र आयाम लिँदै गएको भए पनि सो अनुरूपको अनुसन्धान र तहकिकात क्षमता विकास गर्न नसक्नु प्रमुख समस्याको रूपमा रहेका छन् । आयोगले दायर गरेको मुद्दाको सफलता दर राम्रो छैन ।

भ्रष्टाचार विरुद्धको नागरिक चेतनाको कमजोर अवस्था र भ्रष्टाचार नियन्त्रणका लागि दृढ इच्छाशक्ति र प्रतिबद्धताको कमी रहेको अवस्थामा आयोग प्रतिको बढ्दो जन अपेक्षालाई सम्बोधन गर्न आयोगको संस्थागत सुदृढीकरण र कर्मचारीहरूको व्यवसायिक क्षमता अभिवृद्धि गर्दै आयोगका काम कारवाहीहरूलाई वैज्ञानिक, तथ्यपरक र नतिजामुखी बनाई सुशासन कायम गर्ने दिशामा ठोस योगदान पुर्‍याउने कार्य आयोगको लागि प्रमुख चुनौतीको रूपमा रहेको छ ।

३. सोच

भ्रष्टाचारजन्य त्रियाकलापको नियन्त्रण गरी स्वच्छ समाज निर्माण ।

४. उद्देश्य

भ्रष्टाचारजन्य क्रियाकलाप नियन्त्रण गरी सुशासन कायम गर्न सहयोग पुर्‍याउने ।

५. रणनीति

१. सबै भ्रष्टाचारजन्य काम कारवाही अपराध हुने कानुनी व्यवस्थापन गरी सोको कार्यान्वयनका माध्यमबाट त्यो भ्रष्टाचारजन्य काममा शून्य सहनशीलताको नीति अवलम्बन गर्ने ।
२. भ्रष्टाचारविरुद्धको संयुक्त राष्ट्र संघीय महासन्धिको कार्यान्वयन गर्दै प्रवर्द्धनात्मक, निरोधात्मक र दण्डात्मक उपाय अवलम्बन गरी भ्रष्टाचार नियन्त्रण गर्ने ।
३. भ्रष्टाचारसँग सम्बन्धित फौजदारी विषय, सुपुर्दगी र पारस्परिक कानुनी सहयोगका लागि पक्ष राष्ट्रहरूबीचको सहयोगलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।
४. भ्रष्टाचार निवारणका लागि प्राविधिक सहायता र सूचना आदानप्रदान सम्बन्धी महासन्धिको व्यवस्थापनलाई कार्यान्वयन गर्ने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य वा नतिजा सूचक

सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७४/७५ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
उजुरी फछ्यौट	प्रतिशत	६०.५८	७०	७१	७३	७५
मुद्दामा सफलता	प्रतिशत	७३.१३	७०	७५	७६	७७

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यस्थापन	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	७,८३३	५,०९६	२,७३७	-	७,८३३	-	-
२०७६/७७	८,३६२	५,३५१	३,०११	-	८,३६२	-	-
२०७७/७८	८,९३०	५,६१८	३,३१२	-	८,९३०	-	-

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु तथा समाप्ति)	लागत (रु लाखमा)	पुष्टयाई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
२०६१०१	संस्थागत सुदुढीकरण	भ्रष्टाचार नियन्त्रण गरी सुशासन र सदाचारिता स्थापना	सालवसाली	३४३२५६	भवन निर्माण (बर्दिवास, पोखरा र सुर्खेतमा भवन निर्माण) फर्निचर खरिद (हेटौँडा र बुटवलका नवनिर्मित भवनको लागि फर्निचर खरिद) फरेन्सिक ल्याब सञ्चालन, इन्जिनियरिङ ल्याब संचालन तथा सवारी साधन खरिद प्रवर्द्धनात्मक तथा निरोधात्मक कार्यक्रम संचालन	आयोगका मातहत कार्यालय भवनहरू निर्माण सम्पन्न भई भौतिक पूर्वाधार सुदुढ भएको हुने । अनुसन्धानमा प्रविधिको उपयोग भई आयोगको कार्यसम्पादन प्रभावकारी भएको हुने । प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रम सञ्चालन भई भ्रष्टाचार विरुद्ध सचेतना अभिवृद्धि भएको हुने ।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

आयोगको भवन निर्माण कार्य सम्पन्न गर्ने, जनशक्तिको उपलब्धता, संगठन संरचना र दरवन्दी अनुरूपको कर्मचारीहरूको पदपूर्ति भई निजहरूको क्षमता अभिवृद्धि, भ्रष्टाचारका विरुद्धमा आम जनतामा सचेतना अभिवृद्धि, सरोकारवालाहरूको सहयोग, सहभागिता र सहकार्य, आयोगको प्रवर्द्धनात्मक र निरोधात्मक कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनका लागि आयोगलाई साधन स्रोत सम्पन्न बनाउन सकेको अवस्थामा आयोगको काम प्रभावकारी हुन जानेछ भने स्रोत न्यूनता चुनौतीको रूपमा रहनेछ ।

८.६. महालेखा परीक्षकको कार्यालय

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधान बमोजिम सर्वोच्च अदालत, संघीय संसद, प्रदेश सभा, प्रदेश सरकार, स्थानीय तह, संवैधानिक निकाय, अदालत, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय र नेपाली सेना, नेपाल प्रहरी वा सशस्त्र प्रहरी बल, लगायतका सबै संघीय र प्रदेश सरकारी कार्यालय र सरकारको स्वामित्वमा रहेको निकायहरूको लेखा कानुनबमोजिम नियमितता, मितव्ययिता, कार्यदक्षता, प्रभावकारिता र औचित्यता समेतको विचार गरी महालेखा परीक्षकबाट लेखापरीक्षण हुने व्यवस्थापन रहेको छ ।

संवैधानिक व्यवस्थाबाट विस्तार भएको महालेखा परीक्षकको कार्यक्षेत्र अनुरूप महालेखा परीक्षकको कार्यालयले आफ्नो क्षमता वृद्धि गर्नुका साथै आफ्नो कार्यसम्पादनमा अभूत बढी प्रभावकारीता वृद्धि गर्नु पर्ने अवस्था रहेको छ । संघीय संरचनामा स्थानीय तहमा संघ, प्रदेश, स्थानीय तहका सबै सरकारी कार्यालय वा प्रदेश सरकारको पूर्ण स्वामित्व भएको संगठित संस्थाको कानुनबमोजिम लेखापरीक्षण गर्नुपर्ने व्यवस्थापन भएको छ । त्यसैगरी, महालेखा परीक्षकको कार्यालयबाट हुने लेखापरीक्षणलाई लेखापरीक्षण संस्थाहरूको अन्तर्राष्ट्रिय संगठन (इन्टोसाई) र एसियाली सर्वोच्च लेखापरीक्षण संस्थाहरूको संगठन (एसोसाई) अनुकूल हुने गरी तयार गर्नुपर्ने जिम्मेवारी पनि रहेको छ ।

२. समस्या तथा चुनौती

प्रत्येक वर्ष बेरुजू रकममा वृद्धि हुँदै जानु र शत प्रतिशत बेरुजू फछ्यौट हुन नसक्नु प्रमुख समस्याको रूपमा रहेको छ । स्थानीय निकाय र स्थानीय तह समेतको लेखापरीक्षण गर्नका लागि विद्यमान संगठन संरचना र दरबन्दी व्यवस्थापनबाट नपुग भएकोले दर्तावाल लेखापरीक्षक तथा चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट लेखापरीक्षण सहायकको रूपमा परिचालन गरी कार्य गर्नु परेकोले थप जनशक्ति नियुक्ति गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ । सर्वोच्च लेखापरीक्षण संस्थाहरूको अन्तर्राष्ट्रिय संगठन (इन्टोसाई) को लिमा तथा मेक्सिको घोषणापत्रले प्रत्येक देशको सर्वोच्च लेखापरीक्षण संस्थालाई आर्थिक तथा प्रशासनिक स्वायत्तता प्रदान गर्नुपर्ने उल्लेख गरेपनि कार्य प्रणालीमा सुधार, वित्तीय अनुशासन तथा जवाफदेहिता, संस्थागत सम्बन्ध र सञ्चार, नीतिगत तथा कानुनी सुधार नहुँदा आशातीत रूपमा बेरुजू पछ्यौट हुन सकेको छैन ।

संविधानतः महालेखा परीक्षकले नियमितता, मितव्ययिता, कार्यदक्षता, प्रभावकारीता र औचित्यसमेतको विचार गरी लेखापरीक्षण गर्नुपर्नेमा आन्तरिक लेखापरीक्षणलाई व्यवस्थित गर्न, कार्यमूलक (मितव्ययिता, कार्यदक्षता, प्रभावकारीता) लेखापरीक्षणको वातावरण बनाउन, सूचना प्रविधि, प्रकोप व्यवस्थापन गर्न, दिगो विकाससम्बन्धी लेखापरीक्षण सञ्चालन गर्न, सूचना प्रविधिको प्रयोगलाई दिगो बनाउँदै कागजविहीन लेखापरीक्षण गर्न, गुणस्तर नियन्त्रण र गुणस्तर आवश्यकता व्यवस्थालाई सुदृढ बनाउन र सबै मापदण्ड एवम् निर्देशिकाको पूर्ण पालना गरी लेखापरीक्षणलाई अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको बनाउने चुनौतीहरू यस कार्यमा विद्यमान छन् ।

३. सोच

वित्तीय सुशासनमार्फत् प्रभावकारी सार्वजनिक वित्तीय व्यवस्थापन ।

४. उद्देश्य

सार्वजनिक आय र खर्च प्रणालीको प्रभावकारिता अभिवृद्धि गर्नु ।

५. रणनीति

१. वित्तीय व्यवस्थापन प्रणाली सुदृढीकरण गर्ने ।
२. सार्वजनिक आय-व्यय र खरिदलाई प्रभावकारी, व्यवस्थित र पारदर्शी बनाउने ।
३. आन्तरिक नियन्त्रण र लेखापरीक्षणलाई विश्वसनीय तथा प्रभावकारी बनाउने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७४/७५ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
लेखापरीक्षणसम्बन्धी तालिम प्रदान	जना	६००	६००	६००	७००	८००
विद्युतीय कार्यपत्रको माध्यमबाट सम्पन्न गरिने लेखापरीक्षण	प्रतिशत	२५	२५	२५	५०	७५
लेखापरीक्षणको गुणस्तर तथा आवश्यकता मूल्याङ्कन	फाईल	४५	५०	७५	१००	१००
पारदर्शिता अभिवृद्धि गर्नका लागि सरोकार पक्षसँग अन्तर्क्रिया, गोप्यी सञ्चालन	पटक	३	३	५	७	१०
केन्द्रमा कार्यालय भवन निर्माण	प्रतिशत	-	३५	४५	१०	
प्रदेशस्तरमा कार्यालय स्थापना	गोटा	-	-	७		
प्रदेशस्तरमा कार्यालय भवन निर्माण	गोटा				१	१

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रु. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्थापन	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	८,०१२	४,५४७	३,४६५	-	८,०१२	-	-
२०७६/७७	८,५८६	४,७७४	३,८१२	-	८,५८६	-	-
२०७७/७८	९,२०६	५,०१३	४,१९३	-	९,२०६	-	-

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु तथा समाप्ति	लागत (अर्ब)	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
२०८०११	संस्थागत सुदृढीकरण	कार्यालयको क्षमता अभिवृद्धि	सालवसाली	सालवसाली		लेखापरीक्षणसम्बन्धी तालिम प्रदान गर्ने । लेखापरीक्षणको गुणस्तर आवश्यकता मुल्यांकन सम्पन्न गर्ने । सरोकार पक्षसँग अन्तर्क्रिया, गोष्ठी सञ्चालन गरी पारदर्शिता अभिवृद्धि गर्ने । कार्यमूलक, सूचना प्रविधि, तथा वातावरणीय लेखापरीक्षण गर्ने ।
२०८१०२	एकीकृत सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन आयोजना	सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित निकायहरूको प्रभावकारिता वृद्धि	२०७५/७६ देखि २०७७/७८			लेखापरीक्षण तालीम कक्ष तयार गर्ने । लेखापरीक्षण निर्देशिकाहरू अध्यावधिक गर्ने । पेशागत तालीम प्रदान गर्ने । लेखापरीक्षणमा सूचना प्रविधिको प्रयोग गर्ने । सहभागितात्मक कार्यमूलक लेखापरीक्षण गर्ने ।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

वित्तीय व्यवस्थापनापन र जवापदेहितालाई सुदृढ बनाउने गरी बजेट तर्जुमा, कार्यान्वयन, नियन्त्रण, अनुगमन, मूल्याङ्कन, वैदेशिक सहायता परिचालन र खर्च व्यवस्थापनका साथै वस्तुगत लगायतका सबै प्रकारका वैदेशिक सहायता बजेटमा समावेश गरी पारदर्शी बनाई स्रोत एकीन भएपश्चात् मात्र योजना र कार्यक्रम स्वीकृत गर्ने गरी बजेट खर्च हुन सकेमा मात्र अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा स्थापित मापदण्ड अनुकूल हुने गरी स्तरीय लेखापरीक्षण गर्न सकिन्छ । बजेट सिद्धान्त विपरित खर्च गर्ने परिपाटी बसेमा स्तरीय लेखापरीक्षण नहुने जोखिम रहन्छ ।

८.७. महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय

१. पृष्ठभूमि

संवैधानिक एवम् कानुनी विषयमा नेपाल सरकार र नेपाल सरकारले तोकी दिएका अन्य अधिकारीलाई राय सल्लाह दिने, नेपाल सरकारको हकहित वा सरोकार निहित मुद्दामा नेपाल सरकारको तर्फबाट प्रतिनिधित्व गर्ने जस्ता कार्यहरू महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयबाट हुँदै आएका छन् । देशले संघीय शासन पद्धति अवलम्बन गरेको सन्दर्भमा फौजदारी न्याय प्रशासनसँग सम्बन्धित नयाँ-नयाँ कानूनहरू जारी भएको अवस्था छ । महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयको कार्यसम्पादनलाई प्रभावकारी र नतिजामुखी बनाउन दोश्रो पञ्चवर्षीय रणनीतिक योजना (२०७३/७४-२०७८/७९) तर्जुमा गरी कार्यान्वयनको क्रममा रहेको छ । संविधान र कानूनले निर्दिष्ट गरेको जिम्मेवारी सफलतापूर्वक सम्पन्न गर्दै तथा मुलुकमा कानूनको शासन स्थापित गर्दै संस्थागत सुदृढीकरण र व्यवसायिकता विकासमा केन्द्रित भई रणनीतिक योजना लागू गरिएको छ ।

२. समस्या तथा चुनौती

योजनाले प्रक्षेपण गरेबमोजिमको स्रोत साधन प्राप्त हुन नसक्नु, रणनीतिक योजनाले प्रक्षेपण गरेका त्रियाकलापहरूलाई सरकारी वकीलको कार्यसम्पादनसँग सुधार आबद्ध गर्न नसक्नु, योजना औपचारिक दस्तावेज मात्र नभई सुधारको मार्गचित्र हो भन्ने भाव सबैमा विकास गर्नु नसक्नु, नियमित मुद्दाको काम कारवाहीको कार्यबोभसँगै योजना कार्यान्वयनका लागि क्रियाशील हुन नसक्नु लगायतका समस्याहरू रहेका छन् ।

३. सोच

स्वतन्त्र, सक्षम, स्वच्छ एवम् प्रभावकारी न्याय प्रणालीमार्फत् सबैका लागि न्याय ।

४. उद्देश्य

१. न्याय प्रशासनलाई छिटो, छरितो, सर्वसुलभ, मितव्ययी, निष्पक्ष, प्रभावकारी र उत्तरदायी बनाउनु ।
२. सबैका लागि न्याय सुनिश्चित गर्न न्यायमा सहज पहुँच कायम गराउनु ।
३. स्वतन्त्र र निष्पक्ष न्यायको सिद्धान्तलाई कुण्ठित बनाउने गरी राजनीतिक, प्रशासनिक, सम्पूर्ण न्याय प्रशासन र सामाजिक क्षेत्रबाट हुने विसंगती र अनियमितताको गुनासोलाई न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू अवलम्बन गरी भ्रष्टाचारमुक्त कानुनी राज्यको स्थापनामा अग्रसरता देखाउनु ।

५. रणनीति

१. न्यायिक पद्धतिमा सुधार ल्याई न्याय प्रशासनलाई आधुनिकीकरण गर्ने ।
२. न्यायिक प्रक्रियालाई सरल, भन्फटमुक्त र अनुमानयोग्य बनाउदै न्याय प्रणालीमा सबैको पहुँच पुर्याउने ।
३. समावेशी लोकतान्त्रिक मूल्यमान्यता अनुरूपको सक्षम न्याय प्रशासनको विकास गरी नागरिकउन्मुख कानुनी शासन कायम गर्नुका साथै मानव अधिकारको संरक्षण गर्ने ।
४. समाजमा भएका र हुनसक्ने विवादहरूलाई प्रारम्भिक चरणमै स्थायी समाधान गर्न विवाद समाधानको वैकल्पिक उपायहरूलाई प्रोत्साहन गर्ने ।
५. नेपालको संविधानले परिकल्पना गरेअनुरूप स्थानीय तहसम्म न्यायिक व्यवस्थापनको संरचना तयार गरी न्याय प्रणालीको पुनःसंरचना गर्ने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७४/७५ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
भवन निर्माण	गोटा	२३	१२	१५	१०	५
सरकारी वकीलहरूको क्षमता विकास प्रशिक्षण	जना	१५०	६६०	४५०	४५०	४५०

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद् कार्यालय अन्तर्गतको अनुसूचीमा रहको ।

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु तथा समाप्ति	लागत तथा पुष्ट्याई		आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
				लागत (लाखमा)	पुष्ट्याई	
३०१०३५	महान्यायधिवक्ताको कार्यालय	न्याय व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउने	सालवसाली			३० वटा भवन निर्माण गर्ने । सरकारी वकीलहरूको क्षमता विकासका १३५० वटा प्रशिक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
३०१०३६	उच्च सरकारी वकिल कार्यालय	न्याय व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउने	सालवसाली			
३०१०३७	जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालय	न्याय व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउने	सालवसाली			
३०१०३८	विशेष सरकारी वकिल कार्यालय	न्याय व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउने	सालवसाली			

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

आवश्यक स्रोतको उपलब्धता, पर्याप्ता, निरन्तरता, सरकारी वकीलको कार्यबोभमा हुने वि तार अनुरूप जनशक्तिको पदपूर्ति ज ता विषयलाई संवोधन गर्नु जरुरी छ। यी विषयलाई संवोधन नगरिए लक्षित उपलब्धि हासिल नहुने जोखिम रहनेछ ।

८.८. लोक सेवा आयोग

१. पृष्ठभूमि

निजामती सेवाको पदका साथै सुरक्षा निकाय र संगठित संस्थाहरूका लागि योग्य उम्मेदवार छनौट गरी विभिन्न पदहरूमा नियुक्तिको लागि सिफारिश गर्न संवैधानिक अंगको रूपमा लोक सेवा आयोगको महत्वपूर्ण स्थान रहँदै आएको छ । सेवा क्षेत्रलाई अभै प्रभावकारी र जनताको अपेक्षा अनुकूल बनाउनका लागि उत्कृष्ट, योग्य र सक्षम जनशक्तिको छनौट गरी सिफारिस गर्ने आयोगको उद्देश्य रहेको छ । संघीय संरचनामा आयोगको भूमिका अभै महत्वपूर्ण छ । निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरूलाई सहयोग गर्दै जनताको सेवा गर्नका लागि प्रत्येक प्रदेशमा प्रादेशिक तर्को आयोगको थापना गर्ने कानुनी व्यवस्थापन रहेको छ । साथै, संविधानमा उल्लेखित समानताको हकलाई व्यवहारमा उतार्न उत्कृष्टता, निष्पक्षताप्रति समर्पित रही योग्यता प्रणालीलाई आफ्नो मुख्य आदर्श मान्दै यसको संरक्षण गर्ने मुख्य अभिभारा आयोगले लिएको छ ।

२. समस्या र चुनौती

विभिन्न विज्ञापनहरूमा परीक्षार्थीहरूको दरखास्त संख्यामा अत्यधिक वृद्धि हुनु, निजामती सेवा मात्र नभई संघ संस्था लगायतको निकायहरूमा आयोगको संलग्नतामा परीक्षा सञ्चालन हुने भएकोले कर्मचारी छनौट प्रकृया लगायत खर्चमा अत्यधिक वृद्धि हुनु, नयाँ पाठ्यक्रमबमोजिम केन्द्र, क्षेत्र तथा अञ्चल कार्यालयहरूमा कम्प्युटर ल्याब स्थापना गर्न पर्याप्त बजेटको अभाव हुनु लगायतका समस्याहरू रहेका छन् । संघीय संरचनामा आयोगले दिएका परामर्शहरू प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नु, प्रदेश लोक सेवा आयोगसम्बन्धी आधार र मापदण्ड तथा नमूना कानूनको तर्जुमा गर्नु र प्रदेश लोक सेवा आयोगको सबलीकरण एवम् पद्धति विकास गर्नु लगायतका चुनौतीहरू रहेका छन् ।

३. सोच

सङ्घीय व्यवस्थापन अन्तर्गत प्रत्येक प्रदेशमा स्थापना हुने प्रादेशिक लोक सेवा आयोग समेतको साख उच्च र भरपर्दो बनाउनु ।

४. उद्देश्य

१. उपयुक्त र योग्य उम्मेदवारहरूको छनौट गरी सिफारिस गर्नु ।
२. निजामती सेवाका शर्तसम्बन्धी कानून, अनुशासन र विभागीय सजायमा परामर्श दिनु ।
३. नियुक्ति, सरुवा, बढुवाका सिद्धान्तमा परामर्श दिनु ।

५. रणनीति

१. आयोगबाट सम्पादन हुने सम्पूर्ण कार्यहरू स्वच्छताको सिद्धान्तमा आधारित भएर गराउने ।
२. आयोगले लिने निर्णयहरू निष्पक्षताको सिद्धान्तमा आधारित हुने ।
३. समान अवसरको सिद्धान्तमा आधारित रहेर परीक्षा सञ्चालन गराउने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७४/७५ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
भवन निर्माण	संख्या	४	३	३	३	४
विभिन्न सेवा समूहको पाठ्यक्रम निर्माण	पटक	३०	३०	३०	४०	४०
केन्द्र, क्षेत्र तथा अञ्चल कार्यालयहरूद्वारा रिक्त दरबन्दी, निरीक्षण तथा अनुगमन प्रतिवेदन तयारी	पटक	१५	१६	१६	१६	१६

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यस्थापन	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	७,५१८	६,८४१	६७७	-	७,५१८	-	-
२०७६/७७	७,९२८	७,१८३	७४५	-	७,९२८	-	-
२०७७/७८	८,३६१	७,५४२	८१९	-	८,३६१	-	-

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि सुरु र समाप्ती		लगत तथा पुष्ट्याई	पुष्ट्याई	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
२१०००१	लोक सेवा आयोग	संवैधानिक निकायको हैसियतले कार्य गर्ने	सालवसाली	सालवसाली			नीति, निर्माण, परामर्श प्रदान भएको हुने
२१००११	सचिवालय	स्वीकृत वार्षिक कार्य तालिका अनुसार परीक्षा सञ्चालनदेखि सिफारिस सम्म कार्य सम्पन्न गर्ने					परीक्षा सञ्चालन तथा सिफारिस भएको हुने
२१००१२	क्षेत्र तथा अञ्चल						
२१०१०१	संस्थागत सुदृढीकरण	संस्थागत क्षमता तथा भौतिक अव थामा सुधार गर्ने					पाठ्यक्रम निर्माण भएको हुने संस्थागत सुधार आयोगको न्यूज लेटर, निजामती सेवापत्रिका, वार्षिक प्रतिवेदन प्रकाशन भएको हुने आयोगको क्षेत्रीय निर्देशनालय, दिपायल र अञ्चल कार्यालयहरू जुम्ला, बुटवलमा भवन निर्माण कार्य सम्पन्न भएको हुने

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

लोक सेवा आयोगबाट सञ्चालन हुने परीक्षाहरू समयसमै सञ्चालन हुनेछन्, र उक्त परीक्षाहरूमा अब्वल ठहर्ने उम्मेदवारको छनौट भई, पूर्वाग्रहहित हुनुका साथै योग्यता पुग्ने सम्पूर्ण नेपाली नागरिकको परीक्षा प्रणालीमा पहुँच रहनेछ । साथै दुर्गम, भौगोलिक दृष्टिले विकट तथा यातायत सुविधा नपुगेको स्थानमा समेत परीक्षार्थीहरूले सहज रूपमा परीक्षा दिन सक्नेछन् । यो स्थिति नरहेमा लक्षित उपलब्धि हुन नसक्ने जोखिम रहनेछ ।

८.९ निर्वाचन आयोग

१. पृष्ठभूमि

सार्वभौम नागरिकले आफ्नो शासन आफैं गर्ने लोकतान्त्रिक मान्यतालाई कार्यान्वयन गर्ने जीवन्त माध्यम निर्वाचन हो। स्वच्छ र स्वतन्त्रतापूर्वक गरिने निर्वाचनको अभ्यासले सुशासनयुक्त शासन प्रणालीको स्थापना गर्न मद्दत पुग्दछ। नेपालको संविधानको धारा २४५ ले निर्वाचन आयोगलाई एक स्वतन्त्र संवैधानिक निकायको रूपमा स्थापित गरेको छ। धारा २४६ अनुसार संघीय संसदका सदस्य, प्रदेश सभाका सदस्य र स्थानीयतहका सदस्यको निर्वाचनको सञ्चालन, रेखदेख, नियन्त्रण र निर्देशन गर्ने; राष्ट्रिय महत्वको विषयमा जनमत संग्रह गराउने तथा निर्वाचन प्रयोजनका लागि मतदाता नामावली तयार गर्ने जिम्मेवारी आयोगलाई प्राप्त छ। आयोगले संवैधानिक जिम्मेवारी अनुरूप स्थानीयतहका सदस्य र प्रदेश सभा र संघीय संसदको निर्वाचन पनि सम्पन्न गरिसकेको छ। यसैगरी, आयोगले राष्ट्रपति र उपराष्ट्रपति, प्रतिनिधि सभाको सभामुख र उपसभामुख तथा राष्ट्रिय सभाका अध्यक्ष र उपाध्यक्ष समेतको निर्वाचन सम्पन्न गरिसकेको छ।

२. समस्या तथा चुनौती

निर्वाचन व्यवस्थापनको प्रत्येक चरणमा लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीता सुनिश्चित हुन नसक्नु, आयोगको संस्थागत स्मरणलाई मजबूत गराउन नसक्नु, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई वस्तुनिष्ठ नतिजामा आधारित र विश्वसनीय बनाउन नसक्नु, मतदाता परिचय पत्रलाई स्थायी प्रकृतिको बनाउन नसक्नु, आयोग र अन्तर्गत कार्यरत कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि तथा स्थायित्व कायम गर्न नसक्नु, भूकम्पले क्षतिग्रस्त भएका मतदान केन्द्र/स्थल पुननिर्माण तथा अपाङ्गमैत्री र पूर्वाधारयुक्त बनाउन कठिन हुनु, जिल्ला निर्वाचन कार्यालयहरूको भवन निर्माण गर्ने कार्य प्रभावकारी हुन नसक्नु, जिन्सी सामग्री तथा उपकरणको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्न कठिनाई हुनु, पर्याप्त स्रोत साधनको अभाव रहनु जस्ता समस्याहरू रहेका छन्।

मतदाता नामावली दर्ता तथा अद्यावधिक कार्य थप प्रभावकारी बनाउने, मतदाताको सहभागिता वृद्धि गर्ने, बदर मत न्यूनीकरण गर्ने, विदेशमा रहेका मतदाताहरूको नाम दर्ता गरी निर्वाचनमा सहभागी गराउने, निर्वाचन व्यवस्थापनमा नवीन प्रविधिको प्रयोग गर्ने, राजनीतिक दलको नियमन तथा व्यवस्थापन गर्ने लगायतका चुनौतीहरू आयोग सामु रहेका छन्।

३. सोच

संविधान निर्दिष्ट स्वच्छ र स्वतन्त्र निर्वाचनको प्रत्याभूति।

४. उद्देश्य

स्वच्छ, निष्पक्ष, पारदर्शी र भयरहित ढङ्गले निर्वाचन गरी संघीय शासन प्रणालीलाई सुदृढ र दिगो बनाउनु।

५. रणनीति

१. नवीन प्रविधिको प्रयोग गरी सम्पूर्ण नेपाली जनताको मताधिकार सुनिश्चित गर्ने।
२. तथ्याङ्क, भू-सूचना तथा प्रभावकारी सूचनाको उपयोग गरी विकट क्षेत्रमा समेत निर्वाचनलाई मर्यादित बनाउने।
३. आयोगको संस्थागत सुदृढीकरण गरी आयोगको काम कारवाहीलाई भरपर्दो र विश्वासिलो बनाउने।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७४/७५ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
भवन निर्माण	गोटा	९	५	५	५	५
मतदाता नामावली	जना	१४१	१३	६	६	६

सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७४/७५ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
संकलन र दर्ता अद्यावधिक	(लाख)					
निर्वाचन शिक्षा विषयक प्रशिक्षण	जना	२ लाख	२ लाख	५००	६५०	९००
विभिन्न भाषामा ब्रिज कार्यशाला	जना	२८	०	५०	६०	१००
सामाजिक शिक्षा अध्ययन शिक्षक प्रशिक्षण	जिल्ला	७५	७५	२५	२५	२७
कर्मचारीको क्षमता विकास तालिम	जना	०	०	७५	१००	१५०

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	५,२२३	४,६१६	६०७	—	५,२२३	—	—
२०७६/७७	५,५१५	४,८४७	६६८	—	५,५१५	—	—
२०७७/७८	५,८२४	५,०८९	७३४	—	५,८२४	—	—

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

उपलब्धि	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि		लागत तथ पुष्ट्याई		आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
			सुरू (आ.व.)	समाप्ति (आ.व.)	लागत (अर्ब)	पुष्ट्याई	
२१२१०१	संस्थागत सुदृढीकरण (पूँजीगत समेत)	क्षमता विकास, कार्यालय भवन निर्माण, नामावली संकलन तथा अद्यावधिक लगायत पूँजीगत सुधार	सालवसाली	सालवसाली			कर्मचारीको क्षमता विकास भएको हुने, अधिकांश कार्यालयको आफ्नै भवन निर्माण सम्पन्न भएको हुने तथा जि.नि.का भवन निर्माण प्रादेशिक कार्यालय स्थापना भएको हुने ।
२१२०११	मतदाता नामावली संकलन तथा अद्यावधिक (परिचय पत्र व्यवस्थापन समेत)	१८ वर्ष उमेर पुगेको सबै नेपाली नागरिकको नाम मतदाता नामावलीमा दर्ता	सालवसाली	सालवसाली			नामावली संकलन र अद्यावधिक ठाउँसारी परिचय पत्र व्यवस्थापन अनलाईन रेजिष्ट्रेसन सम्बन्धमा अध्ययन

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

आयोगको कार्यलाई प्रभावकारी बनाउने उद्देश्यकासाथ तर्जुमा गरिएको दोस्रो पञ्चवर्षीय रणनीतिक योजनामा उल्लेख भएको कार्यक्रम र क्रियाकलापहरूलाई प्राथमिकीकरणका साथै वार्षिक कार्यक्रममा समेत समावेश गरी कार्यान्वयनमा लैजान सकेमा मात्र आयोगको उद्देश्य हासिल हुन सक्ने देखिन्छ ।

८.१० राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग

१. पृष्ठभूमि

मानव अधिकारको स्थापना, सम्मान, संरक्षण र प्रवर्द्धनका लागि राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको संवैधानिक व्यवस्था रहेको छ । आयोगले मानव अधिकार उल्लंघन तथा ज्यादतीका विरुद्ध अनुसन्धान गरी पीडितलाई कारवाही र पीडितलाई क्षतिपूर्ति दिन नेपाल सरकारलाई सिफारिस गर्ने गरेको छ । मानव अधिकारको संरक्षण, संवर्द्धन र प्रवर्द्धनमा जवाफदेहिता अभिवृद्धि गर्नुका साथै विश्वव्यापी आवधिक समीक्षा प्रतिवेदनमा स्वीकार गरिएका प्रतिवद्धताहरूको कार्यान्वयन गरी नेपालले पक्ष राष्ट्रका रूपमा बुझाउनु पर्ने आवधिक प्रतिवेदनहरू समयमा बुझाउनुपर्ने हुन्छ । साथै, मानव अधिकार सम्बन्धी कानूनहरूको पुनरावलोकन गरी राष्ट्रिय नीतिहरूमा संरचनात्मक र कार्यात्मक रूपमा समाहित गरी मानव अधिकार संस्कृतिको प्रवर्द्धन गर्नमा आयोग प्रतिवद्ध रहेको छ ।

२. समस्या तथा चुनौती

पीडितहरूले प्राप्त गर्नुपर्ने सेवा सुविधा सहज ढङ्गले प्राप्त गर्न नसक्नु, आयोगका सिफारिशहरूको कार्यान्वयन नहुनु जस्ता समस्याहरू रहेका छन् । मानव अधिकार सम्बन्धी राष्ट्रिय एवम् अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिवद्धताहरूको संरक्षण, संवर्द्धन तथा प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि विद्यमान कानूनहरूको परिमार्जनका साथै आवश्यक नयाँ कानून तर्जुमा गरी त्यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि संस्थागत र संरचनागत तथा पर्याप्त स्रोत साधनको व्यवस्थापन गरी आम नागरिकलाई मानव अधिकारको पूर्ण प्रत्याभूति गर्न चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।

३. सोच

मानव अधिकारको संरक्षणका लागि सबै प्रकारका विभेदरू अन्त्य गरी समावेशी, मर्यादित र समतामूलक समाजको निर्माण ।

४. उद्देश्य

मानव अधिकारप्रतिको प्रतिवद्धतालाई व्यवहारिक रूपमा सुनिश्चित गर्नु ।

५. रणनीति

१. मानव अधिकार उल्लंघनका घटनाको अनुसन्धान तथा मानव अधिकार अवस्थाको अनुगमन गर्ने ।
२. मानव अधिकारलाई विकासका मुद्दाहरूसँग संरचनागत र कार्यात्मक रूपले जोड्ने ।
३. मानव अधिकार सम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय दायित्व कार्यान्वयन गर्ने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७४/७५ को संशोधित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
अनुसन्धान टोली	पटक	५८	६५	८०	९५	११०
अनुगमन (आकस्मिक सहित)	पटक	२१५	२२०	२३५	२४८	२६२
अन्तर्क्रिया/छलफल	वटा	३५	१३०	१३८	१५२	१६५
अभिमुखीकरण/तालिम	वटा	११	७६	८०	८५	८८

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्थापन	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	२,०५१	२,०१९	३२	-	२,०५१	-	-
२०७६/७७	२,१५५	२,१२०	३५	-	२,१५५	-	-
२०७७/७८	२,२६५	२,२२६	३९	-	२,२६५	-	-

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि	लागत तथा पुष्ट्याई		आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
				लागत (लाखमा)	पुष्ट्याई	
२१४००१	राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग	मानवअधिकार को सम्मान, संरक्षण र सम्बर्द्धन तथा	सालबसाली			आयोगको सिफारिस कार्यान्वयनमा वृद्धि भएको हुने । आयोगको काम कारवाहीमा प्रभावकारिता आएको हुने ।
२१४०११	राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग (प्रशासनिक खर्च समेत)	त्यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनको सुनिश्चितता	सालबसाली			

९.जोखिम पक्ष तथा अनुमान

पीडितहरूले सरकारबाट प्राप्त गर्नुपर्ने सहयोग सरल र सहज उपलब्ध भएमा, दण्डहीनता न्यूनीकरण भई न्यायको प्रत्याभूति गराउन सकेमा र आयोगबाट भएका सिफारिसहरूको कार्यान्वयन हुन सकेमा आयोगले लिएको उद्देश्य हासिल हुन सक्ने देखिन्छ, अन्यथा मानव अधिकारको संरक्षण, संवर्द्धन र प्रवर्द्धनमा गर्नमा आयोग असफल हुने जोखिम अत्यधिक छ ।

८.११. राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग

१. पृष्ठभूमि

नेपालमा संघीय शासन प्रणाली अवलम्बन गरिए, सँगै तीन तहका सरकारहरूबीच गरिएको राज्यशक्तिको बाँडफाँटलाई वास्तविक अर्थमा कार्यान्वयन गर्नका लागि देशमा उपलब्ध प्राकृतिक एवम् वित्तीय स्रोतहरूको न्यायोचित वितरण सुनिश्चित गर्न नेपालको संविधानमा राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगको व्यवस्था गरिएको छ। संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारहरूले एक आपसमा सहकारिता, सहअस्तित्व र समन्वयलाई प्रवर्द्धन गर्दै जनतालाई सेवा प्रवाह गर्नका लागि वित्तीय तथा प्राकृतिक स्रोतको प्रभावकारी परिचालन पूर्व शर्तका रूपमा रहने गर्दछ। संविधान प्रदत्त अधिकार क्षेत्रभित्र रही तीनै तहका सरकारहरूबीच हुने वित्तीय हस्तान्तरण तथा प्राकृतिक स्रोतको सन्तुलित तथा समन्यायिक बाँडफाँट सुनिश्चित गर्न महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्ने भएकाले संघीयता कार्यान्वयनका लागि यस आयोगको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको छ। मूलतः यस आयोगले संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका सरकारहरूबीच हुने राजस्वको बाँडफाँट, वित्तीय समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान तथा आन्तरिक ऋण र प्राकृतिक स्रोतको बाँडफाँटका सम्बन्धमा सिफारिस गर्ने कार्य गर्दछ।

२. समस्या तथा चुनौती

राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग यस आ.व.को दोस्रो चौमासिकमा मात्र स्थापना भएको र हालसम्म पनि पदाधिकारीहरू नियुक्त हुन नसकेकोले आयोगका काम कारवाहीहरूलाई सीमित कर्मचारीहरूबाट मात्र सम्पन्न गर्नु परेको छ। आफ्नै छुट्टै कार्यालय भवन नभएको तथा अन्य स्रोत सुविधाको पनि सीमितताको बीच कार्य सञ्चालन गर्नु परेको छ। आगामी वर्षका लागि वित्तीय समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान र राजस्व बाँडफाँट तथा प्राकृतिक स्रोतको परिचालनबाट प्राप्त रोयल्टी बाँडफाँटमा स्थानीय तह तथा प्रदेशका वित्तीय तथा अन्य आवश्यक तथ्यांकहरूको अभाव हुनु समस्याको रूपमा रहेको छ।

आगामी दिनमा आयोगले आफ्ना काम, कर्तव्य र अधिकार प्रयोग गर्न पर्याप्त वित्तीय सुचना तथा अन्य सुचनाहरू प्राप्त गर्नुपर्ने हुन्छ। यस्ता सुचनाहरू समयमै उपयुक्त स्वरूपमा प्राप्त गर्नु आगामी दिनका चुनौतीहरू रहेका छन्। आयोगका काम कारवाहीहरू पर्याप्त अध्ययन अनुसन्धान र विश्लेषणबाट हुनुपर्ने भएकाले आगामी दिनमा सम्बन्धित विषयमा गहन अध्ययन अनुसन्धान गर्नु गराउनु पनि चुनौतीका रूपमा रहेको छ।

३. सोच

राष्ट्रमा उपलब्ध वित्तीय तथा प्राकृतिक स्रोतको प्रदेश तथा स्थानीय तहहरूबीच समन्यायिक बाँडफाँट तथा व्यवस्थित परिचालनमा योगदान।

४. उद्देश्य

१. संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारबीच राजस्वको बाँडफाँट गर्ने विस्तृत आधार र ढाँचा निर्धारण गर्ने।
२. प्रदेश र स्थानीय सरकारलाई प्रदान गरिने समानीकरण अनुदान सम्बन्धमा सिफारिस गर्ने।
३. प्रदेश र स्थानीय सरकारलाई प्रदान गरिने सशर्त अनुदानको सम्बन्धमा अध्ययन, अनुसन्धान गरी आधार तयार गर्ने।
४. संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारको खर्च जिम्मेवारी पूरा गर्ने र राजस्व असुलीमा सुधार गर्नुपर्ने उपायहरूको सिफारिस गर्ने।
५. समष्टिगत आर्थिक सूचकहरूको विश्लेषण गरी संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारले लिन सक्ने आन्तरिक ऋणको सीमा सिफारिस गर्ने।

५. रणनीति

आयोगका काम कारवाहीलाई प्राथमिकीकरण गरी लक्ष्य प्राप्ति तर्फ उन्मुख गराउने।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७४/७५ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
प्रदेश स्तरीय अन्तरक्रिया	पटक	-	७	७	७	७
केन्द्र स्तरमा अन्तरक्रिया	पटक	-	-	२	२	२
प्राकृतिक श्रोतको इन्भेण्टरी तयारी तथा प्रकाशन	पटक	-	-	१	१	१
प्राकृतिक श्रोतको उपयोगमा हुन सक्ने विवादको अध्ययन तथा समाधानका उपाय पहिचान	पटक	-	-	१	१	१
प्राकृतिक श्रोतको परिचालनमा विभिन्न तहका सरकारको लगानीको हिस्सा निर्धारण कार्यक्रम	पटक	-	-	१	१	१
पूँजीगत अनुसन्धान तथा परामर्श	पटक	-	-	२	१	१
सफ्टवेयर निर्माण वा खरिद	थान	-	२	३	२	२

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यस्थापन	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	९२४	७४९	१७५	-	९२४	-	-
२०७६/७७	९९६	७८६	२१०	-	९९६	-	-
२०७७/७८	१,०५७	८२६	२३१	-	१,०५७	-	-

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत तथा पुष्ट्याई		आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
				लागत (रु.लाखमा) (अर्ब)	पुष्ट्याई	
२२००११३	प्रदेशस्तरीय अन्तरक्रिया	वित्तीय संघीयता कार्यान्वयनमा सहजीकरण तथा समन्वय गर्ने	आ.व. २०७५/७६ भित्र सम्पन्न भई सक्ने	२८		वित्तीय संघीयता कार्यान्वयनमा सहजीकरण तथा समन्वय भएको हुने ।
	केन्द्रस्तरमा अन्तरक्रिया			१०		
	प्राकृतिक स्रोतको इन्भेण्टरी inventory तयारी तथा प्रकाशन			१०		
	प्राकृतिक स्रोतको उपयोगमा हुन सक्ने विवादको अध्ययन तथा समाधानका उपाय पहिचान			१०		
२२००११४	प्राकृतिक स्रोतको परिचालनमा विभिन्न तहका सरकारको लगानीको हिस्सा निर्धारण	आयोगको भौतिक व्यवस्थापन गर्ने	आ.व. २०७५/७६ भित्र सम्पन्न भई सक्ने	६७		आयोगको भौतिक व्यवस्थापन भएको हुने ।
	फर्निचर तथा फिक्चर्स खरिद			६		
	सवारी साधन खरिद			७८		
	मेशीनरी औजार खरिद			४		
	पूँजीगत अनुसन्धान तथा परामर्श			२०		

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगका काम कारवाही प्रदेश तथा स्थानीय तहको वित्तीय तथ्यांकमा भर पर्ने हुनाले तथ्यांकको भरपर्दो स्रोत अपरिहार्य छ । समयमै पर्याप्त र सही तथ्यांक प्राप्त नहुने र त्यसबाट समानीकरण अनुदान तथा राजस्व बाँडपाँटको सूत्र प्रभावित हुने जोखिम आगामी दिनमा पनि हुनेछ । स्थानीय तह र प्रदेशको वित्तीय पक्षलाई सही रूपमा प्रस्तुत गर्न सक्ने तथ्यांक स्रोत निर्माणका क्रममा मानवीय तथा प्राविधिक त्रुटी हुन सक्ने जोखिम रहेको छ । त्यसैगरी प्राकृतिक स्रोतको अवस्थिति, परिचालनको विद्यमान अवस्था र प्राकृतिक स्रोत माथिको स्थानीय निर्भरतालाई सही रूपमा पहिचान गर्न नसकिएमा त्यसबाट गम्भीर विवाद निस्कन सक्छ । प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी बाँडपाँटमा लाभग्राही स्थानीय तह पहिचानमा समेत गहिरो अध्ययन र विश्लेषणको आवश्यकता छ ।

८.१२. राष्ट्रिय महिला आयोग

१. पृष्ठभूमि

महिलाहरूको अधिकार र हकहितको संरक्षण र सम्बर्द्धन गरी लैङ्गिक न्याय कायम गर्न राष्ट्रिय महिला आयोग सवैधानिक निकायको रूपमा स्थापित भएको हो । लैङ्गिक सशक्तीकरण, जनचेतनामूलक कार्यक्रम, क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालनमा यो आयोग सक्रिय रहँदै आएको छ । नेपालको संविधान बमोजिम नेपाल सरकारले गरेको लैङ्गिक समानता तथा महिला सशक्तीकरण सम्बन्धी कार्यक्रमहरूको अनुगमन गर्नु, महिला हिंसा लगायतका महिला सम्बन्धी मुद्दाहरूको बारेमा सरकारलाई राय सुझाव दिनु, सोसँग सम्बन्धित कानुनी व्यवस्थाको अध्ययन, अनुसन्धान गरी भविष्यमा गर्नुपर्ने सुधारका सम्बन्धमा सम्बन्धित निकायलाई सिफारिस गर्नु, महिला अधिकारसँग सम्बन्धित नेपाल पक्ष भएको अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि वा सम्झौतामा भएको व्यवस्था बमोजिम नेपालले पठाउनु पर्ने प्रतिवेदन तयारीका सम्बन्धमा नेपाल सरकारलाई सुझाव दिनु आयोगको काम कर्तव्य रहेको छ । हाल राष्ट्रिय महिला आयोगको दोश्रो रणनीतिक पञ्चवर्षीय योजना (२०७१/७२-२०७५/७६) कार्यान्वयनमा रहेको छ । संविधान एवं राष्ट्रिय महिला आयोग ऐन, २०७४ बमोजिमका काम, कर्तव्य पुरा गर्न, दिगो विकास लक्ष्य नं. ५ मा उल्लेखित व्यवस्थाहरू कार्यान्वयन र महिला समानता तथा सशक्तीकरणका विषयमा नेपाल पक्ष भएको अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि सम्झौताको कार्यान्वयन अवस्थाको अनुगमन, आयोगको प्रादेशिक कार्यालयको स्थापना तथा संचालन आवश्यक रहेको छ ।

२. समस्या तथा चुनौती

आयोग लामो समयसम्म पदाधिकारी विहीन हुनु, आयोगको कार्यक्षेत्र र जिम्मेवारी अनुसार काम गर्न भवन लगायतका संरचना र संयन्त्र नहुनु, आवश्यक दक्ष जनशक्ति नहुनु जस्ता समस्याको साथै महिला अधिकार संरक्षण गर्नु, महिला माथि हुने सबै प्रकारका भेदभाव र हिंसाको प्रभावकारी रूपमा अनुगमन गर्नु चुनौती रहेको छ ।

३. सोच

लैङ्गिक न्याय, सुरक्षा र सशक्तीकरणको माध्यमबाट लैङ्गिक समानता, स्वपहिचान, सम्मान तथा प्रतिष्ठापूर्ण जीवनको सुनिश्चितता ।

४. उद्देश्य

१. सबै महिलाको हकहितको संरक्षण र सम्बर्द्धन ।
२. महिला सशक्तीकरणका माध्यमबाट लैङ्गिक न्यायको सुनिश्चितता ।

५. रणनीति

१. सबै तह र तप्काका महिलाहरूको मानव अधिकारको संरक्षण र विकास गर्ने ।
२. घरेलु हिंसा, बेचबिखन, द्वन्द्वलगायत विभिन्न प्रकारका हिंसाबाट पीडित महिलाहरूको न्यायमा पहुँचलाई सरल र सहज रूपमा सुनिश्चित गर्ने ।
३. विभिन्न क्षेत्र तथा तहहरूमा महिलाहरूको समानुपातिक, सामाजिक समावेशी तथा अर्थपूर्ण सहभागिताको साथै लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण सुनिश्चित गर्ने ।
४. नेपाल सरकारले अनुमोदन गरेका अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि, सम्झौता तथा कानुनी प्रतिवद्धताको कार्यान्वयन गरे नगरेको अनुगमन गर्ने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको उपलब्धि	आ.व. २०७४/७५ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
सचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन भएको जिल्ला	संख्या	६७	७०	७७	७७	७७
लैङ्गिक हिंसाका घटना अनुगमन भएको जिल्ला	संख्या	२५	४०	५२	६२	७७

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यस्थापन	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	१,२१५	१,१४४	७१	-	३९२	८२३	-
२०७६/७७	१,२४१	१,२०१	४०	-	४०२	८३९	-
२०७७/७८	१,३०५	१,२६१	४४	-	४२३	८८२	-

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत तथा पुष्ट्याई		आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
				लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याई	
२२२००१ २२२०११	राष्ट्रिय महिला आयोग	महिलाको समग्र विकास गरी लैङ्गिक न्याय कायम				महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारको भेदभावमा कमी आएको हुने । सचेतनामूलक कार्यक्रम मार्फत लैङ्गिक हिंसाका घटनाहरूमा कमी आएको हुने । प्रादेशिक कार्यालयको स्थापना तथा संचालन भएको हुने । संस्थागत सुदृढीकरण भएको हुने । हेल्पलाईन सेवाको विस्तार भएको हुने । तेस्रो रणनीतिक पञ्चवर्षिय योजना तर्जुमा भएको हुने ।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

राष्ट्रिय महिला आयोगको पदाधिकारीहरूको नियुक्ति, आवश्यक जनशक्ति तथा कर्मचारीको प्राप्ति, सरोकारवालासँगको सहकार्य र सरकार, अन्य संवैधानिक निकाय, राजनीतिक दल, नागरिक समाज एवं दातृ निकायसँगको सहकार्य हुन सकेमा मात्र यस आयोगले आफ्नो लक्ष्य हासिल गर्न सक्नेछ ।

८.१३ न्याय परिषद्

१. पृष्ठभूमि

स्वतन्त्र न्यायपालिका लोकतान्त्रिक शासन प्रणालीको आधारस्तम्भ हो । न्यायिक स्वतन्त्रताको संवर्द्धनका लागि संविधानले न्याय परिषद् व्यवस्था गरेको छ । परिषद्ले न्याय सेवामा अब्बल उम्मेदवारको छनौट गरी जनशक्तिको नियुक्ति, कारवाही र बर्खास्ती आदिको कार्य गर्दै आएको छ । न्याय परिषद्ले सक्षम र स्वतन्त्र न्यायपालिका स्थापनामा महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्दै आएको छ ।

२. समस्या तथा चुनौती

न्याय परिषद्मा आवश्यक जनशक्ति र स्रोत साधनको अभाव रहनु र समय सापेक्ष तालिमको अभाव समस्याको रूपमा रहेको छ । साथै न्याय परिषद् प्रतिको घट्दो जनआस्था, न्यायाधीशहरूको काम कारवाहीको अनुगमन र निगरानी व्यवस्थित र प्रभावकारी नहुनु लगायतका समस्याहरू रहेका छन् । यी समस्याहरूको समाधान गर्दै न्याय परिषद्को काम कारवाहीलाई प्रभावकारी बनाउनु पर्ने चुनौती रहेको छ ।

३. सोच

स्वतन्त्र, सक्षम, स्वच्छ, निष्पक्ष एवं प्रभावकारी न्याय प्रणालीमार्फत सबैका लागि न्याय ।

४. उद्देश्य

१. न्याय प्रशासनलाई छरितो, सर्वसुलभ, मितव्ययी, निष्पक्ष, प्रभावकारी र जनउत्तरदायी बनाउनु ।
२. सबैका लागि न्याय सुनिश्चित गर्न न्यायमा सहज पहुँच बनाउनु ।
३. स्वतन्त्र र निष्पक्ष न्यायको सिद्धान्तलाई सुदृढ बनाउने गरी राजनीतिक, प्रशासनिक, सम्पूर्ण न्याय प्रशासन र सामाजिक क्षेत्रबाट हुने विसङ्गति हटाउनु ।
४. अनियमितताको गुनासोलाई न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू अवलम्बन गरी भ्रष्टाचार मुक्त कानुनी राज्यको स्थापनार्थ अग्रसरता देखाउनु ।

५. रणनीति

१. समावेशी लोकतान्त्रिक मूल्य मान्यता अनुरूपको सक्षम न्याय प्रशासनको विकास गरी नागरिक उन्मुख कानुनी शासन कायम गर्नुका साथै मानव अधिकारको संरक्षण गर्ने ।
२. न्यायालयमा कार्यबोझको अनुपातमा आवश्यक जनशक्ति उपलब्ध गराई न्याय प्रशासनलाई व्यवसायिक रूपमा दक्ष बनाउन न्याय सेवालाई प्रतिस्पर्धात्मक र आकर्षक हुने विभिन्न कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाई	आ.व. २०७३/७४ सम्मको वास्तविक उपलब्धि	आ.व. २०७४/७५ को अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीनलक्ष्य		
				२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
गोष्ठी सेमिनार	संख्या	९	१२	१०	११	१२
निरिक्षण तथा अनुगमन	संख्या	७	६	८	८	९

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

रकम रू. लाखमा

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्थापन	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०७५/७६	५२३	४९५	२८	-	५२३	-	-
२०७६/७७	५५१	५२०	३१	-	५५१	-	-
२०७७/७८	५८०	५४६	३४	-	५८०	-	-

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आयोजना अवधि	लागत तथा पुष्ट्याई		आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
				लागत (रू लाखमा)	पुष्ट्याई	
२१८०११	न्याय परिषद् सचिवालय	न्यायसेवाका अधिकृतहरूको विवरण अद्यावधिक र व्यवस्थापन गर्ने	सालवसाली			

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

संविधान र कानूनले न्याय परिषद् सचिवालयको कार्यक्षेत्र विस्तार गरे पश्चात गठित समितिले सिफारिस गरे बमोजिमको दरबन्दी स्वीकृत भएमा सचिवालयको लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू पुरा हुने देखिन्छ । सो हुन नसकेमा लक्ष्य हासिल हुन सक्दैन ।

अनुसूची १

विषय क्षेत्रगत त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सांकेतिकरण

रकम रु लाखमा

क्र. सं.	विषय क्षेत्र	आ.व. २०७४/७५ संशोधित अनुमान	आ.व. २०७५/७६ को विषय क्षेत्रगत व्यय अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को विषय क्षेत्रगत खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को विषय क्षेत्रगत खर्च प्रक्षेपण			
			कुल जम्मा	चासु	पुर्जोगत	वित्तिय व्यवस्था	कुल जम्मा	चासु	पुर्जोगत	वित्तिय व्यवस्था	कुल जम्मा	चासु	पुर्जोगत	वित्तिय व्यवस्था
१	कृषि		२०९.४१०	१९५.२९३	१४.११७	-	२३९.२७०	२२६.१३८	१३.१३२	-	२६९.२२७	२५४.५४५	१४.६८२	-
२	पशुपन्छी		२९.९६३	१७.९२५	१२.०३८	-	३३.९०८	२०.३२२	१३.५८६	-	३८.४८७	२३.९५४	१५.३३४	-
३	भूमि व्यवस्था		८४.६६२	७३.६६५	१०.९९७	-	४९.५७४	३७.१९३	१२.३८२	-	५३.७६५	३९.८२३	१३.९४२	-
४	सहकारी		१३.०८६	१२.४५३	६३३	-	१४.१११	१३.३९६	७१५	-	१५.२३१	१४.४२२	८०८	-
५	वन तथा वातावरण		१४५.२०५	१०३.०४६	४२.१५९	-	१५६.९७०	१०९.४५९	४७.५१०	-	१६९.८८३	११६.३३८	५३.५४४	-
६	अर्थ		२४४.८२८	१२५.४७०	६७.३५८	६२.०००	३८७.८४९	१३९.२०९	१८९.४९०	५९.१५०	३९९.१४६	१४९.३७१	१८९.४१८	६०.३५८
७	उद्योग		४७.६७८	१३.९२४	३३.७५४	-	५६.०६४	१४.६६३	४१.४०१	-	६६.३२२	१५.४४४	५०.८७९	-
८	वाणिज्य		१७.९५१	३.६६६	१४.२८५	-	१७.९०५	३.८२१	१४.०८४	-	३.४१५	३.०९९	३१६	-
९	आपूर्ति		७.३५५	७.३५५	-	-	७.६४३	७.६४३	-	-	७.९४५	७.९४५	-	-
१०	संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन		२३४.०७४	२८.४३८	१९.१३६	१९५.५००	२५२.४३३	३०.७२५	१३.६६३	२०८.०४५	२९७.९७६	३३.८११	१५.३८३	२४८.७८१
११	शिक्षा		४६२.१५२	४६०.०५७	२.०९५	-	४८३.५४३	४८१.२१५	२.३२८	-	४९२.९८०	४९०.४१५	२.५६५	-
१२	विज्ञान तथा प्रविधि		३.२९२	२.००४	१.२०७	-	३.५९९	२.२३६	१.३६३	-	४.०३४	२.४९३	१.५४१	-
१३	स्वास्थ्य		३४०.८२३	२४५.११२	८५.७११	-	३९८.९३३	२९५.७०१	२३.२३२	-	३६४.०३३	३३८.६०२	२५.४३२	-
१४	खानेपानी तथा सरसफाई		२९४.७६३	६.६६५	१७२.७८९	११५.३०९	३०३.९०७	६.०१६	१८२.९४५	११४.९४५	३१५.०६७	६.०९२	२०२.३०२	१०६.६७२
१५	युवा तथा खेलकुद		३७.५५४	१५.१५७	२२.३९७	-	२७.७६५	१३.९११	१३.८५४	-	१८.८४७	१४.७९१	४.०५७	-
१६	महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक		९.३९८	९.२७३	१२५	-	१०.४२४	१०.२८४	१४१	-	११.५६६	११.४०८	१५९	-
१७	श्रम तथा रोजगार		३९.३२८	३७.२५४	२.०७४	-	४३.५७८	४१.२९४	२.२८४	-	४८.३०२	४५.७८६	२.५१५	-
१८	उर्जा		८२१.५०४	३९.१११	२०१.५०६	५८०.८८७	९३६.४८८	४९.९२१	२३४.८२२	६५१.७४५	१.०७५.८२३	६०.९२५	२७३.६८५	७४१.२१३
१९	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात		१,०१४.०७८	७६.७९६	९३७.२८२	-	१,२५९.३९३	८२.९८२	१,१७६.४११	-	१,४४४.६०७	९४.२१०	१,३६०.३९७	-
२०	सञ्चार तथा सूचना प्रविधि		५८.८५८	४३.२६४	१३.१९४	२.४००	७२.५३८	४५.६२६	२४.६१२	२.३००	११७.१५१	४८.१३०	६६.४९१	२.५३०
२१	सहरी विकास		२३२.९७७	४५.५५४	१७१.००१	१६.४२२	२३८.४८८	४०.२३७	१७९.००९	१७.२४३	१७१.४२२	४४.३६६	९८.९५०	१८.१०५
२२	सिंचाई		२१४.७८१	११.७४८	२०३.०३३	-	२१३.४५७	१२.८०३	२००.६५४	-	२२५.४३४	१३.९८८	२११.४४६	-
२३	पुनर्निर्माण		१,५१२.३९१	९३१.९२८	५८०.४६३	-	१,२८१.५५१	४९८.५२७	७८२.६२४	-	३७१.१६०	५३.१६२	३१७.९९८	-
२४	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्		५०.४७१	४२.०३७	८.४३४	-	५३.५३३	४४.१४७	९.३८६	-	५६.८१०	४६.३६३	१०.४४७	-
२५	संघीय मामिला		६०४.६०३	५२९.३३६	७५.२६७	-	६७९.४६३	५८९.७०२	८९.७६१	-	६९७.३४१	६५८.४८९	३८.८५१	-
२६	सामान्य प्रशासन		६.७६४	६.६४६	११८	-	७.२८१	७.१५२	१३०	-	७.८४५	७.७०२	१४३	-
२७	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला		५.०८१	५.०३९	४२	-	५.३३७	५.२९१	४६	-	५.६०६	५.५५५	५१	-
२८	गृह		५४३.१४४	४७३.३२१	६९.८२३	-	५६९.५६१	४९२.७२९	७६.८३३	-	५९७.४९२	५१२.९४५	८४.५४८	-
२९	रक्षा		४५१.०८२	३८३.२४१	६७.८४१	-	४५८.७२४	३८४.०९८	७४.६२५	-	४८१.७३०	३९९.६४२	८२.०८८	-
३०	परराष्ट्र		५२.३६४	३६.०४४	१६.३२०	-	५५.४९०	३७.५३८	१७.९५२	-	५८.८४१	३९.०९३	१९.७४७	-
३१	योजना तथा तथ्याङ्क		६.५२६	६.२७८	२४८	-	१५.९३६	११.६६३	४.२७३	-	४४.६५३	४३.५३२	१.१२१	-
३२	राष्ट्रपतिको कार्यालय		२.२५६	१.१८१	१.०७५	-	२.३१५	१.२४०	१.०७५	-	२.३७७	१.३०२	१.०७५	-
३३	उप राष्ट्रपतिको कार्यालय		३७८	३४२	३६	-	३९९	३५९	४०	-	४२१	३७७	४४	-
३४	संघीय संसद		१२.३९८	१२.२५७	१४१	-	१३.०२५	१२.८७०	१५५	-	१३.६८४	१३.५१३	१७४	-
३५	अदालत		४५.०३२	३६.१३२	८.९००	-	४७.७८१	३७.९९१	९.७९०	-	५०.७१७	३९.९४८	१०.७६९	-
३६	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग		७.८३३	५.०९६	२.७३७	-	८.३६२	५.३५१	३.०११	-	८.९३०	५.६१८	३.३१२	-
३७	महालेखा परीक्षकको कार्यालय		८.०१२	४.५४७	३.४६५	-	८.५८६	४.७७४	३.८१२	-	९.२०६	५.०१३	४.१९३	-

विषय क्षेत्रगत त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सांकेतिकरण

रकम रु लाखमा														
		बा.ब.	बा.ब. २०७५/७६ को विषय क्षेत्रगत व्यय अनुमान				बा.ब. २०७६/७७ को विषय क्षेत्रगत खर्च प्रक्षेपण				बा.ब. २०७७/७८ को विषय क्षेत्रगत खर्च प्रक्षेपण			
३८	लोक सेवा आयोग		७,५१८	६,८४१	६७७	-	७,९२८	७,९८३	७४५	-	८,३६१	७,५४२	८१९	-
३९	निर्वाचन आयोग		५,२२३	४,६१६	६०७	-	५,५१५	४,८४७	६६८	-	५,८२४	५,०८९	७३४	-
४०	राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोग		२,०५१	२,०१९	३२	-	२,१५५	२,१२०	३५	-	२,२६५	२,२२६	३९	-
४१	राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग		९२४	७४९	१७५	-	९९६	७८६	२१०	-	१,०५७	८२६	२३१	-
४२	राष्ट्रिय महिला आयोग		१,२१५	१,१४४	७१	-	१,२४१	१,२०१	४०	-	१,३०५	१,२६१	४४	-
४३	न्याय परिषद		५२३	४९५	२८	-	५५१	५२०	३१	-	५८०	५४६	३४	-
४४	राष्ट्रिय दलित आयोग		४०१	२७८	१२३	-	३३२	२९२	४०	-	३५०	३०६	४४	-
४५	राष्ट्रिय समावेशी आयोग		४०१	२७८	१२३	-	३३२	२९२	४०	-	३५०	३०६	४४	-
४६	आदिवासी जनजाति आयोग		४०१	२७८	१२३	-	३३२	२९२	४०	-	३५०	३०६	४४	-
४७	मधेशी आयोग		४०१	२७८	१२३	-	३३२	२९२	४०	-	३५०	३०६	४४	-
४८	थारू आयोग		४०१	२७८	१२३	-	३३२	२९२	४०	-	३५०	३०६	४४	-
४९	मुस्लिम आयोग		४०१	२७८	१२३	-	३३२	२९२	४०	-	३५०	३०६	४४	-
५०	प्रदेश प्रमुख		२,९२६	२,३०३	६२३	-	२,६९८	२,४१८	२८०	-	२,८४७	२,५३९	३०८	-
५१	प्रवेश		१,१३४,३४१	१,१३४,३४१	-	-	१,२०८,०७३	१,२०८,०७३	-	-	१,२८६,५९८	१,२८६,५९८	-	-
५२	स्थानीय तह		१,९५०,५३१	१,९५०,५३१	-	-	२,०७७,३१६	२,०७७,३१६	-	-	२,२१२,३४१	२,२१२,३४१	-	-
५३	अर्थ मन्त्रालय- ऋणको साँवा तथा व्याज भुक्तानी		८५१,२५४	२६४,६१२	-	५८६,६४२	१,०३३,८७८	२६७,४५०	४०	७६६,३८८	१,१७२,३९९	२९०,७६७	४५	८८१,५८६
५४	अर्थ मन्त्रालय - विविध (साधारण)		९१४,७३०	७९८,५००	११६,२३०	-	१,०९०,५९६	९५८,२०३	१३२,३९३	-	१,२८५,२६३	१,१३४,१८३	१५१,०८०	-
५५	अर्थ मन्त्रालय - विविध (विकास)		३९६,०००	२३०,०००	१६६,०००	-	४९८,०००	२४९,०००	२४९,०००	-	६४३,५४५	२७०,०४५	३७३,५००	-
५६	नयाँ आयोजना तथा कार्यक्रम		-	-	-	-	१,५११,२७८	३०२,२५६	१,२०९,०२३	-	३,९९४,०३९	७९८,८०८	३,१९५,२३१	-
	जम्मा		१३,१५१,६१७	८,४५४,४७५	३,१३९,९८२	१,५५७,१६०	१५,७७७,०००	८,९११,३५०	५,०४५,८३४	१,८१९,८१६	१८,६४६,०००	९,६८६,०२३	६,९००,७३१	२,०५९,२४६

अनुसूची २
विषय क्षेत्रगत त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण

क्र. सं.	विषय क्षेत्र	आ.व. २०७५/७६ को विषय क्षेत्रगत स्रोतको अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को विषय क्षेत्रगत स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को विषय क्षेत्रगत स्रोत प्रक्षेपण			
		कुल जम्मा	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल जम्मा	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल जम्मा	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
१	कृषि	२०९,४१०	१८१,९३९	२२,८७९	४,५९२	२३९,२७०	२१३,६५१	२०,९३४	४,६८५	२६९,२२७	२४५,५०४	२०,३४९	३,३७४
२	पशुपक्षी	२९,९६३	२०,४६७	-	९,४९६	३३,९०८	२२,६७९	-	११,२२९	३८,४८७	२५,१५०	-	१३,३३७
३	भूमि व्यवस्था	८४,६६२	८४,६६२	-	-	४९,५७४	४९,५७४	-	-	५३,७६५	५३,७६५	-	-
४	सहकारी	१३,०८६	१३,०८६	-	-	१४,१११	१४,१११	-	-	१५,२३१	१५,२३१	-	-
५	वन तथा वातावरण	१४५,२०५	१११,३१२	२४,०९३	९,८००	१५६,९७०	११९,१०२	२६,८०२	११,०६६	१६९,८८३	१२७,५५४	२९,८३४	१२,४९५
६	अर्थ	२५४,८२८	१८२,४२१	६०,४०७	१२,०००	३८७,८४९	२२३,८२१	१५०,७३०	१३,२९८	३९९,१४६	२४०,३४४	१४४,०५३	१४,७५०
७	उद्योग	४७,६७८	४७,६७८	-	-	५६,०६४	५६,०६४	-	-	६६,३२२	६६,३२२	-	-
८	वाणिज्य	१७,९५१	३,०४३	६,९९७	७,९११	१७,९०५	३,१२६	६,९३६	७,८४३	३,४१५	३,४१५	-	-
९	आपूर्ति	७,३४५	७,३४५	-	-	७,६४३	७,६४३	-	-	७,९४५	७,९४५	-	-
१०	संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन	२३४,०७४	११३,९८३	५,४२२	११४,६६९	२५२,४३३	१०८,७२१	५,४०३	१३८,३०९	२९७,९७६	१३६,५३८	६,०८७	१५५,३५०
११	शिक्षा	४६२,१५२	४०४,२९२	२२,१३९	३५,७२१	४८३,५४३	४४४,०४४	२०,५८५	३८,९१५	४९२,९८०	४४३,७५७	२१,१७७	२८,०४५
१२	विज्ञान तथा प्रविधि	३,२१२	३,२१२	-	-	३,५९९	३,५९९	-	-	४,०३४	४,०३४	-	-
१३	स्वास्थ्य	३४०,८२३	२२२,५१६	४२,७१९	७५,५८८	३१८,९३३	२४०,६६६	३७,१९५	४१,०७१	३६४,०३३	२७२,३३५	४१,०४२	५०,६५७
१४	खानेपानी तथा सरसफाई	२९४,७६३	१२३,१८९	१८,३६३	१५३,२११	३०३,९०७	१५५,५४३	१४,०४०	१३४,३२४	३१५,०६७	१६७,५९२	१३,४९२	१३३,९८३
१५	युवा तथा खेलकुद	३७,५५४	३७,५५४	-	-	२७,७६५	२७,७६५	-	-	१८,८४७	१८,८४७	-	-
१६	महिला, बालबालिका तथा जेठ नागरिक	९,३९८	५,९४७	३,४५१	-	१०,४२४	६,५७७	३,८४८	-	११,५६६	७,२७६	४,२९०	-
१७	श्रम तथा रोजगार	३९,३२८	३८,१३३	१,१९५	-	४३,५८८	४२,२४५	१,३३३	-	४८,३०२	४६,८१४	१,४८८	-
१८	उर्जा	८२१,५०४	३९४,३६७	४०,६७९	३८६,५५८	९३६,४८८	४५२,५५७	४७,२५५	४३६,६७६	१,०७५,८२३	५१९,३४८	५७,८३०	४९८,६४४
१९	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात	१,०१४,०७८	४९९,६९१	३७,९६३	४७६,४२४	१,२५९,३९३	६९६,८२६	४५,५९५	५९६,९७२	१,४५४,६०७	७३५,४५३	५४,८२९	६६४,३२६
२०	सञ्चार तथा सूचना प्रविधि	५८,८५८	५८,८५८	-	-	७२,५३८	७२,५३८	-	-	११७,१५१	११७,१५१	-	-
२१	सहरी विकास	२३२,९७७	१०९,३२७	८,०२९	११५,६२१	२३८,४८८	११३,२७९	८,७९७	११६,४१३	१७१,४२२	१००,१९८	९,८२०	६१,००३
२२	सिंचाई	२१४,७८१	१४१,२५२	१४,६०३	५८,९२६	२१९,४५७	१३९,८३९	१६,४७८	५७,१३९	२२५,४३४	१४७,२९०	१८,५९५	५९,५४९
२३	पुनर्निर्माण	१,५१२,३९१	५०२,१३१	१२८,३३६	८८१,९२४	१,२८१,१५१	४२५,०११	१०८,७५८	७४७,३८२	३७१,१६०	१२३,४४७	३१,४६८	२१६,२४५
२४	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्	५०,४७१	३५,५११	९,९६०	५,०००	५३,५३३	३७,५६३	१०,७२०	५,२५०	५६,८१०	३९,७४५	११,५५२	५,५१३
२५	संघीय मामिला	६०४,६०३	५६३,१४७	१७,७५९	२३,६९७	६७९,४६३	६३८,५३६	१५,४९४	२५,४३३	६९७,३४१	६५९,८४७	१०,१७२	२७,३२१
२६	सामान्य प्रशासन	६,७६४	६,७६४	-	-	७,२८१	७,२८१	-	-	७,८४५	७,८४५	-	-
२७	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला	५,०८१	३,२८६	१,७९५	-	५,३३७	३,४५२	१,८८५	-	५,६०६	३,६२६	१,९८०	-
२८	गृह	५४३,१४४	५१२,४८६	३०,६५८	-	५६९,५६१	५३६,१०५	३३,४५६	-	५९७,४९२	५६०,९६८	३६,५२४	-
२९	रक्षा	४५१,०८२	४५१,०८२	-	-	४५८,७२४	४५८,७२४	-	-	४८१,७३०	४८१,७३०	-	-
३०	परराष्ट्र	५२,३६४	५२,३६४	-	-	५५,४९०	५५,४९०	-	-	५८,८४१	५८,८४१	-	-
३१	योजना तथा तथ्याङ्क	६,५२६	६,४३०	९६	-	१५,९३६	१३,९५७	१,९७८	-	४४,६५३	३६,७७७	७,८७६	-
३२	राष्ट्रपतिको कार्यालय	२,२५६	२,२५६	-	-	२,३१५	२,३१५	-	-	२,३७७	२,३७७	-	-
३३	उप राष्ट्रपतिको कार्यालय	३७८	३७८	-	-	३९९	३९९	-	-	४२१	४२१	-	-
३४	संघीय संसद	१२,३९८	१२,३९८	-	-	१३,०२५	१३,०२५	-	-	१३,६८४	१३,६८४	-	-
३५	अदालत	४५,०३२	४५,०३२	-	-	४७,७८१	४७,७८१	-	-	५०,७१७	५०,७१७	-	-

रकम रु लाखमा

क्र. सं.	विषय क्षेत्र	आ.व. २०७५/७६ को विषय क्षेत्रगत स्रोतको अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को विषय क्षेत्रगत स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को विषय क्षेत्रगत स्रोत प्रक्षेपण			
		कुल जम्मा	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल जम्मा	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल जम्मा	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
३६	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग	७,८३३	७,८३३	-	-	८,३६२	८,३६२	-	-	८,९३०	८,९३०	-	-
३७	महालेखा परीक्षकको कार्यालय	८,०१२	८,०१२	-	-	८,५८६	८,५८६	-	-	९,२०६	९,२०६	-	-
३८	लोक सेवा आयोग	७,५१८	७,५१८	-	-	७,९२८	७,९२८	-	-	८,३६१	८,३६१	-	-
३९	निर्वाचन आयोग	५,२२३	५,२२३	-	-	५,५१५	५,५१५	-	-	५,८२४	५,८२४	-	-
४०	राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोग	२,०५१	२,०५१	-	-	२,१५५	२,१५५	-	-	२,२६५	२,२६५	-	-
४१	राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग	९२४	९२४	-	-	९९६	९९६	-	-	१,०५७	१,०५७	-	-
४२	राष्ट्रिय महिला आयोग	१,२१५	३९२	८२३	-	१,२४१	४०२	८३९	-	१,३०५	४२३	८८२	-
४३	न्याय परिषद	५२३	५२३	-	-	५५१	५५१	-	-	५८०	५८०	-	-
४४	राष्ट्रिय दलित आयोग	४०१	४०१	-	-	३३२	३३२	-	-	३५०	३५०	-	-
४५	राष्ट्रिय समावेशी आयोग	४०१	४०१	-	-	३३२	३३२	-	-	३५०	३५०	-	-
४६	आदिवासी जनजाति आयोग	४०१	४०१	-	-	३३२	३३२	-	-	३५०	३५०	-	-
४७	मधेशी आयोग	४०१	४०१	-	-	३३२	३३२	-	-	३५०	३५०	-	-
४८	थारू आयोग	४०१	४०१	-	-	३३२	३३२	-	-	३५०	३५०	-	-
४९	मुस्लिम आयोग	४०१	४०१	-	-	३३२	३३२	-	-	३५०	३५०	-	-
५०	प्रदेश प्रमुख	२,९२६	२,९२६	-	-	२,६९८	२,६९८	-	-	२,८४७	२,८४७	-	-
५१	प्रदेश	१,१३४,३४१	९७५,५६८	३५,६९८	१२३,०७५	१,२०८,०७३	१,०३८,९८०	३८,०१८	१३१,०७५	१,२८६,५९८	१,१०६,५१४	४०,४९०	१३९,५९५
५२	स्थानीय तह	१,९५०,५३१	१,८६०,२७१	५४,०९१	३६,१६९	२,०७७,३१६	१,९८१,१८९	५७,६०७	३८,५२०	२,२१२,३४१	२,१०९,९६६	६१,३५१	४१,०२४
५३	अर्थ मन्त्रालय- ऋणको सीवा तथा व्याज भुक्तानी	८५१,२५४	८५१,२५४	-	-	१,०३३,८७८	१,०३३,८७८	-	-	१,१७२,३९९	१,१७२,३९९	-	-
५४	अर्थ मन्त्रालय - विविध (साधारण)	९१४,७३०	९१४,७३०	-	-	१,०९०,५९६	१,०९०,५९६	-	-	१,२८५,२६३	१,२८५,२६३	-	-
५५	अर्थ मन्त्रालय - विविध (विकास)	३९६,०००	३९६,०००	-	-	४९८,०००	४९८,०००	-	-	६४३,५४५	६४३,५४५	-	-
५६	नयाँ आयोजना तथा कार्यक्रम	-	-	-	-	१,५११,२७८	१,०००,५६६	१०,३१३	५००,३९९	३,९९४,०३९	२,५११,८३१	९३,८१७	१,३८८,३९१
	जम्मा	१३,१५१,६१७	१०,०३३,१८०	५८८,१५५	२,५३०,२८२	१५,७७७,०००	१२,०३६,०००	६८५,०००	३,०५६,०००	१८,६४६,०००	१४,४१३,०००	७१९,०००	३,५१४,०००

अनुसूची ३.१

कृषि, भूमिव्यवस्था तथा वन क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सांकेतिकरण

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.ब. २०७५/७६ को विनियोजन				आ.ब. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण				आ.ब. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				राष्ट्रियक स्तम्भ	प्रारम्भिकता क्रम	विशेष विकास लक्ष्य संकेत	संकेतिक संकेत	जलसङ्ग्रह संकेत
			कुल	चासु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चासु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चासु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
३.१ कृषि																			
१	३१२०११	कृषि, भूमि व्यवस्था तथा सहकारी मन्त्रालय	२४,२५४	२४,२०२	५२	०	२५,४६९	२५,४१२	५७	०	२६,७४६	२६,६८३	६३	०	७	१	२	२	३
२	३१२०१२	कृषि विभाग	११,२२९	१०,७५१	४७८	०	११,८१४	११,२८९	५२६	०	१२,४३१	११,८५३	५७८	०	७	१	२	२	३
३	३१२०२०	कृषास विकास समिति	१९९	१९९	०	०	२०९	२०९	०	०	२१९	२१९	०	०	७	२	२	२	३
४	३१२०२१	राष्ट्रिय चिया, कफी तथा अलैची विकास बोर्ड	९१०	८४६	६४	०	९५९	८८८	७०	०	१,०१०	९३३	७७	०	७	२	२	२	३
५	३१२०२२	राष्ट्रिय किसान आयोग	५६८	५५२	१६	०	५९७	५८०	१८	०	६२८	६०९	१९	०	१	१	२	२	२
६	३१२१०२	कृषि विकास रणनीति अनुगमन तथा समन्वय कार्यक्रम	३,७८९	३,७८९	०	०	४,२२५	४,२२५	०	०	४,८५८	४,८५८	०	०	१	१	२	२	३
७	३१२१०३	विशेष कृषि उत्पादन कार्यक्रम	६०,००२	६०,००२	०	०	७२,००२	७२,००२	०	०	८०,२८३	८०,२८३	०	०	१	१	२	२	२
८	३१२१०४	साना तथा मझौला कृषक आयस्तर वृद्धि आयोजना	४,३०२	४,३०२	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	२	१	२
९	३१२१०७	राष्ट्रिय फलफूल विकास कार्यक्रम	२,३११	२,१७४	१३७	०	२,५७९	२,४२४	१५५	०	२,८७८	२,७०३	१७५	०	१	१	२	२	२
१०	३१२१०८	राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला विकास कार्यक्रम	२,९८५	२,८८२	१०३	०	३,३३०	३,२१३	११६	०	३,७१४	३,५८३	१३२	०	१	१	२	१	२
११	३१२१०९	डीउ प्रवर्द्धन तथा गुण नियन्त्रण कार्यक्रम	३१४	२५२	६२	०	३५१	२८१	७०	०	३९२	३१३	७९	०	१	१	२	२	२
१२	३१२११०	मत्स्य विकास कार्यक्रम	९३९	७६९	१७०	०	१,०५०	८५७	१९२	०	१,१७३	९५६	२१७	०	१	१	२	२	२
१३	३१२१११	खाद्य पोषण तथा प्रविधि कार्यक्रम	४,४२३	३,४८५	९३८	०	४,९४६	३,८८६	१,०६०	०	५,५३०	४,३३३	१,१९८	०	१	१	१२	१	२
१४	३१२११२	प्लान्ट क्वारेन्टाइन तथा विषादि व्यवस्थापन कार्यक्रम	९९७	९३९	५८	०	१,११३	१,०४७	६६	०	१,२४१	१,१६७	७४	०	१	१	२	२	२
१५	३१२११३	व्यवसायीक कीट विकास कार्यक्रम	५१४	४६३	५१	०	५७४	५१६	५८	०	६४१	५७६	६५	०	१	२	२	२	३
१६	३१२११४	वाली विकास तथा जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम	५१४	५१०	४	०	५७३	५६९	५	०	६३९	६३४	५	०	१	१	२	२	२
१७	३१२११५	कृषि सूचना तथा प्रशिक्षण कार्यक्रम	१,६५३	१,६३५	१८	०	१,८४३	१,८२३	२०	०	२,०५६	२,०३३	२३	०	१	१	२	२	३
१८	३१२११८	केन्द्रिय कृषि प्रयोगशाला कार्यक्रम	३०२	२५५	४७	०	३३७	२८४	५३	०	३७७	३१७	६०	०	१	२	२	२	३
१९	३१२११९	कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रिकरण प्रवर्धन कार्यक्रम	६,९४५	५,७००	१,२४५	०	८,२४७	६,८४०	१,४०७	०	९,५२४	७,९३४	१,५९०	०	१	१	२	१	३
२०	३१२१२२	व्यावसायिक कृषि तथा व्यापार आयोजना	२,५८७	१८७	२,४००	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	१२	१	३
२१	३१२१२४	एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापन आयोजना	१३७	१३७	०	०	१५३	१५३	०	०	१७०	१७०	०	०	१	१	१३	२	१
२२	३१२१३६	कृषि अनुसन्धान कार्यक्रम	२३,७७८	१९,८६७	३,९११	०	२८,०१९	२३,४४३	४,५७६	०	३२,२२२	२६,९६०	५,२६२	०	१	१	२	२	२
२३	३१२१३९	कृषि ज्ञान केन्द्र	५,५००	५,५००	०	०	६,८७५	६,८७५	०	०	८,५९४	८,५९४	०	०	१	१	२	१	१
२४	३१२१४३	चीनी तथा उखु विकास समिति	८६	८३	३	०	९६	९३	३	०	१०७	१०३	४	०	१	२	२	२	३

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.ब. २०७५/७६ को वित्तियोजन				आ.ब. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण				आ.ब. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				स्वतन्त्र रणनीतिक क्रम	प्रतिक्रिया विश्लेषण	समय सीमा	संकेत	व्यवस्थापक
			कुल	चासु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चासु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चासु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
२५	३१२१५३	उच्च मूल्य कृषि वस्तु विकास आयोजना	८५७	८५७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	२	२	३
२६	३१२१५६	रानी जमरा कुलरिया सिचाई आयोजना—प्रणाली आधुनिकिकरण कृषि कार्यक्रम	१,७११	१,५३४	१७७	०	१,९१०	१,७१०	२००	०	१,७००	१,६००	१००	०	१	१	२	२	३
२७	३१२१५७	जलवायु प्रकोप समुन्धान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन तथा सूचना प्रणाली)	९२५	७१०	२१५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	१३	२	३
२८	३१२१६०	किसानका लागि उन्नत बीउ विजन कार्यक्रम	३,९४८	३,९४५	३	०	४,३९९	४,३९९	०	०	०	०	०	०	१	१	२	२	३
२९	३१२१६३	प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकिकरण परियोजना	३२,३०४	२९,८०५	२,४९९	०	४७,५३१	४४,७०८	२,८२४	०	६१,३११	५८,१२०	३,१९१	०	१	१	२	२	३
३०	३१२१६४	नेपाल कृषि बजार विकास कार्यक्रम	२,०७९	२,०७९	०	०	२,३१८	२,३१८	०	०	२,५८५	२,५८५	०	०	१	१	२	१	३
३१	३१२१६५	नेपाल कृषि सेवा विकास कार्यक्रम	८८०	८८०	०	०	९८१	९८१	०	०	१,०९४	१,०९४	०	०	१	१	२	२	२
३२	३१२१९८	खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सुधार आयोजना	२,९८२	२,२८६	६९६	०	३,९८६	३,२००	७८६	०	३,९८६	३,२००	७८६	०	२	१	२	१	१
३३	३१२१९९	कृषि क्षेत्र विकास कार्यक्रम	२,४८६	१,७१६	७७०	०	२,७८३	१,९१३	८७०	०	३,११७	२,१३३	९८३	०	२	१	२	१	१
३४	३१२८०२	कृषि प्रसार कार्यक्रम	२,०००	२,०००	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	२	१	३
जम्मा			२०९,४१०	१९५,२९३	१४,११७	०	२३९,२७०	२२६,१३८	१३,१३२	०	२६९,२२७	२५४,५४५	१४,६८२	०					
३.२ पशुपन्छी																			
१	३१२०२३	पशु सेवा विभाग	५,६४९	५,०९०	५५९	०	५,९५९	५,३४५	६१५	०	६,२८८	५,६१२	६७६	०	७	१	२	३	३
२	३१२०२५	नेपाल पशु चिकित्सा परिषद्	८०	७५	५	०	८४	७९	६	०	८९	८३	६	०	७	२	२	३	३
३	३१२१६६	पशु स्वास्थ्य, रोग अन्वेषण सेवा तथा क्वारेन्टाईन कार्यक्रम	५,७३५	३,७३२	२,००३	०	६,४८१	४,२१७	२,२६३	०	७,२६०	४,७०२	२,५५८	०	१	१	२	३	२
४	३१२१६७	लाइभस्टक सेक्टर इन्फोभेसन आयोजना	११,४०७	३,५२४	७,८८३	०	१३,४८९	४,५८१	८,९०८	०	१६,०२१	५,९५६	१०,०६६	०	१	१	२	३	३
५	३१२१६८	पशुपन्छी स्रोत व्यवस्थापन तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	५,८६८	४,५६३	१,३०५	०	६,५६२	५,०८८	१,४७४	०	७,३३९	५,६७३	१,६६६	०	१	१	२	३	२
६	३१२१७०	पशु आहारा तथा लाइभस्टक गुण व्यवस्थापन कार्यक्रम	६९३	४१२	२८१	०	७७७	४५९	३१८	०	८७१	५१२	३५९	०	१	१	२	३	२
७	३१२१७४	उच्च पहाडी कृषि व्यवसाय प्रवर्धन तथा जिविकोपार्जन सुधार आयोजना	३३	३३	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	२	३	२
८	३१२१७५	राष्ट्रिय दुग्ध विकास बोर्ड	४५४	४५२	२	०	५०६	५०४	२	०	५६४	५६२	३	०	१	२	२	२	३
९	३१२१७६	नेपाल एकीकृत व्यापार रणनीति	२६	२६	०	०	२९	२९	०	०	३२	३२	०	०	१	१	२	२	३
१०	३१२१७७	बङ्गुर तथा कुखुरा पालन सहकारी कार्यक्रम	१८	१८	०	०	२०	२०	०	०	२२	२२	०	०	१	१	२	२	३

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.ब. २०७५/७६ को विनियोजन				आ.ब. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण				आ.ब. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				रामेछाप समूह	क्रम	विशेष विकास समूह संकेत	सैद्धान्तिक संकेत	जलवायु संकेत
			कुल	चासु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चासु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चासु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
जम्मा			२९,९६३	१७,९२५	१२,०३८	०	३३,९०८	२०,३२२	१३,५८६	०	३८,४८७	२३,१५४	१५,३३४	०					
३.३ भूमि व्यवस्था																			
१	३१२०२६	भूमि व्यवस्थापन तथा अभिलेख विभाग	९८९	८०५	१८४	०	१,०४८	८४५	२०२	०	१,११०	८८८	२२३	०	७	१	१६	३	३
२	३१२०२७	भूमि सुधार तथा मालपोत कार्यालयहरु	१३,३४५	१२,६३६	७०९	०	१४,०४८	१३,२६८	७८०	०	१४,७८९	१३,९३१	८५८	०	७	१	१६	३	३
३	३१२०२९	नापी विभाग	३४१	२८५	५६	०	३६१	२९९	६२	०	३८२	३१४	६८	०	७	१	२	३	३
४	३१२०३०	नापी कार्यालयहरु	१०,९५२	१०,३९८	५५४	०	११,५२७	१०,९१८	६०९	०	१२,१३४	११,४६४	६७०	०	७	१	२	३	३
५	३१२१८०	मालपोत अभिलेख सुरक्षा तथा सुदृढीकरण कार्यक्रम	४,८८७	७५०	४,१३७	०	५,५११	८३६	४,६७५	०	६,२१५	९३२	५,२८३	०	४	१	२	२	३
६	३१२१८२	भूमिसुधार कार्यक्रम, मुक्त कमेया र हलिया पुनर्स्थापन	३८,९०२	३८,९०२	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	३	१	१	१	३
७	३१२१८३	भूमि व्यवस्थापन प्रशिक्षण केन्द्र	८१६	७०७	१०९	०	९११	७८८	१२३	०	१,०१८	८७९	१३९	०	४	२	१	२	३
८	३१२१८४	कित्ता नापी कार्यक्रम	५,०४४	१,६०५	३,४३९	०	५,६७६	१,७९०	३,८८६	०	६,३८७	१,९९५	४,३९१	०	४	१	२	३	३
९	३१२१८५	स्थलरूप नापी तथा भू-उपयोग व्यवस्थापन कार्यक्रम	७,१४४	७,०३६	१०८	०	७,९६७	७,८४५	१२२	०	८,८८५	८,७४७	१३८	०	४	१	२	३	३
१०	३१२१८६	खगोल तथा भू-मापन कार्यक्रम	२,२४२	५४१	१,७०१	०	२,५२५	६०३	१,९२२	०	२,८४५	६७३	२,१७२	०	४	१	१५	२	३
जम्मा			८४,६६२	७३,६६५	१०,९९७	०	४९,५७४	३७,१९३	१२,३८२	०	५३,७६५	३९,८२३	१३,९४२	०					
३.४ सहकारी तथा गरिबी निवारण																			
१	३१२०३३	सहकारी विभाग	२२२	२२२	०	०	२३३	२३३	०	०	२४५	२४५	०	०	७	१	१	३	३
२	३१२०३५	राष्ट्रिय सहकारी विकास बोर्ड	९३४	९३४	०	०	९८१	९८१	०	०	१,०३०	१,०३०	०	०	७	२	१	३	३
३	३१२०३६	गरीब घर परिवार पहिचान तथा परिचय पत्र वितरण समन्वय बोर्डको सचिवालय	६,३७३	६,३७३	०	०	६,६९२	६,६९२	०	०	७,०२६	७,०२६	०	०	७	१	१	३	३
४	३१२१९५	सहकारी प्रशिक्षण केन्द्र	४३३	३८६	४७	०	४८४	४३०	५३	०	५४०	४८०	६०	०	५	१	१	१	३
५	३१२१९६	सहकारी क्षेत्र सुदृढीकरण आयोजना	२,५९०	२,००४	५८६	०	२,८९७	२,२३४	६६२	०	३,२४०	२,४९१	७४८	०	१	१	१	२	३
६	३१२२०५	गरीबसंग विद्येष्टर	२,५३४	२,५३४	०	०	२,८२५	२,८२५	०	०	३,१५०	३,१५०	०	०	३	२	१	२	३
जम्मा			१३,०८६	१२,४५३	६३३	०	१४,१११	१३,३९६	७१५	०	१५,२३१	१४,४२२	८०८	०					

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.ब. २०७५/७६ को विनियोजन				आ.ब. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण				आ.ब. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				राष्ट्रिय संस्था	क्रम	विशेष विकास क्षेत्र	सैनिक क्षेत्र	जलवायु क्षेत्र
			कुल	चासु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चासु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चासु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
३.५ वन तथा वातावरण																			
१	३२९०११	वन तथा वातावरण मन्त्रालय	७,७०७	६,६६८	१,०३९	०	८,१४४	७,००१	१,१४३	०	८,६०९	७,३५१	१,२५७	०	७	१	१५	३	३
२	३२९०१२	वन तथा भू-संरक्षण विभाग	५,३१३	५,३१३	०	०	५,५७९	५,५७९	०	०	५,८५८	५,८५८	०	०	७	१	१५	२	३
३	३२९०१४	डिभिजन वन कार्यालयहरु (वन सुरक्षा सैनिक समेत)	३०,५७८	३०,५४६	३२	०	३२,१०९	३२,०७३	३५	०	३३,७१६	३३,६७७	३९	०	७	१	१५	२	३
४	३२९०१५	वनस्पति विभाग	१,८५९	१,८५३	६	०	१,९५२	१,९४६	७	०	२,०५०	२,०४३	७	०	७	१	१५	२	३
५	३२९०१७	राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग	४,२९७	२,७३९	१,५५८	०	४,५९०	२,८७६	१,७१४	०	४,९०५	३,०२०	१,८८५	०	७	१	१५	३	३
६	३२९०१८	राष्ट्रिय निकुन्ज सुरक्षा टोली (नेपाली सेना)	३३,२२१	३२,०९४	१,१२७	०	३४,९३८	३३,६९९	१,२४०	०	३६,७४७	३५,३८४	१,३६४	०	७	२	१५	२	३
७	३२९०१९	हात्तिसारहरु	१,३३०	१,३१८	१२	०	१,३९७	१,३८४	१३	०	१,४६८	१,४५३	१५	०	७	२	१५	३	३
८	३२९०२०	वन अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण विभाग	१,९८८	१,९७८	१०	०	२,०८८	२,०७७	११	०	२,१९३	२,१८१	१२	०	७	१	१५	२	३
९	३२९०२१	वातावरण विभाग	१,६६५	१,१३६	५२९	०	१,७७५	१,१९३	५८२	०	१,८९३	१,२५२	६४०	०	७	१	१३	३	३
१०	३२९१०१	वन अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण आयोजना	२९४	२२९	६५	०	३२९	२५५	७३	०	३६८	२८५	८३	०	५	२	१५	२	१
११	३२९१०२	जडिवुटी विकास कार्यक्रम	७०७	२१०	४९७	०	७९६	२३४	५६२	०	८९६	२६१	६३५	०	१	१	१५	२	१
१२	३२९१०४	केन्द्रीय वन तालिम तथा प्रसार केन्द्र	६०२	५८९	१३	०	६७१	६५७	१५	०	७४९	७३२	१७	०	१	२	१५	२	२
१३	३२९१०६	राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	६६९	४४७	२२२	०	७४९	४९८	२५१	०	८३९	५५६	२८३	०	१	१	१५	१	१
१४	३२९११५	राष्ट्रिय निकुन्ज तथा आरक्ष आयोजना	१४,१४०	८,७६९	५,३७१	०	१५,८४७	९,७७७	६,०६९	०	१७,७६०	१०,९०२	६,८५८	०	५	१	१५	१	२
१५	३२९१२३	रेड फरेष्ट्री तथा जलवायु परिवर्तन कार्यक्रम	३,३७७	३,३०६	७१	०	३,७६६	३,६८६	८०	०	४,२०१	४,११०	९१	०	५	१	१३	२	१
१६	३२९१२४	राष्ट्रपति चुरे - तराई मधेश संरक्षण विकास समिति	१६,९९७	९६७	१६,०३०	०	१९,१९२	१,०७८	१८,११४	०	२१,६७१	१,२०२	२०,४६९	०	५	१	१५	१	१
१७	३२९१२७	वन्यजन्तु संरक्षणको लागि क्षेत्रीय सहयोग प्रवर्धन आयोजना	५२०	६७	४५३	०	५८७	७५	५१२	०	६६२	८३	५७८	०	५	१	१५	२	२
१८	३२९१५४	पर्वतीय जलाधारहरुको जलवायु परिवर्तन समानुक्लन आयोजना	८,८७३	१,७२४	७,१४९	०	१०,००१	१,९२२	८,०७८	०	११,२७२	२,१४३	९,१२९	०	५	१	१३	२	१
१९	३२९१५६	पहाडी साना किसानका लागि अनुक्लन आयोजना	८,३८७	८५५	७,५३२	०	९,४६४	९५३	८,५११	०	१०,६८१	१,०६३	९,६१८	०	१	१	१३	२	२
२०	३२९१५८	नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम	१,५१८	१,५१८	०	०	१,६९३	१,६९३	०	०	१,८८७	१,८८७	०	०	५	१	१३	२	१
२१	३२९८०४	जलाधार संरक्षण तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	४१६	३५६	६०	०	४६५	३९७	६८	०	५१९	४४३	७७	०	५	१	१५	२	१
२२	३२९८०६	वनस्पति संरक्षण तथा उद्यान विकास आयोजना	५६२	२३४	३२८	०	६३२	२६१	३७१	०	७१०	२९१	४१९	०	५	२	१५	२	१
२३	३२९८०९	वनस्पति अध्ययन अनुसन्धान तथा वजारीकरण कार्यक्रम	१८५	१३०	५५	०	२०७	१४५	६२	०	२३२	१६२	७०	०	१	१	१५	३	१
जम्मा			१४५,२०५	१०३,०४६	४२,१५९	०	१५६,९७०	१०९,४५९	४७,५१०	०	१६९,८८३	११६,३३८	५३,५४४	०					
कृषि, भूमिव्यवस्था तथा वन क्षेत्रको कुल जम्मा			४८२,३२६	४०२,३८२	७९,९४४	०	४९३,८३३	४०६,५०८	८७,३२५	०	५४६,५९३	४४८,२८३	९८,३१०	०					

अनुसूची ३.२
कृषि, भूमिव्यवस्था तथा वन क्षेत्रको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
३.१ कृषि														
१	३१२०११	कृषि, भूमि व्यवस्था तथा सहकारी	२४,२५४	२४,२५४	०	०	२५,४६९	२५,४६९	०	०	२६,७४६	२६,७४६	०	०
२	३१२०१२	कृषि विभाग	११,२२९	६,२२९	५,०००	०	११,८१४	६,५५४	५,२६१	०	१२,४३१	६,८९६	५,५३५	०
३	३१२०२०	कपास विकास समिति	१९९	१९९	०	०	२०९	२०९	०	०	२१९	२१९	०	०
४	३१२०२१	राष्ट्रिय चिया, कफी तथा अलैंची विकास	९१०	९१०	०	०	९५९	९५९	०	०	१,०१०	१,०१०	०	०
५	३१२०२२	राष्ट्रिय किसान आयोग	५६८	५६८	०	०	५९७	५९७	०	०	६२८	६२८	०	०
६	३१२१०२	कृषि विकास रणनीति अनुगमन तथा समन्वय कार्यक्रम	३,७८९	३,३८९	४००	०	४,२२५	३,७७९	४४६	०	४,८५८	४,३४६	५१३	०
७	३१२१०३	विशेष कृषि उत्पादन कार्यक्रम	६०,००२	६०,००२	०	०	७२,००२	७२,००२	०	०	८०,२८३	८०,२८३	०	०
८	३१२१०४	साना तथा मझौला कृषक आयस्तर वृद्धि	४,३०२	७८८	३,५१४	०	०	०	०	०	०	०	०	०
९	३१२१०७	राष्ट्रिय फलफूल विकास कार्यक्रम	२,३११	२,३११	०	०	२,५७९	२,५७९	०	०	२,८७८	२,८७८	०	०
१०	३१२१०८	राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला	२,९८५	२,९८५	०	०	३,३३०	३,३३०	०	०	३,७१४	३,७१४	०	०
११	३१२१०९	बीउ प्रवर्द्धन तथा गुण नियन्त्रण कार्यक्रम	३१४	३१४	०	०	३५१	३५१	०	०	३९२	३९२	०	०
१२	३१२११०	मत्स्य विकास कार्यक्रम	९३९	९३९	०	०	१,०५०	१,०५०	०	०	१,१७३	१,१७३	०	०
१३	३१२१११	खाद्य पोषण तथा प्रविधि कार्यक्रम	४,४२३	४,४२३	०	०	४,९४६	४,९४६	०	०	५,५३०	५,५३०	०	०
१४	३१२११२	प्लान्ट क्वारेन्टाइन तथा विपादि	९९७	९९७	०	०	१,११३	१,११३	०	०	१,२४१	१,२४१	०	०
१५	३१२११३	व्यवसायीक कीट विकास कार्यक्रम	५१४	५१४	०	०	५७४	५७४	०	०	६४१	६४१	०	०
१६	३१२११४	बाली विकास तथा जैविक विविधता	५१४	५१४	०	०	५७३	५७३	०	०	६३९	६३९	०	०
१७	३१२११५	कृषि सूचना तथा प्रशिक्षण कार्यक्रम	१,६५३	१,६५३	०	०	१,८४३	१,८४३	०	०	२,०५६	२,०५६	०	०
१८	३१२११८	केन्द्रिय कृषि प्रयोगशाला कार्यक्रम	३०२	३०२	०	०	३३७	३३७	०	०	३७७	३७७	०	०
१९	३१२११९	कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रिकरण प्रवर्धन कार्यक्रम	६,९४५	१,९४५	५,०००	०	८,२४७	२,३१०	५,९३७	०	९,५२४	२,६६७	६,८५७	०
२०	३१२१२२	व्यावसायिक कृषि तथा व्यापार आयोजना	२,५८७	२,५८७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२१	३१२१२४	एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापन आयोजना	१३७	१३७	०	०	१५३	१५३	०	०	१७०	१७०	०	०
२२	३१२१३६	कृषि अनुसन्धान कार्यक्रम	२३,७७८	२३,७७८	०	०	२८,०१९	२८,०१९	०	०	३२,२२२	३२,२२२	०	०
२३	३१२१३९	कृषि ज्ञान केन्द्र	५,५००	५,५००	०	०	६,८७५	६,८७५	०	०	८,५९४	८,५९४	०	०
२४	३१२१४३	चीनी तथा उखु विकास समिति	८६	८६	०	०	९६	९६	०	०	१०७	१०७	०	०
२५	३१२१५३	उच्च मूल्य कृषि वस्तु विकास आयोजना	८५७	५८	४०१	३९८	०	०	०	०	०	०	०	०

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२६	३१२१५६	रानी जमरा कुलरिया सिचाई आयोजना—प्रणाली आधुनिकिकरण कृषि	१,७११	७७	०	१,६३४	१,९१०	८६	०	१,८२४	१,७००	७७	०	१,६२३
२७	३१२१५७	जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन तथा सूचना	९२५	१८८	७३७	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२८	३१२१६०	किसानका लागि उन्नत बीउ विजन	३,९४८	७५१	२,०३३	१,१६४	४,३९९	८३७	२,२६५	१,२९७	०	०	०	०
२९	३१२१६३	प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकिकरण परियोजना	३२,३०४	३२,३०४	०	०	४७,५३१	४७,५३१	०	०	६१,३११	६१,३११	०	०
३०	३१२१६४	नेपाल कृषि बजार विकास कार्यक्रम	२,०७९	०	२,०७९	०	२,३१८	०	२,३१८	०	२,५८५	०	२,५८५	०
३१	३१२१६५	नेपाल कृषि सेवा विकास कार्यक्रम	८८०	०	८८०	०	९,८१	०	९,८१	०	१,०९४	०	१,०९४	०
३२	३१२१९८	खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सुधार आयोजना	२,९८२	४४१	२,५४१	०	३,९८६	५९०	३,३९७	०	३,९८६	५९०	३,३९७	०
३३	३१२१९९	कृषि क्षेत्र विकास कार्यक्रम	२,४८६	७९६	२९४	१,३९६	२,७८३	८९१	३२९	१,५६३	३,११७	९९८	३६९	१,७५०
३४	३१२८०२	कृषि प्रसार कार्यक्रम	२,०००	२,०००	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
जम्मा			२०९,४१०	१८१,९३९	२२,८७९	४,५९२	२३९,२७०	२१३,६५१	२०,९३४	४,६८४	२६९,२२७	२४५,५०४	२०,३४९	३,३७४

३.२ पशुपन्छी

१	३१२०२३	पशु सेवा विभाग	५,६४९	५,६४९	०	०	५,९५९	५,९५९	०	०	६,२८८	६,२८८	०	०
२	३१२०२५	नेपाल पशु चिकित्सा परिषद्	८०	८०	०	०	८४	८४	०	०	८९	८९	०	०
३	३१२१६६	पशु स्वास्थ्य, रोग अन्वेषण सेवा तथा क्वारेन्टाईन कार्यक्रम	५,७३५	५,७३५	०	०	६,४८१	६,४८१	०	०	७,२६०	७,२६०	०	०
४	३१२१६७	लाइभस्टक सेक्टर इन्फोमेशन आयोजना	११,४०७	१,९११	०	९,४९६	१३,४८९	२,२६०	०	११,२२९	१६,०२१	२,६८४	०	१३,३३७
५	३१२१६८	पशुपन्छी स्रोत व्यवस्थापन तथा प्रवर्द्धन	५,८६८	५,८६८	०	०	६,५६२	६,५६२	०	०	७,३३९	७,३३९	०	०
६	३१२१७०	पशु आहारा तथा लाइभस्टक गुण	६९३	६९३	०	०	७७७	७७७	०	०	८७१	८७१	०	०
७	३१२१७४	उच्च पहाडी कृषि व्यवसाय प्रवर्धन तथा जिविकोपार्जन सुधार आयोजना	३३	३३	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
८	३१२१७५	राष्ट्रिय दुग्ध विकास बोर्ड	४५४	४५४	०	०	५०६	५०६	०	०	५६४	५६४	०	०
९	३१२१७६	नेपाल एकीकृत व्यापार रणनीति	२६	२६	०	०	२९	२९	०	०	३२	३२	०	०
१०	३१२१७७	बङ्गुर तथा कुखुरा पालन सहकारी	१८	१८	०	०	२०	२०	०	०	२२	२२	०	०
जम्मा			२९,९६३	२०,४६७	०	९,४९६	३३,९०८	२२,६७९	०	११,२२९	३८,४८७	२५,१५०	०	१३,३३७

३.३ भूमि व्यवस्था

१	३१२०२६	भूमि व्यवस्थापन तथा अभिलेख विभाग	९८९	९८९	०	०	१,०४८	१,०४८	०	०	१,११०	१,११०	०	०
२	३१२०२७	भूमि सुधार तथा मालपोत कार्यालयहरु	१३,३४५	१३,३४५	०	०	१४,०४८	१४,०४८	०	०	१४,७८९	१४,७८९	०	०
३	३१२०२९	नापी विभाग	३४१	३४१	०	०	३६१	३६१	०	०	३८२	३८२	०	०
४	३१२०३०	नापी कार्यालयहरु	१०,९५२	१०,९५२	०	०	११,५२७	११,५२७	०	०	१२,१३४	१२,१३४	०	०

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
५	३१२१८०	मालपोत अभिलेख सुरक्षा तथा	४,८८७	४,८८७	०	०	५,५११	५,५११	०	०	६,२१५	६,२१५	०	०
६	३१२१८२	भूमिसुधार कार्यक्रम, मुक्त कर्मैया र	३८,९०२	३८,९०२	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
७	३१२१८३	भूमि व्यवस्थापन प्रशिक्षण केन्द्र	८१६	८१६	०	०	९११	९११	०	०	१,०१८	१,०१८	०	०
८	३१२१८४	किता नापी कार्यक्रम	५,०४४	५,०४४	०	०	५,६७६	५,६७६	०	०	६,३८७	६,३८७	०	०
९	३१२१८५	स्थलरूप नापी तथा भू-उपयोग	७,१४४	७,१४४	०	०	७,९६७	७,९६७	०	०	८,८८५	८,८८५	०	०
१०	३१२१८६	खगोल तथा भू-मापन कार्यक्रम	२,२४२	२,२४२	०	०	२,५२५	२,५२५	०	०	२,८४५	२,८४५	०	०
जम्मा			८४,६६२	८४,६६२	०	०	४९,५७४	४९,५७४	०	०	५३,७६५	५३,७६५	०	०

३.४ सहकारी तथा गरिबी निवारण

१	३१२०३३	सहकारी विभाग	२२२	२२२	०	०	२३३	२३३	०	०	२४५	२४५	०	०
२	३१२०३५	राष्ट्रिय सहकारी विकास बोर्ड	९३४	९३४	०	०	९८१	९८१	०	०	१,०३०	१,०३०	०	०
३	३१२०३६	गरीब घर परिवार पहिचान तथा परिचय पत्र वितरण समन्वय बोर्डको सचिवालय	६,३७३	६,३७३	०	०	६,६९२	६,६९२	०	०	७,०२६	७,०२६	०	०
४	३१२१९५	सहकारी प्रशिक्षण केन्द्र	४३३	४३३	०	०	४८४	४८४	०	०	५४०	५४०	०	०
५	३१२१९६	सहकारी क्षेत्र सुदृढीकरण आयोजना	२,५९०	२,५९०	०	०	२,८९७	२,८९७	०	०	३,२४०	३,२४०	०	०
६	३१२२०५	गरीबसंग विद्येघर	२,५३४	२,५३४	०	०	२,८२५	२,८२५	०	०	३,१५०	३,१५०	०	०
जम्मा			१३,०८६	१३,०८६	०	०	१४,१११	१४,१११	०	०	१५,२३१	१५,२३१	०	०

३.५ वन तथा वातावरण

१	३२९०११	वन तथा वातावरण मन्त्रालय	७,७०७	३,३६९	४,३३८	०	८,१४४	३,५६०	४,५८४	०	८,६०९	३,७६३	४,८४६	०
२	३२९०१२	वन तथा भू-संरक्षण विभाग	५,३१३	५,३१३	०	०	५,५७९	५,५७९	०	०	५,८५८	५,८५८	०	०
३	३२९०१४	डिभिजन वन कार्यालयहरू (वन सुरक्षा)	३०,५७८	३०,५७८	०	०	३२,१०९	३२,१०९	०	०	३३,७१६	३३,७१६	०	०
४	३२९०१५	वनस्पति विभाग	१,८५९	१,८५९	०	०	१,९५२	१,९५२	०	०	२,०५०	२,०५०	०	०
५	३२९०१७	राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण	४,२९७	४,२९७	०	०	४,५९०	४,५९०	०	०	४,९०५	४,९०५	०	०
६	३२९०१८	राष्ट्रिय निकुन्ज सुरक्षा टोली (नेपाली सेना)	३३,२२१	३३,२२१	०	०	३४,९३८	३४,९३८	०	०	३६,७४७	३६,७४७	०	०
७	३२९०१९	हातिसारहरू	१,३३०	१,३३०	०	०	१,३९७	१,३९७	०	०	१,४६८	१,४६८	०	०
८	३२९०२०	वन अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण विभाग	१,९८८	१,९८८	०	०	२,०८८	२,०८८	०	०	२,१९३	२,१९३	०	०
९	३२९०२१	वातावरण विभाग	१,६६५	१,६६५	०	०	१,७७५	१,७७५	०	०	१,८९३	१,८९३	०	०
१०	३२९१०१	वन अनुसन्धान तथा संरक्षण आयोजना	२९४	२९४	०	०	३२९	३२९	०	०	३६८	३६८	०	०
११	३२९१०२	जडिबुटी विकास कार्यक्रम	७०७	७०७	०	०	७९६	७९६	०	०	८९६	८९६	०	०
१२	३२९१०४	केन्द्रीय वन तालिम तथा प्रसार केन्द्र	६०२	६०२	०	०	६७१	६७१	०	०	७४९	७४९	०	०
१३	३२९१०६	राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन	६६९	६६९	०	०	७४९	७४९	०	०	८३९	८३९	०	०
१४	३२९११५	राष्ट्रिय निकुन्ज तथा आरक्ष आयोजना	१४,१४०	१४,१४०	०	०	१५,८४७	१५,८४७	०	०	१७,७६०	१७,७६०	०	०

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
१५	३२९१२३	रेड फरेष्ट्री तथा जलवायु परिवर्तन	३,३७७	१०१	३,२७६	०	३,७६६	११३	३,६५४	०	४,२०१	१२६	४,०७५	०
१६	३२९१२४	राष्ट्रपति चुरे - तराई मधेश संरक्षण	१६,९९७	७,१९७	०	९,८००	१९,१९२	८,१२६	०	११,०६६	२१,६७१	९,१७६	०	१२,४९५
१७	३२९१२७	वन्यजन्तु संरक्षणको लागि क्षेत्रीय सहयोग प्रवर्धन आयोजना	५२०	५२०	०	०	५८७	५८७	०	०	६६२	६६२	०	०
१८	३२९१५४	पर्वतीय जलाधारहरुको जलवायु परिवर्तन समानुकूलन आयोजना	८,८७३	२९५	८,५७८	०	१०,००१	३३२	९,६६८	०	११,२७२	३७५	१०,८९७	०
१९	३२९१५६	पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन	८,३८७	१,९८३	६,४०४	०	९,४६४	२,२३८	७,२२७	०	१०,६८१	२,५२५	८,१५६	०
२०	३२९१५८	नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम	१,५१८	२१	१,४९७	०	१,६९३	२३	१,६६९	०	१,८८७	२६	१,८६१	०
२१	३२९८०४	जलाधार संरक्षण तथा व्यवस्थापन	४१६	४१६	०	०	४६५	४६५	०	०	५१९	५१९	०	०
२२	३२९८०६	वनस्पति संरक्षण तथा उद्यान विकास	५६२	५६२	०	०	६३२	६३२	०	०	७१०	७१०	०	०
२३	३२९८०९	वनस्पति अध्ययन अनुसन्धान तथा बजारीकरण कार्यक्रम	१८५	१८५	०	०	२०७	२०७	०	०	२३२	२३२	०	०
जम्मा			१४५,२०५	१११,३१२	२४,०९३	९,८००	१५६,९७०	११९,१०२	२६,८०२	११,०६६	१६९,८८३	१२७,५५४	२९,८३४	१२,४९५
कृषि, भूमिव्यवस्था तथा वन क्षेत्रको कुल जम्मा			४८२,३२६	४११,४६६	४६,९७२	२३,८८८	४९३,८३३	४१९,११७	४७,७३६	२६,९७९	५४६,५९३	४६७,२०४	५०,१८३	२९,२०६

अनुसूची ४.१

आर्थिक क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सकितीकरण

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को विनियोजन				आ.व. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	क्रम प्राथमिकता	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	सैपिक संकेत	चलवायु संकेत
			कुल	चासु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चासु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चासु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
४.१ अर्थ																			
१	३०४०११	अर्थ मन्त्रालय	३,२४८	३,०६२	१८६	०	३,४२०	३,२१५	२०५	०	३,६०१	३,३७६	२२५	०	७	१	१२	५	५
२	३०४०१२	महालेखा नियन्त्रक कार्यालय	१,४७४	१,३४५	१२९	०	१,५५४	१,४१२	१४२	०	१,६३९	१,४८३	१५६	०	७	१	१६	५	५
३	३०४०१३	निवृत्तिभरण व्यवस्थापन कार्यालय	४९६	४४९	४७	०	५२३	४७१	५२	०	५५२	४९५	५७	०	७	१	१६	५	५
४	३०४०१४	कुमारी चोक तथा केन्द्रीय तहसिल कार्यालय	१८७	१८०	७	०	१९७	१८९	८	०	२०७	१९८	८	०	७	१	१६	५	५
५	३०४०१५	कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयहरु	६,९६५	६,०५७	९०८	०	७,३५९	६,३६०	९९९	०	७,७७७	६,६७८	१,०९९	०	७	१	१६	५	५
६	३०४०१७	सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन तालिम केन्द्र	६२५	५७५	५०	०	६५९	६०४	५५	०	६९४	६३४	६१	०	७	१	१६	५	५
७	३०४०१८	भंसार विभाग	१,२३८	१,१८८	५०	०	१,३०२	१,२४७	५५	०	१,३७०	१,३१०	६१	०	७	१	१६	५	५
८	३०४०१९	भंसार कार्यालयहरु	८,८०९	६,९३७	१,८७२	०	९,३४३	७,२८४	२,०५९	०	९,९१३	७,६४८	२,२६५	०	७	१	१६	५	५
९	३०४०२०	आन्तरिक राजस्व विभाग	८,९७८	७,२६८	१,७१०	०	९,५१२	७,६३१	१,८८१	०	१०,०८२	८,०१३	२,०६९	०	७	१	१६	५	५
१०	३०४०२१	आन्तरिक राजस्व कार्यालयहरु	११,०८२	९,६५०	१,४३२	०	११,७०८	१०,१३३	१,५७५	०	१२,३७२	१०,६३९	१,७३३	०	७	१	१६	५	५
११	३०४०२४	ऋण असुली पुनरावेदन न्यायधिकरण	१०४	९७	७	०	११०	१०२	८	०	११५	१०७	८	०	७	१	१६	५	५
१२	३०४०२५	ऋण असुली न्यायधिकरण	३१३	३०४	९	०	३२९	३१९	१०	०	३४६	३३५	११	०	७	१	१६	५	५
१३	३०४०२९	अन्तर्राष्ट्रिय संघ, संस्था सदस्यता शुल्क अनुदान विविध	४,०००	४,०००	०	०	४,२००	४,२००	०	०	४,४१०	४,४१०	०	०	७	१	१६	५	५
१४	३०५१०४	साना किसान विकास बैंक (वित्तीय संस्था), विविध	१,७७९	१,७७९	०	०	९७०	९७०	०	०	१,१००	१,१००	०	०	१	२	१	५	५
१५	३०५१०५	लघु विमा सहयोग कार्यक्रम (पशु ,बाली,स्वास्थ्य)	१,८७०	१,८७०	०	०	१,८८०	१,८८०	०	०	१,५०२	१,५०२	०	०	१	१	१	२	५
१६	३०५१०६	शीत घर निर्माण (व्याज अनुदान)	३३	३३	०	०	३७	३७	०	०	४१	४१	०	०	१	२	२	५	५
१७	३०५११४	बजेट तथा निवृत्तिभरण सुधार आयोजना	१५०	१५०	०	०	१६७	१६७	०	०	१८६	१८६	०	०	४	२	१६	२	५
१८	३०५११७	पूँजीबजार तथा पूर्वाधार क्षमता सहयोग आयोजना	३,२९०	१,४१५	१,८७५	०	८,५००	६,३८१	२,११९	०	०	०	०	०	१	१	८	५	५
१९	३०५११९	सार्वजनिक संस्थान निर्देशन बोर्ड	९६	९३	३	०	१०७	१०४	३	०	११९	११६	४	०	४	१	१६	२	५
२०	३०५१२०	सार्वजनिक वित्तीय व्यवस्थापन सुधार कार्यक्रम	७,७४३	६,८९७	८४६	०	८,६४६	७,६९०	९५६	०	९,६५५	८,५७५	१,०८०	०	४	१	८	५	५
२१	३०५१२१	मिलिनियम च्यालेन्ज नेपालको कार्यालय	७०,४००	२०,४६०	४९,९४०	०	१९०,४६०	२०,४६०	१७०,०००	०	१९०,४६०	२०,४६०	१७०,०००	०	२	१	७	५	२
२२	३०५१२२	सार्वजनिक ऋण व्यवस्थापन कार्यालय	२४२	६२	१८०	०	२७३	६९	२०३	०	३०७	७७	२३०	०	५	१	१६	५	५
२३	३०५३२१	भन्सार सुधार कार्यक्रम	९,७०६	१,५९९	८,१०७	०	१०,९४४	१,७८३	९,१६१	०	१२,३४०	१,९८८	१०,३५२	०	४	१	१७	५	५
२४	३०५३२२	व्याज अनुदान (कृषी, पशुपालन तथा अन्य आयआर्जन)	५०,०००	५०,०००	०	०	५६,५००	५६,५००	०	०	७०,०००	७०,०००	०	०	१	१	१	५	५

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.ब. २०७५/७६ को वित्तियोजन				आ.ब. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण				आ.ब. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	क्रम	विशेष विकास वक्य सेक्टर	सैविक सेक्टर	चलवायु सेक्टर
			कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
२५	५०११२५	लगानी -बिबिध	३९,०००	०	०	३९,०००	३५,०००	०	०	३५,०००	३५,०००	०	०	३५,०००	४	२	९	३	३
२६	५०११६६	पशुपालन (मासुजन्य र दुग्धजन्य) कर्जा तथा पशुधन कार्यक्रम	१८,०००	०	०	१८,०००	१८,९००	०	०	१८,९००	१९,८४५	०	०	१९,८४५	१	१	१	२	२
२७	५०११७०	सार्वजनिक संस्थान सुधार कार्यक्रम	५,०००	०	०	५,०००	५,२५०	०	०	५,२५०	५,५१३	०	०	५,५१३	४	२	१६	३	३
जम्मा			२५४,८२८	१२५,४७०	६७,३५८	६२,०००	३८७,८४९	१३९,२०९	१८९,४९०	५९,१५०	३९९,१४६	१४९,३७१	१८९,४१८	६०,३५८					

४.२ उद्योग

१	३०७०११	उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	१,२०७	१,१५५	५२	०	१,२७०	१,२१३	५७	०	१,३३६	१,२७३	६३	०	७	१	९	१	३
२	३०७०१२	उद्योग विभाग	८,८३८	७,७४९	१,०८९	०	९,३३४	८,१३६	१,१९८	०	९,८६१	८,५४३	१,३१८	०	७	१	९	३	३
३	३०७०१३	खानी तथा भूगर्भ विभाग	१,२२५	९३८	२८७	०	१,३०१	९८५	३१६	०	१,३८१	१,०३४	३४७	०	७	१	९	३	३
४	३०७०१५	केन्द्रिय कारागार कारखाना	१२७	९३	३४	०	१३५	९८	३७	०	१४४	१०३	४१	०	७	१	१६	२	३
५	३०७०१६	नेपाल गुणस्तर तथा नापतौल विभाग	९४३	६८८	२५५	०	१,००३	७२२	२८१	०	१,०६७	७५९	३०९	०	७	१	९	३	३
६	३०७०१७	गुणस्तर तथा नापतौल कार्यालयहरू	१,१०७	८३३	२७४	०	१,१७६	८७५	३०१	०	१,२५०	९१८	३३२	०	७	१	९	३	३
७	३०७०१८	कम्पनी रजिष्टारको कार्यालय	५३१	४१३	११८	०	५६३	४३४	१३०	०	५९८	४५५	१४३	०	७	१	९	३	३
८	३०७०१९	सैनिक सामग्री उत्पादन निर्देशनलय	३,५४८	१,३९८	२,१५०	०	३,८३३	१,४६८	२,३६५	०	४,१४३	१,५४१	२,६०२	०	७	१	९	३	३
९	३०७१०२	खनिज अन्वेषण तथा विकास आयोजना	१,०७९	६४	१,०१५	०	१,२१८	७१	१,१४७	०	१,३७३	८०	१,२९६	०	१	१	९	३	३
१०	३०७१०३	पेट्रोलियम अन्वेषण परियोजना	१४१	७२	६९	०	१५५	८०	७५	०	१७४	९०	८५	०	१	१	९	३	३
११	३०७१०४	भू-वैज्ञानिक सर्भेक्षण तथा अनुसन्धान आयोजना	२०८	४७	१६१	०	२३४	५२	१८२	०	२६४	५८	२०६	०	१	१	९	३	३
१२	३०७१०५	औद्योगिक व्यवसाय विकास प्रतिष्ठान	१५६	१४९	७	०	१७४	१६६	८	०	१९४	१८५	९	०	१	२	१२	३	३
१३	३०७१०८	औद्योगिक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम (विशेष आर्थिक क्षेत्र समेत)	२८,४७३	२३०	२८,२४३	०	३५,५६०	२५६	३५,३०४	०	४४,४१६	२८६	४४,१३०	०	१	१	९	३	३
१४	३०७१०९	औद्योगिक लगानी प्रवर्द्धन कार्यक्रम	९५	९५	०	०	१०६	१०६	०	०	११८	११८	०	०	१	१	९	२	३
जम्मा			४७,६७८	१३,९२४	३३,७५४	०	५६,०६४	१४,६६३	४१,४०१	०	६६,३२२	१५,४४४	५०,८७९	०					

४.३ वाणिज्य

१	३०७०२२	वाणिज्य, आपूर्ति तथा उपभोक्ता संरक्षण विभाग	७७२	६४९	१२३	०	८१७	६८१	१३५	०	८६४	७१६	१४९	०	७	१	१२	२	३
२	३०७०२३	वाणिज्य, आपूर्ति तथा उपभोक्ता संरक्षण कार्यालयहरू	४०३	३८२	२१	०	४२४	४०१	२३	०	४४७	४२१	२५	०	७	१	१२	२	३
३	३०७११७	व्यापार सूचना तथा निर्यात सहयोग आयोजना-बहुपक्षीय तथा क्षेत्रीय व्यापार सुदृढीकरण	७००	६२७	७३	०	५८२	५००	८२	०	६५१	५५८	९३	०	२	१	१२	२	३
४	३०७११८	व्यापार तथा निकासी प्रवर्द्धन केन्द्र	१,१६८	१,१३०	३८	०	१,२०३	१,२६०	४३	०	१,४४३	१,४०५	४९	०	१	१	१२	२	३
५	३०७११९	नेपाल भारत क्षेत्रीय व्यापार तथा पारवहन आयोजना	१४,९०८	८७८	१४,०३०	०	१४,७७९	९७९	१३,८००	०	०	०	०	०	१	१	१२	२	३
जम्मा			१७,९५१	३,६६६	१४,२८५	०	१७,९०५	३,८२१	१४,०८४	०	३,४१५	३,०९९	३१६	०					

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.ब. २०७५/७६ को वित्तियोजन				आ.ब. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण				आ.ब. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	क्रम	विशेष विकास सक्रिय क्षेत्र	सैद्धांतिक क्षेत्र	चलवायु क्षेत्र
			कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					

४.३ आपूर्ति

१	३०७०२१	खाद्यान्न ढुवानी कार्यक्रम (नेपाल खाद्य संस्थान)	५,७६०	५,७६०	०	०	६,०४८	६,०४८	०	०	६,३५०	६,३५०	०	०	०	७	१	१	५	५
२	३०७११६	कण्ठरोग नियन्त्रण कार्यक्रम (नेपाल साल्ट ट्रेडिङ लिमिटेड)	१,५९५	१,५९५	०	०	१,५९५	१,५९५	०	०	१,५९५	१,५९५	०	०	०	३	१	१२	२	५
जम्मा			७,३५५	७,३५५	०	०	७,६४३	७,६४३	०	०	७,९४५	७,९४५	०	०	०					

४.५ संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन

१	३२५०११	संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय	२,५४४	२,४८०	६४	०	२,६७४	२,६०४	७०	०	२,८१२	२,७३४	७७	०	७	१	८	५	५
२	३२५०१३	पुरातत्व विभाग	१,४५४	४५७	९९७	०	१,५७७	४८०	१,०९७	०	१,७१०	५०४	१,२०६	०	७	१	८	५	५
३	३२५०१४	राष्ट्रिय अभिलेखालय	४८४	१९४	२९०	०	५२३	२०४	३१९	०	५६५	२१४	३५१	०	७	१	८	५	५
४	३२५०१५	राष्ट्रिय संग्रहालय (छाउनी)	३९१	२५९	१३२	०	४१७	२७२	१४५	०	४४५	२८६	१६०	०	७	१	८	५	५
५	३२५०२०	केन्द्रीय सांस्कृतिक सम्पदा संरक्षण प्रयोगशाला	१४८	११६	३२	०	१५७	१२२	३५	०	१६७	१२८	३९	०	७	१	८	५	५
६	३२५०२१	नेपाल प्रतिलिपि अधिकार राजिष्ट्रारको कार्यालय	१०८	१०५	३	०	११४	११०	३	०	११९	११६	४	०	७	१	८	५	५
७	३२५०२२	नारायणहिटी दरबार संग्रहालय	९७०	८६८	१०२	०	१,०२४	९११	११२	०	१,०८०	९५७	१२३	०	७	१	८	५	५
८	३२५०२४	पर्यटन विभाग	१,४७३	१,४११	६२	०	१,५४०	१,४८२	६८	०	१,६३१	१,५५६	७५	०	७	१	८	५	५
९	३२५०२५	भाषा आयोग	६७५	६६०	१५	०	७१०	६९३	१७	०	७४६	७२८	१८	०	२	१	११	५	५
१०	३२५१०२	नेपाल पर्यटन तथा होटल व्यवस्थापन प्रतिष्ठान	२३६	२३६	०	०	२६३	२६३	०	०	२९३	२९३	०	०	१	२	८	२	५
११	३२५१०४	पर्वतीय पर्यटन तथा पर्यटन प्रवर्द्धन आयोजना	७७	७०	७	०	८६	७८	८	०	९६	८७	९	०	१	२	८	५	५
१२	३२५१०६	पर्यटन पूर्वाधार विकास आयोजना	८,८३९	१,५३५	७,३०४	०	९,९६५	१,७१२	८,२५४	०	११,२३५	१,९०८	९,३२६	०	१	१	८	५	५
१३	३२५१०८	दक्षिण एशिया पर्यटन पुर्वाधार विकास आयोजना	४,०६०	३,९६२	९८	०	४,४२८	४,४१८	१११	०	४,०५१	४,९२६	१२५	०	१	२	८	५	५
१४	३२५१११	पुरातात्विक संरक्षण	२,८९४	२८	२,८६६	०	३,२७०	३१	३,२३९	०	३,६९४	३५	३,६६०	०	१	१	११	५	५
१५	३२५११२	विश्व सम्पदा क्षेत्र संरक्षण आयोजना	१७०	११	१५९	०	१९२	१२	१८०	०	२१७	१४	२०३	०	१	१	११	५	५
१६	३२५११३	संस्कृति प्रवर्द्धन कार्यक्रम	३,४६९	३,४६४	५	०	३,८६८	३,८६२	६	०	४,३१३	४,३०७	६	०	१	२	११	५	५
१७	३२५११५	प्रशुपति क्षेत्र विकास कोष	३,४८७	३,४८७	०	०	३,८८८	३,८८८	०	०	४,३३५	४,३३५	०	०	१	१	११	५	५
१८	३२५११६	लुम्बिनी विकास कोष	५,७७१	५,७७१	०	०	६,४३५	६,४३५	०	०	७,१७५	७,१७५	०	०	१	१	११	५	५
१९	३२५११७	सांस्कृतिक संस्थान	८१	८१	०	०	९०	९०	०	०	१०१	१०१	०	०	१	२	११	५	५
२०	३२५११८	नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान	१,२००	१,२००	०	०	१,३३८	१,३३८	०	०	१,४९२	१,४९२	०	०	१	२	११	५	५
२१	३२५११९	नेपाल ललितकला प्रज्ञा प्रतिष्ठान	४०८	४०८	०	०	४५५	४५५	०	०	५०७	५०७	०	०	१	२	११	५	५

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को विनियोजन				आ.व. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	क्रम	विशेष विकास संकेत	सैविक संकेत	चलवायु संकेत
			कुल	चासु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चासु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चासु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
२२	३२५१२०	नेपाल संगीत तथा नाट्य प्रज्ञा प्रतिष्ठान	६०१	६०१	०	०	६७०	६७०	०	०	७४७	७४७	०	०	१	२	११	३	३
२३	३२५१२२	यातायात(हवाई) आयोजना तयारी सुविधा	५००	५००	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	२	१	९	३	२
२४	३२५१२३	बौद्ध दर्शन प्रवर्द्धन तथा गुम्बा विकास समिति	५३४	५३४	०	०	५९५	५९५	०	०	६६४	६६४	०	०	७	१	११	२	२
२५	५०११०१	नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरण	१२,५००	०	०	१२,५००	१३,१२५	०	०	१३,१२५	१३,७८१	०	०	१३,७८१	२	१	९	३	३
२६	५०११३६	हवाई यातायात क्षमता अभिवृद्धि आयोजना	३०,४००	०	०	३०,४००	३१,९२०	०	०	३१,९२०	३७,०००	०	०	३७,०००	२	२	९	३	३
२७	५०११६१	दक्षिण एशिया पर्यटन पुर्वाधार विकास आयोजना	६८,३००	०	०	६८,३००	४५,०००	०	०	४५,०००	४०,०००	०	०	४०,०००	१	२	९	२	२
२८	५०११७९	पोखरा क्षेत्रीय अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल	६८,०००	०	०	६८,०००	१०२,०००	०	०	१०२,०००	११८,०००	०	०	११८,०००	२	१	९	३	३
२९	५०११८०	दोस्रो अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल निजगढ, बारा	१४,३००	०	०	१४,३००	१६,०००	०	०	१६,०००	४०,०००	०	०	४०,०००	२	१	९	३	३
जम्मा			२३४,०७४	२८,४३८	१२,१३६	१९३,५००	२५२,४३३	३०,७२५	१३,६६३	२०८,०४५	२९७,९७६	३३,८११	१५,३८३	२४८,७८१					
आर्थिक क्षेत्रको कुल जम्मा			५६१,८८६	१७८,८५३	१२७,५३३	२५५,५००	७२१,८९४	१९६,०६१	२५८,६३७	२६७,१९५	७७४,८०५	२०९,६७०	२५५,९९६	३०९,१३९					

अनुसूची ४.२
आर्थिक क्षेत्रको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.ब. २०७५/७६ को स्रोत अनुमान				आ.ब. २०७६/७७ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.ब. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
४.१ अर्थ														
१	३०५०११	अर्थ मन्त्रालय	३,२४८	३,२४८	०	०	३,४२०	३,४२०	०	०	३,६०१	३,६०१	०	०
२	३०५०१२	महालेखा नियन्त्रक कार्यालय	१,४७४	१,४७४	०	०	१,५५४	१,५५४	०	०	१,६३९	१,६३९	०	०
३	३०५०१३	निवृत्तिभरण व्यवस्थापन कार्यालय	४९६	४९६	०	०	५२३	५२३	०	०	५५२	५५२	०	०
४	३०५०१४	कुमारी चोक तथा केन्द्रीय तहसिल कार्यालय	१८७	१८७	०	०	१९७	१९७	०	०	२०७	२०७	०	०
५	३०५०१५	कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयहरु	६,९६५	६,९६५	०	०	७,३५९	७,३५९	०	०	७,७७७	७,७७७	०	०
६	३०५०१७	सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन तालिम केन्द्र	६२५	६२५	०	०	६५९	६५९	०	०	६९४	६९४	०	०
७	३०५०१८	भंसार विभाग	१,२३८	१,२३८	०	०	१,३०२	१,३०२	०	०	१,३७०	१,३७०	०	०
८	३०५०१९	भंसार कार्यालयहरु	८,८०९	८,८०९	०	०	९,३४३	९,३४३	०	०	९,९१३	९,९१३	०	०
९	३०५०२०	आन्तरिक राजस्व विभाग	८,९७८	८,९७८	०	०	९,५१२	९,५१२	०	०	१०,०८२	१०,०८२	०	०
१०	३०५०२१	आन्तरिक राजस्व कार्यालयहरु	११,०८२	११,०८२	०	०	११,७०८	११,७०८	०	०	१२,३७२	१२,३७२	०	०
११	३०५०२४	ऋण असुली पुनरावेदन न्यायधिकरण	१०४	१०४	०	०	११०	११०	०	०	११५	११५	०	०
१२	३०५०२५	ऋण असुली न्यायधिकरण	३१३	३१३	०	०	३२९	३२९	०	०	३४६	३४६	०	०
१३	३०५०२९	अन्तर्राष्ट्रिय संघ, संस्था सदस्यता शुल्क अनुदान विविध	४,०००	४,०००	०	०	४,२००	४,२००	०	०	४,४१०	४,४१०	०	०
१४	३०५१०४	साना किसान विकास बैक (वित्तीय संस्था), विविध	१,७७९	९३९	८४०	०	९७०	५१२	४५८	०	१,१००	५८१	५१९	०
१५	३०५१०५	लघु विमा सहयोग कार्यक्रम (पशु ,वाली,स्वास्थ्य)	१,८७०	१,८७०	०	०	१,८८०	१,८८०	०	०	१,५०२	१,५०२	०	०
१६	३०५१०६	शीत घर निर्माण (व्याज अनुदान)	३३	३३	०	०	३७	३७	०	०	४१	४१	०	०
१७	३०५११४	बजेट तथा निवृत्तिभरण सुधार आयोजना	१५०	१५०	०	०	१६७	१६७	०	०	१८६	१८६	०	०
१८	३०५११७	पूँजीबजार तथा पूर्वाधार क्षमता सहयोग आयोजना	३,२९०	३४७	२,९४३	०	८,५००	८९७	७,६०३	०	०	०	०	०
१९	३०५११९	सार्वजनिक संस्थान निर्देशन बोर्ड	९६	९६	०	०	१०७	१०७	०	०	११९	११९	०	०
२०	३०५१२०	सार्वजनिक वित्तीय व्यवस्थापन सुधार कार्यक्रम	७,७४३	१,३२०	६,४२३	०	८,६४६	१,४७४	७,१७२	०	९,६५५	१,६४६	८,००९	०
२१	३०५१२१	मिलिनियम च्यालेन्ज नेपालको कार्यालय	७०,४००	२०,४००	५०,०००	०	१९०,४६०	५५,१९०	१३५,२७०	०	१९०,४६०	५५,१९०	१३५,२७०	०

(रकम रु. लाखमा)

क.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२२	३०५१२२	सार्वजनिक ऋण व्यवस्थापन कार्यालय	२४२	४१	२०१	०	२७३	४६	२२६	०	३०७	५२	२५५	०
२३	३०५३२१	भन्सार सुधार कार्यक्रम	९,७०६	७०६	०	९,०००	१०,९४४	७९६	०	१०,१४८	१२,३४०	८९८	०	११,४४२
२४	३०५३२२	व्याज अनुदान (कृषी, पशुपालन तथा अन्य आयआर्जन)	५०,०००	५०,०००	०	०	५६,५००	५६,५००	०	०	७०,०००	७०,०००	०	०
२५	५०११२५	लगानी -विविध	३९,०००	३९,०००	०	०	३५,०००	३५,०००	०	०	३५,०००	३५,०००	०	०
२६	५०११६६	पशुपालन (मासुजन्य र दुग्धजन्य) कर्जा तथा पशुधन कार्यक्रम	१८,०००	१५,०००	०	३,०००	१८,९००	१५,७५०	०	३,१५०	१९,८४५	१६,५३८	०	३,३०८
२७	५०११७०	सार्वजनिक संस्थान सुधार कार्यक्रम	५,०००	५,०००	०	०	५,२५०	५,२५०	०	०	५,५१३	५,५१३	०	०
जम्मा			२५४,८२८	१८२,४२१	६०,४०७	१२,०००	३८७,८४९	२२३,८२१	१५०,७३०	१३,२९८	३९९,१४६	२४०,३४४	१४४,०५३	१४,७५०

४.२ उद्योग

१	३०७०११	उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	१,२०७	१,२०७	०	०	१,२७०	१,२७०	०	०	१,३३६	१,३३६	०	०
२	३०७०१२	उद्योग विभाग	८,८३८	८,८३८	०	०	९,३३४	९,३३४	०	०	९,८६१	९,८६१	०	०
३	३०७०१३	खानी तथा भूगर्भ विभाग	१,२२५	१,२२५	०	०	१,३०१	१,३०१	०	०	१,३८१	१,३८१	०	०
४	३०७०१५	केन्द्रिय कारागार कारखाना	१२७	१२७	०	०	१३५	१३५	०	०	१४४	१४४	०	०
५	३०७०१६	नेपाल गुणस्तर तथा नापतौल विभाग	९४३	९४३	०	०	१,००३	१,००३	०	०	१,०६७	१,०६७	०	०
६	३०७०१७	गुणस्तर तथा नापतौल कार्यालयहरु	१,१०७	१,१०७	०	०	१,१७६	१,१७६	०	०	१,२५०	१,२५०	०	०
७	३०७०१८	कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालय	५३१	५३१	०	०	५६३	५६३	०	०	५९८	५९८	०	०
८	३०७०१९	सैनिक सामग्री उत्पादन निर्देशानलय	३,५४८	३,५४८	०	०	३,८३३	३,८३३	०	०	४,१४३	४,१४३	०	०
९	३०७१०२	खनिज अन्वेषण तथा विकास आयोजना	१,०७९	१,०७९	०	०	१,२१८	१,२१८	०	०	१,३७६	१,३७६	०	०
१०	३०७१०३	पेट्रोलियम अन्वेषण परियोजना	१४१	१४१	०	०	१५५	१५५	०	०	१७४	१७४	०	०
११	३०७१०४	भू-वैज्ञानिक सर्भेक्षण तथा अनुसन्धान आयोजना	२०८	२०८	०	०	२३४	२३४	०	०	२६४	२६४	०	०
१२	३०७१०५	औद्योगिक व्यवसाय विकास प्रतिष्ठान	१५६	१५६	०	०	१७४	१७४	०	०	१९४	१९४	०	०
१३	३०७१०८	औद्योगिक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम (विशेष आर्थिक क्षेत्र समेत)	२८,४७३	२८,४७३	०	०	३५,५६०	३५,५६०	०	०	४४,४१६	४४,४१६	०	०
१४	३०७१०९	औद्योगिक लगानी प्रवर्द्धन कार्यक्रम	९५	९५	०	०	१०६	१०६	०	०	११८	११८	०	०
जम्मा			४७,६७८	४७,६७८	०	०	५६,०६४	५६,०६४	०	०	६६,३२२	६६,३२२	०	०

४.३ वाणिज्य

१	३०७०२२	वाणिज्य, आपूर्ति तथा उपभोक्ता संरक्षण विभाग	७७२	७७२	०	०	८१७	८१७	०	०	८६४	८६४	०	०
२	३०७०२३	वाणिज्य, आपूर्ति तथा उपभोक्ता संरक्षण कार्यालयहरु	४०३	४०३	०	०	४२४	४२४	०	०	४४७	४४७	०	०

(रकम रु. लाखमा)

क.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
३	३०७११७	व्यापार सूचना तथा निर्यात सहयोग आयोजना- बहुपक्षीय तथा क्षेत्रीय व्यापार सुदृढीकरण	७००	७००	०	०	५८२	५८२	०	०	६५१	६५१	०	०
४	३०७११८	व्यापार तथा निकासी प्रवर्द्धन केन्द्र	१,१६८	१,१६८	०	०	१,३०३	१,३०३	०	०	१,४५३	१,४५३	०	०
५	३०७११९	नेपाल भारत क्षेत्रीय व्यापार तथा पारवहन आयोजना	१४,९०८	०	६,९९७	७,९११	१४,७७९	०	६,९३६	७,८४३	०	०	०	०
जम्मा			१७,९५१	३,०४३	६,९९७	७,९११	१७,९०५	३,१२६	६,९३६	७,८४३	३,४१५	३,४१५	०	०

४.४ आपूर्ति

१	३०७०२१	खाद्यान्न ढुवानी कार्यक्रम (नेपाल खाद्य संस्थान)	५,७६०	५,७६०	०	०	६,०४८	६,०४८	०	०	६,३५०	६,३५०	०	०
२	३०७११६	कण्टारोग नियन्त्रण कार्यक्रम (नेपाल साल्ट ट्रेडिङ लिमिटेड)	१,५९५	१,५९५	०	०	१,५९५	१,५९५	०	०	१,५९५	१,५९५	०	०
जम्मा			७,३५५	७,३५५	०	०	७,६४३	७,६४३	०	०	७,९४५	७,९४५	०	०

४.५ संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन

१	३२५०११	संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय	२,५४४	२,५४४	०	०	२,६७४	२,६७४	०	०	२,८१२	२,८१२	०	०
२	३२५०१३	पुरातत्व विभाग	१,४५४	१,४५४	०	०	१,५७७	१,५७७	०	०	१,७१०	१,७१०	०	०
३	३२५०१४	राष्ट्रिय अभिलेखालय	४८४	४८४	०	०	५२३	५२३	०	०	५६५	५६५	०	०
४	३२५०१५	राष्ट्रिय संग्रहालय (छाउनी)	३९१	३९१	०	०	४१७	४१७	०	०	४४५	४४५	०	०
५	३२५०२०	केन्द्रीय सांस्कृतिक सम्पदा संरक्षण प्रयोगशाला	१४८	१४८	०	०	१५७	१५७	०	०	१६७	१६७	०	०
६	३२५०२१	नेपाल प्रतिलिपि अधिकार राजिष्ट्रारको कार्यालय	१०८	१०८	०	०	११४	११४	०	०	११९	११९	०	०
७	३२५०२२	नारायणहिटी दरबार संग्रहालय	९७०	९७०	०	०	१,०२४	१,०२४	०	०	१,०८०	१,०८०	०	०
८	३२५०२४	पर्यटन विभाग	१,४७३	१,४७३	०	०	१,५५०	१,५५०	०	०	१,६३१	१,६३१	०	०
९	३२५०२५	भाषा आयोग	६७५	६७५	०	०	७१०	७१०	०	०	७४६	७४६	०	०
१०	३२५१०२	नेपाल पर्यटन तथा होटल व्यवस्थापन प्रतिष्ठान	२३६	२३६	०	०	२६३	२६३	०	०	२९३	२९३	०	०
११	३२५१०४	पर्वतीय पर्यटन तथा पर्यटन प्रवर्द्धन आयोजना	७७	७७	०	०	८६	८६	०	०	९६	९६	०	०
१२	३२५१०६	पर्यटन पूर्वाधार विकास आयोजना	८,८३९	८,८३९	०	०	९,९६५	९,९६५	०	०	११,२३५	११,२३५	०	०

(रकम रु. लाखमा)

क.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
१३	३२५१०८	दक्षिण एशिया पर्यटन पुर्वाधार विकास आयोजना	४,०६०	४६४	३,५९६	०	४,५२८	५१८	४,०११	०	५,०५१	५७७	४,४७४	०
१४	३२५१११	पुरातात्विक संरक्षण	२,८९४	२,८९४	०	०	३,२७०	३,२७०	०	०	३,६९४	३,६९४	०	०
१५	३२५११२	विश्व सम्पदा क्षेत्र संरक्षण आयोजना	१७०	१७०	०	०	१९२	१९२	०	०	२१७	२१७	०	०
१६	३२५११३	सांस्कृतिक प्रवर्द्धन कार्यक्रम	३,४६९	३,४६९	०	०	३,८६८	३,८६८	०	०	४,३१३	४,३१३	०	०
१७	३२५११४	पशुपति क्षेत्र विकास कोष	३,४८७	३,४८७	०	०	३,८८८	३,८८८	०	०	४,३३५	४,३३५	०	०
१८	३२५११६	लुम्बिनी विकास कोष	५,७७१	५,७७१	०	०	६,४३५	६,४३५	०	०	७,१७५	७,१७५	०	०
१९	३२५११७	सांस्कृतिक संस्थान	८१	८१	०	०	९०	९०	०	०	१०१	१०१	०	०
२०	३२५११८	नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान	१,२००	१,२००	०	०	१,३३८	१,३३८	०	०	१,४९२	१,४९२	०	०
२१	३२५११९	नेपाल ललितकला प्रज्ञा प्रतिष्ठान	४०८	४०८	०	०	४५५	४५५	०	०	५०७	५०७	०	०
२२	३२५१२०	नेपाल संगीत तथा नाट्य प्रज्ञा प्रतिष्ठान	६०१	६०१	०	०	६७०	६७०	०	०	७४७	७४७	०	०
२३	३२५१२२	यातायात(हवाई) आयोजना तयारी सुविधा	५००	०	५००	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२४	३२५१२३	बौद्ध दर्शन प्रवर्द्धन तथा गुम्बा विकास समिति	५३४	५३४	०	०	५९५	५९५	०	०	६६४	६६४	०	०
२५	५०११०१	नेपाल नागरिक उड्डयन प्रधिकरण	१२,५००	१२,५००	०	०	१३,१२५	१३,१२५	०	०	१३,७८१	१३,७८१	०	०
२६	५०११३६	हवाई यातायात क्षमता अभिवृद्धि आयोजना	३०,४००	४,१०५	१,३२६	२४,९६९	३१,९२०	४,३१०	१,३९२	२६,२१७	३७,०००	४,९९६	१,६१४	३०,३९०
२७	५०११६१	दक्षिण एशिया पर्यटन पुर्वाधार विकास आयोजना	६८,३००	४१,६००	०	२६,७००	४५,०००	२७,४०८	०	१७,५९२	४०,०००	२४,३६३	०	१५,६३७
२८	५०११७९	पोखरा क्षेत्रीय अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल	६८,०००	५,०००	०	६३,०००	१०२,०००	७,५००	०	९४,५००	११८,०००	८,६७६	०	१०९,३२४
२९	५०११८०	दोस्रो अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल निजगढ, बारा	१४,३००	१४,३००	०	०	१६,०००	१६,०००	०	०	४०,०००	४०,०००	०	०
जम्मा			२३४,०७४	११३,९८३	५,४२२	११४,६६९	२५२,४३३	१०८,७२१	५,४०३	१३८,३०९	२९७,९७६	१३६,५३८	६,०८७	१५५,३५०
आर्थिक क्षेत्रको कुल जम्मा			५६१,८८६	३५४,४८०	७२,८२६	१३४,५८०	७२१,८९४	३९९,३७५	१६३,०७०	१५९,४४९	७७४,८०५	४५४,५६४	१५०,१४१	१७०,१००

अनुसूची ५.१

सामाजिक क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सकितीकरण

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	व.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को विनियोजन				आ.व. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				राष्ट्रिय प्रतिकृति क्रम	संकेत कोड	संकेत कोड	संकेत कोड	
			कुल	चासु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चासु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चासु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
५.१ शिक्षा																			
१	३५००११	शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	१३,३३५	१२,८९९	४३६	०	१४,०२४	१३,५४४	४८०	०	१४,७४९	१४,२२१	५२८	०	७	१	४	२	५
२	३५००१२	शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र	२,४०४	२,३९९	५	०	२,५२४	२,५१९	६	०	२,६५१	२,६४५	६	०	७	१	४	२	५
३	३५००१३	क्षेत्रीय शिक्षा निर्देशनालयहरू	८०६	८०६	०	०	८४६	८४६	०	०	८८९	८८९	०	०	७	२	४	२	५
४	३५००१४	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई	४,५१३	३,७०१	८१२	०	४,७७९	३,८८६	८९३	०	५,०६३	४,०८०	९८३	०	७	१	४	२	५
५	३५००१५	पाठ्यक्रम विकास केन्द्र	६१६	६१६	०	०	६४७	६४७	०	०	६७९	६७९	०	०	७	२	४	२	५
६	३५००१९	विश्वविद्यालय अनुदान आयोग	१३२,४७७	१३२,४७७	०	०	१३९,१०१	१३९,१०१	०	०	१४६,०५६	१४६,०५६	०	०	७	२	४	२	५
७	३५००२०	शिक्षक सेवा आयोग	२,०२८	२,००८	२०	०	२,१३०	२,१०८	२२	०	२,२३८	२,२१४	२४	०	७	२	४	२	५
८	३५००२२	विद्यालय शिक्षक किताबखाना	२९६	२५७	३९	०	३१३	२७०	४३	०	३३१	२८३	४७	०	७	१	४	२	५
९	३५००२५	पुस्तकालयहरू-३ (डिजिटल, केशर, राष्ट्रिय)	२६९	२६३	६	०	२८३	२७६	७	०	२९७	२९०	७	०	७	२	४	१	५
१०	३५००२६	शिक्षक सेवा निवृत्त सुविधा	१७७,५००	१७७,५००	०	०	१८६,३७५	१८६,३७५	०	०	१९५,६९४	१९५,६९४	०	०	७	१	४	२	५
११	३५०१०८	राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड	२,७११	२,७११	०	०	३,०२३	३,०२३	०	०	३,३७०	३,३७०	०	०	७	२	४	१	५
१२	३५०१०९	प्राथमिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिषद् (विशेष कार्यक्रम समेत)	१७,२२५	१७,२२५	०	०	२२,३९३	२२,३९३	०	०	२४,९६८	२४,९६८	०	०	७	२	४	१	५
१३	३५०११३	शिक्षाका लागि खाद्य कार्यक्रम(प्राथमिक विद्यालय पोष्टिक आहार)	४००	३९३	७	०	४४६	४३८	८	०	४९८	४८९	९	०	७	२	४	१	५
१४	३५०११५	यूनेस्कोको निमित्त नेपाल राष्ट्रिय आयोग	१४९	१४९	०	०	१६६	१६६	०	०	१८५	१८५	०	०	७	२	४	२	५
१५	३५०११८	सबैका लागि शिक्षा- शिशु विकास कार्यक्रम	२३०	२३०	०	०	२५६	२५६	०	०	२८६	२८६	०	०	७	२	४	१	५
१६	३५०१३५	व्यवसायिक शिक्षा तथा तालिम अभिवृद्धि योजना- दोस्रो	१४,०७३	१४,०७३	०	०	१६,०००	१६,०००	०	०	१७,५००	१७,५००	०	०	७	१	४	१	५
१७	३५०१३६	सीप विकास परियोजना	४,४२३	४,४२३	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	७	१	४	१	५
१८	३५०१३८	पढाई सीप प्रवर्द्धन कार्यक्रम	५०२	५०२	०	०	५६०	५६०	०	०	०	०	०	०	७	२	४	१	५
१९	३५०१३९	उच्च शिक्षा सुधार परियोजना	११,०८६	११,०८६	०	०	१२,३६१	१२,३६१	०	०	०	०	०	०	७	१	४	१	५
२०	३५०१४०	विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रम- केन्द्र स्तर	७५,५५६	७५,४०६	१५०	०	७५,५७६	७५,४०६	१७०	०	७५,५७६	७५,४०६	१७०	०	७	१	४	१	५

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.ब. २०७५/७६ को विनियोजन				आ.ब. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण				आ.ब. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				रारनरर
---------	------------	------------------	--------------------------	--	--	--	--------------------------------	--	--	--	--------------------------------	--	--	--	--

५.२ विज्ञान तथा प्रविधि

१	३५०१४३	नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठान	३,२१२	२,००५	१,२०७	०	३,५९९	२,२३६	१,३६४	०	४,०३४	२,४९३	१,५४१	०	५	२	९	३	३
जम्मा			३,२१२	२,००५	१,२०७	०	३,५९९	२,२३६	१,३६४	०	४,०३४	२,४९३	१,५४१	०					

५.३ स्वास्थ्य

१	३७००११	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	८०९	८०९	०	०	८४९	८४९	०	०	८९२	८९२	०	०	०	७	१	३	२	३
२	३७००१२	स्वास्थ्य सेवा विभाग	१,३९०	१,३९०	०	०	१,४६०	१,४६०	०	०	१,५३२	१,५३२	०	०	०	७	१	३	२	३
३	३७००१३	प्राथमिक स्वास्थ्य सेवा	११,०३०	११,०३०	०	०	११,५८२	११,५८२	०	०	१२,१६१	१२,१६१	०	०	०	७	१	३	१	३
४	३७००१४	केन्द्रीय अस्पताल तथा प्रतिष्ठान	२,२६४	२,२६४	०	०	२,३७७	२,३७७	०	०	२,४९६	२,४९६	०	०	०	५	१	३	१	३
५	३७००२१	राष्ट्रिय स्वास्थ्य तालिम केन्द्र	५००	५००	०	०	५२५	५२५	०	०	५५१	५५१	०	०	०	७	२	३	१	३
६	३७००२४	औषधि व्यवस्था विभाग	१,६७६	९५१	७२५	०	१,७९६	९९९	७९८	०	१,९२६	१,०४८	८७७	०	७	१	३	२	३	३
७	३७००२५	आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा विभाग	१६९	१६९	०	०	१७७	१७७	०	०	१८६	१८६	०	०	०	७	२	३	२	३
८	३७००३०	पशुपति होमियो चिकित्सालय र युनामी औषधालय	१५६	१३६	२०	०	१६५	१४३	२२	०	१७४	१५०	२४	०	७	२	३	२	३	३
९	३७०१०२	चिकित्सा विज्ञान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान (बीर अस्पताल समेत)	१४,७३०	१४,७३०	०	०	१६,४२४	१६,४२४	०	०	१८,३१३	१८,३१३	०	०	०	३	२	३	२	३
१०	३७०१०३	कान्ति बाल अस्पताल	१,९२०	१,९२०	०	०	२,१४१	२,१४१	०	०	२,३८७	२,३८७	०	०	०	३	२	३	१	३
११	३७०१०४	शुक्रराज ट्रपिकल अस्पताल	१,१४०	१,१४०	०	०	१,२७१	१,२७१	०	०	१,४१७	१,४१७	०	०	०	३	२	३	२	३
१२	३७०१०५	परोपकार प्रसुती अस्पताल	२,९६०	२,९६०	०	०	३,३००	३,३००	०	०	३,६८०	३,६८०	०	०	०	३	२	५	१	३
१३	३७०१०६	नेपाल आर्खा अस्पताल	२८५	२८५	०	०	३१८	३१८	०	०	३५४	३५४	०	०	०	३	२	३	२	३
१४	३७०१०७	बी.पी. कोईराला मेमोरियल क्यान्सर अस्पताल	३,१६०	३,१६०	०	०	३,५२३	३,५२३	०	०	३,९२९	३,९२९	०	०	०	३	२	३	२	३
१५	३७०१०८	मनमोहन कार्डियोथेरासिक भस्कुलर तथा ट्रान्स्प्लान्ट केन्द्र, महाराजगंज	३,७४०	३,७४०	०	०	४,१७०	४,१७०	०	०	४,६५०	४,६५०	०	०	०	३	२	३	२	३
१६	३७०१०९	शहिद गंगालाल हृदय केन्द्र	५,७१०	५,७१०	०	०	६,३६७	६,३६७	०	०	७,०९९	७,०९९	०	०	०	३	२	३	२	३
१७	३७०११०	बी.पी कोईराला स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	५,८७०	५,८७०	०	०	६,५४५	६,५४५	०	०	७,२९८	७,२९८	०	०	०	३	२	३	२	३
१८	३७०११२	त्रि.वि.शिक्षण अस्पताल (सुरेश बागले स्मृति क्यान्सर केन्द्र समेत)	२,६१०	२,६१०	०	०	२,९१०	२,९१०	०	०	३,२४५	३,२४५	०	०	०	३	२	३	२	३
१९	३७०११३	क्षयरोग नियन्त्रण	६,९५२	५,४९७	१,४५५	०	७,७७३	६,९२९	१,६४४	०	८,६९२	६,८३४	१,८५८	०	३	१	३	२	३	३

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.ब. २०७५/७६ को विनियोजन				आ.ब. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण				आ.ब. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				राम्रतिक स्तम्भ	क्रम	प्रारम्भिकता	सिक्ते विकास	सह्य संकेत	सैमिक संकेत	जलवायु संकेत
			कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था							
२०	३७०११४	एड्स तथा यौन रोग नियन्त्रण	५,५०९	५,२४१	२६८	०	६,१४७	५,८४४	३०३	०	६,८५८	६,५१६	३४२	०	३	१	३	१	३	३	
२१	३७०११५	एकीकृत महिला स्वास्थ्य तथा प्रजनन स्वास्थ्य कार्यक्रम	४,८५०	४,७९८	५२	०	४,८५७	४,७९८	५९	०	४,८५७	४,७९८	५९	०	३	१	५	१	५	५	
२२	३७०११६	एकीकृत बाल स्वास्थ्य एवं पोषण कार्यक्रम	२१,५५९	१९,८९४	१,६६५	०	२४,०६३	२२,१८२	१,८८१	०	२६,८५९	२४,७३३	२,१२६	०	३	१	३	१	३	३	
२३	३७०११९	इपिडेमियोलोजी, ओलो , कालाज्वर नियन्त्रण तथा प्राकृतिक प्रकोप व्यवस्थापन	४,२१२	४,१८६	२६	०	४,६९७	४,६६७	२९	०	५,२३७	५,२०४	३३	०	३	१	३	२	५	५	
२४	३७०१२०	अपाङ्गता रोकथाम तथा कुष्ठरोग नियन्त्रण कार्यक्रम	२८३	२७०	१३	०	३१६	३०१	१५	०	३५२	३३६	१७	०	३	१	३	२	५	५	
२५	३७०१२१	औषधि र उपकरण आपूर्ति	३,१४६	१,४३५	१,७११	०	३,५३३	१,६००	१,९३३	०	३,९६९	१,७८४	२,१८५	०	३	१	३	२	५	५	
२६	३७०१२२	अस्पताल निर्माण सुधार तथा व्यवस्थापन सूचना प्रणाली	१३,१९०	१३,१३४	५६	०	१४,७०८	१४,६४४	६३	०	१६,४००	१६,३२९	७२	०	३	१	३	२	५	५	
२७	३७०१२३	राष्ट्रिय स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार केन्द्र	१,१४१	१,१३६	५	०	१,२७२	१,२६७	६	०	१,४१९	१,४१२	६	०	३	२	५	१	३	३	
२८	३७०१२४	राष्ट्रिय तालिम कार्यक्रम	१,०३७	१,०१६	२१	०	१,१५७	१,१३३	२४	०	१,२९०	१,२६३	२७	०	३	२	३	२	५	५	
२९	३७०१२५	किटजन्य रोग नियन्त्रण अनुसन्धान तथा तालिम केन्द्र	२१९	२१९	०	०	२४४	२४४	०	०	२७२	२७२	०	०	३	२	३	२	५	५	
३०	३७०१२६	राष्ट्रिय जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला	१,९८१	१,६३३	३४८	०	२,२१४	१,८२१	३९३	०	२,४७५	२,०३०	४४४	०	३	२	३	२	५	५	
३१	३७०१२७	स्वास्थ्य कर कोषबाट संचालित कार्यक्रमहरु	४,०००	४,०००	०	०	४,४६०	४,४६०	०	०	४,९७३	४,९७३	०	०	३	२	३	२	५	५	
३२	३७०१२८	आयुर्वेद चिकित्सालय, नरदेवी	४८३	४८३	०	०	५३९	५३९	०	०	६००	६००	०	०	५	२	३	१	५	५	
३३	३७०१२९	विविध कार्यक्रम (आयुर्वेद विभाग)	३३९	२७९	६०	०	३७९	३११	६८	०	४२३	३४७	७७	०	३	२	३	२	५	५	
३४	३७०१३०	सिंहदरबार वैद्यखाना	२९४	२९४	०	०	३२८	३२८	०	०	३६६	३६६	०	०	३	२	३	२	५	५	
३५	३७०१३१	बी.पी. कोईराला लायन्स नेत्र अध्ययन केन्द्र	२२०	२२०	०	०	२४५	२४५	०	०	२७४	२७४	०	०	३	२	३	२	५	५	
३६	३७०१३२	नेपाल नेत्र ज्योति संघ	५८०	५८०	०	०	५८०	५८०	०	०	५८०	५८०	०	०	३	२	३	२	५	५	
३७	३७०१३३	स्वास्थ्य अनुसन्धान परिषद्	९५०	९५०	०	०	९५०	९५०	०	०	९५०	९५०	०	०	३	२	३	२	५	५	
३८	३७०१३४	अनुगमन,मूल्यांकन तथा योजना सुदृढीकरण	६३,९४७	५८,८९४	५,०५३	०	७१,७३०	६५,६६७	६,०६४	०	७९,२८२	७३,२१८	६,०६४	०	३	१	३	२	५	५	
३९	३७०१३६	प्राथमिक स्वास्थ्य पुनर्जागरण कार्यक्रम	५,११६	४,८६१	२५५	०	५,७०८	५,४२०	२८८	०	६,३६९	६,०४३	३२६	०	३	१	३	१	५	५	
४०	३७०१३९	कर्णाली स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	४,५१३	४,५१३	०	०	५,०३२	५,०३२	०	०	५,६११	५,६११	०	०	३	२	३	१	५	५	
४१	३७०१४०	पाटन स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	५००	५००	०	०	५५८	५५८	०	०	६२२	६२२	०	०	३	२	३	१	५	५	
४२	३७०१४१	मानव अंग प्रत्यारोपण केन्द्र	१,६०५	१,६०५	०	०	१,७९०	१,७९०	०	०	१,९९५	१,९९५	०	०	३	१	३	१	५	५	

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.ब. २०७५/७६ को विनियोजन				आ.ब. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण				आ.ब. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	क्रम	सिरो विकास	सह्य सकेत	सैमिक सकेत	जलवायु सकेत
			कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था						
४३	३७०१४३	सामाजिक स्वास्थ्य सुरक्षा (स्वास्थ्य बीमा) कार्यक्रम	६०,०००	६०,०००	०	०	६०,०००	६०,०००	०	०	१००,०००	१००,०००	०	०	३	१	१	१	३	
४४	३७०१४४	एकिकृत स्वास्थ्य पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	७२,९२८	०	७२,९२८	०	८,४४६	०	८,४४६	०	९,४४४	०	९,४४४	०	३	१	३	२	२	
४५	३७०८०९	आयुर्वेद सेवा कार्यक्रम	१,१५०	१००	१,०५०	०	१,२९८	११२	१,१८७	०	१,४६५	१२४	१,३४१	०	३	१	३	२	३	
जम्मा			३४०,८२३	२४५,११२	८५,७११	०	३१८,९३३	२९४,७०१	२३,२३२	०	३६४,०३३	३३८,६०२	२४,४३२	०						

५.४ खानेपानी तथा सरसफाई

१	३१३०११	खानेपानी मन्त्रालय	७६०	६५८	१०२	०	८०३	६९१	११२	०	८४९	७२५	१२३	०	७	१	६	२	१
२	३१३०१२	खानेपानी विभाग	१,४५९	१,०१७	४४२	०	१,४५४	१,०६८	४८६	०	१,६५६	१,१२१	५३५	०	७	१	६	२	२
३	३१३१०१	राष्ट्रिय सूचना व्यवस्थापन तथा अनुगमन आयोजना	१३९	१३८	१	०	१४४	१४४	०	०	१७२	१७२	०	०	४	२	६	२	१
४	३१३१०२	खानेपानी सेवा नियमन तथा पुनर्स्थापना कार्यक्रम	५,०८८	४२	५,०४६	०	५,७४९	४७	५,७०२	०	६,४९५	५२	६,४४३	०	४	१	६	२	१
५	३१३१०४	जनसाधन विकास कार्यक्रम	४८३	२५४	२२९	०	५४२	२८३	२५९	०	६०८	३१६	२९२	०	४	२	१६	१	२
६	३१३१०६	खानेपानी तथा गुणस्तर सुधार कार्यक्रम	१,९०२	६९	१,८३३	०	२,१४८	७७	२,०७१	०	२,४२६	८६	२,३४१	०	३	१	६	१	१
७	३१३१०८	तेछो साना सहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना	२८,९३८	८६१	२८,०७७	०	३२,६८७	९६०	३१,७२७	०	३६,९२२	१,०७०	३५,८५२	०	३	१	५	१	२
८	३१३१०९	जलवायु अनुकूलित बृहत खानेपानी आयोजना	२२,७१०	२२६	२२,४८४	०	३४,२०३	२५२	३३,९५१	०	३९,३२४	२८१	३९,०४३	०	५	२	१३	३	१
९	३१३११०	ढल निर्माण तथा प्रशोधन कार्यक्रम	४,२२८	६२	४,१६६	०	४,७७७	६९	४,७०८	०	५,३९७	७७	५,३२०	०	३	२	६	२	२
१०	३१३१११	खानेपानी तथा सरसफाई सह-तगानी कार्यक्रम	९,८७१	१६८	९,७०३	०	११,१५२	१८७	१०,९६४	०	१२,५९९	२०९	१२,३९०	०	३	१	६	१	१
११	३१३११४	मेलम्पी खानेपानी आयोजना (Phase II समेत)	७०,६५९	८८५	६९,७७४	०	७९,८३१	९८७	७८,८४४	०	९०,१९५	१,१००	८९,०९४	०	३	१	६	२	१
१२	३१३११५	ग्रामिण खानेपानी तथा सरसफाई कोष	२३,९९५	१,५७५	२२,४२०	०	४,९५२	४५०	४,५०२	०	०	०	०	०	३	१	६	२	१
१३	३१३११८	सहरी खानेपानी तथा सरसफाई (क्षेत्रगत) आयोजना	८,७२२	२६०	८,४६२	०	९,८५२	२९०	९,५६२	०	११,१२८	३२३	१०,८०५	०	२	१	६	३	३
१४	३१३११९	संघीय गुणस्तर अनुगमन तथा आयोजना कार्यान्वयन कार्यालयहरु	५००	४५०	५०	०	५५८	५०२	५७	०	६२३	५५९	६४	०	७	१	६	३	३
१५	५०११०४	नगर विकास कोष - खानेपानी क्षेत्र	९,४००	०	०	९,४००	९,८७०	०	०	९,८७०	१०,३६४	०	०	१०,३६४	३	१	६	३	२
१६	५०११२६	खानेपानी उत्पादन बृद्धि कार्यक्रम	७,५००	०	०	७,५००	७,८७५	०	०	७,८७५	८,२६९	०	०	८,२६९	३	२	६	२	२

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.ब. २०७५/७६ को विनियोजन				आ.ब. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण				आ.ब. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				राम्रतिक स्तम्भ	क्रम	सिर्जना विकास सङ्घ	सिर्जना विकास सङ्घ	सिर्जना विकास सङ्घ
			कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
१७	५०११२७	खानेपानी तथा ढल निकास कार्यक्रम	११,०००	०	०	११,०००	११,५५०	०	०	११,५५०	१२,१२८	०	०	१२,१२८	३	२	६	२	१
१८	५०११२८	काठमाडौँ उपत्यका खानेपानी व्यवस्थापन बोर्ड	५,०००	०	०	५,०००	५,२५०	०	०	५,२५०	५,५१३	०	०	५,५१३	३	१	६	२	२
१९	५०११४५	काठमाण्डौँ उपत्यका खानेपानी सुधार आयोजना	४०,२२३	०	०	४०,२२३	३०,१००	०	०	३०,१००	२०,१००	०	०	२०,१००	३	१	६	२	२
२०	५०११६७	काठमाडौँ उपत्यका ढल व्यवस्थापन आयोजना	४१,९८६	०	०	४१,९८६	३०,४००	०	०	३०,४००	३०,४००	०	०	३०,४००	३	१	६	२	१
२१	५०११७७	ढल प्रशोधन केन्द्र	२००	०	०	२००	१९,९००	०	०	१९,९००	१९,९००	०	०	१९,९००	३	१	६	३	१
जम्मा			२९४,७६३	६,६६५	१७२,७८९	११५,३०९	३०३,९०७	६,०१६	१८२,९४५	११४,९४५	३१५,०६७	६,०९२	२०२,३०२	१०६,६७२					

५.५ युवा तथा खेलकुद

१	३४३०११	युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	३०७	३०४	३	०	३२३	३१९	३	०	३३९	३३५	४	०	७	१	४	२	३
२	३४३०१२	राष्ट्रिय खेलकुद परिषद्	३३,५८५	११,२१३	२२,३७२	०	२३,४३१	९,६०५	१३,८२६	०	१४,११०	१०,०८५	४,०२५	०	७	१	४	२	३
३	३४३०१३	राष्ट्रिय युवा परिषद्	१,१०५	१,१०२	३	०	१,१६०	१,१५७	३	०	१,२१९	१,२१५	४	०	७	१	४	३	३
४	३४३१०१	राष्ट्रिय युवा परिचलन कार्यक्रम	२१९	२१९	०	०	२४४	२४४	०	०	२७२	२७२	०	०	३	१	४	२	३
५	३४३१०२	खेलकुद विकास कार्यक्रम	५८६	५८६	०	०	६५३	६५३	०	०	७२९	७२९	०	०	३	१	५	२	३
६	३४३१०५	युवा स्वरोजगार कोष	१,७५२	१,७३३	१९	०	१,९५४	१,९३२	२१	०	२,१७९	२,१५५	२४	०	१	१	८	२	३
जम्मा			३७,५५४	१५,१५७	२२,३९७	०	२७,७६५	१३,९११	१३,८५४	०	१८,८५७	१४,७९१	४,०५७	०					

५.६ महिला,बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक

१	३४००११	महिला,बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक मन्त्रालय	५८३	५७४	९	०	६१३	६०३	१०	०	६४४	६३३	११	०	७	१	५	१	३
२	३४००१३	समाज कल्याण परिषद्	२५	२५	०	०	२६	२६	०	०	२८	२८	०	०	७	२	१६	२	३
३	३४००१४	समाज कल्याण केन्द्रहरु	२६४	२६०	४	०	२७७	२७३	४	०	२९१	२८७	५	०	७	१	१६	२	३
४	३४०१०१	महिला विकास कार्यक्रम	२८७	२८४	३	०	३२०	३१७	३	०	३५७	३५३	४	०	५	१	५	१	३
५	३४०१०२	महिला सशक्तिकरण कार्यक्रम	४०८	४०६	२	०	४५५	४५३	२	०	५०७	५०५	३	०	५	१	५	१	३
६	३४०१०५	समाज कल्याण कार्यक्रम (जेष्ठ नागरिक कार्यक्रम समेत)	५६५	५६५	०	०	६३०	६३०	०	०	७०२	७०२	०	०	३	१	१	२	३
७	३४०१०७	बाल कल्याण कार्यक्रम	३४१	२३४	१०७	०	३८२	२६१	१२१	०	४२८	२९१	१३७	०	३	१	१	२	३
८	३४०१०८	बाल कल्याण समिति	९१३	९१३	०	०	१,०१८	१,०१८	०	०	१,१३५	१,१३५	०	०	३	२	१	२	३
९	३४०११२	लैङ्गिक हिंसा निवारणका लागि महिला संस्थाहरुको एकीकृत विकास कार्यक्रम	३,०५५	३,०५५	०	०	३,४०६	३,४०६	०	०	३,७९८	३,७९८	०	०	५	१	५	१	३
१०	३४०११३	राष्ट्रपति महिला उत्थान कार्यक्रम	२,९५७	२,९५७	०	०	३,२९७	३,२९७	०	०	३,६७६	३,६७६	०	०	५	१	५	१	३
जम्मा			९,३९८	९,२७३	१२५	०	१०,४२४	१०,२८४	१४१	०	११,५६६	११,४०८	१५९	०					

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.ब. २०७५/७६ को विनियोजन				आ.ब. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण				आ.ब. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				राम्रतिक स्तम्भ	क्रम	सिर्तो विकास	सिर्तो विकास	सिर्तो विकास	
			कुल	चासु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चासु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चासु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था						
५.७ श्रम तथा रोजगार																				
१	३७१०११	श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय	३,७४७	१,८९९	१,८४८	०	४,०२७	१,९९४	२,०३३	०	४,३३०	२,०९४	२,२३६	०	७	१	८	२	४	
२	३७१०१२	श्रम तथा व्यवसायजन्य सुरक्षा विभाग	२६३	२५८	५	०	२७६	२७१	६	०	२९०	२८४	६	०	७	१	८	२	४	
३	३७१०१७	वैदेशिक रोजगार विभाग	१,५००	१,३६९	१३१	०	१,५८२	१,४३७	१४४	०	१,६६८	१,५०९	१५९	०	७	१	८	२	४	
४	३७१०१८	वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरण	१२८	१२६	२	०	१३५	१३२	२	०	१४१	१३९	२	०	७	२	८	२	४	
५	३७१०१९	वैदेशिक रोजगार प्रवर्धन बोर्ड	१०७	१०७	०	०	११२	११२	०	०	११८	११८	०	०	७	२	८	३	२	
६	३७११०४	व्यावसायिक तथा सीप विकास तालिम केन्द्र	६६८	६५५	१३	०	७४५	७३०	१५	०	८३१	८१४	१७	०	४	१	८	१	४	
७	३७११०५	रोजगार प्रवर्धन कार्यक्रम	१,५७८	१,५०३	७५	०	१,७६१	१,६७६	८५	०	१,९६४	१,८६९	९६	०	४	२	८	२	४	
८	३७११०७	सामाजिक सुरक्षा कोष	३३७	३३७	०	०	३७६	३७६	०	०	४१९	४१९	०	०	४	१	१	२	४	
९	३७११०८	प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम	३१,०००	३१,०००	०	०	३४,५६५	३४,५६५	०	०	३८,५४०	३८,५४०	०	०	२	१	८	३	४	
जम्मा			३९,३२८	३७,२५४	२,०७४	०	४३,५७८	४१,२९४	२,२८४	०	४८,३०२	४५,७८६	२,५१५	०						
सामाजिक क्षेत्रको कुल जम्मा			१,१८७,२३०	७८५,५२३	२८६,३९८	११५,३०९	१,१९१,७५०	८५०,६५७	२२६,१४८	११४,९४५	१,२५४,८२९	९०९,५८६	२३८,५७१	१०६,६७२						

अनुसूची ५.२
सामाजिक क्षेत्रको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
५.१ शिक्षा														
१	३५००११	शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	१३,३३५	१३,०८५	२५०	०	१४,०२४	१३,७६१	२६३	०	१४,७४९	१४,४७२	२७७	०
२	३५००१२	शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र	२,४०४	२,४०४	०	०	२,५२४	२,५२४	०	०	२,६५१	२,६५१	०	०
३	३५००१३	क्षेत्रीय शिक्षा निर्देशनालयहरु	८०६	८०६	०	०	८४६	८४६	०	०	८८९	८८९	०	०
४	३५००१४	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई	४,५१३	४,५१३	०	०	४,७७९	४,७७९	०	०	५,०६३	५,०६३	०	०
५	३५००१८	पाठ्यक्रम विकास केन्द्र	६१६	६१६	०	०	६४७	६४७	०	०	६७९	६७९	०	०
६	३५००१९	विश्वविद्यालय अनुदान आयोग	१३२,४७७	१३२,४७७	०	०	१३९,१०१	१३९,१०१	०	०	१४६,०५६	१४६,०५६	०	०
७	३५००२०	शिक्षक सेवा आयोग	२,०२८	२,०२८	०	०	२,१३०	२,१३०	०	०	२,२३८	२,२३८	०	०
८	३५००२२	विद्यालय शिक्षक किताबखाना	२९६	२९६	०	०	३१३	३१३	०	०	३३१	३३१	०	०
९	३५००२५	पुस्तकालयहरु-३ (डिल्लीरमण, केशर, राष्ट्रिय)	२६९	२६९	०	०	२८३	२८३	०	०	२९७	२९७	०	०
१०	३५००२६	शिक्षक सेवा निवृत्त सुविधा	१७७,५००	१७७,५००	०	०	१८६,३७५	१८६,३७५	०	०	१९५,६९४	१९५,६९४	०	०
११	३५०१०८	राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड	२,७११	२,७११	०	०	३,०२३	३,०२३	०	०	३,३७०	३,३७०	०	०
१२	३५०१०९	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिषद् (विशेष कार्यक्रम समेत)	१७,२२५	१०,२४७	६,९७८	०	२२,३९३	१३,३२१	९,०७१	०	२४,९६८	१४,८५३	१०,११५	०
१३	३५०११३	शिक्षाका लागि खाद्य कार्यक्रम(प्राथमिक विद्यालय पौष्टिक आहार)	४००	२८७	११३	०	४४६	३२०	१२६	०	४९८	३५७	१४१	०
१४	३५०११५	यूनेस्कोका निमित्त नेपाल राष्ट्रिय आयोग	१४९	१४९	०	०	१६६	१६६	०	०	१८५	१८५	०	०
१५	३५०११८	सबैका लागि शिक्षा- शिशु विकास कार्यक्रम	२३०	२५	२०५	०	२५६	२८	२२९	०	२८६	३१	२५५	०
१६	३५०१३५	व्यवसायिक शिक्षा तथा तालिम अभिवृद्धि योजना- दोस्रो	१४,०७३	८०	०	१३,९९३	१६,०००	९१	०	१५,९०९	१७,५००	९९	०	१७,४०१
१७	३५०१३६	सीप विकास परियोजना	४,४२३	६७१	३,७५२	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१८	३५०१३८	पढाई सीप प्रवर्द्धन कार्यक्रम	५०२	४९	४५३	०	५६०	५५	५०५	०	०	०	०	०
१९	३५०१३९	उच्च शिक्षा सुधार परियोजना	११,०८६	०	०	११,०८६	१२,३६१	०	०	१२,३६१	०	०	०	०
२०	३५०१४०	विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रम- केन्द्र स्तर	७५,५५६	५४,५२६	१०,३८८	१०,६४२	७५,५७६	५४,५४०	१०,३९१	१०,६४५	७५,५७६	५४,५४०	१०,३९१	१०,६४५
२१	३५०१४५	शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र	१५३	१५३	०	०	१७१	१७१	०	०	१९०	१९०	०	०
२२	३५०१४६	चिकित्सा शिक्षा आयोग	१,४००	१,४००	०	०	१,५७०	१,५७०	०	०	१,७६१	१,७६१	०	०
जम्मा			४६२,१५२	४०४,२९२	२२,१३९	३५,७२१	४८३,५४३	४२४,०४४	२०,५८५	३८,९१५	४९२,९८०	४४३,७५७	२१,१७७	२८,०४५

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	व.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
५.२ विज्ञान तथा प्रविधि														
१	३५०१४३	नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठान	३,२१२	३,२१२	०	०	३,५९९	३,५९९	०	०	४,०३४	४,०३४	०	०
जम्मा			३,२१२	३,२१२	०	०	३,५९९	३,५९९	०	०	४,०३४	४,०३४	०	०
५.३ स्वास्थ्य														
१	३७००११	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	८०९	८०९	०	०	८४९	८४९	०	०	८९२	८९२	०	०
२	३७००१२	स्वास्थ्य सेवा विभाग	१,३९०	१,३९०	०	०	१,४६०	१,४६०	०	०	१,५३२	१,५३२	०	०
३	३७००१४	प्राथमिक स्वास्थ्य सेवा	११,०३०	११,०३०	०	०	११,५८२	११,५८२	०	०	१२,१६१	१२,१६१	०	०
४	३७००१५	केन्द्रिय अस्पताल तथा प्रतिष्ठान	२,२६४	२,२६४	०	०	२,३७७	२,३७७	०	०	२,४९६	२,४९६	०	०
५	३७००२१	राष्ट्रिय स्वास्थ्य तालिम केन्द्र	५००	५००	०	०	५२५	५२५	०	०	५५१	५५१	०	०
६	३७००२४	औषधि व्यवस्था विभाग	१,६७६	१,६०८	६८	०	१,७९६	१,७२३	७३	०	१,९२६	१,८४८	७८	०
७	३७००२५	आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा विभाग	१६९	१६९	०	०	१७७	१७७	०	०	१८६	१८६	०	०
८	३७००३०	पशुपति होमियो चिकित्सालय र युनानी औषधालय	१५६	१५६	०	०	१६५	१६५	०	०	१७४	१७४	०	०
९	३७०१०२	चिकित्सा विज्ञान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान (वीर अस्पताल समेत)	१४,७३०	११,७३०	३,०००	०	१६,४२४	१३,०७९	३,३४५	०	१८,३१३	१४,५८३	३,७३०	०
१०	३७०१०३	कान्ति बाल अस्पताल	१,९२०	१,९२०	०	०	२,१४१	२,१४१	०	०	२,३८७	२,३८७	०	०
११	३७०१०४	शुक्रराज ट्रपिकल अस्पताल	१,१४०	१,१४०	०	०	१,२७१	१,२७१	०	०	१,४१७	१,४१७	०	०
१२	३७०१०५	परोपकार प्रसूती अस्पताल	२,९६०	२,९६०	०	०	३,३००	३,३००	०	०	३,६८०	३,६८०	०	०
१३	३७०१०६	नेपाल आर्खा अस्पताल	२८५	२८५	०	०	३१८	३१८	०	०	३५४	३५४	०	०
१४	३७०१०७	बी.पी. कोईराला मेमोरियल क्यान्सर अस्पताल	३,१६०	३,१६०	०	०	३,५२३	३,५२३	०	०	३,९२९	३,९२९	०	०
१५	३७०१०८	मनमोहन कार्डियोथेरासिक भस्कुलर तथा ट्रान्स्प्लान्ट केन्द्र, महाराजगंज	३,७४०	३,७४०	०	०	४,१७०	४,१७०	०	०	४,६५०	४,६५०	०	०
१६	३७०१०९	शहिद गंगालाल हृदय केन्द्र	५,७१०	५,७१०	०	०	६,३६७	६,३६७	०	०	७,०९९	७,०९९	०	०
१७	३७०११०	बी.पी कोईराला स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	५,८७०	५,८७०	०	०	६,५४५	६,५४५	०	०	७,२९८	७,२९८	०	०
१८	३७०११२	त्रि. विशिक्षण अस्पताल (सुरेश बाग्ले स्मृति क्यान्सर केन्द्र समेत)	२,६१०	२,६१०	०	०	२,९१०	२,९१०	०	०	३,२४५	३,२४५	०	०
१९	३७०११३	क्षयरोग नियन्त्रण	६,९५२	५,४२८	१,५२४	०	७,७७३	६,०६९	१,७०४	०	८,६९२	६,७८६	१,९०५	०
२०	३७०११४	एड्स तथा यौन रोग नियन्त्रण	५,५०९	१,६४८	३,८६१	०	६,१४७	१,८३९	४,३०८	०	६,८५८	२,०५२	४,८०६	०
२१	३७०११५	एकीकृत महिला स्वास्थ्य तथा प्रजनन स्वास्थ्य कार्यक्रम	४,८५०	५९३	४,२५७	०	४,८५७	५९४	४,२६३	०	४,८५७	५९४	४,२६३	०
२२	३७०११६	एकीकृत बाल स्वास्थ्य एवं पोषण कार्यक्रम	२१,५५९	६,१९७	१५,३६२	०	२४,०६३	६,९१७	१७,१४६	०	२६,८५९	७,७२०	१९,१३८	०

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	व.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२३	३७०११९	इपिडेमियोलोजी, औलो , कालाज्वर नियन्त्रण तथा प्राकृतिक प्रकोप व्यवस्थापन	४,२१२	३,५५३	६५९	०	४,६९७	३,९६२	७३५	०	५,२३७	४,४९८	८१९	०
२४	३७०१२०	अपाङ्गता रोकथाम तथा कुष्ठरोग नियन्त्रण कार्यक्रम	२८३	२८३	०	०	३१६	३१६	०	०	३५२	३५२	०	०
२५	३७०१२१	औषधि र उपकरण आपूर्ति	३,१४६	१,३८६	१,७६०	०	३,५३३	१,५५७	१,९७७	०	३,९६९	१,७४८	२,२२०	०
२६	३७०१२२	अस्पताल निर्माण सुधार तथा व्यवस्थापन सूचना प्रणाली	१३,१९०	११,७७५	१,४१५	०	१४,७०८	१३,१३०	१,५७८	०	१६,४००	१४,६४१	१,७५९	०
२७	३७०१२३	राष्ट्रिय स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार केन्द्र	१,१४१	८४३	२९८	०	१,२७२	९४०	३३२	०	१,४१९	१,०४८	३७१	०
२८	३७०१२४	राष्ट्रिय तालिम कार्यक्रम	१,०३७	७४५	२९२	०	१,१५७	८३१	३२६	०	१,२९०	९२७	३६३	०
२९	३७०१२५	किटजन्य रोग नियन्त्रण अनुसन्धान तथा तालिम केन्द्र	२१९	२१९	०	०	२४४	२४४	०	०	२७२	२७२	०	०
३०	३७०१२६	राष्ट्रिय जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला	१,९८१	१,९८१	०	०	२,२१४	२,२१४	०	०	२,४७५	२,४७५	०	०
३१	३७०१२७	स्वास्थ्य कर कोषबाट संचालित कार्यक्रमहरु	४,०००	४,०००	०	०	४,४६०	४,४६०	०	०	४,९७३	४,९७३	०	०
३२	३७०१२८	आयुर्वेद चिकित्सालय, नरदेवी	४८३	४८३	०	०	५३९	५३९	०	०	६००	६००	०	०
३३	३७०१२९	विविध कार्यक्रम (आयुर्वेद विभाग)	३३९	२३४	१०५	०	३७९	२६२	११७	०	४२३	२९२	१३१	०
३४	३७०१३०	सिंहदरबार वैद्यखाना	२९४	२९४	०	०	३२८	३२८	०	०	३६६	३६६	०	०
३५	३७०१३१	बी.पी. कोईराला लायन्स नेत्र अध्ययन केन्द्र	२२०	२२०	०	०	२४५	२४५	०	०	२७४	२७४	०	०
३६	३७०१३२	नेपाल नेत्र ज्योति संघ	५८०	५८०	०	०	५८०	५८०	०	०	५८०	५८०	०	०
३७	३७०१३३	स्वास्थ्य अनुसन्धान परिषद्	९५०	९५०	०	०	९५०	९५०	०	०	९५०	९५०	०	०
३८	३७०१३४	अनुगमन,मूल्यांकन तथा योजना सुदृढीकरण	६३,९४७	६३,८७९	६८	०	७१,७३०	७१,६५४	७६	०	७९,२८२	७९,१९८	८४	०
३९	३७०१३६	प्राथमिक स्वास्थ्य पुनर्जागरण कार्यक्रम	५,११६	५,०६६	५०	०	५,७०८	५,६५२	५६	०	६,३६९	६,३०७	६२	०
४०	३७०१३९	कर्णाली स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	४,५१३	४,५१३	०	०	५,०३२	५,०३२	०	०	५,६११	५,६११	०	०
४१	३७०१४०	पाटन स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	५००	५००	०	०	५५८	५५८	०	०	६२२	६२२	०	०
४२	३७०१४१	मानव अंग प्रत्यारोपण केन्द्र	१,६०५	१,६०५	०	०	१,७९०	१,७९०	०	०	१,९९५	१,९९५	०	०
४३	३७०१४३	सामाजिक स्वास्थ्य सुरक्षा (स्वास्थ्य बीमा) कार्यक्रम	६०,०००	३३,४६२	०	२६,५३८	८०,०००	४४,६१६	०	३५,३८४	१००,०००	५५,७७०	०	४४,२३०
४४	३७०१४४	एकिकृत स्वास्थ्य पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	७२,९२८	१३,८७८	१०,०००	४९,०५०	८,४५६	१,६०९	१,१५९	५,६८७	९,५५५	१,८१८	१,३१०	६,४२७

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	व.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
४५	३७०८०९	आयुर्वेद सेवा कार्यक्रम	१,१५०	१,१५०	०	०	१,२९८	१,२९८	०	०	१,४६५	१,४६५	०	०
जम्मा			३४०,८२३	२२२,५१६	४२,७१९	७५,५८८	३१८,९३३	२४०,६६६	३७,१९५	४१,०७१	३६४,०३३	२७२,३३५	४१,०४२	५०,६५७
५.४ खानेपानी तथा सरसफाई														
१	३१३०११	खानेपानी मन्त्रालय	७६०	७६०	०	०	८०३	८०३	०	०	८४९	८४९	०	०
२	३१३०१२	खानेपानी विभाग	१,४५९	१,४५९	०	०	१,५५४	१,५५४	०	०	१,६५६	१,६५६	०	०
३	३१३१०१	राष्ट्रिय सूचना व्यवस्थापन तथा अनुगमन आयोजना	१३९	१३९	०	०	१५४	१५४	०	०	१७२	१७२	०	०
४	३१३१०२	खानेपानी सेवा नियमन तथा पुनर्स्थापना कार्यक्रम	५,०८८	५,०८८	०	०	५,७४९	५,७४९	०	०	६,४९५	६,४९५	०	०
५	३१३१०४	जनसाधन विकास कार्यक्रम	४८३	४८३	०	०	५४२	५४२	०	०	६०८	६०८	०	०
६	३१३१०६	खानेपानी तथा गुणस्तर सुधार कार्यक्रम	१,९०२	१,४४९	४५३	०	२,१४८	१,६३७	५१२	०	२,४२६	१,८४८	५७८	०
७	३१३१०८	तेस्रो साना सहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना	२८,९३८	५,७६९	६३९	२२,५१०	३२,६८७	६,५३९	७२२	२५,४२६	३६,९२२	७,३८६	८१५	२८,७२०
८	३१३१०९	जलवायु अनुकूलित वृहत खानेपानी आयोजना	२२,७१०	२२,०९०	६२०	०	३४,२०३	३३,२६९	९३४	०	३९,३२४	३८,२५१	१,०७४	०
९	३१३११०	ढल निर्माण तथा प्रशोधन कार्यक्रम	४,२२८	४,२२८	०	०	४,७७७	४,७७७	०	०	५,३९७	५,३९७	०	०
१०	३१३१११	खानेपानी तथा सरसफाई सह-लगानी कार्यक्रम	९,८७१	९,८७१	०	०	११,१५२	११,१५२	०	०	१२,५९९	१२,५९९	०	०
११	३१३११४	मेलम्ची खानेपानी आयोजना (Phase II समेत)	७०,६५९	३२,७९८	०	३७,८६१	७९,८३१	३७,०५६	०	४२,७७६	९०,१९५	४१,८६६	०	४८,३२९
१२	३१३११५	ग्रामिण खानेपानी तथा सरसफाई कोष	२३,९९५	२,४५४	६,६५१	१४,८९०	४,९५२	५०६	१,३७३	३,०७३	०	०	०	०
१३	३१३११८	सहरी खानेपानी तथा सरसफाई (क्षेत्रगत) आयोजना	८,७२२	१,८१३	०	६,९०९	९,८५२	२,०४८	०	७,८०४	११,१२८	२,३१३	०	८,८१५
१४	३१३११९	संघीय गुणस्तर अनुगमन तथा आयोजना कार्यान्वयन कार्यालयहरु	५००	५००	०	०	५५८	५५८	०	०	६२३	६२३	०	०
१५	५०११०४	नगर विकास कोष - खानेपानी क्षेत्र	९,४००	०	०	९,४००	९,८७०	०	०	९,८७०	१०,३६४	०	०	१०,३६४
१६	५०११२६	खानेपानी उत्पादन वृद्धि कार्यक्रम	७,५००	७,५००	०	०	७,८७५	७,८७५	०	०	८,२६९	८,२६९	०	०
१७	५०११२७	खानेपानी तथा ढल निकास कार्यक्रम	११,०००	१,०००	१०,०००	०	११,५५०	१,०५०	१०,५००	०	१२,१२८	१,१०३	११,०२५	०
१८	५०११२८	काठमाडौं उपत्यका खानेपानी व्यवस्थापन बोर्ड	५,०००	५,०००	०	०	५,२५०	५,२५०	०	०	५,५१३	५,५१३	०	०
१९	५०११४५	काठमाण्डौ उपत्यका खानेपानी सुधार आयोजना	४०,२२३	९,५७१	०	३०,६५२	३०,१००	७,१६२	०	२२,९३८	२०,१००	४,७८३	०	१५,३१७

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	व.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२०	५०११६७	काठमाडौं उपत्यका ढल व्यवस्थापन आयोजना	४१,९८६	१०,९९७	०	३०,९८९	३०,४००	७,९६२	०	२२,४३८	३०,४००	७,९६२	०	२२,४३८
२१	५०११७७	ढल प्रशोधन केन्द्र	२००	२००	०	०	१९,९००	१९,९००	०	०	१९,९००	१९,९००	०	०
जम्मा			२९४,७६३	१२३,१८९	१८,३६३	१५३,२११	३०३,९०७	१५५,५४३	१४,०४०	१३४,३२४	३१५,०६७	१६७,५९२	१३,४९२	१३३,९८३

५.५ युवा तथा खेलकुद

१	३४३०११	युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	३०७	३०७	०	०	३२३	३२३	०	०	३३९	३३९	०	०
२	३४३०१२	राष्ट्रिय खेलकुद परिषद्	३३,५८५	३३,५८५	०	०	२३,४३१	२३,४३१	०	०	१४,११०	१४,११०	०	०
३	३४३०१३	राष्ट्रिय युवा परिषद्	१,१०५	१,१०५	०	०	१,१६०	१,१६०	०	०	१,२१९	१,२१९	०	०
४	३४३१०१	राष्ट्रिय युवा परिचलन कार्यक्रम	२१९	२१९	०	०	२४४	२४४	०	०	२७२	२७२	०	०
५	३४३१०२	खेलकुद विकास कार्यक्रम	५८६	५८६	०	०	६५३	६५३	०	०	७२९	७२९	०	०
६	३४३१०५	युवा स्वरोजगार कोष	१,७५२	१,७५२	०	०	१,९५४	१,९५४	०	०	२,१७९	२,१७९	०	०
जम्मा			३७,५५४	३७,५५४	०	०	२७,७६५	२७,७६५	०	०	१८,८४७	१८,८४७	०	०

५.६ युवा तथा खेलकुद

१	३४००११	महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक मन्त्रालय	५८३	५८३	०	०	६१३	६१३	०	०	६४४	६४४	०	०
२	३४००१३	समाज कल्याण परिषद्	२५	२५	०	०	२६	२६	०	०	२८	२८	०	०
३	३४००१४	समाज कल्याण केन्द्रहरु	२६४	२६४	०	०	२७७	२७७	०	०	२९१	२९१	०	०
४	३४०१०१	महिला विकास कार्यक्रम	२८७	२८७	०	०	३२०	३२०	०	०	३५७	३५७	०	०
५	३४०१०२	महिला सशक्तिकरण कार्यक्रम	४०८	४०८	०	०	४५५	४५५	०	०	५०७	५०७	०	०
६	३४०१०५	समाज कल्याण कार्यक्रम (जेष्ठ नागरिक कार्यक्रम समेत)	५६५	५६५	०	०	६३०	६३०	०	०	७०२	७०२	०	०
७	३४०१०७	बाल कल्याण कार्यक्रम	३४१	३४१	०	०	३८२	३८२	०	०	४२८	४२८	०	०
८	३४०१०८	बाल कल्याण समिति	९१३	५१७	३९६	०	१,०१८	५७६	४४२	०	१,१३५	६४३	४९२	०
९	३४०११२	लैङ्गिक हिंसा निवारणका लागि महिला सस्थाहरुको एकीकृत विकास कार्यक्रम	३,०५५	०	३,०५५	०	३,४०६	०	३,४०६	०	३,७९८	०	३,७९८	०
१०	३४०११३	राष्ट्रपति महिला उत्थान कार्यक्रम	२,९५७	२,९५७	०	०	३,२९७	३,२९७	०	०	३,६७६	३,६७६	०	०
जम्मा			९,३९८	५,९४७	३,४५१	०	१०,४२४	६,५७७	३,८४८	०	११,५६६	७,२७६	४,२९०	०

५.७ श्रम तथा रोजगार

१	३७१०११	श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय	३,७४७	३,७४७	०	०	४,०२७	४,०२७	०	०	४,३३०	४,३३०	०	०
२	३७१०१२	श्रम तथा व्यवसायजन्य सुरक्षा विभाग	२६३	२६३	०	०	२७६	२७६	०	०	२९०	२९०	०	०
३	३७१०१७	वैदेशिक रोजगार विभाग	१,५००	१,५००	०	०	१,५८२	१,५८२	०	०	१,६६८	१,६६८	०	०
४	३७१०१८	वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरण	१२८	१२८	०	०	१३५	१३५	०	०	१४१	१४१	०	०

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.ब. २०७५/७६ को स्रोत अनुमान				आ.ब. २०७६/७७ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.ब. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
५	३७१०१९	वैदेशिक रोजगार प्रवर्धन बोर्ड	१०७	१०७	०	०	११२	११२	०	०	११८	११८	०	०
६	३७११०४	व्यावसायिक तथा सीप विकास तालिम केन्द्र	६६८	६६८	०	०	७४५	७४५	०	०	८३१	८३१	०	०
७	३७११०५	रोजगार प्रवर्द्धन कार्यक्रम	१,५७८	३८३	१,१९५	०	१,७६१	४२७	१,३३३	०	१,९६४	४७७	१,४८८	०
८	३७११०७	सामाजिक सुरक्षा कोष	३३७	३३७	०	०	३७६	३७६	०	०	४१९	४१९	०	०
९	३७११०८	प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम	३१,०००	३१,०००	०	०	३४,५६५	३४,५६५	०	०	३८,५४०	३८,५४०	०	०
जम्मा			३९,३२८	३८,१३३	१,१९५	०	४३,५७८	४२,२४५	१,३३३	०	४८,३०२	४६,८१४	१,४८८	०
सामाजिक क्षेत्रको कुल जम्मा			१,१८७,२३०	८३४,८४३	८७,८६७	२६४,५२०	१,१९१,७५०	९००,४३९	७७,००१	२१४,३१०	१,२५४,८२९	९६०,६५५	८१,४८९	२१२,६८५

अनुसूची ६.१

पूर्वाधार क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सकितीकरण

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.ब. २०७५/७६ को विनियोजन				आ.ब. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण				आ.ब. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	क्रम	सिर्जना विकास लक्ष्य संकेत	संकेत	जलवायु संकेत
			कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
६.१	उर्जा																		
१	३०८०११	ऊर्जा, जलस्रोत तथा सिंचाई मन्त्रालय	१,७१०	१,५९२	११८	०	१,८०१	१,६७२	१३०	०	१,८९८	१,७५५	१४३	०	७	१	७	३	३
२	३०८०१२	विद्युत विकास विभाग	२,८०८	७६४	२,०४४	०	३,०४१	८०२	२,२४८	०	३,३१६	८४२	२,४७३	०	७	१	७	३	३
३	३०८०१३	विद्युत नियमन आयोग	५९	३५	२४	०	६३	३७	२६	०	६८	३९	२९	०	७	२	७	३	३
४	३०८१०१	जल तथा ऊर्जा आयोग	६३१	२९८	३३३	०	७०९	३३२	३७६	०	७९६	३७०	४२५	०	२	१	७	२	३
५	३०८१०२	नदि बेसिन योजना तथा जलविद्युत विकास गुरुयोजना तर्जुमा आयोजना	१,०८०	२७	१,०५३	०	१,२२०	३०	१,१९०	०	१,३७८	३४	१,३४५	०	२	१	७	२	१
६	३०८१०३	विद्युत विकासमा निजी क्षेत्रको प्रवर्द्धन	१४	१४	०	०	१६	१६	०	०	१७	१७	०	०	२	१	७	३	१
७	३०८१०४	सप्तकोशी बहुउद्देश्यीय आयोजना	१,२४९	२५०	९९९	०	१,४०८	२७९	१,१२९	०	१,५८६	३११	१,२७६	०	२	२	७	२	१
८	३०८१०५	पंचेखर बहुउद्देश्यीय आयोजना	१७७	९२	८५	०	१९९	१०३	९६	०	२२३	११४	१०९	०	२	२	७	२	१
९	३०८१०६	जलविद्युत आयोजना अध्ययन	७,३२१	६	७,३१५	०	८,२७३	७	८,२६६	०	९,३४८	७	९,३४१	०	२	१	७	३	१
१०	३०८१०७	जलविद्युत आयोजना सम्बन्धी मापदण्ड	८४	९	७५	०	९५	१०	८५	०	१०७	११	९६	०	२	२	७	२	१
११	३०८११२	बुढीगंगा जलविद्युत आयोजना	२,९९९	२७६	२,७२३	०	३,३८५	३०८	३,०७७	०	३,८२०	३४३	३,४७७	०	२	१	७	३	१
१२	३०८११३	बुढी गण्डकी जलविद्युत आयोजना	१७९,९९६	३४६	१७९,६५०	०	२१०,५७६	३८६	२१०,१९१	०	२४६,३५३	४३०	२४५,९२३	०	२	१	७	३	१
१३	३०८११४	नलगाड हाइड्रोपावर कम्पनी लिमिटेड	५,४४१	२४१	५,२००	०	६,१४५	२६९	५,८७६	०	६,९३९	३००	६,६४०	०	२	१	७	२	१
१४	३०८११५	विद्युत विकास दशक सम्बन्धी कार्ययोजना	१८,६८२	१९९	१,७४६	१६,७३७	१९,७६९	२२२	१,९७३	१७,५७४	२०,९२९	२४७	२,२२९	१८,४५३	२	१	७	३	३
१५	३०८११७	बैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन केन्द्र	१२,५४४	१२,४०३	१४१	०	१६,२८३	१६,१२४	१५९	०	१८,१५८	१७,९७८	१८०	०	२	१	७	१	१
१६	३०८११८	राष्ट्रिय ग्रामीण तथा नवीकरणीय उर्जा कार्यक्रम	२२,५५९	२२,५५९	०	०	२९,३२७	२९,३२७	०	०	३८,१२५	३८,१२५	०	०	२	१	१	१	१
१७	५०११०५	१३२ के.भी. तथा अन्य प्रसारण लाईन विस्तार	२४६,९३८	०	०	२४६,९३८	२९६,३२६	०	०	२९६,३२६	३५५,५९१	०	०	३५५,५९१	२	१	७	२	३
१८	५०११०६	थानकोट-चापागाउँ-भक्तपुर १३२ के.भी	१००	०	०	१००	२,०००	०	०	२,०००	२,१००	०	०	२,१००	२	१	७	३	३
१९	५०११०७	अन्य ३३ के.भी. तथा सब-स्टेशन आयोजनाहरू	२४,१३८	०	०	२४,१३८	२८,९६६	०	०	२८,९६६	३४,७५९	०	०	३४,७५९	२	१	७	३	३
२०	५०१११०	जलविद्युत सुदृढीकरण आयोजना	३,३४०	०	०	३,३४०	३,५०७	०	०	३,५०७	३,६८२	०	०	३,६८२	२	१	७	३	२

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.नं. २०७५/७६ को विनियोजन				आ.नं. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण				आ.नं. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	क्रम	प्रारम्भिकता	बिगो विकास समय	संकेत	वित्तिक संकेत	जलवायु संकेत
			कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था							
२१	५०११११	सामुदायिक तथा अन्य ग्रामीण विद्युतीकरण	५०,०००	०	०	५०,०००	६०,०००	०	०	६०,०००	७२,०००	०	०	७२,०००	२	१	७	३	२		
२२	५०१११४	कुलेखानी तेस्रो जलविद्युत आयोजना (१४ मे.वा.)	१,४००	०	०	१,४००	०	०	०	०	०	०	०	०	२	१	७	२	२		
२३	५०१११८	चर्मेलियागाड जल विद्युत आयोजना (३० मे.वा.)	९,०००	०	०	९,०००	०	०	०	०	०	०	०	०	२	१	७	२	२		
२४	५०१११९	जलाशययुक्त आयोजनाहरुको छनौट तथा संभाव्यता अध्ययन	१०,८८०	०	०	१०,८८०	७,५००	०	०	७,५००	८,०००	०	०	८,०००	२	१	७	२	१		
२५	५०११२०	ठूला तथा मझौला जलविद्युत अध्ययन आयोजना	१,०४२	०	०	१,०४२	१,०९४	०	०	१,०९४	१,१४९	०	०	१,१४९	२	१	७	२	२		
२६	५०११२१	माथिल्लो तामाकोशी जलविद्युत आयोजना (४५६ मे. वा.)	५,०००	०	०	५,०००	५,२५०	०	०	५,२५०	०	०	०	०	२	१	७	२	२		
२७	५०११२२	माथिल्लो त्रिशुली (३ए) जलविद्युत आयोजना (६० मे.वा.)	२५,८५०	०	०	२५,८५०	२५,८५०	०	०	२५,८५०	२५,८५०	०	०	२५,८५०	२	१	७	३	२		
२८	५०११२३	राहुघाट जलविद्युत आयोजना (२७ मे.वा.)	१४,८४३	०	०	१४,८४३	१५,५८५	०	०	१५,५८५	१६,३६४	०	०	१६,३६४	२	१	७	२	२		
२९	५०११३३	तनहुँ जलविद्युत आयोजना (१४० मे.वा.)	४७,०००	०	०	४७,०००	५६,०००	०	०	५६,०००	६३,२००	०	०	६३,२००	२	१	७	२	२		
३०	५०११४८	माथिल्लो मोदी जल विद्युत आयोजना	२,०००	०	०	२,०००	२,१००	०	०	२,१००	२,२०५	०	०	२,२०५	२	१	७	३	२		
३१	५०११५०	नेपाल भारत विद्युत प्रसारण	२४,८६९	०	०	२४,८६९	२७,३५६	०	०	२७,३५६	३०,०९१	०	०	३०,०९१	२	१	७	३	३		
३२	५०११७२	पुर्ननिर्माण तथा क्षमता विस्तार आयोजना	५१,४११	०	०	५१,४११	५३,९८२	०	०	५३,९८२	५६,६८१	०	०	५६,६८१	२	१	७	२	२		
३३	५०११७४	तामाकोशी पाचौँ जलविद्युत आयोजना	३,९००	०	०	३,९००	४,०९५	०	०	४,०९५	४,३००	०	०	४,३००	२	१	७	२	२		
३४	५०११७५	जलविद्युत लगानी तथा विकास कम्पनी लिमिटेड	१६,१२०	०	०	१६,१२०	१६,९२६	०	०	१६,९२६	१७,७७२	०	०	१७,७७२	२	१	७	३	३		
३५	५०११७८	जलविद्युत उत्पादन, प्रसारण र व्यापार सम्बन्धी कम्पनीहरु	२००	०	०	२००	२१०	०	०	२१०	२२१	०	०	२२१	२	१	७	२	१		
३६	५०११८३	विद्युत उत्पादन कम्पनी लिमिटेड	५,०००	०	०	५,०००	५,२५०	०	०	५,२५०	५,५१३	०	०	५,५१३	३	१	७	३	३		
३७	५०११८४	राष्ट्रिय प्रसारण ग्रीड कम्पनी लिमिटेड	५,०००	०	०	५,०००	५,२५०	०	०	५,२५०	५,५१३	०	०	५,५१३	१	१	७	३	३		
३८	५०११८५	अपर अरुण जलविद्युत आयोजना कम्पनी लिमिटेड	४,०००	०	०	४,०००	४,२००	०	०	४,२००	४,४१०	०	०	४,४१०	१	१	७	३	२		

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को विनियोजन				आ.व. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	क्रम	प्रारम्भिकता	विनियोजन	संकेत	विवरण
			कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था						
३९	५०११८६	पावर सेक्टर रिफर्म एण्ड सस्टेनबल हाईड्रोपावर डेभलपमेन्ट प्रोजेक्ट	१२,११९	०	०	१२,११९	१२,७२५	०	०	१२,७२५	१३,३६१	०	०	१३,३६१	१	१	७	३	३	
जम्मा			८२१,५०४	३९,१११	२०१,५०६	५८०,८८७	९३६,४८८	४९,९२१	२३४,८२२	६५१,७४५	१,०७५,८२३	६०,९२५	२७३,६८५	७४१,२१३						

६.२ भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात

१	३३७०११	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	७४४	७१९	२५	०	७८२	७५५	२८	०	८२३	७९३	३०	०	७	१	१६	३	३	
२	३३७०१२	सडक विभाग	४,२४६	२,४५६	१,७९०	०	४,५४८	२,५७९	१,९६९	०	४,८७४	२,७०८	२,१६६	०	७	१	११	३	३	
३	३३७०१४	डिभिजन सडक कार्यालयहरु	५,६२९	५,४२९	२००	०	५,९२०	५,७००	२२०	०	६,२२७	५,९८५	२४२	०	७	१	११	३	३	
४	३३७०१५	हेभी इन्विष्टमेन्ट डिभिजनहरु	२,८३५	२,६२६	२०९	०	२,९८७	२,७५७	२३०	०	३,१४८	२,८९५	२५३	०	७	२	११	३	३	
५	३३७०१६	मेकानिकल तालिम	२१५	२१५	०	०	२२६	२२६	०	०	२३७	२३७	०	०	७	२	११	३	३	
६	३३७०१७	प्रयोगशाला	४१६	१३२	२८४	०	४५१	१३९	३१२	०	४८९	१४६	३४४	०	७	२	११	३	३	
७	३३७०२२	रेलवे विभाग	६३९	१३९	५००	०	६९६	१४६	५५०	०	७५८	१५३	६०५	०	७	१	११	३	३	
८	३३७०२६	यातायात व्यवस्था विभाग	२३४	२३४	०	०	२४६	२४६	०	०	२५८	२५८	०	०	७	१	११	३	३	
९	३३७१०१	सगरमाथा राजमार्ग(गाईघाट-दिकेल खण्ड)	३,९९८	८२	३,९१६	०	४,५१७	९१	४,४२५	०	५,१०२	१०२	५,०००	०	२	१	९	२	३	
१०	३३७१०२	बी.पी. राजमार्ग (सूर्यविनायक-धुलिखेल, धुलिखेल-सिन्धुली- बर्दिबास सडक आयोजना)	१,८६३	११९	१,७४४	०	२,१०३	१३३	१,९७१	०	२,३७५	१४८	२,२२७	०	२	१	९	२	३	
११	३३७१०५	महाकाली कोरिडोर (ब्रम्हदेव-सुलाघाट- दार्चुला-टिडकर)	३,१०४	८७	३,०१७	०	३,५०६	९७	३,४०९	०	३,९६१	१०८	३,८५२	०	२	१	९	२	३	
१२	३३७१०६	कान्ति राजपथ	६,०७८	८७	५,९९१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	२	१	९	२	३	
१३	३३७११७	गंगटे-समुन्द्रटार-गल्फुभन्ज्याङ सडक	६३०	०	६३०	०	७१२	०	७१२	०	६३०	०	६३०	०	२	१	९	२	३	
१४	३३७१२०	सालझण्डी-सन्धिखर्क-ढोरपाटन सडक	२,३०५	७६	२,२२९	०	२,६०४	८५	२,५१९	०	२,९४१	९४	२,८४६	०	२	१	९	२	३	
१५	३३७१२४	दमक-चिसापानी सडक	१,२५०	०	१,२५०	०	१,४१३	०	१,४१३	०	१,२५०	०	१,२५०	०	२	२	९	२	३	
१६	३३७१२५	मदन भण्डारी राजमार्ग (झापाको शान्तिनगर देखि पश्चिम डडेल्धुराको रुपालसम्म)	४५,०००	३१२	४४,६८८	०	५५,३४८	३४८	५५,०००	०	७२,१६३	३८८	७१,७७५	०	२	१	९	२	३	
१७	३३७१२९	गल्छी-त्रिशूली-मैलुङ-स्याङ्गु-रसुवागढी सडक आयोजना	१०,५७२	८२	१०,४९०	०	२६,८४१	९१	२६,७५०	०	४०,४९४	१०२	४०,३९२	०	२	१	९	२	३	
१८	३३७१३०	टनकपुर लिंक सडक	९००	०	९००	०	१,०१७	०	१,०१७	०	१,१४९	०	१,१४९	०	२	२	९	२	३	
१९	३३७१३३	सडक सुधार आयोजना	४८,६०६	६१४	४७,९९२	०	५८,०००	६८५	५७,३१५	०	४८,०००	७६३	४७,२३७	०	२	२	९	२	३	

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को विनियोजन				आ.व. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	क्रम	प्रारम्भिकता	विनियोजन	समेत	संकेत	विवरण
			कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था							
२०	३३७१३६	११किलो छेपेटार-भालुस्वारा-वारपाक सडक	१,७००	८०	१,६२०	०	१,९२०	८९	१,८३१	०	२,१६८	९९	२,०६९	०	२	१	९	२	३		
२१	३३७१३७	शहिद मार्ग (घोराही- नुवागाउँ- तिला- घर्तिगाउँ- थवाङ- मुसिकोट-मैकोट)	२,६०४	९५	२,५०९	०	२,९४१	१०६	२,८३५	०	३,३२२	११८	३,२०४	०	२	१	९	२	३		
२२	३३७१३८	पुष्पलाल राजमार्ग (मध्य पहाडी राजमार्ग)	५५,५०२	४७२	५५,०३०	०	६३,८११	५२६	६३,२८५	०	७३,३६४	५८७	७२,७७७	०	२	१	९	२	३		
२३	३३७१३९	रुपैडिया-नेपालगंज-सुर्खेत-दैलेख बजार- महाकुलेक-गाल्जे भातडी, रतडा-नाम- गमगढी-नाक्चेलामना सडक	१,०००	०	१,०००	०	१,१३०	०	१,१३०	०	१,२७७	०	१,२७७	०	२	१	९	२	३		
२४	३३७१४०	भेरी करिडोर (जाजरकोट-दुनै-मरिम- तिन्जे धो)	२,४५०	०	२,४५०	०	२,७६९	०	२,७६९	०	३,१२८	०	३,१२८	०	२	१	९	२	३		
२५	३३७१४१	काठमाडौँ-तराई मधेश फास्ट ट्रयाक	१५३,९७८	०	१५३,९७८	०	२५०,०००	०	२५०,०००	०	३००,०००	०	३००,०००	०	२	१	९	२	३		
२६	३३७१४२	सडक क्षेत्र विकास आयोजना	३२,१६१	९३	३२,०६८	०	३६,३४१	१०४	३६,२३७	०	४१,०६३	११६	४०,९४८	०	२	१	९	२	३		
२७	३३७१४५	उत्तर दक्षिण राजमार्ग (कर्णाली, कालीगण्डकी र कोशी)	२३,०५१	३६५	२२,६८६	०	३४,६६३	४०७	३४,२५६	०	४५,१५८	४५४	४४,७०४	०	२	१	९	२	३		
२८	३३७१४६	वेनीघाट-आरुघाट-लाँके भन्ज्याङ सडक	८००	०	८००	०	९०४	०	९०४	०	१,०२२	०	१,०२२	०	२	१	९	२	३		
२९	३३७१४९	काठमाडौँ उपत्यका सडक विस्तार आयोजना	१५,०७९	१७९	१४,९००	०	१७,०३७	२००	१६,८३७	०	१९,२४८	२२३	१९,०२६	०	२	२	९	२	३		
३०	३३७१५४	वेशीशहर- चामे -मनाङ सडक	९००	०	९००	०	१,०१७	०	१,०१७	०	१,१४९	०	१,१४९	०	२	१	९	२	३		
३१	३३७१५७	स्थानिय सडक पुल निर्माण	२८,९९६	०	२८,९९६	०	४५,०००	०	४५,०००	०	६०,०००	०	६०,०००	०	२	१	९	२	३		
३२	३३७१५९	रणनीतिक सडक पुलहरुको विस्तृत संभाव्यता अध्ययन	३,९००	०	३,९००	०	४,४०७	०	४,४०७	०	४,९८०	०	४,९८०	०	२	२	९	२	३		
३३	३३७१६५	सडक बोर्ड	५५,०००	५५,०००	०	०	६५,०००	६५,०००	०	०	७५,०००	७५,०००	०	०	२	१	९	२	३		
३४	३३७१८८	काठमाडौँ बाहिरी चक्रपथ	४००	०	४००	०	४४२	०	४४२	०	५११	०	५११	०	२	२	९	२	३		
३५	३३७१९७	महाकाली पुल निर्माण आयोजना	८,९५५	०	८,९५५	०	१०,११९	०	१०,११९	०	११,४३५	०	११,४३५	०	२	१	९	२	३		
३६	३३७१९८	सेती राजमार्ग(टिकापुर-लोडे-चैनपुर- ताक्लाकोट)	४,२०३	१३९	४,०६४	०	४,७४७	१५५	४,५९२	०	५,३६२	१७३	५,१८९	०	२	१	९	२	३		
३७	३३७१९९	चेपाङ मार्ग (ठोरी-भण्डारा-लोथर-मलेखु)	१,२००	०	१,२००	०	१,३५६	०	१,३५६	०	१,५३२	०	१,५३२	०	२	१	९	२	३		
३८	३३७२२४	हुलाकी राजमार्ग (पुलहरु समेत)	५५,००२	४७५	५४,५२७	०	६६,२३५	५३०	६५,७०५	०	७९,७६५	५९१	७९,१७५	०	२	१	९	२	३		
३९	३३७३०४	उपक्षेत्रीय यातायात अभिवृद्धि आयोजना	१०	०	१०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	२	१	९	२	३		

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को विनियोजन				आ.व. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	क्रम	विनियोजन	संकेत	विवरण
			कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
४०	३३७३०६	जल मार्ग	१६१	५३	१०८	०	१८१	५९	१२२	०	२०४	६६	१३८	०	२	१	९	१	३
४१	३३७३०७	रेल, मेट्रो रेल तथा मोनो रेल विकास आयोजना	४५,००३	१३४	४४,८६९	०	५८,७०३	१४९	५८,५५४	०	७६,५८०	१६७	७६,४१३	०	२	१	९	२	३
४२	३३७३१२	व्यापारीक मार्ग विस्तार आयोजना	३०,००२	२९२	२९,७१०	०	३४,७८९	३२६	३४,४६४	०	४०,३४१	३६३	३९,९७८	०	२	१	९	२	३
४३	३३७३१४	यातायात आयोजना तयारी सहयोग	१३	३	१०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	२	१	९	३
४४	३३७३२०	रणनीतिक सडक पुल निर्माण तथा पुल पुलेसा संरक्षण	४५,४७६	३७१	४५,१०५	०	५६,७९५	४१४	५६,३८१	०	६८,१७५	४६१	६७,७१४	०	२	१	९	२	३
४५	३३७३२६	सासेक रोड कनेक्टीभिटी प्रोजेक्ट	१७,१८८	१२०	१७,०६८	०	१९,४२१	१३४	१९,२८७	०	२१,९४३	१४९	२१,७९४	०	२	१	९	३	३
४६	३३७३२७	चक्रपथ विस्तार आयोजना	१४,६०७	५९	१४,५४८	०	१७,५२३	६६	१७,४५८	०	२१,११०	७३	२१,०३६	०	२	१	९	३	३
४७	३३७३३०	नेपाल भारत क्षेत्रीय व्यापार तथा यातायात आयोजना: मुग्लिङ नारायणगढ सडक खण्ड	६,०८२	६७	६,०१५	०	२,०६७	६७	२,०००	०	२,५५०	५०	२,५००	०	२	१	९	३	३
४८	३३७३३१	सडक तथा ट्राफिक सुरक्षा	१,६६४	४७	१,६१७	०	१,८८०	५२	१,८२७	०	२,१२३	५८	२,०६५	०	२	१	११	३	२
४९	३३७३५२	यातायात व्यवस्था सुदृढीकरण आयोजना	१४,३८४	४,८७५	९,५०९	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	२	१	११	२
५०	३३७३५६	रणनीतिक सडक पुनर्स्थापना तथा सुधार	११,०००	०	११,०००	०	१२,४३०	०	१२,४३०	०	१४,०४६	०	१४,०४६	०	२	१	९	२	३
५१	३३७३५७	राजमार्ग स्तरोन्नति (रणनीतिक सडक विकास आयोजना)	२१,०६३	६३	२१,०००	०	२३,८००	७०	२३,७३०	०	२६,८९३	७८	२६,८१५	०	२	१	९	३	३
५२	३३७३५८	नागढुङ्गा सुरडमार्ग निर्माण आयोजना	६४,४८०	५९	६४,४२१	०	७२,८६२	६६	७२,७९६	०	५६,०७३	७३	५६,०००	०	२	१	९	३	३
५३	३३७३६१	सासेक सडक सुधार आयोजना	७२,२००	३४६	७१,८५४	०	८१,५८१	३८६	८१,१९५	०	९२,१८१	४३०	९१,७५०	०	२	१	९	३	२
५४	३३७३६२	मनाङ्ग-मुस्ताङ्ग-डोल्पा-जुम्ला सडक	८००	०	८००	०	९०४	०	९०४	०	१,०२२	०	१,०२२	०	२	१	९	३	२
५५	३३७३६३	स्वर्ण सगरमाथा वृहत चक्रपथ (ओखलढुङ्गा-सोलु सल्लेरी- खोटाङ दिक्तेल-ओखलढुङ्गा)	१,२००	०	१,२००	०	१,३५६	०	१,३५६	०	१,५३२	०	१,५३२	०	२	१	९	३	२
५६	३३७३६६	तराई मधेस सडक पूर्वाधार विशेष कार्यक्रम	३५,३००	०	३५,३००	०	३९,८८९	०	३९,८८९	०	४५,०७५	०	४५,०७५	०	२	१	९	३	२
५७	३३७३६८	साँघुटार- ओखलढुङ्गा- कुइभिर सडक	२,५००	०	२,५००	०	२,८२५	०	२,८२५	०	३,१९२	०	३,१९२	०	२	१	९	२	२
५८	३३७३६९	सासेक राजमार्ग सुधार आयोजना	३७,८००	०	३७,८००	०	४२,७१४	०	४२,७१४	०	४८,२६७	०	४८,२६७	०	२	१	९	३	३
५९	३३७३७०	दोथ्रो पुल सुधार तथा संभार आयोजना	७,०००	०	७,०००	०	७,९१०	०	७,९१०	०	८,९३८	०	८,९३८	०	२	१	९	२	२
जम्मा			१,०१४,०७८	७६,७९६	९३७,२८२	०	१,२५९,३९३	८२,९८२	१,१७६,४११	०	१,४५४,६०७	९४,२१०	१,३६०,३९७	०					
६.३ सञ्चार तथा सूचना प्रविधि																			
१	३५८०११	सञ्चार तथा सूचना प्रविधि मन्त्रालय	११,६७७	४,४२८	७,२४९	०	२२,६२३	४,६४९	१७,९७४	०	६३,६५३	४,८८२	५८,७७१	०	७	१	१६	२	३

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.ब. २०७५/७६ को विनियोजन				आ.ब. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण				आ.ब. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	क्रम	प्रारम्भिकता	विकास लक्ष्य	संकेत	संकेत
			कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था						
२	३५८०१२	मुद्रण विभाग	१,६९४	७०५	९८९	०	१,८२८	७४०	१,०८८	०	१,९७४	७७७	१,१९७	०	७	२	१६	२	२	
३	३५८०१३	सूचना तथा प्रसारण विभाग	१,९९०	१,९५२	३८	०	२,०९१	२,०५०	४२	०	२,१९८	२,१५२	४६	०	७	१	१६	२	२	
४	३५८०१४	संचार केन्द्रहरु	१३१	१२५	६	०	१३८	१३१	७	०	१४५	१३८	७	०	७	१	१६	२	२	
५	३५८०१५	राष्ट्रिय सूचना आयोग	४९९	४९९	०	०	५२४	५२४	०	०	५५०	५५०	०	०	७	२	१६	२	२	
६	३५८०१६	राष्ट्रिय समाचार समिति	१,१३०	१,१३०	०	०	१,१८७	१,१८७	०	०	१,२४६	१,२४६	०	०	७	२	१६	२	२	
७	३५८०१७	प्रेस काउन्सिल	४६९	४६९	०	०	४९२	४९२	०	०	५१७	५१७	०	०	७	२	१६	२	२	
८	३५८०१८	न्यूनतम पारिश्रमिक निर्धारण समिति	६१	५८	३	०	६४	६१	३	०	६८	६४	४	०	७	२	१६	२	२	
९	३५८०१९	हुलाक सेवा विभाग	१,२३३	१,१०७	१२६	०	१,३०१	१,१६२	१३९	०	१,३७३	१,२२०	१५२	०	७	१	१६	२	२	
१०	३५८०२०	जिल्ला हुलाक कार्यालयहरु	२५,२९७	२४,८१९	४७८	०	२६,५८६	२६,०६०	५२६	०	२७,९४१	२७,३६३	५७८	०	७	१	१६	२	२	
११	३५८०२१	हुलाक प्रशिक्षण केन्द्र	१४०	१३८	२	०	१४७	१४५	२	०	१५५	१५२	३	०	७	२	१६	२	२	
१२	३५८०२२	केन्द्रीय धनादेश कार्यालय	१४६	१२६	२०	०	१५४	१३२	२२	०	१६३	१३९	२४	०	७	२	१६	२	२	
१३	३५८०२३	केन्द्रीय टिकट भण्डार तथा फिलाटेलिक ब्यूरो	४७९	४३०	४९	०	५०५	४५२	५४	०	५३३	४७४	५९	०	७	२	१६	२	२	
१४	३५८०२४	हुलाक निदेशनालयहरु	२,१९१	२,०७१	१२०	०	२,३०७	२,१७५	१३२	०	२,४२८	२,२८३	१४५	०	७	२	१६	२	२	
१५	३५८०२६	गोष्ठाया हुलाक	१,६५३	१,६१३	४०	०	१,७३८	१,६९४	४४	०	१,८२७	१,७७८	४८	०	७	१	१६	२	२	
१६	३५८०२७	सूचना प्रविधि विभाग	१,३२२	५२८	७९४	०	१,४२८	५५४	८७३	०	१,५४३	५८२	९६१	०	७	१	९	२	२	
१७	३५८१०२	रेडियो प्रसार सेवा विकास समिति	२,१००	२,१००	०	०	२,३४२	२,३४२	०	०	२,६११	२,६११	०	०	४	१	९	२	२	
१८	३५८१०५	प्रमाणीकरण नियन्त्रकको कार्यालय	२०४	१२४	८०	०	२२९	१३८	९०	०	४५४	१५४	३००	०	२	२	१६	२	२	
१९	३५८१०६	राष्ट्रिय सूचना प्रविधि केन्द्र	४,०४२	८४२	३,२००	०	४,५५५	९३९	३,६१६	०	५,२४१	१,०४७	४,१९४	०	२	१	९	३	२	
२०	५०११०२	नेपाल टेलीभिजन	२,४००	०	०	२,४००	२,३००	०	०	२,३००	२,५३०	०	०	२,५३०	४	१	९	३	२	
जम्मा			५८,८५८	४३,२६४	१३,१९४	२,४००	७२,५३८	४५,६२६	२४,६१२	२,३००	११७,१५१	४८,१३०	६६,४९१	२,५३०						

६.४ सहर विकास

१	३४७०११	शहरी विकास मन्त्रालय	६४०	५९१	४९	०	६७४	६२१	५४	०	७११	६५२	५९	०	७	१	११	२	३
२	३४७०१९	शहरी विकास तथा भवन निर्माण विभाग	९१८	९१८	०	०	९६४	९६४	०	०	१,०१२	१,०१२	०	०	७	१	११	३	३
३	३४७०२१	विशेष भवन निर्माण तथा सम्भार डिभिजन	५,४६९	१,२७४	४,१९५	०	५,९५२	१,३३८	४,६१४	०	६,४८१	१,४०५	५,०७६	०	७	१	११	३	३
४	३४७०२२	काठमाण्डौ उपत्यका विकास प्राधिकरण	५,८४६	७२१	५,१२५	०	६,३९५	७५७	५,६३८	०	६,९९६	७९५	६,२०१	०	७	१	११	३	३
५	३४७१८०	आवास व्यवस्था कार्यक्रम	१२,५००	१२,५००	०	०	१३,९२८	१३,९२८	०	०	१५,५४०	१५,५४०	०	०	२	२	११	३	२
६	३४७१८२	एकीकृत कार्यमूलक योजना (शहरी विकास)	६३९	५	६३४	०	७२२	६	७१६	०	८१६	६	८१०	०	२	२	११	२	३
७	३४७१८५	नगर विकास कोष	६,९३३	६,९३३	०	०	७,७३०	७,७३०	०	०	८,६१९	८,६१९	०	०	२	२	११	२	३
८	३४७१८६	सघन शहरी विकास कार्यक्रम	१०९,७०७	६०६	१०९,१०१	०	११०,५००	५००	११०,०००	०	३०,१००	१००	३०,०००	०	२	१	११	२	३

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को विनियोजन				आ.व. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	क्रम	विशेष विकास सम्वर्द्धन	संकेत	प्रत्यक्ष संकेत
			कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
९	३४७१८७	शहरी तथा वातावरणीय सुधार आयोजना	११,४३५	९,५६५	१,८७०	०	१२,७७८	१०,६६५	२,११३	०	१४,२७९	११,८९१	२,३८८	०	२	१	१३	२	२
१०	३४७१९०	भवन निर्माण सहिता,सरकारी भवन निर्माण	२१,३७७	४७४	२०,९०३	०	२४,१४९	५२९	२३,६२०	०	२७,२८०	५८९	२६,६९१	०	२	१	११	३	५
११	३४७१९७	गणतन्त्र स्मारक तथा गणतन्त्र स्तम्भ	२००	२	१९८	०	२२६	२	२२४	०	२५५	२	२५३	०	२	१	११	३	५
१२	३४७३०८	धोखोला कोरिडोर सुधार आयोजना	४,८६७	४२	४,८२५	०	३,१५७	४७	३,११०	०	३,४५२	५२	३,४००	०	२	२	९	२	२
१३	३४७३०९	नेपाल - भारत सीमा एकीकृत जाँच चौकी विकास आयोजना	३७८	३२	३४६	०	४२७	३६	३९१	०	४८२	४०	४४२	०	२	२	१७	२	३
१४	३४७३१६	शहरी शासकीय क्षमता विकास कार्यक्रम	१,९२०	१२०	१,८००	०	२,१६८	१३४	२,०३४	०	२,४४८	१४९	२,२९८	०	४	१	१६	२	५
१५	३४७३२०	एकीकृत शहरी विकास आयोजना	८,७८३	८,६७४	१०९	०	९,७९५	९,६७२	१२३	०	१०,९२३	१०,७८४	१३९	०	२	१	११	२	३
१६	३४७३५७	बागमती सुधार आयोजना	१८,९२७	१,३२८	१७,५९९	०	१४,९००	१,३२८	१३,५७२	०	१६,३००	५३०	१५,७७०	०	५	१	१५	२	१
१७	३४७३५८	नयाँ सहर आयोजना	१,२०८	२१८	९९०	०	१,३६२	२४३	१,११९	०	१,५३५	२७१	१,२६४	०	२	२	११	२	३
१८	३४७३६०	गरिबी लक्षित सहरी पुनर्उत्थान कार्यक्रम	९४९	५५०	३९९	०	१,०६४	६१३	४५१	०	१,१९३	६८४	५०९	०	३	२	१	२	३
१९	३४७३६१	क्षेत्रीय शहरी विकास कार्यक्रम	१,९४२	२७८	१,६६४	०	२,१९०	३१०	१,८८०	०	२,४७०	३४६	२,१२४	०	२	१	११	३	२
२०	३४७३६२	संघिय सहरी विकास आयोजना कार्यान्वयन कार्यालयहरु	५००	४५०	५०	०	५५८	५०२	५७	०	६२३	५५९	६४	०	७	१	११	२	२
२१	३४७३६३	सहरी पूर्वाधार लगानी आयोजना	१,४१७	२७३	१,१४४	०	१,५९७	३०४	१,२९३	०	१,८००	३३९	१,४६१	०	२	१	११	१	१
२२	५०११६३	नगर विकास कोष -मझौला शहरी ३३७१८७	३,०००	०	०	३,०००	३,१५०	०	०	३,१५०	३,३०८	०	०	३,३०८	२	१	११	३	३
२३	५०११६४	नगर विकास कोष - शहरी शासकीय सुधार ३३७३१६	५२	०	०	५२	५५	०	०	५५	५७	०	०	५७	२	१	१६	३	५
२४	५०११६८	काठमाडौं उपत्यका विकास प्राधिकरण	५००	०	०	५००	५२५	०	०	५२५	५५१	०	०	५५१	२	१	११	२	३
२५	५०११६९	एकीकृत शहरी विकास आयोजना	२,८७०	०	०	२,८७०	३,०१४	०	०	३,०१४	३,१६४	०	०	३,१६४	२	१	११	२	३
२६	५०११८७	नगर विकास कोष	१०,०००	०	०	१०,०००	१०,५००	०	०	१०,५००	११,०२५	०	०	११,०२५	२	२	९	२	३
२७	३०८०१४	जल तथा मौसम विज्ञान विभाग	३,५०२	८५८	२,६४४	०	३,८०९	९०१	२,९०८	०	४,१४५	९४६	३,१९९	०	७	१	१३	३	३
२८	३०८०१७	जलस्रोत तथा सिंचाइ विभाग	२,२५०	२,२३६	१४	०	२,३६३	२,३४८	१५	०	२,४८२	२,४६५	१७	०	७	१	१३	२	३
२९	३०८०२०	सिंचाइ व्यवस्थापन डिभिजन - ८	१,०७५	९६६	१०९	०	१,१३४	१,०१४	१२०	०	१,१९७	१,०६५	१३२	०	७	१	२	२	३
३०	३०८०२१	यांत्त्रिक कार्यालय-३	१९८	१५८	४०	०	२१०	१६६	४४	०	२२३	१७४	४८	०	७	२	२	३	३
३१	३०८११६	जल तथा मौसम विज्ञान कार्यक्रम	१,१२६	७६७	३५९	०	१,२६१	८५५	४०६	०	१,४१२	९५४	४५८	०	५	१	१३	३	१
३२	३०८१२०	जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना	१२,८२०	२,७९८	१०,०२२	०	१४,४४५	३,१२०	११,३२५	०	१६,२७६	३,४७९	१२,७९७	०	५	१	१३	२	१

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को विनियोजन				आ.व. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	क्रम	प्रारम्भिकता	विनियोजन विकास सम्वर्धन	संकेत	प्रस्तावित संकेत
			कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था						
३३	३०८१२४	सिंचाइ संस्थागत विकास कार्यक्रम	३०३	१२८	१७५	०	३४०	१४३	१९८	०	३८३	१५९	२२३	०	१	२	२	२	१	
३४	३०८१२४	सिंचाइ तथा जलस्रोत व्यवस्थापन आयोजना (सिंचाइ)	५८२	१७९	४०३	०	६५५	२००	४५५	०	७३७	२२३	५१५	०	१	१	२	१	१	
जम्मा			२५४,८३३	५३,६४४	१८४,७६७	१६,४२२	२६२,७०६	५८,९८३	१८६,४८०	१७,२४३	१९८,२७६	६३,८३०	११६,३४०	१८,१०५						

६.५ सिंचाइ

१	३०८१२६	सिंचाइ संभाव्यता अध्ययन तथा निर्माण गुणस्तर कार्यक्रम	१,१५५	१७	१,१३८	०	१,३०५	१९	१,२८६	०	१,४७४	२१	१,४५३	०	१	२	२	१	१
२	३०८१२७	यान्त्रिक व्यवस्थापन कार्यक्रम	१२१	६	११५	०	१३७	७	१३०	०	१५४	७	१४७	०	५	२	२	२	३
३	३०८१२८	समुदाय व्यवस्थित सिंचित कृषि क्षेत्र आयोजना	२,३३६	२०३	२,१३३	०	२,६३७	२२६	२,४१०	०	२,९७६	२५२	२,७२४	०	१	१	२	१	१
४	३०८१२९	नदी नियन्त्रण	२९,६९२	२२०	२९,४७२	०	३३,५४९	२४५	३३,३०३	०	३७,९०६	२७४	३७,६३३	०	५	१	१३	२	१
५	३०८१३०	जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण प्रविधि परियोजना	७८०	३	७७७	०	८८१	३	८७८	०	९९६	४	९९२	०	५	२	१३	२	१
६	३०८१३१	भारतीय अनुदान सहयोगमा संचालित नदी नियन्त्रण आयोजनाहरू (बागमती,कमला,खौडो र लालबकैया समेत)	५,३५१	१००	५,२५१	०	६,०४५	११२	५,९३४	०	६,८२९	१२४	६,७०५	०	५	१	१३	२	२
७	३०८१३२	भूमिगत जलस्रोत विकास समिति	३७६	३१७	५९	०	४२०	३५३	६७	०	४६९	३९४	७५	०	५	२	२	२	२
८	३०८१३५	मर्मत संभार आयोजनाहरू	२,४९१	१३४	२,३५७	०	२,८१३	१४९	२,६६३	०	३,१७६	१६७	३,०१०	०	१	१	२	१	३
९	३०८१३६	बृहत सरकारी सिंचाई योजनाको पुनर्स्थापना तथा व्यवस्थापन हस्तान्तरण	४,५३२	१२८	४,४०४	०	५,११९	१४३	४,९७७	०	५,७८३	१५९	५,६२३	०	१	१	२	१	२
१०	३०८१३७	बागमती सिंचाइ आयोजना	४,७६०	२३४	४,५२६	०	५,३७५	२६१	५,११४	०	६,०७०	२९१	५,७७९	०	१	१	२	२	२
११	३०८१३८	बबई सिंचाइ आयोजना	१२,४९७	२०७	१२,२९०	०	१४,११९	२३१	१३,८८८	०	१५,९५०	२५७	१५,६९३	०	१	१	२	१	१
१२	३०८१३९	महाकाली सिंचाइ आयोजना (कन्चनपुर)	३,१८१	२२७	२,९५४	०	३,५९१	२५३	३,३३८	०	४,०५४	२८२	३,७७२	०	१	१	२	२	३
१३	३०८१४०	सुनसरी मोरङ सिंचाइ आयोजना (तेस्रो)	३,६०२	३१२	३,२९०	०	४,०६६	३४८	३,७१८	०	४,५८९	३८८	४,२०१	०	१	१	२	२	२
१४	३०८१४१	प्रगना तथा बड्कापथ सिंचाइ आयोजना, दाङ	२,००२	७४	१,९२८	०	२,२६१	८३	२,१७९	०	२,५५४	९२	२,४६२	०	१	१	२	२	२
१५	३०८१४२	सिक्टा सिंचाइ आयोजना	१४,९४३	२५७	१४,६८६	०	१६,८८२	२८७	१६,५९५	०	१९,०७२	३२०	१८,७५३	०	१	१	२	२	२
१६	३०८१४५	पालुङटार- कुण्डुटार सिंचाइ आयोजना	४०२	७	३९५	०	४५४	८	४४६	०	५१३	९	५०४	०	१	१	२	२	२

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.ब. २०७५/७६ को विनियोजन				आ.ब. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण				आ.ब. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक सम्भ	क्रम	प्रारम्भिकता सिर्जो	विकास सक्षम संकेत	सैतिक संकेत	जलवायु संकेत
			कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था						
१७	३०८१४८	टार - बजार संरक्षण कार्यक्रम (इन्द्रावती नगर कोरिडोर समेत)	३,९८०	०	३,९८०	०	४,४९७	०	४,४९७	०	५,०८२	०	५,०८२	०	५	१	११	२	३	
१८	३०८१४९	रानी जमरा कुलरिया सिंचाइ आयोजना (प्रणाली आधुनिकीकरण समेत)	२१,५२५	२९८	२१,२२७	०	२४,३१९	३३२	२३,९८७	०	२७,४७५	३७०	२७,१०५	०	१	१	२	२	२	
१९	३०८१५०	भेरी - ववई डाइभर्सन बहुउद्देश्यीय आयोजना	६०,९७४	१८७	६०,७८७	०	४०,१८७	१८७	४०,०००	०	३०,२०९	२०९	३०,०००	०	१	१	२	२	२	
२०	३०८१५१	जलसाधन योजना तयारी सुविधा आयोजना	५,४७१	३३६	५,१३५	०	६,१७७	३७५	५,८०३	०	६,९७५	४१८	६,५५७	०	१	१	२	२	१	
२१	३०८१५२	सिंचाइ पुनर्स्थापना आयोजना (कुवेत फण्ड)	२,६८०	७७	२,६०३	०	३,०२७	८६	२,९४१	०	३,४१९	९६	३,३२४	०	१	१	२	३	२	
२२	३०८१५४	जलस्रोत अनुसन्धान तथा विकास केन्द्र	५६७	१४८	४१९	०	६३८	१६५	४७३	०	७१९	१८४	५३५	०	५	१	२	३	१	
२३	३०८१५५	समुद्र तराई मधेस सिंचाइ विशेष कार्यक्रम	२,३०४	५४	२,२५०	०	२,६०३	६०	२,५४३	०	२,९४०	६७	२,८७३	०	१	१	२	३	१	
२४	३०८१५६	सुनकोशी मरिन डाईभर्सन बहुउद्देश्य आयोजना	६७९	४१	६३८	०	७६७	४६	७२१	०	८६६	५१	८१५	०	१	१	२	३	१	
२५	३०८१५७	बृहद् दाङ उपत्यका सिंचाई आयोजना	२,०१६	७१	१,९४५	०	२,२७७	७९	२,१९८	०	२,५७२	८८	२,४८४	०	२	१	२	२	२	
२६	३०८१५८	नयाँ प्रविधिमा आधारित नदि नियन्त्रण कार्यक्रम	२,००८	०	२,००८	०	२,२६९	०	२,२६९	०	२,५६४	०	२,५६४	०	२	१	११	२	१	
२७	३०८१६०	एकीकृत उर्जा तथा सिंचाई विवेश कार्यक्रम	२,५००	०	२,५००	०	२,८२५	०	२,८२५	०	३,१९२	०	३,१९२	०	१	१	२	२	२	
जम्मा			१९२,९२५	३,६५८	१८९,२६७	०	१८९,२४०	४,०५७	१८५,१८२	०	१९८,५८०	४,५२४	१९४,०५६	०						

६.६ पुनर्निर्माण

१	३०१०३२	राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरण	१,५७८	१,४९७	८१	०	८२०	७४५	७५	०	७१३	६३०	८३	०	७	१	११	३	३
२	३०१००१	राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरण कोष	१,५१०,८१३	९३०,४३१	५८०,३८२	०	१,२८०,३३१	४९७,७८२	७८२,५४९	०	३७०,४४७	५२,५३२	३१७,९१५	०	२	१	११	१	३
जम्मा			१,५१२,३९१	९३१,९२८	५८०,४६३	०	१,२८१,१५१	४९८,५२७	७८२,६२४	०	३७१,१६०	५३,१६२	३१७,९९८	०					
पूर्वाधार क्षेत्रको कुल जम्मा			३,८५४,५८९	१,१४८,४०१	२,१०६,४७९	५९९,७०९	४,००१,५१६	७४०,०९७	२,५९०,१३२	६७१,२८८	३,४१५,५९५	३२४,७८१	२,३२८,९६६	७६१,८४९					

अनुसूची ६.२
पूर्वाधार क्षेत्रको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
६.१ उर्जा														
१	३०८०११	ऊर्जा, जलस्रोत तथा सिंचाई मन्त्रालय	१,७१०	१,७१०	०	०	१,८०१	१,८०१	०	०	१,८९८	१,८९८	०	
२	३०८०१२	विद्युत विकास विभाग	२,८०८	२,८०८	०	०	३,०५१	३,०५१	०	०	३,३१६	३,३१६	०	
३	३०८०१३	विद्युत नियमन आयोग	५९	५९	०	०	६३	६३	०	०	६८	६८	०	
४	३०८१०१	जल तथा ऊर्जा आयोग	६३१	६३१	०	०	७०९	७०९	०	०	७९६	७९६	०	
५	३०८१०२	नदि बेसिन योजना तथा जलविद्युत विकास गुरुयोजना तर्जुमा आयोजना	१,०८०	०	१,०८०	०	१,२२०	०	१,२२०	०	१,३७८	०	१,३७८	
६	३०८१०३	विद्युत विकासमा निजी क्षेत्रको प्रवर्द्धन	१४	१४	०	०	१६	१६	०	०	१७	१७	०	
७	३०८१०४	सप्तकोशी बहुउद्देश्यीय आयोजना	१,२४९	४८९	७६०	०	१,४०८	५५१	८५७	०	१,५८६	६२१	९६५	
८	३०८१०५	पंचेश्वर बहुउद्देश्यीय आयोजना	१७७	१७७	०	०	१९९	१९९	०	०	२२३	२२३	०	
९	३०८१०६	जलविद्युत आयोजना अध्ययन	७,३२१	६,३९४	९२७	०	८,२३३	७,२२५	१,०४७	०	९,३४८	८,१६४	१,१८४	
१०	३०८१०७	जलविद्युत आयोजना सम्बन्धी मापदण्ड	८४	८४	०	०	९५	९५	०	०	१०७	१०७	०	
११	३०८११२	बुढीगंगा जलविद्युत आयोजना	२,९९९	१,२९३	०	१,७०६	३,३८५	१,४५९	०	१,९२५	३,८२०	१,६४७	०	२,१७३
१२	३०८११३	बुढी गण्डकी जलविद्युत आयोजना	१७९,९९६	१७९,९९६	०	०	२१०,५७६	२१०,५७६	०	०	२४६,३५३	२४६,३५३	०	
१३	३०८११४	नलगाड हाइड्रोपावर कम्पनी लिमिटेड	५,४४१	५,४४१	०	०	६,१४५	६,१४५	०	०	६,९३९	६,९३९	०	
१४	३०८११५	विद्युत विकास दशक सम्बन्धी कार्ययोजना	१८,६८२	८,६८२	०	१०,०००	१९,७६९	९,१८७	०	१०,५८२	२०,९२९	९,७२६	०	११,२०३
१५	३०८११७	वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन केन्द्र	१२,५४४	१२,५४४	०	०	१६,२८३	१६,२८३	०	०	१८,१५८	१८,१५८	०	
१६	३०८११८	राष्ट्रिय ग्रामीण तथा नवीकरणीय उर्जा कार्यक्रम	२२,५५९	५,६१७	१५,४४२	१,५००	२९,३२७	७,३०२	२०,०७५	१,९५०	३८,१२५	९,४९३	२६,०९७	२,५३५
१७	५०११०५	१३२ के.भी. तथा अन्य प्रसारण लाईन विस्तार	२४६,९३८	५८,२४०	१३,४९०	१७५,२०८	२९६,३२६	६९,८८८	१६,१८८	२१०,२५०	३५५,५९१	८३,८६६	१९,४२६	२५२,३००
१८	५०११०६	थानकोट-चापागाउँ-भक्तपुर १३२ के.भी	१००	१००	०	०	२,०००	२,०००	०	०	२,१००	२,१००	०	
१९	५०११०७	अन्य ३३ के.भी. तथा सब-स्टेशन आयोजनाहरू	२४,१३८	२२,१३८	२,०००	०	२८,९६६	२६,५६६	२,४००	०	३४,७५९	३१,८७९	२,८८०	
२०	५०१११०	जलविद्युत सुदृढीकरण आयोजना	३,३४०	३,०००	०	३४०	३,५०७	३,१५०	०	३५७	३,६८२	३,३०८	०	३७४

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२१	५०११११	सामुदायिक तथा अन्य ग्रामीण विद्युतीकरण	५०,०००	३०,०००	८०	१९,९२०	६०,०००	३६,०००	९६	२३,९०४	७२,०००	४३,२००	११५	२८,६८५
२२	५०१११४	कुलेखानी तेस्रो जलविद्युत आयोजना (१४ मे.वा.)	१,४००	१,४००	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२३	५०१११८	चमेलियागाड जल विद्युत आयोजना (३० मे.वा.)	९,०००	४,०००	०	५,०००	०	०	०	०	०	०	०	०
२४	५०१११९	जलाशययुक्त आयोजनाहरुको छनोट तथा संभाव्यता अध्ययन	१०,८८०	५,४८०	५,४००	०	७,५००	३,७७८	३,७२२	०	८,०००	४,०२९	३,९७१	०
२५	५०११२०	ढुला तथा मझौला जलविद्युत अध्ययन आयोजना	१,०४२	१,०४२	०	०	१,०९४	१,०९४	०	०	१,१४९	१,१४९	०	०
२६	५०११२१	माथिल्लो तामाकोशी जलविद्युत आयोजना (४५६ मे. वा.)	५,०००	५,०००	०	०	५,२५०	५,२५०	०	०	०	०	०	०
२७	५०११२२	माथिल्लो त्रिशुली (३ए) जलविद्युत आयोजना (६० मे.वा.)	२५,८५०	७,०५०	०	१८,८००	२५,८५०	७,०५०	०	१८,८००	२५,८५०	७,०५०	०	१८,८००
२८	५०११२३	राहुघाट जलविद्युत आयोजना (२७ मे.वा.)	१४,८४३	१,७४०	०	१३,१०३	१५,५८५	१,८२७	०	१३,७५८	१६,३६४	१,९१८	०	१४,४४६
२९	५०११३३	तनहुँ जलविद्युत आयोजना (१४० मे.वा.)	४७,०००	३,०००	०	४४,०००	५६,०००	३,५७४	०	५२,४२६	६३,२००	४,०३४	०	५९,१६६
३०	५०११४८	माथिल्लो मोदी जल विद्युत आयोजना	२,०००	२,०००	०	०	२,१००	२,१००	०	०	२,२०५	२,२०५	०	०
३१	५०११५०	नेपाल भारत विद्युत प्रसारण	२४,८६९	३,३६९	१,५००	२०,०००	२७,३५६	३,७०६	१,६५०	२२,०००	३०,०९१	४,०७६	१,८१५	२४,२००
३२	५०११७२	पुर्ननविकरणीय तथा क्षमता विस्तार आयोजना	५१,४११	२,१५०	०	४९,२६१	५३,९८२	२,२५८	०	५१,७२४	५६,६८१	२,३७०	०	५४,३१०
३३	५०११७४	तामाकोशी पाचौँ जलविद्युत आयोजना	३,९००	३,९००	०	०	४,०९५	४,०९५	०	०	४,३००	४,३००	०	०
३४	५०११७५	जलविद्युत लगानी तथा विकास कम्पनी लिमिटेड	१६,१२०	०	०	१६,१२०	१६,९२६	०	०	१६,९२६	१७,७७२	०	०	१७,७७२
३५	५०११७८	जलविद्युत उत्पादन, प्रसारण र व्यापार सम्बन्धी कम्पनीहरु	२००	२००	०	०	२१०	२१०	०	०	२२१	२२१	०	०
३६	५०११८३	विद्युत उत्पादन कम्पनी लिमिटेड	५,०००	५,०००	०	०	५,२५०	५,२५०	०	०	५,५१३	५,५१३	०	०
३७	५०११८४	राष्ट्रिय प्रसारण ग्रीड कम्पनी लिमिटेड	५,०००	५,०००	०	०	५,२५०	५,२५०	०	०	५,५१३	५,५१३	०	०

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.ब. २०७५/७६ को स्रोत अनुमान				आ.ब. २०७६/७७ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.ब. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
३८	५०११८५	अपर अरुण जलविद्युत आयोजना कम्पनी लिमिटेड	४,०००	४,०००	०	०	४,२००	४,२००	०	०	४,४१०	४,४१०	०	०
३९	५०११८६	पावर सेक्टर रिफर्म ऐण्ड सस्टेनबल हाईड्रोपावर डेभलपमेन्ट प्रोजेक्ट	१२,११९	६१९	०	११,५००	१२,७२५	६५०	०	१२,०७५	१३,३६१	६८२	०	१२,६७९
जम्मा			८२१,५०४	३९४,३६७	४०,६७९	३८६,४५८	९३६,४८८	४५२,५५७	४७,२५५	४३६,६७६	१,०७५,८२३	५१९,३४८	५७,८३०	४९८,६४४

६.२ भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात

१	३३७०११	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	७४४	७४४	०	०	७८२	७८२	०	०	८२३	८२३	०	०
२	३३७०१२	सडक विभाग	४,२४६	४,२४६	०	०	४,५४८	४,५४८	०	०	४,८७४	४,८७४	०	०
३	३३७०१४	डिभिजन सडक कार्यालयहरु	५,६२९	५,६२९	०	०	५,९२०	५,९२०	०	०	६,२२७	६,२२७	०	०
४	३३७०१५	हेभी इन्भेस्टमेन्ट डिभिजनहरु	२,८३५	२,८३५	०	०	२,९८७	२,९८७	०	०	३,१४८	३,१४८	०	०
५	३३७०१६	मेकानिकल तालिम	२१५	२१५	०	०	२२६	२२६	०	०	२३७	२३७	०	०
६	३३७०१७	प्रयोगशाला	४१६	४१६	०	०	४५१	४५१	०	०	४८९	४८९	०	०
७	३३७०२२	रेलवे विभाग	६३९	६३९	०	०	६९६	६९६	०	०	७५८	७५८	०	०
८	३३७०२६	यातायात व्यवस्था विभाग	२३४	२३४	०	०	२४६	२४६	०	०	२५८	२५८	०	०
९	३३७१०१	सगरमाथा राजमार्ग(गाईघाट-दिक्तेल खण्ड)	३,९९८	३,९९८	०	०	४,५१७	४,५१७	०	०	५,१०२	५,१०२	०	०
१०	३३७१०२	बी.पी. राजमार्ग (सुर्यविनायक-धुलिखेल, धुलिखेल-सिन्धुली-बर्दिवास सडक आयोजना)	१,८६३	८६३	१,०००	०	२,१०३	९७४	१,१२९	०	२,३७५	१,१००	१,२७५	०
११	३३७१०५	महाकाली कोरिडोर (ब्रम्हदेव-झुलाघाट-दार्चुला-टिडकर)	३,१०४	३,१०४	०	०	३,५०६	३,५०६	०	०	३,९६१	३,९६१	०	०
१२	३३७१०६	कान्ति राजपथ	६,०७८	६,०७८	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१३	३३७११७	गंगटे-समुन्द्रटार-गल्फुभन्ज्याङ सडक	६३०	६३०	०	०	७१२	७१२	०	०	६३०	६३०	०	०
१४	३३७१२०	सालझण्डा-सन्धिखर्क-ढोरपाटन सडक	२,३०५	२,३०५	०	०	२,६०४	२,६०४	०	०	२,९४१	२,९४१	०	०
१५	३३७१२४	दमक-चिसापानी सडक	१,२५०	१,२५०	०	०	१,४१३	१,४१३	०	०	१,२५०	१,२५०	०	०
१६	३३७१२५	मदन भण्डारी राजमार्ग (झापाको शान्तिनगर देखि पश्चिम डडेलधुराको रूपालसम्म)	४५,०००	२५,०००	०	२०,०००	५५,३४८	३०,७४९	०	२४,५९९	७२,१६३	४०,०९०	०	३२,०७२

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.ब. २०७५/७६ को स्रोत अनुमान				आ.ब. २०७६/७७ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.ब. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
१७	३३७१२९	गल्छी-त्रिशुली-मैलुङ-स्याफ्रुवेशी-रसुवागढी सडक आयोजना	१०,५७२	१०,५७२	०	०	२६,८४१	२६,८४१	०	०	४०,४९४	४०,४९४	०	०
१८	३३७१३०	टनकपुर लिंक सडक	९००	९००	०	०	१,०१७	१,०१७	०	०	१,१४९	१,१४९	०	०
१९	३३७१३३	सडक सुधार आयोजना	४८,६०६	८,५५०	०	४०,०५६	५८,०००	१०,२०२	०	४७,७९८	४८,०००	८,४४३	०	३९,५५७
२०	३३७१३६	११ किलो छेपेटार-भालुस्वारा-बारपाक सडक	१,७००	१,७००	०	०	१,९२०	१,९२०	०	०	२,१६८	२,१६८	०	०
२१	३३७१३७	शहिद मार्ग (घोराही-नुवागाउँ-तिला-घर्तिगाउँ-थवाङ-मुसिकोट-मैकोट)	२,६०४	२,६०४	०	०	२,९४१	२,९४१	०	०	३,३२२	३,३२२	०	०
२२	३३७१३८	पुष्पलाल राजमार्ग (मध्य पहाडी राजमार्ग)	५५,५०२	३५,५०२	०	२०,०००	६३,८११	४०,८१७	०	२२,९९४	७३,३६४	४६,९२७	०	२६,४३७
२३	३३७१३९	रुपैडिया-नेपालगंज-सुर्खेत-दैलेख बजार-महाबुलेक-गाल्जे भातडी, रतडा-नागम-गमगढी-नाक्चेलारना सडक	१,०००	१,०००	०	०	१,१३०	१,१३०	०	०	१,२७७	१,२७७	०	०
२४	३३७१४०	भेरी करिडोर (जाजरकोट-दुनै-मरिम-तिन्जे धो)	२,४५०	२,४५०	०	०	२,७६९	२,७६९	०	०	३,१२८	३,१२८	०	०
२५	३३७१४१	काठमाडौं-तराई मधेश फाष्ट ट्रयाक	१५३,९७८	५६,४७८	०	९७,५००	२५०,०००	९१,६९८	०	१५८,३०२	३००,०००	११०,०३८	०	१८९,९६२
२६	३३७१४२	सडक क्षेत्र विकास आयोजना	३२,१६१	२,६२६	०	२९,५३५	३६,३४१	२,९६७	०	३३,३७३	४१,०६३	३,३५३	०	३७,७१०
२७	३३७१४५	उत्तर दक्षिण राजमार्ग (कर्णाली, कालीगण्डकी र कोशी)	२३,०५१	२३,०५१	०	०	३४,६६३	३४,६६३	०	०	४५,१५८	४५,१५८	०	०
२८	३३७१४६	बेनीघाट-आरुघाट-लाके भन्ज्याङ सडक	८००	८००	०	०	९०४	९०४	०	०	१,०२२	१,०२२	०	०
२९	३३७१४९	काठमाडौं उपत्यका सडक विस्तार आयोजना	१५,०७९	१५,०७९	०	०	१७,०३७	१७,०३७	०	०	१९,२४८	१९,२४८	०	०
३०	३३७१५४	वेशीशहर-चामे-मनाङ सडक	९००	९००	०	०	१,०१७	१,०१७	०	०	१,१४९	१,१४९	०	०
३१	३३७१५७	स्थानिय सडक पुल निर्माण	२८,९९६	२८,९९६	०	०	४५,०००	४५,०००	०	०	६०,०००	६०,०००	०	०
३२	३३७१५९	रणनीतिक सडक पुलहरुको विस्तृत संभाव्यता अध्ययन	३,९००	३,९००	०	०	४,४०७	४,४०७	०	०	४,९८०	४,९८०	०	०
३३	३३७१६५	सडक बोर्ड	५५,०००	५५,०००	०	०	६५,०००	६५,०००	०	०	७५,०००	७५,०००	०	०
३४	३३७१८८	काठमाडौं बाहिरी चक्रपथ	४००	४००	०	०	४५२	४५२	०	०	५११	५११	०	०
३५	३३७१९७	महाकाली पुल निर्माण आयोजना	८,९५५	३,९५५	०	५,०००	१०,११९	४,४६९	०	५,६५०	११,४३५	५,०५०	०	६,३८५

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.ब. २०७५/७६ को स्रोत अनुमान				आ.ब. २०७६/७७ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.ब. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
३६	३३७१९८	सेती राजमार्ग(टिकापुर-लोडे-चैनपुर-ताक्लाकोट)	४,२०३	४,२०३	०	०	४,७४७	४,७४७	०	०	५,३६२	५,३६२	०	०
३७	३३७१९९	चेपाङ मार्ग (ठोरी-भण्डारा-लोथर-मलेखु)	१,२००	१,२००	०	०	१,३५६	१,३५६	०	०	१,५३२	१,५३२	०	०
३८	३३७२२४	हुलाकी राजमार्ग (पुलहर समेत)	५५,००२	२८,१०४	२६,८९८	०	६६,२३५	३३,८४३	३२,३९१	०	७९,७६५	४०,७५७	३९,००८	०
३९	३३७३०४	उपक्षेत्रीय यातायात अभिवृद्धि आयोजना	१०	१०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४०	३३७३०६	जल मार्ग	१६१	१६१	०	०	१८१	१८१	०	०	२०४	२०४	०	०
४१	३३७३०७	रेल, मेट्रो रेल तथा मोनो रेल विकास आयोजना	४५,००३	१५,००३	०	३०,०००	५८,७०३	१९,५७०	०	३९,१३३	७६,५८०	२५,५३०	०	५१,०५०
४२	३३७३१२	व्यापारीक मार्ग विस्तार आयोजना	३०,००२	७,०५८	०	२२,९४४	३४,७८९	८,१८४	०	२६,६०५	४०,३४१	९,४९०	०	३०,८५१
४३	३३७३१४	यातायात आयोजना तयारी सहयोग	१३	१३	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४४	३३७३२०	रणनीतिक सडक पुल निर्माण तथा पुल पुलेसा संरक्षण	४५,४७६	१५,४७६	०	३०,०००	५६,७९५	१९,३२८	०	३७,४६७	६८,१७५	२३,२०१	०	४४,९७४
४५	३३७३२६	सासेक रोड कनेक्टीभिटी प्रोजेक्ट	१७,१८८	२,६४८	०	१४,५४०	१९,४२१	२,९९२	०	१६,४२९	२१,९४३	३,३८१	०	१८,५६३
४६	३३७३२७	चक्रपथ विस्तार आयोजना	१४,६०७	४,५४२	१०,०६५	०	१७,५२३	५,४४९	१२,०७४	०	२१,११०	६,५६४	१४,५४६	०
४७	३३७३३०	नेपाल भारत क्षेत्रीय व्यापार तथा यातायात आयोजना: मुग्लिङ नारायणगढ सडक खण्ड	६,०८२	१,१३२	०	४,९५०	२,०६७	३८५	०	१,६८२	२,५५०	४७५	०	२,०७५
४८	३३७३३१	सडक तथा ट्राफिक सुरक्षा	१,६६४	१,६६४	०	०	१,८८०	१,८८०	०	०	२,१२३	२,१२३	०	०
४९	३३७३५२	यातायात व्यवस्था सुदृढीकरण आयोजना	१४,३८४	१४,३८४	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५०	३३७३५६	रणनीतिक सडक पुनर्स्थापना तथा सुधार	११,०००	११,०००	०	०	१२,४३०	१२,४३०	०	०	१४,०४६	१४,०४६	०	०
५१	३३७३५७	राजमार्ग स्तरोन्नती (रणनीतिक सडक विकास आयोजना)	२१,०६३	२१,०६३	०	०	२३,८००	२३,८००	०	०	२६,८९३	२६,८९३	०	०
५२	३३७३५८	नागढुङ्गा सुरुङमार्ग निर्माण आयोजना	६४,४८०	१०,३९४	०	५४,०८६	७२,८६२	११,७४५	०	६१,११६	५६,०७३	९,०३९	०	४७,०३४
५३	३३७३६१	सासेक सडक सुधार आयोजना	७२,२००	८,१३७	०	६४,०६३	८१,५८१	९,१९४	०	७२,३८७	९२,१८१	१०,३८९	०	८१,७९२
५४	३३७३६२	मनाङ्ग-मुस्ताङ-डोल्पा-जुम्ला सडक	८००	८००	०	०	९०४	९०४	०	०	१,०२२	१,०२२	०	०

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
५५	३३७३६३	स्वर्ण सगरमाथा वृहत चक्रपथ (ओखलढुंगा-सोलु सल्लेरी- खोटाङ दिक्तेल-ओखलढुंगा)	१,२००	१,२००	०	०	१,३५६	१,३५६	०	०	१,५३२	१,५३२	०	०
५६	३३७३६६	तराई मधेस सडक पुर्वाधार विशेष कार्यक्रम	३५,३००	३५,३००	०	०	३९,८८९	३९,८८९	०	०	४५,०७५	४५,०७५	०	०
५७	३३७३६८	संयुटार- ओखलढुङ्गा- कुइभिर सडक	२,५००	२,५००	०	०	२,८२५	२,८२५	०	०	३,१९२	३,१९२	०	०
५८	३३७३६९	सासेक राजमार्ग सुधार आयोजना	३७,८००	१,०५०	०	३६,७५०	४२,७१४	१,१८७	०	४१,५२८	४८,२६७	१,३४१	०	४६,९२६
५९	३३७३७०	दोश्रो पुल सुधार तथा संभार आयोजना	७,०००	०	०	७,०००	७,९१०	०	०	७,९१०	८,९३८	०	०	८,९३८
जम्मा			१,०१४,०७८	४९९,६९१	३७,९६३	४७६,४२४	१,२५९,३९३	६१६,८२६	४५,५९५	५९६,९७२	१,४५४,६०७	७३५,४५३	५४,८२९	६६४,३२६

६.३ सञ्चार तथा सूचना प्रविधि

१	३५८०११	सञ्चार तथा सूचना प्रविधि मन्त्रालय	११,६७७	११,६७७	०	०	२२,६२३	२२,६२३	०	०	६३,६५३	६३,६५३	०	०
२	३५८०१२	सूचना विभाग	१,६९४	१,६९४	०	०	१,८२८	१,८२८	०	०	१,९७४	१,९७४	०	०
३	३५८०१३	सूचना तथा प्रसारण विभाग	१,९९०	१,९९०	०	०	२,०९१	२,०९१	०	०	२,१९८	२,१९८	०	०
४	३५८०१४	सञ्चार केन्द्रहरू	१३१	१३१	०	०	१३८	१३८	०	०	१४५	१४५	०	०
५	३५८०१५	राष्ट्रिय सूचना आयोग	४९९	४९९	०	०	५२४	५२४	०	०	५५०	५५०	०	०
६	३५८०१६	राष्ट्रिय समाचार समिति	१,१३०	१,१३०	०	०	१,१८७	१,१८७	०	०	१,२४६	१,२४६	०	०
७	३५८०१७	प्रेस काउन्सिल	४६९	४६९	०	०	४९२	४९२	०	०	५१७	५१७	०	०
८	३५८०१८	न्यूनतम पारिश्रमिक निर्धारण समिति	६१	६१	०	०	६४	६४	०	०	६८	६८	०	०
९	३५८०१९	हुलाक सेवा विभाग	१,२३३	१,२३३	०	०	१,३०१	१,३०१	०	०	१,३७३	१,३७३	०	०
१०	३५८०२०	जिल्ला हुलाक कार्यालयहरू	२५,२९७	२५,२९७	०	०	२६,५८६	२६,५८६	०	०	२७,९४१	२७,९४१	०	०
११	३५८०२१	हुलाक प्रशिक्षण केन्द्र	१४०	१४०	०	०	१४७	१४७	०	०	१५५	१५५	०	०
१२	३५८०२२	केन्द्रीय घनादेश कार्यालय	१४६	१४६	०	०	१५४	१५४	०	०	१६३	१६३	०	०
१३	३५८०२३	केन्द्रीय टिकट भण्डार तथा फिलाटेलिक व्यूरो	४७९	४७९	०	०	५०५	५०५	०	०	५३३	५३३	०	०
१४	३५८०२४	हुलाक निर्देशनालयहरू	२,१९१	२,१९१	०	०	२,३०७	२,३०७	०	०	२,४२८	२,४२८	०	०
१५	३५८०२६	गोष्ठारा हुलाक	१,६५३	१,६५३	०	०	१,७३८	१,७३८	०	०	१,८२७	१,८२७	०	०
१६	३५८०२७	सूचना प्रविधि विभाग	१,३२२	१,३२२	०	०	१,४२८	१,४२८	०	०	१,५४३	१,५४३	०	०
१७	३५८१०२	रेडियो प्रसार सेवा विकास समिति	२,१००	२,१००	०	०	२,३४२	२,३४२	०	०	२,६११	२,६११	०	०

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	बा.ब. २०७५/७६ को स्रोत अनुमान				बा.ब. २०७६/७७ को स्रोत प्रक्षेपण				बा.ब. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
१८	३५८१०५	प्रमाणीकरण नियन्त्रकको कार्यालय	२०४	२०४	०	०	२२९	२२९	०	०	४४४	४४४	०	०
१९	३५८१०६	राष्ट्रिय सूचना प्रविधि केन्द्र	४,०४२	४,०४२	०	०	४,५५५	४,५५५	०	०	५,२४१	५,२४१	०	०
२०	५०११०२	नेपाल टेलीभिजन	२,४००	२,४००	०	०	२,३००	२,३००	०	०	२,५३०	२,५३०	०	०
जम्मा			५८,८५८	५८,८५८	०	०	७२,५३८	७२,५३८	०	०	११७,१५१	११७,१५१	०	०
६.४ सहर विकास														
१	३४७०११	शहरी विकास मन्त्रालय	६४०	६४०	०	०	६७४	६७४	०	०	७११	७११	०	०
२	३४७०१९	शहरी विकास तथा भवन निर्माण विभाग	९१८	९१८	०	०	९६४	९६४	०	०	१,०१२	१,०१२	०	०
३	३४७०२१	विशेष भवन निर्माण तथा सम्भार डिभिजन	५,४६९	५,४६९	०	०	५,९५२	५,९५२	०	०	६,४८१	६,४८१	०	०
४	३४७०२२	काठमाण्डौ उपत्यका विकास प्राधिकरण	५,८४६	५,८४६	०	०	६,३९५	६,३९५	०	०	६,९९६	६,९९६	०	०
५	३४७१८०	आवास व्यवस्था कार्यक्रम	१२,५००	१२,५००	०	०	१३,९३८	१३,९३८	०	०	१५,५४०	१५,५४०	०	०
६	३४७१८२	एकीकृत कार्यमूलक योजना (शहरी विकास)	६३९	६३९	०	०	७२२	७२२	०	०	८१६	८१६	०	०
७	३४७१८५	नगर विकास कोष	६,९३३	२,३१०	४,६२३	०	७,७३०	२,५७६	५,१५५	०	८,६१९	२,८७२	५,७४७	०
८	३४७१८६	सघन शहरी विकास कार्यक्रम	१०९,७०७	२९,७०७	०	८०,०००	११०,५००	२९,९२२	०	८०,५७८	३०,१००	८,१५१	०	२१,९४९
९	३४७१८७	शहरी तथा वातावरणीय सुधार आयोजना	११,४३५	१,४२३	०	१०,०१२	१२,७७८	१,५९०	०	११,१८८	१४,२७९	१,७७७	०	१२,५०२
१०	३४७१९०	भवन निर्माण संहिता,सरकारी भवन निर्माण	२१,३७७	२१,३७७	०	०	२४,१४९	२४,१४९	०	०	२७,२८०	२७,२८०	०	०
११	३४७१९७	गणतन्त्र स्मारक तथा गणतन्त्र स्तम्भ	२००	२००	०	०	२२६	२२६	०	०	२५५	२५५	०	०
१२	३४७३०८	धोबिखोला कोरिडोर सुधार आयोजना	४,८६७	४,८६७	०	०	३,१५७	३,१५७	०	०	३,४५२	३,४५२	०	०
१३	३४७३०९	नेपाल - भारत सीमा एकीकृत जाँच चौकी विकास आयोजना	३७८	३७८	०	०	४२७	४२७	०	०	४८२	४८२	०	०
१४	३४७३१६	शहरी शासकीय क्षमता विकास कार्यक्रम	१,९२०	२५	०	१,८९५	२,१६८	२८	०	२,१४०	२,४४८	३२	०	२,४१६
१५	३४७३२०	एकीकृत शहरी विकास आयोजना	८,७८३	२,५७४	९२७	५,२८२	९,७९५	२,८७०	१,०३४	५,८९०	१०,९२३	३,२०१	१,१५३	६,५६९
१६	३४७३५७	बागमती सुधार आयोजना	१८,९२७	७,५०३	५३०	१०,८९४	१४,९००	५,९०७	४१७	८,५७६	१६,३००	६,४६२	४५६	९,३८२
१७	३४७३५८	नयाँ सहर आयोजना	१,२०८	१,२०८	०	०	१,३६२	१,३६२	०	०	१,५३५	१,५३५	०	०

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
१८	३४७३६०	गरिबी लक्षित सहरी पुनर्उत्थान कार्यक्रम	९४९	०	९४९	०	१,०६४	०	१,०६४	०	१,१९३	०	१,१९३	०
१९	३४७३६१	क्षेत्रीय शहरी विकास कार्यक्रम	१,९४२	३२६	०	१,६१६	२,१९०	३६८	०	१,८२३	२,४७०	४१५	०	२,०५६
२०	३४७३६२	संघिय सहरी विकास आयोजना कार्यान्वयन कार्यालयहरु	५००	५००	०	०	५५८	५५८	०	०	६२३	६२३	०	०
२१	३४७३६३	सहरी पूर्वाधार लगानी आयोजना	१,४१७	४१७	१,०००	०	१,५९७	४७०	१,१२७	०	१,८००	५३०	१,२७०	०
२२	५०११६३	नगर विकास कोष -मझौला शहरी ३३७१८७	३,०००	०	०	३,०००	३,१५०	०	०	३,१५०	३,३०८	०	०	३,३०८
२३	५०११६४	नगर विकास कोष - शहरी शासकीय सुधार ३३७३१६	५२	०	०	५२	५५	०	०	५५	५७	०	०	५७
२४	५०११६८	काठमाडौं उपत्यका विकास प्राधिकरण	५००	५००	०	०	५२५	५२५	०	०	५५१	५५१	०	०
२५	५०११६९	एकिकृत शहरी विकास आयोजना	२,८७०	०	०	२,८७०	३,०१४	०	०	३,०१४	३,१६४	०	०	३,१६४
२६	५०११८७	नगर विकास कोष	१०,०००	१०,०००	०	०	१०,५००	१०,५००	०	०	११,०२५	११,०२५	०	०
जम्मा			२३२,९७७	१०९,३२७	८,०२९	११५,६२१	२३८,४८८	११३,२७९	८,७९७	११६,४१३	१७१,४२२	१००,१९८	९,८२०	६१,४०३
६.५ सिंचाइ														
१	३०८०१४	जल तथा मौसम विज्ञान विभाग	३,५०२	३,५०२	०	०	३,८०९	३,८०९	०	०	४,१४५	४,१४५	०	०
२	३०८०१७	जलस्रोत तथा सिंचाइ विभाग	२,२५०	२,२५०	०	०	२,३६३	२,३६३	०	०	२,४८२	२,४८२	०	०
३	३०८०२०	सिंचाइ व्यवस्थापन डिभिजन - ८	१,०७५	१,०७५	०	०	१,१३४	१,१३४	०	०	१,१९७	१,१९७	०	०
४	३०८०२१	यात्रिक कार्यालय-३	१९८	१९८	०	०	२१०	२१०	०	०	२२३	२२३	०	०
५	३०८११६	जल तथा मौसम विज्ञान कार्यक्रम	१,१२६	१,१२६	०	०	१,२६१	१,२६१	०	०	१,४१२	१,४१२	०	०
६	३०८१२०	जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना	१२,८२०	१,६१४	५,३१३	५,८९३	१४,४४५	१,८१९	५,९८६	६,६४०	१६,२७६	२,०४९	६,७४५	७,४८१
७	३०८१२४	सिंचाइ संस्थागत विकास कार्यक्रम	३०३	३०३	०	०	३४०	३४०	०	०	३८३	३८३	०	०
८	३०८१२५	सिंचाइ तथा जलस्रोत व्यवस्थापन आयोजना (सिंचाइ)	५८२	५८२	०	०	६५५	६५५	०	०	७३७	७३७	०	०
९	३०८१२६	सिंचाइ संभाव्यता अध्ययन तथा निर्माण गुणस्तर कार्यक्रम	१,१५५	१,१५५	०	०	१,३०५	१,३०५	०	०	१,४७४	१,४७४	०	०
१०	३०८१२७	यात्रिक व्यवस्थापन कार्यक्रम	१२१	१२१	०	०	१३७	१३७	०	०	१५४	१५४	०	०
११	३०८१२८	समुदाय व्यवस्थित सिंचित कृषि क्षेत्र आयोजना	२,३३६	३६९	०	१,९६७	२,६३७	४१६	०	२,२२०	२,९७६	४७०	०	२,५०६

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.ब. २०७५/७६ को स्रोत अनुमान				आ.ब. २०७६/७७ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.ब. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
१२	३०८१२९	नदी नियन्त्रण	२९,६९२	१९,६९३	०	९,९९९	३३,५४९	२२,२५१	०	११,२९८	३७,९०६	२५,१४१	०	१२,७६५
१३	३०८१३०	जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण प्रविधि परियोजना	७८०	७८०	०	०	८८१	८८१	०	०	९९६	९९६	०	०
१४	३०८१३१	भारतीय अनुदान सहयोगमा संचालित नदी नियन्त्रण आयोजनाहरु (बागमती,कमला,खाँडो र लालबकैया समेत)	५,३५१	७४९	४,६०२	०	६,०४५	८४६	५,१९९	०	६,८२९	९५६	५,८७३	०
१५	३०८१३२	भूमिगत जलस्रोत विकास समिति	३७६	३७६	०	०	४२०	४२०	०	०	४६९	४६९	०	०
१६	३०८१३५	मर्मत संभार आयोजनाहरु	२,४९१	२,४९१	०	०	२,८१३	२,८१३	०	०	३,१७६	३,१७६	०	०
१७	३०८१३६	बृहत सरकारी सिंचाई योजनाको पुनर्स्थापना तथा व्यवस्थापन हस्तान्तरण	४,५३२	४,५३२	०	०	५,११९	५,११९	०	०	५,७८३	५,७८३	०	०
१८	३०८१३७	बागमती सिंचाई आयोजना	४,७६०	३,६८०	०	१,०८०	५,३७५	४,१५६	०	१,२२०	६,०७०	४,६९३	०	१,३७७
१९	३०८१३८	बबई सिंचाई आयोजना	१२,४९७	१२,४९७	०	०	१४,११९	१४,११९	०	०	१५,९५०	१५,९५०	०	०
२०	३०८१३९	महाकाली सिंचाई आयोजना (कन्चनपुर)	३,१८१	३,१८१	०	०	३,५९१	३,५९१	०	०	४,०५४	४,०५४	०	०
२१	३०८१४०	सुन्सरी मोरङ सिंचाई आयोजना (तेस्रो)	३,६०२	३,६०२	०	०	४,०६६	४,०६६	०	०	४,५८९	४,५८९	०	०
२२	३०८१४१	प्रगन्ना तथा बड्कापथ सिंचाई आयोजना, दाङ	२,००२	२,००२	०	०	२,२६१	२,२६१	०	०	२,५५४	२,५५४	०	०
२३	३०८१४२	सिक्टा सिंचाई आयोजना	१४,९४३	१०,४९६	०	४,४४७	१६,८८२	११,८५८	०	५,०२४	१९,०७२	१३,३९६	०	५,६७६
२४	३०८१४५	पालुङटार- कुण्डुटार सिंचाई आयोजना	४०२	४०२	०	०	४५४	४५४	०	०	५१३	५१३	०	०
२५	३०८१४८	टार - बजार संरक्षण कार्यक्रम (इन्द्रावती बगर कोरिडोर समेत)	३,९८०	३,९८०	०	०	४,४९७	४,४९७	०	०	५,०८२	५,०८२	०	०
२६	३०८१४९	रानी जमरा कुलरिया सिंचाई आयोजना (प्रणाली आधुनिकीकरण समेत)	२१,५२५	७,९९४	०	१३,५३१	२४,३१९	९,०३२	०	१५,२८७	२७,४७५	१०,२०४	०	१७,२७१
२७	३०८१५०	भेरी - बबई डाइभर्सन बहुउद्देश्यीय आयोजना	६०,९७४	४०,९७४	०	२०,०००	४०,१८७	२७,००५	०	१३,१८२	३०,२०९	२०,३००	०	९,९०९
२८	३०८१५१	जलसाधन योजना तयारी सुविधा आयोजना	५,४७१	७८३	४,६८८	०	६,१७७	८८४	५,२९३	०	६,९७५	९९८	५,९७६	०

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.ब. २०७५/७६ को स्रोत अनुमान				आ.ब. २०७६/७७ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.ब. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२९	३०८१५२	सिंचाइ पुनर्स्थापना आयोजना (कुवेत फण्ड)	२,६८०	६७१	०	२,००९	३,०२७	७५८	०	२,२६९	३,४१९	८५६	०	२,५६३
३०	३०८१५४	जलस्रोत अनुसन्धान तथा विकास केन्द्र	५६७	५६७	०	०	६३८	६३८	०	०	७१९	७१९	०	०
३१	३०८१५५	समुद्र तराई मधेस सिंचाइ विशेष कार्यक्रम	२,३०४	२,३०४	०	०	२,६०३	२,६०३	०	०	२,९४०	२,९४०	०	०
३२	३०८१५६	सुनकोशी मरिन ड्राईभर्सन बहुउद्देशिय आयोजना	६७९	६७९	०	०	७६७	७६७	०	०	८६६	८६६	०	०
३३	३०८१५७	बृहद् दाङ उपत्यका सिंचाइ आयोजना	२,०१६	२,०१६	०	०	२,२७७	२,२७७	०	०	२,५७२	२,५७२	०	०
३४	३०८१५८	नयाँ प्रविधिमा आधारित नदि नियन्त्रण कार्यक्रम	२,००८	२,००८	०	०	२,२६९	२,२६९	०	०	२,५६४	२,५६४	०	०
३५	३०८१६०	एकीकृत उर्जा तथा सिंचाइ विपेश कार्यक्रम	२,५००	२,५००	०	०	२,८२५	२,८२५	०	०	३,१९२	३,१९२	०	०
जम्मा			२१४,७८१	१४१,२५२	१४,६०३	५८,९२६	२१३,४५७	१३९,८३९	१६,४७८	५७,१३९	२२५,४३४	१४७,२९०	१८,५९५	५९,५४९
६.६ पुनर्निर्माण														
१	३०१०३२	राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरण	१,५७८	१,५७८	०	०	८२०	८२०	०	०	७१३	७१३	०	०
२	३०१८०१	राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरण कोष	१,५१०,८१३	५००,५५३	१२८,३३६	८८१,९२४	१,२८०,३३१	४२४,१९१	१०८,७५८	७४७,३८२	३७०,४४७	१२२,७३४	३१,४६८	२१६,२४५
जम्मा			१,५१२,३९१	५०२,१३१	१२८,३३६	८८१,९२४	१,२८१,१५१	४२४,०११	१०८,७५८	७४७,३८२	३७१,१६०	१२३,४४७	३१,४६८	२१६,२४५
पूर्वाधार क्षेत्रको कुल जम्मा			३,८५४,५८९	१,७०५,६२६	२२९,६१०	१,९१९,३५३	४,००१,५१६	१,८२०,०५०	२२६,८८३	१,९५४,५८३	३,४१५,५९५	१,७४२,८८७	१७२,५४२	१,५००,१६७

अनुसूची ७.१

शासकीय व्यवस्था तथा अन्तरसम्बन्धित क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सकितीकरण

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.ब. २०७५/७६ को विनियोजन				आ.ब. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण				आ.ब. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				रामणीक सम्प	क्रम	सिरो विकास लक्ष्य संकेत	सैतिक संकेत	जलवायु संकेत
			कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					

७.१ प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्

१	३०१०११	मन्त्रिपरिषद्	१,५०६	१,५०६	०	०	१,५८१	१,५८१	०	०	१,६६०	१,६६०	०	०	७	१	१६	३	३
२	३०१०१३	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	३,७६४	३,६७५	८९	०	३,९५७	३,८५९	९८	०	४,१५९	४,०५२	१०८	०	७	१	१६	३	३
३	३०१०१५	गरिवी निवारण कोष	१०,११७	१०,११७	०	०	१०,६२३	१०,६२३	०	०	११,१५४	११,१५४	०	०	७	१	१	१	३
४	३०१०२०	सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालय	१,५८८	८५८	७३०	०	१,७०४	९०१	८०३	०	१,८२९	९४६	८८३	०	७	१	१६	३	३
५	३०१०२२	नेपाल ट्रष्टको कार्यालय	४३९	४३१	८	०	४६१	४५३	९	०	४८५	४७५	१०	०	७	१	१६	३	३
६	३०१०२५	राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र	१,०४८	९१०	१३८	०	१,१०७	९५६	१५२	०	१,१७०	१,००३	१६७	०	७	१	१६	३	३
७	३०१०३१	लगानी बोर्डको कार्यालय	३,८२९	३,६४८	१८१	०	४,०३०	३,८३०	१९९	०	४,२४१	४,०२२	२१९	०	७	१	९	३	३
८	३०१०३५	महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय	१,६०१	१,४९६	१०५	०	१,६८६	१,५७१	११६	०	१,७७६	१,६४९	१२७	०	७	१	१६	३	३
९	३०१०३६	उच्च सरकारी बकिल कार्यालयहरु	२,०९१	१,७८७	३०४	०	२,२११	१,८७६	३३४	०	२,३३८	१,९७०	३६८	०	७	१	१६	३	३
१०	३०१०३७	जिल्ला सरकारी बकिल कार्यालयहरु	५,४६०	३,६४५	१,८१५	०	५,८२४	३,८२७	१,९९७	०	६,२१५	४,०१९	२,१९६	०	७	१	१६	३	३
११	३०१०३८	विशेष सरकारी बकिल कार्यालय	२३४	२२४	१०	०	२४६	२३५	११	०	२५९	२४७	१२	०	७	१	१६	३	३
१२	३०१०३९	राजस्व अनुसन्धान विभाग	७०४	६५०	५४	०	७४२	६८३	५९	०	७८२	७१७	६५	०	७	१	८	३	३
१३	३०१०४०	राजस्व अनुसन्धान ईकाई कार्यालयहरु	७२८	७०२	२६	०	७६६	७३७	२९	०	८०५	७७४	३१	०	७	१	८	३	३
१४	३०१०४१	सम्पत्ति शुद्धिकरण अनुसन्धान विभाग	९७४	९२२	५२	०	१,०२५	९६८	५७	०	१,०७९	१,०१७	६३	०	७	१	१६	३	३
१५	३०१०४२	राष्ट्रिय अनुसन्धान विभाग	१२,६४७	११,३४७	१,३००	०	१३,३४४	११,९१४	१,४३०	०	१४,०८३	१२,५१०	१,५७३	०	७	१	१६	३	३
१६	३०११०१	सूचना र प्रविधि विकास आयोजना	३,७४१	११९	३,६२२	०	४,२२६	१३३	४,०९३	०	४,७७३	१४८	४,६२५	०	२	१	९	१	३
जम्मा			५०,४७१	४२,०३७	८,४३४	०	५३,५३३	४४,१४७	९,३८६	०	५६,८१०	४६,३६३	१०,४४७	०					

७.२ संघीय मामिला

१	३६५०११	संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	४,२९८	३,९४२	३५६	०	४,५३१	४,१३९	३९२	०	४,७७७	४,३४६	४३१	०	७	१	१६	२	३
२	३६५०१५	जेष्ठ नागरिक दीर्घ सेवा सम्मान र सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम	४११,५००	४११,५००	०	०	४६०,८८०	४६०,८८०	०	०	५१६,१८६	५१६,१८६	०	०	७	१	१	२	३
३	३६५०१६	स्थानीय पूर्वाधार विकास तथा कृषि सङ्कट विभाग	२७९	२७४	५	०	२९३	२८८	६	०	३०८	३०२	६	०	७	१	८	१	३
४	३६५०२१	केन्द्रिय पंजीकरण विभाग	२०,०८५	१५,३१४	४,७७१	०	२१,३२८	१६,०८०	५,२४८	०	२२,६५७	१६,८८४	५,७७३	०	७	१	१६	३	३

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.ब. २०७५/७६ को विनियोजन				आ.ब. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण				आ.ब. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				रूपान्तरिक सम्पन्न	क्रम	सिने विकास लक्ष्य संकेत	सैविक संकेत	जलवायु संकेत
			कुल	चासु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चासु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चासु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
५	३६५१०५	आदिवासि / जनजाति उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान	३६५	३६३	२	०	४०७	४०५	२	०	४५४	४५१	३	०	५	१	१०	२	३
६	३६५१४४	स्थानीय विकास प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	८१०	७५०	६०	०	९०४	८३६	६८	०	१,००९	९३२	७७	०	४	२	१६	२	३
७	३६५१५४	फोहरमैला व्यवस्थापन प्राविधिक सहयोग केन्द्र	१५०	९०	६०	०	१६८	१००	६८	०	१८९	११२	७७	०	४	२	८	४	१
८	३६५१५५	संघीय शासन प्रणाली व्यवस्थापन कार्यक्रम	१,०८१	१,०७६	५	०	१,२०५	१,२००	६	०	१,३४४	१,३३८	६	०	४	२	१६	३	३
९	३६५१५८	प्रदेश तथा स्थानीय तह क्षमता विकास कार्यक्रम	२,५००	२,५००	०	०	२,७८८	२,७८८	०	०	३,१०८	३,१०८	०	०	७	१	१६	२	२
१०	३६५१६०	स्थानीय पूर्वाधार विकास साझेदारी कार्यक्रम	६६,०००	६६,०००	०	०	७३,५९०	७३,५९०	०	०	८२,०५३	८२,०५३	०	०	२	१	९	४	३
११	३६५८०१	जिल्ला समन्वय समितिको कार्यालयहरु	८,६९३	८,६९३	०	०	९,६९३	९,६९३	०	०	१०,८०७	१०,८०७	०	०	३	२	१६	२	३
१२	३६५८०५	ग्रामीण जलस्रोत व्यवस्थापन परियोजना	१४२	१३८	४	०	०	०	०	०	०	०	०	०	२	१	६	१	१
१३	३६५८०६	ग्रामीण सडक सञ्जाल सुधार आयोजना	५,४३५	४०२	५,०३३	०	६,१३६	४४८	५,६८७	०	६,९२६	५००	६,४२७	०	२	१	१	२	३
१४	३६५८०९	झोलुंगे पुल क्षेत्रगत कार्यक्रम	३१,१४०	२०९	३०,९३१	०	४४,४३३	२३३	४४,२००	०	९,०६०	२६०	८,८००	०	२	१	९	२	३
१५	३६५८१०	ग्रामीण पहुँच कार्यक्रम	४८९	४८९	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	२	१	१	२	३
१६	३६५८२१	पश्चिम नेपाल ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रम	६८	६६	२	०	०	०	०	०	०	०	०	०	३	१	६	१	१
१७	३६५८३१	स्थानीय स्तरका सडकपुल तथा सामुदायिक पहुँच सुधार परियोजना	२०,५१३	२३	२०,४९०	०	२३,१७९	२६	२३,१५४	०	४,९२९	२९	४,९००	०	२	२	९	२	३
१८	३६५८४०	पूर्वी चितवन नदि व्यवस्थापन तथा जीविकोपार्जन सुधार कार्यक्रम	१३३	७८	५५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	३	१	१	२	२
१९	३६५८४२	राष्ट्रिय ग्रामिण यातायात सुदृढीकरण कार्यक्रम	४,२१०	३९१	३,८१९	०	०	०	०	०	०	०	०	०	२	१	९	२	३
२०	३६५८४४	साना सिचाई कार्यक्रम	१,०७०	१४५	९२५	०	१,२०७	१६२	१,०४५	०	१,३६१	१८०	१,१८१	०	१	१	२	२	२
२१	३६५८४७	बहुक्षेत्रीय पोषण कार्यक्रम	५,३३६	५,३३६	०	०	५,९५०	५,९५०	०	०	६,६३४	६,६३४	०	०	३	१	३	१	२
२२	३६५८५२	तराई मधेश समृद्धि कार्यक्रम	२०,३०६	११,५५७	८,७४९	०	२२,७७२	१२,८८६	९,८८६	०	२५,५४०	१४,३६८	११,१७२	०	२	१	१०	३	३
जम्मा			६०४,६०३	५२९,३३६	७५,२६७	०	६७९,४६३	५८९,७०२	८९,७६१	०	६९७,३४१	६५८,४८९	३८,८५१	०					

७.३ सामान्य प्रशासन

१	३६५०२३	नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	२,१००	२,१००	०	०	२,२०५	२,२०५	०	०	२,३१५	२,३१५	०	०	७	२	१६	२	३
२	३६५०२४	अतिरिक्त समूह	८०१	८०१	०	०	८४१	८४१	०	०	८८३	८८३	०	०	७	२	१६	२	३

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.ब. २०७५/७६ को विनियोजन				आ.ब. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण				आ.ब. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				राम्रैतिक सम्प	क्रम	सिने विकास लक्ष्य संकेत	सैविक संकेत	जलवायु संकेत
			कुल	चासु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चासु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चासु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
३	३६५०२५	निजामती किताबखाना	४९८	३८०	११८	०	५२९	३९९	१३०	०	५६२	४१९	१४३	०	७	१	१६	२	३
४	३६५०२६	कर्मचारी प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	७००	७००	०	०	७३५	७३५	०	०	७७२	७७२	०	०	७	२	१६	२	३
५	३६५१५७	निजामती कर्मचारी अस्पताल विकास समिति	२,६६५	२,६६५	०	०	२,९७१	२,९७१	०	०	३,३१३	३,३१३	०	०	३	१	३	२	३
जम्मा			६,७६४	६,६४६	११८	०	७,२८१	७,१५२	१३०	०	७,८४५	७,७०२	१४३	०					

७.४ कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला

१	३११०११	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	४,४८५	४,४५३	३२	०	४,७११	४,६७६	३५	०	४,९४८	४,९०९	३९	०	७	१	१६	३	३
२	३११०१२	नेपाल कानून आयोग	३१३	३१२	१	०	३२९	३२८	१	०	३४५	३४४	१	०	७	१	१६	३	३
३	३११०१३	न्याय सेवा तालिम केन्द्र	२८३	२७४	९	०	२९८	२८८	१०	०	३१३	३०२	११	०	७	२	१६	२	३
जम्मा			५,०८१	५,०३९	४२	०	५,३३७	५,२९१	४६	०	५,६०६	५,५५५	५१	०					

७.५ गृह

१	३१४०११	गृह मन्त्रालय	४,३७०	३,२१५	१,१५५	०	४,६४६	३,३७६	१,२७१	०	४,९४२	३,५४५	१,३९८	०	७	१	१६	३	३
२	३१४०१४	समरजंग कम्पनी कार्यालय	१२७	१२४	३	०	१३४	१३०	३	०	१४०	१३७	४	०	७	२	१६	३	३
३	३१४०१६	जिल्ला प्रशासन कार्यालयहरु	१६,११०	१२,६५३	३,४५७	०	१७,०८८	१३,२८६	३,८०३	०	१८,१३३	१३,९५०	४,१८३	०	७	१	१६	३	३
४	३१४०१७	सीमा प्रशासन कार्यालयहरु	२३५	२३२	३	०	२४७	२४४	३	०	२५९	२५६	४	०	७	१	१६	२	३
५	३१४०१८	झुलाका प्रशासन कार्यालयहरु	३,५१५	३,११५	४००	०	३,७११	३,२७१	४४०	०	३,९१८	३,४३४	४८४	०	७	१	१६	२	३
६	३१४०१९	कारागार व्यवस्थापन विभाग	४,४९१	१९८	४,२९३	०	४,९३०	२०८	४,७२२	०	५,४१३	२१८	५,१९५	०	७	१	१६	२	३
७	३१४०२०	कारागार कार्यालयहरु	१४,६१२	१३,३१२	१,३००	०	१५,४०८	१३,९७८	१,४३०	०	१६,२४९	१४,६७६	१,५७३	०	७	१	१६	३	३
८	३१४०२१	अध्यागमन विभाग	८५२	५९७	२५५	०	९०७	६२७	२८१	०	९६७	६५८	३०९	०	७	१	१६	३	३
९	३१४०२२	अध्यागमन कार्यालयहरु	१,९९७	१,८८२	११५	०	२,१०३	१,९७६	१२७	०	२,२१४	२,०७५	१३९	०	७	१	१६	३	३
१०	३१४०२३	जुद्ध वारुणयन्त्र कार्यालय	१४९	१४४	५	०	१५७	१५१	६	०	१६५	१५९	६	०	७	१	११	३	३
११	३१४०२४	प्रहरी प्रधान कार्यालय	३९,८४०	३१,०४६	८,७९४	०	४१,९६१	३२,२८८	९,६७३	०	४४,२२०	३३,५७९	१०,६४१	०	७	१	१६	३	३
१२	३१४०२५	नेपाल प्रहरी अस्पताल	५,४३७	४,३७७	१,०६०	०	५,७१८	४,५५२	१,१६६	०	६,०१७	४,७३४	१,२८३	०	७	२	१६	२	३
१३	३१४०२६	राष्ट्रिय प्रहरी प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	३६,६८२	५,५१९	३१,१६३	०	४०,०१९	५,७४०	३४,२७९	०	४३,६७७	५,९६९	३७,७०७	०	७	१	१६	२	३
१४	३१४०२७	प्रदेश प्रहरी कार्यालयहरु	४५,९५०	४४,७२९	१,२२१	०	४७,८६१	४६,५१८	१,३४३	०	४९,८५६	४८,३७९	१,४७७	०	७	१	१६	२	३
१५	३१४०२८	जिल्ला प्रहरी कार्यालयहरु	१६२,८२२	१५७,४९८	५,३२४	०	१६९,६५४	१६३,७९८	५,८५६	०	१७६,७९२	१७०,३५०	६,४४२	०	७	१	१६	२	३
१६	३१४०२९	महानगरीय प्रहरी	४५,४७९	४३,९७३	१,५०६	०	४७,३८९	४५,७३२	१,६५७	०	४९,३८३	४७,५६१	१,८२२	०	७	१	१६	२	३
१७	३१४०३०	सशस्त्र प्रहरी बल	१९,८७५	१५,५७८	४,२९७	०	२०,९२८	१६,२०१	४,७२७	०	२२,०४९	१६,८४९	५,१९९	०	७	१	१६	२	३
१८	३१४०३१	प्रहरी किताबखाना	२१५	२०२	१३	०	२२४	२१०	१४	०	२३६	२२१	१६	०	७	१	१६	२	३
१९	३१४०३२	राष्ट्रिय परिचयपत्र व्यवस्थापन केन्द्र	२,३८४	१,७३७	६४७	०	२,५३६	१,८२४	७१२	०	२,६९८	१,९१५	७८३	०	७	१	१६	२	३
२०	३१४०३३	महानगरीय सशस्त्र प्रहरी कार्यालय	१३,४३५	१३,१४२	२९३	०	१३,९९०	१३,६६८	३२२	०	१४,५६९	१४,२१४	३५५	०	७	१	१६	३	३
२१	३१४०३४	सशस्त्र प्रहरी बल तालिम केन्द्रहरु	४,५२३	३,९६२	५६१	०	४,७३८	४,१२०	६१७	०	४,९६४	४,२८५	६७९	०	७	१	१६	३	३

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.ब. २०७५/७६ को विनियोजन				आ.ब. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण				आ.ब. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				राम्रतिक सम्प	क्रम	सिने विकास लक्ष्य संकेत	सैमिक संकेत	जलवायु संकेत
			कुल	चासु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चासु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चासु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
२२	३१४०३५	नेपाल ए.पी.एफ अस्पताल	२,६७८	२,३४९	३२९	०	२,८०५	२,४४३	३६२	०	२,९३९	२,५४१	३९८	०	७	१	१६	३	३
२३	३१४०३६	क्षेत्रीय सशस्त्र प्रहरी बल कार्यालय	१०६,१४६	१०३,७२५	२,४२१	०	११०,५३७	१०७,८७४	२,६६३	०	११५,११८	११२,१८९	२,९२९	०	७	१	१६	३	३
२४	३१४०३७	सशस्त्र प्रहरी बल राजध्व भन्सार तथा औद्योगिक सुरक्षा बल	८,९३०	८,६४४	२८६	०	९,३०४	८,९९०	३१४	०	९,६९५	९,३४९	३४६	०	७	१	१६	३	३
२५	३१४१०१	लाम्ग औषध नियन्त्रण कार्यक्रम	१२२	११५	७	०	१३६	१२८	८	०	१५२	१४३	९	०	३	१	३	२	३
२६	३१४१०४	महिला तथा बालबालिका सेवा केन्द्र	३५४	१३९	२१५	०	३९८	१५५	२४३	०	४४७	१७३	२७५	०	३	२	५	१	३
२७	३१४१०५	त्रि-वर्षिय अपराध नियन्त्रण तथा अनुसन्धान कार्ययोजना	८१४	११४	७००	०	९१८	१२७	७९१	०	१,०३६	१४२	८९४	०	४	१	१६	३	३
२८	३१४१०६	राहत तथा पुनर्स्थापना कार्यक्रम	१,०००	१,०००	०	०	१,११५	१,११५	०	०	१,२४३	१,२४३	०	०	७	१	१०	३	३
२९	३४५०११	रक्षा मन्त्रालय	१,९००	६७८	१,२२२	०	२,०५६	७१२	१,३४४	०	२,२२६	७४७	१,४७९	०	७	१	१६	३	३
३०	३४५०१२	राष्ट्रिय सुरक्षा परिषद्	४२८	४०७	२१	०	४४०	४२७	२३	०	४७४	४४९	२५	०	७	१	१६	३	३
३१	३४५०१३	जंगी अड्डा	४२९,६१९	३६६,०९३	६३,५२६	०	४३५,९७२	३६६,०९३	६९,८७९	०	४४७,६०३	३८०,७३७	७६,८६६	०	७	१	१६	३	३
३२	३४५०१४	सैनिक हवाई महा-निर्देशनालय	५,८९६	५,१०६	७९०	०	६,२३०	५,३६१	८६९	०	६,५८५	५,६२९	९५६	०	७	१	१६	३	३
३३	३४५०१५	वीरन्द्र अस्पताल (पोष्ट एक्सीडेन्ट सेन्टर समेत)	७,५३७	७,०३७	५००	०	७,९३९	७,२८९	५५०	०	८,३६३	७,७५८	६०५	०	७	२	१६	२	३
३४	३४५०१६	सैनिक कमाण्ड तथा स्टाफ कलेज	८७४	७९४	८०	०	९२२	८३४	८८	०	९७२	८७५	९७	०	७	१	१६	२	३
३५	३४५०१८	राष्ट्रिय सेवा दल	४,६९८	२,९९६	१,७०२	०	५,०१८	३,१४६	१,८७२	०	५,३६३	३,३०३	२,०५९	०	७	२	१६	३	३
३६	३४५०१९	अति विशिष्ट व्यक्तिहरुको सुरक्षा	१३०	१३०	०	०	१३७	१३७	०	०	१४३	१४३	०	०	७	१	१६	३	३
जम्मा			९९४,२२६	८५६,५६२	१३७,६६४	०	१,०२८,२८५	८७६,८२७	१५१,४५८	०	१,०७९,२२२	९१२,५८७	१६६,६३५	०					

७.७ परराष्ट्र मन्त्रालय

१	३२६०११	परराष्ट्र मन्त्रालय	१०,८३१	३,५९८	७,२३३	०	११,७३४	३,७७८	७,९५६	०	१२,७१९	३,९६७	८,७५२	०	७	१	१७	३	३
२	३२६०१२	नेपाली राजदूतावासहरु, स्थायी नियोगहरु र महावाणिज्य दूतावासहरु	३९,४५७	३०,८६२	८,५९५	०	४९,५५१	३२,०९६	९,४५५	०	४३,७८०	३३,३८०	१०,४००	०	७	१	१७	३	३
३	३२६०१७	सीमा नापी टोली	८३१	४०४	४२७	०	८९४	४२४	४७०	०	९६२	४४५	५१७	०	७	२	१७	३	३
४	३२६०१८	राहदानी विभाग	१,०५४	१,००४	५०	०	१,१०९	१,०५४	५५	०	१,१६७	१,१०७	६१	०	७	२	१७	२	३
५	३२६०१९	कन्सुल सेवा विभाग	१९१	१७६	१५	०	२०१	१८५	१७	०	२१२	१९४	१८	०	७	१	१७	३	३
जम्मा			५२,३६४	३६,०४४	१६,३२०	०	५५,४९०	३७,५३८	१७,९५२	०	५८,८४१	३९,०९३	१९,७४७	०					

७.८ योजना तथा तथ्यांक

१	३९१०११	राष्ट्रिय योजना आयोग	२,४७४	२,२५६	२१८	०	२,६०९	२,३६९	२४०	०	२,७५१	२,४८७	२६४	०	७	१	१	२	३
२	३९१०१३	केन्द्रीय तथ्यांक विभाग	७९८	७९६	२	०	८९८	८९६	२	०	८८८	८७८	२	०	७	१	१	३	३
३	३९१०१४	जिल्ला तथ्यांक कार्यालयहरु	१,९३०	१,९३०	०	०	२,०२७	२,०२७	०	०	२,१२८	२,१२८	०	०	७	१	१	३	३
४	३९११०२	आर्थिक तथ्यांक विकास कार्यक्रम	६४९	६४२	७	०	७२४	७१६	८	०	८०७	७९८	९	०	४	२	१६	३	३

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.ब. २०७५/७६ को विनियोजन				आ.ब. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण				आ.ब. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				रामेछाप स्थानीय तह	क्रम	सिर्जना विकास लक्ष्य संकेत	सामाजिक संकेत	जलवायु संकेत
			कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
५	३९११०३	सामाजिक तथ्यांक विकास कार्यक्रम	४६१	४६०	१	०	९,५००	५,५००	४,०००	०	३७,८२०	३७,०००	८२०	०	४	१	१६	२	३
६	३९११०४	योजना तथा जनशक्ति विकास कार्यक्रम	२१४	१९४	२०	०	२३९	२१६	२३	०	२६७	२४१	२६	०	४	२	१६	२	३
जम्मा			६,५२६	६,२७८	२४८	०	१५,९३६	११,६६३	४,२७३	०	४४,६५३	४३,५३२	१,१२१	०					
शासकीय व्यवस्था तथा अन्तरसम्बन्धित क्षेत्रको कुल जम्मा			१,७२०,०३५	१,४८१,९४२	२३८,०९३	०	१,८४५,३२५	१,५७२,३१९	२७३,००६	०	१,९५०,३१८	१,७१३,३२२	२३६,९९६	०					

अनुसूची ७.२

शासकीय व्यवस्था तथा अन्तरसम्बन्धित क्षेत्रको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण

७.१ प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्

१	३०१०११	मन्त्रिपरिषद्	१,५०६	१,५०६	०	०	१,५८१	१,५८१	०	०	१,६६०	१,६६०	०	०
२	३०१०१३	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	३,७६४	३,७६४	०	०	३,९५७	३,९५७	०	०	४,१५९	४,१५९	०	०
३	३०१०१५	गरिबी निवारण कोष	१०,११७	२९४	४,८२३	५,०००	१०,६२३	३०९	५,०६४	५,२५०	११,१५४	३२४	५,३१७	५,५१३
४	३०१०२०	सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालय	१,५८८	१,५८८	०	०	१,७०४	१,७०४	०	०	१,८२९	१,८२९	०	०
५	३०१०२२	नेपाल ट्रष्टको कार्यालय	४३९	४३९	०	०	४६१	४६१	०	०	४८५	४८५	०	०
६	३०१०२५	राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र	१,०४८	१,०४८	०	०	१,१०७	१,१०७	०	०	१,१७०	१,१७०	०	०
७	३०१०३१	लगानी बोर्डको कार्यालय	३,८२९	१,९३२	१,८९७	०	४,०३०	२,०३३	१,९९६	०	४,२४१	२,१४०	२,१०१	०
८	३०१०३५	महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय	१,६०१	१,६०१	०	०	१,६८६	१,६८६	०	०	१,७७६	१,७७६	०	०
९	३०१०३६	उच्च सरकारी वकिल कार्यालयहरु	२,०९१	२,०९१	०	०	२,२११	२,२११	०	०	२,३३८	२,३३८	०	०
१०	३०१०३७	जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालयहरु	५,४६०	५,४६०	०	०	५,८२४	५,८२४	०	०	६,२१५	६,२१५	०	०
११	३०१०३८	विशेष सरकारी वकील कार्यालय	२३४	२३४	०	०	२४६	२४६	०	०	२५९	२५९	०	०
१२	३०१०३९	राजस्व अनुसन्धान विभाग	७०४	७०४	०	०	७४२	७४२	०	०	७८२	७८२	०	०
१३	३०१०४०	राजस्व अनुसन्धान ईकाई कार्यालयहरु	७२८	७२८	०	०	७६६	७६६	०	०	८०५	८०५	०	०
१४	३०१०४१	सम्पत्ति शुद्धिकरण अनुसन्धान विभाग	९७४	९७४	०	०	१,०२५	१,०२५	०	०	१,०७९	१,०७९	०	०
१५	३०१०४२	राष्ट्रिय अनुसन्धान विभाग	१२,६४७	१२,६४७	०	०	१३,३४४	१३,३४४	०	०	१४,०८३	१४,०८३	०	०
१६	३०११०१	सूचना र प्रविधि विकास आयोजना	३,७४१	५०१	३,२४०	०	४,२२६	५६६	३,६६०	०	४,७७३	६३९	४,१३४	०
जम्मा			५०,४७१	३५,५११	९,९६०	५,०००	५३,५३३	३७,५६३	१०,७२०	५,२५०	५६,८१०	३९,७४५	११,५५२	५,५१३

७.२ संघीय मामिला

१	३६५०११	संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	४,२९८	४,२९८	०	०	४,५३१	४,५३१	०	०	४,७७७	४,७७७	०	०
२	३६५०१५	जेष्ठ नागरिक दीर्घ सेवा सम्मान र सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम	४११,५००	४११,५००	०	०	४६०,८८०	४६०,८८०	०	०	५१६,१८६	५१६,१८६	०	०

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
३	३६५०१६	स्थानीय पूर्वाधार विकास तथा कृषि सडक विभाग	२७९	२७९	०	०	२९३	२९३	०	०	३०८	३०८	०	०
४	३६५०२१	केन्द्रिय पंजीकरण विभाग	२०,०८५	४२०	०	१९,६६५	२१,३२८	४४६	०	२०,८८२	२२,६५७	४७४	०	२२,१८३
५	३६५१०५	आदिवासि / जनजाति उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान	३६५	३६५	०	०	४०७	४०७	०	०	४५४	४५४	०	०
६	३६५१४४	स्थानीय विकास प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	८१०	८१०	०	०	९०४	९०४	०	०	१,००९	१,००९	०	०
७	३६५१५४	फोहरमैला व्यवस्थापन प्राविधिक सहयोग केन्द्र	१५०	१५०	०	०	१६८	१६८	०	०	१८९	१८९	०	०
८	३६५१५५	संघीय शासन प्रणाली व्यवस्थापन कार्यक्रम	१,०८१	१,०८१	०	०	१,२०५	१,२०५	०	०	१,३४४	१,३४४	०	०
९	३६५१५८	प्रदेश तथा स्थानीय तह क्षमता विकास कार्यक्रम	२,५००	१,५००	१,०००	०	२,७८८	१,६७३	१,११५	०	३,१०८	१,८६५	१,२४३	०
१०	३६५१६०	स्थानीय पूर्वाधार विकास साझेदारी कार्यक्रम	६६,०००	६६,०००	०	०	७३,५९०	७३,५९०	०	०	८२,०५३	८२,०५३	०	०
११	३६५८०१	जिल्ला समन्वय समितिको कार्यालयहरु	८,६९३	८,६९३	०	०	९,६९३	९,६९३	०	०	१०,८०७	१०,८०७	०	०
१२	३६५८०५	ग्रामीण जलस्रोत व्यवस्थापन परियोजना	१४२	१४२	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१३	३६५८०६	ग्रामीण सडक सञ्जाल सुधार आयोजना	५,४३५	९७८	४२५	४,०३२	६,१३६	१,१०४	४८०	४,५५२	६,९२६	१,२४६	५४२	५,१३८
१४	३६५८०९	झोलुंगे पुल क्षेत्रगत कार्यक्रम	३१,१४०	२८,६४०	२,५००	०	४४,४३३	४०,८६६	३,५६७	०	९,०६०	८,३३२	७२७	०
१५	३६५८१०	ग्रामीण पहुँच कार्यक्रम	४८९	८९	४००	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१६	३६५८२१	पश्चिम नेपाल ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रम	६८	६८	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१७	३६५८३१	स्थानीय स्तरका सडकपुल तथा सामुदायिक पहुँच सुधार परियोजना	२०,५१३	१६,७१३	३,८००	०	२३,१७९	१८,८८५	४,२९४	०	४,९२९	४,०१६	९१३	०
१८	३६५८४०	पूर्वी चितवन नदि व्यवस्थापन तथा जीविकोपार्जन सुधार कार्यक्रम	१३३	३३	१००	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१९	३६५८४२	राष्ट्रिय ग्रामिण यातायात सुदृढीकरण कार्यक्रम	४,२१०	७९	४,१३१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२०	३६५८४४	साना सिचाई कार्यक्रम	१,०७०	३५	१,०३५	०	१,२०७	३९	१,१६७	०	१,३६१	४५	१,३१७	०

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२१	३६५८४७	बहुअन्वीय पोषण कार्यक्रम	५,३३६	९६८	४,३६८	०	५,९५०	१,०७९	४,८७०	०	६,६३४	१,२०३	५,४३०	०
२२	३६५८५२	तराई मधेस समृद्धि कार्यक्रम	२०,३०६	२०,३०६	०	०	२२,७७२	२२,७७२	०	०	२५,५४०	२५,५४०	०	०
जम्मा			६०४,६०३	५६३,१४७	१७,७५९	२३,६९७	६७९,४६३	६३८,५३६	१५,४९४	२५,४३३	६९७,३४१	६५९,८४७	१०,१७२	२७,३२१

७.३ सामान्य प्रशासन

१	३६५०२३	नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	२,१००	२,१००	०	०	२,२०५	२,२०५	०	०	२,३१५	२,३१५	०	०
२	३६५०२४	अतिरिक्त समूह	८०१	८०१	०	०	८४१	८४१	०	०	८८३	८८३	०	०
३	३६५०२५	निजामती किताबखाना	४९८	४९८	०	०	५२९	५२९	०	०	५६२	५६२	०	०
४	३६५०२६	कर्मचारी प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	७००	७००	०	०	७३५	७३५	०	०	७७२	७७२	०	०
५	३६५१५७	निजामती कर्मचारी अस्पताल विकास समिति	२,६६५	२,६६५	०	०	२,९७१	२,९७१	०	०	३,३१३	३,३१३	०	०
जम्मा			६,७६४	६,७६४	०	०	७,२८१	७,२८१	०	०	७,८४५	७,८४५	०	०

७.४ कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला

१	३११०११	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	४,४८५	२,६९०	१,७९५	०	४,७११	२,८२५	१,८८५	०	४,९४८	२,९६८	१,९८०	०
२	३११०१२	नेपाल कानून आयोग	३१३	३१३	०	०	३२९	३२९	०	०	३४५	३४५	०	०
३	३११०१३	न्याय सेवा तालिम केन्द्र	२८३	२८३	०	०	२९८	२९८	०	०	३१३	३१३	०	०
जम्मा			५,०८१	३,२८६	१,७९५	०	५,३३७	३,४५२	१,८८५	०	५,६०६	३,६२६	१,९८०	०

७.५ गृह

१	३१४०११	गृह मन्त्रालय	४,३७०	४,३७०	०	०	४,६४६	४,६४६	०	०	४,९४२	४,९४२	०	०
२	३१४०१४	समरजंग कम्पनी कार्यालय	१२७	१२७	०	०	१३४	१३४	०	०	१४०	१४०	०	०
३	३१४०१६	जिल्ला प्रशासन कार्यालयहरु	१६,११०	१६,११०	०	०	१७,०८८	१७,०८८	०	०	१८,१३३	१८,१३३	०	०
४	३१४०१७	सीमा प्रशासन कार्यालयहरु	२३५	२३५	०	०	२४७	२४७	०	०	२५९	२५९	०	०
५	३१४०१८	झुलाका प्रशासन कार्यालयहरु	३,५१५	३,५१५	०	०	३,७११	३,७११	०	०	३,९१८	३,९१८	०	०
६	३१४०१९	कारागार व्यवस्थापन विभाग	४,४९१	४,४९१	०	०	४,९३०	४,९३०	०	०	५,४१३	५,४१३	०	०
७	३१४०२०	कारागार कार्यालयहरु	१४,६१२	१४,६१२	०	०	१५,४०८	१५,४०८	०	०	१६,२४९	१६,२४९	०	०
८	३१४०२१	अध्यागमन विभाग	८५२	८५२	०	०	९०७	९०७	०	०	९६७	९६७	०	०
९	३१४०२२	अध्यागमन कार्यालयहरु	१,९९७	१,९९७	०	०	२,१०३	२,१०३	०	०	२,२१४	२,२१४	०	०
१०	३१४०२३	जुद्ध वारुणयन्त्र कार्यालय	१४९	१४९	०	०	१५७	१५७	०	०	१६५	१६५	०	०
११	३१४०२४	प्रहरी प्रधान कार्यालय	३९,८४०	३९,८४०	०	०	४१,९६१	४१,९६१	०	०	४४,२२०	४४,२२०	०	०
१२	३१४०२५	नेपाल प्रहरी अस्पताल	५,४३७	५,४३७	०	०	५,७१८	५,७१८	०	०	६,०१७	६,०१७	०	०
१३	३१४०२६	राष्ट्रिय प्रहरी प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	३६,६८२	६,२९९	३०,३८३	०	४०,०१९	६,८७२	३३,१४७	०	४३,६७७	७,५००	३६,१७६	०
१४	३१४०२७	प्रदेश प्रहरी कार्यालयहरु	४५,९५०	४५,९५०	०	०	४७,८६१	४७,८६१	०	०	४९,८५६	४९,८५६	०	०

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
१५	३१४०२८	जिल्ला प्रहरी कार्यालयहरु	१६२,८२२	१६२,८२२	०	०	१६९,६५४	१६९,६५४	०	०	१७६,७९२	१७६,७९२	०	०
१६	३१४०२९	महानगरीय प्रहरी	४५,४७९	४५,४७९	०	०	४७,३८९	४७,३८९	०	०	४९,३८३	४९,३८३	०	०
१७	३१४०३०	सशस्त्र प्रहरी बल	१९,८७५	१९,८७५	०	०	२०,९२८	२०,९२८	०	०	२२,०४९	२२,०४९	०	०
१८	३१४०३१	प्रहरी किताबखाना	२१५	२१५	०	०	२२४	२२४	०	०	२३६	२३६	०	०
१९	३१४०३२	राष्ट्रिय परिचयपत्र व्यवस्थापन केन्द्र	२,३८४	२,३८४	०	०	२,५३६	२,५३६	०	०	२,६९८	२,६९८	०	०
२०	३१४०३३	महानगरीय सशस्त्र प्रहरी कार्यालय	१३,४३५	१३,४३५	०	०	१३,९९०	१३,९९०	०	०	१४,५६९	१४,५६९	०	०
२१	३१४०३४	सशस्त्र प्रहरी बल तालिम केन्द्रहरु	४,५२३	४,५२३	०	०	४,७३८	४,७३८	०	०	४,९६४	४,९६४	०	०
२२	३१४०३५	नेपाल ए.पी.एफ अस्पताल	२,६७८	२,६७८	०	०	२,८०५	२,८०५	०	०	२,९३९	२,९३९	०	०
२३	३१४०३६	क्षेत्रीय सशस्त्र प्रहरी बल कार्यालय	१०६,१४६	१०६,१४६	०	०	११०,५३७	११०,५३७	०	०	११५,११८	११५,११८	०	०
२४	३१४०३७	सशस्त्र प्रहरी बल राजश्व भन्सार तथा औद्योगिक सुरक्षा बल	८,९३०	८,९३०	०	०	९,३०४	९,३०४	०	०	९,६९५	९,६९५	०	०
२५	३१४१०१	लागू औषध नियन्त्रण कार्यक्रम	१२२	१२२	०	०	१३६	१३६	०	०	१५२	१५२	०	०
२६	३१४१०४	महिला तथा बालबालिका सेवा केन्द्र	३५४	७९	२७५	०	३९८	८९	३०९	०	४४७	१००	३४८	०
२७	३१४१०५	वि-वर्षिय अपराध नियन्त्रण तथा अनुसन्धान कार्ययोजना	८१४	८१४	०	०	९१८	९१८	०	०	१,०३६	१,०३६	०	०
२८	३१४१०६	राहत तथा पुर्नस्थापना कार्यक्रम	१,०००	१,०००	०	०	१,११५	१,११५	०	०	१,२४३	१,२४३	०	०
जम्मा			५४३,१४४	५१२,४८६	३०,६५८	०	५६९,५६१	५३६,१०५	३३,४५६	०	५९७,४९२	५६०,९६८	३६,५२४	०

७.६ रक्षा

१	३४५०११	रक्षा मन्त्रालय	१,९००	१,९००	०	०	२,०५६	२,०५६	०	०	२,२२६	२,२२६	०	०
२	३४५०१२	राष्ट्रिय सुरक्षा परिषद्	४२८	४२८	०	०	४५०	४५०	०	०	४७४	४७४	०	०
३	३४५०१३	जंगी अड्डा	४२९,६१९	४२९,६१९	०	०	४३५,९७२	४३५,९७२	०	०	४५७,६०३	४५७,६०३	०	०
४	३४५०१४	सैनिक हवाई महा-निर्देशनालय	५,८९६	५,८९६	०	०	६,२३०	६,२३०	०	०	६,५८५	६,५८५	०	०
५	३४५०१५	वीरेन्द्र अस्पताल (पोष्ट एक्सीडेंट सेन्टर समेत)	७,५३७	७,५३७	०	०	७,९३९	७,९३९	०	०	८,३६३	८,३६३	०	०
६	३४५०१६	सैनिक कमाण्ड तथा स्टाफ कलेज	८७४	८७४	०	०	९२२	९२२	०	०	९७२	९७२	०	०
७	३४५०१८	राष्ट्रिय सेवा दल	४,६९८	४,६९८	०	०	५,०१८	५,०१८	०	०	५,३६३	५,३६३	०	०

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
८	३४५०१९	अति विशिष्ट व्यक्तिहरुको सुरक्षा	१३०	१३०	०	०	१३७	१३७	०	०	१४३	१४३	०	०
जम्मा			४५१,०८२	४५१,०८२	०	०	४५८,७२४	४५८,७२४	०	०	४८१,७३०	४८१,७३०	०	०

७.७ परराष्ट्र

१	३२६०११	परराष्ट्र मन्त्रालय	१०,८३१	१०,८३१	०	०	११,७३४	११,७३४	०	०	१२,७१९	१२,७१९	०	०
२	३२६०१२	नेपाली राजदूतावासहरु, स्थायी नियोगहरु र महावाणिज्य दूतावासहरु	३९,४५७	३९,४५७	०	०	४१,५५१	४१,५५१	०	०	४३,७८०	४३,७८०	०	०
३	३२६०१७	सीमा नापी टोली	८३१	८३१	०	०	८९४	८९४	०	०	९६२	९६२	०	०
४	३२६०१८	राहदानी विभाग	१,०५४	१,०५४	०	०	१,१०९	१,१०९	०	०	१,१६७	१,१६७	०	०
५	३२६०१९	कन्सुलर सेवा विभाग	१९१	१९१	०	०	२०१	२०१	०	०	२१२	२१२	०	०
जम्मा			५२,३६४	५२,३६४	०	०	५४,४९०	५४,४९०	०	०	५८,८४१	५८,८४१	०	०

७.८ योजना तथा तथ्यांक

१	३९१०११	राष्ट्रिय योजना आयोग	२,४७४	२,४७४	०	०	२,६०९	२,६०९	०	०	२,७५१	२,७५१	०	०
२	३९१०१३	केन्द्रीय तथ्यांक विभाग	७९८	७९८	०	०	८३८	८३८	०	०	८८०	८८०	०	०
३	३९१०१४	जिल्ला तथ्यांक कार्यालयहरु	१,९३०	१,९३०	०	०	२,०२७	२,०२७	०	०	२,१२८	२,१२८	०	०
४	३९११०२	अर्थिक तथ्यांक विकास कार्यक्रम	६४९	६४९	०	०	७२४	७२४	०	०	८०७	८०७	०	०
५	३९११०३	सामाजिक तथ्यांक विकास कार्यक्रम	४६१	३६५	९६	०	९,५००	७,५२२	१,९७८	०	३७,८२०	२९,९४४	७,८७६	०
६	३९११०४	योजना तथा जनशक्ति विकास कार्यक्रम	२१४	२१४	०	०	२३९	२३९	०	०	२६७	२६७	०	०
जम्मा			६,५२६	६,४३०	९६	०	१५,९३६	१३,९५७	१,९७८	०	४४,६५३	३६,७७७	७,८७६	०
कुल जम्मा			१,७२०,०३५	१,६३१,०७०	६०,२६८	२८,६९७	१,८४५,३२५	१,७५१,१०८	६३,५३४	३०,६८३	१,९५०,३१८	१,८४९,३७९	६८,१०५	३२,८३४

अनुसूची ८.१

संवैधानिक अंग तथा निकायको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सकितीकरण

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	व.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को विनियोजन				आ.व. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक साम्य	क्रम	प्रतिक्रिया	दिनो विकास सह्य संकेत	सैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
			कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था						
८.१ राष्ट्रपतिको कार्यालय																				
१	१०१००१	राष्ट्रपति	८०	८०	०	०	८४	८४	०	०	८८	८८	०	०	७	१	१६	५०	५०	
२	१०१०११	राष्ट्रपतिको कार्यालय (प्रशासनिक खर्च समेत)	२,१७६	१,१०१	१,०७५	०	२,२३१	१,१५६	१,०७५	०	२,२८९	१,२१४	१,०७५	०	७	१	१६	५०	५०	
जम्मा			२,२५६	१,१८१	१,०७५	०	२,३१५	१,२४०	१,०७५	०	२,३७७	१,३०२	१,०७५	०						
८.२ उपराष्ट्रपतिको कार्यालय																				
१	१०२००१	उपराष्ट्रपति	६०	६०	०	०	६३	६३	०	०	६६	६६	०	०	७	१	१६	५०	५०	
२	१०२०११	उपराष्ट्रपतिको कार्यालय (प्रशासनिक खर्च समेत)	३१८	२८२	३६	०	३३६	२९६	४०	०	३५४	३११	४४	०	७	१	१६	५०	५०	
जम्मा			३७८	३४२	३६	०	३९९	३५९	४०	०	४२१	३७७	४४	०						
८.३ संघीय संसद																				
१	२०२००१	संघीय संसद	२१८	२१८	०	०	२२९	२२९	०	०	२४०	२४०	०	०	७	१	१६	५०	५०	
२	२०२०११	संघीय संसद	८,५३६	८,५३६	०	०	८,९६३	८,९६३	०	०	९,४११	९,४११	०	०	७	१	१६	५०	५०	
३	२०२०१२	संघीय संसद सचिवालय	३,६४४	३,५०३	१४१	०	३,८३३	३,६७८	१५५	०	४,०३३	३,८६२	१७१	०	७	१	१६	५०	५०	
जम्मा			१२,३९८	१२,२५७	१४१	०	१३,०२५	१२,८७०	१५५	०	१३,६८४	१३,५१३	१७१	०						
८.४ अदालत																				
१	२०४००१	सर्वोच्च अदालत	४१२	४१२	०	०	४३३	४३३	०	०	४५४	४५४	०	०	७	१	१६	५०	५०	
२	२०४०११	सर्वोच्च अदालत (प्रशासनिक खर्च समेत)	७,२३३	४,४१५	२,८१८	०	७,७३६	४,६३६	३,१००	०	८,२७७	४,८६८	३,४१०	०	७	१	१६	५०	५०	
३	२०४०१२	उच्च अदालतहरु	९,९२४	८,८६२	१,०६२	०	१०,४७३	९,३०५	१,१६८	०	११,०५५	९,७७०	१,२८५	०	७	१	१६	५०	५०	
४	२०४०१४	विशेष अदालत	३८६	३६९	१७	०	४०६	३८७	१९	०	४२७	४०७	२१	०	७	१	१६	५०	५०	
५	२०४०१५	जिल्ला अदालतहरु	२४,९०२	२०,३२९	४,५७३	०	२६,३७६	२१,३४५	५,०३०	०	२७,९४६	२२,४१३	५,५३३	०	७	१	१६	५०	५०	
६	२०४०१६	प्रशासकीय अदालत	१७०	१६७	३	०	१७९	१७५	३	०	१८८	१८४	४	०	७	१	१६	५०	५०	
७	२०४०१७	राजस्व न्यायाधिकरण	३२७	३२२	५	०	३४४	३३८	६	०	३६१	३५५	६	०	७	१	१६	५०	५०	
८	२०४०१८	श्रम अदालत	९२	९१	१	०	९७	९६	१	०	१०२	१००	१	०	७	१	१६	५०	५०	
९	२०४०२०	फैसला कार्यान्वयन निर्देशनालय	११६	११५	१	०	१२२	१२१	१	०	१२८	१२७	१	०	७	१	१६	५०	५०	
१०	२०४०२१	अदालत सुरक्षा	४१८	०	४१८	०	४६०	०	४६०	०	५०६	०	५०६	०	७	१	१६	५०	५०	
११	२०४०२२	मेलमिलाप परिषद	२५२	२५०	२	०	२६५	२६३	२	०	२७८	२७६	२	०	७	२	१६	५०	५०	
१२	२०४१०३	राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान	८००	८००	०	०	८९२	८९२	०	०	९९५	९९५	०	०	४	२	१६	५०	५०	
जम्मा			४५,०३२	३६,१३२	८,९००	०	४७,७८१	३७,९९१	९,७९०	०	५०,७१७	३९,९४८	१०,७६९	०						

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	व.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को वित्तियोजन				आ.व. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				रणात्मिक स्तम्भ	क्रम	विश्व विकास सङ्घ सङ्केत	संकेत	कलसङ्केत
			कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					

द.५ अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग

१	२०६००१	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग	५२	५२	०	०	५५	५५	०	०	५७	५७	०	०	७	१	१६	३	३
२	२०६०११	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग (प्रशासनिक खर्च समेत)	७,७८१	५,०४४	२,७३७	०	८,३०७	५,२९६	३,०११	०	८,८३३	५,५६१	३,३१२	०	७	१	१६	३	३
जम्मा			७,८३३	५,०९६	२,७३७	०	८,३६२	५,३५१	३,०११	०	८,९३०	५,६१८	३,३१२	०					

द.६ महालेखा परीक्षकको कार्यालय

१	२०८००१	महालेखा परीक्षकको कार्यालय	२४	२४	०	०	२५	२५	०	०	२६	२६	०	०	७	१	१६	३	३
२	२०८०११	महालेखा परीक्षकको कार्यालय (प्रशासनिक खर्च समेत)	७,९८८	४,५२३	३,४६५	०	८,५६१	४,७४९	३,८१२	०	९,१७९	४,९८७	४,१९३	०	७	१	१६	३	३
जम्मा			८,०१२	४,५४७	३,४६५	०	८,५८६	४,७७४	३,८१२	०	९,२०६	५,०१३	४,१९३	०					

द.७ लोक सेवा आयोग

१	२१०००१	लोक सेवा आयोग	९१	९१	०	०	९६	९६	०	०	१००	१००	०	०	७	१	१६	१	३
२	२१००११	लोक सेवा आयोग (प्रशासनिक खर्च समेत)	३,५७०	३,४५४	११६	०	३,७५४	३,६२७	१२८	०	३,९४८	३,८०८	१४०	०	७	१	१६	१	३
३	२१००१२	अन्तरिम निर्देशनालय तथा अंचल कार्यालयहरू (प्रशासनिक खर्च समेत)	३,८५७	३,२९६	५६१	०	४,०७८	३,४६१	६१७	०	४,३१३	३,६३४	६७९	०	७	१	१६	३	३
जम्मा			७,४१८	६,८४१	६७७	०	७,९२८	७,१८३	७४५	०	८,३६१	७,४४२	८१९	०					

द.८ निर्वाचन आयोग

१	२१२००१	निर्वाचन आयोग	६५	६५	०	०	६८	६८	०	०	७२	७२	०	०	७	१	१६	३	३
२	२१२०११	मतदाता नामावली अध्यावधिक संकलन -मतदाता परिचय पत्र समेत	१,०९२	१,०९२	०	०	१,१४७	१,१४७	०	०	१,२०४	१,२०४	०	०	७	१	१६	३	३
३	२१२०१३	निर्वाचन कार्यालयहरू (प्रशासनिक खर्च समेत)	२,८७२	२,५८१	२९१	०	३,०३०	२,७१०	३२०	०	३,१९८	२,८४६	३५२	०	७	१	१६	३	३
४	२१२०१५	निर्वाचन आयोग(प्रशासनिक खर्च समेत)	१,१९४	८७८	३१६	०	१,२७०	९२२	३४८	०	१,३५०	९६८	३८२	०	७	१	१६	३	३
जम्मा			५,२२३	४,६१६	६०७	०	५,५१५	४,८४७	६६८	०	५,८२४	५,०८९	७३४	०					

द.९ राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग

१	२१४००१	राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग	६४	६४	०	०	६७	६७	०	०	७१	७१	०	०	७	१	१६	१	३
२	२१४०११	राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग (प्रशासनिक खर्च समेत)	१,९८७	१,९५५	३२	०	२,०८८	२,०५३	३५	०	२,१९४	२,१५५	३९	०	७	१	१६	१	३
जम्मा			२,०५१	२,०१९	३२	०	२,१५५	२,१२०	३५	०	२,२६५	२,२२६	३९	०					

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	व.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को विनियोजन				आ.व. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				राम्र्णनैतिक	क्रम	विश्व विकास संकेत	संकेत	वर्तमान संकेत
			कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
८.१० राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग																			
१	२२०००१	राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग	५९	५९	०	०	६२	६२	०	०	६५	६५	०	०	७	१	१६	३	३
२	२२००११	राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग	८६५	६९०	१७५	०	९३५	७२५	२१०	०	९९२	७६१	२३१	०	७	१	१६	३	३
जम्मा			९२४	७४९	१७५	०	९९६	७८६	२१०	०	१,०५७	८२६	२३१	०					
८.११ राष्ट्रिय महिला आयोग																			
१	२२२००१	राष्ट्रिय महिला आयोग	९१	९१	०	०	९६	९६	०	०	१००	१००	०	०	७	१	५	१	३
२	२२२०११	राष्ट्रिय महिला आयोग	१,१२४	१,०५३	७१	०	१,१४६	१,१०६	४०	०	१,२०५	१,१६१	४४	०	७	१	५	१	३
जम्मा			१,२१५	१,१४४	७१	०	१,२४१	१,२०१	४०	०	१,३०५	१,२६१	४४	०					
८.१२ न्याय परिषद्																			
१	२१८००१	न्याय परिषद्	१७	१७	०	०	१८	१८	०	०	१९	१९	०	०	७	१	१६	३	३
२	२१८०११	न्याय परिषद्	५०६	४७८	२८	०	५३३	५०२	३१	०	५६१	५२७	३४	०	७	१	१६	३	३
जम्मा			५२३	४९५	२८	०	५५१	५२०	३१	०	५८०	५४६	३४	०					
८.१३ राष्ट्रिय दलित आयोग																			
१	२२४००१	राष्ट्रिय दलित आयोग	५६	५६	०	०	५९	५९	०	०	६२	६२	०	०	७	१	१०	२	३
२	२२४०११	राष्ट्रिय दलित आयोग	३४५	२२२	१२३	०	२७३	२३३	४०	०	२८९	२४५	४४	०	७	१	१०	२	३
जम्मा			४०१	२७८	१२३	०	३३२	२९२	४०	०	३५०	३०६	४४	०					
८.१४ राष्ट्रिय समावेशी आयोग																			
१	२२६००१	राष्ट्रिय समावेशी आयोग	५६	५६	०	०	५९	५९	०	०	६२	६२	०	०	७	१	१०	२	३
२	२२६०११	राष्ट्रिय समावेशी आयोग	३४५	२२२	१२३	०	२७३	२३३	४०	०	२८९	२४५	४४	०	७	१	१०	२	३
जम्मा			४०१	२७८	१२३	०	३३२	२९२	४०	०	३५०	३०६	४४	०					
८.१५ आदिवासी जनजाति आयोग																			
१	२२८००१	आदिवासी जनजाति आयोग	५६	५६	०	०	५९	५९	०	०	६२	६२	०	०	७	१	१०	२	३
२	२२८०११	आदिवासी जनजाति आयोग	३४५	२२२	१२३	०	२७३	२३३	४०	०	२८९	२४५	४४	०	७	१	१०	२	३
जम्मा			४०१	२७८	१२३	०	३३२	२९२	४०	०	३५०	३०६	४४	०					
८.१६ मधेशी आयोग																			
१	२३०००१	मधेशी आयोग	५६	५६	०	०	५९	५९	०	०	६२	६२	०	०	७	१	१०	२	३
२	२३००११	मधेशी आयोग	३४५	२२२	१२३	०	२७३	२३३	४०	०	२८९	२४५	४४	०	७	१	१०	२	३
जम्मा			४०१	२७८	१२३	०	३३२	२९२	४०	०	३५०	३०६	४४	०					
८.१७ थारू आयोग																			
१	२३२००१	थारू आयोग	५६	५६	०	०	५९	५९	०	०	६२	६२	०	०	७	१	१०	२	३
२	२३२०११	थारू आयोग	३४५	२२२	१२३	०	२७३	२३३	४०	०	२८९	२४५	४४	०	७	१	१०	२	३

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	व.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को विनियोजन				आ.व. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	क्रम प्राथमिकता	बिगो विकास लक्ष्य संकेत	सैरिक संकेत	जलवायु संकेत
			कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
जम्मा			४०१	२७८	१२३	०	३३२	२९२	४०	०	३५०	३०६	४४	०					
८.१८ मुस्लिम आयोग																			
१	२३४००१	मुस्लिम आयोग	५६	५६	०	०	५९	५९	०	०	६२	६२	०	०	७	१	१०	२	३
२	२३४०११	मुस्लिम आयोग	३४५	२२२	१२३	०	२७३	२३३	४०	०	२८९	२४५	४४	०	७	१	१०	२	३
जम्मा			४०१	२७८	१२३	०	३३२	२९२	४०	०	३५०	३०६	४४	०					
८.१९ प्रदेश प्रमुख																			
१	२५०००१	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. १	४९	४९	०	०	५१	५१	०	०	५४	५४	०	०	७	१	१६	३	३
२	२५०००२	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. २	४९	४९	०	०	५१	५१	०	०	५४	५४	०	०	७	१	१६	३	३
३	२५०००३	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. ३	४९	४९	०	०	५१	५१	०	०	५४	५४	०	०	७	१	१६	३	३
४	२५०००४	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. ४	४९	४९	०	०	५१	५१	०	०	५४	५४	०	०	७	१	१६	३	३
५	२५०००५	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. ५	४९	४९	०	०	५१	५१	०	०	५४	५४	०	०	७	१	१६	३	३
६	२५०००६	प्रदेश प्रमुख- कर्णाली	४९	४९	०	०	५१	५१	०	०	५४	५४	०	०	७	१	१६	३	३
७	२५०००७	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. ७	४९	४९	०	०	५१	५१	०	०	५४	५४	०	०	७	१	१६	३	३
८	२५००११	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. १	३६९	२८०	८९	०	३३४	२९४	४०	०	३५३	३०९	४४	०	७	१	१६	३	३
९	२५००१२	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. २	३६९	२८०	८९	०	३३४	२९४	४०	०	३५३	३०९	४४	०	७	१	१६	३	३
१०	२५००१३	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. ३	३६९	२८०	८९	०	३३४	२९४	४०	०	३५३	३०९	४४	०	७	१	१६	३	३
११	२५००१४	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. ४	३६९	२८०	८९	०	३३४	२९४	४०	०	३५३	३०९	४४	०	७	१	१६	३	३
१२	२५००१५	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. ५	३६९	२८०	८९	०	३३४	२९४	४०	०	३५३	३०९	४४	०	७	१	१६	३	३
१३	२५००१६	प्रदेश प्रमुख- कर्णाली	३६९	२८०	८९	०	३३४	२९४	४०	०	३५३	३०९	४४	०	७	१	१६	३	३
१४	२५००१७	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. ७	३६९	२८०	८९	०	३३४	२९४	४०	०	३५३	३०९	४४	०	७	१	१६	३	३
जम्मा			२,९२६	२,३०३	६२३	०	२,६९८	२,४१८	२८०	०	२,८४७	२,५३९	३०८	०					
संवैधानिक बंग तथा निकायको कुल जम्मा			९८,६९५	७९,३९०	१९,३०५	०	१०३,५४२	८३,४१२	२०,१३०	०	१०९,६७६	८७,६४०	२२,०३६	०					

अनुसूची ८.२

संवैधानिक अंग तथा निकायको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
८.१ राष्ट्रपतिको कार्यालय														
१	१०१००१	राष्ट्रपति	८०	८०	०	०	८४	८४	०	०	८८	८८	०	०
२	१०१०११	राष्ट्रपतिको कार्यालय (प्रशासनिक खर्च समेत)	२,१७६	२,१७६	०	०	२,२३१	२,२३१	०	०	२,२८९	२,२८९	०	०
जम्मा			२,२५६	२,२५६	०	०	२,३१५	२,३१५	०	०	२,३७७	२,३७७	०	०
८.२ उपराष्ट्रपतिको कार्यालय														
१	१०२००१	उपराष्ट्रपति	६०	६०	०	०	६३	६३	०	०	६६	६६	०	०
२	१०२०११	उपराष्ट्रपतिको कार्यालय (प्रशासनिक खर्च समेत)	३१८	३१८	०	०	३३६	३३६	०	०	३५४	३५४	०	०
जम्मा			३७८	४,८९०	०	०	५,०२९	५,०२९	०	०	५,१७५	५,१७५	०	०
८.३ संघीय संसद														
१	२०२००१	संघीय संसद	२१८	२१८	०	०	२२९	२२९	०	०	२४०	२४०	०	०
२	२०२०११	संघीय संसद	८,५३६	८,५३६	०	०	८,९६३	८,९६३	०	०	९,४११	९,४११	०	०
३	२०२०१२	संघीय संसद सचिवालय	३,६४४	३,६४४	०	०	३,८३३	३,८३३	०	०	४,०३३	४,०३३	०	०
जम्मा			१२,३९८	१२,३९८	०	०	१३,०२५	१३,०२५	०	०	१३,६८४	१३,६८४	०	०
८.४ अदालत														
१	२०४००१	सर्वोच्च अदालत	४१२	४१२	०	०	४३३	४३३	०	०	४५४	४५४	०	०
२	२०४०११	सर्वोच्च अदालत (प्रशासनिक खर्च समेत)	७,२३३	७,२३३	०	०	७,७३६	७,७३६	०	०	८,२७७	८,२७७	०	०
३	२०४०१२	उच्च अदालतहरु	९,९२४	९,९२४	०	०	१०,४७३	१०,४७३	०	०	११,०५५	११,०५५	०	०
४	२०४०१४	विशेष अदालत	३८६	३८६	०	०	४०६	४०६	०	०	४२७	४२७	०	०
५	२०४०१५	जिल्ला अदालतहरु	२४,९०२	२४,९०२	०	०	२६,३७६	२६,३७६	०	०	२७,९४६	२७,९४६	०	०
६	२०४०१६	प्रशासकीय अदालत	१७०	१७०	०	०	१७९	१७९	०	०	१८८	१८८	०	०
७	२०४०१७	राजस्व न्यायाधिकरण	३२७	३२७	०	०	३४४	३४४	०	०	३६१	३६१	०	०
८	२०४०१८	श्रम अदालत	९२	९२	०	०	९७	९७	०	०	१०२	१०२	०	०
९	२०४०२०	फैसला कार्यान्वयन निर्देशनालय	११६	११६	०	०	१२२	१२२	०	०	१२८	१२८	०	०
१०	२०४०२१	अदालत सुरक्षा	४१८	४१८	०	०	४६०	४६०	०	०	५०६	५०६	०	०
११	२०४०२२	मेलमिलाप परिषद	२५२	२५२	०	०	२६५	२६५	०	०	२७८	२७८	०	०
१२	२०४१०३	राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान	८००	८००	०	०	८९२	८९२	०	०	९९५	९९५	०	०
जम्मा			४५,०३२	४५,०३२	०	०	४७,७८१	४७,७८१	०	०	५०,७१७	५०,७१७	०	०

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण

८.५ अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग

१	२०६००१	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग	५२	५२	०	०	५५	५५	०	०	५७	५७	०	०
२	२०६०११	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग (प्रशासनिक खर्च समेत)	७,७८१	७,७८१	०	०	८,३०७	८,३०७	०	०	८,८७३	८,८७३	०	०
जम्मा			७,८३३	८०,३२८	०	०	८५,२८१	८५,२८१	०	०	९०,५७७	९०,५७७	०	०

८.६ महालेखा परीक्षकको कार्यालय

१	२०८००१	महालेखा परीक्षकको कार्यालय	२४	२४	०	०	२५	२५	०	०	२६	२६	०	०
२	२०८०११	महालेखा परीक्षकको कार्यालय (प्रशासनिक खर्च समेत)	७,९८८	७,९८८	०	०	८,५६१	८,५६१	०	०	९,१७९	९,१७९	०	०
जम्मा			८,०१२	१४२,८८३	०	०	१५१,८४४	१५१,८४४	०	०	१६१,४३८	१६१,४३८	०	०

८.७ लोक सेवा आयोग

१	२१०००१	लोक सेवा आयोग	९१	९१	०	०	९६	९६	०	०	१००	१००	०	०
२	२१००११	लोक सेवा आयोग (प्रशासनिक खर्च समेत)	३,५७०	३,५७०	०	०	३,७५४	३,७५४	०	०	३,९४८	३,९४८	०	०
३	२१००१२	क्षेत्रीय निर्देशनालय तथा अंचल कार्यालयहरु (प्रशासनिक खर्च समेत)	३,८५७	३,८५७	०	०	४,०७८	४,०७८	०	०	४,३१३	४,३१३	०	०
जम्मा			७,५१८	७,५१८	०	०	७,९२८	७,९२८	०	०	८,३६१	८,३६१	०	०

८.८ निर्वाचन आयोग

१	२१२००१	निर्वाचन आयोग	६५	६५	०	०	६८	६८	०	०	७२	७२	०	०
२	२१२०११	मतदाता नामावली अध्यावधिक संकलन - मतदाता परिचय पत्र समेत	१,०९२	१,०९२	०	०	१,१४७	१,१४७	०	०	१,२०४	१,२०४	०	०
३	२१२०१३	निर्वाचन कार्यालयहरु (प्रशासनिक खर्च समेत)	२,८७२	२,८७२	०	०	३,०३०	३,०३०	०	०	३,१९८	३,१९८	०	०
४	२१२०१५	निर्वाचन आयोग(प्रशासनिक खर्च समेत)	१,१९४	१,१९४	०	०	१,२७०	१,२७०	०	०	१,३५०	१,३५०	०	०
जम्मा			५,२२३	५,२२३	०	०	५,५१५	५,५१५	०	०	५,८२४	५,८२४	०	०

८.९ राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग

१	२१४००१	राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग	६४	६४	०	०	६७	६७	०	०	७१	७१	०	०
२	२१४०११	राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग (प्रशासनिक खर्च समेत)	१,९८७	१,९८७	०	०	२,०८८	२,०८८	०	०	२,१९४	२,१९४	०	०
जम्मा			२,०५१	२,०५१	०	०	२,१५५	२,१५५	०	०	२,२६५	२,२६५	०	०

८.१० राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग

१	२२०००१	राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग	५९	५९	०	०	६२	६२	०	०	६५	६५	०	०
---	--------	--	----	----	---	---	----	----	---	---	----	----	---	---

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२	२२००११	राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग	८६५	८६५	०	०	९३५	९३५	०	०	९९२	९९२	०	०
जम्मा			९२४	९२४	०	०	९९६	९९६	०	०	१,०५७	१,०५७	०	०
८.११ राष्ट्रिय महिला आयोग														
१	२२२००१	राष्ट्रिय महिला आयोग	९१	९१	०	०	९६	९६	०	०	१००	१००	०	०
२	२२२०११	राष्ट्रिय महिला आयोग	१,१२४	३०१	८२३	०	१,१४६	३०७	८३९	०	१,२०५	३२३	८८२	०
जम्मा			१,२१५	३९२	८२३	०	१,२४१	४०२	८३९	०	१,३०५	४२३	८८२	०
८.१२ न्याय परिषद्														
१	२१८००१	न्याय परिषद्	१७	१७	०	०	१८	१८	०	०	१९	१९	०	०
२	२१८०११	न्याय परिषद्	५०६	५०६	०	०	५३३	५३३	०	०	५६१	५६१	०	०
जम्मा			५२३	५२३	०	०	५५१	५५१	०	०	५८०	५८०	०	०
८.१३ राष्ट्रिय दलित आयोग														
१	२२४००१	राष्ट्रिय दलित आयोग	५६	५६	०	०	५९	५९	०	०	६२	६२	०	०
२	२२४०११	राष्ट्रिय दलित आयोग	३४५	३४५	०	०	२७३	२७३	०	०	२८९	२८९	०	०
जम्मा			४०१	४०१	०	०	३३२	३३२	०	०	३५०	३५०	०	०
८.१४ राष्ट्रिय समावेशी आयोग														
१	२२६००१	राष्ट्रिय समावेशी आयोग	५६	५६	०	०	५९	५९	०	०	६२	६२	०	०
२	२२६०११	राष्ट्रिय समावेशी आयोग	३४५	३४५	०	०	२७३	२७३	०	०	२८९	२८९	०	०
जम्मा			४०१	४०१	०	०	३३२	३३२	०	०	३५०	३५०	०	०
८.१५ आदिवासी जनजाति आयोग														
१	२२८००१	आदिवासी जनजाति आयोग	५६	५६	०	०	५९	५९	०	०	६२	६२	०	०
२	२२८०११	आदिवासी जनजाति आयोग	३४५	३४५	०	०	२७३	२७३	०	०	२८९	२८९	०	०
जम्मा			४०१	४०१	०	०	३३२	३३२	०	०	३५०	३५०	०	०
८.१६ मधेशी आयोग														
१	२३०००१	मधेशी आयोग	५६	५६	०	०	५९	५९	०	०	६२	६२	०	०
२	२३००११	मधेशी आयोग	३४५	३४५	०	०	२७३	२७३	०	०	२८९	२८९	०	०
जम्मा			४०१	४०१	०	०	३३२	३३२	०	०	३५०	३५०	०	०

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
द.१७ थारू आयोग														
१	२३२००१	थारू आयोग	५६	५६	०	०	५९	५९	०	०	६२	६२	०	०
२	२३२०११	थारू आयोग	३४५	३४५	०	०	२७३	२७३	०	०	२८९	२८९	०	०
जम्मा			४०१	४०१	०	०	३३२	३३२	०	०	३५०	३५०	०	०
द.१८ मुस्लिम आयोग														
१	२३४००१	मुस्लिम आयोग	५६	५६	०	०	५९	५९	०	०	६२	६२	०	०
२	२३४०११	मुस्लिम आयोग	३४५	३४५	०	०	२७३	२७३	०	०	२८९	२८९	०	०
जम्मा			४०१	४०१	०	०	३३२	३३२	०	०	३५०	३५०	०	०
द.१९ प्रदेश प्रमुख														
१	२५०००१	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. १	४९	४९	०	०	५१	५१	०	०	५४	५४	०	०
२	२५०००२	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. २	४९	४९	०	०	५१	५१	०	०	५४	५४	०	०
३	२५०००३	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. ३	४९	४९	०	०	५१	५१	०	०	५४	५४	०	०
४	२५०००४	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. ४	४९	४९	०	०	५१	५१	०	०	५४	५४	०	०
५	२५०००५	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. ५	४९	४९	०	०	५१	५१	०	०	५४	५४	०	०
६	२५०००६	प्रदेश प्रमुख- कर्णाली	४९	४९	०	०	५१	५१	०	०	५४	५४	०	०
७	२५०००७	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. ७	४९	४९	०	०	५१	५१	०	०	५४	५४	०	०
८	२५००११	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. १	३६९	३६९	०	०	३३४	३३४	०	०	३५३	३५३	०	०
९	२५००१२	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. २	३६९	३६९	०	०	३३४	३३४	०	०	३५३	३५३	०	०
१०	२५००१३	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. ३	३६९	३६९	०	०	३३४	३३४	०	०	३५३	३५३	०	०
११	२५००१४	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. ४	३६९	३६९	०	०	३३४	३३४	०	०	३५३	३५३	०	०
१२	२५००१५	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. ५	३६९	३६९	०	०	३३४	३३४	०	०	३५३	३५३	०	०
१३	२५००१६	प्रदेश प्रमुख- कर्णाली	३६९	३६९	०	०	३३४	३३४	०	०	३५३	३५३	०	०
१४	२५००१७	प्रदेश प्रमुख- प्रदेश नं. ७	३६९	३६९	०	०	३३४	३३४	०	०	३५३	३५३	०	०
जम्मा			२,९२६	२,९२६	०	०	२,६९८	२,६९८	०	०	२,८४७	२,८४७	०	०
संवैधानिक अंग तथा निकायको कुल जम्मा			९८,६९५	३०९,७५०	८२३	०	३२८,३५०	३२७,५११	८३९	०	३४८,३१०	३४७,४२८	८८२	०

अनुसूची ९.१

प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई प्रदान गरिने अनुदानको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सकितीकरण

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.ब. २०७५/७६ को विनियोजन				आ.ब. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण				आ.ब. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				रणनीतिक स्तम्भ	क्रम प्राथमिकता	सिरो विकास लक्ष्य सेकेत	सैक्तिक सेकेत	जलवायु सेकेत
			कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
९.१ प्रदेश																			
१	८०१००१	प्रदेश - वित्तीय समानीकरण अनुदान	५०२,९८६	५०२,९८६	०	०	५३५,६८०	५३५,६८०	०	०	५७०,४९९	५७०,४९९	०	०					
२	८०१००२	प्रदेश - सशर्त अनुदान	६३१,३५५	६३१,३५५	०	०	६७२,३९३	६७२,३९३	०	०	७१६,०९९	७१६,०९९	०	०					
जम्मा			१,१३४,३४१	१,१३४,३४१	०	०	१,२०८,०७३	१,२०८,०७३	०	०	१,२८६,५९८	१,२८६,५९८	०	०					
९.२ स्थानीय तह																			
१	८०२००१	स्थानीय तह - वित्तीय समानीकरण अनुदान	८५२,०७५	८५२,०७५	०	०	९०७,४६०	९०७,४६०	०	०	९६६,४४५	९६६,४४५	०	०					
२	८०२००२	स्थानीय तह - सशर्त अनुदान	१,०९८,४५६	१,०९८,४५६	०	०	१,१६९,८५६	१,१६९,८५६	०	०	१,२४५,८९६	१,२४५,८९६	०	०					
जम्मा			१,९५०,५३१	१,९५०,५३१	०	०	२,०७७,३१६	२,०७७,३१६	०	०	२,२१२,३४१	२,२१२,३४१	०	०					
कुल जम्मा			३,०८४,८७२	३,०८४,८७२	०	०	३,२८५,३८९	३,२८५,३८९	०	०	३,४९८,९३९	३,४९८,९३९	०	०					

अनुसूची ९.२

प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई प्रदान गरिने अनुदानको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	व.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
९.१ प्रदेश														
१	८०१००१	प्रदेश - वित्तीय समानीकरण अनुदान	५०२,९८६	५०२,९८६	०	०	५३५,६८०	५३५,६८०	०	०	५७०,४९९	५७०,४९९	०	०
२	८०१००२	प्रदेश - सशर्त अनुदान	६३१,३५५	४७२,५८२	३५,६९८	१२३,०७५	६७२,३९३	५०३,३००	३८,०१८	१३१,०७५	७१६,०९९	५३६,०१४	४०,४९०	१३९,५९५
जम्मा			१,१३४,३४१	९७५,५६८	३५,६९८	१२३,०७५	१,२०८,०७३	१,०३८,९८०	३८,०१८	१३१,०७५	१,२८६,५९८	१,१०६,५१४	४०,४९०	१३९,५९५
९.२ स्थानीय तह														
१	८०२००१	स्थानीय तह - वित्तीय समानीकरण अनुदान	८५२,०७५	८५२,०७५	०	०	९०७,४६०	९०७,४६०	०	०	९६६,४४५	९६६,४४५	०	०
२	८०२००२	स्थानीय तह - सशर्त अनुदान	१,०९८,४५६	१,००८,१९६	५४,०९१	३६,१६९	१,१६९,८५६	१,०७३,७२९	५७,६०७	३८,५२०	१,२४५,८९६	१,१४३,५२१	६१,३५१	४१,०२४
जम्मा			१,९५०,५३१	१,८६०,२७१	५४,०९१	३६,१६९	२,०७७,३१६	१,९८१,१८९	५७,६०७	३८,५२०	२,२१२,३४१	२,१०९,९६६	६१,३५१	४१,०२४
कुल जम्मा			३,०८४,८७२	२,८३५,८३९	८९,७८९	१५९,२४४	३,२८५,३८९	३,०२०,१६९	९५,६२५	१६९,५९५	३,४९८,९३९	३,२१६,४७९	१०१,८४१	१८०,६१९

अनुसूची १०.१

सौबा ब्याज भुक्तानी तथा अर्थ विविधको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सकितीकरण

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	व.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/बायोोजना	आ.व. २०७५/७६ को विनियोजन				आ.व. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				रपनीतिक स्तम्भ	प्रतिकृता क्रम	वित्तो विकास सकेत	सैविक सकेत	चलवायु सकेत
			कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					

१०.१ अर्थ मन्त्रालय - ऋणको सौबा ब्याज भुक्तानी

१	५०२००१	राष्ट्रिय बचत पत्र	२५,३२१	१२,०९०	०	१३,२३१	३५,३२४	११,०९२	०	२४,२३१	६१,८९१	९,१४५	०	५२,७४५	७	१		५०	५०
२	५०२००२	विकास ऋण	१८९,१०१	१०४,१०१	०	८५,०००	१७३,५५१	९९,५५१	०	७४,०००	१५५,९९१	९५,९९१	०	६०,०००	७	१		५०	५०
३	५०२००६	राष्ट्रिय ऋण कमिशन	१,२६२	१,२६२	०	०	१,२९३	१,२९३	०	०	१,३१९	१,३१९	०	०	७	१		५०	५०
४	५०२००८	ट्रेजरी बिल	३५६,२१७	१०३,८०३	०	२५२,४१४	५१४,१८४	११४,१८४	०	४००,०००	६४५,६०२	१४५,६०२	०	५००,०००	७	१		५०	५०
५	५०३००१	एशियाली विकास बैंक	१३८,८३७	२१,११८	०	११७,७१९	१४१,३६३	१९,७३३	०	१२१,६३०	१४१,४१३	१८,३२२	०	१२३,०९१	७	१		५०	५०
६	५०३००२	अन्तर्राष्ट्रिय विकास संस्था	८४,४९७	१५,४४२	०	६९,०५५	८९,१६४	१५,३४४	०	७३,८२०	९४,४६९	१४,८१३	०	७९,६५७	७	१		५०	५०
७	५०३००३	ओपेक ऋण	८,४६८	७२७	०	७,७४१	८,३४९	६१७	०	७,७४१	८,२८९	५४७	०	७,७४२	७	१		५०	५०
८	५०३००४	युरोपीय आर्थिक समुदाय	३४९	२८	०	३२१	३४७	२६	०	३२१	३४४	२३	०	३२१	७	१		५०	५०
९	५०३००५	अन्तर्राष्ट्रिय कृषि विकास कोष	४,८४०	७५३	०	४,०८७	४,९८६	७१७	०	४,२६९	५,१२१	६८२	०	४,४३८	७	१		५०	५०
१०	५०३००७	नर्डिक विकास कोष	१,४७८	२०८	०	१,२७०	१,४६६	१९६	०	१,२७०	१,४५४	१८४	०	१,२७०	७	१		५०	५०
११	५०३००९	युरोपियन इनभेष्टमेण्ट बैंक	११३	११३	०	०	१५९	११९	४०	०	१७७	१३२	४५	०	७	१		५०	५०
१२	५०४००३	जापानी ऋण -१९८८ देखिको	१४,०२६	१,०८०	०	१२,९४६	१३,८९६	९५१	०	१२,९४६	१३,०५०	८२१	०	१२,२२९	७	१		५०	५०
१३	५०४००४	कुवेती ऋण	८७५	५०	०	८२५	१,३८५	४२	०	१,३४३	१,३७७	३३	०	१,३४३	७	१		५०	५०
१४	५०४००५	साउदी कोष	१,३६९	११६	०	१,२५३	४,००८	१०३	०	३,९०५	२,४५६	१०७	०	२,३४९	७	१		५०	५०
१५	५०४००६	फ्रान्सेली ऋण	९९५	४९	०	९४६	९८४	३९	०	९४६	७००	२२	०	६७८	७	१		५०	५०
१६	५०४००८	बेल्जियम ऋण	७९१	०	०	७९१	८०६	०	०	८०६	८०६	०	०	८०६	७	१		५०	५०
१७	५०४००९	धप व्यवस्था	२२,४२४	३,६७२	०	१८,७५२	४२,४०३	३,४४५	०	३८,९५८	३७,९४०	३,०२३	०	३४,९१७	७	१		५०	५०
१८	५०४०१०	अष्ट्रिया	२९१	०	०	२९१	२०२	०	०	२०२	०	०	०	०	७	१		५०	५०
जम्मा			८५१,२५४	२६४,६१२	०	५८६,६४२	१,०३३,८७८	२६७,४५०	४०	७६६,३८८	१,१७२,३९९	२९०,७६७	४५	८८१,५८६					

१०.२ अर्थ मन्त्रालय - विविध (साधारण)

१	६०१०११	निवृत्तभरण	३६५,०००	३६५,०००	०	०	३८८,७२५	३८८,७२५	०	०	४१३,९९२	४१३,९९२	०	०	७	१	१	५०	५०
२	६०१०१३	उपदान	१५,०००	१५,०००	०	०	१५,९७५	१५,९७५	०	०	१७,०१३	१७,०१३	०	०	७	१	१	५०	५०
३	६०१०१४	संचित विदा	६०,०००	६०,०००	०	०	६३,९००	६३,९००	०	०	६८,०५४	६८,०५४	०	०	७	१	१	५०	५०
४	६०१०१५	मृत कर्मचारी सहायता	५,०००	५,०००	०	०	५,३२५	५,३२५	०	०	५,६७१	५,६७१	०	०	७	१	१	५०	५०
५	६०१०१६	कर्मचारी सुविधा	९५,०००	९५,०००	०	०	१०१,१७५	१०१,१७५	०	०	१०७,७५१	१०७,७५१	०	०	७	१	१	५०	५०
६	६०१०१८	ओपधी उपचार	७०,०००	७०,०००	०	०	७४,५५०	७४,५५०	०	०	७९,३९६	७९,३९६	०	०	७	१	१	५०	५०
७	६०२००१	दण्ड जरिवाना फिर्ता (अदालतहरुको घरोटी फिर्ता समेत)	५००	५००	०	०	५३३	५३३	०	०	५६७	५६७	०	०	७	१	१६	५०	५०

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.ब. २०७५/७६ को विनियोजन				आ.ब. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण				आ.ब. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण				रपनीतिक स्तर	क्रम प्रारम्भिकता	दिगो विकास क्षेत्र	संकेत	वर्षावधि क्षेत्र
			कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
८	६०२०११	विशिष्ट व्यक्ति को भ्रमण खर्च	६००	६००	०	०	६३९	६३९	०	०	६८१	६८१	०	०	७	२	१६	अ	अ
९	६०२०१२	प्रतिनिधि मण्डलको भ्रमण तथा स्वागत खर्च	२,२००	२,२००	०	०	२,३४३	२,३४३	०	०	२,४९५	२,४९५	०	०	७	२	१६	अ	अ
१०	६०२०१३	अतिथि सत्कार	५००	५००	०	०	५३३	५३३	०	०	५६७	५६७	०	०	७	२	१६	अ	अ
११	६०२०१४	मुआवजा	५०,०००	५,०००	४५,०००	०	५९,३२५	५,३२५	५४,०००	०	७०,४७१	५,६७१	६४,८००	०	७	१	९	अ	अ
१२	६०२०१५	आर्थिक सहायता	२,५००	२,५००	०	०	२,६६३	२,६६३	०	०	२,८३६	२,८३६	०	०	७	२	१	अ	अ
१३	६०२०१६	भन्सार फिर्ता	३,५००	३,५००	०	०	३,७२८	३,७२८	०	०	३,९७०	३,९७०	०	०	७	२	१६	अ	अ
१४	६०२०१७	कर फिर्ता	१०,०००	१०,०००	०	०	१०,६४०	१०,६४०	०	०	११,३४२	११,३४२	०	०	७	२	१६	अ	अ
१५	६०२०१८	अन्य फिर्ता (वैदेशिक समेत)	१,५००	१,५००	०	०	१,५९८	१,५९८	०	०	१,७०१	१,७०१	०	०	७	२	१६	अ	अ
१६	६०२०१९	भवन खरीद निर्माण र सुधार	४००	०	४००	०	४८०	०	४८०	०	५७६	०	५७६	०	२	२	९	अ	अ
१७	६०२०२०	भौतिक सुविधा	७०,८३०	०	७०,८३०	०	७७,९१३	०	७७,९१३	०	८५,७०४	०	८५,७०४	०	२	२	११	अ	अ
१८	६०२०२१	महशुल तथा अन्य मुक्तानी	६,२००	६,२००	०	०	६,६०३	६,६०३	०	०	७,०३२	७,०३२	०	०	७	२	११	अ	अ
१९	६०२०२३	भैपरी आउने -साधारण प्रशासन	१५६,०००	१५६,०००	०	०	२७३,९४०	२७३,९४०	०	०	४०५,४४३	४०५,४४३	०	०	७	२	११	अ	अ
जम्मा			९१४,७३०	७९८,५००	११६,२३०	०	१,०९०,४९६	९५८,२०३	१३२,३९३	०	१,२८५,२६३	१,१३४,१८३	१५१,०८०	०					

१०.३ अर्थ मन्त्रालय - विविध (विकास)

१	६०२१०२	देवी प्रकोप राहत तथा पुनर्स्थापना	४६,०००	२५,०००	२१,०००	०	६१,५००	३०,०००	३१,५००	०	८३,२५०	३६,०००	४७,२५०	०	५	१	११	२	अ
२	६०२१०६	भैपरी आउने- विकास कार्यक्रम	१२०,०००	०	१२०,०००	०	१८०,०००	०	१८०,०००	०	२७०,०००	०	२७०,०००	०	२	२	९	अ	अ
३	६०२११०	संघीय संरचना पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	३०,०००	५,०००	२५,०००	०	४३,५००	६,०००	३७,५००	०	६३,४५०	७,२००	५६,२५०	०	२	१	९	२	अ
४	६०२१११	प्रदेश तथा स्थानीय तह अनुदान	२००,०००	२००,०००	०	०	२१३,०००	२१३,०००	०	०	२२६,८४५	२२६,८४५	०	०					
जम्मा			३९६,०००	२३०,०००	१६६,०००	०	४९८,०००	२४९,०००	२४९,०००	०	६४३,५४५	२७०,०४५	३७३,५००	०					
कुल जम्मा			२,१६१,९८४	१,२९३,११२	२८२,२३०	५८६,६४२	२,६२२,४७४	१,४७४,६५३	३८१,४३३	७६६,३८८	३,१०१,२०७	१,६९४,९९५	५२४,६२६	८८१,५८६					

अनुसूची १०.२

सौवा ब्याज भुक्तानी तथा अर्थ विविधको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	व.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
१०.१		अर्थ मन्त्रालय - ऋणको सौवा ब्याज भुक्तानी												
१	५०२००१	राष्ट्रिय बचत पत्र	२५,३२१	२५,३२१	०	०	३५,३२४	३५,३२४	०	०	६१,८९१	६१,८९१	०	०
२	५०२००२	विकास ऋण	१८९,१०१	१८९,१०१	०	०	१७३,५५१	१७३,५५१	०	०	१५५,९९१	१५५,९९१	०	०
३	५०२००६	राष्ट्रिय ऋण कमिशन	१,२६२	१,२६२	०	०	१,२९३	१,२९३	०	०	१,३१९	१,३१९	०	०
४	५०२००८	ट्रेजरी बिल	३५६,२१७	३५६,२१७	०	०	५१४,१८४	५१४,१८४	०	०	६४५,६०२	६४५,६०२	०	०
५	५०३००१	एशियाली विकास बैंक	१३८,८३७	१३८,८३७	०	०	१४१,३६३	१४१,३६३	०	०	१४१,४१३	१४१,४१३	०	०
६	५०३००२	अन्तर्राष्ट्रिय विकास संस्था	८४,४९७	८४,४९७	०	०	८९,१६४	८९,१६४	०	०	९४,४६९	९४,४६९	०	०
७	५०३००३	ओपेक ऋण	८,४६८	८,४६८	०	०	८,३५९	८,३५९	०	०	८,२८९	८,२८९	०	०
८	५०३००४	युरोपीय आर्थिक समुदाय	३४९	३४९	०	०	३४७	३४७	०	०	३४४	३४४	०	०
९	५०३००५	अन्तर्राष्ट्रिय कृषि विकास कोष	४,८४०	४,८४०	०	०	४,९८६	४,९८६	०	०	५,१२१	५,१२१	०	०
१०	५०३००७	नर्डिक विकास कोष	१,४७८	१,४७८	०	०	१,४६६	१,४६६	०	०	१,४५४	१,४५४	०	०
११	५०३००९	युरोपियन इन्भेष्टमेण्ट बैंक	११३	११३	०	०	१५९	१५९	०	०	१७७	१७७	०	०
१२	५०४००३	जापानी ऋण -१९८८ देखिको	१४,०२६	१४,०२६	०	०	१३,८९६	१३,८९६	०	०	१३,०५०	१३,०५०	०	०
१३	५०४००४	कुवेती ऋण	८७५	८७५	०	०	१,३८५	१,३८५	०	०	१,३७७	१,३७७	०	०
१४	५०४००५	साउदी कोष	१,३६९	१,३६९	०	०	४,००८	४,००८	०	०	२,४५६	२,४५६	०	०
१५	५०४००६	फ्रान्सेली ऋण	९९५	९९५	०	०	९८४	९८४	०	०	७००	७००	०	०
१६	५०४००८	बेल्जियम ऋण	७९१	७९१	०	०	८०६	८०६	०	०	८०६	८०६	०	०
१७	५०४००९	थप व्यवस्था	२२,४२४	२२,४२४	०	०	४२,४०३	४२,४०३	०	०	३७,९४०	३७,९४०	०	०
१८	५०४०१०	अष्ट्रिया	२९१	२९१	०	०	२०२	२०२	०	०	०	०	०	०
जम्मा			८५१,२५४	८५१,२५४	०	०	१,०३३,८७८	१,०३३,८७८	०	०	१,१७२,३९१	१,१७२,३९१	०	०

१०.२ अर्थ मन्त्रालय - विविध (साधारण)

१	६०१०११	निवृत्तभरण	३६५,०००	३६५,०००	०	०	३८८,७२५	३८८,७२५	०	०	४१३,९९२	४१३,९९२	०	०
२	६०१०१३	उपदान	१५,०००	१५,०००	०	०	१५,९७५	१५,९७५	०	०	१७,०१३	१७,०१३	०	०
३	६०१०१४	संचित बिदा	६०,०००	६०,०००	०	०	६३,९००	६३,९००	०	०	६८,०५४	६८,०५४	०	०
४	६०१०१५	मृत कर्मचारी सहायता	५,०००	५,०००	०	०	५,३२५	५,३२५	०	०	५,६७१	५,६७१	०	०
५	६०१०१६	कर्मचारी सुविधा	९५,०००	९५,०००	०	०	१०१,१७५	१०१,१७५	०	०	१०७,७५१	१०७,७५१	०	०
६	६०१०१८	औषधी उपचार	७०,०००	७०,०००	०	०	७४,५५०	७४,५५०	०	०	७९,३९६	७९,३९६	०	०
७	६०२००१	दण्ड जरिवाना फिर्ता (अदालतहरुको घरोटी फिर्ता समेत)	५००	५००	०	०	५३३	५३३	०	०	५६७	५६७	०	०

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को स्रोत अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को स्रोत प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को स्रोत प्रक्षेपण			
			कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	नेपाल सरकार	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
८	६०२०११	विशिष्ट व्यक्ति को भ्रमण खर्च	६००	६००	०	०	६३९	६३९	०	०	६८१	६८१	०	०
९	६०२०१२	प्रतिनिधि मण्डलको भ्रमण तथा स्वागत खर्च	२,२००	२,२००	०	०	२,३४३	२,३४३	०	०	२,४९५	२,४९५	०	०
१०	६०२०१३	अतिथि सत्कार	५००	५००	०	०	५३३	५३३	०	०	५६७	५६७	०	०
११	६०२०१४	मुआवजा	५०,०००	५०,०००	०	०	५९,३२५	५९,३२५	०	०	७०,४७१	७०,४७१	०	०
१२	६०२०१५	आर्थिक सहायता	२,५००	२,५००	०	०	२,६६३	२,६६३	०	०	२,८३६	२,८३६	०	०
१३	६०२०१६	भन्सार फिर्ता	३,५००	३,५००	०	०	३,७२८	३,७२८	०	०	३,९७०	३,९७०	०	०
१४	६०२०१७	कर फिर्ता	१०,०००	१०,०००	०	०	१०,६५०	१०,६५०	०	०	११,३४२	११,३४२	०	०
१५	६०२०१८	अन्य फिर्ता (वैदेशिक समेत)	१,५००	१,५००	०	०	१,५९८	१,५९८	०	०	१,७०१	१,७०१	०	०
१६	६०२०१९	भवन खरीद निर्माण र सुधार	४००	४००	०	०	४८०	४८०	०	०	५७६	५७६	०	०
१७	६०२०२०	भौतिक सुविधा	७०,८३०	७०,८३०	०	०	७७,९१३	७७,९१३	०	०	८५,७०४	८५,७०४	०	०
१८	६०२०२१	महशूल तथा अन्य भुक्तानी	६,२००	६,२००	०	०	६,६०३	६,६०३	०	०	७,०३२	७,०३२	०	०
१९	६०२०२३	भैपरी आउने -साधारण प्रशासन	१५६,०००	१५६,०००	०	०	२७३,९४०	२७३,९४०	०	०	४०५,४४३	४०५,४४३	०	०
जम्मा			९१४,७३०	९१४,७३०	०	०	१,०९०,५९६	१,०९०,५९६	०	०	१,२८५,२६३	१,२८५,२६३	०	०

१०.३ अर्थ मन्त्रालय - विविध (विकास)

१	६०२१०२	दैवी प्रकोप राहत तथा पुनर्स्थापना	४६,०००	४६,०००	०	०	६१,५००	६१,५००	०	०	८३,२५०	८३,२५०	०	०
२	६०२१०६	भैपरी आउने- विकास कार्यक्रम	१२०,०००	१२०,०००	०	०	१८०,०००	१८०,०००	०	०	२७०,०००	२७०,०००	०	०
३	६०२११०	संघीय संरचना पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	३०,०००	३०,०००	०	०	४३,५००	४३,५००	०	०	६३,४५०	६३,४५०	०	०
४	६०२१११	प्रदेश तथा स्थानीय तह अनुदान	२००,०००	२००,०००	०	०	२१३,०००	२१३,०००	०	०	२२६,८४५	२२६,८४५	०	०
जम्मा			३९६,०००	३९६,०००	०	०	४९८,०००	४९८,०००	०	०	६४३,५४५	६४३,५४५	०	०
कुल जम्मा			२,१६१,९८४	२,१६१,९८४	०	०	२,६२२,४७४	२,६२२,४७४	०	०	३,१०१,२०७	३,१०१,२०७	०	०

अनुसूची ११
प्रति एकाई लागत अनुमान

प्रतिफल	एकाई	प्रति एकाई लागत (रु. हजारमा)	कैफियत
कृषि, वन तथा भूमिसधार			
रसायनिक मल			अन्तर्राष्ट्रिय मूल्य र विनिमय दर तथा ओभरहेड खर्चको आधारमा औषत लागत
युरिया	मे.टन	४२	
डि.ए.पी.	मे.टन	५८.१२	
पोटास	मे.टन	४१.३५	
प्राङ्गरिक मल			बजारमा उपलब्ध विभिन्न ब्रान्ड तथा गुणका प्राङ्गरिक मलको औषत मुल्यको आधारमा
कम्पोष्ट (धुलो)	क्वीटल	१.५देखि २.०	
कम्पोष्ट (दानादार)	क्वीटल	२.० देखि २.५	
भर्मिकम्पोष्ट	क्वीटल	२.५ देखि ३.०	
बीउ			
धान	क्वीटल	२.१	विभिन्न खाद्यान्न बीउहरूको उत्पादन लागत औषतको आधारमा
गहुँ	क्वीटल	३.१	
मकै	क्वीटल	२.४	
तरकारीको उन्नत बीउ	के.जी	२.८६६	बीउहरूको उत्पादन लागत औषतको आधारमा
तरकारीको मूल बीउ	के.जी	१.९७८	
दलहन बीउ	क्वीटल	८.१	
तेलहन बीउ	क्वीटल	९	
फलफुल तथा तरकारी विरुवा			
कलमी विरुवा	गोटा	०.०४१	विभिन्न फलफूल विरुवाहरूको सरकारी मूल्यको औषतको आधारमा
विजु विरुवा	गोटा	०.०२२	
फलफुलको कटिङ्ग विरुवा	गोटा	०.०१९	
जमिनको तरकारी विरुवा	गोटा	०.००१	
पोलिपटको तरकारी विरुवा	गोटा	०.०१४	
साना कृषि यन्त्रहरु			
मिनि टिलर	गोटा	४० देखि १२५	बजारमा उपलब्ध औषत मूल्यको आधारमा
पावर टिलर	गोटा	१५० देखि १८०	

प्रतिफल	एकाई	प्रति एकाई लागत (रु. हजारमा)	कैफियत
मल्टी क्रप थ्रेसर	गोटा	८५	
रिपर	गोटा	१८० देखि १४०	
पशुपन्छी			
चिलिङ्ग भ्याट ३००० लिटर	संख्या	४००	
चिलिङ्ग भ्याट २००० लिटर	संख्या	३००	
चिलिङ्ग भ्याट १००० लिटर	संख्या	२००	
सहकार्यमा नमूनाको रुपमा मिल्किङ पार्लर स्थापना	संख्या	१०००	
बाख्रा वितरण	गोटा	७	
बाख्राको खोर निर्माण	गोटा	६	
ड्युल प्रपोजका कुखुराको चल्ला	गोटा	०.०६	
कुखुराको खोर निर्माण	गोटा	६	
बंगुरको पाठापाठी वितरण	गोटा	५	
खोर निर्माणमा सहयोग	संख्या	१०	
गाई भैसीलाई सुत्केरी भत्ता	संख्या	२.५	
साइलो पिट निर्माण ४००० घन फिट साइजको	संख्या	५००	
साइलो पिट निर्माण ८०० घन फिट साइजको	संख्या	१००	
उच्च प्रजनन मानका बोका वितरण	गोटा	१५	
थुमा वितरण	गोटा	२०	
भूमिसुधार			
प्रथम दर्जा नियन्त्रण विन्दुको पूर्वक्षेण/ सर्भेक्षेण	विन्दु	२००	खगोल तथा भू-मापन कार्यक्रम
समतलन पूर्वक्षेण, मोनुमन्टेशन सर्भेक्षेण	कि.मि.	६५	
भू-आकर्षणका विन्दुहरुमा पूर्वक्षेण मोनुमन्टेशन कार्य	विन्दु	३३	
गाँउब्लक नापी सम्पन्न	हेक्टर	३.८	कित्ता नापी कार्यक्रम तर्फ
पुनःनापी सम्पन्न	हेक्टर	७.१६	
डिजिटल नापी सम्पन्न	हेक्टर	४.३२	
ट्रन्डबाट क्षतिग्रस्त भूमि लगत पुनःस्थापना	हेक्टर	२.४	
विषयगत नक्सा तयार	सीट	२००	स्थलरूप नापी कार्यक्रम

प्रतिफल	एकाई	प्रति एकाई लागत (रु. हजारमा)	कैफियत
स्थलरूप नक्सा अद्यावधिक	सीट	२५	
फिल्ड भेरिफिकेशन	सीट	३००	
नक्सा पुनःछपाइ	सीट	३५	
संघीय प्रदेशको डाटाबेस तयार	सेट	३५८	राष्ट्रिय भौगोलिक सूचना पूर्वाधार कार्यक्रमतर्फ
इन्टरेक्टिभ वेब म्यापिङ	विषय	२५.५	
विभिन्न जिल्लाका एमोनिया नक्शा संकलन	सिट	२००	
प्लट रजिष्टर इन्ट्री (स्क्यान इमेज सहित)	सिट	३०००	
अभिलेखित नक्शाको लेमिनेसन स्क्यान तथा इन्डेक्स डाटाबेस तयार	कित्ता	३७५०	
विभिन्न नापी कार्यालयहरूमा रहेका नया नापीको फिल्डबुक स्क्यान	कित्ता	४००	
अनलाइन सेवा शुरु हुने मालपोत कार्यालयको ३ लाख कित्ता रोक्का कित्ता डिजिटাইज अद्यावधिक	कित्ता	११४५५	
अनलाइन सेवा शुरु हुने मालपोत कार्यालयको २९ लाख मोठ कित्ता डिजिटাইज अद्यावधिक	कित्ता	१४०८२	
क्षमता विकास तालिम	जना	३००	
जग्गा खरिद	लाख प्रति परिवार	२	
घर निर्माण	लाख प्रति परिवार	२.२५- तराई	
घर मर्मत	लाख प्रति परिवार	१.२५	
सीप विकास	जना	५०००	
काठ वितरण	लाख प्रति परिवार	१	
घर निर्माण	हजार प्रति परिवार	५५	
सहकारी तथा गरिवी निवारण			
सहकारी शिक्षा र प्रशिक्षण (उद्यमशीलता, रोजगारी मूलक/ सशक्तीकरण/सीप विकास तथा क्षमता अभिवृद्धि तालिम)	वटा	७५००	
सहकारी प्रशिक्षक प्रशिक्षण, १५ दिने, केन्द्रस्तर	वटा	७५००	
सहकारी संघसंस्थाको रणनीतिक योजना तर्जुमा तालिम, १५ दिने, केन्द्रस्तर	वटा	७५००	
सहकारी व्यवसाय प्रवर्द्धन तालिम, १५ दिने, केन्द्रस्तर	वटा	७५००	
सहकारी नेतृत्व तथा व्यवस्थापन विकास तालिम,	वटा	७५००	

प्रतिफल	एकाई	प्रति एकाई लागत (रु. हजारमा)	कैफियत
१५ दिने, केन्द्रस्तर			
शिक्षा तथा विज्ञान प्रविधि			
कक्षा कोठा निर्माण	वटा	८००	
कक्षा कोठाको सबलीकरण	प्रति ब्लक	१५००	
पाठ्यपुस्तक विकास	प्रति विषय	३००	
कार्यशाला (३ देखि ५ दिने)	प्रति सहभागी	२२	
कार्यशाला (३ देखि ५ दिने)	प्रति सहभागी	१५	प्रदेश तहमा सञ्चालन गर्दा
शिक्षक तालिम १० दिने	प्रति सहभागी	२०	
छोटो अवधिको तालिम ३९० घण्टे	प्रति सहभागी	२१	
सन्दर्भ सामग्री विकास	प्रति विषयगत	२५०	
सेवाकालिन तालिम ३० कार्यदिने	प्रति सहभागी	५५	
स्वास्थ्य तथा जनसंख्या			
स्वास्थ्य चौकी निर्माण (टाइप डी)	वटा	१०,०००	३ हजारसम्म जनसंख्या
स्वास्थ्य चौकी निर्माण (टाइप सी)	वटा	१५,०००	७ हजारसम्म जनसंख्या
स्वास्थ्य चौकी निर्माण (टाइप बी)	वटा	२०,०००	१२ हजारसम्म जनसंख्या
स्वास्थ्य चौकी निर्माण (टाइप ए)	वटा	२५,०००	
प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र	वटा	५०,०००	
१५ शैया अस्पताल	वटा	१५०,०००	
जिल्ला अस्पताल	वटा	३००,०००	
एक्सरे मेशिन (साधारण)	वटा	५००	
एक्सरे मेशिन (डिजिटल)	वटा	२०००-१००००	
सिटिस्क्यान मेशिन	वटा	३०००	
एमआरआइ मेशिन	वटा	५,०००	
क्षयरोगीको वार्षिक औषधि खर्च (साधारण)	जना	४३२२६	निको हुन प्रति बिरामी ६-८ महिनासम्म
क्षयरोगीको वार्षिक औषधि खर्च (एमडीआर)	जना	४००	निको हुन प्रति बिरामी ६-८ महिनासम्म
क्षयरोगीको वार्षिक औषधि खर्च (एक्सडीआर)	जना	६००	निको हुन प्रति बिरामी ६-८ महिनासम्म
मृगौला डायलासिस प्रतिव्यक्ति प्रतिपटक	पटक	२.५	
मृगौला प्रत्यारोपण	जना	५५०	
निर्देशिकाअनुसार विपन्नलाई कडारोग उपचार सहयोग	जना	१००	

प्रतिफल	एकाई	प्रति एकाई लागत (रु. हजारमा)	कैफियत
एचआइभी संक्रमितहरूलाई वार्षिक औषधि (आठवटाको औषत) खर्च	ट्याप्लेट	०.०१६	१७.५ हजार संक्रमित
एचआइभी प्रभावित १५ वर्षमुनिका बालबालिका तथा गर्भवती महिलाहरूका लागि पौष्टिक आहार	कि.ग्रा.	१५५.४	१२ हजार महिला तथा बालबालिका
चारपटक गर्भ जाँच सेवा लिएवापत		०.४	
स्वास्थ्य संस्थामा सुत्केरी सेवा लिएवापत (हिमाल) यातायात खर्च	जना	१.५	
स्वास्थ्य संस्थामा सुत्केरी सेवा लिएवापत (पहाड) यातायात खर्च	जना	१	
स्वास्थ्य संस्थामा सुत्केरी सेवा लिएवापत (तराई) यातायात खर्च	जना	०.५	
शल्यक्रियामार्फत सुत्केरी सेवा	जना	७	
एयरलिफ्ट मार्फत उद्धार	जना	१५०-२००	स्थानअनुसार फरक पर्ने । निजी कम्पनीले बढी लिने ।
आइ खसेको रोग पहिचान	क्याम्प	४०	७५३ वटा तहमा कम्तीमा एक क्याम्प प्रत्येकमा कम्तीमा ४०जना
आइ खसेको पहिचान पश्चात रिङ्गपेसरी सेवा	जना	०.३५	
आइ खसेको उपचार (शल्यक्रिया)	जना	१२.५	तराई
आइ खसेको उपचार (शल्यक्रिया)	जना	१३.५	पहाड
न्यानो भोला वितरण	जना	२.३	
निशुल्क गर्भपतन सेवा	जना	१	
सरभाइभर क्यान्सर जाँच	जिल्ला	५०	
थर्मो काउडुलेटोर	जिल्ला	३५०	सरभाइभर क्यान्सर जाँच मेशिन
इन्सेक्टिसाइड भुल	गोटा	०.२	
एन्टिरेभिज प्रतिभाइल	भाइल	०.००२६१	
एन्टिस्नेक भेनम प्रतिभाइल	भायल	०.५३७	
खानेपानी गुणस्तर परीक्षण(किटसहित) मेशिन	वटा	२०३	
इन्सेक्टिसाइड	कि.ग्रा.	१.५	
बी.सी.जी. खोप	भाएल	०.१७१५	
ओ.पी.भी. खोप	भाएल	०.२०७७	

प्रतिफल	एकाई	प्रति एकाई लागत (रु. हजारमा)	कैफियत
दादुरा रुवेला खोप	भाएल	०.६७५८	
जे.ई खोप	भाएल	०.३५	
टी.टी. खोप	भाएल	०.०९३३	
आई.पी.भी. खोप	भाएल	०.३०२४	
पेण्टा खोप	भाएल	१.३१४६	
पी.सी.भी. खोप	भाएल	०.३८०५	
रोटा खोप	भाएल	०.२२५८	
भिटाभिन ए	क्याप्सुल	०.००४	
भिटाभिन ए (गर्भवती तथा सुत्केरी)	क्याप्सुल		६४३.३३७ हजार अनुमानित गर्भवतीका लागि रु. १ का दरले
आइरन फोलिक एसिड (गर्भवती तथा सुत्केरी)	क्याप्सुल	०.०००६५	६४३.३३७ हजार अनुमानित गर्भवती
आइरन फोलिक एसिड (किशोरी)	क्याप्सुल	०.०००६५	२०८६.८८५ हजार किशोरी
सुक्ष्मपोषण धुलो (बालभिटा)	स्यासेट	०.००१५	
सर्वोत्तम पिठो	कि.ग्रा.	०.०८२	६ जिल्लाका १७.१४२ हजार बालबालिकालाई प्रतिमहिना ३ कि.लो।
एफ हन्ड्रेड	क्यान	०.०४१४५	५३ जिल्लाका २.१४३ हजार कुपोषित बच्चाकालागि ३ का दरले।
एफ सेभेन्टीफाइभ	क्यान	०.१२७५३	५३ जिल्लाका २.१४३ हजार कुपोषित बच्चाकालागि २ का दरले।
रिसोमल	स्यासेट		५० जिल्लाका २.१४३ हजार शीघ्र कुपोषित भै चिकित्सकीय जटिलता हुने बच्चाका लागि ७ का दरले।
अलवेन्डा भोल (जुकाविरुद्ध)	ट्याबलेट	०.००१८	२३५६.८४३ हजार १२-५९ महिनाका बालबालिकालाई प्रतिवर्ष २ कादरले
अलवेन्डा भोल (जुकाविरुद्ध)	ट्याबलेट	०.००१८	
अलवेन्डा भोल (जुकाविरुद्ध)	ट्याबलेट	०.००१८	गर्भवती
खानेपानी			
सुरुङ निर्माण	कि. मि.	३०८३३६	

प्रतिफल	एकाई	प्रति एकाई लागत (रु. हजारमा)	कैफियत
प्रति आयोजना (विकास चरण)		१०००	
प्रति आयोजना (कार्यान्वयन चरण)		५५००	
खानेपानी उत्पादन वृद्धि	प्रति एम. एल. डि.	३२६००	समुदाय परिचालन
ढल प्रशोधन केन्द्रको लागि जग्गा अधिग्रहण	रोपनी	६१००	
युवा तथा खेलकूद			
युवा प्रतिभा सम्मान	जना	१००	
स्वरोजगार व्यवसायको बीमा	वटा	३.२५	
खेलकुदका राष्ट्रिय प्रतिभा सम्मान	जना	१००	
स्काउट तथा विपद् व्यवस्थापन तालिम सञ्चालन	जना	१२.५	
७ प्रदेशमा अन्तर्राष्ट्रियस्तरको रंगशाला निर्माण	वटा	२,००,००,००	दर्शक क्षमता अनुसार राष्ट्रियस्तरको रंगशालाको रु. १ अर्ब र अन्तर्राष्ट्रियस्तरको रंगशालाको रु. २ अर्ब
कभर्ड हल निर्माण	वटा	६००००	
पौडी पोखरी निर्माण	वटा	२३००००	
महिला बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक			
वृद्धवृद्धालाई आश्रय प्रदान	जना	१९	पशुपति वृद्धाश्रम
लैङ्गिक सम्पर्क व्यक्तिहरुलाई तालिम	पटक	१००	सबै संघीय मन्त्रालयका तथा संवैधानिक निकाय र आयोगका लैङ्गिक सम्पर्क व्यक्ति
बाल हेल्पलाइन संचालन	जिल्ला	३००	भौगोलिकता र प्रगतिको आधारमा बार्षिक प्रति जिल्ला ३ लाख देखि ३ लाख ६६ हजारसम्म
दीर्घकालीनपुनर्स्थापना केन्द्रमा सेवा प्राप्त गर्ने महिला	जना	२७७	मङ्गला साहना दीर्घकालीन पुनर्स्थापना केन्द्र
प्रदेशस्तरिय अपाङ्गता स्याहार केन्द्र स्थापना	वटा	१००००	
प्रदेशस्तरिय ज्येष्ठ नागरिक मैत्री आश्रम	वटा	१००००	
सीमान्तकृत महिलाहरुलाई उद्यमशिलता कार्यक्रम संचालन	जना	४६.६६७	२ वर्षको रोजगार प्रत्याभूति सहितको तालिम प्रदान

प्रतिफल	एकाई	प्रति एकाई लागत (रु. हजारमा)	कैफियत
श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय			
व्यवसायिकतथा सीपविकास तालिम	पटक	६००	
सामाजिक सुरक्षा योजना कार्यान्वयन	पटक	१२००००	
श्रम सम्झौता र समझदारी	वटा	४५००	
बालश्रम उन्मूलन चेतनामूलक कार्यक्रम	वटा	५००	
भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात			
पिच सडक	कि.मि.	५००००-१०००००	डबल लेन
ग्राभेल सडक	कि.मि.	५०००-१०००००	डबल लेन
पुल	रा.मि.	१०००-२०००	डबल लेन
रेलवे	कि.मि.	५०००००	रेलवे ट्रयाक
उर्जा, जलश्रोत तथा सिंचाइ			
रानी जमरा कुलरिया सिंचाई आयोजना इन्टेक निर्माण कार्य	वटा	१७२००००	
मूल नहर तथा संरचना निर्माण कार्य	कि.मी.	१७२५	
भेरि बबई बहुउद्देश्यीय डाइभर्जन सिंचाइ आयोजना सुरुङ निर्माण कार्य	मिटर	८००	
सिकटा सिंचाइ आयोजना, सिकटा सिंचाइ आयोजनाको लागत / हेक्टर	लागत/हे.	५८४	
बबई सिंचाइ आयोजना, जग्गा प्राप्ति	हे.	२,६०	
सर्भिस सडक निर्माण	कि.मी.	२०,००	
मूल नहर निर्माण कार्य	कि.मी.	४,२०,००	
नहर प्रणाली रिमोडलिंग गर्ने कार्य	कि.मी.	८,२५,००	
शाखा उपशाखा नहर निर्माण कार्य	कि.मी.	२०,००	
नहर संचालन, जलमापन तथा गोजनिर्माण	प्र.श.	५,००	
बागमती सिंचाई आयोजना, नहरनिर्माणको लागि जग्गा खरिद	हे.	५०००	
सिंचित क्षेत्र बचावट कार्य	कि.मी.	४००००	
सिंचित क्षेत्र विकास कार्य	हे.	३००	
नह रसंचालन तथा मर्मत	प्र.श.	१५००	
सर्भिसरोड मर्मत तथा बचावट	कि.मी.	५००	

प्रतिफल	एकाई	प्रति एकाई लागत (रु. हजारमा)	कैफियत
महाकाली सिंचाई आयोजना, जग्गा अधिग्रहण	हे	१००००	
मूल नहरको निर्माण	कि मि	१२१३००	
अन्वेषण डिप ट्यूबवेल निर्माण तथा पम्पटेष्ट	वटा	२४००	
ग्राउण्ड वाटर मनिटरिङ्ग	संख्या	०.९७	
जियोफिजिकल सभे	संख्या	३००	
वाटर क्वालिटी/आर्सेनिक अध्ययन	वटा	३००	
जलस्रोत अनुसन्धान तथा विकास केन्द्र	वटा	४००	
जलवायू परिवर्तन सम्बन्धी अध्ययन कार्य	वटा	९००	
प्राविधिक तालिम	वटा	५००	
सौर्य शक्ति प्रयोग गरी टार लिफ्ट	वटा	२००००	
पहिरो अनुमान तथा प्रक्षेपण सम्बन्धि प्रविधि विकास	वटा	१००	
सिपेज नियन्त्रणको प्रविधि विकास	प्रति मि.	३०००	
Ram Pump प्रयोग गरि प्रविधि विकास	संख्या	४००	
तटबन्ध निर्माण (महाकाली नदी, कञ्चनपुर)	कि.मी.	१४००००	
तटबन्ध निर्माण (कर्णाली नदी, बर्दिया)	कि.मी.	१५००००	
तटबन्ध निर्माण (नारायणी नदी, चितवन र नवलपरासी)	कि.मी.	१०००००	
तटबन्ध निर्माण (बबई नदी, बर्दिया)	कि.मी.	२५००००	
महालेखा परीक्षकको कार्यालय			
लेखापरीक्षण सम्बन्धी तालिम प्रदान	प्रति व्यक्ति	०.३३४	२०७३/७४ को खर्च रु. २० लाख ३ हजार
विधुतीय कार्यपत्रको माध्यमबाट लेखापरीक्षण कार्य	प्रति फाईल	९.६०	२०७३/७४ को खर्च रु. ७ लाख १० हजार
लेखापरीक्षणको गुणस्तर आश्वस्तता मुल्यांकन	प्रति फाईल	२	२०७३/७४ को खर्च रु. १ लाख
लोकसेवा आयोग			
भवन निर्माण	संख्या	१८७५०	
फोटोकपी मेशिन खरिद	संख्या	१९४	
पाठ्यक्रम निर्माण	संख्या	१५०	
एसएसमेन्ट सेन्टर मेथोडोलोजी	पटक	५०००	

प्रतिफल	एकाई	प्रति एकाई लागत (रु. हजारमा)	कैफियत
प्रान्तीय लोक सेवासम्बन्धी कार्यक्रम	स्थान	१४००	
परीक्षा सञ्चालन			
रा.प.प्रथम (प्राविधिक/अप्राविधिक), स्वास्थ्य सेवा एघारौँ, नवौँ	संख्या	१५०	
रा.प.द्वितीय (प्राविधिक/अप्राविधिक),	संख्या	१५०	
रा.प.तृतीय (प्राविधिक/अप्राविधिक), स्वास्थ्य सातौँ, आठौँ	संख्या	३००	
रा.प.अनं. प्रथम (प्राविधिक/अप्राविधिक), स्वास्थ्य चौथो, पाँचौ	संख्या	३००	
रा.प.अनं. द्वितीय (प्राविधिक/अप्राविधिक)	संख्या	३००	

अनुसूची १२

विकास कार्यक्रम तथा आयोजना प्राथमिकीकरणका आधारहरू

नेपाल सरकारका संघीय मन्त्रालय र निकायहरू अन्तर्गत संचालन हुने विकास आयोजना/कार्यक्रमहरूलाई पहिलो प्राथमिकता प्राप्त (Priority 1 - P₁) र दोस्रो प्राथमिकता प्राप्त (Priority 2 - P₂) गरी २ वटा प्राथमिकतामा वर्गीकरण गरिनेछ। विकास आयोजनाको प्राथमिकीकरण गर्न सम्पूर्ण विकास आयोजनाहरूलाई ५ वटा प्रमुख क्षेत्रहरूमा वर्गीकरण गरी र त्यसअन्तर्गत पर्ने उपक्षेत्र देहाय बमोजिम छुट्याइएको छ।

क्र.सं.	प्रमुख क्षेत्रहरू	उपक्षेत्रहरू
१	आर्थिक क्षेत्र	अर्थ, उद्योग, वाणिज्य, आपूर्ति, पर्यटन र श्रम तथा रोजगार
२	कृषि, भूमिव्यवस्था तथा वन क्षेत्र	कृषि विकास, पशुपन्छी, भूमिव्यवस्था र वन तथा भू-संरक्षण
३	पूर्वाधार क्षेत्र	सडक तथा अन्य यातायात, शहरी विकास, सिंचाई, सूचना तथा सञ्चार, विज्ञान तथा प्रविधि, ऊर्जा र स्थानीय पूर्वाधार विकास
४	सामाजिक क्षेत्र	शिक्षा, स्वास्थ्य तथा पोषण, महिला बालबालिका तथा समाज कल्याण, खानेपानी तथा सरसफाई र संस्कृति
५	सुशासन तथा अन्य क्षेत्र	माथि उल्लेखित वर्गीकरणमा नपरेका अन्य सम्पूर्ण क्षेत्रहरू जस्तै : जनसंख्या, वातावरण, गृह, रक्षा, योजना, तथ्यांक, विपद् व्यवस्थापन, न्याय, निर्वाचन, मानव अधिकार, आदि

प्राथमिकीकरणका लागि सबै क्षेत्रमा लागू हुने गरी पाँच वटा सामान्य आधारहरू तय गरिएका छन् भने प्रत्येक क्षेत्रको लागि छुट्टाछुट्टै क्षेत्रगत आधारहरू तय गरिएको छ। प्रत्येक आधारको लागि अलग अलग अंक भार छुट्याइएको छ। प्रत्येक आधारबाट आयोजनालाई अंक प्रदान गर्दा निम्नानुसार अंक प्रदान गरिनेछ।

क्र.सं.	योगदान	अंक
१	अति उत्तम	३
२	उत्तम	२
३	सामान्य	१
४	न्युन	०

सबै क्षेत्रमा लागू हुने पाँच वटा सामान्य आधारहरू सबै मन्त्रालय र निकायहरूमा प्रयोग गर्नुपर्ने र प्रत्येक क्षेत्रका लागि सम्बन्धित क्षेत्रगत दुई वटा आधारहरू प्रयोग हुने। यसरी सामान्य र क्षेत्रगत आधारहरूबाट प्राप्त अंक जोडी कूल प्राप्ताङ्क निर्धारण गर्ने।

कूल प्राप्ताङ्कमा आयोजना/कार्यक्रमहरूलाई प्राप्त अंकका आधारमा निम्नानुसार वर्गीकरण गरिनेछ।

सि.नं.	कूल प्राप्ताङ्क	प्राथमिकता
१	७५ वा सो भन्दा बढी अंक भएमा	पहिलो प्राथमिकता (P1)
२	७५ अंक भन्दा कम भएमा	दोस्रो प्राथमिकता (P2)

(क) सामान्य आधारहरू

१. चालु आवधिक योजनाको फराकिलो आधारको समावेशी आर्थिक वृद्धिको लक्ष्य प्राप्तिमा योगदान पुऱ्याउने : १५ अंक

क	निम्न विषयहरूमा प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने - क्षेत्रगत मूल्य अभिवृद्धि - क्षेत्रगत आय वृद्धि	अति उत्तम
ख	माथिका विषयहरूमा अप्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय रूपमा योगदान पुऱ्याउने	उत्तम
ग	माथिका विषयहरूमा कम वा सामान्य योगदान पुऱ्याउने	सामान्य
घ	माथिका विषयहरूमा योगदान नपुऱ्याउने	न्यून

२. दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्तिमा योगदान पुऱ्याउने : १५ अंक

क	निम्न विषयहरूमा प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने - दिगो विकासको लक्ष्य १ (SDG 1) (सबै प्रकारका गरिबीको अन्त्य) - दिगो विकासको लक्ष्य ८ (SDG 8) को पूर्ण र उत्पादनमूलक रोजगारी प्राप्ति/वृद्धि	अति उत्तम
ख	माथिका विषयहरूमा अप्रत्यक्ष तथा उच्च योगदान पुऱ्याउने	उत्तम
ग	माथिका विषयहरूमा कम वा सामान्य योगदान पुऱ्याउने	सामान्य
घ	माथिका विषयहरूमा योगदान नपुऱ्याउने	न्यून

३. सहभागिताको अवस्था : ५ अंक

क	निम्न क्षेत्र वा संस्थाहरू मध्ये कुनै एकको सहभागिता रहने - नागरिक समाज, सामुदायिक संस्था, गैरसरकारी संस्था, उपभोक्ता समूह वा सेवाग्राही, वा - स्थानीय तह वा प्रदेश, वा - निजी क्षेत्र	अति उत्तम
ख	माथिका क्षेत्र वा संस्थाहरूको अप्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय सहभागिता रहने	उत्तम
ग	माथिका क्षेत्र वा संस्थाहरूको सामान्य वा कम सहभागिता रहने	सामान्य
घ	माथिका क्षेत्र वा संस्थाहरूको कुनै सहभागिता नरहने	न्यून

४. समावेशीकरणमा योगदान :

१० अंक

(क) क्षेत्रीय समावेशीकरणमा योगदान :

(भार ५० प्रतिशत)

क	मानव विकास सूचकांकमा तलदेखि १९ औं स्थानसम्मका जिल्लाहरूमा सञ्चालित हुने आयोजना/कार्यक्रम	अति उत्तम
ख	मानव विकास सूचकांकमा तलदेखि २० औं देखि ३८ औं स्थानसम्मका जिल्लाहरूमा सञ्चालित हुने आयोजना/कार्यक्रम	उत्तम
ग	मानव विकास सूचकांकमा तलदेखि ३९ औं देखि ५७ औं स्थानसम्मका जिल्लाहरूमा सञ्चालित हुने आयोजना/कार्यक्रम	सामान्य
घ	मानव विकास सूचकांकमा तलदेखि ५८ औं देखि ७५ औं स्थानसम्मका जिल्लाहरूमा सञ्चालित हुने वा क्षेत्रीय सन्तुलनमा स्पष्ट योगदान नपुऱ्याउने आयोजना	न्यून

(ख) सामाजिक समावेशीकरण र लैंगिक मूलप्रवाहीकरणमा योगदान : (भार ५० प्रतिशत)

क	सामाजिक र लैंगिक मूलप्रवाहीकरण, समानता र सशक्तीकरण (SDG 5) लाई प्रत्यक्ष तथा उल्लेख्य रुपमा बढावा दिने	अति उत्तम
ख	माथिका विषयहरूमा अप्रत्यक्ष तथा उल्लेख्य रुपमा योगदान पुऱ्याउने	उत्तम
ग	माथिका विषयहरूमा सामान्य वा कम योगदान पुऱ्याउने	सामान्य
घ	माथिका विषयहरूमा योगदान नपुऱ्याउने	न्यून

५. आयोजनाको पूर्व कार्य प्रगति, सम्पन्न हुन लाग्ने समय वा कार्यान्वयन तयारी कार्य : २० अंक

क	<u>चालु आयोजनाको लागि</u> - गत आ.व. को दोस्रो चौमासिकसम्मको औषत भौतिक तथा वित्तीय प्रगति ८० प्रतिशत वा सो भन्दा माथि रहेको, वा - आगामी आ.व.मा आयोजना सम्पन्न हुने सुनिश्चित रहेको, वा <u>नया आयोजनाको लागि</u> - आयोजना कार्यान्वयन तयारी कार्य पुरा भएको ।	अति उत्तम
ख	- गत आ.व. को दोस्रो चौमासिकसम्मको औषत भौतिक तथा वित्तीय प्रगति ६५ प्रतिशत देखि ८० प्रतिशतसम्म रहेको, वा - आगामी दुई वर्षमा आयोजना सम्पन्न हुने सुनिश्चित रहेको, वा <u>नया आयोजनाको लागि</u> - आयोजना कार्यान्वयन तयारी कार्य अन्तिम चरणमा रहेको ।	उत्तम
ग	- गत आ.व. को दोस्रो चौमासिकसम्मको औषत भौतिक तथा वित्तीय प्रगति ५० प्रतिशत देखि ६५ प्रतिशतसम्म रहेको, वा - आगामी तीन वर्षमा आयोजना सम्पन्न हुने सुनिश्चित रहेको, वा	सामान्य

	<u>नया आयोजनाको लागि</u> आयोजना कार्यान्वयन तयारी कार्य भैरहेको ।	
घ	- गत आ.व. को दोस्रो चौमासिकसम्मको औषत भौतिक तथा वित्तीय प्रगति ५० प्रतिशत भन्दा कम रहेको, वा - आगामी चार वर्षसम्ममा पनि आयोजना सम्पन्न हुने सुनिश्चित नरहेको, वा <u>नया आयोजनाको लागि</u> - आयोजना कार्यान्वयन तयारी कार्य नभएको ।	न्यून

(ख) क्षेत्रगत आधारहरू

(अ) आर्थिक क्षेत्र

(उद्योग, वाणिज्य, आपूर्ति, पर्यटन, अर्थ, र श्रम)

१. चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा योगदान : २० अंक

क	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा प्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने	अति उत्तम
ख	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा अप्रत्यक्ष र उच्च योगदान पुऱ्याउने	उत्तम
ग	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा सामान्य वा कम योगदान पुऱ्याउने	सामान्य
घ	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा योगदान नपुऱ्याउने	न्यून

२. दिगो विकासको क्षेत्रगत लक्ष्य प्राप्तिमा योगदान :

१५ अंक

क	निम्न विषयहरूमा प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने - दिगो विकासको लक्ष्य ९ (SDG 9) को दिगो समावेशी औद्योगिकीकरण प्रवर्द्धन गर्न, वा - आयात प्रतिस्थापन र निर्यात प्रवर्द्धन गर्न, वा - वस्तु र सेवाको आन्तरिक आपूर्ति व्यवस्थापन गर्न, वा - पर्यटन पूर्वाधार निर्माण र पर्यटक आगमनमा वृद्धि गर्न, वा - मर्यादित कामको प्रवर्द्धन वा सुमधुर औद्योगिक सम्बन्ध कायम गर्न, वा - राजस्व वृद्धि र खर्च व्यवस्थापन गर्न	अति उत्तम
ख	माथिका विषयहरूमा अप्रत्यक्ष र उल्लेख्य योगदान पुऱ्याउने	उत्तम
ग	माथिका विषयहरूमा सामान्य वा कम योगदान पुऱ्याउने	सामान्य
घ	माथिका विषयहरूमा योगदान नपुऱ्याउने	न्यून

(आ) कृषि, भूमिसुधार तथा वन क्षेत्र

(कृषि, पशुपन्छी, भूमिसुधार तथा व्यवस्था, वन तथा भूसंरक्षण)

१. चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा योगदान : २० अंक

क	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा प्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने	अति उत्तम
ख	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा अप्रत्यक्ष र उच्च योगदान पुऱ्याउने	उत्तम
ग	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा सामान्य वा कम योगदान पुऱ्याउने	सामान्य
घ	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा योगदान नपुऱ्याउने	न्यून

२. दिगो विकासको अन्य लक्ष्य प्राप्तिमा योगदान :

१५ अंक

क	निम्न विषयहरूमा प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने - दिगो विकासको लक्ष्य २ (SDG 2) को भोकमरीको अन्त्य, खाद्य सुरक्षा, उन्नत पोषण प्राप्ति र दिगो कृषि प्रवर्द्धन गर्न, वा - दिगो विकासको लक्ष्य १५ (SDG 15) को वनको दिगो व्यवस्थापन, भूक्षयीकरणको रोकथाम, जैविक विविधताको क्षति रोक्न, वा - आधुनिक भूमि व्यवस्थापन गर्न	अति उत्तम
ख	माथिका विषयहरूमा अप्रत्यक्ष र उल्लेख्य योगदान पुऱ्याउने	उत्तम
ग	माथिका विषयहरूमा सामान्य वा कम योगदान पुऱ्याउने	सामान्य
घ	माथिका विषयहरूमा योगदान नपुऱ्याउने	न्यून

(इ) पूर्वाधार क्षेत्र

(सडक तथा अन्य यातायात, शहरी विकास, सिंचाई, सूचना तथा सञ्चार, विज्ञान तथा प्रविधि, ऊर्जा, स्थानीय पूर्वाधार विकास)

१. चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा लक्ष्य, उद्देश्य र प्राथमिकता प्राप्तिमा योगदान : २० अंक

क	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा प्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने	अति उत्तम
ख	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा अप्रत्यक्ष र उच्च योगदान पुऱ्याउने	उत्तम
ग	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा	

	सामान्य वा कम योगदान पुऱ्याउने	सामान्य
घ	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा योगदान नपुऱ्याउने	न्यून

२. दिगो विकासका क्षेत्रगत लक्ष्य प्राप्तिमा योगदान :

१५ अंक

क	निम्न विषयहरूमा प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने - दिगो विकासको लक्ष्य ७ (SDG 7) को दिगो र आधुनिक ऊर्जा सुनिश्चितता गर्न, वा - दिगो विकासको लक्ष्य ९ (SDG 9) का दिगो सडक र अन्य यातायात र सिंचाई सुविधा बढाउन, वा - दिगो विकासको लक्ष्य १३ (SDG 13) को जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र वातावरण संरक्षण गर्न, वा - दिगो विकासको लक्ष्य ११ (SDG 11) को सुरक्षित, सवल, समावेशी र दिगो शहर विकास गर्न, वा - नवीन खोज गर्न र प्रविधि प्राप्ति गर्न	अति उत्तम
ख	माथिका विषयहरूमा अप्रत्यक्ष र उल्लेख्य योगदान पुऱ्याउने	उत्तम
ग	माथिका विषयहरूमा सामान्य वा कम योगदान पुऱ्याउने	सामान्य
घ	माथिका विषयहरूमा योगदान नपुऱ्याउने	न्यून

(ई) सामाजिक क्षेत्र

(शिक्षा, स्वास्थ्य तथा पोषण, महिला बालबालिका तथा समाज कल्याण, खानेपानी तथा सरसफाई, संस्कृति)

१. चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा योगदान : २० अंक

क	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा प्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने	अति उत्तम
ख	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा अप्रत्यक्ष र उच्च योगदान पुऱ्याउने	उत्तम
ग	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा सामान्य वा कम योगदान पुऱ्याउने	सामान्य
घ	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा योगदान नपुऱ्याउने	न्यून

२. दिगो विकासका क्षेत्रगत लक्ष्य प्राप्तिमा योगदान :

१५ अंक

क	निम्न विषयहरूमा प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने - दिगो विकास लक्ष्य ३ (SDG 3) को स्वस्थ जीवन प्राप्तिमा लागी बाल	
---	--	--

	मृत्युदर न्यूनीकरण गर्न, वा - मातृ मृत्युदर न्यूनीकरण वा मलेरिया, क्षयरोग, HIV/AIDS नियन्त्रण गर्न, वा - दिगो विकास लक्ष्य ४ (SDG 4) को सबैको लागि समावेशी र गुणस्तरीय शिक्षा प्राप्त गर्न, वा - प्राथमिक एवम् माध्यमिक तहमा छात्रा : छात्रको अनुपात वृद्धि गर्न, वा - दिगो विकासको लक्ष्य ६ (SDG 6) को खानेपानी र सरसफाई सेवाको उपलब्धताको दिगो सुनिश्चितता गर्न, वा - लैंगिक समानता वा सशक्तीकरण गर्न, वा - संस्कृति प्रवर्द्धन गर्न,	अति उत्तम
ख	माथिका विषयहरूमा अप्रत्यक्ष र उल्लेख्य योगदान पुऱ्याउने	उत्तम
ग	माथिका विषयहरूमा सामान्य वा कम योगदान पुऱ्याउने	सामान्य
घ	माथिका विषयहरूमा योगदान नपुऱ्याउने	न्यून

(उ) सुशासन तथा अन्य क्षेत्र

(जनसङ्ख्या, वातावरण, विपद् व्यवस्थापन, गृह, रक्षा, शान्ति, न्याय, योजना, तथ्यांक, निर्वाचन, मानव अधिकार, आदि)

१. चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा योगदान : २० अंक

क	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा प्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने	अति उत्तम
ख	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा अप्रत्यक्ष र उच्च योगदान पुऱ्याउने	उत्तम
ग	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा सामान्य वा कम योगदान पुऱ्याउने	सामान्य
घ	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिमा योगदान नपुऱ्याउने	न्यून

२. दिगो विकासको क्षेत्रगत लक्ष्य प्राप्तिमा योगदान :

१५ अंक

क	निम्न विषयहरूमा प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने - दिगो विकासको लक्ष्य १३ (SDG 13) को जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र वातावरण संरक्षण गर्न, वा - दिगो विकास लक्ष्य १६ (SDG 16) को शान्ति सुरक्षा अभिवृद्धि गर्न, वा - सुशासन अभिवृद्धि गर्न, वा - न्यायमा सबैलाई पहुँच बढाउन, वा - जनसङ्ख्या व्यवस्थापन गर्न, वा - विपद् व्यवस्थापन गर्न, वा	अति उत्तम
---	--	-----------

	- योजना तथा तथ्यांक प्रणालीमा सुधार र सुदृढीकरण गर्न	
ख	माथिका विषयहरूमा अप्रत्यक्ष र उल्लेख्य योगदान पुऱ्याउने	उत्तम
ग	माथिका विषयहरूमा सामान्य वा कम योगदान पुऱ्याउने	सामान्य
घ	माथिका विषयहरूमा योगदान नपुऱ्याउने	न्यून



नेपाल सरकार

राष्ट्रिय योजना आयोग

सिंहदरबार, काठमाडौं, नेपाल

फोन : ४२९९००४, फ्याक्स : ४२९९७००

इमेल : npc@npc.gov.np

वेबसाइट : <http://www.npc.gov.np>

मुद्रक: मुद्रण विभाग, सिंहदरबार, काठमाडौं ।